

ac gemituum frequentia, in afflictione corporis et despectu omnium terrenorum comparatur : quem enim unquam vidisti cupiditatibus servientem, vanis et ineptis confabulationibus vacantem, et suis divitiis et dignitatibus inhærentem, qui verbo corda permoveat, et vitiiis irretita in justorum libertatem educat? Certe nullum, quare recte dicit S. Gregorius Nazianzenus in *Sentent.* : « Aut docendi munere abstine, aut moribus vitæque probitate doce, ne alioquin discipulos altera manu trahas, altera repellas : minus tibi sermone opus erit quæ facta opus sunt facienti. Pictor non tam sermone quam penicillo atque exemplo docet. » Cum itaque religio sit meditationis domus, orationis schola, fletuum et gemituum administratrix, deliciarum corporearum aversatrix, honorum ac divitiarum contemptrix, omniumque virtutum magistra, utique cultoribus suis verbum potens administrabit; quod adjunctum operi cordium sæcularium duritiam emolliat, et ad Christi pauperis et patibulo affixi imitationem impellat. Ornatur nimirum anima in religioso statu argento et auro, quia eam vitam proficitur, cui a Domino sapientia vera, et eloquium castum et velut igne examinatum conceditur.

Vers. 2.
Ferrum
et æs
quomodo
prepara-
rentur.

2. FERRUM DE TERRA TOLLITUR : ET LAPIS SOLUTUS CALORE IN ÆS VERTITUR. — Ferrum quoque postquam dudum latuit sub terra tandem eruitur, et a scoria purgatum ad usus hominum adaptatur : similiter ex certo quodam lapide metallico in fornacem injecto vi caloris agentis æs eliquatur; hic autem lapis vocatur *cadmia* teste Plinio lib. XXXIV, cap. 1 et Galeno lib. IX *Simpl. medic.*; Dioscorides quoque lib. V, cap. 1 docet ex pyrite et lapide conflare metallum æris : vide Franciscum Valesium *De Sacr. Philos.* cap. XLIX. Sensus ergo Jobi est, *q. d.* Horum omnium, uti et sequentium mirabilium locus, materia et origo inventu sunt facilia; sed non ita sapientia : primi enim undecim versiculi hujus capituli pendunt ex vers. 12, ad quem referuntur. Ex hoc autem et præcedenti patet, artem eruendi, purgandi et fundendi metalla esse antiquissimam.

Mystica
quatuor
metallo-
rum ex-
positio.

Mystice quatuor metalla prædicta sic exponit S. Gregorius, ut *argentum* sit sacra doctrina, *aureum* martyrum charitas, *ferrum* soliditas proborum, *lapis* cor durum solutum a Deo, et resonans jam ut æs verba divina : vide hæc apud eundem pulchre ac fuse deducta et moralizata lib. XVIII *Moral.* cap. XIV-XVII. Breviter S. Hieronymus ad hunc versum : « Fortitudo, inquit, quæ *ferrum* nomine appellatur, est, qua terram, id est carnis nostræ malitiam, in nobis tollimus, *lapidis* quoque nomine cordis figuratur durities, quæ per calorem et fervorem fidei resoluta mollescit, ut primum possit in se verba scribentis recipere : deinde velut in æs, quod canorum est, merito sanctitatis proficiens, ad laudes et gratias Deo offerendas fidei soliditate proficiet; » hoc autem totum fit igne excaudescentiæ et corruptionis ardore, quo durus ut

lapis peccator in æs sonorum liquatur. Vides igitur quot mala auferat ignis ille artificialis, quot bona introducat; proinde si desit animadversionis flamma, et impura non purgabuntur, et inchoata non perficientur; frigida non calefient, dura non liquefient, aspera non lenientur, neque quid boni poterit in rebus humanis reperiri. *Ferrum* itaque de terra tollitur, quando ex molli et imbecilli homine Dei gratia fit vir ad virtutis arduitatem superandam robustus; et *lapis solutus calore in æs vertitur*, quando ex duritie cordis lapidea, Spiritus Sancti ardore liquescens, sæcibus culpæ secretis atque rejectis, novo Dei robore ad labores duratur atque fulcitur.

Ignis
utilitas
maxima.

3. TEMPUS POSUIT TENEBRIS, ET UNIVERSORUM FINEM IPSE CONSIDERAT; LAPIDEM QUOQUE CALIGINIS ET UMBRAM MORTIS. — Deus, inquit, certum et determinatum tempus constituit tenebris, hoc est metallis aliisque rebus in tenebris latentibus, quamdiu latere et occultari pro qualitate et exigentia naturæ suæ debeant, donec ea certis indicibus prodit, ut ad utilitatem hominum, propter quos facta sunt inferiora omnia, in lucem producantur : ipse quoque finem et consummationem omnium rerum istarum considerat, exacte sciens quando et res ipse in genere suo perfectæ, et quamdiu duraturæ sint. *Lapidem quoque caliginis*, id est gemmas et lapides pretiosos in densissimis et profundissimis tenebris ac subterraneis terræ visceribus quasi in umbra mortis absconditos videt Deus, et suo tempore eruderat, et profert in lucem : ita Olympiodorus. Duo in primis consideranda sunt data a Deo tenebris et umbræ mortis, nimirum et pretiosa quæque sive auri, sive lapillorum, aut margaritarum in orientis occidentisque latebris abstrusa, et simul incolarum animæ, non abs re ob ignorantiam et errorum caliginem vocatæ *lapides caliginis* et *mortis umbræ*. At nec lapillorum pretiositas, nec Indorum illorum animæ perpetuis erant tenebris occultandæ; sed Deus eorum tenebris terminum posuerat, et infinita sapientiæ suæ vi ordinarat, quando sedentibus in regione umbræ mortis lux veritatis apparitura erat. Non disjungit in sua consideratione Dominus tempus adducendi in lucem auri lapillorumque pretiositatem et animas Indorum; sed simul ut a radicibus montium, a cubilibus draconum dedit posse trahi in lucem orientales occidentalesque divitias; dedit etiam ab umbra mortis et densissimis ignorantia tenebris revocari posse animas Indorum, et ad veri Dei fidem et agnitionem adduci. Sequitur :

Deus cer-
tum tem-
pus cons-
tituit,
quo res
pretiosas
laterent
et in lu-
cem pro-
ferren-
tur.

4. DIVIDIT TORRENS A POPULO PEREGRINANTE EOS QUOS OBLITUS EST PES EGENTIS HOMINIS, ET INVIOS. — Alicubi, inquit, torrens separat incolas a peregrinis, facitque terram inviam, ita ut egentes et mendici, qui omnia pervagantur, eo non transeant, *q. d.* Licet hi populi aliis hominibus exteris incogniti sint, Deo tamen optime noti sunt, qui aliquando iter ad eos pandet, ut fecit hoc sæculo in

Simul
cum au-
ro Indi
e tene-
bris
ignorantia
Dei
educti.

Vers. 4.

Maria et
torrentes
separant
regiones.

Indias peruanam et mexicanam. Hic locus in Hebræo valde intricatus est, et diversimode illum varii interpretantur, ut videre est apud Stunicam :

Torrens divina sapientia a populo peregrinante erupit in Indian.

potest autem sic verti, *erupit torrens a peregrinante*, quem torrentem merito confert Hugo cardinalis cum torrente sapientiæ, quippe inter quærendas abstrusas orientis occidentisque divitias sapientiæ christianæ torrens erupit a populo peregrinante, nimirum populo Hispano et Lusitano in illis regionibus peregrino et adventitio, qui fidei notitia discernit et dividit regionum incolas, eos nimirum, quos oblitus est *pes egenis hominis*, hoc est pes apostolorum pauperum; de quibus Isaias ait cap. LII, 7 : « Quam pulchri super montes pedes annuntiantis et prædicantis pacem! » vel, ut ex Hebræo legit cum Procopio et Eusebio Leo Castrius, *annuntiantis et prædicantis Jesum*. Hi pedes quasi obliti sunt Sinas, Japonios, Peruanas et alias remotissimas et pene inaccessas regiones præcipue pauperibus hominibus : quis enim spiritu pauper indagasset prima auri divitiarumque incunabula? et quis censu pauper posset pervenire ad illas regiones, ad quas non sine ingenti sumptu in navibus comparandis pervenitur? etenim ubi tantum fuit *pes pauperis*, oblivioni datæ sunt remotissimæ orientis occidentisque regiones; at ubi pes divitum cœpit apparere, hoc est, ubi Hispani et censu et animo et cupiditate divites apparuere, cœperuntque mundi thesauros investigare, omniaque naturæ repagula revellere, indomita maria domare, draconum cubilia versare, terræ viscera scrutari, et solis cunas et sepulera lustrare, statim a peregrinante hoc populo per mundi extrema christianæ sapientiæ torrens exundat, qui cum auro et gemmis animas simul Indorum eruit a mortis umbris, ita ut non pervenerit auri cupiditas, quo non etiam simul ingens Dei sitis, ac salutis animarum zelus penetrarit.

Huc forsân spectat illud *Gen. II, 41*, ubi de fluviis paradisi dicitur : « Nomen uni Phison : ipse est qui circuit omnem terram Hevilath, ubi nascitur aurum. Et aurum terræ illius optimum est, ibique invenitur bdellium et lapis onychinus : » nec mysterio vacat, quod de solo hoc fluvio locutus Moyses notet divitias regionis, quam rigat; de aliorum regionum fructibus prorsus sileat. Et cur de aliis silens hujus regionis notat divitias?

Phison quid significet.

Phison idem est quod *os mutationis sive alterationis*, quo significatur genita Dei sapientia, nimirum ejus Filius, potens verbo virtutis suæ omnia ad se vocare et convertere; unde merito notantur ab hoc jam flumine rigari omnes regiones auri feræ et pretiosorum lapillorum productrices, ne putetur posse avaritia hominum pervenire ad locum, e quo torrens ille christianæ sapientiæ non exundet. Non multum ab hac explicatione discrepat D. Anastasius Sinaita lib. VIII in *Hexaem.* dicens : « Dei Filius dicitur *Phison*, qui est os Patris, et mutavit genus nostrum a corruptione in incorruptionem, et circuit et custodit omnem terram

Phison typus Filii Dei.

Hevilath : quomobrem subdidit dicens de hac spiritali Hevilath, quod illic est aurum, » etc. : ex quo enim aurum et gemmæ orientis venerunt in notitiam, simul apparuit sapientiæ divinæ fluvius regiones rigans in fructus vitæ; nec potuit avaritia humana eo duci, quo non simul christianæ fidei scaturigo perveniret. Præclare notabat Plinius : « Imus in viscera terræ et in sedes manium, opes quærimus, illæ nos ad inferos agunt : » hæc ille in *Procœm.* lib. XXXIII; et deinde cap. IV ubi agit de naturali ratione inveniendi aurum : « Eo tendit avaritiæ ardor, ut nihil immotum maneat, dum aurum innotescat, ipsos altissimos montes excavat, reversat, naturæ leges evertit, sollicitat manium sedes, inferos ipsos pulsat, imo et premit. » Et quis affectus hunc avaritiæ ardorem superabit? unus sane affectus amoris in Filio Dei erga suos homines reperitur, qui avarorum in quærendo auro ardorem longe excedat, siquidem illorum furor ipsamet terræ viscera rimatur naturæ repagula rumpens, et pene ad sedes manium et inferos ipsos penetrat, ut aurum inde extrahat. Ast Dei nostri amor e cœlo descendens in terris visus est, imo in corde terræ abditus inviolabiles tartari leges evertit, vectes ferreos confregit, tenebrosis inferorum spelæis lumen intulit, ut sibi inde acquireret hominem qui perierat; id quod apud Ecclesiasticum cap. XXIV, 45 clamat incarnata Sapientia : « Penetrabo omnes inferiores partes terræ, et inspiciam omnes dormientes, et illuminabo omnes sperantes in Domino. » Nunquam avaritiæ ardor pervenit eo quo pervenit Dei Filius; ut hominem quærat, penetrat viscera terræ, vere it in sedes manium, et evacuat ipsas inferorum sedes, naturæ repagula et leges evertens.

qui sapientia sua irrigat terram avaritiam.

Christi zelus animarum superat avarorum amorem divitiarum.

De hoc divini amoris ardore ait Jonas cap. II, 6 : « Pelagus operuit caput meum, ad extrema montium descendi, terræ vectes concluderunt me, » ubi Glossa notat : « In Christo homine quasi caput fuit anima, quæ descendit ad inferiora loca, ubi animæ hominum sub diaboli potestate tenebantur : isti sunt *vectes*, qui prohibent animas ab inferis exire; hos vectes frangit Dominus, et eos qui clausi tenebantur liberat. » O divinissima Dei nostri avaritia, non pro auro, sed pro homine suo acquirendo penetrat omnes inferiores partes terræ, nigris tartari spelæis lumen primus invehit, omnia evertit repagula, extrema montium pulsat, atque inferorum sedes evacuat. Nescio si huc respiciat Isaias dicens cap. XI, 8 : « Delectabitur infans ab ubere super foraminem aspidis; et in caverna reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet : » erat apud veteres tritissima et receptissima persuasio, scilicet spelæis, ubi aurum gignebatur, dracones et serpentes venenatissimos incubare; neque adeo evidens periculum potuit ardorem avaritiæ restinguere, quo minus horrendos terræ hiatus de draconum veneno suspectos intrarent homines, ut inde divitias eruerent. Quantum hoc ad Dei nostri amorem? qui innocentia

Christus animarum nostrarum siti tractus descendit ad inferiora terra.

infans aspidum foramina ludibundus intravit, ut detentos ibi sanctorum spiritus liberaret. Rem ita pulchre depingit D. Damascenus orat. in Sabb. sanct. dicens: « Natus datusque nobis puer, in foramen aspidum descendens vexat, interimit, perdit arrogantem illum magnaue jactantia insolentem. Nunc inferorum sedes cœlum quodam efficitur: infima terræ luce complentur, cœcisque visus restituitur. » Nullum draconum cubile, nullum aspidis foramen tam horridum avaritia sollicitat, ut aurum inde extrahat, quo longe horribilius Dei Filius non sit ingressus, ut lucem suam ipsis inferorum tenebris invehens captivum hominem liberaret. Remotissima et inaccessa orientis et occidentis claustra perrupit hispana avaritia, ut de montium visceribus, de præruptis, de spelæis draconum, de aquarum abyssis aurum eriperet, et gemmas ac lapillos pretiosos erueret; sed nunc ad inaccessas nationes auri causa peregrinantur Hispani, cœlestis doctrinæ copiam remotissimis illis nationibus refundunt. Et visus est erumpere fluvius de fontibus Salvatoris inter eos, quos solus ditescere cupiens animus invisit, ut ingeniose Baeza noster speculatur lib. XVI, cap. XIV.

Auri sitim sitis animarum committatur et superat.

Vers. 5.

5. TERRA, DE QUA ORIERATUR PANIS IN LOCO SUO, IGNI SUBVERSA EST. — Septuaginta vertunt, γῆ ἐξ ἄνω; ἔξελθούσα ἄνω, ὑποκάτω ἄνω; ἔσπαρα ὡσεὶ πῦρ, terra ex ea egredietur panis, de subtus ea versatum est sicut ignis; Græci vel de insito calore ad procreandas segetes apto accipiunt, vel priorem partem de terra frugifera, secundam de sulphurea; S. Augustinus reddit hoc modo, terra, de qua egressus est panis, et eam incensurus est. Significat terram fertilem et frumenti feracem temporis progressu reddi sterilem et adustam; aut eadem terra, quæ superne frumentum profert, inferne sulphurea est et ignea, ac proinde sterilis et infrugifera, ut sensus sit: Sub terra, e qua frumentum egreditur, versus est locus, ut sit igni similis, hoc est igneus, aut sulphureus. Non modo lapidem caliginis et aquam occultissimam, sed etiam ignem absconditum et latentem Deus in lucem evocat; quod factum fuisse constat, quando Deus in vindictam nefandi peccati pluit ignem et sulphur de cœlo super Sodomam et Gomorrhham, quo terra illa prius frumentum rerumque omnium feracissima plane subversa et sterilis effecta fuit: idem quoque aliis ex causis fieri compertum est, ut cum terra uberima et panis feracissima igni ex ea orto subvertitur, et tota sterilescit. Quod naturaliter fieri potest, si terra fuerit cavernosa, et sulphur intrinsecus alat, ac ventorum flatibus pateat: ventus enim cavernis inclusus diu collectatus concepit ignem, quem subito erumpere necesse est, et agrum vastare ac sterilem efficere, quemadmodum superioribus hisce annis cum magno vicinorum damno contigit Vesuvio et Ætnæ montibus, e quibus cum ingenti fragore erumpentes flammæ et cinerum gurgites vicinos longe lateque agros subverterunt, et multis pagis oppidisque vastitatem in-

Terra interdum subito igne subvertitur et sterilescit.

tulerunt. Sanctius noster juxta superiorum verbum explicationem ait hic ostendi alium modum, quo Deus aperit latentes in terræ visceribus thesauros: ut enim aquis utitur torrentibus ut terram excavet, et inde metalla pretiosa nitentesque lapillos effodiat; et ventis, ut terra gravi concussa motu suas humanas oculis divitias ostentet: sic etiam igne, qui ubi silvas corripuit, suo ardore liquefecit metalla, quæ ab illius calore soluta defluerunt non secus atque aquarum rivuli, ut de Pyrenæis montibus tradit Diodorus lib. VI; unde noverunt homines metallorum ibi latere venas, quas deinde variis modis scrutati sunt: quare terra frumenti ferax, et agricolarum vomere ante subacta, ab igne subversa, non jam frugum extulit, sed auri argentique proventus. Unde sequitur:

6. LOCUS SAPPHIRI LAPIDES EJUS, ET GLEBÆ ILLIUS AU-

REM. — Rationem reddit cur terra illa frumenti minus ferax facta sit, quia nimirum in istiusmodi locis processu temporis virtute nimii caloris atque flammæ ardentium terra nimis induratur, ita ut inter alios nullius pretii lapides jam illic generentur sapphiri aliique lapilli pretiosi, qui per caloris vehementiam isthic decoquantur; atque ex eadem causa glebæ illius antea tritici feraces nunc in auri massas indurantur, ita ut possit ex iis aurum eliquari. Unde hominum ardens avaritia non sinit agros illos agricolarum operi servire, cum a sapphiro atque auro major quam ab alia quacunque semente possit sperari proventus: videmus enim terras agricolarum usibus quondam opportunas, metallorum purgamentis et cineribus plenas, quas neque vomer subigit, neque carpunt armenta. Sapphirus autem gemmarum præstantissima atque pulcherrima est, neque nisi in terra quæ sit auri ferax reperitur. Glebæ vero illius loci ubi sapphiri generantur dicuntur aurum, quia nempe in iis aurum concrevit.

Deus divinis modis latentes in terra thesauros prodit.

Vers. 6.

Terra aurifera et gemmifera cur sit frumenti minus ferax.

Habet autem sapphirus nomen a pulchritudine, nam ספיר saphir, ut doctissimus ait Hieronymus, hebræo syroque sermone pulchrum sonat; effecit quoque sapphiri eximia formositas, ut olim gemma gemmarum diceretur, ut notat Abulensis in Exod. cap. XXVIII, quod ejus decus lapidum aliorum splendorem atque dignitatem superare videretur. Species autem colorque sapphiri est ejusmodi, ut perspicue sacrorum hominum vitam ante oculos subjiciat, est enim cærulei coloris gemma, quæ serenum cœlum repræsentet, ut e sanctis litteris colligimus Exod. XXIV, aureis guttis interstincta, scintillante lumine, ut cœlum te videre putes fulgentibus stellis aptum et distinctum; hinc Theophrastus sapphirum nominat χρυσοπαστον, aureis notis variatum, ut intelligamus sacros homines cœlestem agere vitam oportere virtutibus undique radiantem. Præterea videmus antiquissimis quoque temporibus hanc multis nationibus mentem fuisse injectam, ut sapphirum eximium quiddam, sacrum et augustum putarent: « Supremam, inquit Rucus lib. II De Gem. cap. II, olim

Sapphirus gemmarum præstantissima qualis conditionis sit.

sapphirum apud homines auctoritatem habuisse et apud divos gratiam ipsa perhibet antiquitas: » dicit *apud divos*, quod tum gratum atque jucundum esse numinibus sacrificium opinarentur cum offerretur in sapphiro. Quia et multi prodiderunt ea gemma et imperium summum et sacerdotium significari, quod primum a sacris Ægyptiorum litteris profectum ad alias gentes manavit; hinc ortam esse consuetudinem volunt, ut purpuratis patribus recens in numerum cardinalium ascitis summus Pontifex sapphirum mittat, ut constet eos Ecclesiæ esse principes, sacerdotio insignes, fundamenta sanctæ civitatis, totos sapphirinos cœlestesque esse debere, cum apostolorum gradum excipiant; quos ut aureos æthereosque sapphiros in Ecclesiæ fundamentis posuit Isaias, cap. LIV, 11.

Sapphirus quid tropologicè.

Tropologicè sapphirum cœlestia desideria significat. Locus autem, hoc est animus, ubi ea desideria generantur, auri, id est sapientiæ spiritualiumque divitiarum ferax est. Versum hunc noster Alvarez de Paz tom. I, lib. I, part. II, cap. XXIX, ita pulchre applicat viro religioso dicens: Eras in sæculo, o religiose, terra si forte non sterilis et infrugifera, sed ad summum de qua oriebatur panis, quia aut bonis temporalibus abundabas, aut nobilitate fulgebas, aut scientia et litteris splendebas: hæc tibi apud tuos aliquem honorem, nonnullam laudem afferebant; sed divini amoris igne concepto veluti fuisti subversus, dum hæc omnia, quæ mundus amat et veneratur, tanquam vilissima stercora pessumdedisti, et abominatus es. Jam divitias in paupertatem convertisti; jam aut nobilitatem ingenitam, aut dignitatem industria quæsitam pro vilissimis religionis obsequiis vendidisti; jam copiosas bibliothecas, et jurisperitiam vel alterius scientiæ usum pro simplici libello ad movendum affectum edito, et pro fletu et compunctione commutasti. Igni subversus es; lætare tamen, quoniam veniet tempus, et prope est, quando locus sapphiri lapides tui, et glebæ tuæ aurum, quando scilicet mundanis ruderibus hujus splendoris effossis, et jacto supra petram cordis tui humilitatis fundamento, *sapphiri*, id est sapientiæ cœlestis, et auri, hoc est charitatis et omnium virtutum structura consurget. Tunc non apud tuos tantum, sed apud universos in honore et admiratione eris, et quod optabilius est, ipsum honorem et admirationem contemnes; tunc eris utilis et fructuosus non paucis hominibus, qui ex tuo splendore pendent, sed universæ Ecclesiæ Dei, quam sanctitatis exemplo, orationis vigore et verbo prædicationis juvabis. Sic ille.

Vers. 7.

7. SEMITAM IGNORAVIT AVIS, NEC INTUITUS EST EAM OCULUS VULTURIS. — Explicat quam abstrusus sit locus ille, in quo sapphiri et alii lapides pretiosi, aurumque ac metalla generantur atque conveniunt, ut ipsis etiam avibus ignotus sit, atque adeo ne vulturi quidem, visu alioquin perspicacissimo, et odore sagacissimo, aditus ad eum pa-

teat. Allegorice Jesus lapis est sapphirus ab auri-fera B. Virginis terra ortus, adeo occultus et inter peccatores latitans, et persecutionum nubibus obductus, ut ad semitam ejus, id est ad ipsius imitationem, oculatissimi et pennati sapientes hujus sæculi, qui et remotissima divinare solent, minime pertingant: qui enim more volucrum famelicarum ad pastum inbiantium ad terræ delicias anhelant, ignorant loca deserta, ubi a solitariis contemplatoribus aurum sapientiæ et sapphirus cœlestium desideriorum invenitur. Non sine mysterio quoque nominavit *oculum vulturis*, quo carnales designantur, ea enim avis, quæ oculos vulturis habet, nequit semitam aquilæ aut nosse aut sequi: ita carnalis homo licet avis sit propter pennas vanæ gloriæ, elationis et superbiam; quia tamen oculos vulturis habet, ad volatum spiritalem minime potest ascendere, nec ad sapphirum cœlestium desideriorum pervenire. Sunt enim vultures avidissimi terrenorum et carnalium ciborum, ita ut dicat Epiphanius in *Phyσιολ.* cap. VII voraciores esse cunctis avibus, adeo ut quadraginta diebus continuus se cibo invento ingurgitent; et Plinius lib. X, cap. VI ait vultures biduo triduoque ante congregati ubi futura sunt cadavera, adeo eorum sunt avidissimi; unde et Martialis dixit:

Christus est sapphiro similis carnalibus occultus.

Aurum sapientiæ et desiderium cœlestium non invenitur a carnalibus hominibus.

Vulturum mira voracitas.

Cujus vulturis erit hoc cadaver?

Et Origenes hom. 7 in *Levit.* propterea prohibitas has et similes aves asserit, quia illis semper mortuorum corporum cibus est, et ex mortuis cadaveribus vivunt; qui ergo oculos habent vulturis, ad immunda scilicet morticina et terrena intentos, quantumcumque ad volatum superiorem et spiritualem invitentur, provocentur et alliciantur, semitam prorsus ignorantes ad ima sese dimittunt et convolant.

8. NON CALCAVERUNT EAM FILII INSTITORUM, NEC PERTRANSIVIT PER EAM LÆENA. — *Institor* est quem mercator negotiationi præficit, cujusmodi sunt ii qui tabernis a mercatoribus præponuntur, et quibus merces vendendæ mandantur, qui avidissimi sunt, quia in ipsa lucri cupiditate assidue versantur: quare res eas diligentissime odorantur et scrutantur, in quibus uberrimum quæstum facere possint. Quamobrem apte ne istiusmodi quidem homines *semitam* illam *sapphiri calcare* dicit, ut abditissimam esse significet, satis rem abstrusam exaggerans, quam scilicet institores (quibus nihil inaccessum urgente avaritia vel impervium) non agnoscant, horum videlicet oculi vulturis acie perspicaciores sunt; quibus apte læena prædæ cupidissima conjungitur, quam per sapphiri semitam non irrumpere Jobus ait, ut locum volucris, reptilibus et hominibus incognitum innotat. Versus hic cum præcedenti arcane notat locum sapphiri, ubi cœlestia desideria coalescunt, prudentibus mundi, qui sunt vultures visu perspicaces; avaris, qui sunt institores; sanguinariis,

Vers. 8. Institor quis.

Cœlestia desiderium mundi prudentibus.

tibus, sive immitibus, qui sunt leonæ sive leones, esse avaris et immitibus ignotum. inexploratum. Discamus igitur, quamvis ingenium nostrum sit idoneum ad discernendum hic inferius ea quæ ad vitam terrenam spectant, non tamen inde sequi ut possimus ad cælum usque ascendere, et arcana Dei consilia penetrare; sensu denique et cerebro nostro ea quæ Deus apud se occulta esse voluit includere. Denique omnia quæ vitam æternam spectant sciamus captum nostrum superare, et oportere ut Dominus operetur in nobis, et quidem supra ordinem naturæ, nec nos illuminet duntaxat quatenus homines sumus, sed det nobis lucem novam, quæ nobis est abscondita, quia promanat a Spiritu Sancto, et ordinis est naturæ captum transcendentis.

Vers. 9, 10 et 11. 9-11. AD SILICEM EXTENDIT MANUM SUAM, SUBVERTIT A RADICIBUS MONTES. IN PETRIS RIVOS EXCIDIT, ET OMNE PRETIOSUM VIDIT OCLUS EJUS. PROFUNDA QUOQUE FLUVIORUM SCRUTATUS EST, ET ABSCONDITA IN LUCEM PRODUXIT. — His versibus Jobus Dei sapientiam potentiamque commendat, ipse enim ubi visum sibi fuerit manum potentiæ suæ ad petram aut rupem durissimam extendit, facitque ita dissilire montes, ut etiam radicibus corruant, fiantque hoc modo loca pervia quæ ante erant inaccessa, possintque calcari a peregrinis; ut quæ in iis latebant abscondita multa naturæ mirabilia cognoscant, et in hominum usum plurima inde eruant opportuna. Nonnunquam quoque Deus cernens loca aquis destituta, per media saxa, quod homines ne suspicari quidem possent, rimas agit, et aquam multis divortiiis ducit, terrasque fœcundat, simulque pretiosa metalla detegit: modo etiam imos fluminis alveos nudat, ut gemmas revelet; vel certe homines instruit, ut se in profunda demergant, margaritasque scrutentur, et in lucem proferant.

S. Joannes Christus lapidem pretiosissimum mundo indicavit. Allegorice Bæza noster lib. XIV, cap. 1, hæc de S. Joanne Baptista Christum veluti saphirum nobis manifestante sic explicat: Joannes, inquit, est is, qui dum Christus veluti lapillus pretiosus latitat, ad silicem extendit manum suam, hoc est ad duritiam gentium suæ prædicationis brachium extendit, et fecit peccatorum montes a radicibus commoveri; dumque ad fluviorum ripas baptismi pœnitentiæ prædicat, fontisque christiani præfert dignitatem, omne pretiosum videt oculus ejus, et facit ut abscondita vitæ semita appareat, et Christus velut lapis pretiosus affulgeat credentibus: Joanni etenim debemus, quod abstrusus Jesus appareat, et salutiferi fontis vena prosiliat. In quem apto verba Ruricii episcopi lib. I, epist. 3 ad Hesp. sic scribentis: Te elicitorem et formatorem lapillorum nobilium et rimatorem auri, te repertorem aquæ latentis elegi, qui sciret abstrusas lapidibus gemmas propriæ reddere generositati: quæ utique in tanta rerum confusione amitterent nobilitatem, si indicem non haberent: aurum quoque arenis vilibus mixtum, nisi artificis solertiæ lavetur aqua, ignibus eliquetur, nec

splendorem poterit retinere, nec meritum. Septas etiam aquarum venas, et obductum terra fluenti alveum, nisi diligentius eruderaverit apparitoris industria, laticis unda non fluet. » Hæc ille, quibus nos beneficia a S. Joanne in mundum perfecta noscimus decantata: ipse primus salutiferi fontis venas indigitavit, et inter vivida fluenta pretiosissimam gemmam, inter turbarum confusionem pene ignobilem dum indicat, antiquæ reddidit generositati; ipse verum aurum cœlestium honorum ab arenis mundalium libidinum discretum ostendit, et universas virtutum margaritas pretiososque lapillos ab aquarum fluentium gurgite nobilis urinatos extraxit.

12. SAPIENTIA VERO UBI INVENITUR? ET QUIS EST LOCUS INTELLIGENTIÆ? — Totum hoc caput in hac sententia explicanda et ornanda versatur; ornavit autem illam ex rebus dissimilibus ita ratiocinando, q. d. Res occultissimæ et abstrusissimæ in terris reperiuntur, sapientia vero in tota terra non reperitur; quare rebus omnibus quæ in terra sunt occultior et pretiosior existit: cum itaque in terris non inveniatur, in cœlis quærenda est, quod nimirum hominibus præ cunctis rebus aliis sit magis necessaria. Id quod poetæ philosophi intellexisse videntur, in fabulis suis tradentes Prometheum, ἀπὸ τῆς προμηθείας, id est a providentia, sic dictum, cum ignis ad homines informandos in terris inveniri non posset, auxilio Minervæ cælum ascendisse, faculaque in sole accensa nonnihil luminis ad homines, quos e luto fecerat, absolvendos perficiendosque detraxisse. Cujus rei fabulam multis Plato in *Protag.* prosequitur; multis etiam in toto *Menon.* disserit, nullos in orbe terrarum virtutis, quam vera sapientia postulat, esse magistros. Lumen autem est (ut ad fabulam revertamur) sapientia, quo lumine animus illustratur, et homines terreni informantur, ut ipse Plato interpretatur: quæ si e cœlis non sit delapsa, nusquam in terra reperietur; id quod Plato his verbis in fine *Men.* concludit: Ἄρα τὸ ἀν εἶν εὐτε φύσει, εὐτε διδακτὸν, ἀλλὰ θεῖα μὲν παραγγεμένη ἀνευ νοῦ εἰς ἀν παραγγίγνεται, virtus neque est nobis natura insita, neque doctrina comparata, sed divina quadam sorte nobis tributa sine mente ejus in quo sit. Forte Plato cum sine mente dicit, illud significavit quod D. Augustinus in definienda infusa virtute ponit, quam Deus in nobis sine nobis operatur. Docet igitur in hoc reliquo capite Job primum sapientiam in terra non esse, quare qui tantum terrena sapientia minime sapientes esse possunt; deinde sapientiam longe pretiosorem esse rebus omnibus quæ in terra pretiosæ habentur; ac tertio soli Deo per se vique sua notam esse, ab eoque esse petendam; quarto denique, in quo posita sit vis sapientiæ. Ante omnia autem prudenter inquirat ubinam sapientia inveniatur, et quis sit locus intelligentiæ: neque enim est mediocris sapientia scire, unde sapientia ipsa peti et hauriri possit; quod ut sciatur, tenenda est primum via negationis,

Vers. 12. Sapientia vera res obscurissima est, nec in terra reperitur.

Fabula Promethei ignem sapientiam symbolum e cælo deferentis.

Via negationis

aptior ad res obscuras investigandas.

Vers. 13.

Vera sapientia pretium inestimabile.

In molli et suavi vita non reperitur Dei sapientia.

Lectulus symbolum quietis et voluptatis.

Qui terrena sapiunt.

quam in rebus occultis, maxime divinis investigandis aptiorem ac veriores esse docet S. Dionysius lib. *De Cael. Hier.* cap. II, et alibi passim. Ut ergo Job certior via et ordine sapientiae locum investigaret, prius edisserit ubi non sit, quam ubi sit.

13. NESCIT HOMO PRETIUM EJUS, NEC INVENITUR IN TERRA SUAVITER VIVENTIUM. — Loquitur hic Job de vera sapientia, in qua nostra sita sit beatitudo, scilicet tam de sapientia increata et aeterna, quae est ipse Deus primus totius scientiae et sapientiae fons, quam de creata nobis ab ipso infusa, qua eum cognoscimus, amamus, colimus, et quae recta sunt juxta ipsius voluntatem peragimus. Utraque, inquit, adeo pretiosa est, ut nesciat homo pretium ejus, quia, ut dicit D. Gregorius lib. XVIII *Moral.* cap. XXII, non habet pretium, nec digne aestimari potest: est enim inestimabilis, et omnibus pretiosis infinite pretiosior, nec propriis viribus, meritis vel industriis aut ullis bonis temporalibus potestemi, acquiri aut inveniri. Peculiariter vero enumerat quaedam loca, in quibus si quaeratur non invenietur, quae fere videntur coincidere cum locis a sponsa commemoratis *Cant.* III, 1, dum caelestem sponsum, qui Sapientia est aeterni Patris, quaesivit, et non invenit, dicens: « In lectulo meo per noctes quaesivi quem diligit anima mea; quaesivi illum, et non inveni; » et quare non invenit? quia, ut Job ait, « non invenitur in terra suaviter viventium, » nec a quaerentibus eum in lectulo suo, quod idem est. *Lectulus* enim est locus quieti et deliciis deputatus; quo sensu Amos propheta cap. III, 12, regiones opulentas, in quibus Judaei tranquille et jucunde requiescebant earum fruentes bonis, vocat *plagam* seu *regionem lectuli et grabatum Damasci*: id nimirum unicuique hominum est lectulus, in quo suam quaerit requiem, et quod sibi praefigit tanquam finem et beatitudinem, in qua tanquam in suo centro quiescat. Qua ratione cupidus lectulus sunt divitiae, ambitiosis honores et dignitates, carnalibus voluptates; in eo tamen nec Deum nec veram beatitudinem reperire possunt, quia cuncta haec longissime distant a vero ultimo fine; nec veram requiem et satietatem tribuere queunt, quia cum anima aeternae sit durationis, haec autem tempore consumantur, necesse est, si illa solum quaerit, in aeternum manere miseram. Profecto actiosa illa sapientia, quae digito monstrat quanti caduca quanti sint aeterna, non reperitur in aedibus, quas abundantia et opulentia beant, ubi bacchanalia vivere quotidiani moris est: hic abundantiae et opulentiae incuria, stultitia, insania, cognatae deae semper sunt proximae. Enimvero quid stultius, quam rerum vilissimarum lucro laetari, et aeterna bona perdere? S. Gregorius in hunc locum id asserens: « Tanto, inquit, verius stulti sunt, quanto majora perdentes in minimis laetantur. »

Hominibus itaque notio verae sapientiae denegatur, illis videlicet qui tantum homines sunt, qui terrena sapiunt, qui nihil sublime, nihil supra id quod

videtur oculis, et percipitur sensibus, aestimant; nec invenitur apud eos qui suaviter vivunt, qui nimirum suis desideriis parent, rerum suavium appetitionibus delectantur, et in nullo sibimetipsis contradicunt: « hanc enim divinam Sapientiam, inquit S. Hieronymus ad hunc locum, non habet quisquam, nisi carnem suam crucifixerit cum vitis et concupiscentiis; nisi vixerit ut Paulus apostolus et omnes sancti in tribulationibus, persecutionibus, angustiis et pressuris. Et ideo suaviter sunt dicti vivere illi, qui nullo jugo disciplinae tenentur, et effraenes ac praecipites in labem prorumpunt vitiorum. » Ab his abscondit se virtutis sapientia, quam mundi sator opifexque Deus in arduo sitam esse voluit, unde illius formae nitor et pulehritudo illustrius rutilat, ad nostram potenter exstimulandam et commovendam atque incitandam voluntatem. Quae enim formositate sunt eximia, dignitate prima, salutaria usu, laeta et jucunda, eo vehementius generosum animum ad potiundum solent incendere, si difficultatibus obseptata via est atque interclusa: sic longe amabilius gratiusque videri solet liliun inter spinas, rosa inter aculeos, margarita in ostreo, in glareis aurum, in meta bravium: omnium enim quae labore et studio exquisito parantur longe dulcior est fructus, et voluptas inde major liquidiorque percipitur.

Duo poetae longe antiquissimi et judicio magno instructi virtutem in arduo jugo et horrenti posuerunt, et hinc inde viam omnem sudoribus implerunt; sunt illi Hesiodus et Pindarus, qui suavibus inventis plasmatisque poeticis aurea saepe dicta monitaque illigaverunt: posterioris illud est effatum in *Olymp.* od. 5: Ἄσι δ' ἀμφοῖν ἀρεταῖοι πάρος, circa virtutes continuo labor est; Hesiodi autem gnome in ore est omnium, et olim a pueris parvis non in Graecia modo, verum etiam in Italia studiose addiscebatur. A quibus mutuatus Plato lib. II *De Rep.* viam virtutis dixit ἀνάσσειν, acclivem, difficilem et laboriosam; quem deinde tota natio academicorum secuta et doctissimi: quique viri, ut Themistius *Orat.* 1, aliique ingenii sui commentationes colore platonico exornaverunt: Simonides apud Clementem Alexandrinum lib. IV *Strom.*: « Fama, inquit, est virtutem habitare δυσωπάτους ἐπὶ πέτραις, in rupibus difficilem ascensum habentibus: » tendit eodem oraculum illud, quod et Porphyrio Theodoretus memoriae et posteritati commendavit: Χαλκιδεὺς ἢ πρὸς θεοῦ ὁδὸς, via quae ad Deos perducit aere munita est. Sed illud ipsum a S. Patribus sive clarorum virorum imitatione, sive potius e proprio sensu dicitur longe divinius, quale est sapiens D. Cypriani dictum: « Durus et arduus est limex qui tendit ad gloriam, » quem secutus D. Gregorius Nazianzenus *Orat.* 1, sua lingua hoc protulit oraculum: Σπάνιον καὶ πρόσπαντες ἢ τοῦ ἀγαθοῦ κτήσεως, rara et ardua est virtutis adeptio: illustrat rem eandem D. Basiliius *hom.* 24, cum de legendis profanorum libris sapienter more suo disputat. Quae omnia praclare probant sapientiam, quam a vera vir-

non capiunt caelestem sapientiam.

Virtutis sapientia in arduo sita.

Via virtutis implexa laboribus.

tute non discernimus, uti Job monet, in terra suaviter viventium minime inveniri; hæc autem a magnis Ecclesiæ doctoribus in medium adducuntur non ad tardandam ullius contentionem in paranda virtute sapientiæ graviorum difficultatum obtentu, sed potius ad languorem et socordiam excutendam, ut in re omnium, ut dixi, pulcherrima inflammato omnes studio et industria elaborent.

Vers. 14. 14. ABYSSUS DICIT : NON EST IN ME; ET MARE LO-

QUITUR : NON EST MECUM. — Pergit porro dicere ubi non sit sapientia, et ait neque in abisso reperiri neque in vastis oceanis gurgitibus, q. d. Ne existimetis sapientiam ex eo esse rerum pretiosarum genere quæ sub aquis nascuntur, et a mortalibus ingeniose extrahuntur : non enim ita se res habet, nam licet gemmas omnes quotquot mare nutrit exemeris arenis in cervos congregatis, ne micam quidem in iis sapientiæ reperies. Tropologice, vide quomodo ipsi peccatores sapientia se esse vacuos fateantur : quid namque *abyssus* et *mare* significant nisi scientiæ multitudinem vitiis coopertam et moribus depravatis fœdatam? unde Richardus in *Cant.* cap. XII, ait : « De hac spiritali sapientia *abyssus* humanæ sapientiæ dicit : *Non est in me; et mare* (id est amaritudo vitiorum) *dicit : Non est mecum.* Abjicienda est ergo hæc carnalis sapientia, et commutanda pro hac spiritali; et sic emendum aurum mundum et ignitum, et probatum, ut locupletes fiamus, et hoc aurum possideamus. » Superba nimirum et arrogans scientia, quam vitia et peccata damnant, homines vere sapientes non facit, sed stultos et cæcos derelinquit : hi profecto sunt qui suaviter et læte vivunt, sicut ille dives epulo, qui *Luc.* XVI, 19, « induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide, » a quibus vera sapientia fugit, quæ « non invenitur in terra suaviter viventium : » scriptum enim est *Eccle.* VII, 5 : « Cor sapientium ubi tristitia est; et cor stultorum ubi lætitia. » Non itaque sapientes sunt qui rerum solum naturas cognoscunt, cum eorum cognitio tam exilis sit, ut nec quæ judicat bona suscipiat, nec quæ videt mala repellat : si enim secundum sæculum stultus est, qui videns thesaurum non accipit, et videns præcipitium pedem non refert : quare secundum Deum stultus non erit, qui peccati malitiam cognoscens ei se libens subdit, et virtutis pulchritudinem ore laudans operibus vituperat, et a seipso vitæ institutione propulsare contendit? *Mare* igitur, id est animi æstus impiusque furor infandas opiniones tueri cupientis, prompta illa imminensque impudentia ad oppugnandam veritatem, ille æcervus mendaciorum et simulationis *abyssus*, clare dicunt aureum hunc sapientiæ fœtum nunquam apud se natum, nunquam nasciturum.

Vers. 15. 15. NON DABITUR AURUM OBRIZUM PRO EA, NEC APPENDETUR ARGENTUM IN COMMUTATIONE EJUS. — Nunc agit de sapientiæ veræ inæstimabili pretio, quod tantum est, ut illius comparatione villescant omnia quæ ab hominibus habentur pretiosa, id quod etiam

ethnici intellexerunt, cum ipsimet veræ sapientiæ exsortes aliquam duntaxat ejus umbram et imaginem obscuram cognovissent : sic Menander ait :

Οὐκ ἔστι σοφίας κτῆμα τιμωτέρου :

Nulla possessio pretiosior sapientia est.

Similiter alius in *Flori.* incertus auctor habet :

Σοφία δὲ πλούτου κτῆμα τιμωτέρου :

Plus opibus ipsis sunt opes sapientiæ.

Et Sophocles :

Προνοίας εὐδὲν ἀνθρώποις ἔργου

Κέρδος λαβεῖν ἄμεινον οὐδὲ καὶ σοφοῦ :

Quæstus non potest major dari

Quam mens subacta regulis prudentiæ.

Sed ipsiusmet Sapientis longe luculentiorum hæc in re sententiam audiamus, quam ex hoc Jobi oraculo deprompsisse videtur *Prov.* VIII, 11 : « Melior est, inquit, sapientia cunctis opibus pretiosissimis : et omne desiderabile ei non potest comparari; » eam deinde sic loquentem introducit *ibid.* vers. 19 : « Melior est enim fructus meus auro et lapide pretioso, et genimina mea argento electo : » *fructus* enim ejus, uti paulo ante dictum est, non viscera terræ pariunt virtute cœli et calore solis tepefacta, non cavernæ et montes hujus infimi elementi proferunt, non flumina ad mare amarum festinantia edunt, sed *Sap.* IV, 18, « gratia Dei (in lucem emittit), quæ simul cum misericordia est in sanctos ejus, et respectus in electos illius. » Hic autem *respectus* Dei, respectus utique sapientiæ, bonitatis et potentiæ, quemnam thesaurum in nostris visceribus procreabit, nisi illum, qui omnis virtutis lucem et pulchritudinem et divitias contineat? unde non incongrue interrogatus D. Basiliius in *Regul. brev.* Quisnam esset thesaurus bonus; ille scilicet, cui Dominus cœlorum regnum comparaverat, respondit : « Sane quidem prudentia omnis, quæ est in Christo, virtutis ad gloriam Dei thesaurus bonus est; » quibus verbis nomine *thesauri* perfectionem intellexit, quæ breviter appellatur *omnis virtutis prudentia*, sive sapientia, et hunc thesaurum non auri aut argenti esse, quæ fures effodiunt et furantur, sed omnium esse virtutum et omnium bonorum spiritualium manifestissime explicavit.

Septuaginta pro eo quod interpres noster habet, *non dabitur aurum obrizum pro ea*, ex Hebræo vertunt, *ὃ δόσει συρραλεισµὸν ἀντ' αὐτῆς*, *non dabitur chusuram pro ea*; monet autem S. Gregorius Nazianzenus ita nuncupari divitias, quoniam has diligenter ut tutæ sint concludimus : quare S. Augustinus hoc loco legit, *non dabitur aurum pro ea inclusum*; hinc in arcanis litteris avari dicuntur *concludentes*, qui pecuniam sitientissime colligunt et includunt, de quibus ita loquitur Isaias cap. XXXII, 7 : « Fraudulenti vasa pessima sunt, » ubi pro *avaro* D. Hieronymus *fraudentum* vertit, ab eorum hominum genio et consuetudine, quod

In peccatoribus non reperitur vera sapientia.

Fructus sapientia est omnium pretiosissimus.

Aurum hebraice cur conclusura dicitur.

magnarum fortunarum cupidi, struendis fraudibus et machinandis sint obnoxii. Sed ad Hebræi vocabuli vim et significationem propius accedunt eruditi quidam interpretes, qui vertunt *parcum*, tenacem, avarum: in stylo Isaia est כלי *kelai*, quæ vox proprie *concludentem* significat, a כלא *kala*, id est *concluserit*; notat nimirum pius vates avarorum illud genus, qui omnem mentem et industriam collocant in accumulandis omni artificio pecuniis, quas domi ita includunt, ut nihil exire possit ad ullius bonum et utilitatem; auctor vero hujus inclusionis est sine dubio malus dæmon, et qui terra vescitur serpens; et prono corde ad opes abjicitur: quæ causa fuit, cur antiqui sapientes draconem incubare thesauris dicerent, ut Romanus Clemens in lib. IV *Const. Apost.* cap. III, et S. Basilius *Hom.* 24, animadvertunt. Vide quæ diximus *supr.* cap. XVI, 15.

Vers. 16
et 17.

16 et 17. NON CONFERETUR TINCTIS INDIAE COLORIBUS, NEC LAPIDI SARDONYCHO PRETIOSISSIMO, VEL SAPPHIRO. NON ADEQUABITUR EI AURUM VEL VITRUM; NEC COMMUTABUNTUR PRO EA VASA AURI. — Postquam rebus pretiosioribus præfertur sapientia, nempe tinctis Indiae coloribus, lapidi sardonycho, saphiro, etc., cur etiam *vitri* mentionem facit, illudque inter gemmas et metalla pretiosissima collocat? Hæc difficultas industriam fatigavit interpretum, et quidem vix rimari datur, cur Jobus inter summi pretii gemmas et metalla vitro fragili tribuat æstimationis principatum. Quid vitro cum principe materia argenti et auri et adamantis? esto æmuletur vitrum venustatem auri et unio-num, at in soliditate et diurnitate vincitur: breve enim est vitri ævum, leni spiritus sufflatione tumescit et fingitur, et lævi attactus injuria læditur et frangitur; unde ergo olim vitro tantæ æstimationis census fuit? Argute Clemens Alexandrinus lib. II *Pædag.* cap. III: « Curiosa, inquit, ac superflua tornatorum in vitro vana gloria: ad frangendum propter artem paratior; quæ simul docet et timere ei bibere, » etc. Ex fragilitate, inquam, vitri ejus prælia exaggerantur, nam cum vitrum transparentiam crystalli æmuletur, et cum auro et gemmis certet de nitoris gratia, vincit omnia fragilitate; siquidem et materiae natura et ingenio artis ad frangendum paratior est crater ex vitro figuratus, docetque simul timere et bibere: conscientia enim fragilitatis census est pretiositatis; nec tam quis bibit in vitro vetustum phalerum quam gratum timorem fractionis: potator non fatue satiat appetitum bibendi, quin potum admisceat titillatione blandientis periculi, nec minus deliciatur in cautela fragilis nitoris quam in potu vetusti liquoris; non satis sapiunt deliciae, quas aequalis amissionis timor non condit et mellit: tædium movet non voluptatem, quod securissime placet, quia quod diu placuit displicet, nauseamus enim ad diurne possessa: aliquis amissionis metus titillatio concupiscentiæ est, et ingenium placendi ex opposito auxilians. Ita

Quare vitrum præferatur auro et gemmis.

ingeniose Celada nôster in *Judith.* cap. I, § 20.

Est igitur ejusdem sententiæ amplificatio, qua veram sapientiam gemmis aliisque rebus pretiosissimis merito anteponit: « Infinitus enim thesaurus est hominibus, quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiae Dei, propter disciplinæ dona commendati, » ut Sapiens ait *Sap.* VII, 14: quare infinitus? ideo profecto, quia sapientiæ thesaurus omnium opum, quæ homini contingere possunt, summa est atque compendium: nam si intima familiaritas alicujus hominis cum rege terreno est honorum, et dignitatum et magnarum divitiarum origo, familiaritas cum rege cœlesti, cujus potentia et largitas in amicos suos est infinita, cujus boni non erit initium? Quid deerit illi, qui Deum amicum habet? cujusnam rei indigebit, qui Deum ipsum et ejus gratiam et amicitiam possidet? quis non magno honore illum afficiet, quem Deus in hac vita honore prosequitur, et in alia magnificat, propter disciplinæ perfectæ custodiam? Hic ergo sapientiæ thesaurus pene infinitus est, qui non aliquid speciale honorum genus, sed omnia bona animæ continet. Et ideo non minus vere quam audenter ait *Prov.* VIII, 18: « Mecum sunt divitiæ et gloria, opes superbæ et justitiæ: » secum enim adfert vera sapientia spirituales divitiæ, id est omnium virtutum actiones et purissimas voluptates, quæ non carnis obsecnitatem, sed pacatam conscientiam comitantur, ut verissimum honorem, qui non ab hominibus quærendus est, ut S. Paulus ait I *Thess.* II, sed a Deo ipso suos honorante et extollente suscipitur. Istæ vero virtutum divitiæ non exiles sunt aut moderatæ, sed opes superbæ, id est eminentes et cumulatae, et tales, quæ virum sapientem, et apud homines admirabilem, et apud angelos magnum, et plane beatum efficiunt.

Sed oblectemus nos parumper hujus consideratione thesauri, et forte ipsa consideratio cordis nostri duritiem emolliet, et ad illum quærendum excitabit. Possumus autem thesaurum duplicem considerare, *unum* scilicet *simplicem*, qui magna copia divitiarum unius generis constet, ut auri solius, vel argenti, vel gemmarum, *alterum* vero *multiplicem*, qui universas omnis generis divitiæ, ut aurum, et argentum, et gemmas, et vasa pretiosa, et vestes, et utensilia domus, et alias opes valoris immensi comprehendat. Huic postremo similem putamus sapientiam, quare eam *thesaurum multiplicem* sive omnes divitiæ animæ continentem appellamus; cui nihil omnino ad veram et omnimodam animæ puritatem et sanctitatem comparandam deficiat. Sicut enim qui invenisset illum thesaurum, quem vocavimus *multiplicem*, omnia haberet, quibus et sibi ipsi sufficeret, et sociorum sive amicorum necessitatibus provideret: ita inveniens hunc sapientiæ thesaurum omnia habet, quæ viro spirituali et angelorum amico, et cœlestis patriæ civi, et Dei per adoptionem filio sunt necessaria, quorum possessione et sibi

Sapientia pretiosior omnibus pretiosior.

Infinitus thesaurus sapientiæ.

Sapientia est thesaurus multiplex, quem qui habet, et sibi et aliis sufficit.

ipsi sufficiens est et aliis quibuscum vitam agit, usui et emolumento. Quo namque indiget verus sapiens? nonne vita? nonne salute? nonne cibo et potu et vestimento? nonne deliciis? nonne honoribus? nonne dignitate? nonne opibus, quibus et usque ad sanctum luxum sibi serviat, et ad alios largus imo et profusus existat? Sed hæc omnia cœlestis sapientia complectitur, universa ista unus thesaurus perfectionis habet, quare nemo inficiabitur, veram sapientiam jure optimo *thesaurum multiplicem* appellari.

Vers. 18. 18. EXCELSA ET EMINENTIA NON MEMORABUNTUR COMPARATIONE EJUS : TRAHITUR AUTEM SAPIENTIA DE OCCULTIS. — Postquam sapientiam cæteris rebus omnibus quantumcumque occultis, pretiosis, excelsis et eminentibus anteposuit, tandem unde petenda et accersenda sit declarat, dicens eam « trahi de occultis, » nempe cœlorum sedibus, e sinu Dei Patris, seu, ut ait Apostolus Jacobus *Epist. 1, 5*, « a Patre luminum, » a quo nascitur increata sapientia Verbum Patris unigenitum, quod causa et fons est omnis creatæ sapientiæ, ut ait *Bar. III, 12* et seq. : itaque in cœlum omnino abeundum est, ubi tabernaculum suum collocavit, unde fulgurat, unde in puras mentes lumen spargit : illuc nobis evolandum est, et cogitandum simile quiddam fieri oportere, quod Aristeas, prisca philosophiæ columnen, sibi evenisse comminisceretur : dicebat enim Proconnesius ille *vir θεοδιδασκων*, ut Maximus Tyrius *Dissert. 22* refert, animam suam relicto corpore recta cœlum petiisse; inde Græcorum et Barbarorum terram universam, omnes insulas, fluvios et montes circuisse, tandemque in hyperboreis constitisse finibus; hinc se ritus omnes, omnium rerum publicarum observasse mores, terrarum omnium ingenia, mutationes aeris, alluvione maris, fluviorum ostia : quin et cœlum ipsum multo facilius quam inferiora lustrasse. Denique mirabilem animæ peregrinationem exponebat, qua divinum cognitionis genus consecutus fuisset, cum significare opinor vellet, a Deo atque a cœlo maximarum rerum intelligentiam hominibus accidere. Quam utinam nos peregrinationem adhiberemus ad percipiendam sapientiam, quæ a sublimibus Dei thesauris igneoque solio arcessenda est. Christus Jesus, in quo thesauri sunt reconditi omnes scientiæ et sapientiæ Dei, promus-condus et diribitor illius est, quod D. Joannes arcano suo dicto admonuit *I Joan. cap. II, 27* : « Unctio ejus docet vos de omnibus, » ubi Christus sive sapientia vocatur *unctio*, hoc est *unguentum*, ut S. Hieronymus alique vertunt, proprie autem oleum odoratum et divinum, splendidum igne, ad fovendum et corroborandum aptissimum, unde sequitur lux, calor, fortitudo : unctio enim, sive intimum istud oleum sapientiæ, oculos mentis fulgore suo illustrat et erudit, ut cognoscamus et virtutis pretium atque pulchritudinem, et vitiorum deformitatem, et mundi fraudes, et Satanae dolos, et salutis viam,

et Dei providentiam, judicia formidanda, summum erga nos amorem, et alia similia, quæ scire pulcherrimam et salutarem dico esse sapientiam. Hoc oleum effundit in mentem Christus, cujus oleum effusum nomen est *Cant. 1, 3*; quique ab unctione nominatur, et dicitur etiam aliquando *unctio*, ut apud Danielem *cap. IX, 16* : « Occidetur Christus; » in Græco est *χρῖσμα*, *chrisma*, unctio : itaque vertit eo in loco Tertullianus *Contra Jud. cap. VIII*, *exterminabitur unctio* : ille est enim intra velum magister, in animæ penetrati doctor, quem ait eleganter D. Augustinus cathedram habere in cœlo, qui corda docet, quam ob causam *Joan. VIII, 12*, vocat etiam se *lucem mundi* : vel unctio fit a Spiritu Sancto, qui lucernam accendit, et siparium dejicit, ut clara in luce ponantur veritates; qui, ut Davidis præconio intelligimus *Psal. XCII, 10* : « Docet hominem scientiam : » unctio illius est donum intellectus, quo vulnus ignorantiae curatur, tenebræ mentis nebulae disjiciuntur, grata lux oboritur. S. Irenæus *lib. IV cap. XLIII*, *chrisma veritatis* nominat; Gregorius Magnus *lib. V Moral. cap. XIX*, vult esse *allocutionem intimæ inspirationis*, quæ humanam mentem contingendo sublevat : ita reconditam et Deo dignam sapientiam illi attribuit D. Paulus *I Corinth. XII, 8* : « Alii per Spiritum datur sermo sapientiæ. » Verum nihil refert Christo an Spiritui Sancto id attribuamus. Constat hoc quidem certe, amatorem hominum Deum istam unctionem oleumque sapientiæ spargere per eorum mentes admirabiliter lucentis, qui clarissimis ejus luminibus obsecundant, neque nubem malitiæ obtendunt. Itaque gentium Doctor instruens Timotheum *I Timoth. II, 7* : « Dabit, inquit, tibi Dominus in omnibus intellectum. »

Bene habet : jam cognovimus unde sit evocanda sapientia. Divine S. Jacobus *Epist. 1, 5*, et felicissime ad humani generis bonum et consolationem : « Si quis indiget sapientia, postulet a Deo. » Quis vero non indiget? In his mundi ut Ægypti tenebris, in circumfusa errorum caligine quam vitium in orbem inducit, in consilii inopia, quam inexpleriles cupiditates et tumultus affectionum ingenerant, nisi nobis sapientia adluceret, quis tandem esset finis malorum? In tartareo flumine concupiscentiæ, quo ut sævo et ineluctabili torrente tam multi ad oreum et justissimas scelerum pœnas rapiuntur, quis reperire vadum posset; nisi duce et monstrante viam sapientia? Cum tam multæ sint apertæ viæ damnationis, et scientia inflat, cæca præcipitet ambitio, diro in luto libido volutet, et velut in *νεκροταφῆ* funestoque in *nigra nocte prælio* tam multi vulnera mortisque excipiant, quis salutis et vitæ locus foret, ni sapientia nos tantis periculis circumsesos velut e fati faucibus et calamitate eriperet? Sic aliquis in terra pollens magno et amplissimo dominatu, sit in opum abundantia delicatus, sit omnigenæ compositionis, et ingenii magni

Omnes indigemus sapientia in tot periculis constituti.

Sapientia trahitur de occultis.

Sapientia in cœlis thronum suum possuit.

Aristea fabulosam ad sapientiam acquirendam profectio.

Cœlitus a Deo petenda sapientia.

Christus ejusque unctio sapientiam docet.

tudine possit aestimare sæculum; sit denique, ut Salomonis ore dicam *Sap. 11, 6*: « Consummatus inter filios hominum, si ab illo abfuerit sapientia, in nihilum computabitur. »

Vera sapientia sapit qua Dei sunt.

Hæc est autem vera sapientia, sapere quæ Dei sunt, et cognitionem ad bonam vitam, et Dei cultum gloriamque referre, non inflante scientia tumescere et efferrî, eorum more sapientum, qui cum sibi viderentur sapientes, ob superbiam et impiæ mentis inanitatem stulti facti sunt, ait D. Paulus *Rom. 1, 22*. Eleganter Papa Gregorius omni ratione Magnus lib. II *Dialog. in Præfat. D. Benedictum* appellat *scienter nescientem et sapienter indocum*, qui despecta pompa garrientium philosophorum, et crepante eloquentium bombo, ad quærendam et perficiendam Dei voluntatem magno animo se contulerat. Quod tamen non dicit, ut ostendat, humanam eruditionem atque doctrinam esse alienam a viris probis et religiosis; sed ut potius intelligamus, multum abesse a splendore veræ sapientiæ, ad quam alia multa et magna requiruntur. Cujus perfectio inde animadverti potest, quod cœli fœtus sit, non soli; et proinde a Jacobo apostolo dicitur *Epist. III, 17*, « quæ deorsum est sapientia: » et longe ante Baruch cap. III, 12, Deum *sapientiæ fontem* nominaverat; et vetustior quoque Salomon clare dixit *Eccli. 1, 4*, « omnem sapientiam esse a Deo; » qui omnes divinitus afflati homines procul dubio præsens hoc, de quo agimus, Jobi oraculum jam ante consuluerant, et ex eo unde petenda foret sapientia probe intelligentes, ad arcanum ejus fontem Dei munere penetrarunt, atque aliis deinceps ad veram sapientiam divini duces et fidi manufactores facti sunt.

Sapientia cœli fœtus deorsum est.

Neque vero existimare debemus similes aliorum fuisse homines illos quos Deus voluit esse internuntios atque interpretes suæ voluntatis et divinæ scholæ magistros; de quorum præstabili dignitate et amplitudine sacræ eruditionis si quis loqui ut par est vellet et cogitare, inlimum usque in animum penetrare opus esset, atque ad illum succedere, quem mirifice D. Petrus I *Epist. III, 4*, stylo cœli et inusitato « cordis hominem » dixit *absconditum* et arcanum; ibi sine dubio videremus ut in propria sede morantem sapientiam, quemadmodum excellenter mihi exposuisse visus et prædicasse D. Ambrosius *Epist. 27*: « Exterior, inquit, homo plurima in se membra habet; interior autem cordis homo totus sapientia est, plenus gratiæ, plenus decoris. »

Sapientia sedem figit in cordis homine abscondito.

Hoc ipsum more suo, hoc est aureis symbolis, illustravit regius Vates, cum Ecclesiæ typum ascitiis pigmentis convenustat ad omnium admirationem: ita enim canit *Psal. XLIV, 14*: « Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus: » illud *ab intus* satis innuit loqui illum de abscondito cordis homine, ubi non minus sapientiæ quam sanctimonie domicilium est, unde vera et ingenue animo digna laus gloriaque redundat. Eandem rem insi-

Omnis gloria animæ spiritus ab intus est.

nuant commutatis verbis Septuaginta, qui sic habent, *πᾶσα ἡ δόξα αὐτῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Ἡσεβὼν, omnis gloria ejus filiæ regis Hesebon*, quam ultimam vocem Didymus in *Caten.* ait significare *λογισμὸν, cogitationem*, et dici omnem gloriam animæ peti a rege Hesebon, hoc est Deo, rege cogitationum, qui cum in corde sacrorum hominum velut in augustali verendoque sacratio versetur, splendidissimas et pulcherrimas cogitationes in id immittit lumine sapientiæ fulgurantes. Unde quidam Græci, ut notat S. Hieronymus, pro eo quod nos habemus *ab intus* legunt *ἐξ ἐντῶν, ex cogitationibus*, quæ incredibili varietate exornantis animum sapientiæ decorem efficiunt: quo referri quoque potest vocis *Hesebon* interpretatio, quod docti volunt præterea significare opus textile et variegatum, reconditæ cujusdam artis excogitatione perfectum. Nihil sane varium magis ipsa sapientia, nihil est magis compositione aut insigni pulchritudine speciosum: quare cum sacri homines docent et eructant verbum bonum, tunc reclusis pretiose apothecæ valvis intimæ illæ divitiæ panduntur, quasi de illis Job tanto ante præmonuisset: « Trahitur sapientia de occultis, » ab animæ videlicet penetrali, ubi sapientiæ gemmæ reconduntur, vel quiddam etiam omni gemma pretiosius, quod hebræus textus sic effert, *pretiosior est sapientia margaritis*: Septuaginta vero hoc modo, *ἐκκεῖθεν σφραγὶς ὑπὲρ τὰ ἐσώτερα, trahit sapientiam super intima*, vel plus quam intima. Vocant *intima*, quæ noster *occulta*, ea videlicet quæ recondi solent, arcanisque in thesauris ob pretium speciemque mirabilem servari: ut enim in principum viro- rum ædibus oculi solent et tutissimo in loco teneri uniones, pretiosi lapilli, aurum, argentum, purpura ditiorque supellex, cum tamen reliqua domus satis ornata videatur: ita in sacris hominibus cum species cultusque exterior, et communis in publica luce conversatio incredibili modestia refulgeat, tamen intus copiæ longe pulchriores tenentur, quæ uno sapientiæ nomine comprehenduntur. Ita pulchre Cresollus noster *Anthol. cap. VI*, hunc locum illustrat, et aptis similitudinibus exornat: vide plura copiose et sublimiter de sapientia S. Dionysium *De Div. Nom. cap. VII*.

Sapientia trahitur de occultis pietatis animæ penetralibus.

19. NON ADÆQUABITUR EI TOPAZIUS DE ETHIOPIA, NEC TINCTURÆ MUNDISSIMÆ COMPONETUR. — Idem est sensus cum jam dictis, aliis verbis expressus ad majorem exaggerationem inæstimabilis pretii, quo gemmas et stragulas vestes pretiosissimas sine comparatione superat et excedit valor sapientiæ, cum qua nulla esse potest topazio, nulla lapillis vario colore radiantibus aliisve rebus de pretio ac venustate contentio; id quod Salomon quoque æquissimum rerum aestimator haud obscure significavit his verbis: « Optavi, et datus est mihi sensus: et invocavi, et venit in me spiritus sapientiæ: et præposui illam regnis, et sedibus; et divitias nihil esse duxi in comparatione illius: nec comparavi illi lapidem pretiosum; quoniam

Vers 19. Sapientia pretium inæstimabile.

omne aurum in comparatione illius arena est exigua; et tanquam lutum aestimabitur argentum in conspectu illius: super salutem et speciem dilexi illam, et proposui pro luce habere illam, » etc. Sequitur in textu :

Vers. 20
et 21.

20 et 21. UNDE ERGO SAPIENTIA VENIT? ET QUIS EST LOCUS INTELLIGENTIE? ABSCONDITA EST AB OCULIS OMNIUM VIVENTIUM, VOLUCRES QUOQUE COELI LATET. — Est repetitio vers. 12 et 13 ad majus sapientiae desiderium inflammandum, studiumque excitandum proposita rei celsitudine, q. d. Hæc sane sapientia tam pretiosa, ut diximus, tam fugiendis peccatis et prosequendis virtutibus necessaria, haudquaquam in sæculo isto cæco et insipiente commoratur: non est enim illius origo sub cælo, cum etiam cæli aves lateat; significans eam in regione sublunari et ætherea, quam pervagantur aves, nunquam inveniri, cum sit supercælestis, ut quæ in veris virtutibus Deique cognitione supernaturali consistat, ideoque nec hominibus, quos per viventes intelligit, neque angelis, quos *cæli volucres* metaphorice appellat, notam esse, quod plane verum est, si naturalis duntaxat eorum vis spectetur. Tropologice, vera sapientia, quæ neque ab homine, cum sit terrena sapiente, cognoscitur, neque in suaviter viventibus et carnalibus invenitur, quam neque abyssus, hoc est astutus, possidet, neque iracundus et instar maris turbatus assequitur; quæ neque inter viventes sibi ipsis et propriis passionibus servientes, neque inter volucres, hoc est superbos et arrogantes, inhabitat; manifestum est, quoniam a sæculo excluditur, et cum impiis et peccatoribus minime commoratur: ita P. Alvarez de Paz tom. I, lib. I, part. I, cap. VII. Hunc sensum B. Gregorius lib. XVIII *Moral.* cap. XXIV et XXV confirmat, qui nomine *terre* animam humanam, nomine *abyssi* corda hominum, et nomine *maris* inquietudinem mentium sæcularium intelligit; in quibus ait sapientiam non inveniri, quia neque hujus mundi voluptatibus pascitur, neque duplicitate et astutia humani cordis possidetur, neque curarum sæcularium inquietudine delectatur.

Sapientia non invenitur in rebus sublunariibus.

Terreni et mundani ignorant sapientiam.

Mundani respiciunt sapientiam.

Sed ad quid rationum momentis aut Scripturæ sacræ testimoniis indigemus, cum ipsos mundanos se esse sapientiae hostes et inimicos audiamus? Isti enim sunt, qui cap. XXI, 15 « dixerunt Deo: Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus; » qui moniti a Domino, ut interrogarent de semitis antiquis et de via bona, ut ambularent in ea, dixerunt *Jerem.* VI, 16: « Non ambulabimus; » et rogati ut audirent vocem tubæ, responderunt: « Non audiemus. » Frustra testes adferuntur, ubi ipse mundus procaciter suam insipientiam confitetur. Quamvis autem mundani verbis non dicerent se esse insipientes atque ignorantes, opera tamen illorum id manifeste testantur: si enim *Genes.* XIX, 41, cæci erant illi miseri et impuri Sodomitæ, qui cum essent prope domum justî, ostium tamen ejus invenire non pote-

rant, multo magis cæci nunc habitatores Sodomæ, id est mundi hujus, qui inter tot magistros, qui eos erudiant, atque in media Evangelii luce, non inveniunt ostium justitiæ, neque in janua salutis incurrunt. Capti erant oculis Syri IV *Reg.* VI, 19, dum putabant se amicum sequi, cum tamen Eliseum hostem sequerentur, qui eos collocavit in medio Samariæ, et hostibus sanguinem Syrorum sitiensibus tradidit. Et multo magis lumine capti mundani, qui ab Ecclesia et ministris ejus proprii periculi admoniti, dæmonem deterrimum hostem tanquam fidelem amicum sequuntur, qui eos non in Samariam inferat, sed in gehennam locum tormentorum detrudat; de quo subditur:

Peccatores cæci sunt.

22. PERDITIO ET MORS DIXERUNT: AURIBUS NOSTRIS AUDIVIMUS FAMAM EJUS, — id est, perditî ac mortui homines non viderunt nec possederunt sapientiam, sed aliquam duntaxat ejus famam perciperunt; primo, quia in morte et inferno videtur insipientia peccatorum, et per consequens contraria sapientia quasi umbra tenuis cognoscitur: norunt quippe infelices illi fontes se fuisse damnatos, quia sapientiæ Dei minime studere; quod nihil est aliud quam sapientiæ famam velut aure sive per auditum nosse, ut discriminentur ab electis, qui et audierunt, et strictissimo amplexu sapientiam tenuerunt. Secundo, quia quando primum peccatum et mors per Adæ peccatum ingressa sunt in orbem, sparsus est rumor et fama de Messia seu Christo, qui est sapientia Patris, in terram aliquando venturo; et sic illi qui Jobi tempore adhuc in limbo erant patres, quantumcumque hic longævi fuissent ac docti: damnati item et dæmones, quantumcumque sagaces, non nisi exiguum habuerunt scientiam et notitiam veræ sapientiæ. Tertio, quia philosophi gentiles et infideles, qui in inferno versantur, umbram aliquam sapientiæ cognoverunt. Quarto simplicissime, q. d. Sapientia sese quidem exerit ad vitam et ad mortem, aerem et terram, et loca subterranea, ipsaque penetralia mortis, et centrum terræ, quo penetrat fama ejus; ipsa tamen sapientia et fons sapientiæ non ibi, sed in Deo et solio divinitatis quærenda est: nam uti subjungitur,

Vers. 22.

Quomodo mortui tantum famam sapientiæ percipiunt.

23. DEUS INTELLIGIT VIAM EJUS, ET IPSE NOVIT LOCUM ILLIUS. — Deus, inquit, ex se pernoscit viam, quæ creaturas ad sapientiæ amplexum perducit, creaturæ vero minime, nisi ex Dei beneficentia et largitate. *Via sapientiæ* lex divina est, sive ipsius legis disciplina, quod Sapientia ipsa sic testatur *Prov.* VIII, 32: « Beati qui custodiunt vias meas. Audite disciplinam, et estote sapientes, » q. d. Carpite viam et acquirite me. *Locus sapientiæ* Deus est, sicut ipsa docet *Eccli.* XXIV, 5: « Ego ex ore Altissimi prodivi. » Ergo et viam et locum nosse Dei est a natura, cæterorum a gratia. *Locus sapientiæ* dicitur Deus, vel sapientiæ *increata*, quæ in eo inest formaliter, ut schola loquitur; vel creatæ, qui in eo inest, sed ab eo

Vers. 23.

Solus Deus docet nos sapientiam, et quomodo.

genus ducit et efficitur : nos enim Dominus hac gratia et honore dignatur, ut nobis sapientiam suam, quæ est thesaurus absconditus, thesaurus inæstimabilis, offerat : ad illam nullum natura nostra aditum habemus ; et tamen illam Deus nobis offert, ita ut nobis ad eam inveniendam longis viarum circuitibus minime sit utendum. Cur vero? Duntaxat patiamur nos a Deo nostro doceri, et hic thesaurus nobis offeretur. Bonum igitur hoc singulare et eximium est quod Deus nobis tribuit, quando ipsi visum est nobis id, quod ita a nobis alienum erat, et quo privati eramus, communicare.

Sapientia
Dei
increata
est omnis
sapientia
causa.

Vide quæ superius de hac Dei sapientia diximus cap. ix, 6, quibus hic adde ex S. Dionysio *De Div. Nom.* cap. vii : « Dei sapientiam increatam omnis mentis et rationis, omnisque sapientiæ et intelligentiæ causam esse, et ipsius esse omne consilium, et ab ea omnem scientiam et intelligentiam proficisci, et *Coloss. ii, 3* in ea omnes thesauros sapientiæ et scientiæ Dei absconditos esse : etenim convenienter iis quæ antea dicta sunt, causa supraquam sapiens, et omnia sciens, per se sapientiæ, et totius sapientiæ tam universalis quam singularis effectrix est : ex ea intellectiles ac intelligentes angelicarum mentium virtutes simplices ac beatas habent intelligentias, dum non dividuis, aut e dividuis, vel sensibus, vel divisio rationibus ratiocinando divinam colligunt scientiam ; nec iisdem communiter adhærent, sed ab omni materia pluralitateque puræ, spiritali a materia secreto atque uniformi modo ea capiunt, quæ in divinis intelligi possunt : estque illis vis spiritalis atque operatio impermixta et immaculata puritate resplendens, et conspicax divinarum intelligentiarum ; quæ divisionis ac materiæ carentia, nec non deiformi unitate, ad divinam et plusquam sapientem mentem ac rationem, quantum fieri potest, per divinam sapientiam efformatur. Hinc etiam animæ ratiocinandi vim obtinent, quæ dum per digressus quosdam et per ambages rerum investigant veritatem, propter divisam et omnifidam varietatem non parum ab unitis illis mentibus deficiunt ; sed ubi demum e multis in unum sese colligunt, angelicas etiam, quantum quidem animabus congruit, intelligentias æmulantur. Quin et sensus ipsos si quis sapientiæ quemdam sibi- lum esse dixerit, nequaquam a vero aberrabit : nam et dæmonum quoque mens, in quantum mens est, ex ipsa est ; in quantum vero amens est, et id quod appetit nec scit nec vult assequi, verius a sapientia defectio dici debet.

Ex ea
angeli
habent
quod
sint in-
tellecti-
les.

Ab hac
animæ
sunt ra-
tionales.

Sensus
sunt qua-
si sibi-
lum divi-
næ sa-
pienti-
æ.

Deus
omnium
notitiam
anticipat
in seipso.

Est igitur divina Sapientia ipsiusmet sapientiæ creatæ atque omnis etiam mentis, rationis ac sensus principium, et causa, et procreatrix, et perfectio, et custodia, et terminatio ; quam porro sublimi modo ac ratione ista omnia complectatur, idem S. Dionysius paulo post edisserit : « Mens, inquit, divina comprehendit omnia cognitione quadam eminenti, qua secundum ipsammet omnium causam in se omnium cognitionem antici-

pat, prius quam angeli fierent cognoscens angelos, eosque creans, cæteraque omnia intus et ab ipso, ut ita dicam, exordio noscens, et in rerum naturam proferens ; idque arbitror Scripturam significare cum ait *Dan. xiii, 42* : *Qui novit omnia priusquam fiant* : non enim ex rebus ipsis res discens novit eas divina mens, sed ex seipsa et in seipsa secundum causam omnium scientiam et notionem et essentiam præhabet, et ante comprehendit, non singulis secundum cuiusque speciem intendens, sed secundum unicam causæ complexionem cuncta sciens et continens : sicut et lux secundum causam tenebrarum notionem anticipat, non aliunde quam ex luce tenebras noscens. Seipsam igitur divina Sapientia noscens sciet omnia ; materialia immaterialiter, divisibilia indivise, et multa unice, ipso uno omnia et cognoscens et producens ; nam si secundum unam causam Deus omnibus esse impertit, secundum eandem unicam causam sciet omnia tanquam ex se existentia, et in seipso ante præexistentia ; et non ex rebus rerum accipiet notionem, sed et ipsis singulis ipsarum aliisque aliarum notitiam largietur. Non habet itaque Deus peculiarem scientiam sui, aliam vero communem res omnes complectentem : ipsa enim omnium causa seipsam cognoscens, nullo modo ea quæ ab ipsa sunt, et quarum causa est, ignorabit. Hac igitur Deus res cognoscens non scientia rerum, sed scientia sui ipsius ipsas novit. » Quibus verbis S. Dionysius ad Dei sapientiam investigandam et pro captu nostro cognoscendam viam aperit prorsus admirabilem.

24. IPSE ENIM FINES MUNDI INTUETUR ; ET OMNIA QUE SUB COELO SUNT RESPICIT. — Hæc ex præc. vers. alatis clara sunt et perspicua : Intuetur, inquit, et respicit omnia singulari quadam observatione et circumspeditione, ut rerum ordinem intueatur, et sine læsione naturæ earum finem a se destinatum attingat : qui enim credibile est, ut illa quis ignoret quæ ingenio designavit, et arte perfecit ? nam *Sap. xi, 21* omnia quæ mundi complexu tenentur, « in numero, pondere et mensura » confecit, hoc est, eo molimine sapientiæ, ea consilii luce et miranda moderatione, qua major cogitari nequit. Et quemadmodum videmus solem naturæ suæ bonitate radios undique spargere suos, et caloribus sui divitias ultro fundere, sic immensa illa Sapientia infiniti sui luminis scintillas mittit, et undique universum beat. Ab illa ut uberrimo et copiosissimo fonte omnes artes et reconditæ scientiæ, atque arcana et magnifica ingeniorum vis profudit : quam ob causam I *Reg. ii* matrona illa nobilis parens Samuelis divino instinctu *Deum scientiarum* nuncupat. Ab illo ordo in omnibus, et mirabilium operum pulchritudo, et velut in concentu symphonia, omne artificium et admirationem superans manavit : itaque S. Paulus *Ephes. iii* « multiforem sapientiam Dei » prædicat, et David *Psal. lxxvi, 13*, cantu extollit « ejus adinventiones, » vel, ut vertit Symmachus, *μνηστίσματα*,

Vers. 24.
Deus
omnia
intuetur.

machinamenta, excogitationes rerum mirabiles, molitiones inauditas, quas non nisi interminata Numinis sapientia potuit concipere; quarum hic aliquas Job recenset.

Vers. 25. 25. QUI FECIT VENTIS PONDUS, ET AQUAS APPENDIT
 Quod sit IN MENSURA. — Significat in primis Deum suum cuique vento indidisse pondus, hoc est vim et propensionem ad certum quemdam impetum et cursum ex uno loco in alium: alia est enim vis, alius impetus et cursus per orbem zephyri et euri, aquilonis item et austri. Ne vero quispiam putaret scientiam ventorum vel tenuitate ac vilitate materiæ, vel facilitate noscendi non magno aestimandam, Salomon in Sapientia inducitur inter alia præcipua, quorum scientia sibi divinitus data fuerat, ventorum cognitionem commemorans: sic enim ait *Sap. vii, 17*: «Ipse dedit mihi horum quæ sunt scientiam veram: ut sciam dispositionem orbis terrarum, etc. commutationes temporum, stellarum dispositiones, naturalium differentias virgultorum, virtutes radicum, vim ventorum, cogitationes hominum, et quæcumque sunt absconsa et improvisa didici: omnium enim artifex docuit me Sapientia.» Et vero arduum est nosse quæ sit materia ventorum, unde cujusque origo, quæ causa tanti et tam pertinacis impetus ac celeritatis, a quo singulis suorum cursuum discreta et dimensa fuerint spatia, quemadmodum sua cuique periodus et duratio præfinita sit; qua ratione ventorum vicissitudo et alternatio tam constanti ordine certaque lege procedat; unde ventis tantæ vires, tantaque mirabilium effectuum diversitas. Ergo tenuis quidem res ventus est, at ejus scientiam callere non tenuis est gloria, nec minima sapientiæ pars: inter ea enim quæ difficile philosophia nostra assequitur est cognitio naturæ ventorum; in qua explicanda valde se philosophorum princeps Aristoteles torquet; et post omnia ejus documenta et ratiocinationes id verissimum est quod Christus dixit *Joan. iii, 28*: «Nescis unde veniat, aut quo vadat,» id est, ignoras unde processerit et quo tendat, ideoque illum penitus ignoras, cujus principium et finem non cognoscis. Levissime fertur ventus, extollitur et volat, facillimeque dissipatur, de quo si quæras quid remanserit, nihil penitus invenies; hæc tamen Dei

Ventorum cognitio difficilis et subtilis.

Ignoratur principium et finis ventorum.

Quomodo Deus ventis levibus pondus addat.

potentia, «quæ fecit ventis pondus.» Quod ideo dictum credo, quia vere qui omnia disposuit in numero, pondere et mensura, ita attemperavit ventorum flatus, ut non nisi secundum divini ordinis dispositionem discurrerent, prout conservationi expedit universi, juxta illud quo S. David postea dixit *Psal. cxlviii, 8*: «Spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus,» id est mandatum ejus: nec enim ventus oritur ad sui libitum, aut sine libramento et pondere, sed tali impetu quali Deus concedit: ita *Exod. xiv, 21* misit ventum qui exsiccaret aquas maris, ut viam Israelitis faceret: ita etiam *Jon. i, 4* ut mare perturbaret, et grandem tempestatem excitaret, quo Jonam fugientem

revocaret: ita etiam *Exod. x, 12*, *Nura. xi, 31* et *Psal. lxxvii, 26*, ut ortygometra aut coturnices quasi in alis suis ferret, et alibi ut locustas Ægypto expelleret, etc. Qua in re Dei potentia manifeste conspicitur, qui rem, quæ tam aliena videtur a mensura et pondere, non esse aut fluere permittit, nisi sub determinato pondere et mensura, quam ille statuit.

Cæterum B. Gregorius lib. XIX *Moral. cap. iv*, aliquid altius in his verbis contemplatur: «Velocitate, inquit, ac subtilitate ventorum in Scriptura sacra solent animæ designari, sicut per Psalmistam de Deo dicitur *Psal. xvii, 11*: Qui ambulat super pennas ventorum, id est, qui transgreditur virtutem animarum;» de quibus et illud intelligi potest *Psal. cxxxiv, 7*: «Qui producit ventos de thesauris suis.» Animas namque hominum ipsemet de suæ omnipotentis thesauris creando producit, et quasi alludere videtur ad illud *Gen. ii, 7*, quod animam hominis producturus Deus dicitur «inspirasse in faciem ejus spiraculum vitæ,» quasi ex intimis, reconditoribus et ditioribus pectoris et cordis sui thesauris illam educens. Quoniam igitur anima quasi ventus et spiraculum quoddam est, periculum habet imminentissimum, ne subito se extollens dissipetur et pereat: nihil enim facilius dissipatur et absimitur quam ventus, eo videlicet ipso, quod e terræ cavernis ortus supra terram elevatus discurrit, et fluit. Nihil facilius est quam animam nostram per elationem et superbiam absumi, et dissipari omnem illius virtutem: considerans enim naturam suam excellentem nobilemque, se supra seipsam extollit; idcirco ad sui conservationem fecit Deus ventis pondus, hac de causa illi adjunxit terrenum corpus, cujus gravitatis pondere contineatur ne diffluat: «corpus enim quod corrumpitur aggravat animam,» *Sap. ix, 15*. Pulchre hoc expendit S. Chrysostomus *hom. 12 in Genes. ad illa verba Gen. ii, 7*: *Et formavit Deus hominem pulverem de terra*: «Deus, inquit, cui tanta est salutis nostræ cura, ad nostri eruditionem Prophetæ linguam sic direxit: nam cum superius Scriptura dixerat: *Et fecit Deus hominem, secundum imaginem Dei fecit illum, et dedit illi omnium visibilium potestatem*, ne ignorando, quomodo constitutus sit, magnus sibi videatur, et præscriptos sibi limites transeat; repetendo docet formationis ejus originem, et quomodo productus sit,» etc. Pondus itaque ei subjecit, ut in humilitate se homo contineret, neque limites suos transgredi auderet.

Anima vento comparatur.

Tropologice igitur «Deus fecit ventis pondus,» hoc est animis ventorum instar virtutum levitate præditis, et per cælum volantibus pondus adjecit tentationum: «pondus enim ventis facere,» ait D. Gregorius loco supra citato, est concessam electis de virtutibus gloriam permixta infirmitate temperare;» et in sequentibus: «Sancti, inquit, viri, qui sancto sublevantur spiritu, ad summa rapiuntur, quamdiu in hac vita sunt, ne aliqua elatione superbiant, quibusdam tentationibus reprimun-

Pondus tentationum humiliat.

tur, ut nequaquam tantum proficere valeant quantum volunt; sed ne extollantur superbia, fit in eis ipsarum quædam mensura virtutum, » etc. Confirmat hoc Eliæ exemplo, qui miracula patrabat; et tamen mulierculam Jezabelem fugiebat, mortemque a Deo petebat, et addit: « In illis virtutibus Elias quid de Deo acceperat; in istis infirmitatibus quid de se etiam poterat agnoscebat. Illa potentia virtus fuit, ista infirmitas custos virtutis; in illis virtutibus ostendebat quod acceperat, in istis infirmitatibus hoc quod acceperat custodiebat; in miraculis monstrabatur Elias, infirmitatibus sanabatur, » etc. Item: « Ad ima pertrahit caro, ne extollat spiritus; et ad alta sustollit spiritus, ne prosternat caro. Spiritus levat, ne jaceamus in infimis: caro aggravat, ne extollamur ex summis. » Lege plura in hanc sententiam eodem loco et cap. v.

ET AQUAS APPENDIT IN MENSURA, — ubi notat Pineda noster recte *mensuram* aquis congruere, ut suis quæque rationibus accomodatis et opportunis examinet et dijudicet Deus: nam *numerat* ea quæ multitudine constant; *ponderat* quæ mole et magnitudine; at liquidia et effluentia *mensurat*: quapropter propriissime ventis *pondus*, aquæ *mensuram* adhibet. Porro arcane Deus vento, hoc est *spiritui*, *facit pondus*, afflans hominis animum, ut a spiritu agatur quo decet: *aquas appendit in mensura*, dum sitiienti arentique animæ stillicidia quædam divinæ suavitalis immittit ea proportione quæ arentem recreet, nec perfundat.

Vers. 26 et 27.

A mundi exordio Deus sapientiam suam mandavit.

Cæli sunt liber sapientie Dei.

26 et 27. QUANDO PONEBAT PLUVIIS LEGEM, ET VIAM PROCELLIS SONANTIBUS: TUNC VIDIT ILLAM, ET ENARRAVIT, ET PREPARAVIT, ET INVESTIGAVIT, — id est, ab exordio creaturæ, in ipsa creatione rerum, quando Deus pluvialibus aquis, ne nisi certis temporibus et mensura defluerent, et maris procellis sonitu terribili æstuantibus, ne terminos statutos excederent imperabat. *Tunc vidit*, id est, visibilem fecit Deus sapientiam per suos scilicet effectus, per quos et angelis et hominibus innotesceret: quibus *et enarravit* eam declarando et communicando uti et aliis creaturis, prout vers. 23 dictum est. Vel potius figurate enarravit, quia materiam præbuit eam enarrandi, cæli enim *Psalm. XVIII, 1*, et omnia creata enarrant gloriam et sapientiam Dei quasi interpretes, et, ut Trismegistus ait, liber divinitatis; hinc S. Chrysostomus hom. 10 *ad popul. Antioch.* ait cælum positum esse a Deo βιβλίον μέγιστον καὶ ιδιώταις καὶ σοφοῖς, *maximum librum et idiotis et sapientibus*; addit, πᾶσιν ἀνθρώποις χρησίμος, *omnibus generatim qui terram incolunt esse utilem librum*: vide quæ in *Expos. Patr. Græc. in Psalm.* annotavimus ad *Psalm. XVIII. Et preparavit*, id est, aptavit et attemperavit eam hominibus et angelis, sapientiæ capaces ac participes reddendo; vel certe omnia sapientissime et elegantissime condendo et ornando, dum res universas attingens a fine usque ad finem fortiter suaviterque disposuit.

ET INVESTIGAVIT, — id est, fecit investigari ab hominibus, eamque ab iis exegit, et tanquam ratione utentibus requisivit, ut eam agnoscerent, agnitam venerarentur, eique obsequerentur et parerent in omnibus: hic enim finis et scopus est omnis elegantie et ornatus cæli ac terræ omniumque creaturarum, ut ex iis sapientiam Dei disceremus, et per pulchritudinem creaturarum contemplemur eum qui fecit illas. Itaque S. Basilius hom. 10 in *Hexæem.* mundum eleganter appellat διδασκαλεῖον καὶ παιδευτήριον τῶν ψυχῶν, *commune quoddam auditorium, exedram sapientiæ*, ubi admirabilia doceantur: quem opinor secutus Pisides in *Hexæem.*, σχολῆν κτισμάτων, *creaturarum scholam* nominavit. Mirabantur philosophi quidam B. Antonium, eumque negabant ulla in parte humanitatis atque sapientiæ posse excellere, cum libris et bibliotheca destitueretur; at ille codicem suum aiebat esse rerum naturam, in quibus verba Dei legere consuevisset. Sic Leo Magnus Pontifex Maximus serm. 7 *De jejun. dec. mens.* elementa mundi vocat *publicas paginas*, quibus erudimur. Et alio quodam loco *Serm. 8*, ad eruditionem nostram ait omnia elementa servire, « dum per ipsius mundi cardines quasi per quatuor evangelia incessabili tuba discimus, quod et prædicemus et agamus. » Eadem fere sunt apud S. Prosperum lib. II *De Vocat. Gent. cap. 1*, qui in paginis elementorum et voluminibus temporum divinæ institutionis communem doctrinam legi prodique monet.

Mundus hic est schola sapientiæ.

Elementa sunt velut quatuor evangelia quæ Deum prædicant.

Adjiciendi sunt igitur oculi ad librum universitatis, ne quis doctrinarum ignorationem aut librorum inopiam causetur: in eo libro non modo S. Antonius, Bernardus, alique Ecclesiæ Dei lumina, verum etiam et summi philosophi multa miranda et egregia didicerunt: quare Athanagoras, scriptor vetus et christianus, Platonem ait, cum in hujusmodi considerationem incubuisset, mundum appellavisse τὴν τέχνην τοῦ Θεοῦ, *Dei artificium*, in quo divinæ sapientiæ lumen ostendisset. Illo studio gemmei libri atque pulcherrimi usi olim sapientes ad arcana Dei cognoscenda penetrarunt, et ad sempiternam ejus virtutem et divinitatem, ut ait Apostolus *Rom. 1, 20*. In hunc rerum apparatus cum aciem intenderet Philo Hebræorum doctissimus lib. II *De Monarch.* mundum hunc universum sibi videri aiebat Dei templum augustum, cujus sacrarium sit cælum in tota rerum natura præstantissimum; donaria vero sidera; sacerdotes atque æditui, potestates angelicæ, animæ corporibus carentes, Deo finitimæ; et alio in opere, lib. *De Som.* ait mundum hunc spectabilem esse domum Dei et portam cæli, quemadmodum Jacob patriarcha dicebat; quod per illum ad intelligibilis mundi cognitionem pervenire liceat. Sed non est opus ut in antiquos sophos intueamur, qui evanuerunt in cogitationibus suis, nec cognitum e mundi opificio Deum glorificaverunt, cum in nostris habeamus hujus meditationis et invitamenta et exempla. Divinitus illud a Salomone

Mundus Dei artificium et templum.

mihi dictum videtur *Prov. I, 20* : « Sapientia foris prædicat, » vel, ut est in Hebræo apud Cajetanum, *sapientia foris cantabunt* : breve oraculum est, sed insignie, tribus verbis ut pyropis illuminatum atque distinctum, quæ operæ pretium est attingere. Foris cum dicit, extra hominem esse multa significat sparsa ubique terrarum, quæ reconditam sapientiam contineant, unde paulo post sequitur de Sapientia : « In plateis (vel, ut est in Hebræo, *in latitudinibus*) dat vocem suam, » nam intueamur hunc omnem mundi complexum quam longus et latus est, ab oriente sole ad occidentem, a polo arctico ad antarcticum, plena omnia sunt magni opificis admirabilitate, et nihil vacuum sapientia. Itaque mihi considerate dixisse videtur Salomon numero multitudinis : *Sapientia foris cantabunt*, ut intelligamus in omni re atque loco multiplex nobis artificium a divinæ mentis sapientia objici, et proponi ad intuendum, ut intelligentiam acuentes, et singula considerantes, utilia documenta capiamus.

Sapientia foris prædicat per omnes creaturas.

Creatura clamant et annuntiant Conditorum suum.

Illæ vero sapientiæ notæ tam in oculos incur-runt, tamque animum excitare possunt, ut *cantare* dicantur, et tantum non maxima et clarissima voce in omnium auribus clamare, ut rerum omnium Architectum et agnoscamus et veneremur, et pectore omni amemus. Sed quod in Hebræo est *cantare*, apud nostrum interpretem est *prædicare*, apud Septuaginta *ὑμνεῖσθαι*, *hymnis*, cantu et laudatione *prosequi* : illa enim quæ videmus omnia e tenebris et nihilo educta, tanta naturæ varietate, vi multiplici, dotibus longe disparibus instructa, magnam illam Creatoris potentissimamque manum concelebrant, fontem illum et thesaurum, verius dicam, infinitum in omnem partem honorum omnium oceanum undique exuberantem, alto quodam et vocali silentio concinunt et in laude ponunt, ut verissime fuerit dictum : « Sapientia foris prædicat, » ubi sapientia foris ludens in creatis rebus quodammodo pingi videtur instar mesochori aut chorodidascali vocum peritissimi, in musica excellentis, quæ non modo cantat prædicatque, sed omnes universi naturas ciet ad mundi Auctorem summum plenissimo et dulcissimo concentu laudandum; aut tenere manu veluti Timothei ejusdam lyram aureamque testudinem, cujus nete sint beati spiritus, et coelestes orbes atque lumina; hypate vero terra, mare, elementa; mediæ chordæ reliqua; quæ tanto artificio compositæ sunt atque tensæ, atque ita omnes consentiunt, ut suavissima oriatur symphonia Numinisque prædicatio. Itaque Orpheus in hymnis suis mundum esse aiebat *musicam* et mirabilem *symphoniam* quæ Demiurgum laudet; Athenagoras autem eundem appellat *ἁρμονία; ὁργανον καὶ μουσικόν ἐν κόσμῳ*, *concinnum et musicum organum quod movetur numero*, cujus aspectu incitatur, ut præstantissimum illum Opificem, qui tangit fides, et jucundam modulationem e dissimillimis naturis velut sonis efficit, studio omni

Mundus hic quasi musicus concentus Dei laudem resonat.

et religione veneremur. Cæterum ipsiusmet increate Sapientiæ doctrinam nobis maxime salutarem audiamus.

28. ET DIXIT HOMINI : ECCE TIMOR DOMINI IPSA EST SAPIENTIA, ET RECEDERE A MALO INTELLIGENTIA. — Putaverat homo stulte deceptus a dæmone bonis ejus invidente sapientiam in edendo fructu vetito esse positam, in hac enim ineptissima opinione dæmon ei insidias omnes instruxit dicens mulieri *Genes. III, 5* : « In quocumque die comederitis ex eo aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii scientes bonum et malum; » at malo et incommodo magno suo eruditus cognovit, non in ea re quam putarat, sed in timore Dei, qui faceret ut a malo et scelere nefario recederet, et legem Dei violare non auderet, sapientiam et intelligentiam versari. Quod quidem supplicio magno angelorum et hominum satis aperte jam inde a mundi principio hominibus demonstratum est : quocirca dicit Ecclesiasticus cap. I, 16 et 22 : « Initium sapientiæ timor Domini, » et paucis interjectis addit : « Corona sapientiæ timor Domini : » itaque alpha et omega (ut B. Joannis ratione dicendi utar) id est, consummatio totius sapientiæ est timor Dei. Quod notissimum erit, si de quo timore, et de qua recessione a malo Job hic loquatur intelligamus : neque enim timorem servilem *sapientiam* appellat, quo spiritu servorum concepto Deum propter horrorem pœnæ timemus, et ante illum qui nos potest perdere et in gehennam mittere trepidamus; sed illum filiorum timorem, ad quem, ut notavit Cassianus *collat. XI, cap. XIII*, non peccatores, sed sancti prophetici invitantur eloquiis, dicente Psalmographo *Psal. XXXIII, 10* : « Timete Dominum omnes sancti ejus : quia nihil deest timentibus eum, » qui timor a charitatis magnitudine generatur, et in quadam verissima reverentia erga Deum, et in sanctissimo metu offensam aliquam incurrendi consistit : ille namque timor, qui proprius servorum et mancipiorum est, non *sapientia*, sed *initium sapientiæ* nominatur, juxta illud Davidis *Psal. CX, 10* : « Initium sapientiæ timor Domini, » quod iisdem verbis Ecclesiasticus loco supra citato enuntiavit. Quod autem initium tantum est sapientiæ, non potest ipsa totalis sapientia aut sapientiæ consummatio existimari. Est ergo alius timor a perfecta charitate generatus, illique inseparabiliter coherens, quem perfecta charitas foras non ejicit, sed continuo secum habitare permittit, imo et manere gestit; qui non *initium sapientiæ*, sed *totalis et perfecta sapientia* nuncupetur; a quo illa recessio a malo statim exoritur, qua mens nostra ab omni culpa se subtrahit, non quia penam timet, non quia infamiam ac dedecus exhorret, non quia præmium laboris sui et mercedem expectat; sed quia propter Dei amorem vel miniam offensam perpetrare formidat.

Vers. 28. Dæmon hominem falsa opinione sapientiæ deceptit. Initium et perfectio sapientiæ timor Domini.

Timor servilis non est sapientia, sed initium sapientiæ, et dicitur initialis.

Timor filialis perfectus est vera sapientia.

Auseultemus Bedam an ita hunc locum intelligat : « Alter, inquit, timor est, ne quisquam Deum

offendat; alter vero, si offenderit: ille prior sanctus et laudabilis, iste alius non habens charitatem, sed pœnam. Proinde de hoc prædicabili timore dicit Psalmista *Psalm. xviii, 10: Timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi.* De alio timore loquitur evangelista Joannes in Epistola sua dicens I *Joan. iv, 18: Timor non est in charitate; sed perfecta charitas foras mittit timorem: qui timor utique pœnam habet, quia dilectionis meritum non habet.* » Hic autem filiorum timor, et hæc a malo recessio, quam magnitudo charitatis gignit, et omne bonum faciendum continet (quoniam non facere bonum quod debeas quoddam malum est, et ab hoc etiam timor iste recedit) ab ipsa perfectione separari non potest. Quare hic timor Domini et recessio a malo consummata sapientia est, in qua vitæ christianæ perfectio versatur, hic enim timor imprimit cordi magnam reverentiam erga Deum, et in prosperis et adversis perfectissime nos divinæ voluntati subdit; imprimit etiam castam quamdam erubescitiam in conspectu Dei, præsertim si mens in aliquo deficiat et inclinatur ad despicientiam sui ipsius; confert deinde sollicitam diligentiam in divinis obsequiis. Quare hic dicitur: « Timor Domini ipsa est sapientia, et recedere a malo intelligentia, » quia videlicet timor quasi intellectum acuit, ne in aliquo ab eo quod est Deo placitum exorbitet. Insuper et timor hic sanctus rejicit omnem timorem servilem de morte, de judicio, de inferno, et mundanum de pœnis et confusionibus hujus vitæ; et solum recessum a Deo, et teporem charitatis ac diminutionem virtutum metuit; mortificat insuper omnem sinistram intentionem, et facit ut homo in suis exercitiis non seipsum, sed Deum quærat; ac tandem parens est profundissimæ humilitatis, qua quis se omnium vilissimum et indignissimum putat. De hoc timore ait S. Augustinus lib. XIV *De Civit.* cap. vii: « Non est timor exterrens a malo quod accidere potest, sed tenens in bono quod amitti non potest: ubi enim boni adepti amor immutabilis est, profecto, si dici potest, mali cavendi timor securus est: timoris quippe casti nomine ea voluntas significata est, qua nos necesse erit nolle peccare; et non sollicitudine infirmitatis, ne forte peccemus, sed tranquillitate charitatis cavere peccatum. » Dicit autem hæc de isto timore in statu beatitudinis, ubi omnino perfectus est: de quo vide quæ diximus cap. xxvi, 11.

Apte ad hunc locum S. Bernardus lib. *De Vita solit. ad frat. de mon. Dei*: « Sapientia, inquit, pietas est, hoc est cultus, Dei amor, quo eum videre desideramus, et videntes in speculo et ænigmate credimus et speramus, et in hoc proficimus, ut eum videamus in manifestatione. Abstinere vero a malis scientiæ temporalium est, in quibus nos sumus, in quibus tantum abstinemus a malis, in quantum ad bona studemus. Ad hanc scientiam et ad hanc abstinentiam spectare inveniuntur primo omnium virtutum exercitia, deinde omnium ar-

tium vitæ hujus, in qua versamur, disciplina; quorum alterum, id est studium virtutum, respicere potius videtur ad superiora, quasi superioris sapientiæ præferentia virtutem, et redolentia suavitatem. Alterum, quod circa corporalia fit exercitia, nisi fidei religione religetur defluit in inferiorum vanitatem. » Cæterum non hic presse quærendum, an Jobus proprie dictam sapientiam scholastico more definire voluerit, neque enim id ætas illa vel locus iste deposcit; sed gravi sanctoque sensu verba accipienda, qui et apud ætatis nostræ sapientes piosque creberrimus est, ut timorem Dei, mortis meditationem, rerum cœlestium studium, contemptum mundi, et in genus alia quæ hominem Deo sapientiæ auctori conciliant, *veram sapientiam* appellare consuescant: late enim hæc patet, et uno verbo explicari nequit; sive appellare lubet cognitionem rerum maximarum per altissimas causas, seu rerum cœlestium doctrinam, seu quærendæ et promovendæ salutis scientiam, et eorum quæ ad sempiternam gloriam nos ducant; sive nostræ imbecillitatis malitiæque intelligentiam, e qua Dei timor oriatur; sive divinæ bonitatis comprehensionem, quæ gratos et sanctimoniam cupidos facit; seu Numinis colendi scientiam, et in omni vita religiosissime venerandi: quam hoc loco Septuaginta uno verbo *θεωσιδέειαν* vocant, omnibus enim hisce modis in divinis codicillis exprimitur, et a magnis et sanctissimis viris explicatur. Isaïas cap. xxxiii, 6 curam salutis in ea requirit, et sapientiam *divitiis salutis* appellat; ne quis putaret, cum de pulcherrimo et mirando mentis ornamento loqueretur, et sapientiæ meminisset, illum intelligere curiosarum rerum intelligentiam, et gloriosam pompam optimorum verborum, ob quam nonnulli ut sapientes gloriantur; in iis cognoscendis, quæ ad salutem et beatam vitam faciunt, laudem omnem sapientiæ collocavit, et nuncupavit, ut aiebam, *salutis divitiis*. Lactantius lib. III, cap. viii, cum illa nobili et sublimi scientia virtutem adjungit, et definit sapientiam, *virtutem cum scientia conjunctam*: B. Macarius *Hom. 17* vult esse vitam secundum interiorem hominem, quod esse genus sapientiæ magnificæ putavit: « Qui ducuntur, inquit, secundum interiorem hominem, ii sunt sapientes, mites, fortes et philosophi Dei. »

Quidam ad nobilem illam cognitionem *saporem* adjungunt, id est affectum pium atque motum bonæ et devotæ voluntatis suavissime divina gustantis, sine quo non sit vera sapientia: D. Bernardus serm. 84 *in Cant.*: « Sapientia, inquit, a *sapore* denominatur; nec dixerim reprehendendum, si quis sapientiam *saporem boni* definiat. » D. Augustinus lib. IV *De Trin.* magnam illius partem in cognitione sui reposuit; nec dubitavit dicere, in humano genere meliores scientiæ terrestrium cœlestiumque rerum antepone *nosse semetipsos*; omnium esse laudabiliorem, cui nota sit infirmitas sua, quam qui ea non perspecta vias siderum scru-

Effectus
timoris
perfecti.

Sapientia
in Scrip-
turis et
a viris
spiritua-
libus va-
ria des-
cribitur.

Sapientia
est cura
salutis,

virtus
cum
scientia,

vita ho-
minis in-
terioris.

sapor bo-
ni,

nosse
seipsum,

tatur, ignorans ipse qua via ingrediatur ad salutem. Quod secuti etiam alii Patres, finem esse christianæ sapientiæ volunt introire in intimos animi sinus, ibi appetitiones ad rationis dominatum adjungere, impium scelus vi mentis et divinæ gratiæ superare. Quod magnus Ecclesiæ veteris Concinator ita celebravit *Eccle. vii, 20*: « Sapientia confortavit sapientem supra decem principes civitatis; » in Græco est, *sapientia* *βουδρίας*, *juvabit*; præsidio erit, vim et robur conciliabit homini plus quam magna multitudo dynastarum et principum civitatis, qui alioquin potentissimi inter suos et generosissimi esse videantur. Eximie rem illustrat Chaldæa paraphrasis in hunc modum, *sapientia auxiliabitur sapienti, qui subegerit concupiscentiam malam, ideo ut non peccet magis quam decem imperatores qui fuerint in civitate*. Et nescio an huc intuebatur S. Augustinus lib. I *De Serm. Dom.* cap. iii, sed profecto paria dicit: « Sapientia, inquit, est contemplatio veritatis pacificans totum hominem, et suscipiens similitudinem Dei. » Præclare homo in luce veritatis se atque sua cognoscit, clara victoria concupiscentiam subigit, turbulentos animi motus et perturbaciones coercet, inde jucunda pax consequitur, et gratia, et virtutum vivi et eximii colores, qui Dei similitudinem exprimant, qui mihi gradus veræ sapientiæ luminosus et expetendus omni studio videtur. Sed D. Paulus ipsius sapientiæ florem esse putat in cognoscendo redemptionis opere et percipiendis vitæ Christi mysteriis; quam *sapientiam in mysterio* vocat nimirum arcanam, neque mundo cognitam, propriam autem filiorum Dei: itaque I *Corinth. ii, 7*, de se aiebat, et profitebatur se nihil sapere, nihil scire, « nisi Jesum Christum crucifixum; » hanc esse nobilissimam partem et colophonem veræ sapientiæ, in qua primi religionis satores apostoli excellere pulchrum putarunt, hanc se docere et loqui inter perfectos. In cruce pulpitem inveniebat, et suggestum eruditionis honoratum, in quo justius quam in sepulero Pherecydæ Syri elogium illud magnificentum inscriberetur: *Τῆς σοφίας πύλις ἐν ἐμῷ ἔδει*, *in me omnis sapientiæ fons et perfectio*.

In mirandis Christi operibus et vitæ cursu videbat scholas continua sapientiæ voce resonantes,

quæ docerent humilitatem animique demissionem esse Deo charam et pretiosam; quæstum magnum esse pietatem cum sufficientia, paupertatem esse anteponendam opibus et suppellectili conquisitæ; esse gloriosum Dei causa contumeliam pati; magni esse animi indicium donare injurias, non ulcisci; ante oculos semper habendam esse Dei voluntatem, illam sequendam, et vel dispendio vitæ suæ obedientiam illi præstandam, quam ipse mundi liberator cibum suum esse aiebat; delicias et corporis voluptates, et mundi pompam ambitionemque fugiendam, unde funestæ sæpe clades et humanæ salutis ruinæ sequentur; nihil esse beatius quam pura frui conscientia, quam nullus peccatorum nævus commaculet; hic laborandi et patendi campum et palæstram esse, post hanc vitam gloriarum esse tempus et præmiorum; brevi vita emi posse felicissimam immortalitatem. Hæc et alia infinita cum D. Paulus in exedris illis sapientiæ meditando cognovisset, atque alte in animum demisisset, ardebat incredibili desiderio Christum Jesum imitandi, et rapere omnes secum eo cupiebat *Hebr. xiii, 13*: « Exeamus, inquit, ad eum extra castra improprium ejus portantes. » O ardorem! o mysticam et præstabilissimam theologiam, laureis baccis et amarantina corolla dignissimam! o sapientiam vere cœlestem, quam filii hujus sæculi opinantur stultitiam! ita est, inquit idem magnanimus Paulus I *Cor. iv, 10*: « Nos stulti propter Christum. » Quinam illi? apostoli primum, deinde apostolici viri, pii denique omnes christiani; et usque nunc veræ sapientiæ amatores, non discipuli mundi, sed Dei, sacram insaniam insaniant; dicerem cum rhetore græco *χρυσῆς μαζίας*, *auream insaniam*: est enim quædam insania sanctorum, quæ magna sapientia est, quam D. Ambrosius in *Psal. xxxix*, *veram insaniam* appellat; cum in mundanis sint « falsæ insaniam, » ut regius vates meminit *Psal. xxxix*, 5. Doctor gentium I *Corinth. i, 25*, vocat « stultum Dei, quod sapientius est hominibus. » Sed merito sim longior, si modos omnes recenseam, quibus cœlestium litterarum monumenta aut divini Patres de sapientia locuti sunt: quos fassius recenset Cresollius noster in *Anthol. cap. vi*, unde hæc compendio deprompta.

christiana
quæ-
lis.

Christi
sapientia
mundo
stultitia.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Job ut refellat iniquiter afficta sibi ad Eliphazo scelera, sigillatim recenset virtutes suas, quibus ab adolescentia perpetuo emicuit; sed quæ jam defectu virium et multitudine miseriarum occultabantur: unde optat pristinæ restitui felicitati, quo rursus palam innotescant.

1. Addidit quoque Job, assumens parabolam suam, et dixit: 2. Quis mihi tribuat, ut sim juxta menses pristinos, secundum dies quibus Deus custodiebat me: 3. Quando splen-

domi-
nium ra-
tionis,

contem-
platio ve-
ritatis.

Sapientia
in mys-
terio est
Christus
crucifi-
xus.

Cruce ca-
thedra
sapientia
christiana.

Doctrina
sapientia

debat lucerna ejus super caput meum, et ad lumen ejus ambulabam in tenebris : 4. Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo ; 5. quando erat Omnipotens mecum, et in circuitu meo pueri mei ; 6. quando lavabam pedes meos butyro, et petra fundebat mihi rivus olei ; 7. quando procedebam ad portam civitatis, et in platea parabant cathedram mihi ? 8. Videbant me juvenes, et abscondebantur : et senes assurgentes stabant. 9. Principes cessabant loqui, et digitum superponebant ori suo. 10. Vocem suam cohibebant duces, et lingua eorum gutturi suo adhærebat. 11. Auris audiens beatificabat me, et oculus videns testimonium reddebat mihi, 12. eo quod liberassem pauperem vociferantem, et pupillum, cui non esset adjutor. 13. Benedictio perituri super me veniebat, et cor viduæ consolatus sum. 14. Justitia indutus sum : et vestivi me, sicut vestimento et diademate, judicio meo. 15. Oculus fui cæco, et pes claudo. 16. Pater eram pauperum : et causam quam nesciebam, diligentissime investigabam. 17. Conterebam molas iniqui, et de dentibus illius auferebam prædam. 18. Dicebamque : In nidulo meo moriar, et sicut palma multiplicabo dies. 19. Radix mea aperta est secus aquas, et ros morabitur in messione mea. 20. Gloria mea semper innovabitur, et arcus meus in manu mea instaurabitur. 21. Qui me audiebant, expectabant sententiam, et intenti tacebant ad consilium meum. 22. Verbis meis addere nihil audebant, et super illos stillabat eloquium meum. 23. Expectabant me sicut pluviam, et os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum. 24. Si quando ridebam ad eos, non credebant, et lux vultus mei non cadebat in terram. 25. Si voluissem ire ad eos, sedebam primus : cumque sederem quasi rex, circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator.

Vers. 1. 1. ADDIDIT QUOQUE JOB ASSUMENS PARABOLAM SUAM, ET DIXIT. — His verbis insinuat Jobum aliquantulum tacuisse, ut amicis, si vellent, locum dicendi concederet, at cum nihil reponerent, ad præsentas suas miseras amplius exaggerandas, prosperam, qua olim usus fuerat, fortunam, in memoriam revocasse : nam miserum profecto est homini calamitoso felicem fuisse, ea de causa quam tradit Euripides :

Calamitoso miserum est fuisse felicem.

Κεκλημένω δὲ φῶτι μακρὴν ποτὶ
 Αἰ μεταβολῆν λυπηρὴν· ἧ δ' αἰεὶ κακῶς
 ἔστ' εὐδὲν ἀλλ' αἰ συγχεῖται δούστινος ὄν :

Titulum beati qui tulit fati vices
 Haud facile tolerat. Non dolet quisquis malis
 Suetus miseriam vertit in mores suos.

Job pristinam optat felicitatem sibi restitui.
 Rursus igitur sermonem producens commemorat pristinam felicitatem, cujus desiderium exprimit; desiderium, inquam, partis inferioris bene valere florereque cupientis; aut etiam superioris, actu deliberato id optantis ad Dei gloriam amplificandam, promulgata recta de ratione divinæ providentiæ doctrina, quæ ex ipsius calamitate fuerat oppugnata. Oratio autem ejus ad commiserationem plurimum valet, quam sic exorditur :

Vers. 2. 2. QUIS MIHI TRIBUAT, UT SIM JUXTA MENSES PRISTINOS, SECUNDUM DIES QUIBUS DEUS CUSTODIEBAT ME ? — Prima quidem specie hic videtur Job tempus præteritum desiderando dolere quod Deus mutarit ipsius conditionem, et pro eo quod olim ipsum rebus prosperis florentem reddiderat, nunc eum tam aspere affligat; sed hæc non est ejus

mens et scopus : dirigit enim sermonem suum ad eos qui male de ipsius afflictione judicabant, non secus quam si homo quispiam a Deo reprobatus esset; vult igitur ostendere illos perversum judicium habere, eo quod illa dumtaxat quæ in sensu incurrunt intueantur, nec longius respiciant. Jobus autem (sicut in conclusione videbitur) ostendit, si ex rebus externis de ipso judicium esset faciendum, prosperitatis suæ tempus potius respiciendum fuisse. Observemus igitur hic nequaquam Jobum indignari aut lamentari, quod videat se bonis sibi a Deo olim datis spoliatum, sed potius adversarios redarguere, ostendendo eos male in judicio, quod de ipso faciebant, procedere, eo quod ex status mutatione, quam in ipso animadvertiebant, eum pro homine penitus damnato haberent, nec ejus temporis, quo olim ipsum tanquam eximium aliquem et selectum virum reveriti erant, meminissent. Ad antiquum igitur felicitatis suæ statum merito sic aspirat, q. d. O utinam ad pristinum meum statum revocarer, in quo innocentior mihi vita fuit, et a culpis remotior : nam insana hæc calamitas irritamentum mihi est ad delinquendum; longius sane a vitiis aberam cum regno et opibus florebam, « in quibus Deus custodiebat me, » id est, ut S. Thomas exponit, *promovebat me*, scilicet opes augendo, meque ad honores in dies promovendo, et novis fortunæ accretionibus felicitando, ita ut ipsamet felicitas mihi custos foret sanctitatis. Neque hoc est insolens in Scriptura, siquidem Gen. ii, 15 « tulit Dominus Deus hominem, et posuit eum in paradiso

Felicitas aliquando custos est virtutis.

voluptatis, ut operaretur et custodiret illum, » ubi ex mente S. Augustini lib. VIII *De Gen. ad litt.* cap. x Deus posuit hominem in paradiso voluptatis, ut in eodem custodiret hominem paradisiaca voluptate, hoc est amœniori quadam felicitate. Ad quem locum alluisse videtur Job, cum asserit fortunatissimum olim statum pro custode fidelissimo sibi fuisse, non secus ac Deus olim Adamum posuit in paradiso voluptatis, « ut custodiret illum, » scilicet *Adamum*.

Divitias
Jobo non
oblu-
erant, sed
profue-
rant ad
salutem

Non est itaque quod miremur Jobum pristinam optare felicitatem, noverat quippe vir sanctissimus quas divitias et quæ bona requirat : illa nimirum bona et felicitatem antiquam requirit, quæ ut a Deo in illum profecta fuerant, sic Dei in illo amicitiam promovebant, ut nequaquam illum a recta via deflectere sinerent. Quo spectans Olympiodorus in *Caten. Græc.* sic ait : « Non speciosam tantummodo sobolem, et magnas ac locupletes copias, divinam custodiam atque opem dixit, sed multo magis ; quia in tanto splendore, divino septus præsidio, jus summopere tuebatur : idcirco igitur in illum pristinum statum se restitui cupit ; quia tanquam Dei amans in ejus fide et tutela optat esse. » Expertus fuerat vir sanctus pristinas divitias a Deo in se profectas fuisse tantis virtutibus connexas, ut ex iis nihil nisi sanctum et justum ad Dei amicitiam pertinens prosiliverit : quare non quascumque divitias exoptat, non solam felicitatem postulat, sed illam suam *pristinam*, quæ ut a manu Dei venerat, sic nihil produxerat, quod non spiraret amicitiam divinam. Huc refero illud *Prov. x, 22* : « Benedictio Domini divites facit, nec sociabitur ei afflictio, » quasi nequeat bonis a Deo acceptis amaritudo aut afflictio se commiscere peccati ; unde dona a Deo orta nomen *benedictionum* sibi acquisivere, juxta illud *Psal. cxlii, 16* : « Aperis tu manum tuam, et imples omne animal benedictione : » procul enim est maledictio a Dei donis. Sapienter Eliu *infr. cap. xxxii, 13*, cavet ne felicitas temporalis justorum putetur ad divinam reprobationem pertinere : ait enim : « Ne forte dicatis : Invenimus sapientiam, Deus projecit eum. » Solent nimirum hæretici felicitatem Ecclesiæ divinæ tribuere reprobationi, quibus cum Eliu respondet D. Gregorius lib. XXIII *Moral.* cap. iv : « Per hoc quod sanctam Ecclesiam in honore hominum florere temporaliter cernitis, projectam eam a Domino non credatis : scit enim redemptor ejus et in hoc itinere solatia venienti tribuere, et pervenienti ad æternam patriam superna præmia reservare : in cassum igitur dicitis, quia Deus eam projecit, cum venerari illam a cunctis fere hominibus videtis ; quia sic ei terrenæ gloriæ adjumentum tribuitur, ut per hoc multiplicius etiam ad cœlestia subvehatur : » sic etiam ex temporalibus bonis felicitas æterna justorum claret.

Hæc igitur *Dei custodia*, quam Jobus memorat, ea fuit, quam ægerrime tulit Satan dicens cap. i,

10 : « Nonne tu vallasti eum ac domum ejus ? » etc. Deus nimirum ipse, non angeli modo, in hominis bonum intentissimus, vallat, ambit, circumdat illum tanquam murus æneus, qui non valet perrumpi ; custodia ergo hæc, quæ animam, corpus, bona temporalia complectitur, a Jobo hic expetitur. Dicens autem se olim a Deo sic servatum et custoditum esse, tacite insinuat se modo ab ipso derelictum esse ; non quod fixam et firmam illam opinionem habeat, sed ex sensu suo naturali, prout solent interdum sancti Deum precantes, loquitur, quasi Deus ipsum oblivioni tradidisset, prout nimirum hominibus videri poterat, quodque sensu suo naturali concipiebat, quamvis ipsi ope fidei resistat, qua in omnem Dei voluntatem erat perfectissime resignatus.

Istiusmodi quoque sunt voces Ecclesiæ, cum pro suis membris fores divinæ misericordiæ pulsant dicens *Thren. v, 21* : « Convertite nos, Domine, ad te, et convertemur : innova dies nostros sicut a principio : » quin et singula Ecclesiæ membra eandem vocem emittunt, cum eorum quisque verba Jobi innumeris calamitatibus afflictis sibi ipsi accommodant, et non pro dolore corporis, sed pro cruciatu animæ a peccato proveniente sibi convenire pronuntiant : « Quis mihi tribuat, ut sim juxta menses pristinos, secundum dies quibus Deus custodiebat me ? » *Dies* quippe *nostri* sicut a principio et *menses pristini* tempus gratiæ designant, ad quos redire cupimus, cum Dei vocationem nos a vetustate peccatorum ad novitatem vitæ revocantem affectamus : cui vocationi, licet a Deo incipienti, quia non sine gratiæ auxilio, (quod præsto nobis est), nos respondere oportet ; ideo per Joelem prophetam cap. ii, 12, ad conversionem excitamur, cum tubam prædicationis insonantem audimus : « Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuniis, et in fletu, et in planctu ; » et rursus ait Dominus *Zach. i, 3* : « Convertimini ad me, et ego convertar ad vos, » *q. d.* Prius quidem ego converti me ad vos a somno peccatorum excitando, et vestram molliendo durtiem ; convertimini igitur vos ad me vocationi meæ respondendo, et meam inspirationem accipiendo, ut ego tandem convertar ad vos justificando, et gratiam atque amicitiam meam vobis dando.

Hanc enim præstantissimam et desiderabilem amicitiam non natura procreat in nobis, non facultas liberi arbitrii progignit ; sed Deus ipse in parvulis quidem per lavacrum regenerationis, in adultis vero, qui post baptismum graviter deliquerunt, per poenitentiae sacramentum aut re aut voto rite susceptum, meritis Jesu Christi exigentibus, simul cum gratia et vita spiritali animæ in voluntatem nostram clementer infundit ; quod S. Paulus *Rom. v*, perspicuis verbis testatus est, charitatis causam non aliam quam Spiritum Sanctum liberaliter dantem, et misericorditer eam in nos effluentem agnoscens : quam charitatem licet homo adultus, qui semel aut sæpe aliquod

Peccato-
res dies
pristinos
gratiæ
efflagita-
re de-
bent.

Tempo-
ralia bo-
na sunt
etiam
Dei bene-
dictio.

crimen commisit, non ex merito habeat (nunc enim parvulos mittimus sola virtute sacramenti et prævia matris Ecclesiæ fide justificatos) non tamen sine dispositione aut præparatione aliqua particeps tam eximiæ virtutis efficitur : nam primo clementissimus Dominus et verissimus miserationum pater peccatorem in peccatis dormientem excitat, fugientem vocat, et nullis ejus postcentibus meritis, imo multis divinam indignationem provocantibus demeritis, ad supernaturalem amicitiam suam et familiaritatem invitat. Hic etiam notandum, caput hoc animis internam desolationem Deique repulsam patientibus esse aptissimum, ac dulcissimis querimoniis plenum ; et ut ab hoc versu ducamus exordium, satis frequenter viri rerum celestium studio addictissimi, quos Deus olim suavissimis inspirationibus ac blandimentis demulcebat, cernentes se in derelictionem, anxietatem, ariditatem, tenebras interiores a Deo ad experimentum depulsos, hujusmodi verbis uti solent : « Quis mihi tribuat, ut sim juxta menses pristinos, secundum dies quibus Deus custodiebat me ? » q. d. Profecto quivis me Deus reputit, imperiose rejecit me, lactabat me olim, ac in deliciis habebat; modo vero, postquam me ablaetavit, videtur oblitus mei : gaudebam ego tutela ejus, ac prosperabar; nunc tamen a custodia illa procul actus et derelictus extabesco. Hæc justorum lamenta boni consulenda, neque arctandus animus, ne dolore exhaleat suum, uti Joannes a Jesu Maria ad hunc locum monet.

Quales sint desolationum querelæ animarum.

Vers. 23.

3. QUANDO SPLENDEBAT LUCERNA EJUS SUPER CAPUT MEUM, ET AD LUMEN EJUS AMBULABAM IN TENEBRIS ? — Utinam, inquit, res succederent ut quondam, cum « lucerna (id est, favor et benignitas Dei me dirigens, lætificans et prosperans) in tenebris, » id est in difficultatibus et doloribus affulgebat mihi, ut inter calamitates ac perplexitates caliginosæ hujus vitæ inoffensus incederem : quando, inquam, illuminatio gratiæ ejus quasi fax aut candelâ lucens super apicem mentis sive verticem rationis meæ splendebat, meque in omnibus credendis et agendis illuminabat; et ego minime rebellis nec inobediens lumini ducatum ejus diligenter sequebar, omnia mea secundum divini luminis instructionem sollicitè dirigens ; ut sic omnia agerem, quomodo Deo quam maxime grata esse intellexissem, idque in densissimis hujus mundi tenebris, ubi vel maxime opus est lumine divino, sine quo velut in obscura nocte caligamus et impingimus ; quantumcumque enim quis lucernam ad excipiendum lumen aptaverit, nisi tamen ignis accesserit, ardere non potest : sic etiam anima nostra nec sibi ardere, nec aliis lucere potest, nisi divinum gratiæ lumen acceperit. Ita pulchre S. Augustinus in *Psalm. cxxix*, ait : « Nemo enim juste vivit nisi justificatus, id est, justus effectus; ab illo autem fit homo justus, qui nunquam potest esse injustus. Sicut lucerna non a seipsâ accenditur; ita neque anima sibi

Lucerna designat favorem et benignitatem Dei.

Lucerna gratiæ Dei necessaria est in tenebris hujus vitæ.

præstat lucem, sed clamat ad Deum *Psalm. xvii*, 29 : *Tu illuminabis (Vulg. illuminas) lucernam meam Domine,* » q. d. Tu luce gratiæ ac favore auxilii specialis benigne me dirigens, lætificans ac prosperans, in tenebris difficultatum, dolorum et periculorum animæ et corporis affulges mihi, ut inter calamitates caliginosæ hujus vitæ inoffenso pede incedam. Nos quippe in hoc mundo tanquam in tenebris versamur et multis undique doloribus, ærumnis et periculis circumdamur, ita ut, nisi clementissimus Deus per lumen gratiæ suæ nobis præfulgeat, non possimus gradum unum promovere, quin statim in multas miserias incidamus : tunc autem omnibus illis periculis occurrat, quando nobis lucernam suam exhibet et accendit.

4. SICUT FUI IN DIEBUS ADOLESCENTIÆ MEÆ, QUANDO SECRETO DEUS ERAT IN TABERNACULO MEO ? — *Dies adolescentiæ* vocat dies lætæ constantissimæque pietatis, quando velut in flore quodam suo est animi religio, cum devotio est robustior, et nonnullam maturitatem consecuta. Vatablus vertit *dies autumnii*, quasi vellet Job id tempus significare, quo mens pia uberem quamdam fructuum opimitatem ut in autumnio producit : quo facit græca lectio *Sixin*. *Bibl.*, ἔτε ἤμην ἐπιβίβων, cum eram gravescens, quod Scholiastes eleganter in hunc modum illustrat, sicut fructuosæ arbores onustus eram bonis. In illo igitur beatissimo tempore, cum virtutum florerent bacæ, et cœlestia dona exuberarent, cum mentem suam in oratione ad S. Numen attolleret : « Secreto, inquit, Deus erat in tabernaculo meo, » hoc est, mirabili quodam modo velut in augustali suo Rex regum in domicilio pectoris mei habitabat, in adyto, in penitenti, in arcano animi sinu morabatur. Hanc sententiam ia extulerunt Septuaginta, ἔτε ὁ Θεὸς ἐπισκεπτήν ἐποίητο τοῦ οἴκου μου, cum Deus visitationem faciebat domus meæ, hoc est, cum in me benignitatis suæ oculos injiceret, cum invitatus pia et humilli oratione mea, ut amicus et dulcissima familiaritate conjunctus visitandi gratia intimum in animum penetraret. Symmachus vertit, ἐπὶ τῷ περιερασσέν ὁ Κύριος τὸν σκηνὴν μου, quando circumsepiebat Deus tabernaculum meum, ut effectum divinæ illius visitationis et conjunctionis exponat; cujus proprium est conspire devotum animum suo præsidio, et undique circumvallare adversus impotentium inimicorum vim et impressionem : neque enim in aliis magis quam in deditis orationi salutaris illius præsidii vis et virtus elucet. Hinc divinæ litteræ, ubi de Salomone magnifici operis duce ita loquuntur II *Paralip. iv*, 9 : Fecit « atrium sacerdotum, καὶ ἔθηκε τὴν μεσῆδον ; » S. Hieronymus vertit, basilicam magnam : in Hebræo est, atrium præsidii sive adjumenti, vox enim חַזָּקִים hazarah, ut noster Vilalpandus notat, opem ferre et auxiliari significat. Locus igitur ille in templo, in quem omnes conveniebant orationem facturi, et Numinis opem et præsidium imploraturi, dicebatur

Vers. 4. Quos Job vocet dies adolescentiæ suæ.

Quomodo Deus in secreto animi tabernaculo habitet.

Deus animam devotam præsidio suo vallet.

atrium adjutorii, quasi dicas auxiliatorium; idemque ἄλλῃ, basilica sive regia, quod Deus ibi sit ut in aureo pulcherrimoque palatio, cujus domus est domus orationis ad repugnandum et tuendum opportuna: quod ad piæ orationis commendationem valet plurimum.

Interior conversatio et secretus cum Deo agendi modus.

Cæterum ille dicendi modus: « Quando secreto Deus erat in tabernaculo meo, » significat secretum agendi cum Deo morem, ita ut Jobus Dei præsentiam sentiens, puta dum clauso cubiculo orabat et meditabatur, animadverteret Deum sibi esse propitium, ex quo ad ipsius cultum ardentius inflammaretur: quod profecto in ætate adolescentiæ, quæ vix fræni patiens esse solet, sæculo præsertim illo inculto, mirabile est. Atque hæc nimirum est illa conversatio interior, quam spiritalis vitæ magistri vehementissime commendant ut gymnasium quoddam virtutis, ut beatæ vitæ phronstiterium, ut divinæ legis arcanum. Dicitur autem interior, quod intimo in corde versetur illa cælo digna solitudo; nominatur vero conversatio, quod religiosæ mentis homines nunquam soli sint vel cum soli sunt, sed clarissimis comitibus sociati: quemadmodum S. Ambrosius lib II De Virgini de sanctissima Dei matre: « Comites, inquit, non desiderabat, quæ bonos comites cogitationes habebat: quin etiam tum sibi minus sola videbatur, cum sola esset. » Ad illam internam cum Deo conversationem S. Patres invitant, et quod S. Hieronymus scribit ad Demetr., hoc omnibus omnes dicunt: « Adhibe etiam tibi in urbe solitudinem, et remota paulisper ab hominibus propius Deo jungere. »

Homo est Dei tabernaculum.

Huc veterum vatum prædictiones referendæ sunt, cum monent quosdam « redire ad cor, » Isai. XLVI, 8; unde velut placido e portu et amico ejecti in turbulentissimam jactationem incidissent. Huc quoque spectat illud quod Num. IV, jubet Deus, ut sacerdotes curent interiora velaminis tabernaculi, ubi Origenes Hom. 10 tabernaculum ait esse hominem ex D. Paulo monente ingemiscere nos gravatos, qui sumus in hoc tabernaculo: « Igitur interiora, inquit, velaminis, ubi inaccessibilia conteguntur, principale cordis dicemus, quod solum recipere potest mysteria veritatis et capax esse arcanorum Dei. » Quo in loco vir doctissimus principale cordis appellat τὸ ἡγεμονικόν, quod Vates regius medium domus hieroglyphice nominavit Psalm. C, 2: « Perambulabam in innocentia cordis mei in medio domus meæ. » S. Chrysostomus eam picturam illuminans: « Medium domus, inquit, vocat τὸ ἡγεμονικόν τῆς καρδίας, » et sensum istius loci hunc esse ait, διασκόπτου ἑαυτῶν τὰ κατ' ἑμαυτοῦ, meipsum considerabam ac perscrutabar, num videlicet cor innocentia conservata virtutes sibi omnes conciliaret. S. Ambrosius lib. De Noe cap. XI, dixit animæ principale; et in rem nostram aliud divinæ Scripturæ oraculum mirificum in modum illustrat: nam exponens illud Genes.

In corde VII, 1: « Ingredere tu et omnis domus tua, » sic

loquitur: « Hoc dicit Dominus justo: Intra tu, hoc est, intra teipsum, intra tuam mentem, in tuæ animæ principale: ibi salus est, ibi animæ gubernaculum, foris diluvium, foris periculum. » Nihil dici mihi videtur potuisse elegantius, nihil divinius. Sic Gregorius Nyssenus consummatæ vir sapientiæ serm. De Resurrect. Christi cor nuncupat ἑστῖαν τῷ νοῦ, domicilium mentis; quod in eo ἡγεμονικόν seu principale esse creditur. S. Augustinus serm. 63 De Verb. Dom. « secretarium conscientiæ » dixit: « Intra te vide si habes illic aliquod secretarium dulcæ conscientiæ tuæ, ubi non perstrepas, ubi non litiges, aut lites pares, » etc. Climacus gradu quarto vocat abditum cordis, et pulcherrimum documentum religiosi hominibus consignat in hunc modum: « Studiosus silentii appropriat Deo, ipsique jugiter in abdito cordis assistens ab eo illustratur. » S. Chrysostomus lib. II De Compunct. nominat ἀόρατον, secretum, solum locum et desertum a turbis, sacrum silentium et quietem; nec dubitat dicere, virtutis viam ineunti « ante omnia necessarium esse, τὴν ψυχὴν εἰς αὐτὴν ἀγαγεῖν τὴν ἀόρατον, ut anima in hujusmodi secreta ducatur non tam loco, quam proposito et voluntate ab omnium rerum inanitate sejuncta. Servator mundi in Evangelio Matth. VI, 6, cubiculum id vocavit: « Intra in cubiculum tuum, et clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito. » S. Augustinus serm. 59 De Temp. illud cubiculum ait esse « cordis nostri secretum. » Atque hoc est istud tabernaculum, in quo Deus secreto agebat cum Jobo. Tale similiter sponso tabernaculum ædificaverat in medio cordis sui, et ubique circumferebat Catharina virgo Senensis non vulgari sanctimonia prædita, in quo semper cum Deo agebat, et dulcissimis ejus colloquiis et amore fruebatur, ut in Vita ejus narratur.

cum Deo conversandum.

Secretarium conscientiæ.

5. QUANDO ERAT OMNIPOTENS MECUM, ET IN CIRCUITU MEO PUERI MEI? — Explicatio est versus præcedentis, neque enim videtur aliud, secreto esse Deum in Jobi tabernaculo, quam esse cum Jobo, et illius commodis invigilare. Eo autem tempore nihil Jobo defuit, quod ad illius faceret luculentos usus et regię dignitatis ornamenta: habebat filios, qui tantam exhilarabant ornabantque familiam, copiosum famulitium et nobile, quo ad domestica et publica munera utebatur: utrumque enim significat illi pueri, qui in Jobi circuitu constitisse dicuntur, vox enim puer ex Hebræorum idiomate non minus servorum quam filiorum conditionem importat: ita Sanctius. Cæterum si de filiis proprie dictis sumere volueris, significabitur fuisse Job veluti centrum in medio filiorum suorum: solet enim parens triplici de causa dici centrum filiorum, primo, quia sicut centrum non magis ad unam quam ad alteram partem circuli accedit, ita pater non debet magis in unum quam in alium filium propendere. Secundo, quia sicut totum centrum terminat omnes lineas, et totum singulas,

Vers. 5. Deus erat cum Jobo quando ejus commodis invigilabat.

Parens debet esse centrum filiorum.

Cor dicitur hominis principale.

ita totus pater debet omnibus filiis et totus singulis instruendis occupari. *Tertio* denique, quia sicut omnes lineæ in centrum, ita fillorum mores in parentum incurrunt, seu illis omnino conformantur. Sic ostensum est *supr.* cap. i, 13, in priori felicitatis statu Jobi filios paternæ pietatis æmulos existisse; ad quam gloriam modo orbus in sterquilinio suspirans ait: « Quando erat Omnipotens mecum, et in circuitu meo pueri mei. » Quomodo enim apud Omnipotentem tam acceptus fuisset pater, nisi de fillorum comitatu in operibus virtutum? Pulchre id Nicetas exponit in *Caten.* in persona Jobi loquens: « Res, inquit, meas Deus visitatione sua dignabatur: multa mihi materies divitiarum suppetebat; ipsius vero divitias ac nobilem sobolem virtutis materiam mihi egomet statuebam, cum et divitias in egentes conferrem, et liberos Dei arbitrio ac voluntate educa-rem. » Prudentissime scilicet totam materiam negotiandi cum Deo referebat eo Job, ut filios virtutum suarum comites curaret habere, nec unquam Deum sine filiis accederet: nulla enim remagis parentum sacrificium exornatur quam filiorum consortio.

Quo mystice spectat illud *Psal.* cxxvii, 3: « Filii tui quasi novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ, » quasi cœlestis vivificique sacrificii mensa non adeo grate capiat parentes, qui sine filiis suis accedunt. Quis neget parentibus dulciores esse dapes in mundialibus conviviis, cum epularum consortes habent filios in circuitu suo? Quis parens non putet sibi felicissimum diem, quo una cum filiis adest conviviis? Id sciens *Psaltes* parentes monet, in quo sit eorum felicitas, non in eo quod in convivio mundiali habeant filios in circuitu suo, sed in mensa, in qua pabulum ministratur divinum; ibi summa est patris felicitas, quod habeat filios in circuitu suo. Ita D. Hilarius: « Non in convivii, inquit, circuitu futuros ait esse filios, sed mensæ: mensa enim Domini, ex qua cibum sumimus, panis scilicet vivi est, et mensa lectionum, in qua spiritualis doctrinæ cibo alimur. » In circuitu harum mensarum habeat pater filios suos, si velit placere in illis: *Fœdum* enim est patrem frequentem adesse cœlesti mensæ, et filios permittere interdum comessionibus, et ebrietati et scenis servire. Samuelis mater rogata ut in templum adoratura iret, respondit *I Reg.* i, 22: « Non yadam donec ablactetur infans, et ducam eum, ut appareat in conspectu Domini. » Cur renuit sine filio coram Domino comparere? S. Chrysostomus hanc reddit rationem: « Non existimabat esse tutum relicta domo ascendere in templum, quod cum accepisset donum, non sustineret absque dono comparere. » Præclarissime dictum hoc est, quia cum certum sit patres ex Dei dono filios habere, nunquam satis illis tutum est sine filiis in Dei conspectum venire, hoc est, nunquam tutum est parentibus non sic filios instituire, ut illos possint habere comites religionis suæ:

vide plura de recta liberorum institutione cap. i, 13 et seq.

6. QUANDO LAVABAM PEDES MEOS BUTYRO, ET PETRA FUNDEBAT MIHI RIVOS OLEI? — Est metalepsis, *q. d.* Tanta mihi erat rerum omnium ad familiæ sustentationem necessariarum abundantia, ut quasi pro aqua mihi esset lac atque butyrum; ita ut si voluissem, in lacte aut butyro pedes potuissem abluere, quemadmodum in aqua solent abluere, nec vel tantillo damno id mihi fuisset. Similis periphrasis ubertatis est illa Jacob in benedictione Judæ *Genes.* xlix, 11: « Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uvæ pallium suum; » quod vero additur: « Petra fundebat mihi rivos olei, » perinde est ac si Jobus diceret: Non solum fecunda terra, sed et sterilis et petrosa, propter Domini benedictionem, magnam olivarum et olei copiam fundebat, ut quasi per rivos ultro fluere videretur. Septuaginta reddunt, ἑτι ἐχέοντο αἱ ἄραι μου βουτύρω, τὰ δὲ ὄρη μου ἐχέοντο γάλακτι, cum *flu-ebant viæ meæ butyro, et montes mei fluebant lacte*, quibus verbis significat Jobus se a Deo in ejusmodi deliciis, ut sibi nihil deesset, constitutum fuisse, *q. d.* En Deus me præterito tempore ita tractavit, ut quasi non ambularem super terram, nullam soli duritiem sentirem, sed potius mihi Deus ex butyro et rebus mollibus pavementum stravisse videretur. Denique significat se quasi ex communi cæterorum hominum conditione exemptum natasse in omni voluptatum genere, non quod in illis se helluonum, ebriosorum et dissolutæ vitæ hominum more inebriarit, sed quod a Deo illi tam florens et prosper rerum status olim concessus fuerit, ut satis ipsum nisi modum verborum excedendo exprimere non potuerit. Et in eo quidem animadvertitur, ipsum quantum maxime potest beneficia Dei erga se extollere et amplificare, sicuti etiam a nobis fieri par est. Cæterum sic etiam hæc explicari possunt, *q. d.* En in quantam ego calamitatem inciderim, qui olim lacte et oleo cæterisque bonis affluēbam, quasi terra mihi ad nutum deserviret: profecto nunc pro rivis lactis et olei cerno ex hoc meo corpore tabido et ulceribus exeso rivossaniei ac purulentæ tabis effluere.

Tropologice S. Gregorius lib. XIX *Moral.* cap. x: « Butyro, inquit, pedes lavantur, quia prædicatores sancti bonorum operum pinguedine replentur: etenim vix ipsa prædicatio sine aliquo transitur admissio, nam quilibet prædicans aut ad quantulamecumque indignationem trahitur, si contentum; aut ad quantulamecumque gloriam, si ab audientibus veneratur. Unde et apostolis pedes loti sunt, ut a quamlibet parvo contagio in ipsa prædicatione contracto quasi a quodam itinere collecto pulvere mundarentur. Pedes ergo lavantur butyro, quia pinguedine boni operis infunditur atque mundatur collectus pulvis de gloria prædicationis. Vel certe butyro pedes lavantur, dum sanctis prædicatoribus debita ab audientibus stipendia conferuntur; et quos fatigat

Vers. 6.
Quo sensu dicatur Job lavasse pedes butyro.

Fluenta butyri et lactis delicias summas designant.

Butyrum est symbolum pinguedinis bonorum operum.

Filii Jobi erant paternæ pietatis imitatores.

Parentum sacrificium filiorum consortio honoratur.

injunctus prædicationis labor, exhibita a discipulis pinguedo boni operis fovet: non quod ideo prædicent ut alantur, sed ideo alantur ut prædicent, id est, ut prædicare subsistant, non ut in intentionem sumendi victus transeat actio prædicatoris, sed ad utilitatem prædicationis deserviant ministeria sustentationis. Unde a bonis prædicatoribus non causa victus prædicatio impenditur, sed causa prædicationis accipitur victus. Et quoties prædicantibus necessaria ab audientibus conferuntur, non solent de rerum munere, sed conferentium gaudere mercede, » etc. Per *petram* autem idem S. Gregorius cap. XI, intelligit virtutem, quæ dura pluribus et aspera instar lapidis videtur, præcipue iis qui tyrocinium non exege- runt. Verumtamen hæc, quam initio petram durissimam judicant, decursu temporis vertitur in oleum, et valde jucunda efficitur. Quo sensu exponit *ibid.* Gregorius illa verba *Isai. x, 27*: «*Computrescet jugum a facie olei,* » id est, virtus, quæ instar jugi colla premit tyronum, ipsa consuetudine nullo negotio sustineri poterit, grave pondus deponet instar ligni putridi et vermibus exesi: verba ejus sic habent: «*Potest nomine olei ipsa S. Spiritus unctio designari, de qua per Prophetam dicitur: Computrescet jugum a facie olei. Jugum quippe a facie olei computrescit, quia dum S. Spiritus gratia ungitur, a captivitatis nostræ servitute liberamur,* » etc.

Petra
symbo-
lum vir-
tutis;
cujus ri-
gor dul-
cescit
successu
temporis.

Affectus
hominis
spirita-
liter de-
solati.

Damnati
frastre
optant
Dies
pristin.

Porro in sensu arcano Joannes a Jesu Maria hunc Jobi versum viro justo a Deo repulsam passo ac desolato sic attribuit, *q. d.* Hei mihi, quam videor mihi mutatus ab illo qui quondam fui! Recordor ego puro divinæ consolationis balsamo me solitum fuisse adeo copiose perfundi, ut non mens tantum, sed corpus quoque usque ad ipsos ut ita dicam pedes cælesti voluptate afficeretur: tunc sane petra, hoc est aspera duraque virtutis disciplina, fundebat mihi rivos olei, adeo ut ex ipsis vitæ austerioris exercitiis, jejunii, verberibus, vigiliis delicias castas elicerem: nunc vero versa est in luctum lætitia, nihilque nisi mœstum, durum aculeatumque succedit. Precor ergo, qui videor obiisse, renascar. Et hic profecto sensus arcanus mirifice Jobo ipsi congruit, quem interna desolatio immaniter divexavit; at et aliis Jobo simillimis consentit. Quin et damnatis istiusmodi voces accommodat Drexelius noster in libello vere aureo *De Etern.* Non enim nesciunt, inquit, damnati quantis olim divitiis affluerint: illis jus cœli transcriptum erat: hæredes regni potuissent esse modo voluissent. Recordantur divinæ gratiæ butyrum copiosissime sibi fluxisse, quo lavari licuisset; id tamen a se repudiatum esse. Meminerunt olei rivos e petra, divini amoris et misericordiæ fontes e Christo sibi emanasse; hæc omnia tamen suo vitio a se neglecta. Jam clamant, sed frustra: Quis nobis tribuat ut simus juxta menses pristinos, quando lavabamus (certe lavare poteramus) pedes butyro, et petra Christus

fundebat nobis rivos olei sanguinis sui? Jam nec olei, nec butyri guttula fluit amplius: divinæ misericordiæ fons exaruit: divini favoris rivuli sunt exsiccati. Cœlestis agni sanguis pro nobis frustra fusus est: cruciatus et mors Christi nobis non prosunt amplius: incassum recidit omnis impensa. Eheu actum est de nobis! sic ille pie meditatur.

7. QUANDO PROCEDEBAM AD PORTAM CIVITATIS, ET IN PLATEA PARABANT CATHEDRAM MIHI? — Hactenus de rebus ad vitam instructumque familiæ necessariis; jam agit de auctoritate quam habuit apud omnes, et dignitate regia, quam cum omnium approbatione sustinuit. Sed cur ad urbis januam rex, aut ibi quam ob causam sedile? Nonne a regia severitate alienum in communi loco cum multitudine versari? quare idemmet Jobus *supr.* cap. III, 14 de regibus et consulibus loquens dixit illos sibi solitudines ædificare, quia nimirum sub aureo laqueari interque parietes ebore distinctos latent absconditi, nec se vulgo mortalium patefaciunt. Sed sciendum olim judicarium tribunal prope urbium introitus fuisse collocatum, regesque ipsos judicium fungi munere non aspernatos. Procedebat igitur ad fores civitatis Job inclytus, ut litium arbiter fieret altercantibus, componereque discordes, et scelera ulcisceretur: in portis enim fieri hominum conventus, et ibi discipulari atque agitari causas legitimo judicio solere, ex aliis quoque Scripturæ libris constat: sic *Prov. xxxi, 23* de conjuge mulieris fortis dicitur: «*Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ.* » Huic autem ordini ac senatui quasi princeps et antistes præerat Jobus; atque ideo illi in honesto illo ac legitimo loco statuebatur cathedra, ubi supremam ac regiam majestatem ostenderet; unde patet ad quantum honorem Job evectus fuerit. Quando autem sic loquitur, nequaquam ea profert ad ostentationem (contra enim cum omni humilitate sibi a Deo impositum opprobrium tolerat) sed redarguit adversarios, *q. d.* Vos hodie judicatis me esse hominem damnatum et maledictum: cur vero? ecce enim me tanquam miserum cadaver omni ope destitutum unusquisque irridet. Considerate vero, num apte judicetis? nam non ita pridem ab omnibus honore afficiebar, vosque mihi tunc plausissetis. Vestrum igitur judicium non rectum est, nec æquum; propterea quod in rebus visibilibus hæretis, cum vobis longius respiciendum fuisset. Porro de judiciis in porta exerceri solitis vide quæ *supr.* cap. V, 4 annotavimus.

Conven-
tus olim
in portis
haberi
solent.

8. VIDEBANT ME JUVENES, ET ABSCONDEBANTUR: ET SENES ASSURGENTES STABANT. — Quando, inquit, incensu regio progrediebar ad portas, ubi legitima, uti dixi, exercebantur judicia, ab omni gentium ordine sic observabar, ut omnes publicum mihi deferrent honorem: ac juvenes quidem cedebant de via, et ne illorum mores severe corripere abscondebantur; senes vero et viri graves cum me viderent advenientem, in signum honoris ac

Vers. 8.
Job in
flore
stata
valde ho-
noraba-
tur ab
omnibus.

reverentiæ mihi assurgentes tantisper consistebant in pedes, donec ego pertransissem. Quid autem impellebat juvenes ut se occultarent, nisi eximia Jobi virtus ac morum gravitas, quæ ipsum illis venerabilem ac formidabilem reddebat? Si enim vir aliquis jam provectæ ætatis vitiis deditus fuerit, potius inde juvenes ad male agendum, cum ejusmodi fautorem habebunt, licentiam sument, ipsique colludent, et insultabunt. Cum igitur Jobo ea reverentia exhibita fuerit, ut juvenes se ab ipso occultarent, signum est in ipso eas virtutes fuisse, ut propter ipsas, non propter opes, illum honorare cogerentur. En quod nobis hic primo loco notandum est. Sed notemus etiam hoc vocabulum *abscondendi* innuere pudorem aliquem, quo detinentur ii, qui solius Dei timore et amore non satis in officio continentur: nam quidquid sit, adhuc coram hominibus continent se, nec volunt turpitudinem et dedecus suum cognosci; præsertim si virum aliquem gravem, maleficii sui testem et spectatorem habituri sint, ejus præsentiam fugiunt, qui male agere volunt. Videmus igitur pudore isto, quo afficiuntur homines dum male agunt, Deum illos reos peragere, ut convincantur, et quæcumque subterfugia opponant, quasi proprio sigillo et propria confessione omnia vitia esse vitia, et se condemnandos esse obsignent.

Sed quare non etiam senes ejus conterriti aspectu latebras petebant? videlicet *juvenum* ii significantur nomine, qui nulla legibus habita reverentia luxum et voluptates sequuntur; *senes* vero intelliguntur, quorum compositi mores et vita innocua. Quoniam igitur ob judicis adventum prohi lætantur et exsultant; mali autem sibi male metuunt et formidant; propterea juvenes abscondebantur, et senes assurgebant. Unde S. Gregorius lib. XIX *Moral.* cap. XIV: « Sanctam, inquit, Ecclesiam vident nunc juvenes, et absconduntur, senes vero ei assurgentes assistunt; quia vigorem ejus atque rectitudinem immaturi formidant, grandævi glorificant: vident ergo hanc juvenes, et absconduntur, quia deprehendi in suis occultis actibus metuunt; senes vero assurgentes stant, quia perfecti quique ex humilitate indicant quantum in bona operatione profecerunt. » Sed numquid ex senibus etiam mali omnibusque fœdati vitiis quidam sunt, quemadmodum et inter adolescentes reperiuntur virtutum clarissimarum fama laudatissimi? Quamobrem ergo non et se abscondere qui senes reputantur perhibeantur? Adverte subtilitatem: omnis correctio adversus juvenes solos est, non quia de senibus cuncti prohi sint, sed quia vitium senectute confirmatum velut irreparabile censeatur ob difficultatem salutis. Concipitur itaque Jobus quasi hos ob desperationem quamdam penitus relinquat, ægritudine quodammodo ob immanitatem medicinæ beneficium respuente; non quoniam non converti et salvari ipsimet valeant, sed ut quam sit ardua provincia demonstraretur. Sciens

ergo propter neglectam adolescentum educationem spreteque sub initiis mala in tantam deinceps ruere insaniam, ut miraculi instar propemodum habeatur respiscere, optimus morum moderator in juvenes severius animadvertibat, quo scelerum exordia amputaret: idcirco disciplinam veriti adolescentes, speciatim memorantur, simul ac prodibat, ejus fugere vultum solitos, et se abscondere.

Hanc igitur doctrinam ex hoc loco colligamus quod nimirum nos Dominus admoneat, cum pudore aliquo male agentes afficimur, hominum conspectum fugimus, nec ita notam esse nostram fœditatem volumus; ut intelligamus, frustra nos in vitiis nostris nobis blandiri, eaque tegere conari, sed potius debere discere ipsa condemnare. Cæterum si ejusmodi confusione coram hominibus afficimur, sciamus nos præsentiam et conspectum Dei non posse effugere, frustra nos latibula quæsituros: ejus enim conspectui nos nudos et resectos esse, et ab eo non solum opera quæ hominibus innotescunt, sed etiam abditissimas et maxime arcanas animi cogitationes observari. Discamus igitur non solum homines, sed imprimis judicem illum cœlestem, qui nos intuetur, timere. Cæterum ut ad Jobum revertamur, significat non tantum homines plebeios ac vulgares, sed etiam viros principes atque primarios omnem sibi honorem detulisset, de quibus subdit:

9 et 10. PRINCIPES CESSABANT LOQUI, ET DIGITUM Vers. 9
SUPERPONEBANT ORI SUO. VOCEM SUAM COHIBEBANT DUCES, ET LINGUA EORUM GUTTURI SUO ADHÆREBAT, — id Apud
est, ipsi quoque principes me præsentem hiscere non audebant, et labiis digito compressis, quem inchoarant, imperfectum relinquebant sermonem: quin et duces, quibus militare studium audaciam alit et loquendi licentiam, cohibebant tamen vocem suam, quasi lingua eorum faucibus adhæsisset, et sermonis facultas prorsus fuisset ablata. Hic igitur admonemur, ut nos Deo, ejusdemque vicariis, sive doctoribus ac rectoribus ab eo missis dociles ac morigeros exhibeamus; cum homines auctoritate et prudentia præditi Jobo se dociles præbuerint, nec doceri recusarint; unde quamvis omnium excellentissimi simus, non debemus tamen ejusmodi perfectionem nobis arrogare, cui non opus sit semper amplius proficere. Cæterum Jobus statim declarat se honoratum et æstimatum fuisse, non solum quod acuto et subtili ingenio esset, sed quoniam inter homines rectum et justum tueretur: quid enim Job inter hæc adeo splendida et gloriosa? numquid tyrannum agebat et pauperum oppressorem, ut Eliphaz cum sociis ei objecerant? Audi quid sequatur:

11 et 12. AURIS AUDIENS BEATIFICABAT ME, ET OCLUSUS VIDENS TESTIMONIUM REDDEBAT MIHI. EO QUOD LIBERASSEM PAUPEREM VOCIFERANTEM, ET PUPILLUM, CUI NON ESSET ADJUTOR. — Jobus hic antiquam nominis sui claritatem commemorat non vane conflatum, sed ab egregiis virtutum, misericordiæ præ-

Virtus
Jobum
reddebat
honora-
bilem.

Qui male
agit fu-
git as-
pectum
viri gra-
vis et
virtute
præditi.

Cur
etiam se-
niores
non fu-
gerint
Jobi vul-
tum.

Vitia se-
num ir-
reparabi-
lia cen-
sentur.

Pudor
ipse nos
arguit
viti-
rum.

Vers. 9
et 10.

Apud
principes
Job erat
in vene-
ratione.

Vers. 11
et 12.

Claritu-
do nomi-
nis Jobi
virtutis
funda-

mento
niteba-
tur.

Boni
principis
officium
in quo
situm
sit.

sertim ac justitiæ, actibus exortam, ut ex his verbis perspicuum fit: boni quippe principis est ejusmodi operibus nomen parare, ac amplificare suum, quæ animos subditorum concilient, quos in principe ipso spem firmiter collocare decet affuturum sibi, si quid ingruat adversitatis. Perfecto bene republica temperatur, ubi potentiores ac insolentiores comprimuntur, et indigi ita sublevantur, ut principi ex animo fausta precentur, et velut parentem ac tutelarem suum intueatur. Ergo Jobus fama clarus apud externos auditu res ejus gestas accipientes, et apud suos, rerum ipsarum spectatores ac testes oculatos, qui et faustis acclamationibus eum prosequabantur, uti sequens versus declarat:

Vers. 13. 13. BENEDICTIO PERITURI SUPER ME VENIEBAT, ET COR VIDUÆ CONSOLATUS SUM, — id est, qui vel suo infortunio vel aliena malitia perire debuisset, mea ope liberatus me benedicebat. Pro verbis illis, *cor viduæ consolatus sum*, Septuaginta legunt, *ὁ κύριος δὲ χήρας με ἐλόγησε, os viduæ benedixit me*. Aliqui ex Hebræo vertunt, *cor viduæ canere feci*: quæ omnia in miseros et afflictos præsertim morituros præsentissimum Jobi auxilium et beneficentiam commendant, quæ magnam promeretur apud Deum et homines benedictionem. Ad hoc autem impertiendæ benignitatis studium multa sunt quæ uniuscujusque animum exacuere et inflammare debeant. Nam ut omittam nos satisfacere illo modo communi humanitati, et eo genere beneficentiæ consequi, ut cum in similem casum et fortunam inciderimus, aliorum consolatione perfruamur; illud mihi plurimi semper faciendum mirandumque visum fuit, quod cum sit opus excellentis charitatis, illi Deus non communia merita, ut in aliis operibus solet, verum privilegia rara quædam et singulares gratiæ dotes adjunxerit, quas Job divinitus afflatus breviter quidem, sed arcano et magnifico sensu *benedictionem perituri* seu morituri nominat.

Quæ sit
benedic-
tio mori-
turi.

Quod si meis potius verbis quam D. Ambrosii clara sapientia illustrare coner, sim opinor reprehendendus: nam doctor ille sanctus lib. *De Bon. mort.* cap. viii graviter in hunc modum expendit: « Si quem viderimus debilem, non deseramus; si quem in extremis positum, non relinquamus; occurrat et nobis dicere: *Benedictio morituri in me veniat*. Laudet et te unusquisque moriturus, unusquisque depositus ævo, unusquisque confectus vulnere gravi, unusquisque morbo absumptus, et jam morti proximus. Hic versiculus quantos benedici fecit? quoties mihi pudorem incussit? si moriturum præterii, si non visitavi graviter ægrum, si fastidivi inopem, » etc. Hic vir divinus in se nobis et exemplar clarissimi præsulis, et hujus misericordiæ dignitatem ac magnitudinem expressit: in conspectu divinæ majestatis totus erubescerat, et pudore velut diploide operiebatur, si moriturum præterisset, si graviter ægrum non visitasset. Excitabat igitur se ad opus illud charitatis, et amore

benedictionis, quam morituri piis adferunt, procul a se amoliebatur, si mollioris animi delicatum fastidium et valetudinarii horror insurgeret; et lubens se ad eorum numerum et sapientissimam choream adjungebat, quos Deus propter illud genus miserationis eximiis animi donis et benedictionibus ornavisset; quos fuisse bene multos illis verbis ostendit: « Hic versiculus quantos benedici fecit? » Quod esse verissimum e sacris regum analibus constat: Joas enim rex Israel morituri benedictionem obtinuit IV Reg. xiii, cum ægrotum adiisset Eliseum, qui plenus Deo et beatam spirans immortalitatem eo morbo occubuit: hic cum arcum et sagittas in manum regis posuisset, robur indidit, et veluti consecravit ad lætas victorias referendas; et prædixit fore, ut ter gloriosa tela sua per Syriam, et regium pugionem lauro et palmis inclytum circumferret. Apostoli omnes singulari pietate et reverentia discedant ab hac vita Dei genitrici adfuerunt: quis dicat, quot et quantas benedictiones adepti sunt? Qua de re cum S. Joannes Damascenus *De Dorm. Deip.* ex S. Dionysio Areopagita *Divin. Nom.* cap. iii memorat: « Illi, inquit, conversi sunt ad hymnos, qui dicuntur in excessu divina impleti gratia, et hos commodantes spiritui una cum emigrante Dei matre emigrare cupiebant, quoad ejus fieri poterat vehementi animi studio promigrantes. Postquam vero omnes ut ex multis floribus sic variis hymnis sacram contexuere coronam, benedictionem tanquam aliquem a Deo thesaurum acceperunt. »

Hæc morituri benedictio omne quidem emolumentum genus ambitu suo continet, quod officiosa in ægrum misericordia tribuere potest. Quæ si probe apud nos reputemus, non dubito, quin sanctus quoque in nobis ardor excitetur ad perfrundum illa benedictione, quæ in hujusmodi charitatis officiis tribuendis percipitur: nam cum Christus merita illustrium facinorum exponeret, quæ sublimes evehant animas ad beatissimæ gloriæ communionem, inter alia sic denuntiat *Matth.* xxv, 36: « Infirmus fui, et visitastis me, » etc.: sic enim fore dicit, ut in decretorio illo magno die illos prædicet, quos nominat *benedictos Patris* in ævum sempiternum coronandos. Hoc officium christianæ pietatis sine dubio ad omnes pertinet qui vivere digne Deo cupiunt, et suavissimum illud Servatoris præconium: « Venite benedicti Patris mei, infirmus fui, et visitastis me, » plurimorum animos commovet, et compulit in nosocomium, et chlamydes regum purpureas, et diademata candida, et triumphales ducum palmatas, et infulas pontificum gemmeas, et omnium conditionis hominum contentionem et amorem incendit ad consolandos ægros et levandos. Hæc utique erat *benedictio perituri*, quæ super Jobum veniebat, qui non tam Idumææ princeps, quam nobilis constantiæ rex et virtutum omnium imperator fuit. In utraque fortuna documentum fuit exemplarque mortalium, quod jus fasque et lau-

Opera
miseri-
cordiæ
meren-
tur Dei
benedic-
tionem.

datæ vitæ excellentia a præstanti viro petat in felici rerum cursu et lætissima abundantia difficile dictu fuit, an re magis et opulentia communicatione quam verbo et sapientia prodesset aliis, populumque juvaret. Hoc constat, neminem fuisse in ærumnis positum, et humanis calamitatibus oppressum, quem non ultro et incredibili charitate veluti manu erigeret, et consolaretur: de se enim ita hic vere pronuntiat: « Cor viduæ consolatus sum: » neque leviter illud quidem atque in speciem, verum contentione mirabili et dextertate, quæ omnem doloris aculeum evellebat. Itaque hunc locum ita quidam vertunt ex Hebræo, *cor viduæ commovebam ad jubulum*. Pectus illius mœroribus circumsessum dulcissimæ vi consolationis adeo permulcebam, ut erumpens in lætitiâ plenissimam humanitatis doloris prope sui obvisceretur. Sed unde a iudice tam insignia humanitatis facinora emanarint ipse pandit, cum ita subdit dicens:

Vers. 14. 14. JUSTITIA INDUTUS SUM: ET VESTIVI ME Sicut VESTIMENTO ET DIADEMATE JUDICIO MEO,—ubi notandum illud, *vestivi me*; quibus verbis haud obscure significatur suapte natura Jobus ad boni iudicis munus aptus et comparatus fuisse, uti pulchre D. Chrysostomus in *Caten.* ad hunc locum notat dicens: « Sed nimirum quis eum iudicem constituit? A seipso, hoc est, ab ipsa virtute creatus est iudex quemadmodum Moyses. Tales videlicet decebat esse principes. » Utinam ad munera obeunda soli illi assumerentur, quos bona naturæ indoles inspecta designaret: fallar, nisi ii optima sui muneris opera præstarent. Quis naturæ propriæ repugnans opus regulariter perfecte conficiat? Quis non perfectissime exsequatur jussus munus illud, cujus opera ex sua propria natura amat? quod enim ex propria cujusque natura venit, id certo sperari consuevit in homine quocumque, ut inde dicat Nazianzenus *epist. ad Eudox.*: « Quæ ad naturæ ductum fiunt, plerumque bene succedunt; quæ vero præter naturam præsumuntur, frustra tentantur. » Frustra speratur fructus, quem non fert arboris natura; frustra in homine opera sperantur, quibus natura adversatur, ex quo fit, ut a Deo communiter in ea evehantur munera ejusque consentanea naturæ. Id quod notat D. Chrysostomus *hom. 7 De Laud. S. Pauli*, ubi immensa hujus sancti miratus facinora: « Unde, inquit, Paulus talis emersit ac tantus? et ex proprio videlicet, et ex Dei: et idcirco ex Dei, quia de proprio. » Inde regulariter cognosces te a Deo vocatum ad munus, si munus fuerit propriæ consentaneum naturæ: habet enim id Deus propriissimum, quod communiter gaudeat ex propriis rerum naturis sua perficere.

Job non solum coram Deo, sed etiam coram ho-

Job itaque a Deo sortitus animam bonam, et indolem nactus ad omnem virtutem suapte natura maxime propensam, haud contentus erat propria conscientia in plenitudine gratiarum et virtutum, quæ intus in corde ab illo administraban-

tur, nisi eam insuper justitiæ plenitudinem procuraret, e qua emanaret in superficiem, emanaret in habitum illustris quidam splendor virtutis, ut qualis esset in conscientia, talis etiam aliis videretur, providens (ut inquit Paulus *II Cor. VIII, 21*) « bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. » Sic igitur Job circumamiciebatur justitia, ut nihil in eo appareret nudum, nihil inane: « Sapiens enim, inquit D. Ambrosius *lib. II De Jac. cap. v*, nunquam inanis est, semper in se habens amictum prudentiæ; qui potest dicere: *Justitiam induebam, vestiebam iudicium*. Quomodo inanis qui de plenitudine Christi accipit, et servat acceptum? Quomodo inanis, cujus repleta est anima, quæ accepta gratiæ vestimenta custodit? » sic se vestit et ornat sapiens, ut nihil nudum, nihil inane permittat in se videri. Nec solum vestitur undique justitia, sed etiam in tanta plenitudine recipit, ut ab intus emanet in habitum, et eructet a conscientia in superficiem, ne sit in illo vel fimbria exterior quæ possit inanitatem ostendere, vel possit merito reprehendi. Quod habeat necessum est, qui de Christi plenitudine splendet. Significatur itaque justitiam exterius manifestandam, et sicut pallium circumvestiendam, per opera nimirum et actiones externas. Indumentum enim virtutis actio est, sicut docet S. Chrysostomus *hom. 70 in Matth.* et *hom. 25 in Rom.*: « Christum induamur, inquit, cumque illo perpetuo simus; quandoquidem istud demum est indutum esse, nunquam ab illo deseri, ipsumque undique in nobis per nostram sanctimoniam mansuetudinemque conspicuum esse. » Sic dicitur *Psal. CXXXI, 9*: « Sacerdotes tui induantur justitiam, » ubi Bellarminus noster: Non solum, inquit, justitia sint intus et in corde, sed etiam exterius in omni eorum vita, in verbis et operibus cernatur justitia, etc.; Unde S. Bernardus *Epist. 23*: « Sacerdotes, inquit, Dei induantur justitiam, et multo utique decentius et ditius quam auro et serico: » item *Epist. 113* Sophiam virginem alloquens: « Illæ, inquit, filia Babylonis induuntur purpura et bysso, et subinde conscientia pannosa jacet; fulgent monilibus, moribus sordent; e contra tu foris pannosa, intus speciosa resplendes, » etc. Nazianzenus quoque *lib. De Virgin.*: « Vestimentum, inquit, fero aureis excussum texturis, Christum animæ meæ occultum pulcherrimumque ornamentum, » etc. Eleganter Cajetanus ad locum illum *Jud. VI, 24*: *Spiritus Domini induit Gedeonem*: Reluxit, inquit, in eo Spiritus divinus, quemadmodum in induto regia veste relucet regius fulgor.

Job igitur de istis indumentis atque ornamentis gloriatur dicens: « Justitia indutus sum, et vestivi me sicut vestimento et diademate iudicio meo; » innocentiam et animæ puritatem *iudicium* suum vocans, quia sicut vestimento ex omni parte circumdamur, ita ille, inquit S. Gregorius *lib. XIX Moral. cap. XII*, justitia vestiebatur, quia se undique bono opere protegebat, et nullam partem actio-

mimbus virtute fulgebat.

Indumentum virtutis actio est.

Justitia et iudicium erant Jobi vestimentum.

nis suæ ad peccata nudam relinquebat. Pulchræ profecto vestes, quibus primus parens noster Adam e manibus sui creatoris exivit indutus: præclare enim dixit S. Bernardus serm. 1 *De Annunt.*: « Videre mihi videor, dilectissimi, quatuor virtutibus his amictum primum hominem ab ipso suæ creationis exordio et vestimento salutis indutum. » Per quatuor autem virtutes, *miseritordiam et veritatem, justitiam et pacem* intelligit, de quibus regius vates concinuit *Psalm. LXXXIV, 11*: « Misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax osculatæ sunt. » Virtutes itaque vestes animæ sunt: nam sicut vestis non est aliquid naturale nobiscum exoriens (nudus enim egressus sum de utero matris meæ, inquit Job cap. I, 21, et nudus revertar illuc,) sed extrinsecus corpori adhærens: ita virtus non est cognata homini in iniquitatibus concepto, et in peccatis in lucem edito, sed Dei munere, labore nostro cooperante conquisita. Vestis ad operiendam nuditatem et fovendum corpus inventa est, et virtus ut ignominiam nostram cooperiat data est, et ut animam defendat et foveat: et si illa corpus exornat, et aliquando hominis aut statum aut munus aut dignitatem demonstrat; hæc mentem venustat, et quis sit justus ac Dei filius convenienter ostendit. Sed quare iudicium istud diademati comparavit? nempe quod in eo spem retributionis æternæ quasi fundet: quisquis enim in hujus vitæ mortalis deorsu adversus semetipsum iudex irremissus est, et delicta vindicat, cum ad æterni Iudicis subsellia pervenerit, remuneratorem experietur, coronabitur ab eo, et non plectetur. Quod cum Jobus optime nosset, fidenter attestatur iudicium sibi in diadema conversum iri; uti pulchre his verbis Gregorius lib. XIX *Moral. cap. XVI* declarat: « Justorum iudicia recte diademati comparantur; quia per magni operis gloriam ad retributionis ducunt coronam. »

Vers. 15. Job erat oculus cæco et pes claudo.

15. OCVLUS FUI CÆCO ET PES CLAUDO. — Non dicit, cæco se ducem præbuisse, qui illum duceret; nec claudo baculum ministrasse, cui adhærens incederet; sed cæco se fuisse oculum et claudo pedem: ita enim exacte et perfecte eorum defectum supplebat, ut oculos et pedes ipsis carentibus restituere videretur. Hinc iis, qui vel ignorantia vel imbecillitate iudicii quasi mentis oculis capti sibi ipsis consulere non valebant, aderat sapienti et fideli consilio; et qui propter inopiam facultatum vel amicorum penuriam claudorum instar progredi et expedire sua non poterant, eorum ipse negotia promovebat et confecta dabat. Observandum hic, principem ita reipublicæ caput esse debere, ut et oculus cæcorum et pes debiliū plerumque fiat: mirifice quippe hæc officia dignitati supremæ congruunt, cum inter mortales onus reipublicæ administrandæ ita principi imponatur, ut pondus gestare, non excutere ac proculcare debeat. Allegorice S. Gregorius lib. XIX *Moral. cap. XIV*, hunc versum ad S. Ecclesiam ty-

pica interpretatione sic refert: « Ipsa est, inquit, *oculus cæco*, quia per verbum lucet: ipsa *pes claudo*, quia per adiutorium continet: cæcos enim prædicando illuminat, claudos vero opitulando sustentat: cæcus quippe est, qui adhuc quo pergat non videt; claudus autem est, qui non potest ire quo videt: crebro namque peccatum aut ignorantia aut infirmitate perpetratur, ut vel nesciat homo quid velle debeat, vel non omne quod voluerit possit, » etc.

16. PATER ERAM PAUPERUM: ET CAUSAM QUAM NECIAM DILIGENTISSIME INVESTIGABAM. — Egentium ait se fuisse patrem, quia in ipso egentes non affectum duntaxat pium, sed vere paternum experiebantur, æque eis faciebat ac filiis, eorumque inopiam sublevabat non minus quam si pater illis fuisset; non ut alii passim homines, qui etiam misericordes audiunt, qui cæco alicui mendico duos ad summum dipundios erogant, et claudo forsitan quadrantem impertiunt, et non raro etiam bene precando inanem dimittunt; ille vero tantum eis impertiebatur, ut illius potius filii viderentur quam mendici: « Pater, inquit, eram pauperum. » Non largitor solum, sed pater. Dormit filius in utramque aurem, et pater in lecto jacens huc illuc se convertens dormire nequit, curis filiorum excitatus. Sic Job cum pauperes ipsi dormirent, ipse vigilans cogitabat, quomodo orphano illi favere posset, quomodo viduæ illi remedium præstaret, quomodo xenodochio lectulos et necessaria sufficeret. Talis est *Psalm. XL, 2*, « qui intelligit super egenum et pauperem; » de quo pronuntiat Propheta beatum esse, quia beatorum et prædestinatorum hic affectus proprius est. Pulchre ad hunc locum S. Gregorius lib. XIX *Moral. cap. XIV*: « Plerumque, inquit, multa homines pauperibus largiuntur, non quia eosdem pauperes diligunt, sed quia si minime tribuant, iram supremi iudicii formidant: qui si Deum non metuerent, quæ habent dare nolissent. Quia igitur aliud est bonum opus *ex præcepto*, aliud vero *ex affectu* facere, sanctus vir, ut mentem nobis suæ operationis insinuet, dicit: *Pater eram pauperum*: non enim *patronum* se, vel *proximum*, vel *adiutorem* pauperum, sed *patrem* fuisse testatur: qui nimirum magno charitatis officio studium misericordiæ vertit in affectum naturæ, ut eos quasi filios cerneret per amorem, quibus quasi pater præerat per perfectionem: » sic ille. Ex cuius doctrina constat, qua mente Christus nos securos reddere voluerit, nihil omnino defuturum iis qui patrem haberent Deum, quando ipse sollicitus admodum de filiis et quærit sollicitudine amoris et impertitur parentis affectu omnia necessaria.

Hanc opinor ob causam nostra mater Ecclesia Deum Spiritum Sanctum in Sequentia Missæ Pentecostes veluti titulo gloriosissimo *Patrem pauperum* indigitat; de quo David, cum arcana summæ mentis insueta luce pertigisset, mira cecinit, atque in primis illud in hymno $\mu\alpha\tau\epsilon\rho\upsilon\sigma\tau\epsilon\iota$ magnificentum

est oculus cæco per prædicationem, et pes claudo per opitulationem.

Vers. 16. Job erat pater pauperum.

Jobi pro pauperibus sollicitudo.

Deus est pater pauperum.

Virtutes sunt animæ vestes.

Judicium justitiam diademata.

Vers. 15. Job erat oculus cæco et pes claudo.

Princeps debet esse oculus et pes reipublicæ.

Ecclesia

Psalm. CVIII, 31 : « Adstitit a dextris pauperis : » pictura est Davidico penicillo digna : facit pauperem tuto et beate gradientem, *adstare* autem a dextris Deum ut hyperaspisten, fidum armigerum, fortissimum invictumque lateronem, qui opposito scuto amoris providentiæque suæ defendat pauperem; vel *adstare a dextris* αὐτῶν δεξιῶν, *felix augurium*, omen salutare, certum auspicium securæ felicitatis, qui pede dextro, ut alexicacus quidam Hercules et sospitator accedat; vel *adstare a dextris*, ut qui manus habet aureas plenas hyacinthis, in dexteram inopis dona sua et copiæ cornu injiciat; vel denique *a dextris*, ut pauper per se nudus, spoliatus et egens, qui imbecillitate sua corruat, imposita velut in humeros manu illo ipso nitatur, qui portat orbem. Sed idem ipse purpureus Cantor aliam quamdam pingit imaginem ad eandem rem significandam : vult enim ut mensæ apparatus cogitemus pontificum cœnis ditio-rem, sedere autem inopem, ministrare Deum, genialiter illum suavissimeque vescentem, hunc lautia laute suggerentem; et ad picturam addit hoc epigramma *Psalm. LXVII, 11* : « Parasti in dulcedine tua pauperi Deus. » Quæ omnia eo tendunt, ut intelligamus, beneficentissimum Deum gerere maxime eorum hominum curam, et providentissime illis prospicere, qui angustia rei familiaris, inopia et mendicitate premuntur. Quod decus B. Numinis, quantum mortalis potest, imitari Job voluit, qui *patrem pauperum*, quam Idumææ principem, aut, ut eum quidam vocant, *regem regum*, appellari se malebat. Sequitur :

ET CAUSAM QUAM NESCIEBAM DILIGENTISSIME INVESTIGABAM. — Non sane quiescebat in throno apparato sibi, in circumstante satellitio; sed et tunc totus erat in pervestigando oppresso, et ibat investigans, si quis miser jaceret, cui opem præstaret suam : « Neque enim expectabat, inquit S. Chrysostomus in *Caten. Græc.* dum ad eum ii, quibus facta erat injuria, accederent; verum ipse prævertens lustrabat omnia, eos quærens qui læsi essent injuria; nec quoquomodo quærebat, sed multa adhibita vigilantia : nec enim dixit : *Quæsi*; verum : *Causam quam ignorabam investigavi*, scrutatus sum; studiosus disquisivi, omnia movi, ut calamitosos reperirem, neve quispiam violatus injuria uspiam lateret. Genus præfecturæ vides, » etc. : hanc sibi præfecturæ doctrinam ebibant omnes principes, persuasi se inter universas principatus glorias hoc semper debere agitari stimulo, hæc sollicitari cura, qua omnia prævertant, omnia moveant, ne lateat vel unus miser, sed quisquis sit, ad remedium possit reperiri. Vere regius ille Theodori animus, qui aiebat apud Cassiodorum lib. III *Variar. cap. xx* : « Inter gloriosas reipublicæ curas, quas perpeti cogitatione Deo auxiliante revolvimus, cordi nostro est levamen humilium, ut contra potentiam superbiorum nostræ pietatis erigamus obstaculum; nec liceat quidquam apud nos audaciæ, cuius est propositi su-

perba calcare. » Vere rex est et vere princeps, quem totum minime occupant gloriosæ reipublicæ curæ, sed inter gloriosas scit sollicitari misselli cujusque cura, qui causam quam nescit non solum interrogat, sed diligentissime investigat.

Proh Deus immortalis! si reges non ad verba, sed ad vestigia ministrorum suorum diligenter attenderent, quot fallaciarum abscondita etiam in iis qui sancti et sinceri videntur deprehenderent : regina erat, et uxor regis illa, cui dictum est *Cant. I, 7* : « Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres, egredere, et abi post vestigia gregum, » etc. Consultius videretur esse reginæ ad depellendam ignorantiam, si interrogaret sapientissimos sui gregis, et ad eorum dicta prudentesque sermones attenderet : at non dicitur illi ut interroget, nec ut attendat ad verba, sed ut vigili cura abeat *post vestigia gregum*. Et fallar, nisi universas ignorantias et errores depellat rex, qui paulisper surdescens ad verba multum vigilat ad suorum vestigia deprehendenda. Pulchre Sidonius Apollinaris lib. V *Epist. 7*, gloriatur a se homines deprehensos, et regi et regno valde infensos : « Indagavimus, inquit, qui germani tui et novi principis amicitias criminarentur; si tamen fidam sodalium sagacitatem clandestina delatorum non fefellerent vestigia; hi sunt quos hæc peculiariter provincia manet, inferre calumnias, deferre personas, afferre minas, auferre substantias : quorum si nares afflaverit uspiam rubiginosi aura marsupii, confestim videbis illic et oculos Argi, et manus Briarei, et Sphingarum ungues, et perjuriam Laomedontis, et Ulyssis argutias, et Sinonis fallacias adhiberi. His moribus obruunt virum non minus pietate quam potestate præstantem. Ad quorum consilia Phalaris cruentior, Midas cupidior, Tarquinius superbior, Nero impurior, Domitianus truculentior redderetur. » Expende unde potuerit bonus regis amicus has cognoscere regni pestes; nimirum ipse ait, « fidam sodalium sagacitatem clandestina delatorum non fefellerent vestigia. » Dum ipsi multa apud regem comminiscuntur, blandisque verbis et zelo plenis obruunt virum, bonus indagator Sidonius non compositas hominum orationes attendit, sed perfidos sodales eorum, nititur clandestina indagare vestigia : ex quibus homines invenit perditissimos, illisque moribus compositos, qui procul dubio perderent et regnum et principem. Quo refert Rodolphus gloriam regum, de qua Salomon ait *Prov. xxv, 2* : « Gloria regum investigare sermonem, » quasi inde gloriosi reddantur reges, quod non hæreant in blandis compositisque sermonibus ministrorum, sed insuper investigent, hoc est, eorum vestigia attendant, clandestinasque eorum semitas speculentur. Quod faciebat Job cum ait : « Causam quam nesciebam diligentissime investigabam : » non ait diligentissime *interrogabam*, sed *investigabam* : ut enim bonus canis venaticus non tam ad voces quam ad semitas, quam ad vestigia attendebat.

Summa
Dei in
pauperes
liberali-
tas.

Jobi
summa
diligen-
tia in
causis
miseror-
um in-
vestigan-
dis et pro-
moven-
dis.

Reges
non tam
ad verba
quam ad
vestigia
suorum
attendant.

Vers. 17. 17. CONTEREBAM MOLAS INIQUI, ET DE DENTIBUS IL-
 LIUS AUFEREBAM PRÆDAM. — Sub metaphora bestiae
 Maxime decet principes defendere pauperes ab injuriis. alicujus sanguinarie ex raptu viventis et prædam
 dentibus dilacerantis designat hominem in alios
 injuriosum, qui fortunas diripit alienas, vel fam-
 mam lædit, vel quoquo modo alium divexat; qui-
 bus infestum se fuisse dicit, ut pauperibus et in-
 firmis opem ferret; qua ratione loquendi David
 etiam usus est *Psalm.* III, 8: « Quoniam tu per-
 cussisti omnes adversantes mihi sine causa, den-
 tes peccatorum contrivisti, » quod maxime decet
 potentes homines, eos præsertim qui in magistratu
 sunt; quod per Davidem Deus fieri præcipit *Psalm.*
 LXXXI, 4: « Eripite pauperem, et egenum de manu
 peccatoris liberate. » Optimus ergo judex Job di-
 vitum potentiumque improbitatem conterebat, et
 velut ex ore luporum fractis eorum dentibus præ-
 dam injustam eripiebat: ita nimirum ille qui Deo
 vacans ipsum secum commorantem sentiebat, et
 butyro internæ suavitatis ac oleo consolationis
 pedes eluebat; nihilominus adeo totus erat ope-
 ribus charitatis intentus, ut nullum amoris erga
 Interdum ab oratione vacandum, ut operibus misericordiae et charitatis vacemus. proximos officium omitteret, atque ad molesta,
 humilia et abjecta obsequia descenderet, et nihil
 horum suæ mentis tranquillitatem impedire pu-
 taret. Quid ergo ex hoc loco vir spiritualis addis-
 cet, nisi ut quamvis butyro et oleo divinarum con-
 solationum abundet, ad proximorum tamen mi-
 serias sublevandas condescendere non erubescat,
 et illam dulcedinem pro charitate interim inter-
 mittat; et hanc dejectionem et humilitatis exerci-

(1) Scitum est Jobum iis verbis longioris vitæ felicitatem sibi augurari; utrum vero produci sibi vitam *palmae*, vel potius *phœnicis* parem optaverit, an tot sibi vitæ annos, quot maris arenæ sunt, deprecatus sit, ambigitur: denique utrum similitudo ex phœnice, an ex palma, an ex arena e littore maris ducta sit, inter auctores disputatur. Hæc nobis in præsentem discutienda sunt. Profecto si hebraici textus verba satis haberentur explorata, nullus esset controversiæ locus: sola enim sententiæ ad litteram expositio interpretum dissidia componeret, neque magnopere curæ esset, quid veteres pravam interpretationem secuti censuerint: illos interpretes inter veteres nobis sequentibus, qui maxime rem assecuti crederentur. Cum vero rabbinii et veteres interpretes, quorum sententia in Scripturæ versione gravior est, non satis inter se consentent, et incertam vagamque harum vocum significationem reliquerint, integer nobis manet labor et locum et præcipuas versiones expendendi, ut inter varias illorum sententias optimam pro viribus seligamus.

Et equidem PRIMO, quam ejus loci versionem dederunt Septuaginta, ea variis opinionibus occasionem præbuit et fomentum: utuntur enim voce *phœnix*, quæ in græcâ tria vel quatuor maxime diversa significat: *palmam* nempe, *phœnicem* avem, et *Phœnicium*, nempe *Phœnicis* incolam, ac demum *herbam*, quam nos *Iolium marinum* appellamus (Dioscorides, lib. IV, cap. XXXIX). Hanc æquivocationem sensisse illi, et subducere voluisse videntur, addentes vocem *truncus*: « Et sicut truncus phœnicis (sive *palmae*) multiplicabo dies: » quæ enim voci *phœnix* congruere potest significatio, nisi *palmae*, si *truncus* addatur? His tamen minime persuasi plures, locum interpretati sunt de phœnice ave, totam sententiam ita legentes (Mercer. Tir. in hunc locum, Hebraei apud Vat. Grot. Coduræ. Drus.): *Sicut corpus (vel fetus) phœnicis multi-*

tationem utilem putet, qua et Christum ipsum imitatur propter nos ad infima descendentem, et exacto externo labore cœlestia clarius et subtilius intuetur. Optime enim ait S. Gregorius lib. XIX *Moral.* cap. XIV: « Nec tædere animum debet, si sensus ejus contemplationi spiritualium semper intentus aliquando dispensandis rebus minimis quasi minoratus inflectitur, quando illud Verbum, per quod constat omnis creatura, ut prodesset hominibus, assumpta humanitate voluit paulo minus ab angelis minorari. Quid ergo mirum, si homo se propter hominem retrahit, dum Creator hominum et angelorum formam hominis propter hominem suscepit? Nec tamen minoratur sensus cum sic attrahitur, quia tanto subtilius superiora penetrat, quanto humiliter pro amore Conditoris nec inferiora contemnit. Quid indignum nobis vel difficile est, si supra infraque animum ducimus, qui eadem manu corporis lavamus faciem qua etiam calcæamus pedem? » Confirmat et hoc Bonaventura *De Inform. novit.* part. II, cap. IV, sic scribens: « Bona actio maxime condita pinguedine charitatis, et obedientiæ vel alterius virtutis lætificat conscientiam, et dat fiduciam spei in Deum, etsi ad horam intercipit devotionis quietem; tamen meretur postea majorem dulcedinis infusionem et gratiam puritatis. »

18. DICEBAMQUE: IN NIDULO MEO MORIAR, ET SICUT Vers. 18. PALMA MULTIPLICABO DIES (1), — id est, domi meæ, non a patrio solo exactus, meos inter liberos ævum transigam, ibi consenesçam, ibi mortem obibo;

plucabo dies. Tam uberem vero ingeniosarum similitudinem materiam hinc nati sunt, ut non raro pro resurrectione mortuorum argumentum ex illa derivarint. Erroris fomentum præbuerunt verba statim antea in textu legenda: « Dixi: In nidulo meo moriar, et sicut phœnix multiplicabo dies: » pronum est enim ut nidus de ave exponatur, et de ave potissimum ejus nominis, tota antiquitate celebratissima, deducendis figuris et allegoriis maxime opportuna.

Phœnix, avis Arabiæ teste Solino, cap. XLII, aquilæ magnitudine, capite honorato, in conum plumis exstantibus, cristatis faucibus, circa colla fulgore aureo, postera parte purpureis, atque cauda, in qua roseis pennis ceruleus inscribitur nitor: vide et Plin. lib. X, cap. II, et lib. XIII, cap. IV. Addunt, oculos micare cœu sidera, unicum esse in terris, Tacitus lib. VI *Annal.*: « Unum in terris. » Mela lib. III, cap. IX: « Avis semper unica; » vitam alii ad quingentos annos, Horus *Hierogl.* 33; Seneca *Epist.* 42; Tacitus lib. VI *Annal.*; Herodotus lib. II, cap. III. Alii ad millenos (Auctor poemat. *De phœn.*, sub nomine Lactantii et Claudiani, etc.). Alii ad septies millenos (Chæremon apud Tretz.), producere aiunt; Plinius lib. X, cap. II, ad 660, vel 560, seu 521 annos; varia enim sunt exemplaria. Solino vero 540 annorum avis est. Parem novem corvorum generationibus autumat Hesiodus; corvum vero novem humanis generationibus parem constituit. Albertus Magnus intra 340 annos phœnicis vitam definit. De phœnice ita scribit Tacitus *Annal.* cap. VI: « Paulo Fabio, L. Vitellio Coss. Tiberio principe, post longum sæculorum ambitum, avis phœnix in Ægyptum venit. Sacrum soli id animal.... De numero annorum varia traduntur. Maxime vulgatum, quingentorum annorum spatium. Sunt qui asseverant, mille quadringentos sexaginta unum interici, prioresque ejus generis aliter

at mea senectus placida et tranquilla non molestis noctium et rerum infelicitum casibus opprime-

Sesostride primum, post Amaside dominantibus, dein Ptolemæo Evergete, in civitatem cui Heliopolis nomen, advolvit. Sed antiquitas obscura. Inter Ptolemæum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt. Unde nonnulli falsum hunc phœnicem, neque Arabum, e terris credere, nihilque usurpavisse ex his quæ vetus memoria firmavit. » Hic Taciti numerus annorum inter Evergetem et Tiberium cum veritate quidem non constat; certe tamen quingenti anni ea temporis intercapedine non fluxerunt. Quare falsa licet autmaverit, semper tamen verissime asserit, eorum opinionem, qui nonnisi post evolutos quingentos annos phœnicem reducunt, fidei esse levissimæ. Quin si unus tantum phœnix in mundo esse credatur, quod antiquorum consensu assertum est, cum nullus post Tiberii ætatem apparuerit, jam desiisse phœnicem certissime statuendum est. Singulis recurrentis anni, quem astronomi *magnum* vocant, conversionibus phœnicem pariter reduci tradit Manilius, apud Plin. lib. X, cap. 11; eamque veterum nonnullorum fuisse sententiam, Solinus cap. XII animadvertit. Sed quis crediderit avem producere vitam posse non ad quingentos modo, quæ sane ætas fidem excedit, sed ad duodecies mille nongentos quinquaginta quatuor annos, qui periodum magni anni faciunt; cum nempe cœli omnes et corpora cœlestia ad idem punctum recurrerunt, veluti si tum primum motum suum exordirentur? Cornelius Valerianus, teste Plinio lib. X, cap. 11, phœnicem devolasse in Ægyptum tradit, Q. Plantio, Sext. Papius Coss. Allatus est et in urbem, Claudii principis censura, anno urbis 800, et in comitio propositus, quod actis testatum est, sed quem falsum esse nemo dubitaret.)

Nec minus de genere mortis, reparataque post funus vita, res est inter varias auctorum sententias ambigua. Cum ad vitam exitum, evoluta annorum, quos natura constituit, periodo, deventerit, sequi in mortem urgeri provida avis intellexerit, ipsa sibi ex odoris arborum ramis feralem rogam struit. In cineres resoluta primo vermiculus nascitur, qui paulatim crescens, tandem mutatur in avem; et cum primum volatui explicando se parem experitur, cineribus paternis et nido ubi vitam absolvit, onustus, omnia defert ad solis aram, ad insulam Panthæam in Oceano: vid. Euhemer, apud Euseb. lib. II *Præpar.* cap. 11, sive in provincia ejus nominis in Arabia Felici; Virgilius II *Georg.*; Servius *ibid.*; sive in Troglodytæ, Vossius ex Mela, lib. III, cap. VII; sive in Ægypto juxta Heliopolim, Plinius lib. X, cap. 11; Harduinus in *eumd.*; de situ enim Panthææ, priscis celebratissimæ, in incerto versamur. Herodotus lib. II, cap. LXXIII, id solum scribit, deferri ab juniore ave parentis corpus in myrrhino feretro, humeris impositum, ad templum Solis, in Heliopoli Ægypti urbe, nihil addens sive de mortis, sive de reparatæ vitæ ratione. Addunt nonnulli phœnicem constructo ex gummiiferis aromaticisque lignis nido, excussione alarum ignem excitare; eoque assumptum et in cineres redactum, iterum in vermiculi speciem renasci, paulatimque explicari in phœnicem. Rem aliter narrat Tacitus lib. VI *Annal.* «Confecto annorum numero, ubi mors propinquet, suis in terris struere nidum, eique vim genitalem offundere, ex qua fetum oriri, et primam adulto curam sepeliendi patris, neque id temere, sed sublato myrrhæ pondere, tentatoque per longum iter, ubi par oneri, par meatui sit, subire patrium corpus, inque solis aram perferre atque adolere. Hæc incerta, et fabulosa aucta. Cæterum aspicere aliquando in Ægypto eam volucrum non ambigitur.» Paria Herodoto de phœnice habet Origenes lib. IV *Contra Cels.*, sed rem non negans, ambigere tamen de illa plurimum se demonstrat. S. Clemens in I *Corinth.*, Pseudo-Lactantius in *Carm.*

tur; sed longos dies ac lætos soles ducet, tam firma vegetaque ad extremum uti palma in cœ-

de Phœn., S. Basilius Magnus lib. VIII *Hexaem.*, S. Cyrillus Hierosolymitanus *Catech.* 18, S. Ambrosius lib. VI *Hexaem.* cap. XXIII, idem serm. 19 in *Psalm.* CXVIII, n. 13. (Phœnix coitus corporeos ignorat, libidinis nescit illecebras, sed de suo resurgit rogo, sibi avis superstes, ipsa et sui hæres corporis, et cineris sui foetus), veritatem ejusdem avis persuasissimam habere visi sunt; tum et ex illa argumentum pro resurrectione derivarunt: inter quos S. Ambrosius tanquam rem e Scriptura indubitam asserit. Hoc relatione crebra et Scripturarum auctoritate cognovimus, etc. (Lib. II *De Fide Resurrect.* n. 59). Hæc plane S. Doctoris verba non aliud Scripturæ testimonium spectasse videntur, quam Jobi, narratæ mox historiæ satis congruens: Sicut phœnix multiplicabo dies; quemadmodum enim avis illa in cineres resoluta iterum nascitur, e sinu mortis ad novam vitam reparatur phœnix; ita ego, post oblatum Deo vitæ meæ sacrificium iterum renovabor, atque e sepulcro iterum vivens resurgam.

Phœnicis exemplum afferunt pariter, ut resurrectionem probent, Tertullianus *De Resurr. carn.*; et S. Epiphanius in *Anch.* Idem pro adstruenda virginitate Mariæ, et præter mortalium morem Jesu Christi nativitate, laudat S. Cyprianus in *Symb.* Frustra essem, si omnium testimonia ea in re congerere conarer. Profecto si tot probatissimi testes pro adstruenda phœnicis veritate satis non habeantur, ea quæ a nobis addi possunt, minoris semper momenti viderentur.

Sed, ut vera fatear, de phœnicis veritate, deque tot historiarum fide plurimum, nec immerito ambigitur: vide Boch. lib. VI *De Anim. sacr.* part. II, cap. V. Qui ea de re scripserunt, inter se non constant, alii alia narrantes, tum de vitæ diuturnitate, tum de genere mortis, tum de reparandæ vitæ ratione. Alii se dubitare aiunt: alii fabellas veritati plures admixtas agnoscunt; ac tandem ipsa rei natura ita singularis est, et supra fidem, ut humanam credulitatem superet. An vero phœnix, fabulosa, uti quidem credimus, avis cum ave paradisi, cujus veritatem omnes fatentur, confusa est? Avis paradisi, plumarum elegantia insignis: vide, si lubet, Bellonius, lib. III *Observat.* cap. XXV; Cardanus lib. X *De Subtil.*; Georgium *De Sep.* de Rom. Societ. Jes. Mus., plumis octo digitorum ornatur. Cauda ad pavonem accedens, colore aureo, varietate insigni coruscat. Collo est breviori, ut deesse prorsus videatur. Caput et rostrum amplum et tenue, cujus radices aliis ipsis infingitur. His plumis ornantur principes insularum quas *Moluccas* vocant, iisque tuto sese a vulneribus arbitrantur. Militum prætorianorum, quos *Jannizzaros* nominamus, apud Turcas cristæ illis pariter distinguuntur. Magnitudine est pulli galli gallinacei. Ferunt paradisi avem semper in motu et libratis in aere pennis versari, cum pedibus careat; pasci rore ex aere matutino stillanti. Fabellas huic historiæ admisceri plurimas non ambigimus. Hæc cæta sunt: Figura et plumæ avis, alterius plane sunt a cæteris formæ: vix aliquando quiescit: pedibus sive brevissimis utitur, sive penitus caret: insectis, vel suavolentibus floribus alitur. Ferunt juxta ramos arborum quietem capere, ad quos vel plumis vel filis quibusdam nigris circa caudam natis adstringitur. An vera sit avis, minime ambigitur, cum plures earum avium exuvie inter cimelia PP. Jesuitarum Romæ spectantur. Solus superest dubitandi locus, utrum ætate scriptorum de phœnice agentium innotuerit: neque enim de ætate Jobi quidquam dixerim, cum ille nec de phœnice, nec de ave paradisi facile unquam cogitaverit. Verum si India et Oceanus Indicus jam inde a Salomonis ætate exploratissimi erant, cur nota in iis regionibus avis, Græcos Romanosque apud quos de phœnice sermo est, latere debuit? Si noverunt,

lum assurgens : tam dulcibus perfruetur virtutum bonarum fructibus, sicut palma prædulces expandit dactylos. Pro eo quod hic in Vulgata ponitur *palma*, interpretes alii ex proprietate vocis originalis *arenam* posuere, ut dicat Job : « Et sicut arena multiplicabo dies meos, » id est, dies mei multi erunt instar arenæ; R. Salomon, Mercerus, Vatablus et alii vertunt *sicut phœnix*, ut respondeat præcedenti, *in nidulo moriar*; Septuaginta reddunt, ὡς περ σιδήθεος φοίνικος. Quod licet proprie cum Olympiodoro et Augustino de trunco palmæ, quæ Græcis φοίνιξ dicitur, accipiat; alii tamen de corpore avis phœnicis accipiunt; unde Philippus : Fieri, inquit, potest, ut Job in similitudinem avis illius significet se per mortem in cinere carnis velut in nido pro tempore moriturum, et inde resurrectorum tanquam phœnicem in gloriam et

Phœnix
quid an
et qualis
avis sit.

quid prohibet, quin ejusdem avis historiam sub *phœnicis* nomine tradiderint? Hæc, illius versionis causa, et sicut phœnix multiplicabo dies, disputanda fuerunt.

ALTERA versio : *Et sicut palma multiplicabo dies*, majori assensu probatur : ita legunt Septuaginta, Vulgata, vetus Italica, et tota ferme vetustas cum pluribus recentioribus. Quin et satis expressum in antiquitate testimonium pro lectione de phœnice utrum demonstrari possit, ambigo. Quidquid in toto Jobi textu legitur, optime cum palma congruit. Arbor est maxime annosa, cæsa facile germinat (Plinius lib. XIII, cap. IV : Sunt et cæduæ palmarum quoque silvæ, germinantes rursus ab radice succisæ) et ad miraculum usque fecunda. Ipsam *phœnicis* nomen ex palma derivatum ferunt, quod arbor annosa sit, et veluti post cineres renascens, redacto enim in cineres trunco, nova e radice germina erumpunt (Plinius lib. XIII, cap. IV : Mirum de ea accipimus cum phœnice avæ, quæ putatur ex hujus palmæ (syagrorum) argumento nomen accepisse, emori ac renasci a seipsa). Ferunt insuper proceras palmas circum habere ingentium silvam (ad viginti enumerant) ex eadem radice, quanquam inter se distinguuntur, germinantium, Bellon. lib. II *Observat.* cap. XIV : Procerioribus silva arbore ex ipsa. Plinius lib. XIII, cap. IV : vir fide dignissimus, qui decennio in locis palmiferis moratus est, testatur, nunquam e radice palmæ germina oriri, sed e nucleis oleis in terram lapsis, non nisi certe in locis humentibus, vel humore aliquo irrigatis. Vix latam radices emittere, idem Plinius est auctor : Et ab radice avulsæ vitalis est satus et ramorum tenerimis. Gaudet et riguis, totoque anno bibere. Quod maxime cum Scriptura (Job. XXIX, 19) congruit : Radix mea aperta est secus aquas, et ros morabitur in messione mea.

Ad palmæ ætatem quod attinet, juventam suam arborem emissis germinibus reparare, et ad radices usque cæsam iterum crescere, jam observavimus. Longissimo ævo vivere, asserit Theophrastus, lib. II *De Caus.* cap. XVI; et de palma Deli hæc Plinius lib. XVI, cap. XLIV : Ab ejusdem dei (Apollinis) ætate conspicitur. Magna sunt hæc, et exaggeratione fortasse aucta; sed communem saltem persuasionem de longissima ejus arboris ætate demonstrant. Hæc probabiliora pro vindicanda versionis hujus veritate afferuntur; versionis, inquam, qua Jobus, Dei ope, annos sibi palmæ pares ominabatur, quanquam doloribus et morbo oppressus mortem capiti suo imminentem cernebat. Nec auctoribus sacris novum est et insuetum, ut similitudinem e palma, arbore inter Judæos et Arabes celebratissima ducant, *Psalms.* xci, 13 : Justus ut palma florebit. Sponsus proceram sponsæ staturam palmæ comparat, *Cant.* vii, 7. Sponsæ coma ramis palmarum similis

multitudinem dierum æternitatis. Licet enim Ulysses Aldrovandus in *Ornith.* et quidam moderni avem hanc fabulosam putent; tamen omnium, inquit Pierius in *Hierogl.* veterum auctorum, scilicet Oppiani, Victoris, Manilii, Herodoti, Suidæ, Philostrati, Claudiani, Lactantii et aliorum, quos citat Gesnerus, concors est sententia phœnicem esse, et mortuum renasci; licet in modo quo id fiat varient, et posteriores commentis commenta addiderint : quin imo Albertus Magnus et Ægyptii phœnicem usurpant ut symbolum restorationis et resurrectionis. Verum quidquid hac de re sit, certe nusquam non sibi promittit multiplicationem vir justus etiam in casu : sive enim cadat in terram, ex terra sicut palma exurgit; sive cadat in aquam, non ideo minuetur, ut arena non minuitur in aquis, sed ibi augetur; sive cadat in

Justus
palma,
arena et
phœnici
compara-
tus.

esse dicitur *Cant.* v, 11. Ipsa de se Sapientia testatur, *Eccli.* xxiv, 18, cætera omnia infra se despiciere, veluti palmam in agro Cades; et *ibid.* cap. 1, 4 : Filii Aaronis sacerdotes nobili corona Oniam suminum sacerdotem ambiunt, veluti palmæ proceram circa palmam satæ.

His omnibus, quæ in rem præsentem congruere videntur, unum opponunt, quod pluribus æquivalet, nempe vocem hebræam *chol* nullibi in Scriptura palmæ designandæ occurrere. Sæpius quidem de palma, arbore Palæstinæ frequentissima apud auctores sacros, eosque non nisi voce Thamar usos legimus. Frequenter apud illos quidem vox *chol* occurrit, nunquam tamen pro palma. Nec Septuaginta vocem *chol* alibi unquam quam in hoc Jobi loco, palmam reddiderunt. Aliena est etiam ea nominis significatio in lingua chaldaica, syriaca et arabica, hebraicæ affinitibus, ex quibus radicem hebraicam significatio quandoque derivatur. Quare sive aliam hebraicam textus lectionem secutos esse Septuaginta, sive mendose legisse fateamur oportet; id quod etiam ante nos recentiores ejus quique interpretes agnoscentes, illos hac in re deseruerunt.

TERTIA superest lectio in hunc sensum : *Dicebam : In nidulo meo moriar, et sicut arenam multiplicabo dies* : quemadmodum enim Jobus florentibus rebus suis, et vitam suam proborum operum exercitio felicem ducens, lætam sibi mortem quietamque domi suæ, lectulo filiorum corona cincto ominabatur : ita pariter, cum in summas angustias, malis oppressus, lepra affectus, vermibus exesus, devenisset, nullum sibi lætam diem sperare audebat : cum tamen aversos a calamitate sua oculos in Deum figebat, exstinctæ spei igniculos excitans, lætiora sibi et augurabatur et sperabat, tum futuram vitam animo contemplatus, carnis suæ resurrectionem et immortalem vitam post corruptionem sibi spondebat. Neque id solum, sed et Jesu Christi resurrectionem prædicat, qui e pulvere et favilla sepulcri vitam sibi excitans, resurrectionis suæ exemplo cæteros in spem resurrectionis perennisque vitæ erexit. Hanc interpretationem indicant, 1º ipsa rei perspicuitas : ducta enim ab arena similitudo, ob annorum et honorum multitudinem exprimentam, Scripturæ maxime familiaris est. 2º Genuina vocis hebrææ significatio, quæ variis Scripturæ locis consonat. 3º Peritissimorum interpretum ea in re consensus, ut Chaldæi, Syri, Arabes, Montani, Pagnini, Munsterii, Castalonis, Junii, Tremellii, Merceri, Vatabli, Codurci, et plurium aliorum. 4º Demum rabbini, qui vocem *chol* reddunt *avem* quamdam immortalem, quæ vetito fructu abstinerit, fabellam venditant adeo putidam, ut nullam fidem nullamque animadversionem mereantur. Postrema igitur hæc explicatio præferenda cæteris videtur. Aug. Calmet.

flammas, inde ut phoenix renascetur. Igitur et planta est, et arena est, et phoenix est vir justus, ne ullo sciat cedere elemento, sed ex omni contrario gloriæ recipiat augmentum.

COR NOSTRUM NIDUS, IN QUO AD MORTEM USQUE CUM DEO COMMORANDUM. IN NIDULO MEO MORIAR. — Magno sane iudicio et divino affatu cor suum appellat *nidulum*, in quo non modo cum Numine sancto *morari*, sed etiam *mori* cupit, nec latum unguem ab illa Dei habitatione discedere; quod sit forte velut caverna macerariæ, ad quam devolet e cælo columba, ut D. Spiritus nidum et diversorium opportunum; vel quod animæ piæ sint aviculæ in nidulo suo tutæ, extra nidum prædæ expositæ et cupiditati, unde *pennata* a Sapiente nuncupantur *Prov. 1, 17*. Sed opinor ad hirundines præcipue respectum habuit, quarum nidus luteus quidem est, sed in eo chelidonia reperitur tam salutaris atque potens, ut visum non juvare modo possit, verum et cæcis quoque restituere. Sic cor nostrum luteum est, atque, ut dicitur in arcanis litteris *Job. iv, 19*, « habitamus domos luteas: » verum in eo nido reperitur chelidonia ad animi aciem medicandam: cum *Ezechia Isai. xxxviii, 14*, sicut pulli hirundinis clamant, ut columbæ in nidulo meditantur. Jobus igitur non male providus futuri, cum etiamnum felicissimus ageret; mortis tamen nunquam oblitus nidum sibi struxerat quotidiana meditatione. Nam sicut aviculæ nidulos sibi ædificant frequentiam ramulorum aut glebularum congestu; ita Jobus quotidie prævidit mortem, quotidie secum agitavit iudicium, eaque ratione velut sedula hirundo glebas comportavit ad struendum nidulum in quo defungeretur. Nos Jobi exemplo nidulum nobis eligamus mature, in quo moriamur, eumque in loco alto aut tuto statuamus.

Allegorice S. Gregorius lib. XIX *Moral. cap. xvi* locum hunc ad pacem Ecclesiæ refert his verbis: « Quid hoc loco per *nidum* exprimitur nisi tranquillitas fidei quies? nisi enim S. Ecclesia infirmos quosque filios nunc in pacis nido enutrit, non diceret regius Vates *Psal. lxxxiii, 4*: *Etenim passer invenit sibi domum, et turtur nidum sibi, ubi reponat pullos suos*. Turtur enim invenit sibi nidum, quia Ecclesia amore Conditoris crebris gemitibus utitur, et velut nidum sibi, id est pacatissima, fidei quietem construit, in qua crescentes filios quasi plumescens pullos, quousque ad superiora evolent, charitatis gremio calefactos fovet; recte autem subjunxit: *Et sicut palma multiplicabo dies*: palma enim tarde proficit, sed diu in viriditate subsistit. » Quæ omnia in spiritualem mentis solitudinem apte conveniunt, qua veluti in nido animus conquiescit, plumescitque virtutum pennis.

Quo etiam pertinet illud *Psal. ci, 7*: « Similis factus sum pellicano solitudinis in tecto, » quo loco per *pellicanum*, qui pullos dicitur occidere, et postea tribus diebus lugendo sanguine suo ad vitam excitare, accipiendi sunt pœnitentes, qui peccando opera sua mortificaverant; postea autem lugentes per pœnitentiam tribus diebus, hoc est tribus actibus pœnitentiæ, videlicet contritione, confessione et satisfactione vivificant. Quoniam vero hoc in spirituali mentis solitudine efficitur, additur *solitudinis*. Eiusmodi solitarium commendat Jeremias dicens *Thren. iii, 27*: « Bonum est viro, cum portaverit jugum ab adolescentia sua; sedebit solitarius, et tacebit, quia levavit se supra se: » solitarius enim est, qui in sui cordis intimo secessu elevat se super se per contemplationem, se inquam spiritualem super se carnalem. Ita hunc locum intellexit D. Ambrosius serm. 9 in *Psal. cix*, quamvis aliter legat, *sedebit singulariter, et silebit, quia tulit jugum grave*; et quidem multi codices correcti habent, *quia levabit super se*, nimirum jugum Domini; cujus paulo ante facta fuerat mentio: « Quis est, inquit Ambrosius, qui singulariter sedet, nisi qui sæcularibus voluptatibus abdicatis molestiarum omnium excludit tumultus? » Illud tamen advertit ex eodem Ambrosio lib. III *Offic. cap. 1*, hujusmodi virum solitarium, quanquam otiosus videatur, maxime tamen esse actuosum; quemadmodum ipse elegantibus verbis explicavit: « Non primus Scipio scivit solus non esse cum solus esset; scivit ante ipsum Moyses, qui cum taceret clamabat, cum otiosus staret præliabatur: adeo otiosus, ut manus ejus alii sustinerent: nec minus quam cæteri negotiosus, qui otiosis manibus expugnabat hostem, quem non poterant vincere qui dimicabant. Cujus autem majora negotia quam hujus otia, qui quadraginta diebus positus in monte totam legem complexus est? Quando ergo justus solus est, qui cum Deo semper est? quando solitarius est, qui nunquam superatur a Christo? »

Hæc Ambrosius, qui fusius eadem prosequitur epist. 91 *ad Sab.*; quæ ad hunc Jobi locum spiritualiter interpretandum conducunt, uti et illa quæ Thomas de Kempis auctor piissimus lib. I *De Imit. Christ. cap. xx* de cella, religiosorum hominum nidulo, scribit his verbis: « Cella continuata dulcescit, et male custodita tedium generat: si in principio conversionis tuæ eam custodieris, erit postea tibi dilecta amica, et gratissimum solatium. Coge ergo teipsum, ut in ea maneat; et sapienti quodam ac sancto dolo temetipsum decipe. Ad quid nunc sine necessitate cellam deseram? Quid extra illam nisi novitates, et verba otiosa et destructoria, vel ad minus consumptionem temporis, vel alia quæ me distrahent inveniam? Nunc certe in ea manebis, post unam aut duas horas, nisi prius ab obedientia fuero vocatus, exibo. Nunc profecto voluntati meæ ac levitati meæ in hoc nidulo meo moriar, et sicut palma multiplicabo dies. Quantum enim apud me maneo, et ad vana

Pellicanus symbolum pœnitentium.

Solitarius quo pacto levat se super se:

licet otiosus, maxime actuosus.

Cella est nidulus religiosorum.

non exeo, tantum diebus meritorum adjicio. » Quibus verbis et aliis similibus tanquam vinculis suavissimis poterit se religiosus quisque in nidulo suo intra cellæ ambitum continere. Quod ei facillimum simul et suavissimum erit, si non deses et otiosus ac dormituriens in ea resideat, sed semper utiliter occupetur; nunc orans, nunc psallens, et preces suas debite persolvens; nunc libros spirituales, sanctorum gesta et historias ecclesiasticas legens, et quibus incubuit litteris studens, theologiam, Scripturam sacram ac præcipue S. Patres evolvens, ut scientiam comparatam servet ac provehat; nunc scribens, et scripta sua recognoscens, aut aliorum transcribens, aut in compendium redigens. Quæ breviter vulgato hoc versu commendantur :

Nunc lege, nunc ora, nunc cum fervore labora;
Sic erit hora brevis, sic labor ipse levis.

Quisquis hanc vivendi normam constanter tenuerit, cum B. Jobo jure dixerit : « In nidulo meo moriar, et sicut palma multiplicabo dies : » nidulus enim ejus status fervoris est, in quo felicissime, et quod ad merita agenda attinet, utilissime conquiescet. In hoc nidulo, in hoc fervore morietur, quia nunquam ad tepidam vitam et ignavam deflectet; sed sicut palma multis annis semper virens, semper victor, et semper fructificans vivet.

Sed quorsum annos suos palmæ potius quam cuilibet alteri plantæ comparat? sane alia silvarum arbusta radices dilatant, et quod in imo est stipitis : itaque initia vasta sunt, robusta, ad omnem firmitatem composita : itur in superna, quantumque ad æthera fertur lignum, tantum sibi dissimile, et sustentat immensus truncus gracile cacumen deformi generatione partuque inæquali. O stygiis dicatum ærumnis infelix lignum, quod intumescit, et distenditur qua parte glebam occupat, qua Olympum prospectat, sine viribus, sine decore est! Non sic palma (ideo et justorum in arcano sermone egregium symbolum) ab exordio lente crescit, inchoamenta obscura sunt, quæ et infantiam sapiant; quasi invita terram occupat arbor generosa, et mœrorem testatura indignos induit vultus; gracilis est primus truncus, rudimenta sanctorum innuens : mox ut assurgit, magis magisque roboratur, donec pulcherrimas comas effundit, cœlique spatia quanto liberius occupavit, tanto formosiori cacumine est. Gaudet agricola, quem initia terrebant exilia, deceptum se a ramorum et magnitudine et forma et utilitate, discitque excelsiora evadere quorum despecta origo. Cedat nostra oratio Gregorii Pontificis Maximi de palma loquentis oraculo lib. XIX *Moral.* cap.

XXIV : « Habet quidem aliud palma, quo a cunctis arborum generibus differt : omnis namque arbor in suo robore juxta terram vasta subsistit, sed crescendo superius angustatur; palma vero minor ab imis inchoat, vastior ad summa succrescit : quibus itaque alia arbusta, nisi terrenis men-

tibus inveniuntur esse similia, inferius vasta, superius angusta? quia nimirum omnes hujus sæculi dilectores in terrenis rebus fortes sunt, in cœlestibus debiles. » Verum properemus ad institutum a nobis præcipuum sensum : « Sunt vero nonnulli (subdit) qui cum cœlestia appetunt, ab inchoatione sua quotidie inconstantiae pusillanimitate deficiunt : quibus hos nisi arbustis reliquis similes dixerim, qui nequaquam tales superius surgunt quales inferius oriuntur? Hi quippe ad conversionem venientes, non tales quales ceperunt perseverant; et quasi more arborum inchoatione vasti sunt, sed tenues crescunt : quia paulisper per augmenta temporum patiuntur detrimenta virtutum; palma vero, sicut dictum est, vastior in summitate est quam œpit esse ex radice; quia sæpe electorum conversio non finiendo peragit quam proponit inchoando. » Sic ille. Sed undenam Jobus, innocentiae ac patientiae magister, hanc sibi felicitatem palmæ pollicetur? Ex eo sane quod subjungit :

19. RADIX MEA APERTA EST SECUS AQUAS, ET ROS MORABITUR IN MESSIONE MEA, — id est prosperitas mea posita, fixa et radicata est juxta aquas divinæ gratiæ ac favoris, ut diutissime vivat et vireat; et radix mea aperta est, ut irriguum humorem assidue exsugat : sic ros divini influxus in meisque bonis morabitur, ut ea ad bonam maturitatem ac lætam senectutem perducat. Vide quæ *Psalm.* 1, 3 annotavimus in *Expos. Græc. in Psalm.*, ubi justus arbori juxta aquas consita comparatur. Tropologice radix nostra cor nostrum est, a quo sicut a radice vita procedit : quod tunc secus aquas aperimus, cum divinæ inspirationi recipiendæ subjicimus : tunc autem ros moratur in messione nostra, id est in justis actionibus nostris, quæ rore, nimirum superna gratia desuper cadente crescunt, et ad perfectionis maturitatem perveniunt. Tunc pulchritudo mentis nostræ augetur, et fortitudo succrescit : quia Dominus sibi obedientibus et sua alloquia recipientibus largam benedictionem immittit. Bonum est itaque audire Deum, et non tantum ejus præceptis omnibus in commune propositis, sed etiam specialibus inspirationibus obedire quæ custoditæ nos malis liberant, et bonis cumulant, et ad ampliora bona recipienda disponunt.

Quod si aquarum nomine Spiritus Sancti gratiam velis intelligi, certe apertio radicis secus aquas erit ipsa oratio, qua et sibi homo et aliis gratiam et divinam miserationem impetrat : quare Richardus Victorinus in *Cant.* cap. XXIV de his aquis et de viris justis sic scribit : « Ad quas aquas anhelant corda bonorum, quia sicut in Job legitur : *Radix eorum aperta est secus aquas*, id est, occulta cogitatio et mentis intentio expansa est ad percipienda fluentia gratiæ et dona Spiritus. Has aquas sitiunt, et ut has percipere digni fiant, a carnalis delectationis aqua arescunt, et vacui sunt. Pro quibus impetrandis etiam ad aquas,

Quibus exercitiis cella contentinata dulcescat.

Vers. 19. A Dei gratia omnis vigor.

Cor nostrum divinis inspirationibus aperiendum.

In oratione cor gratiam aperitur.

Palma in crescendo natura justorum symbolum.

Palma a ceteris arboribus differt.

quæ super cælos sunt, oratione et contemplatione conscendunt, ad omnes spiritus cœlestes videlicet qui laudant Deum, et torrente voluptatis ejus inebriantur. Quomodo vero non hunc fontem hauriat et aquas gratiæ anima percipiat, quæ ad omnes cœlestes spiritus aperta est, et se expandit desiderio, et precibus omnes pulsat? quæ si se denique sic dilatat et expandat, ut sicut sibi ab omnibus gratiam postulat, ita quoque omni homini hanc desideret et poscat; nonne tanto largius hæc infundi merebitur, quanto ampliori charitate et ad multos dilatur? Item cum ad omnes illos spiritus extenditur, nonne singulos, quibus custodia humana delegata est, complectitur? Cum itaque omnibus spiritibus sinum cordis expandit, ut spiritualia dona capiat, et gratiam attrahat, et ad singulos versa vice desiderio extenditur, et quidquid obtinere poterit vel desiderare, hoc eisdem concedatur et refundatur in salutem sibi commissorum, merito exauditur, qui intercessores suos et advocatos sic juvat, sicut eorum adjutorium et patrocinium flagitat: optant enim ipsi sibi commissis misericordiam, et gratulantur collaborantibus sibi circa eorum salutem. Merito talis anima advocatos suos propitios in prece habet, quæ tam præstare cupit quam accipere; merito beata est anima, et Deo grata, quæ ita seminat super omnes aquas, et semen orationis jacit, ut nec terræ inimicorum hoc semen subtrahat, sed pro eis quoque ex charitate intercedat. Multum aperitur radix ejus, quæ ad hos omnes spiritus expanditur, et ad omnes homines pariter dilatur, quæ ad aquas superiores spirituum ascendit, et omnium hominum necessitates inferius comprehendit. Multum aperitur; cum æqualis ad omnes spiritus intentio pro omnibus hominibus dirigitur, et æqualiter omnibus hominibus sicut sibi gratiam obtinere conatur. »

Hactenus Richardus Victorinus; oratione igitur rigamur, aut ad aquas quibus rigamur aperimur: quare sine ea non valebimus neque in nobis neque in aliis fructum abundantem generare. Quando autem radicem, id est intentionem nostram, et messem; id est curam laborandi et bene operandi, saluberrimis aquis continuæ orationis irrigabimus, neque spiritus vetustatem, neque fervoris imminutionem, neque vacuitatem meritum pertimescimus: « A fervore etenim mentis, inquit S. Gregorius lib. XIX *Moral.* cap. XVI, vel inter spirituales inimicos vel inter carnales quosque proximos ipso aliquo modo vivendi usu veterascimus, et assumptæ novitatis speciem fuscamus; a qua tamen vetustate quotidie si studio circumspectionis invigilamus, orando, legendo, bene vivendo renovamur: quia vita nostra dum lacrymis lavatur, bonis operibus exercetur, sanctis meditationibus tenditur, ad novitatem suam sine cessatione reparatur. » Nec solum virtute hujus aquæ in nobis ipsis proficiemus, sed alios quoque verbo et exemplo et precibus nostris ad san-

ctam conversationem convertemus. Unde subdit:

20. GLORIA MEA SEMPER INNOVABITUR, ET ARCUS MEUS IN MANU MEA INSTAURABITUR. — Hæc omnia referuntur ad verbum *dicebam*, vers. 18 positum, *q. d.* In priori illa mea felicitate pollicebar quoque mihi gloriam perenniter amplificandam, et robur arcu notatum semper auctum iri; in sensu autem arcano idem est, *q. d.* Ex illis orationis aquis superiori versu commemoratis habebit bonum exemplum vitæ meæ ut semper innovetur, et alios quotidie potentius ad sui imitationem trahat. Ex eisdem etiam accipiet arcus doctrinæ meæ, ut quasi ad feriendum instauratus audientes casto timore percipiat, et sancto amore inflammet: nam si gloria honorem ac dignitatem et arcus fortitudinem et robur significant, certe dignitatem auges, et fortitudinem provehis, aut hæc a Domino aucta experiris, cum fervorem et devotionem augere contendis. Hujus nimirum vitæ mortalis proprium est, ut omnia senescant, et sensim ad interitum eant, nullisque adversum nos emergentibus incommodis sola temporis lapsione ad senectutem tendimus, et ad mortem properamus. De ipsis cœlis incorruptilibus dixit S. David *Psalm.* CX, 26: « Opera, Domine, manuum tuarum sunt cœli, ipsi peribunt (quia a præsentis statu mutantur) tu autem permanes; et omnes sicut vestimentum veterascent, et sicut opertorium mutabis eos; » si autem cœli quasi senescant, quia mutatione et innovatione indigebunt, quanto magis corruptibilia ad vetustatem festinabunt? Vel si per cœlos, ut S. Augustinus mystice vult intelligi, sanctos intelligamus, illi certe non tantum quoad corpus, quod instar vestis alteritur, sed etiam quoad spirituales animæ vitam quasi ad senectam et vetustatem eunt: quia nonnullam qualitatem corruptibilem mutuantes, ad tepiditatem segnitiamque proficiscuntur: ea enim est humanæ mentis imbecillitas et inconstantia, ut nemo diu in eodem vestigio hæere possit, qui non sæpe vires suas et veluti novum animum exsuscitet et instauret.

Divine animadverit S. Dionysius *De Div. Nom.* cap. IX, proprium esse Dei *ταυτείδως*, eodem modo se habere, quod nec crescere, nec imminui, nec immutari ulla ratione possit, alia omnia et mutationem pati, et perfectionem habere propositam longe et late patentem, in quam se extendant; et alio quodam in opere, scilicet *De Cæl. Hier.* cap. X, ait nihil esse *ἀπεροδέεις καὶ ἀνορατέας*, nullius rei indigum et perfectum a seipso, uno excepto Numine; adeo ut angeli atque homines profectu et perfectione indigeant. Quam etiam rem Theodorus abbas, vir cœlesti consilio præditus, divino quodam genere orationis apud Cassianum VI *Collat.* cap. XIV, exponit: non enim posse hominem diu in eodem statu versari, et proinde esse necessarium, ut renovatus spiritu mentis suæ per singulos dies proficiat, aut redeat retro et labatur: paria prope dicit VII *Collat.* cap. IV. Serenus consimili dono il-

Quomodo
cor in
oratione
dilatan-
dum sit.

Vers. 20.

Orationis
aquis
innova-
tur spiri-
tus.

In hac
vita
omnia
senes-
cunt, et
ad inte-
ritum
vergant.

Sancti
etiam
suapte
natura
ad tepo-
rem ten-
dunt.

Oratio
mentem
rigat ut
fructus
ferat a-
bundan-
tes.

Solus
Deus im-
mutabi-
lis et
nullius
egenus.

Mens hu-
mana
semper
mobilis.

luminatus, apud quem mens sive νοῦς; definitur ἀσ-
κίματος καὶ πολυκίματος, semper mobilis et multum mo-
bilis; quæ causa etiam fuit, cur Salomon, Sap. IX,
15 inquit, mentem vocaverit πολυφρονεῖσα, multa
et varia cogitantem, versatilem, de genere ver-
tumnorum, mutabilitati obnoxiam. Nihil igitur est
facilius, quam ut tam vaga et mutabili ratione
prædita mens a proposito declinet suam defleat-
que sententiam, atque meliora deserat; unde
lumina Ecclesiæ Patres, quos beatæ vitæ magis-
tros habemus, necessariam esse renovationem dic-
unt adnævum illum familiarem eluendum, quem
divine S. Leo serm. 6 De Quadr. rubiginem mor-
talitatis nuncupat; cujus necessum est ut pul-
cherrimum et ore magno dignum oraculum audi-
amus: « Semper necessaria est omnibus contra
rubiginem mortalitatis quotidiana renovatio, et
inter profectuum gradus nullus est qui non sem-
per melior esse debeat: » pari sapientia D. Au-
gustinus serm. 63 De Temp. continuam expolitio-
nem in nobis simillimam ob causam requirit:
« Quantumlibet, inquit, caste et sobrie mortalis
hæc vita ducitur, quodam tamen pulvere terrenæ
conversationis aspergitur; et nitor mentium ad
Dei imaginem conditarum non ita a fumo totius
vanitatis alienus est, ut nulla possit sorde fuscari,
et non semper indigeat expoliri. »

Omnes
opus ha-
bemus
mentis
renova-
tione.

Ejus rei quædam effigies in omni universitate
pingitur, ubi fluxus inaniam rerum est perpetuus
et continua redintegratio: quare doctissimus Ter-
tullianus lib. De Resurr. cap. XII, hanc renovatio-
nem in natura omni animadvertit: « Reaccen-
duntur enim et stellarum radii, quos matutina suc-
censio exstinxerat; reducuntur et siderum absen-
tiæ, quas temporalis distinctio exemerat; redor-
nantur et specula lunæ, quæ menstruus numerus
attriverat. Quin etiam terræ de cælo disciplina
est arbores vestire post spolia, flores de novo co-
lorare, herbas rursus imponere, exhibere eadem
quæ absumpta sunt, » etc. Omnia denique quæ
in hac mortali vita esse habent aliquando inno-
vantur, ne pereant; et quæ non innovantur, quan-
tumvis diuturna sint, tandem intereunt. Hinc ipsa
etiam regna innovantur, quapropter Samuel ad
populum ait I Reg. XI, 14: « Venite, et eamus in

Res
omnes
naturales
suo tem-
pore in-
novan-
tur.

Regna et
civitates
debent
innovari,
ne inte-
reant.

Galgala, et innovemus ibi regnum; » civitates re-
ædificantur, quare Jonathas habitaturus in Jerusa-
lem, cœpit ædificare et innovare civitatem; tem-
pla instaurantur, nam et Israelitæ post captivita-
tem III Esdr. V, 44. venerunt « innovare et susci-
tare templum in loco suo; » amicitia resarciuntur,
unde et Jonathas I Machab. XII, 1 « misit
viros Romam statuere et renovare cum eis ami-
citiam. » Imo et ipse homo post peccatum e pa-
radiso ejectus est, ne se esu ligni renovans, etiam
quoad corpus in perpetuum viveret: nam Gen. III,
23 « emisit eum Dominus Deus de paradiso volup-
tatis, » et antea præmiserat, vers. 2: « Nunc ergo
ne forte mittat manum suam, et sumat etiam de
ligno vitæ, et comedat, et vivat in æternum. »

Qui ergo vult perfecte vivere, ad constituta tem-
pora seipsum renovet; innovet regnum suum,
quo super cor suum et affectus ejus regnat; re-
ædificet civitatem animæ suæ, et quod ex virtutibus
lapsum per incuriam est erigat; instauret tem-
plum spiritus sui, in quo habitat Deus, et sancto-
rum desideriorum accessione exstruat; amicitiam
ad Deum aliquantulum tepesactam actibus oratio-
nis accendat; mittat per imitationem Christi ma-
num suam ad lignum vitæ, ut postmodum feliciter
et nunc in hac vita vivat ut sanctum decet vi-
rum, et contractas ex humana conversatione im-
perfectiones relinquat: ita Patres ædificandam
esse vitæ novitatem dixerunt. Inter quos eleganter
S. Paulinus Epist. 2: « Novitatem, inquit, vitæ
in nobis ædificantes, necesse est ut vetustatem
destruamus, » etc., ac subdit: « Moriamur quibus
viximus, et vivamus vicissim his operibus ac
studiis, quibus mortui fuimus, cum vivorum es-
semus mortui, et mortificantia gerentes in mor-
tuis viveremus. » Cum renovatione autem copu-
latum necessario est promovendi studium et pro-
grediendi ad majorem perfectionem: nullus enim
terminus virtuti constituitur, ut olim Herculis co-
lumnæ, quas ultra nemini progrediendum esse
putabant. Egregie lyricus princeps in Olymp. od. 9:
Εἰσὶ γὰρ ἄλλαι ἑδῶν ἑδὴ περαιτέρω, sunt alie aliis viis
vitæ ultiores. Neque modo dynastæ unius purpu-
rati symbolum est, sed piorum omnium votum,
plus ultra, qui nihil majus aut sibi aut aliis optare
possunt, quam ut se fiant meliores: itaque olim
inter christianos commune votum amicorum fuit,
ut se mutuo hac formula adjurarent: « Sic melior
sis, sic meliorem te videamus, sic de te meliore
gaudeamus, » ut memorat D. Augustinus in Psalm. XXXII:
id divino Sapientis oraculo juberi S. Gregorius Nyssenus
putat, quo toties sponsæ dicitur Cant. II, 10 et 13:
« Surge, veni; » aitque Deum, qui ad gloriosam illam
contentionem invitat, facultatem etiam concedere ascendendi.
Quod ipse eloquentissimus Pater uberius exponit
homil. 5 in Cant., quo ego pium lectorem ut ad
penum sapientiæ remitto. Nos interim Jobi textum
prosequamur.

Cum re-
novatio-
ne copu-
lari de-
bet profi-
ciendi
studium.

21-23. QUI ME AUDIEBANT EXPECTABANT SECTEN-
TIAM, ET INTENTI TACEBANT AD CONSILIUM MEUM (hoc
ad illam gloriam spectabat, quam innovatum iri
expectat Jobus: illud enim erat omnibus de
Jobi prudentia et ingenii maturitate judicium, ut
quidquid ex illius ore caderet oraculum puta-
rent, neque ulterius judicarent deliberandum;
neque dum suam sententiam diceret quisquam
aut avertabat aures, aut loquebatur, aut existi-
mabat his quæ ab ipso dicta forent aliquid addi
oportere, ubi circumstantiæ expansione dignæ
sunt, avida expectatio, silentium auditorum, as-
sensus consiliis præstitus, verborum, quibus nihil
addebatur, æstimatio. Unde subdit) VERBIS MEIS
ADDERE NIHIL ACDEBANT, ET SUPER ILLOS STILLABAT
ELOQUIUM MEUM. EXPECTABANT ME SICUT PLUVIAM,

Vers. 21,
22 et 23.

Jobi
summa
in dicen-
do aucto-
ritas.

Ros et
pluvia
sunt elo-
quentias
ac doctri-
næ sym-
bola.

ET OS SUUM APERIEBANT QUASI AD IMBREM SEROTI-
NUM. — Rhetorica simul et poetica amplificatio
est famæ, quæ de Jobi sapientia percubuerat;
metaphoræ autem a rore, pluvia et imbre pe-
titæ perquam opportunæ sunt ad animos si-
tientes doctrinæque cupidissimos significandos:
pluviam enim symbolum esse eruditionis atque
facundiæ tum sacri tum profani auctores volue-
runt. Græci proinde cum arcanis fabularum in-
volucris sapientiam suam obtegerent, aiebant eo
die, quo Minerva doctrinarum præses in lucem
edita fuit, auream e cælo pluviam cecidisse; Æ-
gyptii vero cum eadem eruditionem atque Pi-
thius suavitatem hieroglyphicis suis notis adum-
brare vellent, *εὐφρανὸν δρόσον βάλαντα*, cælum aut
splendidam nubem dulcissimo rore stillantem
pingebant, ut Horus Apollo testatur. Itaque Moyses
cum abditis eorum disciplinis eximie foret instruc-
tus, illis forte hauriens e fontibus ita cecinit *Deut.*
xxxii, 2: « Concreseat in pluviam doctrina mea,
fluat ut ros eloquium meum, » ubi duobus cla-
rissimis symbolis magnæ copiæ in dicendo suæ
dulceditudinem et doctrinæ præstantiam illuminat:
quam ob causam paraphrastes Chaldæus ita ver-
tit, *suavis sit sicut pluvia doctrina mea*. Sed necesse
non est ad Ægyptiorum abditos fontes recurrere,
cum ejusdem rei documenta in divinis oraculis
habeamus: nam orando sublimis Isaias cap. *lv*,
10 verbum Dei vocat *imbrem de cælo venientem*
et *inebriantem terram*: atque ut linguæ sanctæ ma-
jestatem et divinitatem prope dicam in signifi-
cando videamus, eadem vox apud Hebræos et *do-*
cere et *pluere* significat: ita in Oseæ prophetia de
Christo cap. *x, 12*: « Qui docebit vos justitiam, »
Isidorus Clarius et Forsterus ex Hebræo vertunt,
donec pluatur justitiam vobis. Et Joel cap. *ii, 23*, cum
eundem Servatorem *doctorem justitiæ* nominavis-
set continuo subdit: « Et descendere faciet ad vos
imbrem matutinum, » ubi in fonte est dictio *טורה*
morah, quæ et *doctorem* et *pluviam* sonat; unde
Hebræi montis Moriaë nomen deducunt, et *טורה*
more yah, id est *doctrinam Domini* interpretantur,
ut animadvertunt eruditi. Eleganter autem dictum:

Stillare
pro loqui
ponitur
in Scri-
ptura.

SUPER ILLOS STILLABAT ELOQUIUM MEUM, — ubi ver-
bum *stillandi* idem significat ac continenter ac
fluente oratione loqui, ut patet ex Ezechiele, cui
dicit Dominus cap. *xx, 46*: « Pone faciem tuam
contra viam austri, et stilla ad africanum, et pro-
pheta ad saltum agri. » Et iterum cap. *xxi, 2*:
« Pone faciem tuam ad Jerusalem, et stilla ad
sanctuarium. » Similisque loquendi forma reperitur
Mich. ii, 6: « Ne loquamini loquentes: Non stil-
labit super istos; » Chaldæus reddit, *ne prophetetis*
prophetantes; Aquila, *ne stilletis stillantes*; quod
S. Hieronymus sic explicat, quodam idiomate he-
braico eloquium ab eo quod fluat, et ad aures
perveniat audientium in similitudinem pluviae des-
cendentis *stillationem* vocans. Similia habet idem
propheta, et idem sanctus doctor eodem in cap.
vers. *11*. Unde jam patet idem esse hoc loco *stil-*

lare atque *loqui*, ubi S. Hieronymus metaphoram
aperiens ait, *sensim utique sermo doctrinæ meæ di-*
ligentia mea diligentium me viscera penetrabat; Phi-
lippus, *sensim interiora viscerum penetrabam*; Olympi-
piodorus, *cum siti atque aviditate audiebant*; Chal-
dæus, *pulcher erat eis sermo meus*. At D. Gregorius
hic in voce *stillandi* observat quamdam in do-
cente curam et studium, quo se suaque verba
accommodet captui auditorum, ut qui cum sint
angustæ mentis, quasi angusti orificii vascula
humoris copiam continuo ne respuant: sic enim
habet: « In hac stillatione eloquii quid aliud
quam mensura prædicationis accipitur? quia
oportet ut exhortationis gratia singulis juxta ca-
pacitatem ingenii conferatur: debet enim ad in-
firmitatem audientium semetipsum contrahendo
descendere, ne dum parvis sublimia, et idcirco
non profutura loquitur, se magis curet ostendere
quam auditoribus prodesse: sic ille. Id autem
quod sequitur:

Doctrina
est audi-
torum
captui
accom-
modan-
da.

EXSPECTABANT ME SICUT PLUVIAM, — hunc sensum
habet, *q. d.* In exspectatione ac desiderio erat doctri-
na mea, exoptata sicut solet esse pluvia ab
aride terra; nec humano favore ingenio et arte de-
promptum censebatur emanare eloquium meum,
sicut irrigationes aquarum, quæ arte et industria
agricolæ deducuntur et derivantur; sed sicut plu-
via quæ *de cælo descendit* a Deo, ejusque jussu in
terras defluit: non enim pluvia aut ros ejusmodi
sunt, ut ab homine sint exspectanda, sed Dei
beneficia sunt Deique munera, quemadmodum
Michæas ait cap. *v, 7*: « Quasi stillæ super herbam,
quæ non exspectat virum, et non præstolatur filios hominum. »
Vel potest etiam esse sensus, *q. d.* Sicut pluvia terram
fœcundat, ideoque exspectatur summo desiderio,
sic mea doctrina audientium mentes irrigabat, et
fœcundabat ad fructus bonorum operum profe-
rendos, juxta illud *Isai. lv, 10*: « Quomodo des-
cendit imber de cælo, et inebriat terram, et ger-
minare eam facit, » etc. Pulchre item subdit: *Et*
os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum: li-
cet enim *aperire os* sæpe habitum loquentis red-
dat, nunc e contrario tacentis, audientis et in-
hiantis ad rem aliquam salutarem demonstrat,
instar aridæ terræ, quæ in scissuras finditur et
panditur, patenteque ore pluviam de cælo præ-
stolatur; unde David dixit *Psal. cxviii, 432*: « Os
meum aperui, et attraxi spiritum, quia mandata
tua desiderabam, » ubi maximum Dei deside-
rium hoc habitu corporis indicat, ut qui ardenti
cupidine rei alicujus æstuant, aut siti maxima
laborant, aperto ore spiritum sorbent: *imber*
porro *serotinus* est, qui ad finem anni agricola-
rum more computati decidit ad fruges maturan-
das, ut laboris totius fructus obtineatur.

Doctrina
Jobi erat
instar
pluviae
expetita.

Oris a-
peritio si-
gnum est
aut lo-
quentis
aut avi-
de aus-
cultan-
tis.

24. SI QUANDO RIDEBAM AD EOS, NON CREDEBANT, Vars. 24.
ET LUX VULTUS MEI NON CADEBAT IN TERRAM. — Mira
severitas, magnus servorum timor, ne dicam
stupor, ut sic secum familiariter agenti domino

atque arridenti non credant: imo et hoc augetur ex eo quod S. Gregorius hic annotat, Jobum alibi se pauperum dixisse viduarumque consolatorem; quæ summam dicunt affabilitatem. Unde ergo nunc tantus eis tremor? respondet *ibid.* S. Gregorius, quia Job figuram gerebat Christi Domini nostri; cui sancti « quasi ridenti non credunt, dum multis ejus donis attestantibus, et gratiam favoris ejus accipientes, tamen adhuc sub ejus judicio de sua infirmitate titubant: » egregie titubant, metuunt non tantum ipsum quantum se; hinc, ut idem ait sanctus: « Inter gaudium spei et tentationis metum confidunt et timent, confortantur et titubant, certificantur et suspecti sunt: quia corpus quod corrumpitur aggravat animam. » Pulchre autem addit: *Et lux vultus mei non cadebat in terram*, id est, oris decor et honesta species gravitatis, quam præ me semper ut in vita sic in sermone ferebam, non imminuebatur; auctoritatem meam non spernebant; me nihilominus verebantur. Origenes ita locum hunc illustrat, *q. d.* « Nec effusus eram, nec tristitiæ severitatisque studiosus: illud enim levitatis signum est, hoc solitudinis privationisque societatis, » ubi duo tangit in hominum congressu secundum prudentiæ regulam cavenda, ut conversatio nostra nec sit tristis nimium et morosa, nec effusa nimium et dissoluta. Quod officii genus D. Chrysostomus *hom. 11 in Epist. ad Coloss.* eleganter expressit in morati hominis forma delineanda, cum æque duo extrema fugienda monet, videlicet *αὐθιγνόν, frontem caperatam*, tristem, vultuosam et austeram, et *διακεχυμένον, nimium dissolutam* et diffusam: utrumque fini vehementer incommodat, quem viri præsertim religiosi aut sacris initiati intueri in communi cum hominibus usu debent; quibus propositum est virtutis amplificare dominatum, dulces adhibere stimulos ad divinum timorem, ducere comiter ad christianos mores et felicitatem: quod nulla ratione consequi possunt, nisi apud eos gratiam et fidem obtineant, cum quibus agent. Tollit gratiam et benevolentiam imminuit, si severus totus sis et in agendo horridior, ut quasi patruus durus et inhumanus arguere semper velle videaris; quod merito D. Chrysostomus vocat *ἀνδρῆς*, iis qui adsunt *injucundum* et molestum. Parum proficias in eorum cœtu quos offendis, quique non conciliati, sed aversi, importunum monitorem fugiunt et abhorrent: durities claudit fores gratiarum, quas humanissimi animi comitas sermonibus operibusque interlucens et benevolentiam manus solet recludere. Sic contra nimia solutio, index levitatis atque animi juvenilis, neque satis ad modestiam compositi, fidem elevat monitorum et monentis auctoritatem.

Condienda est nimia illa austeritas urbanitate et hæc levitas gravitate; unde sapiens illud præceptum Isocratis cum Nicoclem ad excellentiam vitæ instituit: *Stude, inquit, esse ἀστεῖς καὶ σεμνός,*

urbanus et gravis: præclare, sed duarum istarum rerum conjugationem difficillimam esse contendit; quod mihi quoque vero simillimum esse videtur, si naturæ motus et impetum consideremus; quam tamen virtus et maxime considerati animi prudentia frænare potest, et cum divino præsidio componere. Cumque duo illa extrema fugienda sint ut indecora et inutilia ad honestæ vitæ fructus efficiendos, tolerabilius tamen est illud primum, quod durities illa major et austeritas oratione atque vultu significata non vulgaris sapientiæ et sanctitatis opinione sublevetur, quam quis sibi claris facinoribus anteactæ vitæ peperit. Sed extremum aliud omni studio et contentione vitandum est, ne quis animi levitatem indecore lascivientis et ridiculi in conventu hominum obiciat, dum videri vult bellus et festivus, et faceti gloriolam aucupatur. Quod si Patres jure asseruerunt sacrorum hominum vitam atque ordinem esse *deificam professionem*, ut *Eccles. Hier. cap. 1* et alibi passim docet S. Dionysius; certe male de communi hierarchia meretur, qui inepta, curiosa et putida conversatione splendorem inobscurat vitæ, et professionem dehonestat: neque enim spectat ad viros Deo dicatos et Ecclesiæ lumina in aliorum cœtu lenocinium facere, aut ullam de profanis minus erigere scenam ad captandum risum et petulantiam commovendam. Quid enim est alienum magis ab eorum dignitate, aut fortius graviusque virorum sapientium oculos ferit, cum potius sua præsentia et insigni gravitate inconsideratam aliorum omnium levitatem et petulantiam animi insolentiam comprimere oporteret? « In congressibus, inquit Epictetus in *Enchir. cap. 114*, absit ut risum moveas: res enim est, qua proclivis sit in plebeium vilemque morem lapsus; et hæc una potest remittere apud familiares observantiam tui et venerationem: » hæc e profana philosophia vir magna mente, judicio et prudentia ornatus, qui vim honesti splendoremque videbat. Sed audiamus e christiano lycæo nobilem, sanctum, eruditum, de nugis atque ridiculis mentem suam aperientem D. Hieronymum *Epist. 8*: « Rideri et ridere sæcularibus derelinque: gravitas tuam personam decet: » quod si jocandum aliquando videatur, hilarisque agendum, id fiat ea temperatione, ut fugiatur immodestia, et indecora animi corporisque remissio et dignitas refineatur.

In eo genere Job fuit mirabilis, quem in cœtu loquentem et nonnunquam etiam jocantem audiebant omnes cum honore tacito et reverentia ut tibiam dorico more suavissime gravissimeque resonantem: « Si quando ridebam, inquit, ad eos, non credebant mihi, » *q. d.* Tanta mea erat gravitas, ut si quando cum illis loquens riderem adhuc tamen timerent, et reverentiam servarent: illud enim significant verba illa, « lux vultus mei non cadebat in terram: » pro quibus habetur in Hebræo, *lucem vultus mei non abiciebant*, vel non

Levitas
magis
cavenda
quam
austeritas.

Jobi
summa
gravitas.

Conversatio nec
dissoluta sit,
nec tetri-
ca vel
morosa.

Urbanitas cum
gravitate
servanda.

Job
etiam in
risu servabat
gravitatem.

faciebant cadere, quod Eugubinus magis exponit, non sinebant cadere, id est, vultum meum lætum atque hilarem non contemnebant. Quam expositionem sic paucis complectitur D. Gregorius lib. XX *Moral.* cap. III : « Talis, inquit, debet esse dispensatio regiminis, ut is qui præest ea se circa subditos mensura moderetur, quatenus et arridens timeri debeat et iratus amari, ut eum nec nimia lætitia vilem reddat, nec immoderata severitas odiosum. » Unde Cajetanus per *lucem vultus* hic intelligit quasi radios ipsorum oculorum et conjectum ipsius visus, qui observabatur a Jobi subditis, qui excipiebant illius oculos et aspectum non tanquam vanum aliquid et infructuosum aut vile, sed tanquam pretiosum, utile magnique faciendum. Porro mystice quasi ex persona Dei loquentis : « Lux vultus mei non cadebat in terram : » quia divina illustratio terram diligentibus non apparet : sic alibi ait cap. XXXVIII, 15 : « Auferetur ab impiis lux tua, » ubi S. Gregorius lib. XX *Moral.* cap. IV : « Neque Dei lumen illustrat eos qui iniquitatis suæ malitiam *fidei* nomine palliant, » etc.

Terræ non illi-
trantur a
Deo.

Vers. 23. 23. SI VOLUISSEM IRE AD EOS, SEDEBAM PRIMUS :
CUMQUE SEDEREM QUASI REX CIRCUMSTANTE EXERCITU,

Job prima sessio ubique deferebatur ut regi.
ERAM TAMEN MÆRENTIUM CONSOLATOR. — Hæc postrema perspicua sunt, neque lucem desiderant ab interprete, tantum enim indicant, primam Jobi datam esse cathedram ut regiam decebat amplitudinem, et circumstare alios non aliter atque duces exercitus circumdant; neque tamen sic ab impenso honore immoderate inolescere, ut contemneret aut respueret alios, sed potius solaretur, si egro essent animo, et eorum liberali manu inopiam sublevaret : ita Sanctius noster. Porro illud quasi rex non elevat vim, ac si Jobus non fuerit verus rex, sed aliquid regi simile : modus quippe ille familiaris est Scripturæ, juxta quem *Joan.* I, 14 Christi gloria dicitur « quasi unigeniti, » id est vere unigeniti; et Christus ipse dicitur *Philip.* II, 7 « habitu inventus ut homo, » id est verus homo. Quod autem hic additur *circumstante exercitu*, Septuaginta transferunt ἐν πανθῶναις, *in accinctis*; sunt autem monozoni milites honoratioris divite balteo, inquit Olympiodorus; vel ordines militares, ut vult Isidorus : Hesy chius vocat *κατασέποις*, *speculatores hostium*, aut pugnaces in militia dexteris, in pugnando exercitatos : utrobique vigilantes, et in opere strenuos pingi video et representari, ut ea virtus prope heroica dici posse videatur.

Monozoni
quales.

Job vi-
duarum
et mæ-
rentium
consola-
tor.

Observe vero quanta Job animi contentione ac pietate ferebatur ad levandam aliorum calamitatem; unde *sup.* II, vers. 13, se « cor viduæ consolatum » asserit, et hic iterum veluti glorioso honoris titulo se *mærentium consolatorem* appellat. Huc aspiciant pii principes et religiosi sacerdotes, quos in tanto infelicitium numero et calamitatum varietate afficit Dei bonitas, et commovet, ut luctu et mærore disjectis consolationem impertiantur :

hæc sunt ubera quæ D. Bernardus *serm.* 10 in *Cant.* in sacris hominibus requirit, negatque eos qui sunt, ut ipse loquitur, de patrimonio Crucifixi dici posse *matres*, nisi ubera duo præferant; quæ laudans sponsus ait esse meliora vino et fragrantia unguentis optimis : neque enim cessare eos debere exprimere de ubere quidem congratulationis *lac exhortationis*, de ubere vero compassionis *lac consolationis*, ut qui ex monitione D. Pauli *Rom.* XII, 15, norint gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. S. Gregorius lib. XX *Moral.* cap. VIII, ponderans hunc Jobi locum hortatur prælatos ut severitatem benignitate temperent exemplo illius Samaritani, qui ejus qui incidit in latrones vulneribus vinum simul et oleum infudit *Luc.* X, 34 : « Ut per vinum, inquit, mordeantur vulnera, per oleum foveantur. » Quare miscenda est lenitas cum severitate, faciendumque quoddam ex utroque temperamentum, ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur; unde est illud *Psal.* XXII, 4 : « Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt : virga enim percutimur, et baculo sustentamur; si ergo est districtio virgæ quæ feriat, sit et consolatio baculi quæ sustentet; id quod etiam in arca fœderis fuit expressum, in qua cum legis tabulis virga simul et manna conjuncta fuerunt, quia cum Scripturæ sacræ scientia in boni rectoris pectore virga districtio et manna dulcedinis esse debet.

Sacerdotes debent habere ubera exhortationis et consolationis.

In regimine se-
veritas benigni-
tate temperanda.

Significat itaque hoc loco Job se conjunxisse simul duo illa maxime in imperante commendata, clementiam et severitatem; hanc ut timeretur, illam ut amaretur; hanc dum dicit *mærentium* se fuisse *consolatorem*; illam dum adjungit sedere se solitum *circumstante exercitu*; quod utrumque primum omnium requirit in rege regius Vates dum canit *Psal.* C, 1 : « Misericordiam et judicium cantabo tibi Domine. » Vel certe, quod probabilius est, significat non arbitratum esse alienum a regia majestate, si in illo culmine dignitatis constitutus dimitteret se ad eos qui in luctu versarentur consolandos; hoc autem maximorum semper virorum munus eximium extitisse ex sacris juxta et profanis historiis patet : nam et Jeremiam cap. XVI, virum in tota Judæa genere clarissimum, hoc maxime officio fungi solitum indicat, quod Deus ad calamitatem Judæorum exaggerandam prohibet illum domus ullas funestas adire ad quemquam consolandum. Denique in Novo Testamento *Joan.* XI, ad Mariam et Martham Lazarum fratrem lugentes Hierosolyma Judæorum principes adveniunt, ut eas consolentur : nec minus in christiana Ecclesia semper in usu fuit, ut quo quisque dignitate, moribus et eloquentia inter alios excelleret, etiam aliis omnibus in hoc humanitatis officio præiret : quod cum coram non poterat, per litteras et libellos, absens exquebatur, unde tot exstant eloquentissimorum virorum luculenta scripta in morte plurimorum,

Clementia cum
severitate tem-
peranda.

Consolandi
munus
semper
fuit viro-
rum maxi-
morum
pro-
prium.

D. Hieronymi ad Paulam in morte Blesillæ, ad Eustochium in morte Paulæ, ad Oceanum in morte Lucinii Bæticæ, ad Eliodorum in morte nepotis : Ambrosii ad Gratianum imperatorem in morte Valentiniani, ad Faustinum in morte Sericii : Paulini ad Pammachium in morte uxoris. Quod minus mirum est eos factitasse, cum longe ante gentiles quoque id religiose servaverint : nam et Plutarchi exstat adhuc libellus consola-

tionis ad Appollonium, et Senecæ tres consolationes ad Polybium, Elviam, Martiam. Erant ergo, ut dicebam, consolatores isti; nec plane eodem luctu implicati, ne et ipsi solatio potius indigerent; nec omnino a causis luctus immunes, ne mirum non esset eos siccis oculis alios consolari, quos nullus doloris sensus vellicaret : erant etiam auctoritate maxime conspicui, ut quæ dicebant alius descenderent.

CAPUT TRIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Job post commemoratam præcedenti capite pristinam suam ex divino beneficio felicitatem, jam illi opponit calamitatem maximam et gravissimas ærumnas præsentibus quibus obruitur, e summo gradu gloriæ ad infimum ignominie deturbatus.

1. Nunc autem derident me juniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei : 2. Quorum virtus manuum mihi erat pro nihilo, et vita ipsa putabantur indigni ; 3. Egestate et fame steriles, qui rodebant in solitudine, squalentes calamitate et miseria. 4. Et mandebant herbas, et arborum cortices, et radix juniperorum erat cibus eorum. 5. Qui de convallibus ista rapientes, cum singula reperissent, ad ea cum clamore currebant. 6. In desertis habitabant torrentium, et in cavernis terræ, vel super glaream. 7. Qui inter hujusemodi lætabantur, et esse sub sentibus delicias computabant. 8. Filii stultorum et ignobilium et in terra penitus non parentes. 9. Nunc in eorum canticum versus sum, et factus sum eis in proverbium. 10. Abominantur me, et longe fugiunt a me, et faciem meam conspuere non verentur. 11. Pharetram enim suam aperuit, et afflixit me, et frenum posuit in os meum. 12. Ad dexteram orientis calamitates meæ illico surrexerunt : pedes meos subverterunt, et oppresserunt quasi fluctibus semitis suis. 13. Dissipaverunt itinera mea, insidiati sunt mihi, et prævaluerunt, et non fuit qui ferret auxilium. 14. Quasi rupto muro et aperta janua, irruerunt super me, et ad meas miseras devoluti sunt. 15. Redactus sum in nihilum : abstulisti quasi ventus desiderium meum, et velut nubes pertransiit salus mea. 16. Nunc autem in memetipso marcescit anima mea, et possident me dies afflictionis. 17. Nocte os meum perforatur doloribus, et qui me comedunt non dormiunt. 18. In multitudine eorum consumitur vestimentum meum, et quasi capitis tunicæ succinxerunt me. 19. Comparatus sum luto, et assimilatus sum favillæ et cineri. 20. Clamo ad te, et non exaudis me : sto, et non respicis me. 21. Mutatus es mihi in crudelem, et in duritia manus tuæ adversaris mihi. 22. Elevasti me, et quasi super ventum ponens elisisti me valide. 23. Scio quia morti trades me, ubi constituta est domus omni viventi. 24. Verumtamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam : et si corruerint, ipse salvabis. 25. Flebam quondam super eo qui afflictus erat, et compatiabatur anima mea pauperi. 26. Exspectabam bona, et venerunt mihi mala : præstolabar lucem, et eruperunt tenebræ. 27. Interiora mea efferbuerunt absque ulla requie, prævererunt me dies afflictionis. 28. Mœrens incedebam, sine furore ; consurgens, in turba clamabam. 29. Frater fui draconum, et socius struthionum. 30. Cutis mea denigrata est super me, et ossa mea aruerunt præ caumate. 31. Versa est in luctum cithara mea, et organum meum in vocem flentium.

Vers. 1. 1. NUNC AUTEM DERIDENT ME JUNIORES TEMPORE, QUORUM NON DIGNABAR PATRES PONERE CUM CANIBUS GREGIS MEI: — hæc dicit per antithesim eorum quæ sup. cap: narrauerat de priori sua prosperitate et auctoritate; ex quo intelligi licet quam misera sit vitæ nostræ ratio, quæ tam gravem in brevi et tam celerem commutationem accipiat: quid enim est sæculum hoc nisi rota quædam volubilis omnia movens, universa consumens et conterens; in qua nihil est quod stabile et constans perseveret? Hodie quemdam honoribus extollit, postera die ignominia et infamia dejicit: jam opibus ac rerum temporalium fortunis auget, statim vero penuria ac miserabili mendicitate premit: nunc amicorum et familiarium turbis circumdat; et in ictu oculi solitarium et inglorium derelinquit. Ostendit hoc nobis in seipso illud admirabile exemplum patientiæ Job cap. xxix, 8, cujus aspectum, ut paulo ante dictum est, ita universi suspiciebant, ut ad ejus ingressum juvenes absconderentur, et senes assurgentes starent, principes cessarent loqui, et ut adventientis sententiam attentissime audirent, digitum superponerent ori suo: loquente illo vocem suam cohibebant duces, et lingua eorum gutturi suo adhærebat; repente tamen a tanta prosperitate deturbatus est, et in sterquilinum dejectus; et ad mutationem status aliorum opinio et existimatio mutatur: « Nunc autem, inquit, derident me juniores tempore, » etc. Unde quam misera fuerit Jobi commutatio videre licet: cum dives esset a viris principibus colebatur; fortunis amissis vel a vilissimis et abjectissimis hominibus contemnitur, qui ei valde molesti fuisse, et vehementer stomachum movisse videntur: nam eorum vilitatem multis exsequitur dicens:

QUORUM NON DIGNABAR PATRES PONERE CUM CANIBUS GREGIS MEI. — Hoc notat Sanctius Idumæorum esse proverbium, quo significabant genus alicujus esse obscurum et vile, et vitæ modum usque adeo sordidum, ut videretur indignus quem alii ad amicitiam, imo et ad vilissimum aliquod ministerium accesserent; quale esset aut canes alere, aut cum canibus ali, eodem videlicet alimento quo canes nutriuntur. S. Thomas hunc locum explicat, quod propter sordidam et infimam conditionem non dignaretur illis simul cum suis canibus custodiam gregum; quod videbatur esse totius domus vilissimum et extremum ministerium: sic Martialis ad quemdam vilissimum, qui tamen magnorum virorum amicus videri volebat, scripsit:

Dispereram, si tu Pyladi præstare matellam
Dignus es, aut porcos pascere Pyrithoi.

Hanc autem vilitatem et sordes cum comparatione ad aliorum gloriam sic per proverbialem formam explicant Latini: « Indignus es qui hujus vel illius porcos pascas; qui illius calceamentorum corrigiam solvas; qui illi matellam porrigas; » et similia. Quare si illorum juvenum qui Jobo insultabant patres consideres, indigni sunt qui Jobi pascant canes, aut qui in illius domo sordidum quodque ministerium obeant; id quod adhuc magis exaggerans subdit:

2. QUORUM VIRTUS MANUUM MIHI ERAT PRO NIHILO, ET VITA IPSA PUTABANTUR INDIGNI, — id est, erant prorsus inutiles, sic ut frustra vivere viderentur, in quorum quemlibet recte quadret adagium γῆς βάρος, telluris onus, vel, ut poeta dixit, ἀνάιστον ἄγθος ἀρούρης, telluris inutile pondus: quod de homine vehementer inutili usurpatur, qui nihil aliud quam terram suo pondere gravet, ideoque vita indignus habeatur: cum enim cunctis animantibus vita data sit propter quasdam vel utiles vel honestas actiones; has qui non præstat, nec vita ipsa dignus est: do quo jure dici possit id quod acute quidam de sue dixit, animam ei datam esse pro sale ne putresceret. Quoad primam versus partem eodem modo illam transfert Chaldæus, eandemque Græci habent sententiam, qui verbum de verbo Hebræa transtulerunt. Et vita ipsa putabantur indigni: hoc per paraphrasin a Vulgato redditum videtur: nam ita ad verbum est in Hebræo, super ipsos periiit sentium, et ita vertit Chaldæus; Septuaginta vero, ἐκ' αὐτοῦς ἀπόλετο συντέλεια, super eos peribat consummatio, quod Scholion exponit τῶν συντελούντων πρὸς τὴν ζωὴν εὐπορία, eorum quæ ad vitam conferunt bona copia; Symmachus, ἀπόλετο αὐτοῖς πᾶν τὸ πρὸς ζωὴν, perierat illis quidquid ad vitam facit: quæ verba eandem sententiam habent cum Vulgata. Id est, inutiliter frustra que ætatem exegerunt.

Videtur hic prima specie Jobus fastu et arrogantia quadam inflatus loqui, quæcumque enim potest colligit ad despiciendos eos a quibus fuerat irrisus; sed quomodo jam antea sæpe a nobis declaratum est, ipsum tentationes quas sensit, quamvis ipsis non consenserit, expressisse; sic nobis hoc in loco retinendum est, Jobum hic rem qualis erat in se considerasse; nihilominus interim cum suis indignationibus, quæ illi cor et medullas exedebant, eo ut patienter ejusmodi opprobria ferat collectatur. In hunc finem, ut videretur, sup. cap. pristinum honorem ac dignitatem suam commemoravit, ut ex comparatione opprobrii, in quo tunc erat, se eo majorem tristitiæ materiam habere ostenderet, sibi que eum dolorem intolerabilem esse, quod se ita proculcari ab iis qui vilissimi erant videret: hoc enim est naturale, ut cum quispiam in dignitatem evectus est, si videat se conculcari, id longe magis ipsum excruciet, tantoque amplius, quanto ab indignioribus et vilioribus id patiat. Vilis et abjectæ conditionis quispiam, qui domi suæ ruri semper vixerit, nec unquam honorem ullum aut pompam gustaverit, etiamsi irrideatur, in nulla existimatione habeatur, in ipsum denique signum aliquod contemptus edatur, non curat, id sus deque habet; sed qui in amplissima dignitate et opum copia vixerit, nullum opprobrium pati potest, quin lethale vulnus accipiat, et quamvis convicium ipsi

Vers. 2. Hominis inutilis circumlocutio.

Cur Job adversarios suos ita deprimat.

Virum principem a face hominum irrideri et despici indignissimum.

Homo vilissimus pro verbo dicitur indignus qui canes aut porcos pascat.

in os non fiat, si indirecta aliqua ratione, quæ tamen ad ejus contemptum spectare videatur, perstringatur, valde indignatur. En igitur rem naturalem, quod nimirum ii qui in honore aliquo fuerunt non possint sui contemptum pati, ipsumque, si acciderit, longe ægrius ferant. Id nunc Jobus declarat, ostendens ex quanta gloria in tantam contumeliam incidisset: certum enim est, cum ab iis, qui nihil in se laude dignum habent, despiciuntur, id longe nobis durius accidere, et ejusmodi adversariorum conditionem, opprobrium, ut eo vehementius afficiamur, magis insigne reddere. En igitur quod hic spectat Jobus, cum ait homines abjectissimos et ab omnibus spreto adversus ipsum insurrexisse.

Quomodo
Jobi
exemplo
ad con-
tem-
ptum nos
parare
debeamus.

Notemus vero Jobum superius declarasse, se nequaquam honoratum fuisse tanquam divitem, dignitatis aut nobilitatis eximie virum aliquem: in iis enim rebus se minime fundarat; sed quod in ea integritate ambulasset, ut qui virtutes, quas in ipso Deus collocarat, intuerentur, cogentur ipsum revereri, se vero illis donis et gratis minime abusum fuisse: atque hoc est, cur nunc, cum ita contemnitur ab iis qui nihil laude dignum habebant, id ipsi durius et acerbius videatur. Cæterum ad utilitatem et doctrinam nostram cum Jobum eo usque dejectum videamus, si Dominus velit nobis idem accidere, nos hoc exemplo confirmari debere intelligamus: quamobrem quamvis ea res nobis dura et admodum gravis esse videatur, ita tamen nobis moderemur, ut quamdiu visum fuerit Deo nos affligere caput demittamus. Quanquam etiam ratio naturalis nos adversus ejusmodi opprobria munire debeat; cum neque novum, neque mirum sit, si homines infames, qui nihil honesti in se habent, antiquum suum obtinent, et optimos quosque contumeliis afficiant et conviciis proscindant, id enim quotidie fieri videmus; quod autem tam usitatum est ac frequens, minime insolens videri debet, ut eo tantopere commoveamur, sed ei nos assuetos esse oportet, et jam pridem occalluisse. Sed præter eam rationem naturalem, cognoscamus, ut jam attingi, Dominum nostrum eo magis probare velle patientiam et virtutem nostram, quando nos ita opprobrio vilissimorum et despiciatissimorum exponit, perinde ac si belluæ potius quam homines in nos impetum facerent: hoc enim ideo facit, ut nos deprimat. Cæterum quam viles et miseri fuerint qui Jobo insultarint adhuc amplius describens subdit:

Vers. 3,
4 et 5.

3-5. EGESTATE ET FAME STERILES, QUI RODEBANT IN SOLITUDINE, SQUALENTES CALAMITATE ET MISERIA. ET MANDEBANT HERBAS ET ARBORUM CORTICES, ET RADIX JUNIPERORUM ERAT CIBUS EORUM. QUI DE CONVALLIBUS ISTA RAPIENTES, CUM SINGULA REPERISSENT, AD EA CUM CLAMORE CURREBANT. — Est amplificatio sortis vilissimæ, atque indolis ac vivendi rationis ferinæ prorsus ac belluinæ juvenum, aut certe parentum eorumdem qui Jobo afflicto insultabant, et irrisoribus opprobriisque molestias facescebant: qui

Irrisorum Jobi ferina vivendi ratio.

cum, uti vers. 2 dictum est, manus haberent inertes et languidas, steriles erant ab omnibus commodis quibus indiget natura mortalium; atque ideo fame et egestate premebantur, cogebantur enim urgente fame arrodere silvestres atque ferinos cibos in solitudine, cum civium oculos subire non auderent; ex quo fiebat, ut ex agresti vita longaque illuvie squalidi essent et plane horridi. Quis enim color esset oris, quis succus et nitor, cum herbis vescerentur et arborum cortice, cum juniperorum radicibus austeris simul et duris alerentur? Quæ tamen sic erant in ea solitudine rara, ut si quando se famelicis offerrent, omnes ad illa certatim advolarent. Quod autem de *corticum* esu Job ait durius aliquibus visum quam ut illud admitterint, atque adeo varias nobis lectiones obtulerunt a Vulgata versione dissitas et discrepantes; ac Pagninus quidem ex originali vertit, *qui succidebant herbam ex virgulto*; Vatablus vero, *qui decerpebant malvah juxta arbusta*; Septuaginta, *οἱ περικυκλῶντες ἄλιμα ἐπὶ ἤχωντι*: *οἱ τινες ἄλιμα ἐν αὐτῶν τὰ σῖτα*, *qui circuibant alima in resonante*; quorum quidem *alima erat eorum cibaria*. Circuibant vero, inquit Scholion, quod propter egestatem necesse haberent circuire ad quærendas herbas.

Cortices et arborum radices aliorum quorum cibis.

Nonnulli codices et Complutenses habent *περικυκλῶντες*, *qui confringebant*; Symmachus, *ἀπαικίζοντες φλοιὸς ἑρῶν*, *qui vellicabant*, aut, ut reddit S. Augustinus, *qui radiebant cortices arborum*. *Alima* vero, juxta Chrysostomum, quædam herba est, quæ cito implet comedentem, et satietatem adfert; illam autem quærebant *in resonante*, id est in convallibus et locis petrosis, loca enim ejusmodi sunt bene sonantia, et respondent loquentibus; aut etiam *resonantem* dicit locum nemorosum, in quo quidem spiratio ventorum movens silvam sonum efficit. Symmachus, *καὶ ἕξα σίτων ἀγρίων ἢ σίτησις αὐτῶν*, *et radix frumentorum agrestium erat alimentum eorum*. Verum cum Vulgatus constanter legat *arborum cortices*, ejus lectio cæteris merito præferenda, quam Novarrinus lib. V *Sacr. elect.* cap. IV, pulchre vindicat stabilitque, qui jure miratur Pineadam nostrum, satis accuratum alioquin Jobi interpretem, de hoc esu corticum quodammodo subdubitasse, eo quod «inter corticis usus, ut ipse ait, nunquam cibatus meminit Plinius lib. XVI, cap. IX.» Verum, ut bene Novarrinus, nihil refert id Plinium non dixisse, quia neque omnia noverat, neque omnia quæ noverat monumentis consignavit. Aliunde certe satis constat arborum corticibus aliquos nonnunquam ad esum usos; atque in primis ex Suida, qui verbo *περικυκλῶντες* citat ista verba Herodoti lib. VIII *De Fam.* dicentis: *Καὶ τῶν δασυρίων τὸν φλοιὸν περικύκλῶντες, καὶ τὰ φύλλα καταδύροντες κατὶσθίου, et arborum corticem undique detrahentes, et folia decerpentes comedebant*. Hegesippus quoque lib. V *De Excid.* Hieros. cap. XVIII, famis magnitudinem, qua Judæi premebantur, describens: «Plerique, inquit, etiam beneficium putantes mori, egrediebantur urbem ut herbas

vellerent, vel radices depascere, aut cortices arborum detrāherent, si quid in his viriditas ad cibi solamina subministraret: quos inventientes Romani necabant. » Quæ verba quantam lucem huic Jobi loco adferant agnoscat is, qui ea quæ hic de barbaris quibusdam a Jobo dicuntur in Judæis postmodum re ipsa consummata considerabit. Quid? quod de Indis loquens Cælius Rhodiginus lib. XVIII *Lect. Antiq.* cap. xxxi: « Alimenta, inquit, suggerebat arboris cortex, quæillarum gentium vocabulo *sala* nuncupatur: in cuius fastigio prodeunt velut cucurbitulæ agrestes ejusmodi in palmis convisuntur, nec non ferarum incocta caro. » Quibus omnibus Vulgati lectio satis illustratur.

Corticem
quinam
spiritali-
ter man-
dent.

Tropologice locum hunc exponens Glossa: « *Arborum*, inquit, *cortices* mandunt, qui in sacris voluminibus solam litteræ superficiem venerantur; » quibus addi jure possint illi, qui divinarum Scripturarum suavitate contempta sæcularium litterarum vilitati adhærent, de quibus S. Paschasius Radbertus in prol. lib. V in *Matth.*: « Siliquas, inquit, porcorum, sæcularium litterarum adhuc pueri vel cortices rodunt. » Corticibus similiter vescuntur, qui S. Patrum sapidissimis ferculis repudiatis, profanæ et externæ incumbunt eruditioni, de quibus optime Petrus Cellensis abbas lib. VII *Epist.* 49, ait: « Curiositas, an studii assiduitas te urgent vilissimi hominis herbas et cortices insipidos mendicare, cum sedeas ad mensas divitis Augustini, benigni Gregorii, pecuniosi Hieronymi, gloriosi Ambrosii, Bedæ omnium monetarum nummularii, profundissimi tanquam maris, Magni Hilarii, suavissimi eloquii Origenis, et aliorum innumerabilium, quorum nec micæ sub mensa dignus sum colligere? » Utile similiter est, quod ex juniperorum foliis radicibusquæ expressit Glossa hæc Jobi verba explicans, et ad mores flec-tens, his verbis: « Juniperi pro foliis quasi spinas habent; spina vero est omne peccatum, quia dum trahit ad delectationem quasi pungendo lacerat mentem; per *radicem* ergo *juniperi* avaritia designatur, quæ radix est omnium malorum quasi spinarum. » Quibus adjungit Interlinearis: « Radix juniperorum, quia avaritia latet in corde, sed punitiones peccatorum omnium potenter producit in opere. » Porro si quæras, quid sibi velit post tot enumeratas ærumnas hujusmodi conclusio: *Et mandebant herbas, etc.*, quæ non multum habere videtur roboris, et minimum energiæ. Respondet Magnus Gregorius, primo quidem habita maxima decoris ratione adumbratos quasi leviter fuisse scelestos, quos jure optimo et ignobiles, et miseros, et squalidos et luridos nuncupabis: quibus ita constitutis reliquum erat, ut omnium flagitiosissimos describeret, eorumque faceret mentionem; qui utpote mortalium perditissimi maxima diligentia sunt cavendi, dicit ideo: « Mandebant herbas, et arborum cortices. » Audi S. Pontificem lib. XX *Moral.* cap. xv, circa medium sic loquentem: « *Herbas mandere* est levia quædam ac tenera

Juniperi
radix a-
varitiam
refert.

Hypocri-
sis
omnium
iniquita-
tum ma-
xima.

de antiquis Patribus imitari; *arborum* vero *cortices edere* est eorum opera superficie tenuis agere. » Qui se luxuriæ, iræ, superbiæ et similibus turpi admodum contagione fœdavit, inter ignobiles, inter miseros, inter ærumnosos censeatur. Quid adhuc mali superest? quid majoris incommodi aut sceleris gravioris reliquum est? Dicam brevissime, auctoritate fretus maximi et sanctissimi pontificis, si herbas comedat, et corticibus pascatur, id est, si hypocrita fuerit: hic enim vero necesse est malo sit pejor, hic pessimo habeatur nequior, hic scelesto nocentior prædicetur; quandoquidem, quidquid agit superficie tenuis agit. Postquam vilissimorum hominum cibum descripserat, eorundem deinceps indicat habitationem.

6 et 7. IN DESERTIS HABITABANT TORRENTIUM ET IN CAVERNIS TERRE, VEL SUPER GLAREAM. QUI INTER HUIUSCEMODI LETABANTUR, ET ESSE SUB SENTIBUS DELICIAS COMPUTABANT. — Habitabant, inquit, in locis desertis et inviis prope torrentes in saxorum cavernis et ferarum lustris, ut inde sicut pecora ad sua pabula prodirent: quod si cavernarum non suppeteret copia, sub cælo in nuda et sabulosa humo pernoctabant; quorum sic erat misera ærumnosaque conditio, ut hæc illis vivendi ratio videretur non injucunda, et in vepretis vivere magnas judicaret esse delicias: ita Sanctius noster.

Tropologice S. Gregorius lib. XX *Moral.* cap. ix et seq., hæc omnia quæ de Jobi irrisoribus hæcenus commemorata sunt, de hæreticis pulchre ac fuse exponit; ac cæteris quoque peccatoribus, præsertim contumacibus, recte accommodari possunt: hi enim non sunt digni, qui ut Chananæa cum catellis comedant de micis gratiarum, quæ cadunt de mensa Domini Dei, sed famem patientur ut canes rabidi per deserta vitiorum vagantes, ubi præ virtutum egestate et fame verbi Dei misere contabescunt, ac prorsus steriles effecti, quod nullos bonorum operum fructus ferant, squalentes calamitate et media spiritali consumuntur: quin imo in ferarum quodammodo naturam degenerantes, herbis et arborum corticibus, belluarum cibus, victitant, dum fluxis carnis voluptatibus inhiantes et brutalibus suis affectionibus indulgentes frustra illis animum suum pascere conantur. Quod enim peccatores propter sceleris infamiam atque sordes in belluarum conditionem similitudinemque demigrent, expressius in Nabuchodonosore declaratum fuit; de quo per septem annos dubitari potuit, homine an fera esset; quam metamorphosim non Medæ succi aut lycanthropia Livonum, sed tumidi animi superbia et crimen effecerat. Id quod apto etiam emblemate illustravit propheta Joel, dum tardam aliquam languidamque pecudem pingebat quæ in mediis sordibus putresceret, ingrato spectaculo et pernicioso; cui addit hoc epigramma cap. II, 17: « Computruerunt jumenta in stercore suo: » *jumenta* vocat homines rationis inopes, in carnem et terram effusos, inertes, fanaticos et vecordes,

Vers. 6.
et 7.

Peccato-
rum mi-
sera con-
ditio.

Peccato-
res in
belluas
degener-
ant.

Pecca-
tum cor-
ruptio et
sordes.

qui scelere et maleficio pascantur : *stercus* appellat malos mores et facinorosos, odore et exemplo tetros, imitatione pestilentes, qui ingratis Deo cæteris noceant. Sæpe igitur computruerunt iumenta in stercore suo, quod ad intemperantes B. Hieronymus refert; S. Gregorius Papa ad libidinosos, quorum fædi obscœnique mores in putidam belluam degenerant. Verum in omnes peccatores id quadrat, qui vitio et improbitati calum obdixerunt, quique sordibus involuti, in fimo oletoque malitiæ vitam agunt; quod regius quoque Vates animadverterat dicens *Psalm. xiii, 3*: «Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt:» ex Hebræo vertunt, *omnes putruerunt, et rancidi facti sunt, marcidique*, ubique tetrum spargunt odorem, mephitum exhalant, puticulos olent; metaphora ducta a rancidis corruptisque cibis, qui putruerunt, et propterea nauseam pariunt, et maxime ab honestis et delicatis hominibus repudiantur.

Peccatum absinthium.

Sexcentæ sunt huiusmodi imagines, quibus sceleris conditio pingatur; hinc in sacris oraculis nequitia vocatur *absinthium*, quod amaritudine sua miserum animum vexet et conficiat: Rex sapiens ait *Prov. v, 4* mella esse in ore meretricis ad maleficio titillantem; «novissima autem illius amara quasi absinthium,» quod ad culpam referendum esse vult Lyranus. Prodit autem Origenes adeo amarum esse absinthium, ut si forte in mel injiciatur, amaritudine sua vincat mellis suavitatem, et dulcedinem illam omnem corrumpat. Quod rem nostram mirifice illustrare potest, nam libido voluptatis licet habere aliquid mellis videatur, tamen subito migrat in absinthium, in eam videlicet amaritudinem, qua vix major cogitari ulla potest, quæque omnem delectationis sensum obtundat. Ob eandem causam Job in arcano sensu crimen hic *sentens* aculeatas nuncupat, quæ videlicet mentem pungant, et continuo dilacerent: effatum sane illud est verissimum *Isai. xlviii, 22*: «Non est pax impiis, dicit Dominus.» Hoc experientia, hoc omne genus litterarum clamat, hoc sancti Vates, hoc docti Patres, hoc vetusti sapientes ore uno et perenni consensione pronuntiant: hoc millies S. Chrysostomus subjicit ante oculos, et velut in theatrum inducit; a quo lubet quædam decerpere ad rem illustrandam, cum hom. 1 *De Laz.* loquitur de beatulo illo, ut multi quidem opinabantur, epulone evangelico: «Ne mihi dixeris, inquit, illum mensa sumptuosa frui, vestibus circumdari sericis, mancipiorum greges circumferre, alios summovere in foro; sed explica mihi illius conscientiam, et videbis intus gravem peccatorum tumultum, jugem metum, tempestatem, turbationem: videbis velut in iudicio mentem ad thronum conscientie conscendisse regalem, et tanquam iudicem quempiam sedentem, et cogitationes loco carnicum adhibentem, in equuleo suspendentem, latera conscientie radentem unguis, pro commissis ve-

Crimina sunt sentes.

hementer inclamantem: cum nemo sciat, nisi quod solum Deum hæc videre noverit,» etc. Pergit in adultero illud idem graphice ostendere; verum de omni graviore peccato idem est iudicium, in quo, si S. Jobo credimus, velut sub sentibus miser animus cubat. Semper enim mala conscientia pungit et cruentat, et diurnæ ac nocturnæ quietis partem omnem adimit, semper ut Tantalosaxum metus imminet, et turbidæ semper cogitationes ut Ixionæ rotæ animum rapiunt atque dilacerant. Verumtamen tanta est hominum vesania, ut esse sub sentibus delicias reputent, quod plane phreneticorum proprium est; unde et huiusmodi homines *stulorum filios* appellat dum subjungit:

8. FILII STULTORUM ET IGNOBILIUM, ET IN TERRA

PENITUS NON PARENTES, — id est, erant vere stulti et ignobiles; quique propter vitæ familiare dedecus et domesticas sordes cum hominibus agere et inter illos apparere non poterant: tropologice, tales sunt impii ac peccatores, qui frequenti Scripturæ phrasi vocantur *stulti*; hos igitur filios impiorum etiam *ignobilium filios* appellat, nam virtus sola veram nobilitatem continet. Addit etiam, quod *in terra penitus non apparent*, quia ignobili loco nati sunt, et vix parentes aut unde genus trahant ostendere possunt; de quibus ita S. Gregorius lib. XX *Moral.* cap. xvi: «Sicut enim, inquit, plerique qui in terra sunt, et a cognitione hominum abiectione vilitatis suæ quasi quadam superductione velaminis absconduntur: ita sunt quidam in Ecclesia, qui dum abiectioni pravorum operam subdunt, divino conspectui noti non sunt; quibus et quandoque dicendum est *Matth. xxv, 12*: Amen dico vobis: Nescio vos. Esse ergo in terra et apparere, est in fide recta per virtutem operis nobilitatem mentis ostendere: esse vero in terra, et penitus non apparere, est in Ecclesia quidem per fidem consistere, sed nihil dignum fidei in opere demonstrare: sunt itaque intra sanctam Ecclesiam divinitatis oculis, et videntur per iudicium, et tamen per bonæ vitæ meritum non videntur; quia ea quæ consistendo tenent vivendo non exhibent, de quibus Paulus dicit *Tit. 1, 16*: *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Hi in sancta Ecclesia fidem, quam tenere se asserunt, premunt potius quam venerantur; dum sua magis illius nomine quam ejus adipisci lucra concupiscunt.»

Vers. 8.

Impii sunt stulti et ignobiles.

9 et 10. NUNC IN EO REM CANTICUM VERSUS SUM, ET FACTUS SUM EIS IN PROVERBIUM. ABOMINANTUR ME, ET

LONGE FUGIUNT A ME, ET FACIEM MEAM CONSPUERE NON VERENTUR. — Postquam in superioribus versiculis satis late ac luculenter probaverat illorum illiberale ac stolidum ingenium, et natalium sordes, et inopiam; nunc quæ ab illis ad ignominiam fæda et ad dolorem acerba pertulerit ostendit et amplificat. Profecto viri justissimi despectus non videtur ulterius valuisse procurrare: versus enim fuit in canticum, ut de ipsius calamitate inepta carmina vulgo jactarentur: factus fuit in proverbium, hoc est calamitatis exemplum, ad impre-

Vers. 9 et 10.

Job factus in canticum et proverbium.

cationes vel hyperboles, ut cui malum vulgares homines imprecando dicitarent; contingat tibi Jobi calamitas; vel cum ærummosissimum aliquem describere vellent, dicerent: Est Jobo ærumnosior. Quod vero de facies sputis deturpata subjungitur, ut jacet accipiendum est. Vere scilicet petulantes homines in Jobi faciem inspuerunt: neque subest ratio efficax aut valde nervosa ad rem in hyperbolem aut metaphoram detorquendam. Nicetas in *Caten.* simpliciter locum hunc exponens: « Ubi, inquit, ad me propius accesserint, sputisque fœdaverint, longe recedunt. » Et Theophanes Nicænus in sua *Epist.* 2, quæ est de patientia ad omnes christianos, hunc ipsum Jobi locum elucidans ait: « Servi abjecti et viles illudentes, et deridentes conspuentesque in ipsum, calamitates assidue exprobrare non desistebant. » Ex his liquet Jobum etiam in hoc Christi figuram prætulisse, qui derisus et consputus fuit, quemadmodum discipulis Jerosolymam ascensuris de se prædixit *Matth.* xx, 18: « Ecce ascendimus Jerosolymam, et Filius hominis tradetur principibus sacerdotum et scribis, et condemnabunt eum morte, et tradent eum gentibus ad illudendum et flagellandum, » etc., ubi expende illud ad *illudendum*, hoc est, ut pro lusu et materia risus et lætitiæ in suis tormentis habeatur.

Clades et illusiones justorum impiis gratia sunt spectacula. Quippe laniens justorum virorum voluptuosis hominibus festiva sunt spectacula. Audisti amphitheatra Romana plena festivis spectaculis quæ populos aspergerent gaudiis? novisti inibi ferarum pugnas, quarum laniens miram hilaritatem spectantium animis ingenerarent? sic justus Jesu et Jobi clades, sic laniens sancti hominis nunquam non pro festivo spectaculo impiis accidit. Rem ponderat Chrysostomus serm. 5 *De Pass.* dicens: « Illis discipulos suos simul et iterum præmonebat, ponens ante oculos eorum, et velut arenam suæ constituens passionis, et inducens in eam quot contumeliarum genera tot genera bestiarum. » Ecce tibi Dominus quoties loquebatur de sua morte, sic loquebatur quasi de arena amphitheatri, in qua impiis nihil non ludibundum, nihil non festivum apparebat: sic contumelias omnes æstimat quasi immanissimas feras, quarum unguibus laniatus nobilis athleta gaudia impiorum aspectantium cumulare. Ad hæc aiebat Paulus I *Corinth.* iv, 9: « Puto quod Deus nos novissimos apostolos ostendit tanquam morti destinatos; quia spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus: » expende, *spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus*, hoc est, ita se habent res nostræ ut spectaculorum in arena lusus, ad quos voluptatis causa confluant universi; sic ad pugnas nostras universi concurrunt tam boni quam mali, tam qui mundani sunt quam qui angelici; sed hi ut exempla mirentur, illi ut delectationem percipiant. Id quod pulchris verbis notat D. Anselmus aiens: « Sicut omnes concurrunt ubi jocus celebratur, vel pugiles certant, aut aliquod monstrum produci-

tur: sic omnes boni vel mali conveniunt ad accipiendas pœnas nostras. Spectaculum sumus et angelis, et hominibus tam bonis quam malis. Boni angeli conveniunt ad spectaculum passionis nostræ, ut nos præsentia sua confortent, et cæteros ad exemplum nostri certaminis incitent; mali vero, ut gaudeant, cum nos suos adversarios cruciari videant, et cæteros a fide metu pœnarum deflectant: boni homines, ut laudent; mali, ut insultent: boni, ut exemplo nostro confortentur; mali, ut ex pœnis nostris delectentur. »

Sic semper justorum laniens jucundissima faciunt impiis hominibus spectacula, amplissimamque suppeditant materiam cantibus improborum; hinc Jeremias ait *Thren.* III, 61: « Audisti opprobrium eorum, Domine, omnes cogitationes eorum adversum me: labia insurgentium mihi, et meditationes eorum adversum me tota die: sessionem eorum et resurrectionem eorum vide; ego sum psalmus eorum: reddes eis vicem, » etc. Hæc justus vir petit a Deo, ut videat nimirum hominum impiorum conventus, meditationes, concursus singulis horis, singulis momentis, tota die coactos, insuper sessiones eorumdem, hoc est, juxta Glosam interlinearem, *sessiones quasi magistrorum*, non verorum magistrorum, qui veritatis doctrinam præbent; sed *quasi magistrorum*, nimirum de solis magisterii fibulis tumentium; in hoc crebro convenientium, ut innocuam et justam gentem lacerent, et e tanta laniens cachinnos excitent, immensaque sibi gaudia condiant. « Ego sum psalmus eorum: » hi enim cantantur psalmi in choro malignantium, in choro impiorum, videlicet laniens justus hominis; hæc vocant ad sua carmina, hæc ad pleetra adhibent, ut dum rumpitur justus, ipsi exultare possint. Præclare igitur Job dum se deridentium exprimit conditiones ait: « Nunc in eorum canticum versus sum; » Septuaginta reddunt, « *ὄργανον ἐγὼ εἶμι ἁρῶν*, *cithara eorum ego sum*; et quidem pulchre justus vocatur *cithara impiorum*, non solum quia sicut ex percussis citharæ fidibus dulcis percipitur sonus, sic ex justo percussio, imo laniato, impii voluptatem percipiunt et lætitiæ; sed quia ut ad percussarum citharæ fidium numerum psalli et saltari solet, sic ad numerum justus hominis cladium mundiales homines et carmina concinunt, et festivos saltus componunt, ut dicat Nicetas in *Caten. Græc.*: *Cantio itaque et carmen effectus sum eorum, measque calamitates pro quovis alio sermone habent in ore.* Et carminibus et cantibus et universis lætitiis impiorum hæc additur inexhausta materies, scilicet calamitas justorum: hæc illis pro cantu, pro saltu, et utinam in has chordas non videantur alicujus mutati chori, nec inter psalmos et canticum organi tales fabricentur cantiones, quæ in sancti alicujus hominis personent infamiam.

11. PHARETRAM ENIM SUAM APERUIT, ET AFFLIXIT ME, ET FRÆNUM POSUIT IN OS MEUM. — Elegans emblemata est, in quo pingitur Deus pharetram ges-

Impiis
justorum
vexatio
accidit
jucundis-
sima.

Job fait
cithara
sibi illu-
denti-
bus.

In hoc
mundo
spectacu-
lum su-
mus ho-
nis et
malis.

Vers. 11.
Quomo-
do Deo

pharetra et sagittas accomodentur.

tans, aperiens, sagittas promens, arcui adaptans et excutens : pingitur etiam ut validus equorum domitor frænum indens, adstringens, ut ea ratione calamitas, qua homo subjugatur, fræno notetur; quemadmodum *pharetra* significatur divina providentia, e qua sagittæ calamitatum promuntur, quæ in homines collinantur, ac in finem divinæ gloriæ tandem diriguntur. Potest autem Job ita loquens induci, *q. d.* Hæc porro ab hominibus indecore patior, quia Deus, ut me exerceret atque probaret, illorum manus et linguas istiusmodi spiculis armavit : continuera hactenus sagittas suas in pharetra, cum me paterno studio custodivit, et quotidianis ornavit beneficiis; nunc autem inclusas ad hoc usque tempus sagittas exprompsit, quibus confixus sum; et sui timore atque observantia, ne quid insultantibus responderem acerbius, quasi quodam fræno linguam meam severe constrinxit. Vel etiam sic, *q. d.* Deus in me jacula vibrat, me fræno compescit, doleoque vehementer : nam neque hostis ejus sagittis petendus sum, neque indomitus equus, qui valide domari debeat, cum semper illum coluerim, semper jubenti morem gesserim, et ad nutum ejus obtemperaverim.

Deo conservationis nostræ vinculum solvente illico effluimus, et perimus.

In Hebræo est : *Quia funem meum solvit, et frænum a facie mea laxaverunt.* His verbis innuit omne robur sibi ademptum fuisse a Deo, omnemque potentiam et auctoritatem imminutam, et se quasi capitis diminutionem passum esse, ut ab unoquoque posset impune contemni : hoc enim intelligit ea similitudine, cum ait Deum solvisse funem sive vinculum ipsius. Dum enim manu Dei sustinemur, id perinde est, atque si vinculo aliquo firmo constringeremur : quod si Deus solvat aut frangat, illico effluimus, nec quidquam in nobis firmum validumve consistit, sed omnia dissipantur. En Jobi scopum; nempe quod homines contempti et nullius auctoritatis, de quibus antea locutus est, non ausi fuissent in ipsum ita superbe involare, et impetum facere, nisi ipsum Deus suo vigore destituisset. Quod enim seipsum continere non potest, opus habet ut colligatur, et externo aliquo adminiculo contineatur. Nos vero ita sumus a natura comparati, ut nihil habeamus quod nos possit sustinere et conservare, nisi Deus nos conservet et vinciat : quare si hoc conservationis nostræ vinculum dissolverit fręgitive, nihil amplius nos potest tueri et fovere, ita ut vel abjectissimi quique in nos imperium et auctoritatem obtineant.

Vers. 12. : 12. AD DEXTERAM ORIENTIS CALAMITATES MEÆ ILICO SURREXERUNT : PEDES MEOS SUBVERTERUNT, ET OPPRESSERUNT QUASI FLUCTIBUS SEMITIS SUIS. — Illud *ad dexteram orientis* in Hebræo est, *ad dexteram efflorescentis* vel germinantis, *q. d.* Cum in me effloruit et coortus est Deus, sive manus Dei, qui me his malis affligi voluit, non secus atque arborem seu truncum rami comitantur atque circumadant; ita calamitates multæ ac graves ad dexteram

meam illico insurrexerunt, et undique circumderunt, quasi jam ante paratæ ad nutum illius me invadere et affligere, metaphora nimirum a ramis truncum comitantibus deducta, vel potius a prætore per satellites suos quempiam cingente, et manus ei ac vincula injiciente, *q. d.* Simul ac Deus veluti prætor me invasit, statim etiam calamitates glomeratim quasi lictores in me insilierunt; quemadmodum ubi prætor signum dederit, a latere, maxime dextero, ubi solet adhiberi vis atque defensio, insiliunt lictores, apprehenduntque ac stringunt captivum. Et quemadmodum lictores postquam in captivum irruerint, statim pedes illius subvertunt, et in terram eum prosternunt, ut pro suo libito ligent eum vinculis: ita, inquit, afflictiones istæ statim me pessumderunt, et quasi in terram subito prostraverunt. Et *oppresserunt quasi fluctibus*, id est, quemadmodum fluctibus aquarum quis obruitur, sic et ego illarum multitudine et magnitudine calamitatum obrutus et oppressus jaceo, in multa angustia, obrutus illis, et quasi calcantibus caput meum. Septuaginta vertunt, ἐπὶ δεξιῶν βλαστῶ ἐπαπέστησαν, πόδα αὐτῶν ἐξέτεραν, καὶ ὠδυστοῖσαν ἐπ' ἐμὲ τρίβοις ἀπωλείας αὐτῶν, *ad dexteram germinis insurrexerunt, pedem suum extenderunt, et straverunt super me semitas perditionis ipsorum* : Scholiastes interpretatur, quod sibi quondam rebus dexteris et secundis florenti vel operibus ipsius bonis insultarunt, omnia deteriore in partem interpretantes, quasi non pure pietatem coleret. Sed alius fortasse, et proprius Hebræo potest esse sensus, ut intelligatur eos, qui in flore ætatis sunt, in Jobum consurrexisse : sic enim ex Hebræo quidam vertunt, *juvenes surgebant a latere, constringebant pedes meos, quin semitas meas cingebant suis offensivibus.* Significat nempe juvenes a latere insurrexisse, qui antea coram ipso procubuissent, eos nunc ipsum supplantare conari, et illi quo offendet et impingat saxa ante pedes in via ponere : hoc nimirum pacto satis indicat se undique irrideri, seque ea reverentia, qua se olim affectum fuisse commemoravit, penitus spoliatum esse. Denique intelligit se omni calamitatum et malorum generi a Deo expositum fuisse.

In sensu arcano ad dexteram orientis illi calamitates adveniunt, cui æquo animo susceptæ ad salutem ac vitam æternam proficiunt: nihil quippe justo viro, etsi durum, etsi acerbum, non expediens salutem a Deo amante paratur, in ejus rei symbolum crucifixi Domini latus dexterum lancea perfossum fuit *Joan. XII, 34*, « et continuo exivit sanguis et aqua; » aqua quidem, quæ baptismum adumbraret; sanguis vero, qui tribulationum et passionum calicem fidelibus porrigeret. Sed cur tristitia et acerba tribulationis signa non magis a sinistris notabantur? Utique ut designarentur tribulationum, quæ justis accidunt, qualitates, quæ dexterae sunt et nuntiae venientis felicitatis: ideo, ait D. Bernardus serm. 7 in Psalm. *Qui habitat :*

Quomodo tribulationes Jobum circumdederunt

justis tribulationes a dextris obveniunt, quia illis prosunt ad salutem.

« Dominus meus Jesus etiam dexterum sibi propter me passus est latus fodi, quod videlicet non nisi de dextera mihi popinare vellet. » Passionum, dolorum, tribulationum calicem propinat; sed non nisi quæ dexteræ justis veniant et plenæ felicitatis: exsurgunt tribulationes, exsurgunt prælia et dolorum occasiones; at quæ expediant justis illosque in Dei dextera considerare efficiant. Hoc igitur non sine mysterio Job significat dicens: « Ad dexteram orientis calamitates meæ illico surrexerunt: » nulla calamitas ulli acerbior unquam accidit quam Jobo acciderint calamitates suæ, quoniam illum et dolor, et intolerabilis foetor, et hostium rapinæ et amicorum mordacitas vehementer affligebant; et nihilominus de his malis locutus ait, *ad dexteram orientis* calamitates suas surrexisse. Ad dexteram ais, o bone! an dexter fuit impetus Chaldæorum adversus greges tuos? an dexter fuit ventus, qui concutens filiorum domum septem tibi charissima pignora eripuit, et orbatum reliquit? Pulchre ait Guilbertus abbas serm. 38 *in Cant.*: « Jure ventum illum *dexterum* vocavit, qui nihil quæsitum sinistrum inferre: quin etiam coronæ gloriæ viro justo comportavit augmentum, quando virtus probata enituit, et quando provocata excrevit. » Nihil adversi, nihil doloris excitatur in viros justos quod illis ex dextera non soleat evenire, quod illos non magis impellat ad dexteram Christi.

Adfert metaphoras multiplices nunc a latronibus Job va-
clam insidiantibus, mox palam aggredientibus; riis mo-
nunc a militibus muro everso, portisve captæ ur- dis ab
bis effractis ad prædam diripiendam valide se hostibus
proripientibus: quod et ad primos prædonum impeti-
Sabæorum et Chaldæorum insultus, et ad Satanae, tus fuit.
domum, ubi Jobi liberi vescebantur, concutientis impetum, et ad posteriores hostes atque irrosos, demumque ad ipsas calamitates, dolores, angores, mærores pertinet, *q. d.* Eo impetu irruerunt in me, quo disjecto muro aut perfractis foribus inimici; aut quo lapides e montium fastigio ad subjecta loca præcipiti rotatu descendunt. Topologice S. Gregorius lib. XX *Moral.* cap. xx: « Quid hoc loco *murri* nomine nisi Redemptor humani generis appellatur? de quo pro sanctæ Ecclesiæ ædificatione per Prophetam dicitur *Isai.* xxvi, 1: *Ponetur in ea murus et antemurale.* Sed quasi murus rumpitur, cum pravorum persuasionibus fides, quæ in Redemptore nostro est, in quorundam corde dissipatur. Cumque perversis in hac vita potestas tribuitur, quid aliud quam janua erroris aperitur? Quasi rupto ergo muro et aperta janua super bonos irruunt mali, cum accepta temporaliter potestate perversi ipsa quoque in quorundam corde destrudere munimina fidei conantur; de quibus apte dicitur: *Et ad meas miseras devoluti sunt*, quia videlicet prius ad suas: nisi enim perverse vivendo ad suas miseras caderent, nequaquam ad eas postmodum et alios suaderent. Sed post suas reprobi et ad nostras miseras devolvuntur, quando ad ea mala, in quibus jam ipsi implicati sunt, etiam quosdam nobis unitos trahunt. Potest quoque intelligi *murri* nomine munitio disciplinæ, Salomone attestante, qui dicit *Prov.* xxiv, 30: « *Per agrum hominis pigri transvi, et per vineam viri stulti; et ecce totum repleverant urticae, operuerant superficiem ejus spinæ, et maceria lapidum destructa erat.* Quasi ergo hostis ingreditur, cum vel malignorum spirituum vel pravorum hominum persuasionem callida disciplinæ munimina in corde dissipantur. » Sic ille.

Christus murus et antemurale.

Pravi prius se quam alios destruant.

Vers. 13. 13. DISSIPAVERUNT ITINERA MEA, INSIDIATI SUNT MIHI, ET PRÆVALUERUNT, ET NON FUIT QUI FERRET AUXILIUM, — id est, hostes mei interceperunt me iter facientem; ex insidiis me adorti prostraverunt me, neque fuit qui cadenti adesset: in Hebræo est, *destruxerunt semitas meas*, scilicet ut nulla, per quam effugiam, via supersit. Est rhetorica summæ afflictionis descriptio, qualis fere est illa Jeremiæ *Thren.* iii, 9: « *Conclusit vias meas lapidibus quadris, semitas meas subvertit;* » vel quia insidias ei in itineribus struebant, ne sine damno pertransiret. Cujus expositionis causam addit Vulgatus: « *Insidiati sunt mihi, et prævaluerunt.* » Planius in Hebræo, *in pernicie mea profecerunt*, id est, ea mihi damna et detrimenta inferunt, quæ cogitant et optant, nec ullam eorum injuriam propulsare possum. Id quod alia phrasi declaravit David dicens *Psal.* lxxxviii, 43: « *Exaltasti dexteram deprimentium eum, lætificasti omnes inimicos ejus;* » id autem Græci omiserunt, et ejus loco posuerunt, *ἐξήδουσα γὰρ μου τὴν σκολὴν, exuerunt enim me stola*, id est, me gloria et amplitudine mea privarunt: ex quo fit ut nihil me reveareant. Pro eo autem quod Vulgatus habet, *et non fuit qui ferret auxilium*, Septuaginta legunt, *βέλεον αὐτοῦ κάρτερσεναι με, jaculis suis vulneravit me;* quod simile est ejus quod dixerat paulo ante vers 11, ex versione etiam Græcorum: « *Pharetram suam aperuit, et afflixit me.* »

Vers. 14. 14. QUASI RUPTO MURO ET APERTA JANUA IRRUERUNT SUPER ME, ET AD MEAS MISERIAS DEVOLUTI SUNT. —

Possunt hæc quoque de tentatione violenta Tentatio
quam optime intelligi, quæ adeo fortiter et acriter violenta
impugnat, ut ab humana imbecillitate superari vix possit, nisi abundantissima gratia hujusmodi impugnationi resistat: hanc passi sunt martyres tormentis, et morte ad deserendam fidem adacti; hanc expertus est beatissimus pater Benedictus tam acerbis carnis stimulis agitato, ut necesse fuerit ad spinas et tribulos et ad remedia insueta confugere, et carnis prurium sanguine ex vulneribus erumpente suffocare. Quod si ad sacras Litteras oculos convertamus, non paucos ex viris justis hac tentatione pulsatos cognoscemus. Nonne Paulus de hac tentatione conqueritur cum ait *II Corinth.* 8: « *Supra modum gravati sumus, supra virtutem, ita ut tæderet nos vivere?* » Et David hanc eandem sentiebat *Psal.*

Job ab hostibus conclusus effugii locum habebat.

LVIII, 4: « Ecce inquit, ceperunt animam meam, irruerunt in me fortes. » Patientem quoque Jobum similis tentatio pulsabat cum hæc dixit: « Quasi rupto muro et aperta janua irruerunt super me: » nam sicut rupto muro et aperta janua civitatis vix superest spes evadendi, ita hominis pene virtute sublata et irruentibus hostibus difficile est se in innocentia continere; unde subdit:

Vers. 15. 15. REDACTUS SUM IN NIHILUM: ABSTULISTI QUASI

Quomodo
Job ad
nihilum
se redac-
tum di-
cat.

VENTUS DESIDERIUM MEUM: ET VELUT NUBES PERTRANS-
IT SALUS MEA. — Nullum, inquit, mihi reliquum est consilium, quod in tantis malis suscipiam, nulla salutis spes qua nitar: eodem modo David locutus est *Psalm. LXXII, 21*: « Inflammatum est cor meum, et renes mei commutati sunt, et ego ad nihilum redactus sum, et nescivi; » hebraice tamen hic ad verbum est, *conversi sunt terrores in me*, quod Septuaginta reddunt, ἐπιστρέφονται δὲ μοι αἱ ἐδύναμι, *convertuntur dolores mei*, quibus ita conturbor, ut fere consilii mentisque sim impos: secundum corpus enim effectus sum miser totus ac miserabilis, penitus deploratæ valetudinis, ac proximus nihilo, utpote cui nulla sit spes humanitas recuperandæ salutis, et qui jam jam sim morte consumendus, quantum ad humanam attinet facultatem. Et quemadmodum ventus vehemens nubem celeriter transire facit, atque etiam alia de loco suo rapit in impetu suo: sic omnipotens Deus sua permissione, et adversarius meus sua malitia, omne desiderium meum, id est, quidquid mihi posset esse desiderabile in rebus mundi hujus, a me abstulit spolians me liberis, famulis, gregibus, omnibus facultatibus et honoribus: insuper et sanitas mea corporalis, qua prius gaudebam præ aliis multis, simul ablata est mihi, et pertransiit celeriter ad modum nubis quæ a vento agitur aut rapitur, aut dispergitur in nihilum; cujus post paululum multum apparet vestigium. Nubes enim et nebula et fumus per proverbium dici solent de re valde fragili, inconstante et transitoria; unde ad humanæ vitæ brevitatem indicandam dicitur *Sap. II, 3*: « Transibit vita nostra tanquam vestigium nubis, et sicut nebula dissolvetur, quæ fugata est a radiis solis, et a calore illius aggravata: » Præmiserat paulo ante *ibid. vers. 2* similem locutionem de fumo, dicens anhelitum, quo vitam significat, similem esse fumo: « Fumus flatus est in naribus nostris; » græce, καπνός ἢ πνοὴ ἐν ῥίνοις ἡμῶν. Ubi subauditur nota comparationis ἢ πνοὴ ὡς καπνός, *flatus sicut fumus*; quemadmodum alibi dicit *cap. V, 15*: « Tanquam fumus qui a vento diffusus est; » et David *Psalm. XXXVI, 20*: « Deficientes tanquam fumus deficient; » et iterum *Psalm. CI, 3*: « Defecerunt sicut fumus dies mei. » Seneca similiter in *Troad. πνοὴ* describit,

Cum profugo spiritus halitu
Immistus nebulis cessit in aera;

et mox subdit duas has comparationes.

Ut calidis fumus ab ignibus
Vanescit spatium per breve sordidus;

Ut nubes gravidas, quas modo vidimus,
Arctoi Boreæ dissipat impetus;
Sic hic quo regionur spiritus effluet.

Homerus similiter ait *Iliad. ψ, vers. 100*:

Ψυχὴ δὲ κατὰ γῆρας ἴσθρα καπνός
Ἰχέτο περιπύρα:
Anima autem sub terram tanquam fumus
Abiit murmure stridens.

Sic vapori comparant alii, qui et ipse fumo similimus « Quæ est enim vita vestra? Vapor est ad modicum parens, » ait Apostolus Jacobus *Epist. IV, 15*: vide quæ diximus *cap. VII, vers. 9*. Porro illud quod ait:

ABSTULISTI QUASI VENTUS DESIDERIUM MEUM, — summam quamdam afflictæ animi desolationem et quasi spiritus ipsius defectionem significat; quod nimirum cor nimio mœrore oppressum in pia exercitatione non satis libere, ut solet, ad Deum attollere valeret: quamobrem non satisfacibat ipse sibi, cum lentior et remissior frigidiorque esse videretur, et cœlesti desiderio se prope nudum atque vacuum agnosceret. Hujusmodi sane desiderium, quasi tepidus jejunosque foret, optabat regius Propheta dicens *Psalm. CXVIII, 20*: « Concupivit anima mea desiderare, » vel, ut vertit S. Hieronymus, *desideravit desiderare anima mea*. Motus animi, vim mentis, pietatis ardorem amplificare in dies cupiebat, et desiderii vela intendere. Talis quoque fuit Daniel, qui *vir desideriorum* in divinis oraculis dicitur: plus enim desideriiis piis quam aere ipso spirituque vivebat; de cuius sacrosanctis affectionibus in augusta ejus historia proditur: quoties enim apud se quotidie de magnifico Salomonis templo et religione cogitabat, de captivitate, de miseriis et calamitatibus hujus vitæ, de pœnis sceleratorum, qui divinam justitiam irritant, de providentia, de Numinis clementia et insuperabili bonitate? in quarum et similiarum rerum consideratione dici vix potest quam sitienter optaret et finem ærurnarum, quibus ipse et probi omnes in hoc cursu brevis ævi conflictantur, et Messis adventum, et domicilium Dei reclusum, et pacem mundi, et Numinis regnum sempiternum; ad quod fruendum omnes conditi et beneficentissime recreati sumus. Hæc fuere tanti viri desideria, quibus suspirabat et ardebat, et aperiebat animi os ad atrahendum spiritum, ad divinum quemdam aerem vitæ concipiendum.

Eosdem igniculos pietatis adhibere viri omnes sancti, qui vitæ puritate atque innocentia Deo placere studuerunt, qui arcanis animi votis abjectas in terram curas in sublime susollebant, et recentis auræ accessione cor implebant suum. Hanc opinor ob causam in mysticis servatoris nominibus *desiderium* ponitur, quod arcanum sponsa enucleat, cum de sponso in epithalamio ita canit *Cant. V, 16*: « Totus desiderabilis, » et longe ante raditus vultu Moyses in *Cosmopœia* eundem illum indigitaverat *Genes. XLIX, 26*: « Desiderium collium

Desiderium est vita animæ.

Daniel vir desideriorum, et cur sic dicitur.

Christus dicitur totus desiderium sanctorum.

Nubes, nebula, fumus sunt hieroglyphicam inanitates ac defectionis.

æternorum : » in Aggæo pariter cap. II, 8 : « Et veniet desiderium cunctarum gentium, » quemadmodum in Hebræo legitur. Hujus igitur tantæ auctoritatis principem et devotionis magistrum pii, ut dixi, probique omnes, atque viri desideriorum pro virili parte imitari contenderunt. Quos utinam et nos quoque æmularemur, et inter æstum profanorum negotiorum os sæpe desideriiis sanctis aperiremus ad concipiendum ardorem pietatis : fit enim sæpe ut desideria cordis nostri aut repentia sint, aut humi strata, lita fæce, et mundi sordibus obsoleta, aut etiam nulla sublimium rerum et appetendarum : et si quæ forte nos aliquando evehant ad Deum, atque ad sempiternæ gloriæ cupiditatem, subito auferuntur ut levissimo vento, quod de se Job mærens et afflicto querebatur. Et tamen cupit Deus, ut simus omnes illa terra desiderabilis, quam instincti a Deo Vates prædicant : Sic enim ore Malachiæ, cap. III, 12 Numen edicit : « Et eritis vos terra desiderabilis ; » Septuaginta vertunt, ὡς γῆ ἐλεητή, sicut terra voluntaria sive volita. Lingua sancta dicit, eritis terra ἡδὴ chephets, hoc est voluntatis, sive desiderii, cum significare vellet terram cordis nostri pro motu voluntatis et frequentium desideriorum aspiratione disponi ad optimos satus capiendos, et uberrimorum fructuum copiam et maturitatem.

Viri pii sunt terra desiderabilis.

Vers. 16.

16. NUNC AUTEM IN MEMETIPSO MARCESCIT ANIMA MEA, ET POSSIDENT ME DIES AFFLICTIONIS, — q. d. Ablata sanitate marcescit nunc in me anima mea, deficitque vigor et vita corporis mei, totumque me occupat, sibi que quasi subjectum et totum suum firma possessione detinet tempus afflictionis ac tribulationis; quæ tanta est, ut nullam admittat consolationem. Hisce verbis innuit se medullitus vulnerari, potest enim fieri ut aliquis irrideatur, nec tamen id valde curet. Jobus autem ostendit, ejusmodi opprobria et contumelias, quibus petitur, ad cor usque penetrasse; ideoque dicit animam suam vexatam fuisse, et salutem suam sibi ereptam esse. Sensus igitur est ejusmodi : Quod pro eo, quod olim magna dignitate ornaretur, modo plane contemnatur, et pro eo quod ita probe munitus erat, ut ad ipsum nulla pertingere calamitas ullo modo posse videretur, jam sanitas ejus omnino sit prostrata, nec ullius ope aut consolatione sublevetur; malum autem ejus internum erat, nec dumtaxat irrisionibus, opprobriis et contumeliis sibi illatis premebatur, sed prostratus erat in seipso, et animo excruciabatur; præ cuius nimio angore marcescebat. Tropologice S. Gregorius, lib. XX Mor. cap. xx : « Electorum, inquit, anima nunc marcescit, quia in illa postmodum æterna exultatione viridescit : modo eos dies afflictionis possident, quia dies lætitiæ post sequuntur. Scriptum quippe est *Eccli. I, 13* : *Timenti Deum bene erit in extremis*. Et rursum de Ecclesia dicitur *Prov. XXXI, 25* : *Ridebit in die novissimo* : nunc enim tempus afflictionis est bonis, ut sequatur eos exultatio quandoque sine tempore, hinc ab eis alias dicitur

Job et electi hic marcescunt, ut in æternum floreat.

Psalm. XLIII, 20 : *Humiliasti nos in loco afflictionis* : locus namque afflictionis est vita præsens; justi ergo hic, id est in loco afflictionis, humiliati sunt, quia in æterna vita, id est in loco gaudii, sublimantur. Cum vero marcescere animam diceret, recte etiam præmisit, *in memetipso*, quia in nobismetipsis quidem affligimur, sed in Deo mens nostra refovetur, tantoque a viriditate gaudii longe fit, quanto adhuc ab auctoris repulsa lumine ad se redit; tunc vero ad veræ lætitiæ viriditatem pervenit, quando per æterna contemplationis gratiam sublevata etiam semetipsam transit. »

17. NOCTE OS MEUM PERFORATUR DOLORIBUS; ET QUI ME COMEDUNT NON DORMIUNT. — Maximis, inquit, conficior doloribus, de quibus hebræi dicunt, quod ossa conterant, conturbent, dispergant, ut David ait *Psal. XXI, 5* : « Dispersa sunt omnia ossa mea ; » et Ezechias *Isai. XXXVIII, 13* : « Quasi leo sic contrivit omnia ossa mea. Et qui me comedunt, » scilicet pediculi atque alii vermes, « non dormiunt, » id est, nunquam cessant me arrodere. Alii metaphorice id exponunt de febribus, aliisque doloribus et calamitatibus seu corporis, seu animi. Sed si historiæ intendimus patet causa, quoniam S. Jobi corpus per sinus ulcerum scaturiens vermium multitudo lacerabat : ita S. Gregorius lib. XX *Moral. cap. XXI* hæc secundum litteram interpretanda docet : « Si vero allegoriæ mysterium perscrutâmur, quid, inquit, per ossa nisi fortes quique in sanctæ Ecclesiæ corpore designantur? qui quasi suo robore membra continent, dum mores infirmantium stabiliter portant. Sed cum tribulationis ultimæ contra eam fervor excreverit, in nocte os illius perforatur doloribus, quia nonnunquam tormentis victi etiam ipsi ad perfidiam defluunt, qui ad fidem alios tenere videbantur ; ait ergo : *Nocte os meum perforatur doloribus*, ac si aperte dicat : Tribulationis tenebris pressi ita afflictione tenebrantur, ut et ipsi, qui in me habebant vigorem fortitudinis, quasi jam quoddam habeant foramen timoris. Bene autem dicitur : *Et qui me comedunt non dormiunt*, quia maligni spiritus, qui carnales quosque de Ecclesia consumunt, tanto magis quiescere a tentatione nesciunt, quanto nullo carnis pondere gravantur. » Aeres enim ac vividus de die, de nocte semper et ubique robore omni suo perfruuntur : nec somno egent, utpote spiritus : quare S. Isidorus *Pelusiota lib. II Epist. 164*, dæmonem ait, ut nos decipiat, semper ἀγρυπνῶν, *insomnem esse*, in perpetua quasi vigilia excubare : cumque celeritate sint mirabili, omnibus locis adeunt; dum abiisse putent, advolant, et celerius afflant pestilentem ignem quam fieri posse quisquam dubitasset : quorum tantam et tam præsentem nocendi vim cum regius videret Vates, neque unum aut paucos sciret volitare dæmones, sed numerosissimas legiones alis igneis velocissime divagantes, pestem et exitium ubique spargentes vocat *Psal. LXXVII, 48* « immissiones angelorum malorum, » vel, ut Vatablus vertit, *cacodæmonum incursiones*. Impiæ illæ mea-

Vers. 17. Jobo vermes quietem nullam concedebant.

Ossa fortes in Ecclesia designant.

Maligni spiritus nunquam dormiunt.

tes semper in actu vigiles, et stimulis invidiæ feroces, tot sæculorum intercapedine jam inde ab initio ad fallendum et vexandum eruditæ, strenue in hoc officio versant expoliuntque, ut bene dixerit Tertullianus lib. *De Pat.* cap. 1 : « Lata atque diffusa est operatio mali multiplicia spiritus incitamenta jaculantis. » Jaculantem facit spiritum nequam ut inimicum, ut cor ipsum vitaliaque ferire cupientem : educit autem e pharetra sua grandi et abominanda multiplicia incitamenta, fraudes innumeras, scelerum modos prope infinitos, quos in animam jaculatur.

Vers. 18. 18. IN MULTITUDINE EORUM CONSUMITUR VESTIMENTUM MEUM, ET QUASI CAPITIO TUNICÆ SUCCINXERUNT ME.

Pellis et caro vocantur vestimentum.

— *Vestimentum* suum poetica metaphora vel pellem vel carnem suam vocare videtur, quæ vermium multitudo consumebatur : in Hebræo ad verbum est, *in multa vi mutatur vestimentum meum*, id est, morbi magna vi vestimentum meum immutatur, ita ut non pelle carneque sicut antea, sed ulcere et sanie tegi videar. Illud autem, *quasi capitio tunicæ*, clarius est in Hebræo, *sicut os tunicæ meæ*, ubi *os tunicæ* vocare videtur foramen ejus quod collum cingit. Sicut igitur tunica collum cingens totum deinde ad pedes usque corpus complectitur, ita ergo, inquit, sanie et tabe totus contaminatus sum; illud ulcus perstringens, de quo cap. II, 7 dictum est : « Percussit Job ulcere pessimo a planta pedis usque ad verticem ejus : » quia ergo ulcus ejus totum corpus pervaserat, eo sicut capitio tunicæ totus succinctus esse dicitur. *Capitium* autem *tunicæ* vocat os tunicæ, sive orificium ejus quod collo inseritur : nova significatio, nam *capitium*, si Nonio credimus, est tegumentum capitis; Varroni autem aliud est, et Ulpianus recenset inter vestes muliebres. Septuaginta versum hunc ita reddunt, ἐν πολλῇ ἰσχύϊ ἐπέλαβέτό μου τῆς στολῆς, ὡς περ τὸ περιστόμιον τοῦ χιτῶνος μου περιέχει με, *in multa virtute apprehendit stolam meam, et quasi ora vestimenti mei circumdedit me* : περιστόμιον vetus interpres *capitium* reddit; lexicon vero *rictus*, ab Hesychio exponitur ἡ τῆς ἐπιγλωσσίδος τόπος ἐν τῷ βρόγχῳ, *linguæ locus in gutture* : inde βρογχωτήρ, quæ est vestimenti apertura, qua collum inseritur inter induendum, nonnulli *oram* interpretantur : malim *os tunicæ* appellare.

Ecclesia est vestimentum Christi et fideles Ecclesia.

Allegorice S. Gregorius lib. XX *Moral.* cap. XIII : « *Vestimentum*, inquit, est sanctæ Ecclesiæ fidelium vita : nam sicut tota simul Ecclesia vestimentum Christi, ita fideles quique ejusdem Ecclesiæ vestimenta deputantur; hinc Paulus ait *Ephes.* v, 27 : *Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam.* Hinc per Prophetam Dominus ait *Isai.* XLIX, 18 : *Vivo ego, quia omnibus his velut ornamento vestieris.* Sed cum procella suæ persecutionis oboritur, plerique fidelium ab ejus amore separantur, qui ei sedulo inhærere videbantur. Porro tunicæ capitium collum circumdat induentis; collum vero cum stringitur, vocis usus et vitalis flatus necatur. Sanctam ergo Ecclesiam

reprobi quasi *capitio tunicæ constringunt*, quia in ea persecutionibus suis vitam fidei et prædicationis vocem extinguere conantur.

19. COMPARATUS SUM LUTO, ET ASSIMILATUS SUM FAVILLE ET CINERI. — Ad summam vilitatem perductum se dicit, ut qui vulneribus et sanie sicut lutum computresceret ac fæteret; et omnino inutilem, nisi ut in sterquilinum projectus jaceat, qui similis cineri sit effectus : ita Philippus et alii.

Tropologice luto comparantur, et in luto hærent atque indignis modis inficiuntur, qui nimium corpori afficiuntur, et imperiis illius obtemperant : corpus enim lutum est, et, ut elegantissime dicit Tertullianus lib. *De Resurr.* cap. XVI : « *Limus* titulo hominis incisus; » quod veluti imitatur consimili certe venustate D. Gregorius Nyssenus Magni Basilii frater orat., 1 *De Beat.*, hominem vocans ἄνθρωπον ἀνδρείωνα, *luteam statuum* : addit Isidorus Pelusiota lib. II, *Epist.* 5, remque etiam amplificat, corpus nostrum esse πλεῖον παντός ἀσθενέστερον, *omni luto imbecillius*. Qui igitur studio amoris impotenti in hoc lutum sive corpus feruntur, ab antiquis significantissime olim dicti *pelusiotæ*, toti lutei, et, ut Tertullianus loquitur, *e limo figulati*, nihil supra lutum sentientes : πῶδες enim, unde illa vox facta est, *lutum* significat; cujus rei ita meminit S. Hieronymus in epist. *ad Pammach.* : « *Pelusiotas* nos appellant et luteos, animalesque et carneos, quod non recipiamus ea quæ spiritus sunt : » nec sine ratione doctissimus Pater addidit *carneos* : nam Sybillas, cum divino entusiasmo hominum imbecillitatem miseriamque pangerent, eosdem appellavisse σαρκίνοις, *carneos*, variegato in opere suo lib. III *Strom.* notavit Clemens Alexandrinus, et Theophilus lib. II *ad Autol.*, apud quem est illud hemistichium,

Σάρκινος οὐδὲν ἰόντας,
Carnei et nihili homines.

Eosdem illos pelusiotas, carni suæ auctoratos et sordidis affectionibus illitos, ut luteos imperatores S. Chrysostomus in *Isai.* cap. VII, vocat παχυτέρους, *sensu crassiori*, abdomine suffarcinatos, et χάρμαι σαρμένους, *humi repentes*, vilissimis rebus affixos, corpore suo tanquam in luto immersos.

An non igitur fœdum est atque miserrimum, pulcherrimam animam, divinæ particulam auræ, nonmodo ut hirundinem innocentem in luteo nido circumcludi, verum etiam præpostera audacia carnis arbitrio pessumdari, et crudeli corporis dominatione affligi? Lactantius lib. VI, cap. I, in hominum impietatem invehens : « Quoniam, inquit, sensum illum cœlestem corpori mancipaverunt, libidinibus fræna permittunt, tanquam secum ablati voluptatem, quam momentis omnibus capere festinant, cum animus ministerio corporis, non corpus ministerio animi uti debeat. » hinc Cydonius in orat. *De Contem. mort.* egregie dixit, hoc unicum esse animi probrum et princeps damnium, σαρκὶ δουλεύσαι, καὶ ταύτῃ συμπλέεσθαι,

Carnales homines lutei vocantur seu pelusiotæ.

Animam carnī servire miserum est indignum est.

carni servire, et ejusdem amore implicari. Quam infelicitatem apud se repulans anima, non potest non profecto ingemiscere, et optare propheticæ columbæ tergo inaurato pennas, quibus supra carnis affectiones evolet. Statuit olim Deus *Deuter. XVI, 12*, ut vas fictile aut terreum, si immundum factum fuisset, contereretur et projiceretur: quod non tam pro vasis materialibus dictum voluit, quam pro hominibus qui vasa fictilia sunt; et « vasa figuli » sæpe in Scriptura vocantur, *Eccli. XXVII, 6; Isai. XXX, 14* et *Jerem. XIX, 11*. Et quid mirum? si videres aliquem principem, cui immunditia esset tam invisæ, ut vasa pretiosa auri et argenti, lapidibus pretiosissimis exornata, eo ipso quod videt immunditiam contraxisse, contereret, et in sterquilinum mitti in perpetuum juberet: quid credis facturum de vasis terreis et fictilibus, si immunda fieri videret? Deus ita immunditiam peccati aversatur, ut vasa illa aurea angelicæ naturæ, pretiosissimis lapidibus donorum fulgentissimorum ornata, qualia describit *Ezech. XXVIII, 13*, eo ipso quod videt immunditiam et æruginem superbiæ contraxisse, æternæ damnationis sententiâ tanquam virga ferrea contrivit, et in sterquilinum inferni in perpetuum projecit. Quid facturum credis de homine, qui vas est fictile et terreum, cum peccatorum immunditia et sordibus viderit inquinatum?

Hæc considerasse visus fuit S. Apostolus Petrus *II Epist. II, 4*, qui postquam expendit, quomodo angelos peccantes Deus projecit, quid de hominibus fecerit considerat: « Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos; et originali mundo non pepercit; et civitates Sodomorum et Gomorrhæorum in cinerem redigens eversione damnavit, » etc. Quasi antecedentis loco supponere videtur, quæ cum angelis peccantibus Deus fecit, illos a se in perpetuum abiciens et æterna damnatione puniens (antecedentis enim vim habet conditionalis illa: « Si Deus angelis ») ut inde inferat: Non mirum, si similiter mundum carnalem et terreum, atque impudicas et immundas civitates evertens projecit et damnarit. Si enim vasa aurea, quæ lapidibus pretiosis existerant ornata, eo ipso quod immunda fuerunt reddita, projecit, quid mirum, quod vasa fictilia undique sordibus plena abjecerit, et in sterquilinum miserit? hinc cum abjiciendum Jechoniam regem in sterquilinum Babylonis Deus prædiceret *Jerem. XXII, 28*: « Numquid, inquit, vas fictile atque contritum vir iste Jechonias? numquid vas absque omni voluptate? » id est utilitate? « Quare abjecti sunt ipse et semen ejus, et projecti in terram? » quasi dicere volens: Quid agendum est mihi de vase fictili immundo, sordibus pleno, et inutili reddito? Ita et cum *Ose. VIII, 8* duabus tribus comminabatur, se illas projecturum et in perditionem daturum: « Devoratus est, inquit, Israel (id est contritus sicut cibus qui devoratur)

nunc factus est in nationibus quasi vas immundum; » Septuaginta transtulerunt *σκευὸς ἀχρηστὸν*, vas inutile, quia vas fictile, quod immundum et contritum est, inutile penitus judicatur, ideoque projiciendum. Magno igitur timore deberent peccatores affici, videntes se vasa fictilia, immunditias et sordibus plena, peccatorum ictibus contrita, et propterea tanquam inutilia penitus rejicienda; quorum quisvis dicere potest *Psal. XXX, 13*: « Oblivioni datus sum tanquam mortuus a corde; factus sum tanquam vas perditum: » mortuus deficiente anima ad omnia redditur inutilis, ideo in sepulcrum projicitur, oblivioni traditus, ibi penitus absumendus; et vas fictile inutile redditum ad nihil valet, nisi ut projiciatur, et sicut lutum conculcetur, unde S. Job, postquam omnia recensuit mala, ad quæ deductus fuerat, in sterquilinum quasi coniectus, et ad omnia quasi inutilis factus, concludit: « Comparatus sum luto, » etc.

20. CLAMO AD TE, ET NON EXAUDIS ME: STO, ET NON RESPICIS ME. — Hic conquerendi modus plane amatorius est, a conscientie puritate profectus, q. d. Valde illud meam aggravat miseriam, quod in tantis cruciatibus innocenter degens, consolationem aut levamen nusquam invenio: clamo enim ad te Deus quasi vim patiens, et quæ supra hominem sunt dura nimium ferens, ut vel in modico releveret dolor meus, et paululum liceat respirare; tu vero non me videris exaudire in hac postulati me, relinquens me absque levamine in acerrimis doloribus meis: quin et assisto, ut famulus tibi quam possum exactissime obtemperaturus, nec dignaris me saltem intueri. Sed quantum hoc, quod Deus non respiciat, et prætereat hominem jam lutum et limum factum? Multum profecto, et pene inauditum in Deo, qui sic in homine humilii sibi complacet, ut in hoc humilitatis humanæ luto pene maneat infixus, juxta illud Davidis *Psal. LXVIII, 3*: « Infixus sum in limo profundi. » Audi quid de limo dicat Tertullianus lib. *De Resurr.*: « Limus, inquit, in manus Dei pervenit, satis beatus, et solummodo contactus: recogita totum illi Deum occupatum ac dedicatum manu, sensu, opere, consilio, ipsa in primis effectione, quæ lineamenta docebat. » Sic limus totum Deum rapit, et ejus tenet cogitationem, oculos, manus; et tamen totum hoc limi illicium apud Deum in Jobo deficit: ipse namque ad limum reductus totum suum objicit Deo lutum, et Deus lutum pertransit, nec ibi figit oculos, neque aures accommodat: « Comparatus, inquit, luto clamo ad te, et non exaudis me: sto, et non respicis me. »

Nihil scilicet in hac vita sic Deum apprehendit quod non a Deo prætereatur: in nullo sic Deus figitur et hæret, de quo non evolet, et longius abeat; adeo ut pluries se sine Deo possit lugere, quam cum præsentem Deo gaudeat. « In lectulo meo, inquit sponsa *Cant. III, 1*, per noctes quæsi quem diligit anima mea. » Nescio an unum diem integrum a sponsa cum Jesu invenies ac-

Vasa immunda Deus perdit jubet.

Quid quid peccato inquinatum est a Deo projicitur.

Vers. 20.

Job amice queritur a Deo se non audiri aut respici.

Deus humilitatis luto delectatur et trahitur.

Deus frequenter

etiam dilectis se abscondit.

tum; et plures noctes vides, in quibus Jesu præsentia caret. Hinc dicebat Guilielmus abbas serm. 1 in Cant. : « Noctes ejus frequenter interpolantur absentia sponsi : cum adest, lux est; cum abest, nox est. Ideo multæ sunt noctes sponsæ; quia multi sunt elapsus sponsi, et multæ latebræ. » Quandoquidem nox correspondet absentia Dei, necesse est multas esse noctes, quia multæ et frequentissimæ sunt Dei absentia, ne quis putet verbum Dei posse esse alligatum, ut illud pro quacumque hora homo voluerit habeat : sæpe enim præsumunt multi de Deo certis temporibus habendo, et misere se fallunt : audi quid de sponsi fuga multiplici dicat D. Bernardus serm. 32 in Cant. : « Cum, inquit, vigiliis, et obsecrationibus, et multo labore et imbre lacrymarum quæsitus Dominus affuerit, subito dum teneri putatur elabitur; et rursus lacrymanti et insectanti occurrens comprehendi palitur, sed minime retineri, dum subito iterum quasi manibus evolat. Et si institerit precibus et fletibus devota anima, denuo revertetur, et voluntate labiorum ejus non fraudabit eam; sed rursus mox disperebit, et non videbitur, nisi iterum toto desiderio quæretur. Ita ergo et in hoc corpore potest esse de præsentia sponsi lætitia, sed non copia; quia etsi visitatio lætificat, sed molestat vicissitudo. »

Negligentes temere præsumunt de auxilio Dei.

Hæc quæso expendant omnes, qui otiosam vitam agunt in mundi hujus foro, et dum in cupiditatibus suis implendis sunt toti, nullam salutis sollicitudinem, nullam de Deo propitiando cogitationem habent; nec magni ducunt, hos et illos dies, imo hos et illos annos negare Deo, ejusque vocationi repugnare, negotium animæ vel non curantes, vel in aliud tempus differentes, ac si certi forent Deum pro quacumque hora ipsi voluerint ad nutum eorum paratum et expeditum adfuturum, ut eis efficacia auxilia præstet et singularem sui assistentiam. Sed unde hæc sibi polliceri aut confingere præsumunt? Sane etiam illi, qui omni studio et labore cum lacrymis et sollicitudine Deum quærunt, talia sibi promittere vix possunt, quandoquidem Deus, licet amicissimus, non tamen assiduus, et peculiariter iis semper assistit, nec pro quacumque hora et momento ad nutum eorum adest, sed frequentibus fugis se illis eripit, et suavam suam faciem abscondit. Si ergo etiam laborantes, et anxie quærentes pro quacumque hora certo Deum sibi peculiariter assistentem non inveniunt, sed illum lugent absentem; qui otiosi in foro vivunt, in lecto stertunt, nec ulla Deo placendi sollicitudine tenentur, qua temeritate præsumunt illum sibi præsto futurum pro quacumque hora ipsi voluerint? Adfuit aliquandiu sponsæ foribus Cant. v, 2, « vox dilecti pulsantis : Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea. » Quid tunc? ipsa dicit *ibid.* vers. 6 : « Pessulum ostii mei aperui dilecto meo : at ille declinaverat, atque transierat. » Quis crederet non magis expectaturum

eum, qui sic ad ostium dilectæ et immaculatæ pulsabat? Quæ dilecta non præsumeret a se inveniendum illum, quem sentiebat pulsantem et ad januam vocantem? Et nihilominus dum paulisper cunctatur, cum vult admittere, jam non invenit quem admittat. Scilicet non pro omni hora qua vult homo adest Deus efficaciter vocaturus, sed frequenti fuga et inopinata absentiam et alienationem ostendit suam. Unde Job subdit :

21. MUTATUS ES MIHI IN CRUDELEM, ET IN DURITIA MANUS TUE ADVERSARIS MIHI, — *q. d.* Qui in te ipso crudelitatis nil habes, mihi, quem respirare a percussione non sinis, crudelis videris : ita enim Deus crudelis esse non potest, sicut nec mutari ullatenus potest. Sed quia omnino in Deo nunquam nec crudelitas nec mutabilitas venit, dum mihi dicit, quod in semetipso Deum nec crudelem nec mutabilem sentiat ostendit : nam dum circa nos quædam prospera et adversa variantur, in eo quod nos mutamur, quasi ejus circa nos mutatum animum suspicamur. Ipse vero in se incommutabilis permanens, aliter atque aliter in cogitatione sentitur hominum pro qualitate meritum : sic et lux solis, cum nequaquam sit sibi metipsi dissimilis, infirmis aspera, sanis autem oculis lenis videtur, eorum videlicet immutatione, non sua; unde, ut prædiximus, dicens : *Mutatus es*, adjunxit *mihi*, ut ipsa hæc crudelitas atque mutatio non sit in qualitate judicis, sed in mente patientis. Quod verbis quoque aliis retexit dicens : *Et in duritia manus tuæ adversaris mihi* : manus enim Dei dura creditur, cum voluntati nostræ contraria hoc quod ei in nobis displicet feriendo persequitur, et flagella ingeminat, cum dolentis anima clementiam expectat. Quæ tamen juxta allegoriæ mysterium bene sanctæ Ecclesiæ verbis congruunt, ex vocibus infirmorum, qui plerumque se plus feriri æstimant, quam mereri putant, et quasi crudelitatem arbitrantur judicis distractionem æquissimam rationis : quia et cum vulnus ægri medicinali ferramento abscinditur, *medicus crudelis* vocatur, qui tamen per secantis manus duritiam adversatur vulneri, sed concordat salutis : ita pulchre S. Gregorius *lib. XX Moral. cap. XXIII*, ubi vide illum fusius.

22. ELEVASTI ME, ET QUASI SUPER VENTUM PONENS ELISISTI ME VALIDE. — Septuaginta reddunt, ἐρῆξας δὲ με ἐν ἄνεμοις, καὶ ἀπέβληξάς με ἀπὸ σωτηρίας, *statuisti autem me in doloribus et projecisti me a salute* : in Hebræo est, *tollis me ad ventum, quo innuit instabilem suam conditionem* : nam vento nihil levius, nihil instabilius : interdum celeritatem arguit, ut quando Deus dicitur volare super pennas ventorum; hinc *a vento tolli* idem est quod *velociter tolli*; vel *Psalm. XVII, 11* : « Tollis me in ventum, » id est auferis me ut penitus evanescam. Eodem spectat quod sequitur : « Equitare facis me, » scilicet super ventum, ut quam celerrime auferar e medio; nam venti celeritas in proverbio est. Cæterum sensus est, *q. d.* Ex sublimi felicitatis *Graviter*

est e sublimi casus.

fastigio, in quod me evexeras, nunc in profundum malorum barathrum præcipitas eo acerbiori et magis miserando casu, quo e sublimiori fortuna: postquam enim sic me in altum nullo stabili fundamento nixum quasi supra ventum sublimaveras, subito me permisisti e supremo felicitatis gradu ad infimam usque sortem et extremam calamitatem decidere; veluti si quis ex suprema vel media regione aeris in profundum terræ puteum corrueret; quibus in verbis demonstrat se maximo dolore affici recordatione præteritæ felicitatis, dum præsentem miseriam intuebatur: « Levior enim dolor est, inquit Seneca *De Tranq.* non habere quam perdere; tolerabilius non acquirere quam amittere. » Itaque lætiores videbis quos nunquam fortuna aspexit, quam quos deseruit: non enim bona non accipere adeo grave est quam acceptis privari; et nihil magis miserabile est quam ex beato fieri miserum, id quod expressit Pompeius apud Lucanum cum dixit:

Decorci est fortuna prior.

Dolebat hoc quoque David dicens *Psal.* ci, 18: « Quia elevans allisisti me; » qui locus huic omnino similis est, eundemque sensum habet: significat enim se a Deo in sublimiorem dignitatis ac potestatis gradum evectum, ac deinde ex eodem dejectum, deturbatum, præcipitatum, gravissime læsum atque collisum fuisse; unde accidit, ut longe molestior accideret hujuscemodi humiliatio. Tropologice S. Gregorius lib. XX *Moral.* cap. xxiv, interpretatur hoc de transitoria felicitate: « Quia, inquit, præsentis vitæ gloria quasi in alto cernitur, sed nulla stabilitate solidatur; velut elevatur, et super ventum ponitur, qui prosperitate transitoria lætatur: quoniam ad hoc solum hunc fugitivæ felicitatis aura sublevar, ut repente deterius in infimis sternat. »

Prosperitas transitoria super ventum ponitur.

Vers. 23. 23. SCIO QUIA MORTE TRADES ME, UBI CONSTITUTA EST DOMUS OMNI VIVENTI, — *q. d.* In omnibus autem his non aliam habeo consolationem temporalem, nisi quod cognosco non esse durabilem istam tantam calamitatem, sed morte brevi finiendam: hoc enim scio, te post istam calamitatem, cum tibi visum fuerit, ad mortem usque me perducturum: ad quam velut ad communem domum et generale hospitium migrare oportet sine exceptione universos qui vivunt super terram; quemadmodum ii qui in præteritis generationibus vixerunt illuc jam præcesserunt, et subsequenter nos qui post nascituri sunt in futuris generationibus: omnibus enim hominibus statutum est mori. *Ubi constituta est domus omni viventi:* expende in primis vocem *domus*: in Scriptura enim maxime differunt *domus* et *tabernaculum*: nam *tabernaculum* est mansio constituta ad habitandum non permanentem, sed ad breve tempus; illudque extruitur levissimo aut nullo fundamento supposito, fixis tantum in terra baculis, superponendo illis pelles aut cortinas cilicinas; quomodo *Habac.* iii,

Qua sit differentia inter tabernaculum.

7 dicuntur « pelles terræ Madian: » cujusmodi habitationibus utebantur filii Israel per desertum ambulantes, figentes tabernacula in locis ad quæ noctu perveniebant, inde statim discessuri; unde et dicitur *Isai.* xxiv, 20: « Tabernaculum unius noctis. » *Domus* autem dicitur habitatio constructa ad habitandum permanentem, cui solidum firmumque fundamentum, ut stare possit, substernitur; super quod firmi eriguntur parietes; unde Jonadab hoc filiis suis imposuit *Jerem.* xxxv, 7: « Domum non ædificabitis, sed in tabernaculis habitabitis, » ubi tabernacula domibus opponit. Hinc locus ille, in quo arca Dei primo habitabat, quia mutabilis erat, et minime permanens vocabatur *tabernaculum*, ut tabernaculum Silo *Psal.* lxxvii, 60; sed templum, quod a Salomone constructum fuit, ut permaneret in illo perpetuo, vocatum fuit *Domus Domini*, III *Reg.* viii, 20.

In hac vita non habet homo locum, in quo habitet tanquam in domo, sed tanquam in tabernaculo: quia nullus est in hac vita locus, in quo sit permanens. In sepulcro autem constituta est tibi domus, ibi permanebis toto tempore quo mundus perduraverit. Cui concinuisse videtur David, ut S. Augustinus elegantissime annotavit in *Psal.* xlviii loquens de divitibus et potentibus, qui ampla exstruunt palatia, domos laqueatas ædificant, tanquam si in eis perpetuo essent permansuri, dicens, hujusmodi ædificia non domos, sed tabernacula esse *Psal.* xlviii, 12: « Sepulcra eorum domus illorum in æternum. Tabernacula eorum in progenie et progenie vocaverunt nomina sua in terris suis: » diligenter annota, prius dicere hominum sepulcra esse *domos illorum*, et domos quidem *in æternum*, aut in sæculum, id est dum mundus duraverit. Deinde habitacula, quæ in terra posteris suis relinquunt, ad nominis sui celebritatem instructa, non domos, sed *tabernacula* vocat; recte quidem, quoniam in habitaculis super terram exstructis minimo tempore manere sinuntur, nec ulla in eis firma aut fixa statio est. Frequenter contingit, ut mox ædificato palatio morte absorbeatur dives, imo et nonnunquam priusquam structura ad perfectionem fuerit perducta; cogaturque velit nolit erecta multis laboribus et sumptibus palatia posteris relinquere, nec eis permanendi ibi facultas conceditur: et si conceditur, certe breve nimium est quod conceditur. Quilibet enim homo confiteri debet se peregrinum super terram, ideoque nec habere in ea civitatem permanentem aut fixam domum: nam ubi quis advena est, ibi domum fixam non habet. Deinde notum est, militiam esse vitam hominis super terram; milites autem non fixas habent domos, sed in tabernaculis agunt: sepulcra vero eorum recte *domus illorum* vocantur, propter stabilem et longissimam mansionem, in qua in æternum manebunt, dum mundus perdurabit. Recte ergo, inquit S. Augustinus, *tabernacula* vocantur, in quibus temporaliter manserunt; sepulcra au-

In hac vita solum habemus tabernaculum, in sepulcro vero domum.

tem domus, in quibus quasi in æternum manebunt. Tabernacula suis dimittent, ubi manebunt brevi tempore vitæ, et transibunt quasi ad domos æternas ad sepulcra. Quid illis prosunt tabernacula « in generatione et generationem, » in filios, nepotes, pronepotes? quid? audi *ibid.* vers. 12: « Vocaverunt nomina sua in terris suis. » Ibi parietibus exstructis procurant nomina sua vocari, etc.

In sepulcro cullibet domus constituta.

In sepulcro igitur constituta est tibi domus morienti, cui viventi tantummodo locus conceditur, in quo brevissime tanquam in tabernaculo debili et infirmo possis habitare. Apte autem dicitur *domus constituta*: in Hebræo est מוֹגֶד *moghed*, quod proprie significat locum statutum, ut in eo plures congregentur, aut in unum convenient; quomodo dantur in civitatibus domus communes, ad quas omnes conveniunt, ubi omnes promiscue congregantur, qualis erat synagoga, apud Judæos, et templa apud nos; Pagninus vertit, *ad domum congregationis omnis viventis*; Regia, *ad domum conventus omnis viventis*. In mundo unusquisque locum suum habet ab alio separatam, dives a paupere, nobilis ab ignobili, dominus a servo; sed in sepulcro constituta est domus, in qua omnes congregentur, simul in unum dives et pauper. « Parvus et magnus ibi sunt, inquit Job cap. III, 19, et servus liber a domino suo. » Quamvis princeps Isboseth et dux Abner dum viverent grandi dissidio ab invicem fuissent separati IV Reg. IV, 13, demortui tamen, « tulerunt caput Isboseth, et sepelierunt in sepulcro Abner. » In scachorum ludo, quamdiu calculi supertabulam stant erecti, unusquisque locum suum tenet juxta suam qualitatem ac dignitatem; dum tamen e tabula extrahuntur, omnes turmatim uno eodemque includuntur sacco: « Aperi sepulcra, inquit S. Augustinus serm. 48 *ad Fratres in erem.*, et vide, an discernere possis, quis dominus, quis servus, quis pulcher, quis deformis, quis dives; quis pauper, » Et propterea funera vocamus *exsequias*, quia mors omnes exæquat. Aliqui dicunt vocem מוֹגֶד *moghed* significare *testamentum*; ut vertere possis, *ibi constituta est domus testamenti cunctis viventibus*, id est, domus jure testamenti omnibus conveniens. Hæc domus testamentario jure tibi convenit a primo omnium parente, qui jure hæreditario hoc solummodo tibi reliquit: per illum enim Rom. V, 22 ingressa est mors, « et ita in omnes homines mors pertransit. »

Vers. 24. 24. VERUMTAMEN NON AD CONSUMPTIONEM EORUM ERITIS MANUM TUAM; ET SI CORRUERINT, IPSE SALVABIS.—

In morte fit separatio, non abolitio corporis et animæ. Non autem ideo, inquit, per mortem spero liberari a miseria, quod per eam arbitrer me prorsus consumendum et secundum corpus et secundum animam: tametsi enim in mortem trades omnes homines, ut separetur ad tempus anima a corpore; non tamen emittes manum tuam ad totalem eorum consumptionem; nec extends potentiam tuam, ut penitus homines in nihilum redigas, ita ut neque corpus remaneat post mortem, neque anima,

vel ut nunquam reuniantur corpus et anima; quemadmodum bruta animalia dum moriuntur penitus intereunt, etiam secundum animam et sine spe resurrectionis prorsus consumuntur. Imo vero etiam si homines per mortem cadant, et ad tempus deficiant per separationem animæ a corpore; tu tamen dextera omnipotentis tuæ salvabis eos. Universos quidem et bonos et malos servabis secundum animam, non permittens animam cujusquam secundum substantiam interire cum corpore. Item universos servabis ad resurrectionem, sic ut suo tempore resurgant in corpore et anima vel ad gaudia, vel ad supplicia. Bonos vero speciali ratione salvabis omnes ad vitam et gaudia sempiterna. « Justus autem, inquit Sapientia Sap. IV, 7, si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. » Hanc justorum mortem ut sortem felicem laudavit S. David, ejus carmen est *Psalm. CXV, 15*: « Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus: » *pretiosa* quidem, sive quia ut sortem magni valoris non permittit Dominus passim et temere ab impiis inferri; sive quia pro ea cohonestanda atque lenienda Filius ipse Dei non erubuit carnem induere; sive quia hujusmodi mortem consuevit mercede amplissima remunerare. Hæc igitur mors a sapientibus et prudentibus vitæ merito præponitur, quod aliquid magnum et pretiosum habeat absconditum, cujus gratia ipsa quoque sit bona atque pretiosa. Et revera ita est, nam hæc justorum mors finis est laborum, principium quietis, fuga tristitiæ et adventus lætitiæ; sedatio tempestatis et initium tranquillitatis; consummatio exsili et reditus in patriam; in quam tot periculis superatis, tot laboribus exantlatis, et tot afflictionibus sustentatis, conati sumus repedare.

Sanctorum mors pretiosa est.

O vere felix et beata sanctorum mors, quam tot ac tanta bona nobilitant! quis enim somnum non amet, ex quo in vitam immortalem evigilet? quis non peregrinationem suscipiat, non jam ut sanctorum reliquias veneretur, sed ut sanctis sanctus factus assideat? Quis non libens se dedat itinere, quo in patriam desideratam veniat? quis non transitum a terra in cælum, ab exsilio in regale palatium, a mortalitate ad immortalitatem gaudens exultansque suscipiat? Quis non calicem amarum dispensatione Domini edulcatum gustet? quis non carcere exeat, ergastulum fugiat, peccandi occasiones relinquat? Quis non in curiam regiam triumphator ascendat, in qua eum angeli ob victorias coram mundo, de diabolo et de carne reportatas coronatum læti et exultantes excipiant? quis tandem non alacer revertatur in domum suam, ubi eos amplexetur, quos aut ex facie novit, aut nosse desideravit, et cum eis semper vivere concupivit? Hæc autem domus patria cælestis est quam justus clavis mortis aperit; « ubi eos charorum numerus expectat, ut verbis S. Cypriani utar, parentum, fratrum, filiorum, frequens eos et copiosa turba desiderat, jam de sua immortalitate segura et ad-

Quanta sint bona mortis justorum.

Beata
mors bo-
nam vi-
tam se-
quitur.

huc de eorum quos diligunt mortalitate sollicita. » Omnibus quidem moriendum et hinc emigrandum est; sed qui pretiosam sanctorum mortem consequi desiderat, eorumdem quoque vivendi rationem teneat necesse est. Huc spectat prudens illud ac salutare monitum S. Bernardi *Epist.* 105 sic scribentis : « Volo te, inquit, mortem etsi non efugere, certe vel non timere. Justus quippe mortem etsi non cavet, tamen non pavet : denique *Sap.* iv, 7 si morte preoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Moritur quidem justus, sed secure, quippe cuius mors ut presentis est exitus vitæ, ita introitus melioris : bona mors si peccato moriaris, ut iustitiæ vivas. Hæc mors necesse est ut præcurrat, ut sequatur illa securâ. In hac vita quamdiu durat, compara tibi illam quæ semper durat. Dum vivis in carne morere mundo; ut post mortem carnis Deo vivere incipias : quid enim si conciderit mors saccum corporis tui, dum te subinde circumdet lætitiâ? O quam beati mortui *Apoc.* xiv, 13, qui in Domino moriuntur, audientes a spiritu, ut requiescant jam a laboribus suis. Non solum autem, sed et succedit jucunditas de novitate, ac de æternitate securitas. Bona proinde mors justipropter requiem, melior propter novitatem, optima propter securitatem : » sic ille. Discamus itaque mori, ut bene moriamur, quia nemo bene facit quod nunquam præstare didicit; vivamus sancte, ut in perpetuum vivamus, colamus perfectam iustitiam, quæ nos in vita dirigat per semitas æquitatis, et in morte defendat ab operariis iniquitatis, et post mortem in sedes immortalitatis deducat.

Vers. 25.

Jobi
affectus
erga
afflictos
eximius

25. FLEBAM QUONDAM SUPER EO QUI AFFLICTUS ERAT, ET COMPATIEBATUR ANIMA MEA PAUPERI, — id est, ex affectu misericordiæ condolebam miseris, lugens cum lugentibus, et flens cum flentibus; neque verbo aut signo commiserationem tantum ostentabam, verum ex intimo cordis affectu illis condolebam, atque etiam re ipsa pro mea virili illorum miseriis succurrere studebam : ita *sup.* cap. xxix, 13 et 25 se « cor viduæ consolatum » asseruit, et glorioso honoris titulo « merentium consolatorem et patrem pauperum » appellavit, ubi vide quæ de eximia Jobi in egenos misericordia notavimus; quibus hic tantum addo quod habet Chrysostomus ad hunc locum *hom.* 16 in *Matth.* : « Si, inquit, certa est merces etiam gemituum ac lacrymarum, quando et verbum et studium aliaque plurima concurrerint, considera quanta sit retributio conferenda : nam ipsi quoque cum inimici essemus Dei Unigenitus nos ei reconciliavit, irato medium se inferens et opponens, qui et plagas pro nobis suscepit et mortem. Studeamus igitur et nos eos qui affliguntur de malis innumeris liberare, » etc. Ita D. Chrysostomus, qui nobile quoddam eleemosynæ genus esse dicit *στενάζειν, ingemiscere* et flere propter eos qui affliguntur. Hinc viri misericordiarum in hac hominum societate communique nexu religionis, cum mysticum omnium efficiant corpus, si quod malum in alium cadit,

illud minime a se alienum putant, sed potius æquam honestumque opinantur, alienis doloribus affligi. Omnes quidem ad illum invitât Sapien-tis monitio *Eccli.* vii, 37 : « Ne desis plorantibus in consolatione, et cum lugentibus ambula; » in arcano autem sermone *ambulare cum aliquo*, est illius mores et agendi rationem imitari : quare *cum lugentibus ambulare* nihil est aliud, quam cum illis se quoque luctui lamentisque tradere, unde illud Apostoli *Rom.* xii, 15 : « Flere cum flentibus. » Quod præceptum longe ante religiosissime Job tenuerat, ut qui fuerit collactaneus miserationi, quam inde ab infantia uberibusque hauserat, de se enim hic vere testatur in hunc modum : « Flebam quondam super eo qui afflictus erat, et compatiebatur anima mea pauperi : » hoc præsertim nomine Jobum apud suos regium nomen consecutum puto, imperiique insignibus ornatum; quandoquidem ex mente D. Chrysostomi nemo videri debeat ad alios moderandos idoneus, quam qui noverit *συ-ναλγῆν, condolere*, flere cum flentibus, miseriisque aliorum tangi et calamitate : propter illud virtutis ornamentum tam excellens, ut cognatum celo videatur, ait Moysen evectum a Deo fuisse *ἐν τῷ θρόνῳ τῆς δημοκρατίας, ad thronum publici dominatus* et populi gubernationem, cum sæpe jam specimen suæ humanitatis pignusque dedisset, et acerbo gentis casu sic afflictus commotusque fuisset, ut mœrore plenus lacrymisque se deleri de libro vitæ peteret, ne populus infando exitio premeretur. Hæc est plane regii animi nota et heroicæ charitatis, alienas miseras ducere suas, illasque proprio suo dolore mitigare atque minuere.

26. EXPECTABAM BONA, ET VENERUNT MIHI MALA : Vers. 26.
PRESTOLABAR LUCEM, ET ERUPERUNT TENEBRÆ. — Con- Job pro
bonis
mala re-
cipit.
queritur maxime de suis ærumnis, eo quod post multa patrata bona totin eum irruerint mala, *q. d.* Cum semper in alios fuerim misericors, sperabam fore ut etiam mihi consimilis exhiberetur et a Deo et a proximis misericordia, si quando in casus adversos incidissem; sed e contra evenerunt mihi pro expectatis bonis inexpectata mala, nec Deo miserente, scilicet quantum ad externam consolationem, nec homine, quoniam etiam illi qui ad consolandum me accesserunt longe gravius afflictum animum meum exulcerarunt. Porro *lucem* pro prosperitate, *tenebras* vero pro adversitate ponit, *q. d.* Putabam reliquum vitæ tempus me peracturum in jucundo statu pristinae felicitatis, eo quod tam devoto corde Deum timissem, et pauperum misertus fuisset; sed subito et ex improvise obruerunt me adversitates quibusvis tenebris tetriores. Annotat hic Joannes a Jesu Maria, plerosque piissimos Dei cultores, tunc præsertim cum religiosius agunt, et eximia pietatis opera exercent, ut merito sibi videantur peculiare aliquod divinae benevolentiae signum expectare, gravius premi, ac in tristio rem animi ariditatem ac desolationem incidere.

27. INTERIORA MEA EFFERBUERUNT ABSQUE ULLA RE- Vers. 27.

Jobi erat
intimus
cruciat-
tus.

QUE, PRÆVENERUNT ME DIES AFFLICTIONIS. — Sed parum, inquit, fortasse videretur, si tantum in superficie carnis aut in extremis partibus corporis ista desæviret afflictio; nunc vero etiam usque ad intima viscerum, nervorum, ossium et medullarum penetrat horrenda corruptio ac tabes, quæ calore supra modum effervescente quasi inflamat, et ebullire facit omnia intestina, unde continuus nascitur in toto corpore cruciatus, qui nullam mihi quietis partem concedit. Philippus nescio quem ingentem cruciatum significari existimat inferni similem: « Magnos, inquit, dolores gehennarum significat, dum suas cum illis comparat pœnas quibus ejus viscera interno fervore coquerentur; » deinde vero quod additur « absque ulla requie » sic interpretatur, « quod doloribus simul et cogitationibus cruciaretur. » Sed prior sensus est simplicior, et est Titelmanni, Pinedæ et aliorum passim interpretum. *Præven-erunt me dies afflictionis*, id est, ex improvise nihil tale cogitantem oppresserunt: gravissima est enim ærumna, quæ incautum occupat. Porro *dies afflictionis* Septuaginta vertunt *ἡμέραι πτωχίας*, *dies mendicitatis*. Alii referunt ad diem mortis, quod videret se juvenem aut virum robustum morte præventum, et jam jam moribundum in dimidio dierum suorum. Philippus ad internum judicii appropinquantis timorem refert.

Vers. 28.

Jobi
summus
mæror.

28. MÆRENS INCEDEBAM SINE FURORE, CONSURGENS IN TURBA CLAMABAM. — Omnia, inquit, ægerrimi et miserissimi animi ac conditionis calamitosissimæ documenta præbui; sed quod ait: « Mærens incedebam, » obscuritatem adfert, quæ est mærentis animi tristitia, aliena ab omni luce et jucunditate: quare ex Hebræo legi potest, *obscurus in-cessi*, contenebratus, aut quid simile: sic *Jerem. IV, 28*, *lugere terra et mæreere cœli* dicuntur cum obducuntur tenebris: Solent autem tristibus et miseris videri omnia tenebrescere, occupantibus cerebrum spiritibus obscuris, atris et lucis expertibus: quare et illa melancholiam generant quæ nigra sunt; hinc fit ut obscuritas ad lugubrem et nigrum lugentium habitum referatur. Significat ergo se sibi jam brevi morituro quasi funebrem luctum impendere, quod nemo futurus sit ex amicis ei superstes, qui defunctum lugeat, et supremum funeris honorem impendat: ita Pineda. Quod autem addit *sine furore*, suam mansuetudinem declarat, qua in tantis doloribus sic ab omni furore iracundiæ sibi temperabat, ut præ doloris vehementia nemini convicium aut blasphemiam ingereret: solet enim furor nonnunquam ex mærore nasci, cum homo eos ulcisci querit qui sibi mærorem attulerunt, aut cum mæroris causas a se repellere conatur. Cæterum, inquit, ad satisfaciendum nonnihil dolori meo, eumque vel in aliquo mitigandum, post sessionem mihi ipsi molestus, ut solet evenire iis qui graviter torquentur, « consurgens in turba clamabam, » id est, inter circumstantes me homines miseriam meam

lamentabiliter ejulabam, et explicabam dolorem meum, si forte, ut fieri solet, ex hoc aliqua mihi posset provenire consolatio. Sed quid? perparum a proximis inveni consolationis; unde subdit:

Vers. 29.

29. FRATER FUI DRACONUM ET SOCIUS STRUTHIONUM, — *q. d.* Concives et cognati mei crudeles sese mihi exhibuerunt ad similitudinem draconum, non solum non consolantes vel alleviantes meum dolorem, verum etiam suis venenosis sibilis, id est maledicis detractionibus et conviciis, mea vulnera aggravantes; quibus tamen ego nunquam aliter quam fratrem me exhibui, omnem illis ostendens familiaritatem et charitatem. Socii quoque mei, cum quibus ego non aliter quam amice et socialiter convixeram, facti sunt erga me crudeles et immisericordes quasi struthiones, quibus non sunt viscera misericordiæ, et qui vix propriorum fortium miserentur: dicuntur enim struthiones ova sua passim in viis aut arena a quovis eo accedente proculcanda diripiendave deserere: sic nimirum etiam socii ac sodales, qui Jobum fovere ac solari in tantis doloribus debuissent, eum dereliquerunt. Alii ideo censent Jobum se draconum ac struthionum fratrem appellasse, quod ea animalia tristes voces edant, quales Jobus, immenso malorum pondere degravatus, promebat. Inter dracones porro et struthiones habitare Job dicitur, quia eorum societatem cogebatur ferre, qui instar draconum varii, versipelles, subdoli et vafri sunt; tum etiam qui ore venena vomunt, et dicitaria seommatæque quasi e plaustro jaculantur, tabe obvios quosque aspergunt; tum etiam stolidi sunt, et capite censi: et tamen tot iniquis hominibus undequaque septus, nunquam eorum ingenium moresve hausit, impietatem ebibit, aut vitium imbibit. S. Hieronymus exponens ista verba *socius struthionum* ait: « Fatuus factus sum et insipiens sicut struthio avis stultissima, » *q. d.* Ne arbitremini me sapientiam ostentare, cum argutias vestras callidas et malitiosas eludo; cum multa taceo, et plura dissimulo, fatuus factus sum et insipiens apud vos; at re ipsa magis sapiens, nam hæc affectata ignorantia diserta sapientia est, et qui sic magis desipit sapit magis: porro sensum hujus loci tropologicum vide apud S. Gregorium lib. XX *Moral.* cap. XXIX, qui per *dracones* vult designari malitiosos, per *struthiones* vero simulatores et hypocritas.

Vers. 30.

30. CUTIS MEA DENIGRATA EST SUPER ME, ET OSSA MEA ARUERUNT PRÆ CAUMATE. — Vi morborum et ærumnarum et maximo mærore non tantum faciem et carnes extenuatas, sed etiam ipsas ossium medullas absumptas esse significat: simili sensu David *Psal. xci, 11* ait ossa sua sicut cremium aruisse. Sane illud notum est *Prov. xvii, 22*: « Animus gaudens ætatem floridam facit: spiritus tristis siccat ossa: » mæror enim vitalem calorem absumit, et nutritionem partium minuens paulatim tabem inducit: idcirco Plato in *Cratyl.* censet ex Chryssippi et Socratis sententia *λύπην*, *molestiam*

Job mor-
bis et
mærore
extenna-
tus fait.

Justi æ-
lo Dei
adurun-
tur et
tabes-
cent.

animi, quasi λέων dictam, hoc est totius corporis *dissolutionem*. Tropologicè S. Gregorius lib. XX *Moral.* cap. xxx hunc versum exponens, hoc perfectis esse omnibus commune prodit, ut dum infirmi cœlestium obliti atque sui ad vitiositatem et scelus prosiliunt, ipsi magno sint in mœrore, atque intimo igne crucientur: Dei enim zelo uruntur et liquefiunt animæ sanctæ, et velut in equuleo distenduntur, cum perire illos vident et divinis bonis spoliari, quos Deus evangelii lumine colustrat, et amantissime invitat ad sempiternam felicitatem; et libenter quidvis paterentur, ne miseri in calamitosissimam pestem et salutis perniciem corruerent. Cum Deus Noe diceret homini innocentissimo, et in quem oculos benevolentiae suæ conjecerat *Gen. vi, 13*: «Ego disperdam eos cum terra.» S. Chrysostomus ait illum perditum mundi instaurarorem, tametsi virtutum omnium præsidio septum, exhorruisse tamen in formidabili Numinis oraculo, et prope immenso animi dolore illud audivisse: justis enim, quos zelus et divini honoris amor salutisque mortalium inflammat, pro aliorum, inquit, salute ferre quælibet eligerent, et mirum quantum solliciti sunt. Et certe apostoli docti a Christo, et qui deinde eorum vitam et pietatem secuti sunt, tum dictis suis tum facinoribus ostenderunt, hujus zeli proprium esse devorari, et comedi, et tabescere, et irasci, dolere, exanimari: vide quæ in *Expos. Patr. Græc. in Psalm. ad Psalm. LXVIII, 10* notavimus.

Vers. 31. 31. *VERSA EST IN LUCUM CITHARA MEA, ET ORGANUM MEUM IN VOCEM FLENTIUM.* — Proverbialis est sententia, qua magna significatur rerum conver-

sio; an autem Jobus usus fuerit cithara et organo sicut David, vel domi habuerit symphonicos pueros, quorum numeroso cantico laxaret animum, et ad cœlestium rerum contemplationem excitaret spiritum, incertum est. Hoc tamen certum, in *cithara* et *organo* felicem significari fortunam et hilarem animum; in *voce autem flentium* et lugubri sono infelicem, et ærumnosam sortem, et anxium animum, et mœrore contractum: quare captivi Babylonii cum nihil sibi in alieno solo jucundum promitterent, mœrentes animis ac diffluentes lacrymis *Psalm. CXXXVI, 2*, ad Babylonica fluentia in salicibus organa sua suspenderunt. Id quod ad custodiam castitatis referens Methodius: *Organa*, inquit, vocant habitacula sua, quæ suspenduntur a funibus castitatis, ut tangant laquearia, ne rursum abjecta in intemperantiæ lacu volutentur: hæc enim castorum princeps cura est et continuum opus, sese a terra disjungere, attollere mentem et cogitationem in cœlum, beato suspensio esse elevatos, nec permittere ut animus et ipsa membra, quæ organa sunt Spiritus Sancti, ulla contagione polluantur; in *salicibus* autem *suspenduntur*, dum omnem speciem inhonesti motus refugiant, coercent corporis sensus, et nimiam eorum libertatem comprimunt: denique *flent super flumina Babylonis*, dum Sionis recordantur, et deplorant hujus vitæ miseriam et continuam calamitatem, in qua semper domi et foris sunt hostes omni ratione metuendi, qui insidias pudicitiae moliantur: contra quos quomodo Job sese armaverit defenderitque, audies seq. cap. vers. 1 ac seq.

Cithara
et organum
felicis et
lætitiae
symbola.

Casti organa
lascivias
suspendunt.

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Postquam Jobus suas recensuit calamitates, subdit eximiorum operum catalogum, quo evincat se non ob anteacta crimina in arumnas incidisse: ducit autem exordium ab exactissimo ac plane mirabili castimonie cultu: deinde plures enarrat alias virtutes suas, quibus a puero assuevit; removens a se suspensionem scelerum quæ semper exhorruit: denique Deum ipsum citat, et innocentie suæ judicem optat.

1. Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine. 2. Quam enim partem haberet in me Deus desuper, et hæreditatem Omnipotens de excelsis? 3. Numquid non perditio est iniquo, et alienatio operantibus injustitiam? 4. Nonne ipse considerat vias meas, et cunctos gressus meos dinumerat? 5. Si ambulavi in vanitate, et festinavit in dolo pes meus: 6. Appendat me in statera justa, et sciat Deus simplicitatem meam. 7. Si declinavit gressus meus de via, et si secutum est oculos meos cor meum, et si manibus meis adhæsit macula: 8. Seram, et alius comedat: et progenies mea eradicetur. 9. Si deceptum est cor meum super muliere, et si ad ostium amici mei insidiatus sum: 10. Scortum alterius sit uxor mea, et super illam incurventur alii. 11. Hoc enim nefas est, et iniquitas maxima. 12. Ignis est usque ad perditionem devorans, et omnia eradicans genimina. 13. Si contempsi subire judicium cum servo meo, et ancilla mea, cum disceptarent adver-

sum me. 14. Quid enim faciam cum surrexerit ad judicandum Deus? et cum quæsierit, quid respondebo illi? 15. Numquid non in utero fecit me qui et illum operatus est: et formavit me in vulva unus? 16. Si negavi, quod volebant, pauperibus, et oculos viduæ exspectare feci. 17. Si comedi buccellam meam solus, et non comedit pupillus ex ea: 18. (Quia ab infantia mea crevit mecum miseratio, et de utero matris meæ egressa est mecum.) 19. Si despexi pereuntem, eo quod non habuerit indumentum, et absque operimento pauperem: 20. Si non benedixerunt mihi latera ejus, et de velleribus ovium mearum calefactus est: 21. Si levavi super pupillum manum meam, etiam cum viderem me in porta superiorem: 22. Humerus meus a junctura sua cadat, et brachium meum cum suis ossibus confringatur. 23. Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, et pondus ejus ferre non potui. 24. Si putavi aurum robur meum, et obrizo dixi: Fiducia mea. 25. Si lætatus sum super multis divitiis meis, et quia plurima reperit manus mea. 26. Si vidi solem cum fulgeret, et lunam incedentem clare: 27. Et lætatum est in abscondito cor meum, et osculatus sum manum meam ore meo. 28. Quæ est iniquitas maxima, et negatio contra Deum altissimum. 29. Si gavisus sum ad ruinam ejus qui me oderat, et exsultavi quod invenisset eum malum. 30. Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam ejus. 31. Si non dixerunt viri tabernaculi mei: Quis det de carnibus ejus ut saturemur? 32. Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit. 33. Si abscondi quasi homo peccatum meum, et celavi in sinu meo iniquitatem meam. 34. Si expavi ad multitudinem nimiam, et despectio propinquorum terruit me: et non magis tacui, nec egressus sum ostium. 35. Quis mihi tribuat auditorem, ut desiderium meum audiat Omnipotens: et librum scribat ipse qui judicat. 36. Ut in humero meo portem illum, et circumdem illum quasi coronam mihi? 37. Per singulos gradus meos pronuntiabo illum, et quasi principi offeram eum. 38. Si adversum me terra mea clamat, et cum ipsa sulci ejus deflent: 39. Si fructus ejus comedi absque pecunia, et animam agrorum ejus affluxi: 40. Pro frumento oriatur mihi tribulus, et pro hordeo spina.

Vers. 1. Job pactum init cum oculis; et quale illud.

1. PEPIGI FŒDUS CUM OCULIS MEIS, UT NE COGITAREM QUIDEM DE VIRGINE. — Jobus hic de oculis suis quasi de inimicis loquitur, a quibus salus impeteretur, cum quibus honoratum fœdus ineundum censuit: nam cum nervos eorum omnes elisisset, et in primis curiositatem domuisset, unde erumpit impudicitia, ita victor pactus est, et hanc legem sibi sanctissime et religiosissime indixit, ut oculi ad res necessarias, et præstandam erga alios charitatem, quando esset opus, aciem intenderent, nunquam autem ad ministerium cupiditatis, aut perfruendam e pulchritudine voluptatem, et immittendas in animum minus honestas et pudicas cogitationes. *Ut ne cogitarem quidem de virgine*, ubi modum loquendi observa: neque enim dixit: « Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne intuerentur quidem virginem; » sed, « ut ne cogitarem quidem de virgine: » videbat quippe vir sapientissimus ex aspectu virginis ita facile cogitationem accendi perpetrandi sceleris, ut jam ipsa visio sit veluti cogitatio, quoniam ea aspectum continuo sequitur, cogitationem delectatio, delectationem consensus; unde merito dicitur *Thren. III, 51*: « Oculus meus deprædatus est animam meam. » Porro eleganter ait se *fœdus pepigisse cum oculis*, quia sicut in fœderibus et compositionibus qui

fœdera percutiunt, aliquid ex utraque parte de suo jure deperdunt, ita cupiebat Job, ut oculi de suo jure aliquid perderent non videndo interdum quæ liceret, neque omnem etiam licitam intuenti occasionem arripiendo; ipseque etiam animus de suo jure aliquid remitteret, id est voluptatem, quam ex pulchrarum rerum aspectu licite poterat accipere.

Cajetanus observavit in fœdere hoc, quod Job pepigit cum oculis, indicari propositum firmum et inviolabile non aspiciendi curiose feminas, eo quod pacta et fœdera nullo pacto licet violare et infringere; sancit igitur fœdus cum oculis, ne cogitet, quia incautus corporeæ pulchritudinis intuitus turpium cogitationum ac motuum seminarium est. Quare significantius dixit: « Pepigi fœdus, ne cogitarem, » quam si dixisset: « Pepigi fœdus, ne intuerer, » ut per hoc ipsum pateat appositum esse ad colendam castitatem consilium, oculos cohibere; quod est primos orsus mali suaviter serpentis præcidere: nam qui amat oculos præsertim intuentur, ut ex Aristotele prodit *Athenæus lib. XIII*. Præterea cum prodeat animus per oculos in apertam lucem et conspectum, in iisque, ut in tabella bono in lumine collocata, tacite animorum affectiones pingantur, clarum est, ita re-

Cur Job cum oculis sanciat fœdus, ne cogitet.

Oculus affectionum animi index.

Aspectus virginis quam sit fugendus.

gendos atque omni providentia componendos videri, ut nullius mali facinoris indicium præbere possint: est enim illud Plinii verissimum lib. XI dicentis: «Profecto in oculis animus inhabitat;» et majori auctoritate D. Hieronymus *Epist.* 10: «Taciti, inquit, oculi cordis fatentur arcana;» hinc disertissimus Chrysostomus hom. 13 in *Colos.* oculos vocat τῆς ψυχῆς μέλος, *membrum animi*, quod iis tangi quodammodo ipse et prehendi videatur; vel μέλος, *animi cantum*, quod iis velut tibiis perforatis resonet, et arcanas notiones eloquatur: eosdem etiam Nonnus in lib. III *Dion.* venuste nominat κήρυκας ἀναυδέας, *præcones tacitos*, sine voce clamoros, qui dum silent loquantur, qui foras eminentes intimum tamen animum patefaciant, quibus veluti apertis carceribus abdita animi affectiones in apertum excurrant, seque in communi luce ostentent. In iis mæror, in iis gaudium, in illis hians et indomita cupiditas, in iis venus et libido cubat, in iis quoque modestia mentis expingitur: quo vel solo nomine habendam eorum in primis rationem et diligentem curam esse constaret. Quid quod oculi sunt «fenestræ animorum,» ut eos appellat D. Gregorius hom. 6 in *Evang.*, pontifex vere magnus, qui trophæis virtutum insignibus Capitolium exornavit, per quas fenestras non mors una, sed multæ mortes introeunt; parumne declarat, quam in iis moderandis cauti, et diligentes atque in omnem partem intenti esse debeamus? Nyssenus Gregorius, non virtute minus quam eloquentia nobilis, cum serm. 5 *De Orat.* attulisset illud *Jerem.* ix, 21: «Mors intrat per fenestras,» quas interpretatur *corporis sensus*: «Vere, inquit, sæpe oculus πολλῶν θανάτων εἰσόδος, *multis mortibus introeundi aditum præbet*:» videt irascentem, et æmulatur; commoda fortuna utentem, et invidet; superbum, et odit; suavitate oris venustam, et concupiscit.

Itaque hoc mihi dignissimum videtur propheticis illis fontibus lacrymarum, quod in his partibus humani corporis tam pretiosis et tam charis malus dæmon armamentarium suum ponit ad acropolim animi quatiendam, et miserrimè crudelissimeque delendam: nam ut leonum vis omnis constat in oculis auctore Plinio lib. VIII, cap. XVI: sic ille, ut a D. Petro nuncupatur I *Epist.* v, 8, *leo rugiens* vim malitiæ omnem immittit in oculos, ut nefariam cupiditatem inflammet in illis qui prompti sunt ad vitia, ut amorem, ut avaritiam, ut invidiam exsuscitet, ut cæteras animi pestes, quæ per oculos in penetrabile cordis ingrediuntur. Per has portas impius ille prædo in castellum innocentie primum scelus, mortem, ægritudinem et omne genus calamitatis invexit. Vidit enim magna hominum parens Eva lignum vitæ *Gen.* iii, 6, quod esset «pulchrum oculis aspectuque delectabile,» illisque tubis canalibusque animi veneni vim exhauriens, se nosque immensis doloribus objecit; hinc opinor insita nobis et innata mirifica a natura videndi cupiditas, quæ

satiari posse non videatur, quam Salomon in mirandis suis concionibus in hunc modum expressit *Eccle.* 1, 8: «Non saturatur oculus visu,» et ab eo forte sumens Aristoteles lib. I *Metaph.* cap. 1: «Etiam, inquit, nihil acturi, τὸ ἑρᾶν, *ipsum videre*, præ omnibus aliis, ut ita dicam, eligimus. Neque vero modo Satanas hoc genere doli et maleficii grassatur, verum etiam mundus, alter mentium inimicus, cum oculis societatem coisse videtur ad debilitandum animi robur et honestæ vitæ fructus elidendos: illum Joannes evangelii scriptor, et a Christi sinu tantus, quantum humi strati videmus, divino penicillo adumbrat ut tricorporem quemdam Geryonem triplici armorum genere in sacrum Deo pectus ferocientem, atque in primis dat illi «concupiscentiam oculorum» ut telum acerrimum: quo telo eheu! in maxima hominum parte sanguis animi ad pietatis et virtutum omnium interneccionem funditur I *Joan.* ii, 16: «Omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ.» Hinc illæ insidiæ infandæ et salutis proditrices, quas appellat *seductiones oculorum* D. Augustinus lib. X *Conf.* cap. XXXIV, de quibus felicissime superatis adorea nobilis et triumpho gloriosus epinicia Deo canit, et in futurum illius opem præsidiumque implorat: «Resisto seductionibus oculorum, ne implicentur pedes mei, quibus ingredior viam tuam, et erigo ad te invisibiles oculos, ut tu evelas de laqueo pedes meos.»

Expertus vim illius pestis Propheta regius in sacris hymnis consimili devotione precatur *Psal.* cxviii, 37: «Averte oculos meos ne videant vanitatem,» ubi S. Hilarius divine: «Orat, inquit, averti animi et corporis oculos, eos scilicet qui in theatralibus ludis captivi incubant, eos qui vestium pretia mirantur, eos quos auri splendor et gemmarum varietas occupat,» etc.: hæc enim omnia quæ in mundo blandiuntur Propheta pius unius vanitatis nomine intelligit, pro qua dixit Chaldæus paraphrastes *mendacium*, quod sint plenissima inanitatis, cum tamen beatissimam sortem et choragium liquidarum voluptatum præ se ferre videantur. Ab his ergo S. David orat oculos averti suos, et potentissime a Deo sevocari, ne pelliceant ad immoderatam cupiditatem, ne in fraudem scelusque inducant; et alio in loco *Psal.* xxxix, 5, beatum illum prædicat, «qui non respexit in vanitates et insanias falsas:» dixit *falsas*, hoc est *mendaces*, ut vertit S. Augustinus e *Septuaginta*, qui ponunt *μυαιας ψευδέας, insanias mendaces*; D. Hieronymus eleganter ex Hebræo reddit *pompam mendacii*, nam vere, ut antea innuebamus, pompa omnis et pellucens illa pereuntium rerum felicitas velut arte præstigiatorum illudit oculis pernicioso mendacii genere, animique appetitionem inanem dimittit, ut beatissimi jure videantur, qui avertunt oculos, ne ruant in eandem insaniam, qua multi bracteato mendacio illusi bacchantur. Itaque Asterius Amasæe ponti-

curiosi-
tas.Dæmon
et mun-
das ocu-
lis abuti-
tur.Oculi se-
ducunt
animam.Oculi a
vanitati-
bus aver-
tendi.Iusti
pompa
menda-
cia.Oculi fe-
nestræ
animor-
um per
quas
mors in-
trat.Leonum
vis in o-
culis.Innata
videndi

fex in hom. De Villie. ait illos obnubendos esse parapetasmate, ut ego interpretor, manu prudentiæ texto et elaborato : nam de cura loquens oculorum, si quid forte se luminibus objiciat, quod perniciem animæ atque damnum adferre possit : Fuge, inquit, prætercurre, και ἐπιτίθει σαρτῆρα κάλυμμα, velumque ne videant obducito. Hæc et plura similia adferri possent ad declarandum multiplex periculum, quod in vitam salutemque importaretur, ni aspectum summa diligentia, cura et sollicitudine moderemur; siquidem nullus est patientior aditus quam per oculos ad nequitiam et libidinem intromittendam. Oculi sine dubio sunt non modo portæ solis, ut aiebat olim Pythagoras, verum etiam amoris introitus, per quem in intimi se animi arcaam insinuat : est enim amor ἄργυρος sive argento vivo persimilis, qui rimas vel minutissimas liquido modo subeat; hinc ἔρως, id est amor, ut Plato monet in *Cratyl.*, dictus fuit a sapientibus, quod εἰσέρπει, in animos influit : patere oculi non possunt, quin subito ingrediatur. Quo refertur aliorum quoque sententia, qui ἔρῳ, hoc est amare, dictum aiunt ab ἔρῳ, a videndo : quæ non magis sono vocis quam ipsa re similia sunt; cum naturale sit omnibus, ut qui vident formosum quidpiam et concinnum, eo ipso ad amandum incitentur, et qui amant, avidissime cupiant rem amatam pervidere.

Stat ergo amor dolose in insidiis, et in ipsis dicam palpebris nidulatur, ut cum lumina aperta senserit, in arcem ipsius castimoniam et pudoris violentus invadat. Post videre est continuo exoriri hinc inde symplegadas inter se concurrentes, duo castella in adversis amantium oculis ædificata; hinc inde amores et pupillis armatos ignea tela jaculari, quorum flamma sit ἀσθεστες, omni malleolo et igne græco potentior ad inflammandum. Incredibile dictu est, quam subito uno ex visu et conjectu oculorum, ut tenui e scintilla, magnum erumpat incendium; quod vix ullus imber lacrymarum et momentis rationis contentio restinguat : « Ut vidi, inquit ille, ut perii : » *aspicere* prope est uri et perire; et tanta est amoris impotentia insanusque furor, ut perire delectet, atque in luis contagione immori. Quam ob causam meo iudicio Vates, cœli oraculo et divino spiritu afflatus *Ezech. xxiii, 16*, « insanam concupiscentiam oculorum » nuncupavit; hinc obsceni motus libidinis, hinc maculatus pudicitiam candor, hinc corporis turpitudine, hinc venereæ insidiæ, hinc thori geniales polluti, hinc supra adulteriaque gignuntur. Itaque S. Chrysostomus ait oculum non coercitum, quo quis male utatur, fieri sæpe μοιχάας προέβην, adulterii conciliatorem; quem admodum longe ante gravissimus Tertullianus lib. *De Cult. fem.* cap. ii decorem muliebrem eleganter *invitatorum libidinis* appellaverat; et eadem mente S. Basilius, excellentis et divinæ vite magnus auctor, in lib. *De Virgin.* ait contuitum veluti quemdam esse tactum, qui titillet et vo-

luptatem incendat, illumque adeo esse προκαλών και προμνήστορα, ducem prævium et pronubum, ut ita loquar, ejus conjunctionis, quam libido voluptatis efficit. Quin et genus quoddam fascinationis eruditissimi quidam viri esse putant, quæ ipso intuitu animam conficiat, et tabem furiosi amoris immittat : oculi enim amantium spiritu quodam igneo et radioso complentur, qui cum tenui vapore delatus ferit primum oculos, subit deinde subtiliter usque ad cor, et illa ciet cupidinis miracula, de quibus cogitantes stupemus.

Hinc Zaleucum multi, ut acerrimo iudicio præditum et intelligentem, suis laudibus et honorato præconio in cœlum extulerunt, quod adulteris lumina eruenda lege sancivit, quod oculos esse videret luxuriæ fontes et abominandi flagitii, quo alienus lectulus indigne violatur, proindeque pœnas ab illis peti oportere; id vero si cui forte incredibile videretur, oculosque negaret esse lenones humanæ voluptatis et nequitiam detestandæ, is si mentem in veterum sæculorum ætates memoriamque intendat, videbit sane multos qui non alio quam oculorum telo primum vulnus pudicitiam imposuerint, alios offenderint, conscientiam suam lacerarint. Quid enim aliud præcipientem egit Davidem, alioqui sanctum et prophetam, et a pudoris et gratiæ possessione dejecit? res tota prostat in sacris monumentis. Cum somno meridiano se mollius recreasset, surrexit et lectulo regio, captare liberio rem auram voluit, deambulavit in solario domus regiæ, unde liber in omnem viciniam prospectus fuit; circumegit curiose oculos II *Reg. xi, 2*, « viditque mulierem se lavantem ex adverso; » cujus forma et eximia pulchritudo ad omnem venustatem excelluisse dicitur, sic ut nulla videretur esse posse ornatior : vidit et subito a formoso illo spectaculo radius, et cum radio fulgur, et in fulgure vibrans ignis amoris interiora depascens, unde illa consecuta sunt, quæ cum legimus, vel audimus, incredibilem miseratione commovemur. Deus bone! quænam hæc mutatio est? Quid fœdam et luctuosam illam cladem in beatissimi viri mentem invexit, quæ deinde tot lamenta, cinerem, et cilicium et perennes fontes lacrymarum excivit? Magnus ille Messias pater, ille a Deo coronatus et vaticinio pollens, in cuius puro et niveo pectore ut in opportuno diversorio S. Spiritus domicilium posuerat, unde velut e tripode loquebatur; ille præco mirabilis atque pictor evangelii futuri, et Ecclesiæ olim triumphantis, cujus omnia arcana cognorat; ille divinitus amplissimo dominatu fruens, cœli donis cumulatus, sapientia illustris, domus Saulis et gentium barbararum victor, cui ad cumulum humanæ felicitatis nihil admodum deesse videbatur, uno contuitu fuit stratus et abjectus, e puro incestus, e nitido maculosus, ex innocente reus, e victore captivus, e libero servus libidinis, e vidente cæcus, e Dei amico hostis, ex opulento spoliatus et miser evasit. Ita ele-

Oculi sunt portæ amoris et cupiditatis.

Amor græce ἔρως unde dicitur.

Ex oculis tela concupiscentiæ emittuntur.

Oculi proxima libidinis.

Fascinatio amoris per oculos.

David per incautum aspectum lapsus in crimen adulterii.

ganter Cresollius noster lib. IV *Myst.* cap. x, ubi ample, et adhuc fusius *Anthol.* cap. xi, sect. 6 hoc argumentum prosequitur.

Job quam sibi continentiam legem indixerit.

Incredibile sane dictu est, quam prompta subitaque sit oculorum actio, quamque facile possint in labem et impudicitiam incurrere: quam ut penitus caveret Jobus, hanc sibi rigidissimam continentiam legem indixit, ne cogitaret quidem de virgine: quod ut a se impetraret: « Pēpigi, inquit, fœdus cum oculis meis. » Quem locum B. Laurentius Justinianus lib. *De Perfect. grad.* cap. iv sic illustrat: « Intelligebat quippe homo sanctus sapientia et virtutibus plenus impudici aspectum oculi noxiis cogitationibus cor maculare, et delectatione inficere, atque sæpissime ad peccati consensum impellere: quamobrem ut mala hæc omnia superaret resistendo, virtutis censura ac etiam divini timoris studio corporallium luminum procacitatem coercerat, quæ semper viget, frequenter etiam affectum continentium virorum evertit, et in impudicitiam præcipitium trahit. Membrum est oculus lubricum, instabile, semper nova inspicere cupiens, et inspecta repetere; huc illucque reflectitur, curiositatem suam implere volens nec valens; vacantis animi sibi connectit ignaviam, atque in propatulo rerum expositus mentis intentionem rapit, dissipat prudentiam, cogitationes sine intellectu reddit; nisi subjiciatur sapientiam jugo, et intentam considerationis refrenetur arbitrio. Merito igitur ille commendandus est vir, qui vigilantia cura ita se utiliter exercet in mente, ut insaturabilem oculorum appetitum gravitatis virtute substernat, » etc.

Sed argulius Septuaginta legunt, *δεδίωκον ἐθέλην τοῖς ὀφθαλμοῖς μου*, *testamentum posui oculis meis*; non quolibet pacto, non quolibet se obstrinxit lege, ne libidinum incentiva videret; sed lege et pacto *testamenti*, in quo et translatio omnium bonorum, et mors civilis, quæ fit per amissionem libertatis, aut mors naturalis intercedat necesse est: itaque S. Job sic accedit ad tractatum de fugiendo conspectu libidinum, quasi accederet ad testamentum condendum; universa bona, et libertatem et vitam spondens, dummodo pretiosam cæcitatem acquirat, qua molestissimam sibi fugiat faciem voluptuosorum. Et quidem Senecæ tam pretiosa erat libidinum apparentium fuga, ut vel oculorum amissionem putaret emendam: sic habet in lib. *De Rem. fort.*: « Oculos perdidit. Quam multis cupiditatibus via incisa est, quam multis rebus carebis, quas ne videres, oculi eruendi erant. Non intelligis partem innocentiam esse cæcitatem? Huic oculi adulterium monstrant, huic incestum, huic urbem et mala omnia, » etc. Quam voluptuosorum fugam emit gentilis homo oculorum amissione, cur non emat fidelis omnibus bonis, etsi libertatem amittere oporteat? Invictus ille castitatis athleta Joseph post importunum Ægyptiæ femina congressum accusatus est apud dominum suum *Gen. xxxix, 20*, « qui iratus est valde, tradi-

Seneca libidinum fugam cæcitatem emendam censuit.

ditque Joseph in carcerem, ubi victi regis custodiebantur: et erat ibi clausus. » Quid tunc Joseph nigro in carcere clausus? an calamitatem luxit? absit: suam cecinit felicitatem, quando tenebris carceris oclusus hoc habuit, ne amplius videret in Ægyptia domina voluptatum simulacra; sic in *Test. XII Patriarch.* cap. xi ait: « Rursus coniectus sum in carcerem: ego autem hilari voce gaudens glorificavi Deum meum solum, quod per hanc occasionem amovebar ab Ægyptia. » Sunt nimirum piis viris et tenebræ et cæci carceres pro deliciis; quandoquidem illis comparant hoc, ut fugiant conspectum libidinum ac voluptatum, quem maximum esse oculorum morbum putant. Qua in opinione, teste Philostrato *De Vitis Soph.*, fuit etiam Isæus, non magis oratione quam vita concinnus, a quo forte cum aliquando quæreretur de formosissima muliere, quæ erat in conspectu, num eam pulchram judicaret: « Desii, inquit, laborare ex oculis: » et ne illius quidem vultum vel tenui oculorum conjectu intueri voluit. Talem ostendit in luminibus temperandis modestiam et prudentis animi lumen Alexander Magnus, qui Darii victi filias, quæ pulcherrima oris specie nymphæ quædam augustiores videbantur, noluit aspiciere; ne mens illa nobilis, et generosi animi fortitudo, virorum fortium victrix, muliebri jugo et tyrannidi amoris subderetur.

Oraculum est Hippocratis medici, prudentia et cognitione principis, lib. VI *De Morb. propr.* sect. iv: « Oculi ut validi fuerint, ita et corpus; » quod illustrans Galenus: « Si, inquit, oculi bonum habuerint colorem, et totum corpus bene valere significant: » quæ sane ego libentius ad animi sanitatem referam. Si oculus purus est, et minime vagus et curiosus, sed modestiæ veluti claustris cohibitus, ex eo colore bono et suavi conjicere non dubitem esse animi eam valetudinem, quæ deceat et laudabilem morum et motuum temperationem. Apparetque verissimum esse illud etiam crassiori modo intellectum *Matth. vi, 22*: « Si oculus tuus simplex fuerit, etiam totum corpus tuum lucidum erit. » Ex quo plane constat singularem diligentiam et moderationem oculorum adhibendam esse omnibus qui pudicitiam conservare cupiunt animique puritatem. Quod studium commendatissimum olim fuisse christianis e scriptorum monumentis liquet: nam a teneris pueritiæ annis imbuebantur monitis verecundiæ, et in primis docebantur, ne curiosos et elatos haberent oculos, sed honesta modestia dejectos. Itaque Julianus imperator, qui malitia cæcus, et improbissimis studiis a religione defecit, cum in sinu piorum parentum educatus fuisset, gloriatus est aliquando se a pædagogis instructum *ὡς γὰρ βέβαιον*, demisso in terram vultu esse consuevisse; quam pudoris honesti laudem D. Paulo jam natu grandi et magistro aliorum tribuit S. Chrysostomus; et Satyro fratri D. Ambrosius: « In cœtu virorum, inquit, rarus attollere os, elevare ocu-

Joseph gaudebat cæco carcere concludi, ut non videret Ægyptiam.

Isæi et Alexandri oculorum continentia.

Oculi sunt indices constitutionis tam corporis quam animæ.

Cura oculorum magna apud veteres christianos.

los, refert sermonem; quod pudico quodam mentis pudore faciebat. » Didicerant id a mundi servatore Christo, qui virtutum omnium scholam cum publice aperuisset, in primis istius moderationis oculorum excellenter magisterium fecit, quod a Beda video scriptore nobili et erudito animadversum: is cum D. Joannis verba exponeret, ubi Jesus dicitur oculos sublevasse: « Hoc, inquit, memoravit, ut disceremus quod oculos non erigebat huc atque illuc, » etc. Hinc, ut aiebam, a primis annis christiani instituebantur ita compositos habere oculos, ut modestiam sibi cum maxime commendatam verecundiamque putarent: tum fere omnes habuerunt illam, quam Græci dicunt *αυνοπροσοχίαν*, hoc est *oris gravitatem* et speciosissimam oculorum modestiam; omnes oculum, ut verbo utar S. Gregorii Nazianzeni *Orat. 9 παιδαγωγούμενον*, modestiæ fræno decenter in officio suo coercitum et moderatum, quem esse gratum et præclarum Deo munus asseruit. Tum licuit Tertulliano in *Apolog. cap. XLVI* suo jure dicere, cum evangelicæ vitæ professionem contra gentiles veris laudibus extolleret, « christianum salvis oculis feminam videre, animo adversus libidinem cæcum esse. » Quod nimirum omnes sic domitam et compressam haberent Dei gratia et virtutis vi concupiscentiam oculorum, ut non magis illis ad lasciviam abuterentur, quam si penitus orbi essent, et usura luminis destituti. Plura de oculorum mortificatione vide apud P. Jacobum Alvarem de Paz tom. II, lib. II, part. II, cap. IV.

Vers. 2.

2. QUAM ENIM PARTEM HABERET IN ME DEUS DESUPER, ET HÆREDITATEM OMNIPOTENS DE EXCELSIS? — Rationem reddit tantæ oculorum continentiæ, q. d. Quomodo habitaret in me, mihi que sua gratia et favore quasi filio et hæredi adesse vellet Deus nisi ab omni prorsus labe immaculato, cum soli casti sint filii, hæredes, et templum Dei; impuri vero et incontinentes dæmonum sint cloacæ et inferni mancipia: proinde nisi ita serio cavere, nisi occasiones tam studiose declinarem, nisi omnem malam cogitationem mox animo proseriberem, nisi denique parva magnificerem, aliquid haud dubie lascivum desiderium in me oriretur, per quod Deum amitterem. In quo cæcodæmon exercitatum furem feliciter sæpe imitatu: hic namque clausam domum expilaturus, si quod foramen vel fenestellam sibi patefaciat, quæ tamen hominem adultum non admittat, puerum per illam immittit, ut his ac ratione in domum illapsus magistro suo januam reseret, quorem suam intus agat. Pari modo diabolus cogitationes impuras, jactus oculorum curiosos, lectionem incautam, voces et gestus parum verecundos veluti furunculos prævios intromittit in animum, qui veluti ostium pandant, viamque faciant ingressuro. Unde maximi refert, summa hic cautione uti, occasiones etiam eminentes cavere, nihil velut rem parvam negligere, nec tantum libidinem omnem, sed et libidinis umbram aversari et fugere.

Soli casti sunt pars et hæreditas Dei.

Est illa communis omnium nationum lex, quæ non a ficta veterum academicorum politia erudit in disputationibus, sed a naturæ principe Deo in omnium mentibus alte impressa est atque prodita: « Ad deos caste adeunto. » Vel in magna superstitionis obscuritate, in qua tanquam in antro platonico umbræ tantum rerum videbantur, hoc tamen cognoverunt, omnes animi corporisque sordes impuramque libidinem a sacro alienam esse, et verissimum id videri quod e Latio Poeta cecinit:

Ad Deum caste accedendum.

Casta placent superis.

Itaque in propylæo fani magnificentissimi in Epidauro inscriptum fuit illud pulcherrimum et memorabile monitum, quod Clemens Alexandrinus ad æternam prædicationem lib. V in *Strom.* suis posuit,

Ἄγρον χρὴ νηϊοῦ θεώδεος ἐντὸς ἱερῶν ἔμμεναι,

Esse decet purum sancti qui limina templi Ingreditur.

Sapiens quidam e gentilibus hoc dixit, et inscripsit ad mortalium documentum, quod illustrans Clemens ita subdit: Ἄγρην δ' ἐστὶ φρονεῖν ὄσια, puritas autem est sancta cogitare; vere quidem illud dicitur, sed moniti vim omnem atque amplitudinem non comprehendit: neque enim solis animi cogitationibus sanctorum hominum puritas castimoniaque definitur, verum etiam ad verba et totius corporis statum et morum pertinet.

Puritas et castimonia tam corporis quam animi servanda.

In hujus rei symbolum S. David divinitus illuminatus, cum pulcherrimo animarum sponso regique Christo palatium inquisivisset ea gloria et magnificentia dignissimum, « domum eburneam » illi tribuit *Psal. XLIV, 9*; non qualem habuisse rex Achab dicitur *III Reg. XXII, 39*, ad splendoris regii magnitudinem gloriamque significandam, sed qualem vir doctissimus piusque Arnobius oratione sua expressit: « Eburnea domus, inquit, est corpus castum, in quo tinea non facit ullam libidinem peccati. » In hoc sane pulchro domicilio multo libentius quam Salomon in solio suo eburneo Deus considet, eoque lætatur. Quod etiam propter singularem animi sanctitatem, quæ pudicitiam comitatur, templum appellari solet: sic enim perspicue D. Paulus *I Corinth. cap. III, 17*: « Templum Dei sanctum est, quod estis vos; » et alias *ibid. cap. VI, 19*, cum hortatur Corinthios ad luxuriæ sordes et contaminationem omnem fugiendam: « An nescitis, inquit, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti, qui in vobis est? » Hinc Tertullianus elegantissime lib. *De Cultu femin. cap. I* pudicitiam exornans: « Cum, inquit, omnes templum simus Dei, illato in nos et consecrato Spiritu Sancto ejus templi æditua et antistes pudicitia est, quæ nihil immundum nec profanum inferri sinat. » Isidorus quoque Pelusiota lib. *III Epist. 73*, corpus nostrum vocat *τῆμερος ἢ ἱερὸν τῆς ἀρείας*, castitatis delubrum

Eburnea domus corpus castum.

Membra nostra sunt templum Dei sanctum, ejus æditua est pudicitia.

atque templum, in quo perpetua religione hostia vivens offeratur Deo; victimam autem gratissimam esse Numini castimoniam. Ex hac consideratione efflorescit illud admonitum S. Ignatii martyris *Epist. 10 ad Heron. diacon.* : « Te castum et purum conserva ut domum Dei templum Christi, organum Spiritus Sancti. » Quod diaconum non modo templum nuncupat, verum etiam organum sive instrumentum Spiritus Sancti, non abludit ab eo quod in oraculis suis ponit Isaias cap. LI, 41, qui corpora sacrorum hominum vasa Domini appellat, et augusta ciboria, ut anathemata religiosa, ut hierothecas venerandas; eaque perfectissima castitate expolienda et mundanda jubet : « Mundamini qui fertis vasa Domini; » vel, ut est apud Septuaginta, ἀφορίσθητε, *separamini*. Hoc enim refert ad corpora Origenes hom. 11 in *Levit.* : « Segrega, inquit, te tanquam phialam sanctam et thuribula sancta, solum templi usibus et Dei ministerio vacans. » Tunc ait vere futuros sanctos, quod Deus jubet magnifico illo effato : « Sancti estote, quoniam ego sanctus sum : » nam ἅγιος, hoc est sanctum, deducit a nomine γῆ, terra, et à privante particula, ut sancti sint proprie absque terra, segregati ab omni corporis contagione atque libidine, excitata vita et cælesti, exsules mundi, corpore et animo sanctissimi. Quales, ut aiebam, nobilis Vates cupiebat esse illos qui ferunt vasa Domini, qui sacris templis cærimoniisque præficiuntur, ut mundentur in dies magis, et singularem puritatem atque innocentiam concipiant. Quo forte intuens S. Dionysius Areopagita *De Eccles. Hier.* cap. I, monet Timotheum, ut pontificio jure edicat initiatis, καθαρῶν καρδιῶν ἐπαγρευομένων, *mundi ut munda contingant.*

Divine omnino Justinianus imperator magnus in *Novel. de lenon.* § *Sancimus* : « Pudicitia cum fiducia animas Deo præsentat : » sicubi summus ille omnium rerum parens viderit castimoniam velut amoris sui illicium, lubentius advocat quam poeticus Jupiter ad Veneris cestum, ad Junonium fucum et regalem paraturam. « Ubi Deus, ibi pudicitia, » ut gravissime dictum a Tertulliano lib. *De Cult. fem.* cap. VIII; et Isidorus Pelusiota lib. II, *Epist.* 186, non dubitavit asserere, Numen divinum aptiorem sibi nullam ac familiarior sedem constituisse ψυχῆς ἁγνῆς, *quam puram et castam animam* : quod iis oculis, quibus divina contuebatur, vidit etiam D. Paulinus; cujus aureum dictum hic apponam sic scribentis *Epist.* 33 : « Anima quanto castior membris, tanto vivaciorsensibus; et quanto mudiior corde, tanto capaxior Christi est. » Propter hoc sacræ pudicitiae cum Deo commercium, divinissimi aiunt viri illam homines efficere εὐπαρεδρεῶν Θεῶν, *assessores comitesque Dei*; quemadmodum platonici animas puras et beatas nominabant θεῶν ἐπαυδῆς; quasi honorarios *stipatores lateris* et familiares. Sed longe platonice omnibus sapientior Salomon illud vere et mirabiliter pronuntiavit *Sap. vi, 20* : « Incorruptio facit

esse proximum Deo, » quod S. Bonaventura alique ad castimoniam vim atque decus retulerunt. Imo vero eo usque progrediuntur quidam in hoc tanto bono exponendo, ut dicant e beatissima illa conjunctione et usu consequi, ut homo quodammodo migret in Deum, quod sanctissimus et eloquentissimus Gregorius Nyssenus lib. *De Virgin.* cap. IX e D. Pauli sententia comprobatur : qui aggressus ad puritatis virginis commendationem, paucis verbis omnem omnium laudum amplificationem superavit, cum eam animam, quæ præstabilis castimoniam ornamentis sit insignis, ἁγνῆς καὶ ἀμώμου nominat, *sanctam videlicet, et ab omni labe ac reprehensione alienam*. At cum illæ voces, inquit Nyssenus, proprie ad divinitatem referantur, cum principem rerum omnium Deum ἅγιον καὶ ἀμώμον nominemus, liquido constat eos qui virginitatem summo studio coluerint, seque ad beatæ mentis communionem et societatem adjunxerint, esse divinos; nec veretur pronuntiare, eximiam illam virtutum omnium dominam θεοποιεῖν, efficere homines non pares modo cælitibus, qui felicitate potuntur; verum etiam, quod mirabilius merito videatur, *simillimos Deo*. Merito igitur Jobus tam corporis quam animi puritatem usque adeo studiose sollicitèque semper coluit, ne pretiosissimam suam partem et hereditatem Dei amitteret : « Quam enim, inquit, partem haberet in me Deus, » etc., hoc est, quæ pars mei cederet in selectum peculium et velut hereditatem Dei? « Pars enim Domini, inquit Moyses *Deuter. xxxii, 9*, populus ejus : Jacob funiculus hereditatis ejus. » Nimirum pars maxima generis humani cedit in prædas dæmonis : at et clementissimus Deus sibi partem lectissimam adoptat, ad quam Jobus pertinere impense optavit, a qua excidere timuit. Unde subdit :

3. NUMQUID NON PERDITIO EST INIQUO, ET ALIENATIO OPERANTIBUS INJUSTITIAM? — Altera ratio, cur Jobus vel minimum luxuriæ horreat appulsum, hæc est : quia vitium hoc innumerabilia gignit et invehit mala, et quem semel occupavit, ad omne virtutis opus languidum reddit, et animi vires frangit et enervat; et omnino quem sibi subjicit devorat ac perdit : nihil enim in homine relinquit, per quod Dei manus ceno absorptum apprehendat, teneat, atque extractum foras educat; non animi sensa, non mentis cogitatum, non oris preces, non studium curamque virtutis : bona quippe omnia pessumdat. « Videlicet, inquit D. Thomas, a bonis operibus et a bonis etiam prædicationibus discedunt homines luxuriosi, » ac proinde omnia, quæ ad resurgendum ex suis sceleribus habere possent remedia, sibi præripiunt. Privato sacerdos quidam ex nostris sermone de divinis rebus, de Dei timore, amore virtutis, cæli gloria, inferorum incendiis, et id genus aliis cum perditio quodam nebulone, qui ex religioso statu in volutabrum vitiorum, luxuriæ præsertim, ceciderat, prudenter pieque agebat aliquando, ut

ἅγιον
græce
dictum
quasi si-
ne terra.

Pudicitia
tribuit
fiduciam
ad
Deum.

Ubi
Deus, ibi
pudicitia :
anima
casta se-
des Dei.

Incorru-

ptio facit
Deo pro-
ximum.

Castitas
reddit
hominem
sanctum
et imma-
culatum.

Castitas
reddit
nos Deo
similli-
mos.

Vers. 3.
Luxuria
innumera
mala
gignit, et
alienat
ab omni-
bus ope-
ribus ho-
nis.

Luxu-
riosus
odit ser-
mones de
rebus di-
vinis.

scilicet hominem ad pristinum statum melioremque vitam traduceret. Quid ille? cessa, inquit, pater, surdo loqui: scito, postquam excidi, nihil mihi tam molestum atque intolerandum videri, quam audire de Deo deque cœlestibus rebus sermocinantem. O dictum impium! o hominem infelicissimum! quam apte in ipsum quadret illud Jobi: «Numquid non perditio est iniquo, et alienatio operantibus injustitiam?» ubi *perditio* quidem exitium interitumve significat; *alienatio* vero aversionem, repulsam et separationem a Deo notat.

Vere in hoc vitio verificatur illud *Eccle. ix, 18*: «Qui in uno peccaverit, multa bona perdet:» alii vertunt, *bonitatem multam perdet*; conturbabit videlicet ipsam animi politiam, quæ in bonitate ut possessione longe pulcherrima quiescebat: proniorem se reddit ad maleficium et improbitatem. Qui status videri debet tum deformissimus, tum etiam miserrimus, quo malitiæ velut regnum et dominatus instruitur. Chaldæus rem illustrans ita vertit, *peccans occasionem adfert, ut perdat bonum magnum ex mundo*: per *bonum magnum* intelligit opinor gratiam, qua nihil est in hoc mundo præstantius aut melius: quid enim est aliud gratia, quam effulgens in animo splendor æternitatis, felicitum animarum insigne, cœlestis radii illuminatio, participatio divinæ mentis, semen gloriæ, tessera immortalitatis? Hem stultitiam hominum inauditam! pro re nihili sibi jacturam tam incredibilem accersere. Sed Chaldæi mens alio etiam modo explicari potest: *Occasionem*, inquit, *adfert, ut perdat bonum magnum ex mundo*, hoc est, ut ego interpretor, ut integritas et perfectio mundi labefactetur, ut tollatur suavissimus ille concentus et harmonia, quam partes mundi omnes inter se habent. Sic enim Demiurgus sanctus mundi opificium molitus est, ut omnes partes esse voluerit, quemadmodum S. Dionysius lib. *De Div. Nom.* cap. iv de elementis dixit, *επαρμυγίας και ἀλλοιωγίας, coherentias quasdam atque nexus ad unius totius pulcherrimi effigiem coagmentandam*: sic omnia sunt artificiose et divinæ structa, ut mutuo se contineant et sustentent, ut jungantur Deo: eo conspirant universa, ut summæ mentis modulato velut ductu perveniant ad felicitatem: hæc mundi aurea catena est belle nexa et implexa rotundis et fulgentibus circulis, cujus primus annulus Numen est. Qui peccat sese avellit ab ordine illo magnifico et beato, et imminuit universi decorem, injuriam infert mundo, cujus violat bonum et creaturarum rerum symphoniam, quæ pari motu in Deum feruntur, ut verissime dicat Salomon, peccantem efficere ut perdat bonum magnum ex mundo. Nam ut perverso ordine universi terra movetur, effervescit mare, cœlestia mugiant tonitrua, presteres et typhones generantur, stellæ currunt, et jaculantur incendium, mors telo furit, et triumphat; sic illa divina politia criminum labe violata, et interrupto providentiæ cursu, quo Deus

totum hoc quod tuemur apte nexum et consertum ad se trahit, sequi necesse est multa et grandia incommoda, quæ mundi statum et pulchritudinem dehonestent. Sed in eodem loco Salomonis latius patet Vulgatæ nostræ lectio et insigniter ostendit quid scelus atque vitium in nobis efficere soleat: «Qui in uno peccaverit, multa bona perdet;» alii legunt, *peccans unus*: utrumque verum est, et vel peccatum unum et unus peccans multa bona perdit; *sua* dicam, an *aliena*? vere dixero, et *aliena* quidem certe, et in primis *sua*: quis enim ignorat, ut exemplo rem illustremus, unum Adam unum suo peccato non modo multa, quod ait Ecclesiastes, sed prope dicam infinita bona perdidisse? O pomum omni ratione funestum! sed ingratham potius voluntatem et cæcam mentem, quæ omni humano generi luem, mortem et omnigenas calamitates invexit, quæ vestem innocentiae spoliavit, quæ virtutum corollas et singularia ornamenta contrivit.

Sed non excurro in flebilem elegiam et recensionem eorum malorum, quæ consecuta sunt, quæque omnes luimus, experimur et meremur. Recordemur quæ tempore Josue acta sunt, cum unus Achan in gloriosissimo illo exercitu Dei Numen scelere impio contempsisset: quam ob causam punientis Numinis manus et ultor gladius in totius populi caput et vitam incubuit *Josue vii, 5*. Illud gravius quod Davidi contigit sive adultèranti sive populum annueranti, cujus peccatum in totius pene populi communem perniciem redundavit: nam constat ad expiandum conceptum illud facinus septuaginta hominum millia subito uno impetu cæsa et confecta fuisse. Illam stragem innumerabilium hominum, quæ Judæam fletu et plangore complevit, non rhomphæa magnanimi angeli divino imperio grassantis, sed Davidis scelus effecit. Ob illud crimen strata civium cadavera patentibus in campis jacuerunt: atque haud scio, an divinus Ecclesiastes ante oculos illud habuerit cum diceret: «Peccans unus multa bona perdet.» Cæterum ne rarius id putemus evenisse, ut unius hominis crimen in multorum exitium pœnamque redundet: quod non semel, ut videmus, in divinis oraculis proditum est, quotidie fieri sentiunt, qui suis momentis res ponderare solent. Nam propter unius civis indignum facinus et conceptam improbitatem communitas ipsa et ornata aliquando urbes multa et gravia patiuntur, ut divinitus magno Poeta ingenio mihi dixisse videatur,

Πολλὰς και ἑμπάσα πόλις καὶ ἄνδρος ἑπαυρή:
Sæpe omnis populus luit improba crimina civis.

Ut enim fel in corpore sæpe in omnes sese artus noxia derivatione spargit, quæ colorem totius corporis immutet et debilitatem adjiciat; sic ex unius felle et acerbitate et importuni animi maleficio in toto corpore, cujus ille pars est, non levia detri-

Unius peccatum sæpe multis nocet.

Achan et Davidis peccatum totus populus luit.

Propter unius crimen aliquando communitas punitur.

Luxuriosus multa bona perdet.

Maximum bonum gratia perditur per peccatum.

Peccatum tollit perfectionem universi.

Peccatum inducit rerum omnium confusionem.

menta sequuntur. Hæc pluribus ostendit Cresolius *Anthol.* cap. III, ubi peccati mala recenset.

Vers. 4. 4. NONNE IPSE CONSIDERAT VIAS MEAS, ET CUNCTOS GRESSUS MEOS DINUMERAT? — *Vias* pro actionibus, *gressus* pro affectibus, quibus ad Deum accedimus vel recedimus, posuit, q. d. Singulas actiones meas considerat, singulas cogitationes meas dinumerat. Nihil humanarum rerum Deum fugit, nihil non explorat magnus ille rerum mundialium præses, et velut ex alta specula suorum acta diligentissime pensitat, omnia scrutatur atque dijudicat. Unde et Ægyptii Deum *mundi oculum* appellabant, quia omnia intueatur, nihil eum lateat. B. Augustinus *epist. 111 ad Fortun.* : «Ego, inquit, dico quod Deus totus oculus est, totus manus, et totus pes : quia omnia videt, omnia operatur, et ubique est. » Quid ni videat omnia qui ubique præsens adest, omnia implet? hoc sibi volunt illa *Jerem. xxxiii, 23* : « Putasne Deus e vicino ego sum, dicit Dominus? et non Deus de longe? Si occultabitur vir in absconditis, et ego non videbo eum, dicit Dominus? Numquid non terram et cœlum ego impleo, dicit Dominus? » ac si diceret, neminem a Dei notitia subduci, quia nullus locus ab ejus præsentia non impletur. Chaldæus ita postrema refert : « Num putat homo se latitare, cum in occulto est? An non coram revelatus est, dicit Dominus? Nonne cœlum et terram implet gloria mea, dicit Dominus? » Recte S. Chrysostomus in *Caten. Græc. Jeremiæ*, ubi ex Dei præsentia certissimam hæc ejus scientiam ita arguit : « Nam si prophetis non præsentibus dat sæpe ipse ut sciant quæ ubicumque aguntur, multo magis ipse scit. At non dicit hoc, sed Deus appropinquans ego sum, ubique præsens sum : quod indubitatum est iudicium nihil illum nescire. » Igitur sicut nullus locus est, quem non repleat, nullo loco quidquam agitur, quod ille non sciat.

Lyncei oculi in proverbium abiire : hi enim qui perspicacissime quæque intuentur, occulta quæque pervestigant, et nihil fere tam abditum, quod ab eorum notitia subducatur, *lynceos* habere *oculos* dicuntur, a *lynce* animali, ut aliqui volunt, quæ, ut fama est, vereor ne res sit, visus acie vel parietes ipsos penetrat. Dubietatem abseca, rem certissimam cense, cum de Deo loquimur, ipse lynx occulta omnia penetrat, abdita quæque apertissime videt, ut jure Apostolus dixerit *Hebr. iv, 13* : « Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus : omnia nuda et aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo : » omnia scrutatur, omnia intuetur Dei oculus. Audiendus S. Petrus Damianus, qui lynceis naturam explicans ita ad divinam cognitionem flexit *Opusc. III, cap. xxi* : « Lynx quoque tam incomparabile visus acumen habet, ut non modo quodlibet corpus solidum, sed et lapideos parietes penetret. Quod nimirum hoc modo probatur : quia si lynx ex una parietis parte consistit, caro vero altrinsæcus ponitur, tanquam nihil intersit, ad eam pro-

tinus inhiat, atque ut sibi præbeatur anhelat. Si ergo mutum pecus tam vivax intuitus acumen habet, humanæ mentis intima Deus omnipotens quanto profundius videt *Hebr. iv, 11* : *Vivus est enim sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti; pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque et medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis; et nulla creatura est invisibilis in conspectu Dei : omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus* : » sic ille. Cum igitur nihil Dei oculos effugiat, nihil sit quod ille non videat, ea omnia a nobis vitanda, quæ tantam majestatem offendere possunt : lynceos quisque habeat oculos, quibus se suaque consideret, ne lynceis Dei oculis impurus et immundus appareat.

Quid magis abditum inviumque quam humanum cor? et tamen hoc Dei notitia permeat, hoc scrutatur *Jerem. xvii, 9* : « Pravum est cor omnium et inscrutabile : quis cognosceat illud? Ego Dominus scrutans corda et probans renes : » crassus iste paries densusque, sed lynceis Dei oculis omnia patent. Scite hic B. Chrysostomus in *Caten. Græc.* : « De cogitationibus ipsis loquitur, quod et latentes Deo pateant : nil tam absconditum ut cor hominis. Idecirco alius legit : *Profundum cor et latens homo est; et quis cognosceat eum?* Fortasse latitare putatis ait : non ita est, omnia quæ agitis novit. » Cui non timorem incutiat lynceus hic Dei oculus? cui non pudorem ac reverentiam hæc Dei notitia? Solerter B. Ephrem Syrus, qui hac cogitatione meretricem a nefario opere deterruit, ac ad melius vitæ genus revocavit, a prostibulo ad monasterium duxit, et in castitatis castris pugnavit, quæ ante in lupanaribus sub impudicæ Veneris vexillis militavit. Cogitavit Deum adesse, ac videre omnia, et statim timore correpta ac verecundia, noluit ante Deum agere, quod ante homines erubesceret. Fac tu similiter, ut castitatem colas, ut sanctus evadas; habes monentem S. Augustinum *serm. 46 De Verb. Dom.*, ubi sic ait : « Ipse timendus est in publico, ipse in secreto. Procedis, videris : intras, videris : lucerna ardet, videt te : lucerna exstincta est, videt te : in cubiculum intras, videt te : in corde versaris, videt te : ipsum time, illum, cui cura est, ut videat te, et vel timendo castus esto; aut si peccare vis, quære ubi te non videat; et fac quod vis. » Vides nihil esse quod Dei conspectum fugiat, quod Deum lateat, et timorem ab hoc prospectu nasci, ab hoc timore castitatem. Tremendum sane illud quod Jobus ait : *Ipse considerat vias meas, et cunctos gressus meos dinumerat* : ad calculos quippe omnia revocanda, ut quisque præmium pœnamve recipiat. Omnes semitas nostras Deus exactissime observat, minima quæque diligentissime dinumerat; nihil tam leve tamque minutum, quod ab ejus censu subducatur; nihil tam exile quod ipse non numeret, etiam usque ad capillos capitis nostri, juxta illud *Matth. x, 30* : « Vestri autem capilli capitis

Dens mundi oculus Ægyptiis, quia omnia videt.

Dens omnia videt quia ubique præsens adest.

Lyncei Dei oculi cuncta penetrant.

Cor humanum Deo patet.

Dei omnia videntis cogitatio castitatem parit.

Dens minima quæque dinumerat.

omnes numerati sunt; » quid ni opera, verba et mores cognoscat et numeret, qui capillorum numerum novit? ita arguit quoque S. Augustinus serm. 6 *De Verb. Dom.* dicens: « Capilli nostri numerati sunt Deo, quanto magis mores nostri, cui sic noti sunt capilli nostri? » Quam puræ ergo debent esse cogitationes et affectiones nostræ, quæ a Deo notantur, et adeo exacte supputantur?

Vers. 5 et 6.
S. Job provocat ad stateram Dei.

5 et 6. SI AMBULAVI IN VANITATE, ET FESTINAVIT IN DOLO PES MEUS: APPENDAT ME IN STATERA JUSTA, ET SCIAT DEUS SIMPLICITATEM MEAM. — S. Jobus purgatissimæ conscientiæ fiducia fretus ad justissimam divini judicii stateram appellat, *q. d.* Si in operibus meis atque consiliis unquam vanitati servivi, si cum aliud spectarem aliud dolosa simulatione præ me tuli, exquirat hoc Deus, et ad severam trutinam quam fieri possit diligentissime expendat: « et sciat (id est, publica scientia notam faciat) simplicitatem, (vel, ut alii ex Hebræo vertunt, *perfectionem*, sive *integritatem*) meam: » neque enim optat Jobus ut Deus adhibito iudicio sciat tandem simplicitatem ejus, quasi vero ante non sciverit; sed hoc vult, ut Deus publico iudicio se examinet, quo sic omnes scire faciat simplicitatem suam. Alludit autem ad consuetam auri et argenti examinandi rationem: solent quippe artifices, ut auri massam aliquam explorent, partem aliquam primum in statera appendere, deinde vero igni excoquendam tradere, et iterum ad trutinam vocare; quantum autem de pondere ignis detraxit, tantumdem sordium aut alieni metalli habuisse comprobatur: quod si nihil ponderis detractum est, tunc aurum purissimum et defæcatisimum fuisse constat. Huc ergo Job spectans ait:

Job ut aurum igne tribulationis probatus, et in libra justitiæ positus non defecit.

APPENDAT ME IN STATERA JUSTA, ET SCIAT DEUS SIMPLICITATEM MEAM. — id est, jam inde postquam me tribulationis igni excoquendum tradidit iterum ad trutinam vocet atque tribulationem antea actam, nihil de morum meorum gravitate detraxisse comperiet; adeoque nihil in me vanum, nihil subdolum aut fucatum unquam exstitisse. At quænam est isthæc trutina, in qua simplicitatem et integritatem suam examinari cupit? non alia sane, nisi divinæ æstimationis et æquitatis libra de qua David ait *Psal. xvi, 2*: « De vultu tuo iudicium meum prodeat, et oculi tui videant æquitates. Probasti cor meum, et visitasti nocte: igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas, » id est, non est inventa in me ulla inæqualitas: nam tantumdem post tribulationem momenti habui quantum antea, et mihi semper æqualis et similis omnino fui. Ad hanc trutinam et auri explorandi rationem alluisse similiter videtur Jacobus cum dixit in *Canon. cap. 1, 2*: « Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes incideritis, scientes quod probatio fidei vestræ patientiam operatur: patientia autem opus perfectum habet, ut sitis perfecti et integri, in nullo deficientes: » nimirum qui tentationibus probatus patienter sustinet, « opus perfectum habet, »

id est, tanquam aurum igni traditum nulla ex parte deficit. Ergo patienter, inquit, sustinete, « ut sitis perfecti et integri, in nullo deficientes: » ut nimirum tunc, cum Deus æstimationis et æquitatis suæ libra fidem vestram et virtutem explorabit, et integros vos, et nulla ex parte detritos aut pondere imminutos fuisse comperiat.

Non modo autem justorum opera et merita libræ suæ examine probat Deus, sed etiam impiorum, ut patet ex tribus vocibus, quas apud Daniele manus illa horrendum in modum ex pariete exstans exaravit; quarum secunda erat *Thecel*, quam deinde Propheta sic exposuit *Dan. v, 27*: « Appensus es in statera justa, et inventus es minus habens. » Utitur autem Deus ad opera hominum ponderanda *statera* et *libra romana*: quia non tantum gravissima quædam opera mala vel bona justitiæ suæ libramine examinat, sed etiam levissima quæque æquitatis suæ examine librat. Urceus aquæ ex misericordia tributus pauperi momentum habet apud ipsum, et de verbo otioso rationem exposcit; qui ad calculos omnia revocat justus Judex, merita cum præmiis, et scelera cum suppliciis componens. Nota quidem est *libræ romanæ* structura, quam R. David in lib. *Radic.* ad hunc modum exposuit: « Est virga prælonga signis ad cognoscendum pondera, et appendunt in summitate virgæ lapidem ponderis, » etc. Illud vero in hac romanæ libræ structura admirationem movet, quod leve admodum pondus in extrema virgæ parte appensum grayissima ex adversa parte momenta elevat. Igitur Dei justitia in præmiis bonorum operum pendendis romana libra est, nam in ea levissima quædam opera nostra, quasi in extremo virgæ suspensa, ingentia præmia elevant seu attollunt: audi Paulum II *Corinth. iv, 17*: « Id enim quod in præsentem est momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. » Sic item divinam justitiam in suppliciis imponendis romanam esse libram dixerim, nam levissima etiam momentanea que hominum peccata cum in justitiæ divinæ libramine veniunt, gravissimum similiter et æternum supplicii pondus elevant; et quidem de hac justitiæ divinæ romana libra respectu delictorum illud mihi in mentem venit, quo longius per virgæ trahitur pondus extremum, eo majus ex adverso pondus attollitur. Expectat ergo nonnunquam Deus impios, et supplicium eorum producit; id vero nihil aliud est quam pondus peccatorum ac scelerum, quod in dies impunitate crescit, per justitiæ suæ virgæ longius trahere, ut ex ratione gravius ad extremum suppliciorum onus elevent: pari ratione de justitiâ Dei in conferendis præmiis contemplari licet, nonnunquam enim servorum suorum gloriam differt, ut meritis in dies incrementa capientibus, et per justitiæ suæ virgæ longius deductis, majus denique gloriæ pondus attollant. Quid plura? in expendendis præmiis aut suppli-

Omnes divina statera subimus examen, et quæcumque opera sive bona sive mala examinantur a Deo.

Libræ romanæ structura et usus: eam adhibet Deus in suppliciis et præmiis futura vita.

ciis futuræ vitæ Deus quidem romana libra utitur : quia utraq; magna et ingentia sunt, nam ingentibus ponderibus librandis romanam libram, levioribus stateram adhibere solet, quemadmodum acute ac erudite observat et notat noster Salazar ad illud *Prov. XVI, 11* : « Ponderus et statera judicia Domini sunt. »

Christus statera nostrorum metrorum.

Allegorice S. Gregorius lib. XXI *Moral. cap. v* : « Quis, inquit, stateræ nomine nisi mediator Dei et hominum designatur? in quo æqua lance omnia merita nostra pensantur, et in cujus præceptis agnoscimus, quid in nostra vita minus habeamus. In hac autem statera appendimur, quoties ad vitæ ejus exempla provocamur; hinc namque scriptum est *I Pet. II, 21* : *Christus pro nobis passus est, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus; ac si aperte dicat* : Si qua unquam leviter, si qua perniciose perpetravi, Dei et hominum mediator appareat, ut in ejus vita cognoscam, an ego veraciter simplex fuerim : vanitas quippe ad levitatem, dolus vero ad malitiam pertinet. Et nonnulli plerumque ad quædam post malitiosa perveniunt, quia prius levia non declinant : » ita S. Gregorius ad hunc locum. De statera vide plura *supr. cap. VI, vers. 2* notata.

Vers. 7 et 8.

7 et 8. SI DECLINAVIT GRESSUS MEUS DE VIA, ET SI SECUTUM EST OCULOS MEOS COR MEUM, ET SI MANIBUS MEIS ADHESIT MACULA : SERAM, ET ALIUS COMEDAT : ET PROGENIES MEA ERADICETUR. — Si inquit, a justitiæ via deflexi, et intuens alienas opes eas desideravi; si munera accipiens manus fœdavi meas, segetes meas alieni demetant, eisque fruuntur, et proles mea prorsus intreat. Plures hic egregios virtutum principi congruentium actus commemorat, *primus*, non recessisse ab eo quod justum esset, quæ est via recta; *secundus*, non optasse aliorum bona, quæ tyranni mox ut aspiciunt, non cupiunt modo, sed etiam occupant; *tertius*, non accepisse munera, quæ manus principum ac judicum inficiunt. Porro illud, *si secutum est oculos meos cor meum*, Septuaginta interpretes sic efferrunt, *et δὲ καὶ τῷ ἐφθαλμῷ ἐπικαλοῦσθαι ἢ καρδίᾳ μου, vel si oculo obsecutum est cor meum*; in Hebræo est, *si abiit cor meum post oculos* : quæ verba sic paraphrastice exponit Philippus, *nec cor meum acquiescens secutum est oculos meos, cum concupiscentiæ imagines illi offerrem*. Hinc manifeste apparet desiderium et concupiscentiam ideo aliquando oculis attribui, quod illorum concupiscentiæ obsequatur et acquiescat voluntas, cujus proprium est desiderare. Sic Ecclesiastes postquam dixerat *cap. II, 10* : « Omnia quæ desideraverunt oculi mei, non negavi eis, » statim ἐπιτηδεύω subjungit : « Nec prohibui cor meum quin omni voluptate fruere- tur, » ubi, ut Pineda noster hic annotavit, advertere licet importunitatem quamdam in postulando et petendo ipsis oculis attribui; sed negandi ac concedendi auctoritatem cordis esse prærogativam. Quare quod Salomôn non negabat, obsecutus ni-

Jebus ac recti tonax principum vitis caruit.

mirum oculorum concupiscentiæ, quæ avidissime voluptatibus inhiabat; negabat utique constanter sanctissimus Job, cujus cor nunquam pravo aliquo affectu excæcatum oculorum concupiscentiæ ductum sequebatur; sed objectis sibi per imaginationem voluptatibus frugalissime abstinebat, oculorum vota sistebat, spectatas delicias refutabat, et imagines concupiscentiæ, quas voluptas fallaciter colorat, constanter excutiebat.

ET SI MANIBUS MEIS ADHESIT MACULA. — Septuaginta sic reddunt, *et δὲ καὶ τὰς χεῖρας μου ἐπέλαυν δάρον, vel si manibus meis tetigi dona* : ex quo efficitur, ut idem sit, *adherere maculam manibus*, et *manibus attingere dona*, quibus iudices atque principes corrumpti solent, ut rectum judicium non reddant : qua versione Græci significantur Jobum fuisse iudicem et principem, et hac culpa vacasse. Quo scelere quia iudices et principes se contaminare solent, Samuel magistratu se abdicaturus, in conspectu novi regis a se facti et totius populi de hoc se in primis crimine purgavit *I Reg. XII, 2* : « Ecce præsto sum, inquit, loquimini de me coram Domino et coram Christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim aut asinum : si quempiam calumniatus sum : si oppressi aliquem : si de manu cujusquam munus accepi : et contemnam illud hodie, restituumque vobis. » Nititur probare tria bona, fortunæ, famæ et vitæ, nunquam a se per injustitiam violata : *bona* quidem fortunæ illis verbis : « Utrum bovem aut asinum, » etc. nam cum hæc duo animalia apud Hebræos fuerint maxime servilia, et ad externas opes curandas accommodata, illorum nomine omnia bona fortunæ comprehendit : dicite igitur, inquit Samuel, utrum vos in externis bonis fortunæ defraudarim. *Bona famæ* illis verbis : « Si quempiam calumniatus sum; » cum autem calumnia plerumque fiat obijciendo falsum crimen, quo bona fama obscuratur, non immerito *calumnia* nomine obscuratio bonæ famæ significatur, *q. d.* Loquimini de me, utrum fictis criminibus vestram famam obnubilarem. *Bona vitæ* illis verbis : « Si oppressi aliquem, » *q. d.* Loquimini de me, an unquam vos in bonis corporis læserim aut offenderim. Itaque Samuel omnium iudicio definiendum reliquit, an ipse aliquando ullum ex his tribus bonis, fortunæ, famæ ac vitæ arripuerit, aut quovis modo dissipaverit; sed quia justitia non solum violatur, cum aliena bona per vim eripiuntur, sed etiam cum ad injustitiam exercendam acceptantur, subdit : « Si de manu cujusquam munus accepi. » Septuaginta reddunt, *ἢ ἐκ χεῖρός τίνος εἴληπα ἐπίδομα καὶ ὑπέδραμα, aut de manu cujusquam accepi propitiationem aut calceamentum*, id est abjectissimum munus : Chaldæa paraphrasis habet *mammionam falsitatis*, id est falsum avaritiæ idolum; ut ostendat hujusmodi munera esse quædam inania idola, quemadmodum illorum cupiditas *Gal. V, 20*, dicitur *idolorum servitus*. Ab his igitur muneribus exemplo Jobi liberum se fuisse Samuel contendit : ita Mendoza in *I Reg. cap. XII, 4 et 5*, ubi fusius

Munera iudicum manus inficiunt.

Samuelis in iudicando integritas.

Samuelis integritatem in muneribus rejiciendis illustrat. Cæterum Job ad majorem innocentiae et integritatis suae confirmationem addit hanc imprecationem :

Injusto-
rum po-
na est,
ut qua
iniquae
pararunt
ab alienis
rapian-
tur.

SERAM, ET ALIUS COMEDAT, — q. d. Si manibus meis avaris atque rapacibus ex alienis opibus quidquam adhesit, idem precor ab hoste aut prædatore contingat mihi; metat alienus quæ ego seminavi, et his fruatur bonis, quæ ego mihi liberisque meis providus paravero; hæc scilicet poena accommodatissima est ad muletandum scelus eorum qui alienas fortunas invadunt, ut suis non fruantur; quemadmodum vaticinabatur Amos cap. v, 11: « Idcirco, pro eo quod diripiebatis pauperem, et prædam electam tollebatis ab eo, domos quadro lapide ædificabitis, et non habitabis in eis: vineas plantabitis amantissimas, et non bibetis vinum earum. » Quare Solon sapienter dicebat :

Χρήματα δ' ἡμεῖροι μὲν ἔχον· ἀδίκως δὲ πεπῶσθαι.
Οὐκ ἴθελω· πάντων ὑστερος ἦλθε δίκη :
Divitias habuisse velim, sed non bene partas
Non cupiam : seris poena venit pedibus.

Et Menander :

Πισονεξία μέγιστον ἀνθρώποις κακόν·
Οἱ γὰρ θέλοντες προσλαβεῖν τὰ τῶν πέλας,
Ἀποτυγχάνουσι πολλὰς καὶ κωμῶναι,
Τὰ δ' ἴδια προστιθέασι τοῖς ἀλλοτρίοις :
Summum est aviditas generis humani malum :
Aliena namque pro suis qui vindicant,
Persæpe non tantum improba spe decidunt
Victi, sed apponunt et alienis sua.

Quomodo
filiis ex-
stinctis
Job im-
precetur
sibi eor-
um era-
dicatio-
nem.

Non est autem hic cunctandum, quasi Jobus filiis orbatus inepte sibi eorum extinctionem imprecetur dicens : « Et progenies mea eradicetur : » nam et aliis bonis exspoliatus, segetum furta inter imprecationes recenset : optandi quippe modus est, qui nihil nisi affectum requirit; potuitque cupere mala sibi inferri, si status id ferret : præterquam quod, uti probabilius est, filios ex aliis uxoribus, quæ concubinæ appellabantur, susceperat, quos mors illa infausta non sustulerat.

Vers. 9
et 10.

9 et 10. SI DECEPTUM EST COR MEUM SUPER MULIERE: ET SI AD OSTIUM AMICI MEI INSIDIATUS SUM : SCORTUM ALTERIUS SIT UXOR MEA, ET SUPER ILLAM INCURVENTUR ALII. — Removet a se interposita jurisjurandi religione omnem adulterii suspicionem; et negat se unquam cordis sui habenas laxasse, ut tam indignum atque execrabile flagitium in animum admitteret. *Decipi* autem *cor super muliere* eleganter ac theologice dicitur, fallax quippe gratia et vana corporis pulchritudo, quæ aliud videtur esse quam sit, incautos animos seducit, et quæ non est redditura pollicetur : pulcherrimæ enim et venustissimæ formæ, quæ luminibus objiciuntur, pernicitate prope incredibili igneque evolant, nisi quædam in vitioso animo earum effigies ut perniciosi lemures ad cruciandum insideant. Alia pariter inania delectamenta obscenique motus

Fallax
est for-
ma mu-
lieris, et
incautos
animos
seducit.

corporis, qui luxuriæ et libidini serviunt, promittunt potius quam exhibent ullam voluptatem, cum subito et præter opinionem effluant et vanescant, ut falli eos opinione sua atque illudi sit necesse, qui diuturnam ullam cupiant in eo genere suavitatem, aut studiose moroseque laborent, ut quam diutissime illa potiantur. Eleganter D. Gregorius Nyssenus tract. 1 in *Psalm.* cap. iv voluptatem similem ait esse ἀπατηλῶν φαντασμάτων, *fallacium phantasmatum*, quæ cum teneri a voluptatum amatoribus creditur, subito evanescit, et in nihilum recidit; illius autem spectri inanis unicum vestigium relinqui post recessionem τῶν αἰσχύνων, *pudorem*. Ad hunc vero pudorem jungitur ut plurimum dolor et dissoluti animi molestia; quod singulari Dei providentia comparatum est, ut cupiditatum illecebris et blandimentis sensuum irretiti a vitiosa corporis voluptate abhorreant. Id vero tam certum est atque exploratum, ut omnium seculo- rum prudentes tum sacri tum profani doctissimis suis monumentis celebrarint. Intemperanti semper voluptas adfert dolorem, inquit Aristoteles lib. III *Ethic.* cap. xiii et xiv : cum enim abest, fert iniquius nullam se corporis haurire suavitatem; et in ea potiunda insaturabiliter ita gestit atque inhiat, ut nulla ipsius copia abundantiaque expleri possit. Illudit deinde voluptuarios in rota et equuleo delicias, atque videri absurdum propter voluptatem angi et dolore confici.

Libido
pudorem
et dolo-
rem gi-
gnit.

Longe ante de sapientibus Græciæ unus Solon, vir et animo et virtute præcellens, aureum illud dictum ut præstantis ingenii pignus reliquerat : ἥδονην φεύγει, *voluptatem fuge* : addebat rationem : Ἀσπὴν τίεται, *ægritudinem et acerbum animi sensum prognerat*; quæ molestia profecto et amari animi sensus multum illius suavitatem exsuperat, si Basilio magno credimus, quem certe ob illustrem animi sapientiam et amare et audire debemus omnes : Oblectatio, inquit, voluptatis corporeæ πλεῖστον τὸ ἄδυνάτον ἔχει τοῦ ἡδέος, *plus doloris habet quam jucunditatis*; atque ut omitam quod Tertullianus asserit, miserrimam sæpe animam libidinibus et concupiscentiis evigorari, certe constat in usu voluptatum senio plurimos et ægritudine contabuisse, cum vim animi omnem et velut succum illa boni hirudo exsugeret. Hanc opinor ob causam divinus Jeremias *Thren.* iv, 3, voluptatem nominavit *Lamiam* : olim enim opinabantur de genere Lemurum esse Lamias, seu dæmones in formosarum mulierum effigiem indutos, quæ juvenes pronos in nequitiam delicato sensu voluptatis inescatos vorabant, ut ait Philostratus *De Vita Apoll.* Hæc igitur Lamia, blanda inquam et perfidiose ridens, corporis sensuumque voluptas quot et quantos voravit? quot ad vitæ finem intempestive miserabiliterque deduxit? qui passi propemodum id videntur quod Glaucus Minois filius, quem Æneas Gazæus melle suffocatum ait fuisse. O mortem mellem! atrocem potius ego dixerim calamitosi adulescentis, qui in melle non apum dulcedinem, sed

Corporea
voluptas
plus do-
loris ha-
bet quam
jucundi-
tatis.

Voluptas
Lamia.

aculeum mortis invenit : sic nimirum Asoti in mediis illecebris ut in colchico melle venenato immoriuntur.

Voluptas
circa
poculo et
Sirena-
rum can-
tai simi-
lis.

Hinc etiam Clemens Alexandrinus in *Adhort.* sua vocat eleganter voluptatem *περὶ δὲ ἰσχυρῶν, formosam meretriculam*, quæ in modum Circes aut Sirenarum blando veluti cantu et modulata symphonia homines in perniciem et naufragium luctuosum illiciat; ubi vir ille magnus, in omni doctrinarum genere expositus, recte Sirenas cum Circe conjungit, ad mirabilem vim explicandam voluptatis in humani animi commutatione : nam quasi ad Sirenas quidam appulissent cantatrices, quæ blandæ vocis lenocinio uterentur, ad suadendum et frangendam animi constantiam eruditæ, voluptuarii fiunt, molles et effeminati, qui copia voluptatum gestiant, et deliciarum multitudine et varietate in feminam prope dicam frangantur. Alii divertunt ad Circeam haram, qui mellito et infausto poculo in belluas similitudine vitæ morumque transeunt.

Voluptas
similis
Ægyptiis
Philetis.

Belle item Seneca *Epist.* 51 voluptatem componit cum Philetis in Ægypto, latrocinio et immanitate notissimis, qui quos cepissent amplectendo necabant, et monet in hunc modum sapienter : « Voluptates præcipue exturba, et novissimas habe; latronum more, quos *Philetas* Ægyptii vocant : in hoc nos amplectuntur ut strangulent. » E quibus patet quanta sit in voluptatibus atque libidinibus deceptio, qua se minime seductum fuisse Job merito gloriatur; dum autem negat se insidiatum esse alieno videlicet toro, aut excubasse ad amici seu proximi januam, ostendit amantium consuetudinem, qui ut libidinem suam expleant, omnem captant opportunitatem, et totam interdum aut bonam partem noctis ducunt insomnem : insidiari enim ad ostium adulteræ familiaris abusus intemperantium est ut optatis fruantur, vel etiam ut homicidium adulterio permisceant. De hisce adulterorum machinationibus vide plura *supr.* cap. xxiv, 15 et 16 annotata.

Job sibi
imprecat
adulterorum
pœnam
si fuerit
commu-
calatus.

Huic vero tetro crimini pœna, quam sibi Jobus imprecat, justa proportione respondet; ut videlicet conjux illius qui alienam deturpat uxorem simili dedecore cœdetur : sic uxores Davidis, qui cum Uriæ conjuge adulterium perpetraverat, ab ipso ejus filio Absalomo pollutæ fuerunt; ac David quidem occulte, Absalomus vero palam hoc egit : sic Jobus, si quid clam peccasset in hoc genere, publicam ignominiam sibi poscit impingi, ut scilicet ejus conjux sit scortum alterius, quod sane publicam impudentiam olet. Quare subdit :

Vers. 11.
Adulterium
cur
dicatur
iniquitas
maxima.

11. HOC ENIM NEFAS EST ET INIQUITAS MAXIMA. — *Nefarium* dicitur scelus adulterium et *iniquitas maxima*, quia nimirum cæteris criminibus majora generi humano inducit detrimenta : quam ob causam *Prov.* vi, 32 Salomon adulterium cum furto componens, illud longe majora damna secum afferre luculenta utriusque collatione decernit : nec insolens est his, qui adulterii gravitatem ex-

tollere volunt, illud cum aliis vitis gravissimis conferre. D. Chrysostomus hom. 62 in *Joan.* comparat cum idololatria, et nescio quid majoris gravitatis in sacrilega violatione conjugii subodoratur, ex eo quod Paulus infideli uxori cohabitare permiserit (siquidem id sine injuria fidei fieri possit) adulteram vero dimittendi copiam faciat; imo, ut ipse Chrysostomus existimat, suadeat. Rursus in quodam sermone, cujus titulus : *Carnis concupiscentiam ne sectemur*, inter adulterium et homicidium facta collatione præfert adulterium. Thales Milesius, ut auctor est Laertius in ejus vita, percontanti adultero, an jurare liceret se non admisisse adulterium; respondit, perjurium adulterio gravitate criminis cedere : quod ita intelligendum est, quia majora adferre solet incommodum adultero tum reipublicæ. Quare a profanis etiam adulteris gravissima sunt instituta judicia : vide Andream Tiraquellum lib. XIII *De Leg. connub.* et *ibid. De adult. gravit.* num. 9, ubi ex sententia S. Petri Clemens papa in *Epist. ad Jacob.* fratrem Domini docet, in omnibus peccatis adulterio nihil esse gravius : rationem reddit Clemens idem lib. VI *Constit. Apost.* cap. xxvii : « Quia adulteri injuriam aliis faciunt cum aliena matrimonia violant; et quod a Deo factum est unum in duo dividunt, ac liberos faciunt suspectos, et legitimum matrimonium insidiis exponunt : » idem pene ad hunc locum habet S. Thomas.

Cum autem in omni, ut reor, ætate, quæ sæcula Jobi consecuta est, gravissima adulteriis imposita fuerint supplicia, non tamen levia fuisse existimo ante Jobum, qui ex eorum severitate *nefas* esse *grande et iniquitatem maximam* adulterium collegit. Palæstini tempore Isaaci *grande peccatum* dicunt esse adulterium, et illud non solum ad mœchum et adulterum, sed etiam ad totum populum pertinere; unde *Gen.* xvi, 10 dixit Abimelech ad Isaac, a quo uxorem abstulerat : « Quare imposuisti nobis? potuit coire quispiam de populo cum uxore tua, et induxeras supra nos grande peccatum. » Maletari porro hoc ipse Jobi tempore adulterium igne non obscure colligitur ex *Gen.* xxxviii, 24 : cum enim apud Judam nurus ejus Thamar accusata esset adulterii, is eam jussit ad ignem duci : « Producite, inquit, eam ut comburatur. » An hoc genus supplicii tunc Hebræis in more et instituto fuerit, an id potius illi usurpaverint secundum leges et instituta earum gentium, quibus cum mixti vivebant, mihi quidem nequaquam exploratum est. Sacerdotis certe filia deprehensa in stupro flammis exurebatur, ut est in *Levit.* xxi, 19 : lex quoque *ibid.* cap. xx, 10 præcipiebat adulterium morte utriusque adulteri vindicari; verum quod esset illud genus mortis non videtur expressum lege, nisi quod scribit Moyses *Deuter.* xxii, 23 : « Si puellam virginem desponderit vir, et invenerit eam aliquis in civitate, et concubuerit cum ea, educes utrumque ad portam civitatis illius, et lapidibus obruentur : » similis pœna in-

Pœna
adulterii
qualis
ætate Jo-
bi.

Quæ pœ-
na lege
statuta
fuerit in
adulterio.

fertur puellæ, quæ in domo patris sui voluntarie perdidit virginitatem, ut eodem loci traditur. Fuisse tamen pœnam adulterorum secundum legem mosaicam lapidationem non sinit nos dubitare, quod scribæ et pharisæi, ut refert Joannes cap. viii, 8, dixerunt Salvatore nostro adducentes ad eum mulierem in adulterio deprehensam: « Magister, inquit, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio: in lege autem Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare. » Ezechiel quoque cap. xvi, 38 satis indicat id genus supplicii in adulteros fuisse apud Judæos constitutum, sic enim inducit Deum loquentem: « Judicabo te judiciis adulterarum, etc. et adducent super te multitudinem, et lapidabunt te lapidibus, » etc.

Lapida-
tio Ju-
dæis erat
ordinaria
adulterii
pœna.

Apud va-
rias gen-
tes varia
fuisse
adultero-
rum sup-
plicia.

Romano-
rum in
adultero-
rum sup-
plicia.

Sciendum quoque apud varias gentes varia fuisse adulterorum supplicia; quin etiam apud eandem gentem non semper idem, sed alias mitius, alias vero gravius et severius. Dicam primum de Romanis. S. Augustinus lib. III *De Civit.* cap. v: « Romani, inquit, antiqui in stupro detectas Vestales vivas etiam defodiabant; adulteras autem feminas quamvis aliqua damnatione, nulla tamen morte plectebant. » Fuit igitur apud ipsos varia diversis temporibus adulterorum pœna, vel nota publicæ ignominie, vel multa pecuniaria, vel exsilium, vel verbera, vel contusio nervorum, vel castratio, vel etiam mors. Valerius Maximus lib. VI, cap. 1, commemorans eos qui in vindicando adulterio publica pœna usi sunt: « Sempronius, inquit, Musca C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecidit: C. Menius L. Octavium similiter deprehensum nervis contudit: Carbo Actienus a Dibieno, item Pontinus a P. Cernio deprehensi castrati sunt. » Julius Cæsar libertum sibi gratissimum, ob adulteratam equitis romani uxorem, quamvis nullò accusante, pœna eadem punivit: lege Suetonium in utriusque *Vita*. Julius Capitolinus scriptum-reliquit, Macrinum imperatorem adulterii reos vivos simul incendisse junctis corporibus: Aurelianus quoque imperator, referente Vopisco, militem, qui adulterium cum hospitis uxore commiserat, ita punivit, ut duarum arborum capita inflecteret, quas ad pedes militis deligatas subito dimitti jussit, ut discissus ille utrinque penderet. Constantinus Magnus legem sancivit, qua violatores conjugii gladio plectebantur. Tempore S. Hieronymi, qui Constantio impetrante natus est, adulterium morte puniri solitum patet ex ipsius epist. *ad Innoc.* de muliere septies icta.

Extero-
rum in
adultero-
rum sup-
plicia.

Transeo ad alias gentes. Parthos nulla delicta quam adulterium gravius vindicasse auctor est Justinus lib. XXI: apud Egyptios in adulterio deprehensus virgis cædebatur ad mille plagas, mulier naso mutilabatur; si quis præterea mulierem liberam violasset, virilia ei amputabantur; quoniam uno crimine tria non parva damna intulisset, injuriam, corruptelam et liberorum confusionem: vide Diodorum Siculum lib. II *Biblioth.*

cap. II. Zaleucus, Locrensium legislator in primis nobilis, legem tulit, ut adulteris uterque oculus erueretur; cum autem filius ejus in adulterio esset deprehensus, et tota civitas in honorem patris pœnam ei remitteret, aliquandiu repugnavit: ad ultimum victus populi precibus, suo prius uno, deinde filii adulteri oculo eruto, debitum supplicii modum legi reddidit; mirabili æquitatis temperamento sese inter misericordem patrem et justum legislatorem partitus, veluti scite scribit Valerius Maximus lib. VI, cap. v et *Ælianus* lib. XIII *Var. Histor.* Ac licet apud Athenienses ex lege Solonis, ut in ejus *Vita* tradit Plutarchus, is qui liberæ mulieri vim attulisset decem tantum drachmarum pœna mulcetur; attamen Hippomenes Athenarum princeps cum filiam in adulterio deprehendisset, eam cum equo junxit: qui clausus cum alimentis careret dentes in puellam ingressit: adulterum vero testatur Suidas per regionem Atticam fuisse ab equis tractum atque discerptum. Saletus Crotoniensium princeps legem tulit, ut mœchi cremarentur vivi; at cum ipse fratris uxorem polluisset, et cives oratione ejus permoti pœnam illam in exsilium commutare vellent, ille magnitudinem culpæ animo suo reputans in ignem sponte insiliit, sicut refert Lucianus in *Apolog.* pro iis qui mercede conducti serviunt. Apud Turcas ex lege impurissimi Mahumetis, adulterii convictus centum ictibus flagellatur. Ex quibus omnibus luculenter apparet adulterium communi nationum omnium consensu iniquitatem semper maximam fuisse existimatam, cum illud plerique legislatores gravissimis quibusque suppliciis afficiendum esse statuerint. Plura de libidinis malo vide apud Cresollium lib. IV *Mystag.* cap. IV-VI.

Zaleuci
memora-
bile fac-
tum.

Insignis
severitas
Hippo-
menis in
adulterio
depre-
hensam.

12. IGNIS EST USQUE AD PERDITIONEM DEVORANS, ET OMNIA ERADICANS GENIMINA. — Crimen hoc ignis voracissimus appellatur, quoniam sicut flamma devastat domum aut silvam penitus, sic adulterium consumit omnia, scilicet opes, nomen, valetudinem corporisque vitam; quod tremendis constat exemplis, ut interitum animæ, quod malorum caput est, sileamus. Hic ipse ignis *eradicare* dicitur *genimina*, quia prolem auferit legitimam, pro qua adulterinam ingenti damno piaculoque supponit; radicitus etiam evellit omnium bonorum, quæ in homine vel natura vel gratia unquam plantavit, stirpes; atque adeo exstirpatis radicibus extinctisque seminibus hujusmodi bonorum, summa difficultas est ut repullulent, ut reviviscant; et ex assuetudine peccandi resurgat, atque e cœno ad puritatem emergat libidinosus. « Quia nimirum (exponit S. Gregorius) reatus luxuriæ non solum usque ad iniquitatem maculat, sed usque ad perditionem vorat. Et quia quælibet alia fuerint bona opera, si luxuriæ scelus non abluerit, immensitate hujus criminis obruuntur: » sic perdit, sic vorat reliqua, si adessent, bona vel naturæ vel moris una ipsa flamma libidinis. Adjungit S. Gregorius: « Ignis est eradicans genimina, quæ sunt

Vers. 12.
Exitialis
est flam-
ma libi-
dinis.

animæ operationes bonæ : cui tamen si perverso ordine caro dominatur, igne luxuriæ omnia bene prolata concremantur : » ita S. Gregorius lib. XXI *Moral.* cap. IX. Ventus est urens prata, nemora, segetes; raroque videas florentem virtute ulla e moralibus animam, quæ libidinis exardescit incendio : quod si ulla forte apparet turpitudinis aspersa fuligine, parvam aut fere nullam apud homines commendationem adipiscitur. Eleganter hanc flammam depingit Tollenarius noster in *Metr. Paraph.* sect. 6 in *Eccle.* cap. XI sic exclamans :

O quibus facibus furens
Generosa juvenum studia pessumdat Venus!
Et corda cælo nam collidit solo,
Penitas medullas igne luctifico vorans!
Non sic amœna prata dispoliat vapor,
Dum fervet æstu mediâ solstitii dies,
Noctemque brevibus luna præcipitat rotis;
Non sic honore frondium ornatum nemus
Spoliat superbis flamma populatrix comis;
Non emicantes fontium e venis aquas
Ita sorbet alto Sirius latrans polo,
Ut ignis ille Cypridis depascitur
Animi vigorem, et corporis succum bibit.

Rem hanc illustrat S. Gregorius in I *Reg.* cap. XV ad tanti mali cautelam in primis accommodatam ingerens monitionem : « Quid est, inquit, libido nisi ignis? et quid de carne et mente exortæ virtutes nisi flores? quis enim nesciat, quia si in paleis ignis negligenter exstinguitur, ex parva scintilla omnes paleæ accenduntur : qui ergo virtutum incrementa non vult exurere, ita debet libidinis ignem exstinguere, ut per tenuem scintillam nunquam possit ardere. » Aliquanto fusius eandem rem declaravit D. Basilius lib. *De Vera virg.* indicans ne manum quidem virginis contrectandam esse; sic ergo ait : « Sicut cum ignem tangimus ignis indicia per adustiones excipimus, et aut bullæ repente tactum consecutæ turgescunt, ad dolorosa per fervorem et inflammationem ulcera mox rumpenda minantur : ita possibile non est, quem ignis amoris attigerit ejusmodi tactum innocuum involatumque perferre; sed aut simili ratione bullæ per tactum manus cordi clam subrepunt atque intumescunt, dirasque amoris perturbationes ferventibus et æstuantibus incontenitissimisque agitationibus pariunt, ac peccati ulcera continuo rumpenda minantur; aut animum totum in intimis tam graviter exulceratum indicant. *Ignis enim ardens, inquit Job, est in omnibus membris : in quem vero supervenit; eum a radicibus perdidit.* Itaque quoniam in membris omnibus ignis hic ardet, his qui corpus adustione liberum servare instituunt, membrorum omnium contactus vitandus est, ne ardentem ignis operationem in membro per tactum non in ea solum parte quam tetigit, sed in toto corpore atque in anima ipsa suscipiant. Si enim dum caudam quis tantum serpentis attingit, caput, magna licet corporis prolixitate disjunctum, ad caudæ tactum repente vertitur; et si digito pedis nostri impingente capilli

capitis mox in sublime feruntur, et vitiosus profecto contactus etiam, si manu tantum fiat, a capite tamen usque ad extremos unguis ad consensum voluptatis pro ejus qui tetigit nutu pertrahit corpus. Ac sicut lapis in aquam cisternæ conjectus non solum adjacentem aquæ partem, in quam cecidit, agit, verum orbis alios perpetuis vicibus excitans, eos interdum ad ultimos lacunæ margines agitando perducit : ita et lascivus obtutus, vel sermo voluptatis delinitus illecebris, in virginis animam velut in undam purissimam vehementer injectus, alias post alias quasi in profundum cogitationes amatorias excitat, ipsamque totam ejus, qui fecit, imaginem sauciam fluctibus agit. » Ita recte Basilius : nam et Ecclesiasticus ait cap. IX, 9 : « Propter speciem mulieris multi perierunt : et ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. » Et mox addit *ibid.* vers. 11 : « Speciem mulieris alienæ multi admirati reprobri facti sunt : colloquium enim illius quasi ignis exardescit. »

Verum si quis illam tangat æstu libidinis quodammodo furentem, multo magis concitabit animum, atque ardore incendet eo potentius, quo delicatorem habet tactum, et liquidius voluptatem illius persentit; hinc S. Gregorius Nazianzenus *Orat.* 6, ἀφ' ἧν λυσσῶσιν vocat, *tactum velut rabie laborantem*, quem esse perquam studiose coercendum ait. Itaque putant magni viri nullum esse vehementiorem in homine sensum, nullum magis in scelere et flagitio impotentem aut periculosum magis : vere et sapienter Climachus *Grad.* 15 : « Fit, inquit, nonnunquam ut ex solo tactu corpus inquinetur : nihil quippe sensu isto gravius, nihil periculosius. » Addit prudens unius factum, qui ne a matre quidem tangi voluit, cum puritatis amans et innocentiae periculum exhorresceret : tactus enim tam est potens et violenta contagio, ut vel nolenti maculam possit et nequitiae stillam aspergere : qua de re Theodorus Studita, vir sanctitatis opinione clarissimus, de sensuum moderatione loquens serm. 4 *Catech.* ita monuit : « Attrectavit quis nolens feminam, et incensus libidine scelus contraxit. » Atque ut melius quod in tactu periculum est intelligamus, aiunt viri sapientes summa provisione curandum esse, ut non modo non corpore corpus sive carnem attingamus, præsertim mulierum atque pulchrorum, unde castimoniam labes oriri possit; sed ne res quidem alias, quæ proxime illos attingunt, cum in illis quoque fomes sit libidinis et voluptatis. In vestitu, in chirotheca, in sudariolo delitescit Cupido telum igneum ferens : tetigisse uri est. Non est ulla veneni vis tam præsens, tam noxia : vix tetigit, cum ad cor penetrat, cum vitæ arcem mors subit : « De vestimentis procedit tinea, et a muliere iniquitas viri, » ait Sapiens *Eccle.* XLII, 13. Tange muliebrem stolam, aut mitram, aut tenues vittas, et theristra, non tineam videbis caput exerentem, sed iniquitatem ut e cesto Veneris prodeuntem, seque in venas atque pectus insinuantem; hinc vere sapien-

Tactus
mulieris
maxime
periculo-
sus.

Libido
ignis est.

Contactus
omnis vi-
tandus,
quo ignis
libidinis
suscita-
tur.

Ne res
quidem
aut ves-
tes mu-
lierum
aut for-
mosulo-
rum tan-
genda te-
mere.

terque D. Hieronymus in *Vita S. Hilar.* asseruit, tactum et jocos esse « morituræ virginitatis principia. » Atque illud est maximum dæmonis illucium, ut ex contactu viri et mulieris, tanquam e leonis ossibus, flamma existat et impuræ libidinis ardor, unde certa animi perniciis sequitur; quod declarat id quod proditum est a Gregorio Magno lib. III *Dialog.* cap. VII de Andrea Fundanæ urbis episcopo, quem salutis inimicus Satan impulit, ut sanctimonialis virginis tergum per jocum et lasciviam manu tangeret; quo ex tactu eos igni læ luxuriæ aculeos persentit, quos nisi divino præsidio confirmatus superare non potuisset.

Immun-
dities
maxime
tactu
contrahi-
tur.

Atque haud scio an hoc ipsum Deus in vetustis cærimoniis significare voluerit, cum in *Levit.* xv, 22, non modo qui polluti corpus tangit, verum etiam qui lectum, sedile, vestem, divino judicio immundus pronuntiat; et in eadem lege innumera prope sunt immunditiæ quæ tactu concepiantur, e morticino, ex hominis cadavere, ex aliis rebus, de quibus Moyses accurate summi Numinis imperio edixit, quasi tactus epistomium esset infamis putidæque cloacæ, unde sordes et maculæ indecentes copiose fluenter; hinc forte apud Hebræos *tangere* idem fuit quod *pollui*, quod aspergi maculis et contaminari. Certe lepra, ut quæ notaret legali immunditia, et ipsum corpus inficeret; dicta fuit apud illos נגף *neggahh*, id est *tactus*, a radice נגף *najahh*, quod *tangere* significat. Quare prudens optimumque est D. Hieronymi consilium, qui monet, ne quis a virgine aut alia qualibet ejusdem conditionis atque sexus ore degustatos cibos attingat: si non caves, non tam in stomachum melleam placentulam quam in animum lethale venenum dimittis: tactæ aconito carnes necant protinus illum qui gustaverit; quo pantheras modo capi aiunt ferocissimas belluæ, et rabie impotentes: ob id aconitum *pardalianches* appellaverunt, sicut Plinius lib. XXVII, cap. II.

Lepra
hebraice
tactus
appella-
tur.

Vere dicam, nullum aconitum tam celeriter tactu perdere: itaque miserimi illi mihi videntur amatores juvenes, a cupidine, hoc est perniciosissimo dæmone, subornati ad luxuriam et intemperantem voluptatem, qui virginum crines aliaque minuscula amicularum in sinu gerunt, ut blando et insidioso attacku ipsam appetitionem proritent et libidinem incendunt. Hoc profecto est quod aiebat D. Jacobus *Epist.* v, 5, « in luxuriis enutrire corda sua, » et babilonico igni semper novam materiam suggerere, donec Erebi os aperiatur, unde sempiternæ flammæ erumpentes libidinosos excipiant. Præclare S. Hieronymus lib. I *Contr. Jovin.* periculosissimum esse hoc pronuntiat, et non minus quidem quam si quis ignem violentissimum contigisset; additque ad rem illustrandam: « Narrant et gentiliū fabulæ Mithram et Erichthonium vel in lapide vel in terra de solo æstu libidinis esse generatos; unde et noster Joseph, quia tangere illum volebat Ægyptia, fugit ex manibus ejus, et quasi ad morsum rabiosissimæ ca-

Amicula-
rum
manus-
cula
quam
sint no-
xia.

Mithra et
Erichtho-
nius tac-
tu lapi-
dis aut

nis, ne paulatim virus serperet, pallium quod tetigerat abjecit: » hæc ille. Quod si tanta sapientia compos et illustris Pater censet lapidem, terram, pallium ob mulieris tactum libidinem creare posse, et ab eo viros sanctos ut a morsu rabiosissimæ canis præsentique veneno refugisse, an expectemus ut lapides ipsi exclament et mutæ res periculi magnitudinem denuntient?

terra ge-
nerati.

Neque vero fidere sibi ullus debet, quod adolescentiæ annos prætervectus, jam ætatis quamdam maturitatem, ut quidem opinatur, constantiamque attigerit: homo es, et recusare non potes, quin quæ humana sunt, si Deus sinat, patiare. Concupiscentiam forte liberius exultantem insipientemque domuisti, sed non oppressisti penitus, neque exstinxisti. Ut serpens quæ appetita lapidibus et corpore in media via contuso exanimis videbatur, quæ deinde vi naturæ motuque excitata petit latebram, inde rursum emergit, vibrat linguam, et venenum spargit: ita voluptas, quam jacentem vi vitæque spoliata esse putabas, levi tactu exstimulata resurgit et mordet, et virus effundit, ut nulla ætas ab eo periculo et labe immunis esse videatur. Quod cum perspicua et quotidiana exempla declarant, et prisca illa e divinis litteris senum, qui non plus annis quam sceleribus onerati in Susannæ concupiscentiam exarserunt; tum factum unius viri sanctissimi ad æternam memoriam eximium clare ostendit. Is fuit Ursinus presbyter, qui cum vitam summa in severitate castimoniaque egisset, pene in ipso gremio virtutis atrioque cæli educatus, in morbum incidit, qui lethalis illi fuit: cumque motu et calore omni destitutus jam animam exhalavisse crederetur, accessit illius quondam uxor, cujus tactu atque omni familiaritate quadraginta jam annos abstinuerat: quod omne tempus in sacrosanctis Ecclesiæ ministeriis et divinarum rerum commentatione posuerat: illa dum explorat, an flatus superesset aliquis, et vestigium animæ nondum abeuntis, tetigit, ut fit, ore suo hominis os atque vultum cum ipsa morte luctantis: qui mulieris tactum sentiens, ardore magno collegit vires omnes quæ in corpusculo esse potuerunt ad ea dicenda, quæ pro monito salutari futura essent orbi terrarum: Recede, inquit, mulier, adhuc igniculus vivit, paleam tolle. Hanc tuendæ pudicitæ curam et superioris vitæ merita post paulo benignissimus hominum Parens singulari benevolentia compensavit: nam cœpit æger mirificum gestire gaudium, et oculis lætitiæ magnitudine ridentibus humanissimoque vultu salutare beatos, gratesque iisdem agere, quod ab arcano cæli domicilio ad solandam humilitatem suam reficiendamque venissent. Ii erant apostolorum duces et christiani mundi poli duo, Petrus et Paulus; in quorum plausu et lætissima societate, Deo in æternum fruiturus, corpus reliquit. Historiam hanc narrat D. Gregorius lib. IV *Dial.* cap. XI.

Nemo si
bi de do-
mita libi-
dine
blandiri
aut con-
fidere
debet.

Senes
etiam li-
bido ca-
pit.

Pul-
chrum
facinus
Ursini
presby-
teri.

ET ANCILLA MEA, CUM DISCEPTARENT ADVERSUM ME. —

Job cum
servis
non pro
potestate,
sed
ex rei
equitate
procedit.

Rem hic piissimo ac mitissimo principe dignam Jobus commemorat, quæ universorum principum animis adhærere deberet, noluisse videlicet se res, quas famuli ancillave controversandas censerent, puta operarum mercedem vel rerum aliarum pretia, pro summa potestate decernere, sed aliorum judicum arbitrio ambigua decidi: non enim supercilio potestatis adversarias sibi servorum rationes abigebat aut contemnebat, sed potius sic se servis et subditis accommodabat, ut si ipse in eadem esset servili fortuna constitutus, possit se ab illis defendere, et illos vincere. Quod adstupens D. Gregorius lib. XXI *Moral.* cap. x ait: « Ecce apparet miro modo in potestate principibus potentior, in certamine servis æqualis, in cœtu principum memor regiminis, in certamine famulorum memor conditionis: » sic jus administrat, ut potestatis non meminerit, sed ea faciat, quæ possit sustentare sub habitu servili. Nec otiose vir sanctissimus, dum Jobi juris administrationem commemorat, usus est verbis in *certamine*; sed ut ostendat, quam par debeat esse honor magistratum honori pugilum, pugil enim in certamen provocatus inexpugnabilem exiit lorricam, nudat pectus, fœdissimum sibi reputans, si superiori ferri potestate putetur solum posse vincere: sic magistratus, sic iudex in certamine iudicii rem sibi facit turpissimam, si in eo non perficiat, quæ etiam nudus et privatus non timeat. In hoc enim stat tota dignitas et præstantia iudicii, quod non timeat a potestatis fine, sed et sine potestate timores fugiat; id quod pulchre monet Cassiodorus lib. VII, dum iudicem sic instruit: « Nec quidquam præsumas facere, nisi quod privatus possis legibus vindicare: ipsa est enim recta administratio, quæ et sine potestate defenditur. » Turpis et infamis est administratio, quæ solum habet potestatis patrocinium, adeo ut extra potestatem posita necessum habeat in conculcationem venire: illa administratio et recta, et præclara, et ingenuo homine digna, quæ omnem potestatem exuens in ratione et legibus defensionem invenit, qua vincat.

Job optimas
familias
præses.

Potest quoque *judicium* hoc loco sine forensi strepitu accipi, ut dicatur Jobus non contempsisse subire iudicium, hoc est, in rebus agendis non aspernatum fuisse famulos; sed iis ex æquo et bono, non vi et pro summo potestatis jure imperasse; nihil illis præcepisse, nisi quod ratio et eorum officii munus postulet, ita ut si, cur ita juberet, aut fieri vellet, disceptantes interdum, prout servorum usus est, imperiumque renuentes quærerent: non ut alii summa potestate utentes imperiose responderet:

Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas;

sed modeste eis officii sui rationem exponeret, et rationibus illorum leniter auditis, ex æquo res incidentes iudicio quodam domestico suavitate

temperato decideret: huc facit quod Apostolus monet *Coloss.* IV, 1: « Domini, quod justum est et æquum servis præstate: scientes quod et vos Dominum habetis in cœlo. » Cui certe monito congruit ratio a Jobo subjecta cum ait:

14. QUID ENIM FACIAM CUM SURREXERIT AD JUDICANDUM DEUS? ET CUM QUÆSIERIT, QUID RESPONDEBO ILLI?

— Sciebat Jobus habere se superiorem et iudicem Deum, cujus esset censorios oculos et iudicium subiturus; a quo ut gratiam iniret, sibi que patrum potius pararet quam irritaret, aut inflammaret iudicem; nihilo se in causa disceptanda servis suis et ancillis superiorem iudicabat, cum didicisset Deum miserorum ac pauperum esse vindicem, qui sæpe ab inimicis iudicibus corrupto iudicio et vi aut metu a potentioribus dominis opprimuntur. Ne igitur Deus haberet postea quod iudicaret et puniret, rem prius voluit esse iudicatam ab humano, et quantum ipse conjectare poterat, integro atque incorrupto iudice: ita Sanctius noster. Non ignorabat utique Jobus, id quod Sapiens postmodum in suis oraculis expressit *Sap.* VI, 6: « Quoniam iudicium durissimum his qui præsumunt fiet; » sed qua ex parte erit durius et horribilius iudicium faciendum cum præsulibus, quam iudicium faciendum cum popularibus? An quia peccata principum majori examine discutientur, vel majori castigatione mulctabuntur? minime gentium: omnium enim peccata pari discussione proponuntur, et debita pœna plectentur, sive sint peccata popularis sive principis. Unde ergo durius erit iudicium principum? ex eo quod principes et prælati nullum aliud unquam subierint iudicium, sed tunc primo et ultimo aderint iudicio. Sic Galfridus apud Titelmanum in *Alleg.*: « Judicant quotidie in Ecclesia Dei prælati subditos: semel veniet Dominus iudicare prælatos. Quotidianum monachis suis abbates videntur exhibere iudicium; sed numquid melior est abbatum conditio, qui videntur expectare novissimum? Et quam miseri sunt, qui gloriantur, quod videantur humanum evasisse; quam trepidi venient ad divinum? Quam terribile illud capitulum erit, quod semel et nihil deinceps susceperint corrigendum? » Terribile profecto et plane formidandum, quod homo ad supremum iudicium adeo plenum periculi et discriminis cogatur tantum semel venire. Felix qui non semel, nec tunc primum sese iudici sistit, sed frequenter tribunal intrat, examen sustinet, et sententiam subit, et pœna afficitur; hic non habet quod timeat in supremo iudicio.

Aiebat Dominus *Joan.* XII, 31: « Nunc iudicium est mundi: nunc princeps hujus mundi ejicietur foras; » et cur princeps mundi perit tunc, et ejectus fuit foras? inter alia plurima hæc causa insinuatur etiam ibi his verbis: « Nunc iudicium est, » *q. d.* Nunc primum in Dei iudicium venit nullum antea passus examen a seipso nec ab alia creatura passus iudicium; hinc monebat D.

Vers. 14.

Quia principes a Deo iudicandi, iudicium ipsi hominum recusare non debent.

Cur principibus et prælati iudicium durissimum fiat.

Felix qui ante extremum iudicium hic iudicatur, et penam subit.

Bernardus milites Templi serm. ad illos habito cap. viii : « Nunc, inquit, iudicium est mundi ; nunc princeps hujus mundi ejicietur foras. Erit iudicium cœli, quando ipsum vocabitur cœlum desursum et terra discernere populum suum : in quo sane timendum, ne projiciaris tu cum ipso et angelis ejus ; si tamen inventus fueris injudicatus. » Expende qualem causam apponat timoris, nimirum si ad iudicium veneris injudicatus, hoc est, nullum antea expertus iudicium. Plena utique timoris res est, si nullum expertus iudicium divino te sistas judici, quando mundi princeps nec a se nec ab alio dijudicatus in Dei iudicio causa cecidit. Unde S. Petrus exhortans primitivos christianos dum ad tribunalia traherentur ait I *Epist.* iv, 17 : « Tempus est ut incipiat iudicium a domo Dei. » Et cur Dei domestici sic anticipata tribunalia et iudicia sustinerent, aptam D. Bernardus loco supra citato reddens rationem : « Propter hoc, inquit, iudicium incipit a domo Dei, ut suos, quos novit iudex, cum venerit inveniat iudicatos ; et jam nihil de eis habeat iudicare : » qui enim alia novit subire iudicia, cum ad divinum venerit, vix invenit quod timeat. Ea causa D. Paulus dum securitati hominum consulit, horrificum tribunal instruit hominum generi formidandum, quod semper in memoria atque mente circumferamus : « Omnes, inquit *Rom.* xiv, 10, stabimus ante tribunal Christi. » Et ne quis forte vitæ impuræ et profani animi reus latere se posse putet, claro præconio sic alio in loco denuntiat II *Corinth.* v, 10 : « Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi. » Quare Magnum Constantinum, cum a tam multis nationibus timeretur, pia in schola eruditum, de divino tribunali loqui solitum, atque illud ut par est timuisse prodit Eusebius in *Vita* ejus lib. IV, cap. II, atque inter alia suis inculcavisse, « cunctos mortales magno Regi aliquando rationem vitæ suæ relatu-ros : » veniet enim dies *Eccle.* III, 17, cum « justum et impium iudicabit Deus, et tempus omnis rei tunc erit. » Si nunc a potentioribus conculcaris, tantisper sustine : « Satis idoneus patientiæ sequester Deus, inquit Tertullianus, si injuriam apud eum deposueris, ultor est ; si damnum, restitutor est ; si dolorem, medicus est ; si mortem, restaurator est. »

Hujus igitur tribunal ne parvi ducas : veniet dies, cum inferiorum iudicium sententias exacte perpendet. Provocarunt aliquando ad hoc tribunal duo Carvajalii fratres a Ferdinando IV Hispaniæ rege oppressi, cum suspecti essent de occulta cæde Benavidii viri primarii ; sed neque testibus convicti, neque crimen fassi, nihilominus a rege, qui præceps ac durus erat in iudicando, jussi sunt duci, et ex alta rupe præcipites dari. Cum id fit, clamant innocentes se mori, et quoniam regis aures justissimæ defensionis obstructæ essent, ad summum iudicem se provocare, et regi diem dicere ab isto trigesimum. Dicta nihil valuerunt :

sententia tenuit, sed et ipsorum vadatio. Ipso die trigesimo rex levi morbo tentatus, eodem paulo post in lecto exanimis repertus est. Rem narrat Lipsius in *Mon. Polit.* cap. xi. Si quid hic intervenit divini, est sane cur timeant iniqui iudices. Prudenter sane monet Sapiens *Eccli.* v, 7 : « Si videris calumnias egenorum et violenta iudicia, et subverti justitiam in provincia, non mireris super hoc negotio, quia excelso excelsior est alius, et super hos quoque eminentiores sunt alii ; et in super universæ terræ rex imperat servienti. » Est optimus et huic loco valde affinis locus alius apud Isaiam cap. x, 1, qui cum lugeret illorum statum qui causam evertunt miserorum et viduarum, pupillarumque fortunas diripuerunt, subdit : « Quid facietis in die visitationis ? » Gravissime autem sic illis minatur Sapiens *Sap.* vi, 2 : « Audite ergo reges et intelligite : discite iudices finium terræ. Horrende et cito apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum his qui præsentur fiet : exiguo enim conceditur misericordia : potentes autem potenter tormenta patientur. » Huc oculos convertant, qui in hac cæca mortalium confusione palpitant : hic gressum figant, qui in hac tam vana tamque ancipiti rerum humanarum vicissitudine fluctuant : « tempus enim omnis rei tunc erit » *Eccle.* III, 17 : tunc neque temporum neque officiorum vicissitudo nos ulla jactabit, sed stabilis nos excipiet æternitas ; et qui naturæ opera intellectu consequi non potuerunt, ex illis tenebris aliquando tandem emergent ; et qui addendo ac detrahendo cogitationes suas exercuerunt, jam in Dei operibus ac iudiciis acquiescent, omniaque perfecta ac justa esse cognoscent ; et quibus iniqua iudicia mœrori fuerunt, jam divinam providentiam venerabuntur ; et qui iniquis iudiciis oppressi sunt, in supremi iudicis æquitate respirabunt ; et ipsi iniqui iudices digna factis supplicia persolvent : ita Tollenarius noster in *Eccles.* cap. III, sect. 5.

15. NUMQUID NON IN UTERO FECIT ME, QUI ET ILLUM OPERATES EST, ET FORMAVIT ME IN VULVA UNUS ? — Alia ratio cur Jobus servos et ancillas non contempserit, neque a familiari et privato aut a publico legitimoque iudicio repulerit, ea est, quia idem omnibus hominibus genus est, eadem natura, idem formator et origo. Formavit in utero, compegitque unus, id est Deus, tam reges et dominos, quam pauperes et servos ; neque plus operæ aut studii posuit in formando rege quam humili et inope servo ; neque ex alio luto aut in alia officina finxit vas in honorem, quam quod futurum esset in contumeliam. Qua de re multa tam sacri quam profani scriptores a Sanctio citati, qui pro servis contra dominos acriter neque immerito pugnant, et contendunt deberi servis a domino erectionem, hoc est benevolentiam et humanitatem, qua nimis laboribus oppressos, inopia dejectos, morbo debilitatos, casu afflictos recreet atque reficiat : qui enim vivit in servitute,

Magnam securitatem in iudicio divino præstat hic antea fuisse iudicatum.

Deus inferiorum iudicium sententias dijudicat.

Vers. 15.

Servus domino natura et origine non inferior.

Servis domino debetur erectio.

eum necesse est multa et gravia pati mala; unde illud in legibus, *Regul. Juris* 209: « Servitutem mortalitati comparamus; » et ut dixit eleganter Seneca *De Tranq.* cap. x: « Omnis vita servitium est. » Servorum vita quale et quantum servitium erit, quantis miseriis et vexationibus obnoxium? Pertinet igitur ad domini humanitatem illos sublevare, ne continuo et durissimo labore frangantur. Disputat hac de re divine et egregie Pædagogus apud Clementem Alexandrinum lib. III, cap. xi, negatque utendum famulis *καὶ δούλους ὡς ζώων, tanquam jumentis*. Licet domini sint nobiles et ad magnam dignitatem evecti, honorati, titulis gloriosis illustres; sic tamen existimare debent, parem omnium esse naturæ conditionem, fortunam dissimilem, neque ullum proprie vilem et despiciendum videri oportere, qui divino beneficio sit Dei filius, et bonorum cælestium hæres, pro quo mundi liberator sanguinem omnem suum profuderit. Quod cum apud se reputaverint, facile opinor adducentur, ut et labores moderentur suorum, et iisdem salaria honesta constituent, et liberalis animi beneficentia prosequantur: « Summum enim hominum inter se vinculum est humanitas, inquit Lactantius lib. VI, cap. x, quod qui diruperit, nefarius et parricida existimandus est: nam si ab uno homine, quem Deus finxit, omnes orimur, certe consanguinei sumus; et ideo maximum scelus putandum est, odisse hominem vel nocentem. » Quantum ergo facinus esse arbitramur despiciere pauperes et innocentes? Merito igitur Job summam semper eorum curam gessit, ut ipse de se abunde testatur cum subdit:

Vers. 16, 17, 18, 19, 20, 21 et 22. 16-22. SI NEGAVI, QUOD VOLEBANT, PAUPERIBUS, ET OCULOS VIDUÆ EXPECTARE FEELI. SI COMEDI BUCCELLAM MEAM SOLUS, ET NON COMEDIT PUPILLUS EX EA: (QUIA AB INFANTIA MEA CREVIT MECUM MISERATIO: ET DE UTERO MATRIS MEÆ EGRESSA EST MECUM.) SI DESPEXI PEREUNTEM, EO QUOD NON HABUERIT INDUMENTUM, ET ABSQUE OPERIMENTO PAUPEREM: SI NON BENEDIXERUNT MIHI LATERA EJUS, ET DE VELLERIBUS OVIVM MEARUM CALEFACTUS EST: SI LEVAVI SUPER PUPILLUM MANUM MEAM, ETIAM CUM VIDEREM ME IN PORTA SUPERIOREM: HUMERUS MEUS A JUNCTURA SUA CADAT, ET BRACHIUM

MEUM CUM SUIS OSSIBUS CONFRINGATUR. — Sep'tem hos versus, ante quorum ultimum sensus non expletur, connectere ac simul exponere operæ pretium visum est, quibus enumerat Jobus eximios virtutum, præsertim misericordiæ, actus, de quibus ita Petrus Damiani *Opusc.* IX, cap. iv: « Vide, inquit, quam longus sit misericordiarum iste catalogus; ut nil prorsus omittat, quin omnium necessitatum modis occurrat, cunctis egestatum vulneribus velut medendo subveniat. » *Primus* igitur actus est, indigis non abnegasse quod vellent, hoc est, non eos severe a januis inanes repulisse. *Secundus*, viduas non retardasse; quod est genus nobilioris eleemosynæ, quando mulieres non sine rubore poscunt, neque sine discrimine expectant: quibus confestim ac pudice

erogare consilium saluberrimum est. *Tertius*, non pransum fuisse solum: quod bifariam exponitur: vel enim e mensa ciborum partes pupillis mittebat, vel etiam invitabat, ut desolatos solaretur et aleret. *Quartus*, qui jugem honorum operum tenorem prodit, a prima ætate misericordiam coluisse, quæ ut partus uterinus cum eo simul fusa videretur, quod et ad indolem et ad educationem referendum est: condiscunt quippe, et velut lactis succoincipiunt misericordiam; qui parentes pios ac beneficos sortiti sunt. *Quintus*, non abjecisse cum contemptu inopem pereuntem, quod nudus foret; imo e vestigio illum convessisse, et ad suas laudes oblectum ac recreatum impulsisse. *Sextus*, non levasse manum, hoc est, non terruisse minis aut plagis afflixisse pupillos quibuscum forte litigaret, licet jure ipse potior esset; at eos leniter accepisse ac perhumaniter fovisse.

Denique nisi hæc ita se habeant, humeri prodigiosam a corpore divisionem totiusque brachii contritionem sibi imprecatur; ubi nota Jobum ea virtutum encomia complexum fuisse, quæ per pauci christiani promerentur, mirumque videri, hominem in regione Ausitide commorantem anteverso tempore non secus evangelica consilia explesse, quam si e Christi ore illa præsens accepisset. Inspiraverat nimirum mundi opifex istud genus humanitatis et benevolentiae, atque jam inde ab ipso matris utero in Jobi animum immiserat, ut Christi politiam adumbraret: cum enim esset rex in oriente clarissimus, dives, honoratus, priusquam ad experimentum invictæ patientiæ divino imperio vexaretur, orbem semper aliquem, a bonis et fortuna derelictum ad suam mensam adhibebat, ut Gregorius Magnus, pauperum et ipse curator humanissimus beneficentissimusque pater, ad hunc locum annotavit. Quod cum Platoni suboluisset, ut erat judicio excellenti, nec improvidus rerum æstimator, ait deos coli maxime ab iis quos miseratio caperet τῶν ἐρημικῶν ἑρπυλίων, *solitudinis et orbitatis pupillarum*, quique adversus illos se benignos humanosque præberent. Sed in Novo Testamento post Filii Dei ad homines adventum illius splendor humanitatis vehementer eluxit: nam principes religionis Apostoli cum ejus curæ meritum amplissimum e sanctissimis Christi monitis et exemplo didicissent, ut qui viduæ luctu et mœrore connectæ inusitato prodigio consolationem attulisset, ad hoc genus charitatis omnium christianorum animos excitaverunt. Itaque S. Jacobus *Epist.* i, 27, inter opera sanctæ religionis, quibus homines viam sibi muniant ad æternitatem, ponit: « Visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum; » Tertullianus ad *Scapul.* cap. iv, communem in eo morem christianorum sic exponit: « Pupillos pie tractamus, indigentibus refrigeramus. » Sed totius Ecclesiæ judicio id solandi genus semper existimatum fuit sacrorum hominum esse proprium: ita Justinus

Job sui misericordia operibus Christi politiam adumbravit.

Pupillarum et viduarum cura maxime habenda.

martyr *Apolog.* cap. II piorum antistitum, qui singulas ecclesias moderabantur, fuisse munus ait, ἐπικουρεῖν ὀρφανούς τε καὶ χήρας, *opitulari pupillis et viduis*; et illo antiquior S. Ignatius, B. Joannis auditor, cum Heronem diaconum instituit, inter alia sic monet, ὀρφανῶν περίστασι, *pupillis assistito*: Deus enim pupillorum pater est. Porro in pupillis atque viduis intelliguntur etiam alii omnes, qui propter inopiam consilii et fortunarum injuriæ expositi sunt, seque satis fueri nequeunt, cum alieno studio et charitate spoliuntur: quos patres in Synodo Chalcedonensi vocant ἀπρονοήτους, quibus nullus providet, quorum nemo curat negotia: vide quæ cap. VI, 27, et cap. VII et IX de pupillarum, viduarum et egenorum cura et elemosynis erogandis fusius a nobis dicta sunt.

Jobo non tam acquisita quam agnata erat miseratio. AB INFANTIA MEA CREVIT MECUM MISERATIO, etc., — quasi ad misericordiam tam propensus esset, ut eam non acquisitam, sed innatam habere videretur: juvat textus hebraicus sic habens, *ab infantia mea crescere me fecit sicut pater*, scilicet ipsa miseratio: nam sicut Jobus omnibus miseris pater erat, uti cap. XXIX, 16 dictum est, ita et miseratio parens erat ipsi Jobo, quæ eum ab infantia nutriebat. Quam naturalis enim est inter filium et patrem cognatio, tam naturalis erat inter Jobum et miserationem conjunctio: porro cum misericors esset, et vivos hausisset a natura ad bene merendum igniculos, minime despiciebat pauperes, licet eos in veste videret despiciabili ac sordida, imo omnino nudos: quia non alterius putabat esse naturæ quam divites, neque illos minori esse Domino curæ quam qui opibus abundant, et regio cultu ac majestate fulgent.

Mundus pauperes et squalidos despectui habet. SI DESPEXI PEREUNTEM, etc.: — solent quippe pauperes, et nobilitatis, opum ac amicorum presidiis destituti, haberi contemptui, et ab omnibus sperni, irrideri ac conculcari: quia hæc est antiqua mundi consuetudo (non quam profecto solam esset fugiendus) quod neminem propter seipsum diligit, aut honore afficit; sed propter divitias, quas possidet, propter vestes aut corporis amictum, quo splendet, propter familiaritatem, aut amicitiam principum, in quam seipsum insinuat, vel propter sodales et amicos nobiles, quorum favore et potentia fuleitur. Hinc fuerunt superiori ævo et nostro etiam sæculo quam plurimi, qui pauperes fastidiunt, et a suo congressu procul arcent, et si squalentes videant, neque intueri volunt nisi dolentibus atque infensis oculis, et stomacho interea nauseante: quibus tamen si indumentum dederis paulo nitidius, displicere desinunt, et ad congressum atque convictum non difficile admittantur; aut quia nihil habent aut horreant molles et elegantes oculi, aut quia cum indigere non putentur, nihil videntur petiti: quod homines immisericordes et avari in amicitias eligendis maxime expendant. Contra faciunt misericordes, quos eo inclinatur naturæ propensio, ut aliorum investigent necessitates, quas mise-

rendo levem, neque aliquid capiant ex illorum squalore ac nuditate fastidii. Hanc mundanorum consuetudinem ignorantiae subnixam jure meritisimo reprehendit Jacobus Apostolus cum ait *Epist.* II, 2: « Si introierit in conventum vestrum vir aureum anulum habens in veste candida, introierit autem et pauper in sordido habitu, et intendatis in eum qui indutus est veste præclara, et dixeritis ei: Tu sede hic bene; pauperi autem dicatis: Tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum: nonne judicatis apud vosmetipsos, et facti estis iudices cogitationum iniquarum? » Hac oratione eos damnat, qui, quod attinet ad interiorum reverentiam et æstimationem, solius annuli, hoc est fimbriæ aureæ in veste candida, quod erat nobilitatis insigne, rationem habent, et virtutem atque vitæ innocentiam mendici hominis aspernantur. Hoc autem stultum esse et perversum mundi iudicium non solum viri sancti divina fide perfusi mente sunt assecuti, sed ethnici quoque in magnam quamdam ignorationem prolapsi cognoverunt. Quare memoriæ proditum est philosophum quemdam contemptibili habitu amictum a domo principis non sine irrisione repulsum, habitum vilem in alium pretiosum ac splendidum commutasse: quo indutus eum statim non sine honore in palatium esset admissus, pallium quod gestabat osculari cœpit dicens: « Honorantem honoro: quod virtus non potuit vestis obtinuit. »

Sed aliud Jobi fuit iudicium, qui pauperum sordes non exhorruit, imo amanter est consolatus et amplexus, neque a mensæ societate et multo minus a congressu atque colloquio separavit: non despexit enim nudum hominem et rigentem ac pereuntem frigore. Vere dicit *pereuntem*, quia frigus solum necare potest: Ego talem, inquit Job, Dei gratia non sprevi. D. Gregorius legit, *si vidi prætereuntem*, hoc est, si non statim ac vidi eucurri post eum, domi recepi, et operui; nec nudum solummodo terræ meæ, sed peregrinum. Ignoto nimirum proximo misertum se indicat, quem prætereuntem vocat: quia apud piam mentem plus natura valet quam notitia. In Hebræo est, *si videbo prætereuntem*, hoc est, si quem semel nudum vidi, nudum amplius videbo. O eximiam viri charitatem! Non exspectabat hiemis rigorem, nec pauperum clamorem, sed statim ac eos videbat consuit vestes, quibus frigentia ac peritura membra calefaceret. Porro a lateribus ovium vellere munitis, a frigore benedici Jobum nihil est aliud, quam propter illud pietatis opus videri laudabilem; aut eo argumento moneri homines ut Jobum a clementia et humanitate commendent. Neque est in Scriptura novum, ut opera illa dicantur commendare aut accusare aliquem, quæ sunt virtutum aut vitiorum monumenta, quæ alios ad commendationem aut reprehensionem invitant: sic *laudare aliquem* dicuntur opera ejus, juxta illud *Prov.* XXXI, 31: « Laudent eum in portis opera ejus. » Quod

cessitates investigat ut sublevet.

Job pauperum necessitates levans ab iis laudabatur.

Misericors alienas ne-

Eleemo-
syna e
sinu
pauperis
pro nobis
orat, est-
que sa-
crificii
eius.

si benedico idem est quod bene alicui precari, aut deprecari malum ab aliquo, eadem videtur hujus loci sententia quæ illa *Eccli. xxix, 15*: « Conclude eleemosynam in corde pauperis, et hæc pro te exorabit ab omni malo: » nam pia erogatio propitiatorii sacrificii vim et rationem habet, ut hostia averrunca, ut victima sospitatrix et apotropæa, conciliatrix gratiarum. Quam ob causam D. Augustinus in lib. *L. Hom. hom. 29*; eleemosynam vocat sacrificium christianorum; quod idem alii Patres magna consensione animorum faciunt. Eleganter sane D. Chrysostomus *hom. 20 in II Corinth.*: « Cum, inquit, vides pauperem, corpus Christi, aram Christi te videre puta, et reverere, ac eleemosynæ sacrificium offer; unde gloria et gratiarum actio quasi fumus ascendat ad Deum. » Sumunt Patres a D. Paulo, qui *II Corinth. ix, 12*, beneficentiam et communicationem honorum ad sublevandam pauperum inopiam, appellat *λατρυργίαν*, sacrum et augustum ministerium, divinam prope sacerdotis operationem. Sed disertius *Hebr. xiii, 16* nominat hostias, quibus Deus promeretur, id est, quibus conciliatur Deus; est scilicet potentissimum illud sacrificii genus ad Deum conciliandum, quod in odorem suavitatis cum penetraverit in cælum, quod vult obtinet, et in primis remissionem peccatorum. Itaque opes Dei causa et religionis impensas D. Hilarius oraculorum cæli conscius in *Psalm. li*, vocat « ambitiosas apud Deum legationes; » item, « potentia deprecandorum criminum et vera suffragia. »

Levare
manum
super
aliquem
quid si-
gnificet.

Si *LEVAVI SUPER PUPILLUM MANUM MEAM*, etc. — Idem est, q. d. Si gravis exactor fui, aut pupillum fortunis exui, etiam mihi per sententiam iudicis addictis: significat scilicet se nulla unquam asperitate, rigore aut inclementia usum fuisse, sed omni mansuetudine, lenitate et humanitate. Obtinuit autem ut contra aliquem, super aliquem vel in aliquem manum levare vel extendere ponatur pro ulcisci, ferire, opprimere graviter, juxta illud *Davidis Psalm. lxxiii, 3*: « Leva manus tuas in superbias eorum in finem, » id est, tandem ulciscere, et prorsus preme. Plura de hac loquendi forma vide apud Pererium nostrum in *Gen. cap. xiv*. Ut igitur se ab omni violenta aliorum oppressione prorsus alienum fuisse comprobet, dignum sibi barbaræ crudelitatis supplicium imprecatur, ut nimirum manus sua obrigescat et torpeat, imo ut brachium confringatur, et humerus a sua sede atque colligatione divellatur et excidat, si ulli unquam vim intulerit aut molestiam.

Verz. 23.

23. SEMPER ENIM QUASI TUMENTES SUPER ME FLUCTUS TIMUI DEUM, ET PONDUS EJUS FERRE NON POTUI. — Hunc locum Græci ita transtulerunt, φόβος γὰρ Κυρίου συνέσχε με, καὶ ἀπὸ τοῦ λίμματος αὐτοῦ οὐκ ἔπιπτον, id est, timor enim Domini continuit me, et captionem ejus non feram; ejus loci litteralis sensus is est, q. d. Præterquam quod turpe sit pupillos et pauperes opprimere, alia tamen me quoque causa deteruit, nimirum Dei timor, qui solet in eorum op-

pressores graviter animadvertere; quare « timui captionem ejus, » id est, ne ab illo caperer et acerrime flagellarer: et secundum nostram editionem, timui ne ab eo tanquam a gravissimo pondere opprimerer. Id quod dixit etiam Salomon *Prov. xxiii, 10*: « Ne attingas parvulorum terminos, et agrum pupillorum ne introeas: propinquus enim illorum fortis est, et ipse judicabit contra te causam illorum, » ubi per propinquum Deus ipse intelligitur; pro quo græce est, ὁ γὰρ λυτρώμενος αὐτοῦ; Κύριος κραταίος ἐστίν, hoc est, redimens illos Dominus fortis est: cui concinit quod sequitur, καὶ κρινεῖ τὴν κρίσιν αὐτῶν μετὰ σοῦ, et judicabit iudicium illorum tecum, hoc est, causam illorum defendendam suscipiet, juxta illud *Psalm. ix, 14*: « Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjuor: » afflictus et desertus ab omnibus pro beatissimo perfugio habet Deum, illi relictus est, illius curæ tum maxime committitur, cum neminem habet alium qui curet. Quemadmodum Deus peculiarem providentiæ suæ partem dicitur tribuere viduæ, præsertim, ut loquitur S. Paulus, *μερονομίῃ, desolata*, destitutæ ab omnibus, calamitati et injuriis objectæ: nam ea est in destitutos et calamitatibus obnoxios illius benignitas et singularis benevolentia, ut velut glorioso et honorifico titulo excellentis gloriæ in divinis litteris *Psalm. lxxvii, 6*, appelletur Pater orphanorum et Judex viduarum.

Deus
parvulo-
rum et
afflicto-
rum pa-
tronus.

Sed cur, obsecro, timorem ex divina justitia ortum cum timore orto ex procella comparavit? credo duplicem ob causam: unam tradit D. Gregorius lib. *XXI Moral. cap. xvii*: « Quia sicut tempestas cogit ad merces in mare projiciendas, ut vita servetur, ita divinus timor impellit ad bona temporalia abjicienda, ne spiritualia amittantur. » Alteram vero non alienam puto, nam sicut coorta tempestate omnes in preces et vota et lacrymas solvuntur, omnes præterita crimina abjurant, nova vivendi exordia promittunt, divinam gratiam humiles deprecantur: ita plane timore divino intra præcordia æstuante etiam sanctissimi viri hæc omnia exsequuntur. Significantissime igitur et incredibili artificio Jobus hic expressit suum quem gereret iudicii metum: « Quasi tumentes, inquit, super me fluctus timui Deum. » Cum rapax flumen insolenter auctum jam ruptis aggeribus aut in vicinam planitiem excurrit, aut præceps per saxa ruit, aut aquarum montem in domum invehit, viator qui obvius tendit ineluctabilem moriendi necessitatem in oculis habet: viam relegat? cursu superabitur a flumine, et dum fugiet comprehendetur. Hac illac declinet? ubique et undique aquæ: contra flumen eat? præsentissima mors: locus effugii nullus: sic angoribus pene ante mortem exanimatur. Eadem est ratio, cum aut subitus imber et procellosa tempestas aut cataracta viatorem mediis campis deprehendunt, aut cum in mari decumani fluctus in navim se infundunt: nusquam hic effugium; mors proxima est. Ita Jobus: Divini tribunalis horror, inquit,

Cur ti-
mor divi-
nus tem-
pestati
compare-
tur.

velut ingens aquarum mons contra me in caput meum devolvitur, quacumque fugero non effugiam: quidquid adversus aquæ impetum obmolitus fuero, heu non effugiam iudicium, Dei tribunal ineluctabile: scio me Deo iudici sistendum: censorios Dei oculos et iudicium subiturus sum, scio. Quid igitur consilii? quid opus est facto? qui fluctus tumentes timet, mutata navigatione in tutum se recipit locum: sic qui Deum timet, mutata velificatione in meliorem se recipit frugem, ut ejus iram evadat. Qui fluctus timet, navis abjicit onera, sentinamque exhaurit: qui Deum timet, pondera abjicit peccatorum, fœdissimamque scelerum sentinam ejicit. Nisi venti spirent, maris fluctus non tumescunt; nisi peccata perpetrentur, ira Dei non commovetur. Ventis fluctus inflantur; peccatis ira Dei concitatur, cujus pondus merito ait Job ferre se non potuisse: si enim navis fluctuum pondus ferre non potest, absorptaque mergitur, multo minus homo divini furoris pondus ferre poterit. Vide plura *supr.* cap. 1, 13, de furoris et iræ Dei gravitate notata; quæ huic quoque loco quadrant.

Nemo pondus iræ Dei valet sustinere.

Vers. 24 et 25.

S. Job nullam habuit in auro divitiisque fiduciam.

Pecunia mirabiliter proterit cupiditatem.

Avaris aurum sole gravior accidit.

24 et 25. SI PUTAVI AURUM ROBUR MEUM, ET OBRIZO DIXI: FIDUCIA MEA. SI LETATUS SUM SUPER MULTIS DIVITIIS MEIS, ET QUIA PLURIMA REPERIT MANUS MEA. — Significat vir piissimus se, cum divitias amplissimas possideret, non solitum iis animum defigere, vel voluptatem inde ullam capere, sed aspernari; quod ex communi sapientum opinione Sozomenus lib. VI, cap. IX, non dubitat dicere τὸ πρῶτον ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, in pia vitæ ratione ac disciplina rem unam omnium præstantissimam, quæque facile primas obtineat. Cujus dicti veritas ex eo constare potest, quod sit necessaria præstans quædam animi celsi et elati fortitudo, ut in mediis commodis et copia fortunarum insignium atque lautarum modestia retineatur, et se quisque ab insidiante voluptate tutum et erectum conservet: est enim vis pecuniæ mirabilis ad sui amorem excitandum et incendendam hominum voluntatem; unde sancta lingua argentum vocat *כסף cheseph*, cujus etymon Hebræorum sapientes, et cum illis viri doctissimi, petunt a *כסף chasaph*, hoc est *amare*, concupiscere, desiderare. Vidisti argentum, concupisti, captus es, per oculos lubrica veneni vis introiit: si ad aurum luminum aciem converteris, non metallum, sed amatorium philtrum experieris, quod tibi cor eripiat, subito insanit et furit cupiditas. Cum formosissimus sol omnium sit quæ in aspectum cadunt, cum auro tamen compositus multis vilescit, qui, ut ait S. Basilius *Hom.* in ditescentes, «libentius vident aurum quam solem,» illud honorant, in pretio habent, suaviantur, ab illo felicissimam in hoc mundo vitam et jucunditatem plenissimam expectant, spem et animi consolationem prope omnem et fiduciam in eodem reponunt; a qua vecordi impietate S. Jobus tam se alienum fuisse profitetur, ut non renuat tristissimis hujus vitæ ærumnis et suppliciorum omnium

acerbitati se objicere: «Si, inquit, pulavi aurum robur meum,» etc.

Merito igitur illos sæpe flagitiorum ultor Deus, et improbæ cupiditatis, jactura luctuosa et spoliatio fortunarum punire solet, atque monere, nihil esse communibus illis fortunæ bonis incertius nihil mutabilibus. Quam veritatem in divinis oraculis expressam videmus, nam Ezechias Hebræorum dominus, cum misisset ad illum Babylonie rex legatum cum muneribus et amica salutatione, ex ea re inusitatam animi lætitiâ percepit, et elatus animo atque gestiens, quasi magnus quidam esset atque potentia insuperabilis, in cujus sinum bona fortuna copie cornu immisisset, quique fontes haberet aureos uberrimæ felicitatis; ostendit illi barbaro domum aromatam, aurum, argentum, pigmenta varia, supellectilem pretiosam, armamentarium suum, quidquid denique in thesauris suis reconditum cimeliisque habebat. Irrisit fatui hominis levitatem Deus, et prophetam misit ad illum grandi voce tonantem Isaiam, qui denuntiaret futurum aliquando tempus, cum illa omnia, quæ vanissime ac magnifice ostentaverat, in Babylonem asportarentur. Quia, inquit Procopius in *IV Reg.*, cum Dei potentiam et imperii curam providentiamque docere oportuisset, ipse parans universitatis ostendit, illius opes omnes, in quibus mirificum in modum confidebat, nihil habere firmum et stabile: et sanè cum perdi eripique possint, in iis spei suæ fundamenta collocare improvidæ mentis fuerit animique rerum inscientis. Quare Petrus Blesensis *Epist.* 60, eleganter opes nominat *sophisticas*, hoc est, opinor, deceptorices, inanem pompam habentes, usuramque fugitivam; sed divitum illa fiducia, quod merito videri debet gravissimum, in communi orbis theatro illudenda proponetur: avarum enim Dei oblitum atque opibus nimium præfidentem «justi, inquit David *Psal.* II, 1, ridebunt, et dicent: Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum.» Est pius sarcasmus, opportunus ad notandam cupidorum insaniam, qui in hujus vitæ navigatione aurum et argentum pro Helice et Cynosura sequuntur; opes, supellectilem pro veris et anchoris habent; qui denique obrizo dicunt: «Fiducia mea.» Davidis verba notanda sunt: *Ecce homo: in Hebræo est גבר geber*, hoc est proprie *fortis*, strenuus, *q. d.* Ecce ille Thraso gloriosus, qui ob copiam se divitiarum magnifice et superbe circumspiciebat, qui nummis aureis atque argenteis ut rotundis clypeis prope innumeris se tutum satis et munitum opinabatur adversus omne fortunæ genus et futuros casus; ecce homo, qui Dei præsidio pro nihilo habito, nec optato, spem omnem suam in fluxis et vanissimis rebus posuit.

Miseris quoque et spe sua delusis Baruch insultat cap. III, 18: «Ubi sunt qui argentum thesaurizant et aurum, in quo confidunt homines, et non est finis acquisitionis eorum?» ingrati item

Deus in pecuniis fidentes iisdem merito spoliatus.

Ezechias in opibus gloriosus iisdem spoliatus est.

Opes sunt fragile fiducia fundamentam.

Terrena opes sunt sophisticæ.

In iudicio ridebuntur qui opibus confisi sunt.

Stulti, qui Deo relicto in opibus confident.

animæ nec divinum beneficium agnoscenti approbat Isaias cap. xvii, 10 : « Fortis adjutoris tui non es recordata : » duo in Deo notat, singularem in juvando benevolentiam, et insuperabilem potentiam, quæ efficacissima sunt ad gignendam hominum in eo fiduciam, nisi honorum vilium cupiditas animi lumen exstingueret. Plus enim tam fortis et beneficus adjutor prodesse potest quam acervi pecuniarum, quam montes aurei, quam agrorum ingentium proventus, quam siculæ et africanæ messes, quam imperium orbis terræ; siquidem hæc omnia relinquunt sæpe invitos, nullo fructu atque operæ pretio inanesque deserunt : plura de fallacia divitiarum vide superius ad cap. xv, vers. 29.

Justi nec ingenio neque scientiæ suæ confidunt. Allegorice S. Gregorius lib. XXII *Moral.* cap. II, *aurum* ad subtilitatem ingenii et *obrizum* ad humanæ mentis dona refert; unde est, ac si S. Job dixisset : « Nec quæ veraciter intellexi meo ingenio tribui; nec menti propriæ, si qua egisse me bona contigit, hæc principaliter deputavi. » Nequaquam igitur in auro fulgentissimæ scientiæ sitam esse suam fortitudinem putat, qui omnem scientiam humanam experientia docente infirmam et errori subjectam existimat; nec in obrizo ejus veritatis, quam minus indagavit, confidit, quia ex consortio Domini non solam lucem, sed et mansuetudinem, qua non resistit contraria cum validiore ratione docentibus, ac docilitatem mutuavit. Id autem proprium esse justorum S. Gregorius *ibid.* in hunc modum explanat : « Sancti viri, inquit, robor suum aurum non deputant, quia quantolibet ingenio fulgeant, nihil se esse ex suis viribus pensant; et cum sentire omnia valenter possunt, prius intelligere semetipsos cupiunt; quantum lumen ingenii more solis prius illustret locum in quo oritur, et postmodum cætera, ad quæ procedendo dilatatur, ne si intendendo cognoscendis aliis semetipsos nesciant, ibi solis radius ubi oritur obtenebrescat. Ingenii itaque virtutem ad cognoscendam propriam infirmitatem dirigunt, atque ex infirmitatis suæ melius cognitione convalescunt. Aurum ergo robor non creditur, si in accepto ingenio fiducia non habetur. Quod bene Salomon admonens ait *Prov. III, 5* : *Habe fiduciam in Domino in toto corde tuo, et ne innitaris prudentiæ tuæ* »

Sapientia et doctrinæ a Deo accipiendæ. Quæ probe cognita cum haberet D. Gregorius Nazianzenus *Orat. 9* gravissimum illud Sapientis non absimile monitum adhibuit : « Qui litteris operam datis, ne doctrinæ atque eloquentiæ vestræ magnopere confidatis, nec immodice et plus quam ratio postulet sapientes sitis : » sciebat enim pontifex ille sanctissimus, qui perfectam eloquentiam erat consecutus, perexiguam esse humani ingenii lumen, nisi a divino sole illuminetur, nec ab eo quidpiam magni exspectari aut confici posse. Dictum est antiquum et venustum : « Lunæ radiis non maturescit botrus : » sic a maligna ea luce cognitionis atque doctrinæ non est speran-

dum, ut feliciter res maturari et confici possint et deduci ad suam quamdam perfectionem, nisi princeps luminum Deus vim et opem suam communicet; quam proinde quotidiana precatone et devoti animi sensu petere oportet. Calendulas sapientes esse putem aliosque flores, quos solares dicunt, qui de nocte se constringunt, et penitus claudunt et continent; deinde cum aurora tenuæ suum lumen cæperit ostendere, quamvis nonnihil commoveri videantur, non tamen plane et perfecte aperiunt se atque explicant, nisi cum sol benefico suo lumine irradiaverit : ita prudentes modestique viri tametsi nonnullum splendorem habeant eruditionis variæque doctrinæ ut lunæ vel auroræ debilius adlucentis; non tamen se penitus effundunt et explicant ad agendum, nisi prius vim, lumen, gratiam, ab intelligentiæ sole mutuentur per orationem et rerum divinarum meditationem. Est enim illud D. Pauli verissimum et generatim pronuntiatum *I Corinth. VIII, 1* : « Scientia inflat, » magnos animos spiritusque gignit, tumidos facit, et inani sui opinione atque superbia inflatos; ubi autem tumor est, sanitatem ibi non esse aiunt Patres. « Inflatio, inquit D. Augustinus *in Psalm. XXXVIII*, et tumor imitantur magnitudinem, sed non habent sanitatem; » et eadem mente S. Chrysostomus hom. 17 *in I Timoth.* : *Τὸ φλεγμαῖνον ὡς φαρμὴν βρῦαίνειν, quod turgidum est non sanum dicimus.* Inflantem ergo scientiam describit Apostolus, quæ morbum animi insaniamque significet eorum hominum qui propter eximia talenta et multiplicem rerum scientiam non putant opem sibi a Deo petendam, cum alioquin admiranda se facturos opinentur.

Inconsideratam illam temeritatem vidit Anna prophetica illa heroina, de qua multa in sacris annalibus; quæ cum Numen in suo cantico celebraret, inter alia sic inquit *I Reg. II, 3* : « Deus scientiarum Dominus est, » ubi Procopius sapienter : « Commode, inquit, illorum qui efferuntur atque superbiunt spiritus compescuit, omnem notitiam omneque discendi studium a Deo hominibus inesse prædicens. » Quam igitur excusationem habere possunt apud Deum tumidi illi arrogantes, qui nimium in abundantia ingenii sui doctrinisque confidunt, nec auctorem omnium Deum humilitatis suæ professione venerantur? Doctus præsul Nyssæ Gregorius *Orat. 1*, cum disputat de oratione, indignatur a plerisque negligi in vita, et omitti « sacrum hoc et divinum opus, » ut ipse loquitur, et paulo post ait, prope omne hominum genus summo mane alia omnia tractare : mercatores, sellularios opifices, judices, illos etiam qui studiis et humanitati operam navant, spem suam præsidiumque ponere in manibus, arte, ingenio continuique laboris industria; divini autem numinis adjumentum, quod oratione quæritur, existimare ἀργὸν ἢ χεῖρα, *iners quidpiam* atque inutile sibi esse ad propositum finem consequendum : Ideo, inquit, abundat in vita peccatum omnibus

Doctrina non temere ostentanda vel effundenda.

Scientia quæ inflat noxia est.

Scientia a Deo per orationem impetrandæ.

Oratio
vanam fi-
duciam
depellit.

humanis implicatum studiis, quoniam oblivio Dei tenet omnes. Sane oratio est quæ vanam in propria industria et in donis datis nobis fiduciam depellit, et cum viris sanctis divino lumine collustratos has et similes proferre voces facit II Reg. xxii, 2 : « Non aurum robor meum, sed tu Dominus petra mea, et robor meum et salvator meus; » et *Psal. xxi, 11* : « Non obrizum fiducia mea : sed tu spes mea ab uberibus matris meæ, in te projectus sum ex utero. » Ita ergo theologicis lucubrationibus et sacrarum litterarum studiis intendamus, ut bonam vitæ partem in consideratione divinorum et in ferventi oratione collochemus : hæc enim est, quæ studia nostra complet, labores perficit, et voci nostræ vocem virtutis imperit; hæc ut aqua purissima vinum scientiæ temperet, quod temperatum recreat atque sustentat, purum vero solet officere.

Oratio
studii
adjuncta
illa per-
ficit.

Cæterum vir justus donis Dei cumulatus semper se illis indignum aspiciat, dicatque cum S. Jobo : « Si lætatus sum super multis divitiis meis, et quia plurima reperit manus mea, hæc faciat mihi Deus, et hæc addat. » Non lætetur inaniter de divitiis scientiarum, quas ad negotiandum accepit, sed potius cura eum aliquid lucrandi sollicitet : non efferatur de his quæ reperit, licet multa sint et pretiosa; sed tempus jamjam instare, quo ea sint restituenda, animadvertat : « Stultus namque est debitor, inquit S. Gregorius lib. XXII *Moral. cap. iii*, qui gaudens pecunias mutuas accepit, et tempus quo reddere debeat non attendit : moderatur autem lætitiæ accipiendi, quando solerti providentiæ etiam constitutum tempus reddendi cogitatur. » Vinum ergo donorum Dei non bibamus purum, sed aqua dilutum, ne sua fortitudine nostram mentem inebriet : purum bibimus, si quid nobis datum sit, quamque divites illo thesauro efficiamur, solum attendimus : mixtum vero bibimus, cum donum illud alienum esse, nempe Dei, et cum usuris reddendum meditatur. Potus hic non dementat oculos mentis nostræ, sed potius roborat, ut se donis indignam et alienis bonis oneratam videat, et non se ex alieno magni pendat.

Non ina-
niter de
Dei donis
lætan-
dam, sed
cogitan-
dam de
redden-
dis
eorum
rationi-
bus.

Verb. 26,
27 et 28.

26-28. SI VIDI SOLEM CUM FULGERET, ET LUNAM INCEDENTEM CLARE : ET LÆTATUS EST IN ABSCONDITO COR MEUM, ET OSCULATUS SUM MANUM MEAM ORE MEO. QUÆ EST INIQUITAS MAXIMA, ET NEGATIO CONTRA DEUM ALTISSIMUM. — Quidam hic censent B. Jobum voluisse asserere, se nunquam idololatriæ vitio fuisse coinquinatum, et ideo antiquiorem communiorumque idololatriam expressisse, qua homines solem, quem Apollinem, et lunam, quam Dianam vocabant, adorare soliti fuerant; quemadmodum in *Sap. xiii, 2* Salomon testatur. Beatus tamen Gregorius lib. XXII *Moral. cap. iv*, hunc locum expendens hujusmodi sensum indignum judicat, quem S. Job intenderet; quod similiter S. Chrysostomus in *Caten. Græc.* judicavit : beatus enim ille vir propter enormes amicorum suorum de-

tractiones, quibus urgebatur, compulsus fuit suarum virtutum catalogum recensere, sicuti postea II *Corinth. xi, 12* Paulus id ipsum coactus præstitit : in ejus autem exordio excellentissima sanctitatis opera exposuit, et egregios virtutum actus enarrare nitebatur. Quomodo ergo credendum est, voluisse tanquam rem magnam et grandem proponere, quod commune omnibus fidelibus erat, non adorare tanquam deos solem et lunam? Aliquid ergo aliud voluit de seipso exponere; illud autem fuit, se nunquam sibi arrogasse gloriam et honorem ex bonis suis operibus, quod majus esse ipsismet bonis operibus S. Augustinus in *Psal. vii*, et S. Bernardus serm. 13 in *Cant.* demonstrant.

S. Job
non qua-
sivit glo-
riam
suam.

Fulgentis igitur solis et lunæ clare incedentis typo divitiarum suarum fulgorem et bonorum operum splendorem voluit indicare; hæc nequaquam vidit, non quod cæcus esset, aut quia non videret quæ agebat; sed quia non vidit concupiscendo ex eis gloriam : in Hebræo habetur verbum רָאָה *raah*, quod non significat *videre quomodocumque*, sed *cum concupiscentia* et desiderio. Ita Deus cap. xli, 25 de superbo dæmone ad eundem Jobum dixit, ut idem S. Gregorius lib. XXXIV *Moral. cap. xiii* et xiv annotavit : « Omne sublime videt : » creatus enim a Deo excellentissimis donis fulgens ita suæ mentis oculos ad ea convertit, ut sibi ex illis gloriam vellet aucupari. Non humile quid sensit, inquit Nicetas, Deo dans gloriam et honorem; sed illum rapere voluit. Sanctus ergo Job excellentissimis donis ac dotibus naturæ ac fortunæ fulgens, et operibus egregiis splendens, hæc non ita vidit, ut inde gloriosus ipse vellet apparere. « Quæ est iniquitas maxima, et negatio contra Deum altissimum, » id est, quoddam idololatriæ execrandum facinus, quo homo Deum de sua quodammodo divina sede deturbare velle videtur, et seipsum in illa collocare; et dum Deo denegat quod illius est proprium, sibique illud tribuit, Deum negare, et seipsum velle statuere Deum apparet. Atque hic videtur mihi geminus hujus loci sensus S. Gregorii et aliorum Patrum explicationibus quam maxime conformis, qui et Sanctio nostro magis placet.

Septuaginta vero interpretes existimasse videntur proponi hic a Jobo peculiarem quamdam rationem, qua ipse utebatur ad contemnendam regiam majestatem et celsitudinis dulcedinem : nam ipsi legunt, ἡ οὐκ ὀρώμεν ἥλιον τὸν ἐπιφαισκόοντα ἐκλείποντα, σελήνην δὲ φθίνουσαν; Ὁ δὲ γὰρ ἐπ' αὐτοῖς ἐστὶ, *an non videmus solem qui lucebat deficientem, lunam autem decreescentem? Non enim in eis est*; ubi videtur Job testari se nullatenus adorasse ea quæ nullam prorsus habent permanentiam. « Non enim in eis est, » q. d. Non habent esse, neque de eis potest dici, quod est. Ad quod apposite Olympiodorus in *Caten.* : « Non enim in eis est, sed in eo qui ordinavit et constituit; » ut dictum sit hoc a Jobo per allusionem ad illud, quod Deus de seipso dixit *Exod. iii, 14* : « Ego sum qui sum; » at cæ-

Job re-
ram
splendi-
darum,
ut pote
vanarum
et muta-
bilium,
contem-
ptor.

teræ dominationes et potestates magis non sunt, cum nullibi sint stabiles aut permanentes. Ubi etiam Chrysostomus relatus a Pineda nostro ait : « Si ea quæ in cælo sunt astra usque lucentia, vicissitudini tamen sunt obnoxia (sol enim deficit, et luna minuitur) an non extremæ hoc fuerit demerentia, quæ terrena sunt ea stabilia ac firma putare? Hæc nimirum causa erat, cur illum humana hæc bona neque oblectarent præsentia, neque absentia angerent. » Etsubjungit statim : « Si id quod usque adeo utile ac necessarium est, quo sublato vita est erepta mortalibus, commutationem tamen admittit; multo magis ea admittent quæ tum supervacanea sunt, tum nullam nobis necessitatem adferentia, » etc. Eodem modo exponit Olympiodorus in *Caten.* dicens : « Ut sol deficit, ac luna divino jussu consenescit, sic ego quoque de divitiis, tanquam de re quæ nusquam consistit, cogitabam; illudque didici, nequaquam esse mentis aciem in incertæ opes intendendam, » etc.

ET LÆTATUM EST IN ABSCONDITO COR MEUM. — Septuaginta reddunt, καὶ ἐὶ κρυπτοῦ καρδίας μου, et si deceptum est clam cor meum; Symmachus legit ἐμπλατῖσθαι, dilatatum est, quasi tumens præ opum magnitudine. Ubi vides hujusmodi tumorem, elationem et lætitiâ in dignitatibus et prosperis successibus esse potius deceptionem; quorum perpetuam vagationem et circumlationem tanquam corporum cœlestium pulchre depingit græcus orator Isocrates in *Areop.* sua dicens : « Quam plurima sunt exempla, quæ docent, nedum privatas res, sed etiam publicas frequentissimis mutationibus esse expositas : nam et nos vastata a barbaris urbe (scilicet Atheniensi) ob causam et diligentem rerum administrationem principes Græcorum evasimus : cum autem nos potentia esse præditos insuperabili putarem, urbis excidium vix evitavimus. Et Lacedæmonii ex obscuris olim et parvis oppidulis progressi vitæ modestia et disciplina militari Peloponnesum subegerunt; post autem fastu et superbia elati, cum terræ marisque imperium adepti essent, eadem quæ nos discrimina subierunt. Quisquis igitur hujusmodi mutationes non ignorat, et cum tantas opes tam subito eversas videat, præsentî statui confidit, amens est, » etc. Hanc igitur insaniam et deceptionem a se prorsus abjecisse testatur Jobus. Unde S. Chrysostomus hom. 22 in *Matth.* ante medium ait : « Job erat quidem dives, non tamen pecuniæ serviebat; sed habebat divitiâs, eisque ut congruit imperabat : nec erat famulus earum profecto, sed dominus : sicut enim alieni patrimonii dispensator, ita illa omnia possidebat, non modo aliena non rapiens, sed propriâ quoque indigentibus largiens; quodque his majus est, nec habere se illa gaudebat, quod hinc intelligitur : Si lætatus sum, inquit, quia mihi essent multæ divitiæ. Unde etiam convenienter, quia gaudium de possessione non habuit, dolorem de amissione non pertulit. An non tales nostra ætate sunt locuple-

tes, sed captivis omnibus deterius affecti, et sicut cuidam tyranno tributis pendentes, non quiescunt a miseria servitutis? quasi enim arcem quamdam, ita eorum mentem amor auri insedit. Unde per dies singulos præcepta eis plena iniquitatis imponit; nec est omnino aliquis, qui non obediat imperanti. » Sic ille ostendit Jobum neque lætatum fuisse in divitiis, neque eis subditum : quod maximum malum est divitum, principum ac regum, de quo præclare S. Paulus in epist. ad Rom. ait : « Blandum nomen honos, mala servitus. »

Jobum igitur nullatenus deceptum prosperis minime frugerunt adversa, nam sicut dixit S. Augustinus in *Psalm.* LXXXIII : « Nulla infelicitas frangit, quem felicitas nulla corrumpit. » sunt nempe prospera omnia et præclara mundi bona aspectu quidem lucida sicut corpora cœlestia, instar tamen eorundem instabilia et convertibilia; unde splendidis fortunæ felicitas ostensa est Josepho, cum *Gen.* XXXVII, 9, vidit solem et lunam et stellas ipsum adorantes, quo itidem admoneretur, nullatenus fidendum felicitati volubili, quæ perpetua varietate rotatur. Hinc Amasenus præsul Asterius in hom. *De Villis.* irridet eos, in quorum sæpe ore est : « Prædium meum, domus mea, » etc., mirari enim se, quoniam modo quæ ipsorum non sunt inani syllaba μεσ̄ sibi vendicent, tribusque fallacibus litteris mea aliena capiant; in communibus enim terræ bonis id evenire quod in histrionibus, quorum proprie et singulariter possidet nemo, verum ad usum quisque sumit quod personæ convenit : sic terram, et quæ in ea circumferuntur : quasi vestes ex aliis alios sumere, quibus deinde alii utentur. S. Basilius hom. cui titulus : *Non adhærendum rebus sæcularibus*, alia similitudine rem declarat, monetque bona in continuo esse fluxu, et commeare ab uno in alium ὡςπερ ἐν κύβω περιρροαῖς, ut in talorum circumvolutionibus fieri solet rebus continuo mutatis; nec esse magis possidentium quam quorumlibet aliorum. Eam ob rem vetusti sapientes fortunam super cylindro pingebant, quæ, inquit Artemidorus lib. II, cap. XLII, in somnis visa mala omnibus significat διὰ βραχέος ἐπιπέδου, propter basis ipsius periculosam volubilitatem : cylindrus enim continuo volvit, fortunamque volvit vertitque, et, ut verbo homerico dicam, facit ἀλλοτρίοισιν, summa instabilitate modo ad hunc modo ad alium divertentem : « præterit enim figura hujus mundi, » ait Apostolus I *Corinth.* VII, 31. Ut enim comœdia res aguntur nostræ, continuo scena commutatur, alia atque alia rerum facies objicitur : quæ fortunæ dicuntur bona summa instabilitate prætereunt, et hiantes avidosque deludunt; quod cum perspectum haberet vir sanctus, cæci putavit fatuique animi proprium, affectionem ad opes adjungere tam fluxas, et tam brevi dominum relicturas.

ET OSCULATUS SUM MANUM MEAM ORE MEO. — Hoc nonnulli quoque ad idololatricum solis ac lunæ cultum referunt; sed, ut paulo ante dixi, verius

Res prospera sunt quidem lucida, sed instabilia.

Res fortunæ continuo variantur.

Elatio et lætitia de dignitatibus et rebus prosperis mera deceptio est.

Job non erat servus divitiarum, sed dominus.

Osculum manus propria

quid hic
significet

videtur nullum hic esse sermonem de adoratione solis, tum quia cum suas narraret Jobus virtutes eximias, non videbatur idololatriæ odium positurus: quid enim tantum est impietatem illam exhorruisse, quam etiam illi, qui profligatissimis essent moribus et omnium vitiorum turpitudine contaminati, aversarentur; neque præterea erat cur Jobus hoc a se idololatriæ crimen aut suspicionem depelleret, cum illud non foret ab amicis objectum: nam reliqua, quæ de se tam hoc quam vigesimo nono cap. prædicavit, aperte confutant, quæ ab insultantibus amicis in maledictis audierat: ita Sanctius noster. Quare placet quod ex græcis Patribus visum est Nilo et Olympiodoro, et ex latinis Augustino et Gregorio, nempe non cogitasse Jobum quidquid haberet divitiarum a sua habuisse solertia et manu; atque ideo quod dives esset et potens non essetribuendum Dei benignitati, sed dexteræ, quæ res magnas esset constanter aggressa, et easdem obtinisset feliciter; quæ illi esset pro Deo, atque ideo illam religioso veneraretur cultu, et tanquam divinum aliquid oscularetur. « Quæ est iniquitas maxima, et negatio contra Deum altissimum. » Hanc autem esse Olympiodori sententiam patet ex ejus verbis sic in *Caten.* dicentis: « Sæpenumero nonnulli cum sua facta efferunt manus osculantur suas. Dicit igitur: Si ego aliquando in mea potius dominatione atque in meis egregiis facinoribus quam in Deo spem atque fiduciam collocavi, plane mentitus sim veritatem; cum non a nobis ipsis, sed a divina gratia omne sit auxilium. Ergo si deceptus tale quid passus sum, in scelere id mihi ponatur gravissimo. » Cui expositioni *ibid.* ita subscribit Nilus: « Cur igitur spe a Deo sejuncti carne brachii sustentamur? divinamque providentiam nostris manibus dimetimur? Et ad ipsum, quod Jobus maxime criminis sibi fore precatus est, ori manum suam impositam osculari, facere ipsi haudquaquam veremur? Multorum enim hic mos est, manibus suis suavium dare, ut quidquid in iis opis facultatisve est a seipsis habere testentur, » etc. S. Augustinus quoque in *Annot.* ad hunc locum: « Quod si osculatus sum manum meam ponens ad os meum, id est, gavisus sum tanquam de operibus meis. » Sed omnium clarissime S. Gregorius lib. XXII *Moral.* cap. v: *Manum suam*, inquit, *osculatur ore suo*, qui laudat quod facit, et testimonio propriæ locutionis sibi virtutem tribuit operationis. Qua in re quis despicitur, nisi is qui ipsa operandi munera largitur? » etc. Hanc autem esse summam iniquitatem et veluti Dei negationem patet ex eo quod, quantum quidem ex nobis est, Deum gloria et laude sua, quam unicam a nobis requirit, sacrilege fraudemus, et quasi spoliemus.

Job nunquam in propriis facinoribus, sed semper in Deo gloriosus fuit.

Manum suam osculatur qui laudat id quod facit.

Manifestum id fiet, si juxta doctrinam S. Augustini lib. X *De Civit.* cap. v, vi, vii, et S. Chrysostomi hom. 20 *in Rom.* verba quædam Dei, quæ per os Davidis locutus est, expendamus: « Audi,

inquit *Psal.* XLIX, 7, *populus meus*, et loquar; Israel, et testificabor tibi: Deus Deus tuus ego sum, » id est, ut exposuit S. Augustinus ad dictum Psalmi locum: Israel audi, *populus meus* audi: Israel nomen electionis est *Gen.* XXXII, 28: *Non vocaberis*, ait, *Jacob, sed vocaberis Israel.* Ergo audi Israel, videns Deum etsi non in specie, sed jam in fide: qui habet aures audiendi audiat, qui habet oculos videndi videat. *Et testificabor tibi* tanquam rem certam, securam et firmam: quid loquitur? quid testificatur, qui tantam petit attentionem? *Deus Deus tuus ego sum.* Hoc tanquam primum totius ædificii fundamentum supponendum est, quod me debes habere et colere tanquam verum ac legitimum Dominum Deum; cuiusque autem legitimo domino impendenda sunt a servis aliqua servitutis officia, quibus illius dominium et suam profiteantur servitatem. Quid igitur, inquit S. Augustinus, quærit ab homine Deus noster, imperator et rex noster, qui hoc statutum esse voluit, Deus Deus tuus ego sum? quod vectigal nobis indicit? quid a nobis exigit? Audiamus *Psal.* XLIX, 8: « Non in sacrificiis tuis arguam te: » non tibi dicam: Quare non mihi pinguem taurum mactasti? quare non de grege tuo optimum hircum elegisti? quare aries ille ambulat in ovibus tuis, et in ara mea non ponitur? Non dicam: Inspice agros tuos et hortos tuos quærendo quid mihi des. Non super sacrificia tua arguam te: hæc abunde mihi offers, et perpetuo altaria mea plena sunt. « Holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper. Non accipiam de domo tua vitulos, etc., meæ sunt omnes feræ silvarum, » *ibid.* vers. 8 et 9. Quid a te quæram? quod ego condidi? Magisne est hoc tuum, cui possidere dedi, quam meum qui feci? Sed forte ait Israel: Bestiæ Dei sunt illæ feræ in montibus discurrentes, quas non includo in corte mea, quas non alligo ad præsepe meum: cæterum bos et ovis et hircus mea sunt: « Jumenta in montibus, et boves, » *ibid.* vers. 10: mea sunt illa quæ non possides; mea sunt ista quæ possides, si enim servus meus es tu, totum peculium tuum meum est. « Cognovi omnia volatilia cæli, » *ibid.* vers. 11: et numerum eorum apud me descriptum habeo; tanquam quæ subsint omnia ditioni meæ, et quæ singula possim propriis nominibus advocare, et dicent: Adsumus. « Et pulchritudo agri mecum est, » *ibid.* vers. 11; aut, ut S. Hieronymus legit, *universitas agri*, hoc est, quidquid in campo pulchrum est et speciosum mecum est, id est, adest mihi præsens, ut non oporteat longa agere itinera ad illud tenendum. « Si esuriero, non dicam tibi, » etc., *ibid.* vers. 12. Dic ergo, Domine Deus noster, inquit S. Augustinus, quid indicis populo tuo, Israeli tuo? quid ab illo postulas? quid tibi præstari vis, quo profiteatur te tanquam legitimum suum Deum habere? « Immola Deo sacrificium laudis, » etc., *ibid.* vers. 14: Deo aliquid offerre tenemur servitutis offi-

Deus non requirit a nobis victimas, sed laudem suam.

Dei laus est pro-

prium
servitu-
tis nos-
tra offi-
cium.

cium, quo profiteamur nos illum tanquam Deum verum habere et colere. Et quidem nuda sacrificia aut animalium oblationes puras ille non requirebat, quæ ipsi parum poterant prodesse, qui honorum nostrorum non eget: quod potissimum requirit est sacrificium laudis. Quid est *sacrificium laudis*? Sacrificium glorificationis, inquit S. Basilius, cum scilicet omnium honorum nostrorum laudem et gloriam in ipsum tanquam in eorum auctorem referimus. Et alludere visus est David ad sacrificia, quibus Deus thus lucidissimum admisceri volebat, ut thus coram ipso cremaretur, sacrificiorum vero carnes in sacrificantium utilitatem cederent, quo indicaret, solum fumum laudis et gloriæ sibi ex sacrificiis reservari; unde in tantum sacrificia præcipiebat et acceptabat, in quantum illa ad ipsius laudem et gloriam referebantur. « Ideo dicebat, inquit Chrysostomus in *Psalm. XXXVI*: *Sacrificium laudis honorificabit me*; et iterum *Psalm. LXVII*, 31: *Laudabo nomen Dei cum cantico*; et placebit Deo plusquam vitulus novellus cornua producens et unguas. » Hic igitur actus est, quo Deum singulariter colimus, quo profiteamur nos illum tanquam verum legitimumque Deum habere: quem qui Deo exhibere renuit, ac sibi alterive sacrilege usurpat, Deum ipsum altissimum negare censendus est.

Qui
Deum
laudare
recusat,
ipsum
negat.

Vers. 29
et 30.

29 et 30. SI GAVISUS SUM AD RUINAM EJUS QUI ME ODERAT, ET EXSULTAVI QUOD INVENISSET EUM MALUM. NON ENIM DEDI AD PECCANDUM GUTTUR MEUM, UT EXPETEREM MALEDICENS ANIMAM EJUS. — Significat se perfectam habuisse charitatem, qua etiam inimicos diligeret non fecte aut simulate, sed ex corde, de bono illorum gaudento, nullum eis malum imprecando, sed illud quoad poterat amolendo, et benevoluntatem se iis qui ipsum oderant ac benevolentem se iis qui ipsum oderant ac beneficium exhibendo. Nondum legem audiverat præcipientem *Matth. v, 44*: « Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, » etc., et perfectissime illa quæ legis sunt præstabat; quin imo potius ante legem ipsimet legi se normam exhibebat, et exemplo suo quid præcipiendum foret ostendebat. Hoc autem ut clarum nobis fiat, vim mandati de diligendis inimicis expendamus. Qui præcipimur diligere inimicum, tenemur *primo* illi velle et optare quod bonum est illi, simpliciter et absolute loquendo; in primis bonum spirituale, quod ad animæ salutem spectat, gloriam, gratiam, spiritualia dona: nec id solum, inquit S. Basilius in *Reg. brev. interrog. 176*, sed et ea temporalia bona, quæ illi necessaria sunt ad vitam spiritualem et corporalem: constat enim homo ex anima et corpore; et cum utrumque diligendum sit, utrique debemus velle bona commensurata. *Deinde* tenemur lætari de bonis quæ illi eveniunt, et tristari de malis quæ illi accidunt: ut enim demonstrat B. Augustinus lib. XIV *De Civit.* cap. VII et IX, cujus doctrinam sequitur, explicat et confirmat D. Thomas in I II,

Quomodo
diligen-
dus sit
inimicus.

Job per-
fectam
habuit
inimico-
rum di-
lectionem.

Quæst. XV, art. 2 et *Quæst. XXVIII*, art. 6, amor quando est in corde excitat lætitiâ de bono, quod advenit amato, et tristitiâ de malo, quod illi accidit. Quæ omnia complexus est S. Basilius in *Reg. brev. interrog. 175* interrogans: « Quomodo deprehendatur aliquis quod fratrem diligat ex mandato Domini, et quomodo item convincitur quod juxta hoc mandatum non diligat; » et respondet: « Charitatis præcipua sunt hæc duo, dolere et angere in his rebus, in quibus læditur is erga quem charitas habetur; similiterque ipsius utilitate lætari, et pro eo laborare. Beatus igitur qui cumque moreretur propter illum qui peccat; cum ejus periculum adeo sit metuendum; et lætitiâ afficitur propter illum qui recte facit, cum ejus lucrum incomparabile sit, sicut scriptum est. Quin et hoc etiam Paulus apostolus testatur cum ait I *Corinth. XII*, 26: *Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; et si glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra*. Qui autem hoc modo varie non afficitur, de hoc prorsus dubitari non potest, quod fratrem ex mandato non diligat: » ita S. Basilius. Sicut ergo ex eo intelligimus membrum participare spiritum vitalem corporis si compatiatur, et quasi tristatur ad dolorem alterius membri, et si congaudet ad gaudium alterius membri: ita ex eo quod quis tristatur ad alterius læsionem, et lætatur ad ipsius gaudium, indicat se vivificari Spiritu illo a quo profluit charitas, de quo dixit Apostolus *Rom. v, 5*: « Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. »

Ex quo
depre-
hendatur
quis
an vere
diligat.

Ex his inferitur *primo*, non posse hominem prosequi odio inimicum suum: hoc enim expresse Christus prohibet, et evidenti ratione comprobatur ex eo quod impossibile sit unam et eandem rem absolute diligere, et absolute odio habere. Inferitur *secundo*, homini non licere desiderare malum inimico suo: si enim tenetur eum diligere, et diligere est velle et optare bonum, non poterit ei desiderare malum. Sequitur *tertio*, hominem non posse lætari de malo quod accidit inimico: ex amore enim erga dilectum non sequitur nisi tristitia de ejus malo: ita B. Anselmus in I *Corinth. XIII*, 5, expendit illud quod Apostolus, postquam dixit de charitate: « Non irritatur, non cogitat malum, » subdit: « Non gaudet super iniquitate, » id est, non de perditione adversantium exultat. « Sum enim, inquit, nonnulli qui nec faciunt malum, nec facere cogitant eis, a quibus adversa perferant; sed si factum illis ab aliis fuerit lætatur; et ideo nunc quando dictum est: *Charitas non irritatur*, id est, non provocatur ad iram, et injuriis læcessita ad nullos se ultionis motus excitat; *non cogitat malum*, id est, non cogitat, quomodo ei, qui sibi facit injuriam, vicem reddat; additur: *Non gaudet super iniquitate*, id est, non ei placet, si quid inique passus fuerit vel ipse qui ei adversatur. » Atque hoc est quod hoc loco Jobus significat cum ait: « Si gavisus sum ad

Non licet
odisse
inimicum
nec
illi optare
malum,
nec
de illius
malo lætari.

ruinam ejus qui me oderat, et exsultavi quod invenisset eum malum. » Quæ verba sic egregie expendit S. Gregorius lib. XXII *Moral.* cap. vi : « Sciendum est, inquit, quia inimici dilectio tunc veraciter custoditur, cum nec de profectu addicimur, nec de ruina illius lætamur : nam sæpe in dilectionis imagine erga inimicum animus fallitur, seque hunc diligere existimat, si ejus vitæ contrarius non existat. Sed dilectionis vim occulte et veraciter aut profectus inimici aut casus interrogat : hac etenim de re ad plenum semetipsum mens hominis nescit, nisi eum, quem sibi adversarium credit, in defectu vel profectu mutasse modum sui status invenerit : si enim de prosperitate addicitur, et de calamitate se odientis lætatur, constat quod non amat, quem non vult esse meliorem, eumque etiam stantem voto prosequitur, quem cecidisse gratulatur. »

Circa
inimi-
cum sæ-
pe dilec-
tionis
imagine
fallimur

Vers. 31.
Quomodo
desiderent
domestici
Jobi car-
nibus sa-
turari.

31. SI NON DIXERUNT VIRI TABERNACULI MEI : QUIS DET DE CARNIBUS EJUS UT SATUREMUR? Aliqui accipiunt hoc ut symbolum amoris, *q. d.* Domesticis meis tam benevolum et suavem me exhibui, ut carnis sive corporis mei præsentia nihil ipsis esset gratius, eaque saturari nequirent : ita mihi eos affixi, ut artus meos absorbere meque intra sua viscera condere peroptarent : amor enim vis unitiva est : ita S. Chrysostomus, S. Thomas, et Sanctius noster. Alii tamen malunt esse signum odii famulos incitantis ad vorandam Jobi carnem, quod obsequia ab eis accurata requireret : ita Philippus, Olympiodorus, Paulus Burgensis, S. Irenæus, Mercerus, Vatablus, Tirinus, R. Abraham, et passim Hebræi, *q. d.* Optarent me dentibus discernere ac devorare : est enim hoc extremi odii indicium, ut passim alibi in Scriptura et in communi sermone accipitur. Posset etiam referri ad inimicum Jobi, de quo immediate sermo præcesserat, *q. d.* Tam injuste mihi fuit inimicus, tam indignis modis me læcessivit, ut domestici mei, mihi alioquin amarissimi, injuriæ tamen atrocitate commoti, viderentur eum devoraturi ; nisi illos pescuisssem, præ nimia mansuetudine, quantumvis irritatus, nullam ab eo vindicam sumi volens. Et quidem tertius hic exponendi modus, uti et primus, congruentior videtur : nam secundus friget, cum Jobus catalogum virtutum ac rerum amabilium recenseat, cui coherentior est prima et tertia explanatio. Certe plures, præsertim Patres, de ardentissimo amore, quo famuli Jobum prosequerentur, locum hunc interpretantur.

Christiani
vere
Christi
corpore
saturan-
tur.

Allegorice S. Chrysostomus hom. 61 *ad popul.* hoc applicat venerabili Eucharistiæ de Christo dicens : « Propterea semetipsum nobis immiscuit, et corpus suum in nos contemperavit, ut unum quid efficiamur tanquam corpus capiti coaptatum : ardentem enim amantium hoc est. Hoc itaque Job insinuans dicebat de servis suis, quibus erat supra modum desiderabilis, quod desiderium ostendentes dicebant : *Quis det nobis ut de carnibus ejus saturemur?* Propterea quidem Christus id fecit

in majorem nos inducens charitatem, et suum erga nos ostendens desiderium, non tantum se præbens cupientibus videndum, sed et palpandum, et comedendum, et carni dentes infigere, et complicari, et omne desiderium impleri, » etc. Ubi S. Chrysostomus ostendit, quanto præclariori beneficio nos affecerit Christus Dominus quam Veteris Testamenti etiam electos reges : illi enim tantum templum Domini videbant, nos vero Christum ipsum tangimus et sumimus.

32. FORIS NON MANSIT PEREGRINUS : OSTIUM MEUM VIATORI PATUIT. — Significat se extraneis hospitalium totum et liberalem existisse peregrinos quoslibet ex longinquo advenientes sub tectum colligendo, et in domum propriam introducendo, ac benigne illis præbendo etiam quæ ad victum essent necessaria : videre mihi videor alterum in Jobo Abrahamum, qui etiam ignotis occurrebat, et de via ad se invitabat, et tantum non cogebat invitos. Quæ res magnam admirationem omnibus creabat, qui genus illud humanitatis et beneficentiæ summis laudibus in cælum ferebant. « O præclarum virum et hospitalitatis egregium magistrum, exclamat Ambrosius lib. I *De Abrahamo*, cap. v, suo quidem exemplo docuit qualis debeat esse hospitalitas ; nimirum ut præsto sit advenientibus, et occurrat obviam, et itinera exploret, et adsit non quærentibus, et rapiat prætergredientes. Ante ostium sedebat Abraham, sedebat meridie, quando alii requiescebant ; iste hospitem explorabat adventus : » hæc Ambrosius de Abrahamo, quæ mutato nomine de Jobo eodem veritatis jure dixeris, ut cujus « ostium semper viatori patuit, et foris non mansit peregrinus. » Expende studium patriarcharum, cum plurimos haberent servos, quibus eam curam explorandi hospites demandare poterant ; nulli tamen eam commiserunt, sed tanquam pretiosum thesaurum aut etiam honorem amplissimum sibi ipsi reservarunt. Tradunt de Abrahamo sacræ litteræ *Genes. xviii, 1*, sedisse ipsum æstivo tempore in ostio tabernaculi sui ad captandam auram in meridie, et præcipue ad speculandum, num forte illac transirent peregrini, quos exciperet hospitio : ad meridiem enim maxime viatores lassitudine, fame sitique confecti divertere ac recipere se ad hospitia consueverunt. Et quidem in ipso fervore diei, quasi locus alius vel ad quietem captandam, vel ad æstum vitandum nullus esset aptior quam ostium tabernaculi. Sed justum nulla cæli retardat intemperies ; cum tamen pigri et socordes quilibet aeris inclementia consternamur, atque ab operibus pietatis et charitatis desistamus. Explorat Abrahamus peregrinos, et indigos vel procul transeuntes ; et nos pauperibus occurrentibus faciem avertimus, et qualemcumque stipem postulantem contumeliose aut certe perquam moleste repellimus. Plura pulchre ac fuse de Abrahami hospitalitate vide apud S. Chrysostomum *in Genes. cap. xviii*, quæ et optime in Jobum quadrent.

Vers. 32.
Jobi hos-
pitalitas
similis
Abrahami.

Job et
Abraham
magistri
hospitalitatis.

Vers. 33. 33. SI ABSCONDI QUASI HOMO PECCATUM MEUM, ET CELAVI IN SINU MEO INIQUITATEM MEAM. — Loquitur apte de confessione peccatorum, si quæ unquam commisisset, humiliter, postposita omni confusione, instituenda; id quod Septuaginta expressius dixerunt, hæc cum sequenti versu ita conjungentes, ut ex utrisque una istiusmodi existat sententia, *εἰ δὲ καὶ ἀμαρτῶν ἀκουσίως ἔκρυψα τὴν ἀμαρτίαν μου· οὐ γὰρ διετρέπην πλοσυρίαν πλήθους, τοῦ μὴ ἐξηγερῆσθαι ἐνώπιον αὐτῶν, si etiam non sponte peccans abscondi peccatum meum: non enim expavi turbam multitudinis, quo minus confiterer coram ipsis.* Hæc Jobi laus duplici sensu accipi potest, quorum *primus* est, peccasse quidem, sed non obtexisse culpam, imo aliquo signo, puta sacrificio pro peccato, prodidisse, ne sanctior quam esset haberetur; *secundus* est, non commisisse quidquam quod absconderet, cum tamen ita esset animo comparatus, ut si pro fragilitate humana peccaret, minime id tegeret. Quod ex Olympiodori expositione deducitur, quæ sic habet: « Peccati voluntarii nullius sibi conscius erat, usque eo ad virtutem vitam exercebat; verum quia non id fert humanæ naturæ conditio, ut qui homo est, non aliqua noxa, quæ minime voluntaria sit, teneatur, idcirco perspectam sibi prolapsionem poenitentia atque confessione curabat, nec ejus rei, quæ non esset ad rectæ rationis legem expressa, confessionem reformidabat. » Prudenter sane Job primis parentibus cautior promptus erat ad prodenda crimina, alienus ab excusandis, ut propterea non minorem videatur laudem mereri dum culpas suas humiliter aperit, quam cum virtutibus honestatur: « Recte factorum, inquit S. Chrysostomus in *Caten.*, nullum sibi testem quærebat; errorum autem cunctos esse conscius optabat. » Longe aliter homines hodie usurpant, qui vitia quidem occultant, et si quid boni habent, in vulgus et in forum educunt.

Nota pro illis verbis, *si abscondi quasi homo*, hebraice dici ut *Adam*, qui simul atque peccavit illico nuditatem vel arreptitiis obtexit foliis, et abscondit se: *abscondi* verbum, hebraice כָּסָה *casah*, significat etiam *vestire*, operire; unde כָּבַד *cabab*, *pectus*, sinum, latibulum significare dicitur. Hæc scilicet est vitiosa filiorum Adam consuetudo, ut vitia sua gerant et foveant in sinu, in latibulis habeant abstrusa, ne prodantur; et si in sacramentali confessione omnia fateantur, vestire soleant nefario quodam anictu excusationum: vide S. Gregorium lib. XXII *Moral.* cap. IX, ubi confessionis humilitatem laudat, damnat excusationis velamenta, atque non minus virtutibus esse Jobum admirabilem quam humilium peccatorum devaluatione. Videntur quoque in hanc sententiam S. Basilius in *Psalm.* XXXVII, ad illa verba: *Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum*, ubi ostendit hoc esse sceleratissimorum hominum ingenium, ut peccata et abscondant, et animo recondant; at proborum, ut si quando delinquant, quam citissime

Deo aperiant: « Quomodo, inquit, in febris, quæ si intro altiusve serpat, morbum longe validiorem facit; si vero in apertum se promoverit, spem remissionis vel uti indice promittit: sic et animæ contingit. Qui inexorabilis et obduratus fuerit, secundum duritiam suam et impœnitens eor thesaurizat sibi iram in die iræ, adjungens peccatum peccato, et propria adaugens mala: etenim peccator cum in profundum malorum venerit contemnit. Contra, qui probæ est mentis, si interim vel semel per diaboli subreptionem offenderit, ejus conscientia maximopere gravatur, ut quod admisit tacere aut occultare nequeat, » etc. Pulchra similitudine hoc explicat Origenes ad illa verba *Psalm.* XXXVI: *Quoniam iniquitatem meam ammittiabo*: « Vide quid docet nos Scriptura, quia oportet peccata non celare intrinsecus: fortassis enim sicut hi qui habent inclusam escam indigestam aut humoris vel phlegmatis, stomacho graviter et moleste imminetia si vomuerint, relevantur: sic etiam ii qui peccaverunt, siquidem occultant et retinent intra se peccatum, intrinsecus urgentur, et propemodum suffocantur a phlegmate vel humore peccati. Si autem ipse peccator sui accusator fiat, dum accusat seipsum, et confitetur, simul evomit delictum, atque omnem morbi causam digerit, » etc.

34. SI EXPAVI AD MULTITUDINEM NIMIAM, ET DESPECTIO PROPINQUORUM TERRUIT ME: ET NON MAGIS TACUI, NEC EGRESSUS SUM OSTIUM. — Quantum ad iudicis et gubernatoris populi officium spectat, non sic unquam Jobus timuit multitudinem popularem, ut propterea omitteret arguere, vel prohibere, aut agere vel dicere quidquam eorum, quæ illi dicenda vel agenda secundum Deum videbantur: neque item ipsum ab hujusmodi officio deterruit despectio propinquorum vel activa, qua solent propinqui ut familiariores eos qui magnum aliquid attentant facilius despiciere quam alieni aut extranei, propter familiaritatem quæ parit contemptum; vel passiva qua solent nonnunquam venire in contemptum propinqui propter odium iudicis aut gubernatoris populi, maxime cum se opponit multitudini, aut magni aliquid attentat: imo cum potuisset tacendo et dissimulando odium declinare, et negotium subterfugere, quietemque servare, noluit potius tacere quam loqui, cessare quam agere quæ dicenda vel agenda ex officio et pro temporis ratione judicabat. Scilicet arx invicta bona conscientia est, qua Jobus ubique tutus nihil timuit, neque a justitiæ cultu recessit: frequentem populum rexit, neque sibi visus est cuiquam injuriam irrogasse: conjunctos sanguine vel familiaritate ita excepit, ut in jure dicendo solam justitiæ rationem haberet, tametsi propterea cognati vel necessarii excandescerent, ac in illum inveherentur: maluit quippe correptiones sive objurgationes patienter ferre, quam jus ulla ex parte violare. Ergo exantlavit injurias, ne ullam injuriam inferret.

Laudatus Job qui sponte sua delicta confitetur.

Confessio est vomitorium peccati.

Vers. 34.

Jobi in rebus secundum Deum iudicandis et exsequendis constantia.

Job a qui rectique tenax.

Peccatum occultatum conscientiam suffocat.

Job ostium oris servabat oculum dum calumniis impetetur.

Erant aliquando tot ostia aperta quot hominum ora contumeliosa, circumcirca maligni spiritus furentes et exspectantes occasionem, qua sanctum virum de statu mentis ac virtutis dejicerent. Quid tunc Job? « Tacui, inquit, nec egressus sum ostium, » hoc est, os meum continui, quo meam innocentiam sartam tectam conservavi. Atque in hunc sensum dicta Jobi verba sic exponit S. Gregorius lib. XXII *Moral.* cap. XVI: « Quidnam hoc in loco ostium nisi os debemus accipere? Hi coguntur ostium egredi, qui pulsati contumeliis, quam magni apud se lateant loquentes denuntiant: dumque per impatientiam victi, quaedam de se quæ nesciebantur produnt, tanquam per oris ostium egrediuntur; unde B. Job dicitur quod oris ostium non fuerit egressus bene præmisit: *Tacui.* » Et quidem quot ora conviciis, opprobriis aperiuntur, tot aperiuntur januæ malignis spiritibus, qui omnia turbent, omnia commoveant, nihil quietum relinquant; quod notabat S. Isidorus Pelusiota lib. I *Epist.* 309 ad maledicum hominem scribens: « Te caducam vitam fugisse odio, atque interim tamen procacem ac petulantem linguam habere ac temere eloqui. Quod nil aliud est, quam murum firmissimum atque hostibus inaccessum exstruere, ipsisque portam ad ingressum relinquere. » Patet ostium, patent fores hostilibus incursibus, dum os aperis maledictis; miser erit, qui ex adverso similiter suum ostium cæperit aperire, infima illius tempestatibus replebuntur, nulla ibi manebunt Spiritus Sancti lumina inextincta. Dum alius aperto ore te maledictis ferit, nil perdidisti, dum clausum os tuum contineas; si vero similiter os tuum aperias, et totidem ex adverso maledicta regeras, omnia mentis bona exsufflantur, et Spiritus exstinguitur. Patet hoc in domo, in qua duo sunt ostia invicem opposita, dum alterum sit clausum, licet tempestas ingruat, ac venti insurgant, omnia intra domum pacata sunt et secura; sed si ambo ostia fuerint aperta, illico domus perturbatur, omnia a ventis feruntur, lumina exstinguuntur. Hoc exemplo monebat suos S. Chrysostomus, ne conviciatori responderent, si Spiritum in se Sanctum servare vellent.

Vers. 35, 36 et 37.

33-37. QUIS MIHI TRIBUAT AUDITOREM, UT DESIDERIUM MEUM AUDIAT OMNIPOTENS; ET LIBRUM SCRIBAT IPSE QUI JUDICAT: UT IN HUMERO MEO PORTEM ILLUM, ET CIRCUNDAM ILLUM QUASI CORONAM MIHI? PER SINGULOS GRADUS MEOS PRONUNTIABO ILLUM, ET QUASI PRINCIPI OFFERAM EUM. — Quoniam Jobus præstantissima sua officii munera narraverat, ne frustra id fecisse videretur, optat æquum auditorem, id est, qui ex veritate, non ex opinione res suas æstimet; quo amicorum simul notat iniquitatem, qui ejus vitam non ex scelere aut crimine aliquo, quo teneretur, sed ex miseriis et ærumnis, quibus urgebatur, reprehendebant, quod non poterat non graviter et moleste ferre: quapropter subdit: *Ut desiderium meum audiat Omnipotens*, id est, faxisit Deus, ut pro desiderio meo auditoris æqui compos

Jobus optat Deum auditorem et judicem.

sim, nec me diu cum istis iniquis auditoribus contendere sinat. Pertinet ad judicialia auditoris vocabulum, estque idem auditor et judex; optat ergo Jobus auditorem Deum in forma judicis ad exaggerandam in eo audiendi promptitudinem, cui narret omnia desideria sua, quæ audiat sane Deus, imo scribat, ut exactior sit in judicando; certo sciens librum istum a Deo scriptum sibi vendendum in gloriam, et insigne quoddam dignitatis; qualis est corona regum capitibus aut sceptrum humero gestari solitum. Quamobrem omnia quæ sibi patienda forent in unum volumen redigi cupiebat, paratus hoc onus non invitis humeris asportare. Cæterum hic locus dupliciter exponi potest: uno modo, ut significetur Jobum de sua ipsius innocentia confidentem optare, ut judex aliquis, qui de sua causa criminoze judicaret, librum scriberet universa vitæ suæ facta complectentem: quia nimirum sic sperabat fore, ut omnes vitæ suæ seriẽm gloriosam rerumque optime gestarum gloriam cognoscerent, et ipse de libro illo quasi de facinorum suorum monumentis et quadam veluti corona gloriaretur. Altero, ut velit Job in librum referri labores omnes, qui ex divino consilio sunt pro toto vitæ suæ decursu definiti, videlicet memoriæ causa, ne vel unus prætermittatur quem ipse non ferat, atque ita totum librum patiendo percurrat et absolvat: id enim significat, cum optat ut humeris suis imponatur, intelligens in iis omnibus ferendis illustrissimam gloriæ coronam, ad quam per eos assumi debeat, esse constitutam, quod subsequenti verba significant: *Et circumdam illum quasi coronam mihi.*

Magna sane est consolatio justorum, quod ipse Deus librum scribat de ipsorum bonis actionibus, ut præmiis afficiat: solitos quidem id facere reges Persarum loco magnæ laudis habetur; unde *Esth.* XII, 4, illud Assueri de Mardochei fidelitate in denuntiandis insidiis eunuchorum, quod ipse rex dicitur manu sua scripsisse in commentariis; et apud Hebræos illi qui erant a commentariis hoc idem munus habuisse dicuntur II *Reg.* VIII, 16 et III *Reg.* IV, 3. Quanto Deus ipse mirabilius, ut ab Ezechiele cap. IX, 2 exprimitur, qui visus est tanquam judex angelorum satellitio stipatus, et atramentarium scriptoris ad renas habens, ut malorum peccata et proborum virtutes describeret? Id vero muneris assumens sibi Deus ostendit primo, rem esse quæ soli Deo tuto credi possit: nam homines in notandis aliorum vel peccatis vel virtutibus sæpe a veritatis æquilibrio deflectunt vel nimium amplificando mala, vel de virtutibus nimium detrahendo. *Deinde* ostendit exactam judicis sollicitudinem et studium, cum appensum ipse ad renas atramentarium præferat, ut in promptu habeat, quo notet illico quæ occurrerint. Zona denique sapphirina, de qua pendeat atramentarium, cum coloris sit cælestis, monstrat eam diligentiam nihil habere terrenæ faciis admixtum, quasi ex invidia aut malevolentia adhibitam, sed

Deus auditor quasi judicialis.

Innocentia Jobi gloriosa.

Tolerantia laborum illustrissima corona.

Deus scribit acta justorum.

Solus Deus riote notat opera hominum.

prorsus esse celestem ac puram, ipsique celo pretiosam; utpote per quam fiat separatio justorum et injustorum. Porro Deum opera hominum sive bona sive mala, operibusque congruentia præmia et supplicia quasi in libro exarare hic et alibi sæpe in Scriptura testatum habemus: ita Jeremias *Thren.* 1, 14, ait « iniquitates in manu Dei convolutas; » id Vatablus in hunc modum interpretatur, quasi Deus quibusdam notis peccata in manibus suis designarit, ut illorum recordetur. Pius Vates meo judicio volumen intelligit, quod more antiquo circum umbilicum convolvitur, in quod Deus atramento illo Ezechielis omnia hominum dicta, facta, cogitationes refert, et in sua manu, hoc est potentia divinitatis suæ, et aperta scientia conservat, ne unquam excidant et obliorentur, sed semper sint in conspectu, et clarissime perfectissimeque legantur. Hoc ipsum innuit Isaias cap. LXV, 6: « Ecce scriptum est coram me: non tacebo, sed reddam et retribuam in sinum eorum: » id etiam perspicue dicit Joannes *Apoc.* xx, 12: « Et judicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum. » Quæ et alia divinarum litterarum arcana monita prohi omnes et salutis suæ amantes viri ante oculos habere solent atque expendere ad necessariam cautionem, ut cum nullum Deo scelus factum esse possit atque incognitum, mature obviam eant periculo suo, et peccata defleant, puniantque in se ipsi, ne deinde omni acerbitate ab æquo iudice puniantur.

Job sane vir tantus, quantum nobis cæli scribæ atque annalium monumenta dicunt, non saluti indormiebat suæ, nec expectabat illud tempus ultimum, dum Auctor universitatis atque iudex nigrum theta in commentario suo pingeret, sed abjectus coram Deo pœnitensque provolvebatur: cumque foret non pœnitentiæ modo; sed maximarum quoque aliarum virtutum coronis undique redimitus, cum tam puræ et innocentis conscientiæ, ut cor suum nunquam illum reprehenderet, cumque dicta factaque sua referri in divinum librum peteret, ad æternam propositi sui et devoti animi memoriam (id enim ea verba ipsius volunt: *Et librum scribat ipse qui judicat*), hic vir, inquam, simplex, et rectus ac timens Deum, et quotidianis sacrificiis intentus, inter Hussitas sanctimonie quoddam miraculum et exemplar; cum tamen apud se reputaret lucidum Dei oculum forte quiddam in se animadvertere, quod ipse non videbat, divinæ justitiæ et bonitati contrarium, anxius et mœrens obsecrabat dimitti se ut plangeret paululum antequam iret ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine, quo iudicem propitiare posset, et animi abiectione atque lacrymis illius mentem ad misericordiam et lenitatem commovere. Quamobrem etiam prudenter Jobus hic ante extremum iudicii diem desiderium suum audiri et libellum scribi postulat, ut *portet illum in humero*; quibus verbis se justum operatorem co-

ram Domino constituere nititur, divina scilicet adjuvante gratia, ut iusta præcepta Domini in libro legis contenta operetur. « *Librum quippe in humero portare*, inquit S. Gregorius lib. XXII *Moral.* cap. xiv, est Scripturam sacram operando perficere; et notandum, quam ordinate describitur, et prius *in humero portare*, et postmodum *sicut corona circumdari*: quia videlicet sacri eloquii mandata si modo bene portantur in opere, post nobis victoriam exhibent in retributione, » etc. En quomodo nobis propria opera et merita coronam concilient et operentur, tandemque e manibus nostris ad caput progrediantur. In hoc ergo sensu, juxta S. Gregorii expositionem, adiutorem divinum postulat Job, ut gratiæ cœlesti cooperando gloriæ coronam promereri valeat. Quare etiam S. Paulus ait II *Corinth.* vi, 1: « Adjuvantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei accipiat, » ubi S. Anselmus: « In vacuum, inquit, gratiam recipit, qui cum ea non laborat, nec ei suum studium adjungit; quique per desidiam facit, ut in se gratia sit otiosa, dum eam bonis explorare operibus non satagit, » etc. Ea igitur ratione Job adjutricem gratiam postulabat, ut cum ea posset laborare et mereri, sciens quia neque sine gratia posset meritum comparare, neque sine labore coronam obtinere. Quod autem subdit:

PER SINGULOS GRADUS MEOS PRONUNTIABO ILLUM, — Ad virtutis celsitudinem gradatim ascenditur.

idem est, q. d. Ego omnem meam actam vitam in medium proferam, singulasque actiones et cogitationes meas ei confitebor, omnesque mei cordis recessus ad unum retegam. S. Gregorius loco supra citato exponit tropologice de gradibus meritum, de quibus per Psalmistam dicitur *Psalm.* LXXXIII, 8: *Ibunt de virtute in virtutem*: « Neque enim, inquit, repente ad summa pervenitur, sed ad virtutum celsitudinem per incrementa mens ducitur. Ille ad doctrinam Dei veraciter ascendit, qui ad obtinendam hanc gradibus sanctæ operationis eruperit; et quasi per singulos gradus suos librum pronuntiat, qui percepisse se ejus scientiam non per verba tantummodo, sed etiam per opera demonstrat. Unde adhuc subditur: *Et quasi principi offeram illum*: omne enim quod offerimus in manibus tenemus. Venienti ergo ad iudicium principi librum offerre est verba præceptorum illius in actione tenuisse. » Septuaginta longe aliter locum hunc totum transtulerunt, sic enim tres versus hos interpretati sunt, *τίς δὲ ἀκούοντά μου; χεῖρα δὲ Κυρίου εἰ μὴ ἐδεδάκειν· συγγραφήν δὲ ἔν εἶχον κατὰ τὴν σὴν, ἐπ' ἁμαρτίαν ἀν περιβέμενος στέφανον ἀνεγίνωσκον, καὶ εἰ μὴ ῥῆμας κυρίου ἀπίδωκα, οὐδὲν λαβὼν παρὰ χριστοφωρίτου, quis mihi tribuat auditorem? Job pauperes debitorum non vexabat, sed iis debitum condonabat.* *Et manum Domini si non timui; syngropham vero quam habui contra quempiam, in humeris utique circumponens coronam legebam, et si non scindens eam reddidi, nihil accipiens a debitore.* Qua versione illud officii munus Jobum præstitisse significarunt, quod præcipit Isaias dicens cap. LVIII, 6: « Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos de-

Scripturam in humero portare est illam opere comple-re.

Deus iudex semper ante oculos habendus.

Ad virtutis celsitudinem gradatim ascenditur.

Job pauperes debitorum non vexabat, sed iis debitum condonabat.

primentes, dimitte eos qui contracti sunt liberos, et omne onus dirumpe, » hoc est, ne divites tabulis et scriptis pauperes debitores suos opprimerent; sed pecunias creditas eis potius condonarent.

Job de
debito-
rum re-
missione
corona-
tur.

Habebat autem codicem Job, in quem rationes referebat datæ mutuo pecuniæ, ut eorum levaret indigentiam; servabat syngraphas et schedulas satisfactionis propria manu debitoris subscriptas; ad constitutum tempus remittebat famulos qui pensum pecuniæ exigent; debitores domesticis difficultatibus impediti, aut angustia rei familiaris oppressi, pensitandi pecuniam non habebant facultatem. Quid faciebat Job? mittebatne exactores, qui iudicis edicto ære alieno constrictos ad solutionem cogerent; aut debitores suffocarent instar mali servi, aut traderent custodiæ et vinculis? minime gentium. Magna animi celsitudine cautiones et chirographa coram debitoribus et stipulatoribus in minutas partes distrahebat, ut abolita et oblivione obtuta manerent debita. « Et si non scindens reddidi, nihil accipiens a debitore. » Mira Jobi benignitas. Sed cur discindit syngraphas, rumpitque cautiones diademate coronatus? Hoc indicant verba Septuaginta, *circumponens coronam legebam*; S. Augustinus legit, *et coronatus publice legebam*; S. Ambrosius lib. *De Tob. cap. xvii, imponens coronam legebam*; Glossa Lyræ habet, *tantumquam suæ victoriæ vexillum*. Neque minus sane illustre facinus condonare injurias, probra, maledicta, quam debita. Qui æris sui vincula proximo relaxat, quibus tenebatur adstrictus debitoribus suis remittit, et ab obligatione nominum eos absolvit, Dei munificentiam in dimittendis debitis et solvendis peccatorum vinculis æmulatur: is dignus regiis infulis, imperatoriis paludamentis, ut rex augustus incedat coronatus.

Trium-
phus et
corona
Jobi cum
debito-
rum syn-
graphas
scidit.

Vers. 38,
39 et 40.

38-40. SI ADVERSUM ME TERRA MEA CLAMAT, ET CUM IPSA SULCI EJUS DEPLENT: SI FLUCTUS EJUS COMEDI ABSQUE PECUNIA, ET ANIMAM AGRICOLARUM EJUS AFFLIXI: PRO FRUMENTO ORIATUR MIHI TRIBULUS, ET

Job agri-
colas non
opprime-
bat labo-
ribus.

PRO HORDEO SPINA. — Iniquum merito putat vir divinus, si agrorum suorum operarii solum nossent laborare, et sub laboribus gemere, et nullam viderent mercedis jucunditatem sudoribus madidi, sicci et arentes solatio; quam iniquitatem sic objicit D. Jacobus divitiis mundialibus dicens *Epist. I, 4*: « Ecce merces operariorum qui messuerunt regiones vestras clamat; et clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit: » et quando merces et solatium negatum operariis non clamat adversus dominos, et cælum clamoribus implet? Itaque Job quasi dira sibi imprecatur, si unquam vel subditorum lacrymas vel sanguinem sitiverit, sic subditos vexando exactionibus, ut cogeret illos plus solito terram sollicitare et vexare, quo possint persolvere tributa: ita Auctor *Caten. Græc., q. d.* « Hæc patiar mala, si causa mea terra a suo domino est aliquando gemitu debilitata; aut si sulci ejus ab aratoribus, atque ab his, qui eam sciderunt, flere aliquando coacti sunt: » quippe

Merces
operario-
rum de-
frandata
clamat in
cælum
de terra.

merito tot sibi calamitates a Deo inflictas putaret bonus rex, si quando libuisset de terræ vulnere aut de subditorum sanguine bibere, eos sic premeendo tributis, ut ingenti labore ægre ac difficulter satisfacere vix possint.

Hic nempe mundialium tyrannorum est mos, qui subditos gravibus exactionibus et laboribus supra quam ferre possint onerant, nec ullam eis requiem aut solatium concedunt; boni vero domini est sic labores inter servos partiri, ut impertiatur etiam solatia: sic Deus *Gen. iv* mandavit homini labores, sed ex quibus cibus nascatur; minutus est soli sterilitatem, elementorum inclementiam; sed et vestes paravit, ut tanquam a bono domino venirent in servos labores mixti, imo et attemperati solatiis. Id quod pulchre observavit Rupertus lib. *III De Trinit. cap. xxvii* cum ait: « Habes itaque duo miseriæ solatia cum labore et indigentia homini proposita, victum scilicet et vestitum: victum, ubi paulo ante dixit: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*: vestitum, ubi nunc dictum est: *Fecit Dominus Adæ et uxori ejus tunicas pelliceas, et induit eos.* » Proh optimi et celsissimi Domini conditionem! Servituti addicit homines, ingentes illis labores mandat; sed et simul providet illis victus vestitusque solatia, et ut in laboribus immittendis severus, sic bonus in parandis solatiis apparet: hinc merito David mundialium principum iniquitatem atque durtiem a Deo longissime removebat dicens *Psalm. xciii, 20*: « Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto? » plane iniquitas magna est, quod in domini alicujus præceptis tantum videantur labores ac sudores mandati, et nullum ibi appareat solatium. Pulchre ait D. Laurentius Justinianus in *Fasc. amor. cap. vi*: « Aperte dicit Psalmus: Neque iniquus neque immitis es, ut laboriosa mandes, et absque delectationis suffragio operarios fatigari sinas: » non potest dominus, qui iniquus non est, qui immitis non est, decernere labores servis absque ullo delectationis suffragio; non potest dominus, qui iniquus non est, sinere fatigari subditos in adimplendis mandatis, et non curare de illorum victus vestitusque solatio. Unde de se et pro se aiebat Job: « Si adversum me terra clamat, et cum ipsa sulci ejus deflent, » etc.: et qualis esset ista Jobi iniquitas, quam terra clamaret, quam sulci ejus deflerent? Utiq; hæc esset, si agros suos ita sudoribus et laboribus operarum impleret, ut laborantibus excolentibusque eos solum liceret gemere et lacrymari sub labore, percipere autem aliquod solatium mercedis nunquam liceret. Sic exponit locum hunc Nicetas in *Caten. Græc.*: « Sed neque meos agros ac sulcos, neque terram meam quisquam coluit, qui non esset pretio atque mercede conductus, ne forte eum gemitu lacrymisque vexarem, si ipsius operam certam mercede spoliasset. »

Boni Do-
mini est
servo-
rum la-
borum
solatiis
attempe-
rare.

Iniquitas
est so-
lum dura
servis
præcipe-
re, et
nullis so-
latiis eos
sublevari.

Juxta mentem S. Gregorii lib. *XXII Moral. cap. Quid p*

terram et
sulcos si-
gnifice-
tur.

XV terra hoc loco significat terram desertam et squalentem jejunaque glareâ sterilem; e contra vero sulci felicem glebam et subactam terram. Juxta anagogen *terra clamat*, id est imperiti vel impii homines; *sulci* vero qui in virtute profecerunt; utriusque ergo coram Deo clamant, scilicet tam impii quam pii adversus praelatos, cum se illorum cura destitutos conspiciunt: nempe impii homines ad pietatem reducerentur, si eorum curam praelatus ageret, et pii in virtute proficerent; unde merito utriusque de praelato conqueruntur. In quem sensum adducit S. Gregorius verba ejusdem Jobi vers. 39: « Si fructus ejus comedi absque pecunia; et animam agricolarum ejus affixi: » fructus terræ absque pecunia comedit ille, qui cum præsint aliis, et ob hanc causam honorem accipiat et annuos redditus, ipse tamen omnino injuncti muneris curam abjicit: oves quidem tondet, non tamen ad pascua reducit, neque lupos arcet. « Perfecti namque, inquit S. Gregorius, cum semper de spiritualibus moveantur, tanto sciunt de alienis corporalibus damnis ingemiscere, quanto jam edocti sunt non

dolere de suis. Omnis ergo qui præsint, si perversa in subditis exercet, contra hunc *terra clamat*, et *sulci deflent*, quia contra ejus injustitiam rudes quidem populi in murmurationis vocibus erumpunt, sed perfecti quique pro pravo ejus opere se in fletibus affligunt; quodque imperiti clamant et dolent, hoc probatoris vitæ subjecti deflent et tacent, » etc. Idem hom. 17 in *Evangel.* hunc Jobi locum exponens: « *Terra*, inquit, *contra possessorem suum clamat*, quando contra pastorem suum juste Ecclesia murmurat: cujus etiam *sulci deflent*, si corda audientium, quæ a præcedentibus sunt patribus prædicationis voce et vigore invectionis exarata, vident aliquid quod lugeant de vita pastoris. Cujus videlicet *terræ fructus* possessor bonus *sine pecunia non manducat*: quia discretus pastor prærogat talentum verbi, ne ad damnationem suam de Ecclesia stipendium sumat alimenti: tunc enim de terra nostra cum pecunia fructus comedimus, quando sumentes ecclesiastica subsidia in prædicatione laboramus: præcones namque venturi judicii sumus. » Hæc pie ac sapienter Gregorius.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Irascitur Eliu tam Jobo, quod suam tantopere justitiam prædicasset, quam amicis, quod vi rationis Jobum refellere nequivissent. Quare ipse præfatus modeste veniam, quod coram senibus adolescens loqui audeat, docet adolescentibus interdum divinitus inspirari sapientiam; cujus rei asserit se accepisse experimentum, ideoque longe aliis ac validioribus argumentis Jobum convicturum.

1. Omiserunt autem tres viri isti respondere Job, eo quod justus sibi videretur. 2. Et iratus, indignatusque est Eliu filius Barachel Buzites, de cognatione Ram: iratus est autem adversum Job, eo quod justum se esse diceret coram Deo. 3. Porro adversum amicos ejus indignatus est, eo quod non invenissent responsionem rationabilem, sed tantummodo condemnassent Job. 4. Igitur Eliu expectavit Job loquentem: eo quod seniores essent qui loquebantur. 5. Cum autem vidisset quod tres respondere non potuissent, iratus est vehementer. 6. Respondensque Eliu filius Barachel Buzites, dixit: Junior sum tempore, vos autem antiquiores, idcirco demisso capite, veritus sum vobis indicare meam sententiam. 7. Sperabam enim quod ætas prolixior loqueretur, et annorum multitudo doceret sapientiam. 8. Sed, ut video, spiritus est in hominibus, et inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam. 9. Non sunt longævi sapientes, nec senes intelligunt judicium. 10. Ideo dicam: Audite me, ostendam vobis etiam ego meam sapientiam. 11. Expectavi enim sermones vestros, audiavi prudentiam vestram, donec disceptaremini sermonibus: 12. Et donec putabam vos aliquid dicere, considerabam: sed, ut video, non est qui possit arguere Job, et respondere ex vobis sermonibus ejus. 13. Ne forte dicatis: Invenimus sapientiam, Deus projecit eum, non homo. 14. Nihil locutus est mihi, et ego non secundum sermones vestros respondebo illi. 15. Extimuerunt, nec responderunt ultra, abstuleruntque a se eloquia. 16. Quoniam igitur expectavi, et non sunt locuti: steterunt, nec ultra responderunt. 17. Respondebo et ego partem meam, et ostendam scientiam meam. 18. Plenus sum enim

sermonibus, et coaretat me spiritus uteri mei. 19. En venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas novas dirumpit. 20. Loquar, et respirabo paululum : aperiam labia mea, et respondebo. 21. Non accipiam personam viri, et Deum homini non æquabo. 22. Nescio enim quandiu subsistam, et si post modicum tollat me Factor meus.

Vers. 1.

1. OMISERUNT AUTEM TRES VIRI ISTI RESPONDERE JOB, EO QUOD JUSTUS SIBI VIDERETUR. — Cum longam Jobus et continentem orationem habuisset, quam non minus sex capitibus absolvit : « Finita sunt verba Jobi, » quemadmodum ad calcem cap. super. in latino textu adjungitur ; Septuaginta vero inde hujus capituli initium faciunt, cum aiunt, και επαισατο Ιωβ ρημασιν · ησυχασεν δε και οι τρεις φίλοι αυτου επι αντην Ιωβ, et cessavit Job a verbis : cessaverunt autem et tres amici ejus ultra contradicere Job : quia scilicet ipsum a sua sententia deducere se posse desperabant ; neque quidquam habebant, quo illum urgere possent vehementius. Quod autem pro ratione additur : eo quod justus sibi videretur, ambigam facit orationem : nam relativum sibi potest ad tres amicos vel ad ipsum Jobum referri. Ad tres viros referendum putarunt nonnulli interpretes latini, ut S. Gregorius, Odo, Titelmanus, et alii, quasi nimirum hac prolixa Jobi oratione tres amici convicti, præsertim illa officiorum ejus narratione, et quod illam diram imprecationem, si secus esset, adjunxisset, sibi jam persuasissent ipsum esse justum. Quæ sententia probatur Græcorum versione, nam Septuaginta id plane ad viros retulerunt vertentes, τιν γαρ Ιωβ δικαιοσ ἐπαρειον αυτων, erat enim Job justus coram eis. Quam interpretatione honorum virorum victoria representatur, qui tandem adversarios suos se sanctos esse convincent, sicut ipsos dicturos Sapientia scribit Sap. v, 4 : « Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, et finem illorum sine honore : ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est, » de Christo etiam scribitur Apoc. i, 7 : « Ecce venit in nubibus, et videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt. » Verumtamen illud relativum sibi non ad tres viros, sed ad ipsum Jobum referendum esse probatur ex eo, quod ita purior sit latina locutio ; tum quod in Hebræo et Chaldæo plane ipsum referat Jobum : est enim relativum singulare tertiæ personæ in Hebræo quidem *vau*, in Chaldæo vero *iôd*. Adde, quod apertius sit ipsi textui, ut relativum sibi Jobum ipsum, non ejus amicos referat : nam ipsis minime visus est justus, quousque a Deo convicti sunt, et jussi ab ipso Jobo veniam impetrare, quo ipse Deum pro illis precaretur, ut in fine libri narratur. Significat ergo tres viros omisisse respondere Jobo ; « eo quod justus sibi videretur, » hoc est, tot penas non commeruisse, in quo tota inter eos disputatio versata erat ; omiserunt igitur ipsi loqui, quia quid amplius dicerent non habebant ad sententiam suam probandam : ita Stunica, Pineda, Sanctius, et alii pas-

Job tres amicos ad mentem silentii redegit.

Bonorum virorum victoria.

sim. Quæ explanatio valde convenit cum eo quod sequitur :

2. ET IRATUS INDIGNATUSQUE EST ELIU FILIUS BARACHEL BUZITES, DE COGNATIONE RAM : IRATUS EST AUTEM ADVERSUS JOB, EO QUOD JUSTUM SE ESSE DICERET CORAM DEO. — Hic Eliu fuit ex progenie Buz filii Nachor, fratris Abrahæ, de quo agitur Gen. xxii, 21, de cognatione Ram ; Septuaginta addunt τῆς Αυσιτιδῶς χώρας, Ausitidis regionis, in qua eadem erat terra Hus patria Jobi, ut vidimus cap. i, 1 ; Chaldæus vertit de cognatione Abrahæ ; alii appellative vertunt de cognatione illustri : nam Ram illustrem significat. Recte et vere omnes. Sed falso Hebræi putant hunc Eliu Balaam fuisse, qui tempore Moysis maledixit Israelitis : nam Eliu cum Jobo longe antiquiores sunt Moyse, uti Tirinus in Chron. aliique ostendunt. Plura hic de Eliu quæri solent curiosius quam utilius : nobis sat fuerit, nosse mores hominis, quos ipse dum loqueretur expressit. Fortasse cum esset hussita, sive ex ausitide regione, ut Septuaginta interpretes habent, et trium regum adventum intellexisset, quorum tamen neque socius neque comes fuit, sponte sua accurrit juvenis, ingenio acer ac vehemens, si quid novi esset exploraturus ; ceptaque disputatione captus exitum expectavit, donec ipse in re gravissima sententiam diceret. Vir sane illustris fuisse videtur, qui inter viros tantos non incongrue loqui posset. Quod et nominis paterni Barachel et cognationis Ram mentio indicant, quæ hic tanquam celebra scribuntur ; licet incertum sit quis Barachel. Quis Ram fuerit. Eliu vero urbanitas ex hoc ipso patet initio, quod neque Jobum neque tres concertatores interpellaverit, sed impetum represserit, donec pro ætatis ratione suam sententiam subtexeret : pietas vero posthac spectabitur, Deo litem dirimente ; verosimile tamen est eum in eodem cum tribus amicis Jobi errore versatum, existimasse Jobum ob antea vitæ scelera mulctari : id quod non obscure ipsius adversum Jobum ira et indignatio manifestant : eo quod justum se esse diceret coram Deo, id est non habere talia aut tanta ulla peccata, quæ potuisset ita Deus in eo punire tam gravi plaga. Hæc enim verba severius expendens, et alia intentione accipiens quam a Jobo fuerant prolata, superba et impia reputabat : neque sat validæ ei videbantur excusationes, quibus hactenus coram tribus amicis se expurgaverat, ut solent juvenes esse senioribus magis ferventes ad contentione, tardiusque placari ut cessent a contentione, propter fervorem sanguinis juvenilis. Tropologiam hujus versus vide apud S. Gregorium lib. XXII Moral. cap. ii.

Vers. 2.

Quis fuerit Eliu, ejusque progenies et patria.

Eliu quibus moribus præditus fuerit.

Eliu urbanitas.

Cur Jobo indignatus sit.

Vers. 3. **3. PORRO ADVERSUM AMICOS EJUS INDIGNATUS EST, EO QUOD NON INVENISSENT RESPONSIONEM RATIONABILEM, SED TANTUMMODO CONDEMNASSENT JOB.** — Contra tres, inquit, amicos istos, qui hactenus Jobum oppugnaverant, non minus exardescerebat ejus iracundia, propterea quod non adinvenissent neque adduxissent contra Jobum responSIONEM suo judicio rationabilem aut urgentem, id est argumenta satis valida et efficacia ad confutandum illum et ocludendum illi os vi argumentorum; sed tantum visi essent ipsum Jobum calumniari et condemnare absque sufficienti ratione, simpliciter asserendo ipsum impium esse, et propter peccata sua puniri, sed non satis probando vel ipsum redarguendo. Non est autem hoc virorum sapientum sine idonea ratione quemquam condemnare, cum hoc non aliud sit quam calumniari; ex quo clarum fieri videtur illud relativum *sibi*, de quo vers. 1 diximus, ad amicos non referri: non enim, si justus eis visus fuisset, hic diceretur quod eum condemnassent. Verumtamen non debebat Eliu hac de causa indignari, cum admodum difficile sit veritatem eloquenter et ingeniose defensam confutare, prudentiusque sit tacere quam ei verbis repugnare: nam tandem contradicentis apparebit stultitia; unde merito S. Gregorius lib. XXIII *Moral.* cap. III, notat per Eliu speciem amatorum vanæ gloriæ designari: «Jobum quippe de præsumpta justitia, amicos vero ejus de stulta responsione redarguit: cuncti enim vanæ gloriæ sectatores dum se omnibus præferunt, alios quidem de fatuis sensibus, alios autem de indignis meritis reprehendunt, id est alios censent nihil scire, alios non bene vivere, » etc.

Vers. 4. **4. IGITUR ELIU EXPECTAVIT JOB LOQUENTEM : EO QUOD SENIORES ESSENT QUI LOQUEBANTUR.** — Cum igitur Eliu ab initio interfuisset disputationi, audivissetque omnia ultro citroque dicta tum ab ipso Jobo tum ab amicis ipsum impugnantibus; tamen quamdiu Jobus ipse cum amicis loquebatur penitus tacuit, illis, utpote senioribus, morem generens, nec verbum ullum interponens; unde satis elucet vel hominis vel ætatis illius disciplina. Cum enim junioribus, juxta monitum Ecclesiastici cap. XXXII, 10, vix in conspectu senum loqui liceat cum decoro, nisi forte interrogentur, ut quam brevissime respondeant; multo minus absque dedecore eis licebit majorum sermonem importuna loquacitate interrumpere *ibid.* vers. 13: «In medio magnatorum, inquit Sapiens, non præsumas. » Quæ monitio, ut bene notant Cornelius et Bonartius, pertinet ad juniores instituendos, *q. d.* Vide adolescens ne præsentibus viris principibus aliquid dicas, vel facias, vel præsumas, quo te ipsum illis exæques (hoc enim Septuaginta dicunt *ἐξἴστω*) volens sapientiam tuam ostentare, et ante canos sapere; vel ea libertate loquaris inter seniores qua illi, qui auctoritatem dicendi longo sibi usu vel ætate compararunt: hoc enim signum est arrogantiae, audacie et impudentiae, quo of-

fensi magnates, et indignantes, quod te illis æquiparare velis, cum sis inferior, in te insurgent, teque verbis et factis quoad poterunt depriment; ut qui volueras esse æqualis summis, fias par imo inferior infimis. Eandem ob causam *ibid.*, «et ubi sunt senes non multum loquaris, » quia per hoc videris te eis æquare, eorumque gravitatem, auctoritatem et prudentiam tibi arrogare: quare illos offendes, ipsique tuam arrogantiam carpent et obtundent. Huic affine est S. Bonaventuræ monitum: «Inter multos ne multum loquaris, » tum ut multitudinem revereris, tum ut vites confusionem, tumultum, contradicentem et reprehensionem cujuslibet e multis. Hinc omnium gentium ritu juvenus honorat senes, eisque defert honorem sedendi et loquendi; unde Macrobius lib. III *Saturn.*: «Senectus nobis, inquit, si sapimus, adoranda est;» et Valerius Maximus lib. II, cap. I, scribit juvenes olim ita honorasse majores natu ac si ipsi communes omnium forent parentes; quam autem Esseni honorarint senes vide apud Philonem lib. *De Essen.*; quantum Ægyptii, vide apud Herodotum in *Euterp.*: plura de honorandis senibus vide apud Ciceronem lib. I *Offic.*, Platonem *De Leg.* Aristotelem lib. IX *Ethic.* dial. 9, cap. II. Hoc igitur et sequentibus versibus gloriatur Eliu se natu majoribus, uti decebat, morem gessisse; sed tamen contra illos graviter postea peccavit, et mox videbimus, multa futiliter eructans, senioris arguens, Jobum reprehendens, et plenis buccis sapientiam suam crepans: unde subditur:

Vers. 5, 6 et 7. **5-7. CUM AUTEM VIDISSET QUOD TRES RESPONDERE NON POTUISSENT, IRATUS EST VEHEMENTER. RESPONDENSQUE ELIU FILIUS BARACHEL BUZITES DIXIT: JUNIOR SUM TEMPORE, VOS AUTEM ANTIQUIORES, IDCIRCO DEMISSO CAPITE VERITUS SUM VOBIS INDICARE MEAM SENTENTIAM. SPERABAM ENIM QUOD ÆTAS PROLIXIOR LOQUEBETUR, ET ANNORUM MULTITUDO DOCERET SAPIENTIAM.** — Hactenus quidem pro ratione ætatis suæ siluerat Eliu, donec seniorum aliquis aut Job loqueretur; verum posteaquam conspiceret neminem ex tribus illis qui adversus Jobum contenderant ultra respondere, sed cedere ipsi Jobo, et prorsus præbere silentium; hinc videlicet juvenilis in eo sanguinis ardor efferbuit, et iracundia magna per motus, quasi ex zelo quodam tuendæ veritatis, quam ipse periclitari et succumbere existimabat ex silentio trium amicorum, si Job non confutaretur, quem existimabat male locutum contra Deum, ac proinde confutatione dignum. Ipse igitur aliis omnibus silentibus, tempus opportunum loquendi nactum se existimans; primum quidem adversus tres amicos pauca, deinde adversus ipsum Jobum multa loqui cœpit, eaque magna satis vehementia, præmissa ampla, et, ut videtur, pomposa satis præfatione rhetorica juvenilem quamdam *φύλαξιν* et ostentationem redolente; qua etiam nimis juveniliter et mordacius quam ipsius ætati videatur convenire, seniores ipse junior non solum arguit, verum etiam irridet et

et amicis ejus.

Eliu typus vanæ glorian-tium:

Vers. 4. Senioribus loquentibus morem gerit.

Junioribus coram principibus et senioribus loquendum.

Inter multos non multum loquendum.

Omnes gentes senectuti honorem sedendi et loquendi detulerunt.

Vers. 5, 6 et 7.

Eliu zelo indiscreto movetur ad loquendum.

subsannat, ut palam imperitos, elocuturus nempe suam sententiam, in hunc modum præfari cœpit: Ego quidem Eliu, quod ad ætatem attinet annorum, agnosco et fateor me omnibus vobis juniorem, et vos ut tempore ætateque seniores plurimum veneror: ac propterea meæ juventutis ac vestræ senectutis intuitu hactenus ego vobis loquentibus ac verbis prolixè disceptantibus silui, capite dimisso in terram cum humilitate et attentione eorum quæ a vobis dicebantur. Et præ reverentia ætatis vestræ et verecundia juventutis meæ huc usque vobis meam proponere sententiam erubui: existimabam enim vos, utpote seniores allaturos sufficientia et efficacia ad rem propositam argumenta, quibus vestram sententiam stabiliretis ac veram sapientiam edoceretis, qua spe lactatus et adductus hactenus audire vos malui, et humiliter attenteque audiendo discere, quam superbe et intempestive loquendo doctoris officium, quod ætati meæ minus convenit, usurpare.

Vers. 8
et 9.

8 et 9. SED, UT VIDEO, SPIRITUS EST IN HOMINIBUS, ET INSPIRATIO OMNIPOTENTIS DAT INTELLIGENTIAM. NON SUNT LONGÆVI SAPIENTES, NEC SENES INTELLIGUNT JUDICIUM. — Verumtamen, inquit, hoc ego experior nunc verum esse, quod frequenter alias quoque mecum cogitavi; nimirum ipsum esse in hominibus Dei spiritum, qui veram docet homines sapientiam, et Dei inspirationem dare hominibus veram et salutarem intelligentiam; ideoque sapientiam et intelligentiam donum esse omnipotentis Dei, qui per Spiritum suum Sanctum quibus vult, et quando vult, et quantum vult, ea impertitur tam juvenibus quam senibus non habito ætatis aut personæ respectu. Non enim vera ista sapientia sic ætati aut annorum numerositati alligata est, ut oporteat eos omnes qui annos multos vitæ transactæ numerare possunt sapientes haberi; aut eos omnes qui dierum multitudine senes vel cani videntur prudentes ob hoc existimari, et verum æquitatis iudicium intelligere. Neque iterum sic est alligata sapientia annis, ut oporteat omnes eos qui sapientia præditi sunt annos plurimos numerare, aut capillorum canitiem ostentare: e contra enim experimur, multos ætate senes et capillorum canitiæ perfusos, qui tamen stulti sunt et pueri moribus: quales sunt pueri centum annorum maledicti a Domino, de quibus Isaias ait cap. LXV, 20: « Quoniam puer centum annorum morietur, et peccator centum annorum maledictus erit. » Iterum alios videmus ætate quidem juvenes, sed iudicio maturos et moribus senes, qui Sap. IV, 13, « consummati in brevi experierunt tempora multa. » Unde clare patet, scientiam et rerum prudentiam non tam ex multis annis quam ex Dei beneficio ponderandam esse, ut is prudentior habeatur, non qui plures annos habeat, sed cui majorem Deus prudentiam præstiterit. Quæ verissima sententia est: « nam omnis sapientia a Domino Deo est, » ut ait Ecclesias-

Sapientia non est annis aut ætati alligata.

Senes sæpe stulti et juvenes prudentes.

Sapientia est donum Dei.

ticus cap. I, 1; et ita sæpe factum est, ut multi juvenes singulari sapientia Dei beneficio excelluerint; ut Joseph, David, Jeremias, Daniel, Joannes Baptista, Joannes Evangelista, et multi alii. Certe David divini Spiritus instinctu pro testimonio dicit Psalm. CXVIII, 100: Super senes intellexi, quia mandata tua quæsivi; » et Sapientia cap. IV, 8: « Senectus, inquit, venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata. Cani autem sunt sensus hominis, et ætas senectutis vita immaculata. »

Hanc ob causam sæpe a Deo juvenes magno pretio æstimantur, senes vero pro nihilo habentur: quia hi morum levitate repuerascunt; illi virtutum maturitate consenscunt, id quod D. Ignatius epist. 6 ad Magn. pluribus exemplis demonstrat; e quibus probat, non tam adolescentiam quam prudentiam spectandam: « Nec enim, inquit, annosi sapientes continuo sunt, nec senes intelligentiam possident; sed spiritus qui in hominibus est. Daniel enim ille sapiens, cum duodecim esset annorum spiritu Dei afflatus erat; et senes frustra canos ferentes, calumniatores et alienæ formæ appetentes esse coarguit; Samuel autem puer parvulus Heli nonagenarium reprehendit, quod suos filios plusquam Deum honoraret. » Et post alia exempla Jeremiæ, Salomonis et Josiæ, qui admodum juvenes res præclaras ediderunt, concludit: « Adolescentia igitur non est contemnenda, quoties Deo dedita consecrataque fuerit; verum is contemnendus est qui pravo est animo, tametsi malorum dierum tempore plenus sit. » Hinc est illa frequens sacrarum litterarum consuetudo, ut seniores propter morum intemperantiam pueri dicantur; juniores propter virtutum excellentiam senes appellentur, quasi nulla annorum, sed morum ratio habeatur. Quod recte observavit Philo Hebræus lib. de his verbis: Resipuit Noe, ubi hoc pluribus ostendit: « Hic certe, inquit, mos est legislatoris, ut et provecos ætate appellet juvenes, et eos qui nondum senuerunt seniores, non respiciens annorum numerum, aut tempus breve longumve, sed potentias animæ, quæ movetur melius aut deterius. » Id quod pluribus exemplis illustrat: nam in primis juniorum nomina tribui senioribus, si malis moribus imbuantur, probat primo exemplo Cham, qui inter filios Noe dicitur minor non ætate, sed levitate: « Junioem, inquit, filium dicens non ætatis nomen scribit, sed qualibus moribus præditi sint rerum novarum amatores indicat, » etc. Contra vero eos, qui virtutibus procedunt, quamvis annis adhuc reptent, seniores appellari non paucioribus neque obscurioribus exemplis ibid. Philo demonstrat: « Jam ostendimus, inquit, non ætate, sed honore præstantes nominari seniores; » et in primis ab illis duobus conjugibus S. Patriarchis, Abraham et Sara, exorditur, qui omnium primi in Scriptura senes appellantur: « Erant, inquit textus Gen. XVIII, 11, ambo senes provec-

Juvenes boni præferuntur senibus.

Ancoritas non comparatur annis sed moribus.

Senes propter intemperantiam pueri dicuntur.

Virtus in pueritia conciliat ancoritatem senilem.

que ætatis, » non quod ætate, sed quod sanctitate alios præcesserint.

Et rursus de Abraham dicitur *Genes. xxii, 1*: « Erat autem Abraham senex dierumque multorum; et Dominus in cunctis benedixerat ei; » ad quem locum alludens Philo: « Quis ignorat, inquit, quod ille sapientissimus Abraham brevioris ævi quam ullus pene omnium majorum suorum inducitur? illorum tamen, qui diutissime vixerunt, nemo quod sciam, sed solus hic scribitur senior. Dicunt igitur sacra oracula, quod Abraham erat senior ætatis provecæ; et Dominus benedixit Abraham rebusque ipsius omnibus. Quod mihi videtur subjunctum tanquam causam præcedentium, cur *senior* dicatur ille sapiens: cum enim a benigno Deo bene afficitur animæ pars rationalis, nec unam modo, sed omnes benedictionis species accipit, seniliter sapit, atque ita fit senior. » Itaque Abraham et Sara cum multis antiquis Patriarchis ætate fuerint juniores, omnium tamen primi *senes* appellantur, ut matura illis fuisse non tam ætatis quam sanctitatis, neque tam annorum quam benefactorum senectus ostenderetur. Ea de causa D. Paulus *Act. xvi, 1* et *Rom. xvi, 21*, elegit Timotheum, quamvis multi tunc essent etiam in ipsa Ecclesia senes: quando enim *Philipp. ii, 20* et *I Thess. iii, 2*, vidit virum illum eximium (ut qui non solum ab hominibus, sed etiam a Spiritu Sancto testimonium haberet) illum senioribus prætulit *I Timoth. i, 18*. Eam rationem modo sequitur Eliu, qui auditis senioribus dicit se cognoscere Spiritum Dei esse qui inest in hominibus, *q. d.* Verum est nos, re non satis cognita et explorata, non debere judicare senes delirare, aut ipsis non esse loco cedendum; sed potius hunc honorem illi ætati deferre debemus, ut dicamus: Vir qui multa vidit poterit nos docere; sed si animadvertamus ipsum non fungi munere suo, aut tempus quod vixit in mundo perdidisse, tunc si Spiritus Dei sit in juvene aliquo proferat se oportet, et in ordinem naturæ dominetur, ut intelligamus, quia « inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam, » quæ donum est speciale, quod Deus privilegio quodam concedit, quando vult aliquem aliis intelligentiorem esse. Sed Eliu nimis temere et arroganter sibi præ cæteris excellens illud donum divini Spiritus munere concessum esse jactans, docendi partes sibi sumens subdit:

Vers. 10. EGO IDEO DICAM: AUDITE ME, OSTENDAM VOBIS ETIAM EGO MEAM SAPIENTIAM.— Cum igitur, inquit, videam neque in senibus ubique esse sapientiam, neque ubique in adolescentibus ignorantiam (homo enim etiam in juventute sapientiæ est ac disciplinæ capax, quam Deus hominibus inspirat) non est quod vos senes soli de sapientia quasi de propria possessione gloriemini. Quapropter nunc etiam audite sapientiam mihi adhuc in juvenili ætate communicatam: non enim mihi videmini satis pro dignitate vestræ ætatis locuti, a quibus

longe majorem exspectaveram sapientiam: quare confidens me non minora nec minus digna prolaturum, jure postulo, ut me novissimo loco loquentem patienter audiat: ostendam enim quid aut quantum sit in me sapientiæ, ut comparatione mutua possit elucere cui debeatur victoria. Verum arrogantia illa, qua juvenis grandia cogitat, docereque constituit, minime probanda est; quamvis alioquin, si prudentia scientiæque prolixæ ætate parta, cum disciplina Spiritus Sancti comparetur, exploratum sit assertionem Eliu esse plane verissimam; sed laus illa propria, qua sibi cœlestem instructionem tribuit, non bene olet. Quatuor quippe sunt species, uti bene notat S. Gregorius lib. XXIII *Moral. cap. iv*, quibus omnium tumor arrogantium demonstratur, aut cum bonum a semetipsis habere se æstimant, quibus contra dicitur *I Corinth. iv, 7*: « Quid habes quod non accepisti? » etc. Aut si sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant, contra quos Paulus dicit *Ephes. ii, 8*: « Gratia estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis: Dei enim donum est: non ex operibus, ut ne quis gloriatur. » Aut certe cum jactant se habere quod non habent, sicut angelo Laodicæ dicitur *Apoc. iii, 17*: « Quia dicis: Quod dives sum et locupletatus, et nullius egeo: nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, cæcus, et nudus. » Aut despectis cæteris singulariter videri appetunt habere quod habent, sicut pharisæus ait *Luc. xviii, 11*: « Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri homines. » Eliu ergo quamvis dari a Domino sapientiam confitetur, in hac tamen elationis specie labitur, ut sapienterem se cæteris gaudet. Vide hæc fusius apud S. Gregorium jam citatum.

11 et 12. EXPECTAVI ENIM SERMONES VESTROS, AUDI DIVI PRUDENTIAM VESTRAM, DONEC DISCEPTAREMINI SERMONIBUS: ET DONEC PUTABAM VOS ALIQUID DICERE CONSIDERABAM; SED, UT VIDEO, NON EST QUI POSSIT ARGUERE JOB, ET RESPONDERE EX VOBIS SERMONIBUS EIUS.

— Jure quidem, inquit, vos mihi saltem nunc loquendi locum concedere auremque accommodare debebitis, quandoquidem ego hactenus vos prolixè disputantes patienter audivi; neque sermones vestros interrupi: non enim quia junior sum idcirco mihi perpetuo silendum est; in hoc autem satisfacisse me arbitror officio meo, quod vobis hactenus detulerim, prioremque in loquendo locum concesserim. Verum post verba vestra patienter audita et diligenti consideratione perpensa, video neminem e vobis tribus idoneum esse ad Jobum tam male de Deo loquentem et sententiam redarguendum, quique verbis ejus impiis satis fortiter valeat contradicere, manifestis rationibus ea tam evidenter refellendo et evertendo, ut os ipsi occludatur, et ad metam silentii redigatur: tametsi enim multa dixeritis, nequam tamen satis valida videntur aut prægnantia, cum Job æque adhuc in sua sententia persistere

Abraham et Sara primi dicuntur in Scriptura senes.

Non annorum, sed probitatis et prudentiæ senectus attendenda.

Sui ipsius insipida est jactantia.

Quatuor species arrogantium.

Vers. 11 et 12.

Eliu suas etiam sibi vices loquendi exposcit.

amicorum Jobi responsiones extenuat.

videatur, et vos illi palmam silentes concedatis.

Vers. 13. 13. NE FORTE DICATIS : INVENIMUS SAPIENTIAM : DEUS PROJECTIT EUM, NON HOMO. — Septuaginta vertunt, ἵνα μὴ εἴπητε, εὐρεσαν σοφίαν Κυρίου προσθέμενοι ἀνθρώπων ἐπετρέψατε λαλήσαι τοιαῦτα ῥήματα, ut ne dicatis : Invenimus sapientiam Domino adjecti : homini autem permisistis loqui talia verba; S. Chrysostomus, neque dicatis : Hoc ipsum sapienter fecimus, quod ad Dei partem nos applicavimus, ejusque justitiam defendimus : nihilominus enim peccastis, quando Job redarguere non potestis; S. Augustinus hoc aut propinquo huic loco hæc videtur legisse, quæ non longe absunt ab Hebræo, Deus abjecit eum, et non vir; et sermonibus vestris non respondebo ei.

Ostenditur quam falso fundamento nitantur argumentum amicorum Jobi.

Ubi ostendit Eliu suos sermones non similes fore aliorum sermonibus, sed longe alia ratione cum Jobo agendum quam alii egerint : quam enim rationem illi secuti sunt? Affligeris, inquit, manu Dei, nec sine causa; concludendum est igitur te improbum esse : adeo magna et enormis est afflictio tua, ut ex omnibus hominibus nemo sicut tu vexatus et afflictus sit; unde sequitur te omnes iniquitate superare. En fundamentum quod sumpserunt amici Job cum ipsum redarguere voluerunt. Eliu autem profitetur se non ea ratione cum Jobo acturum, q. d. In hoc rei cardinem verti putatis, nempe Deum, cum Jobum sic premat, sic affligat, et aspere tractet, ipsi infensum et inimicum esse : existimatis, inquam, fundamentum illud adeo bonum et validum esse, ut nihil supra; inane tamen est et nullius momenti, quemadmodum jam sæpius declaratum est non sequi, aliquem improbum esse, eo duntaxat quod a Deo affligitur. Nam licet Deus transgressoribus legis sit interminatus se ipsos cum in personis propriis tum in bonis ac liberis puniturum; non tamen hoc fine, sed alia de causa Jobum persequeretur, uti in superioribus luculenter ostensum est. Quod si ergo Deus minetur transgressoribus legis, id non impedit, quo minus eam sibi libertatem retineat, ut cum volet fidelium patientiam exerceat; et quamvis non proponat sibi ab ipsis commissa peccata vindicare, severum tamen et asperum se erga illos exhibere possit, ut ipsos humiliet; quæ vel sola ratio debet sufficere : præterea Deus vult servos suos aliis exemplo esse. Huc accedit, quod opus sit ipsorum affectus carnales edomare et mortificare; unde fit interdum, ut illi severius quam vel improbi ipsi tractentur : an propterea illi improbi habendi sunt? minime. En igitur argumentum inane, quamvis amici Jobi eo nixi fuerint, et sapientiam se invenisse putaverint, valde tamen puerile et frivolum fuit.

Cur Deus amicos suos interdum hic affligat.

Ex afflictione temporali non potest ferri iudicium bonitatis

Quare hic retinendum id quod jam superius attingimus, ut nimirum, cum Deus homines affligit, prudentes simus, nec temere judicemus eum qui flagellis Dei casus sit condemnandum esse, et ex afflictionibus metienda esse peccata : nam si quis ea de re regulam aliquam generalem velit constituere, is temere et præcipitanter egerit; cum

constet Deum varias habere causas cur homines affligat. Verum quidem est, iudicium illius ordinarium ejusmodi esse ut peccata puniat; vult tamen etiam interdum honorum, et eorum qui ipsum coluerunt, studiumque suum omne ad mandatorum ejus obsequium contulerunt, obedientiam atque patientiam hoc modo probare; unde nonnunquam accidit, ut illi graviore improbis sustineant persecutiones. Cum itaque Deus sibi hanc causam interdum proponat, suspensos nos tenere debemus cum aliquis affligitur; nec propterea eos, qui asperius tractantur, aliis sceleratioribus esse judicabimus. Cæterum sunt nonnulli qui locum hunc ita exponunt, quasi tres isti amici dixerint, sapienter se et data opera siluisse, et Jobum amplius urgere noluisse, quod a Deo satis superque vexatus, et de gradu suo dejectus esset, ita ut ipsa ejus miseria plus quam abunde ipsius reprimat arrogantiam. Sed melius et congruentius est sic exponere, quasi dicat Eliu : Ne forte dicatis otiosam fore prorsus et vanam meam disputationem, cum vos quod esset acutissimum telum in obstinatum virum conjeceritis, cum dixeritis percussum esse Jobum a Deo, non ab homine; quo existimabatis aperte concludi peccatorem esse Jobum, quem Deus tam gravi ac foedo vulnere percusserit; atque ideo sapientem vos excusationem invenisse, cur plura de hac te verba non faciatis. Nam cum ejus miseria conflata fuerit a Deo, qui errare non potest, non debemus decreta et judicia Dei accuratius discutere, ne parum reverenter ea tractare videamur. Quæ explicatio est Stunicae et Sanctii nostri; atque aptius cum eo congruit quod sequitur.

vel malitia alicujus.

14. NIHIL LOCUTUS EST MIHI, ET EGO NON SECUNDEM SERMONES VESTROS RESPONDEBO ILLI. — Eliu, inquit Sanctius noster, hic grandia pollicetur, eo peccans vitio, quo acres disputatores, ætate præsertim juniores, solent, quos experientiæ defectus facit audaces : recipit ergo se meliora et firmiora ad rem attinentia prolaturum argumenta, quæ a tribus aliis amicis fuerant prætermissa, quibus Jobi præfractum debilitet et eo deducat indocile ingenium, ut tandem convictus fateatur quod antea negaverat; ideo autem indicat se novis ad oppugnandum Jobum rationibus uti velle quia cum nunquam ad illum usque rerum articulum cum Jobo certavisset, aut cum eo de argumento simili esset collocutus, non erat cur ad seniorum rationes et disputandi formam agendi genus attemperaret, cum neque ipse quidquam objecisset, neque ad ipsum redditum a Jobo responsum foret : quare integrum ipsi relinquebatur argumentum et agendi modus. Quomodo autem hæc promissa servaverit, ex sequentibus constabit : ubi in eundem errorem incidit, quem in amicis reprehendit.

Vers. 14. Eliu arroganter jactat se aliis meliora prolaturum.

15-17. EXTIMUERUNT, NEC RESPONDERUNT ULTRA : ABSTULERUNTQUE A SE ELOQUIA. (Hæc Eliu verba per apostrophem ad aliquos, qui aderant, vel quos

Vers. 15, 16 et 17.

adesse oratorio more fingeat, diriguntur, et expendenda committuntur; seniores autem post hanc etiam increpationem et insultationem Eliu extimuerunt rursus ad stadium redire, et inchoatos cum Jobo conserere sermones; cumque illos adhuc silere videret Eliu subdit) QUONIAM IGITUR EXSPECTAVI, ET NON SUNT LOCUTI: STETERUNT, NEC ULTRA RESPONDERUNT: RESPONDEBO ET EGO PARTEM MEAM, ET OSTENDAM SCIENTIAM MEAM. — Eliu tanquam morosus proœmii textor eadem repetit quæ modo protulit, et quid ipse valeat, se experiri velle sæpe decernit: novellorum nempe militum brachia tollentium et vires suas venditantium hic mos est. Hæc verba satis indicant superiora etiam fuisse Eliu, quando parum a prioribus differunt. Ait igitur se exspectasse secundo ut loquerentur seniores, et illos sibi, ut videri poterant, æternum indixisse silentium: quare sibi relictas videt esse partes respondendi, et si quid habet sapientiæ, quidquid illud sit, coram ostendendi. « Hanc enim partem suam, inquit S. Gregorius lib. XXIII *Moral.* cap. IV, omnis arrogans æstimat, si scientiam non tam habeat quam ostendat, quia nimirum omnes elati scientiam habere non appetunt, sed ostendere. Quo contra bene per Moysen dicitur *Num.* XIX, 15: *Vas quod non habuerit operculum et ligaturam immundum erit.* Tegmen quippe operculi vel ligatura est censura disciplinæ silentii, qua quisquis non premitur, quasi vas immundum pollutumque reprobatur. An non vas sine operculo Eliu fuerat, qui hanc esse partem suam æstimaverat, si ostenderet scientiam quam habebat? quasi enim vas sine operculo vel ligatura polluitur, qui per studium ostentationis patens nullo velamine taciturnitatis operitur, » etc.

Eliu
thrasoni-
ce agit.

Arro-
gans non
tam ha-
bere
quam os-
tendere
scien-
tiam ni-
titur.

Vers. 18
et 19.

Eliu lo-
quendi
cupidis-
simus et
scientia
turgidus.

Homo lo-
quax si-
millis est
partu-
rienti.

18 et 19. PLENUS SUM ENIM SERMONIBUS, ET COARCTAT ME SPIRITUS UTERI MEI. EN VENTER MEUS QUASI MUSTUM ABSQUE SPIRACULO, QUOD LAGUNCULAS NOVAS DISRUMPIT. — Eleganter hominem loquendi cupidissimum scientiaque turgentem Eliu representat; ait igitur plenum se esse sermonibus, aut quia in memoria tenebat omnia, quæ in longa disputatione dicta fuerant a Jobo et tribus senioribus, aut quæ ipsi occurrerebant ad producendam disputationem opportuna; dicit ergo urgeri se vehementer a verborum copia, quæ sic intima complent distenduntque præcordia, ut timendum sit, ne si diu continere luctetur illa rumpantur. Id quod duplici similitudine ad rem explicandam apposita illustrat: una est a parturientibus; altera a lagunculis musto ocluso plenis petita; ac primum quidem ait se videri similem mulieri, in quam dolores partui proximi incubuere, illamque ad enitendum foetum impulere: hanc quippe vim prodit ille dicendi modus: « Coarctat me spiritus (id est vis, vigor, ardor, impetus) uteri mei, » quo loquendi modo, aut Spiritu ait se instinctum esse divino, quod indicarat *supr.* vers. 8, cui nemo unquam restitit impune; aut abundare verbis et rationibus, quæ cum erumpere gestiant et

prodire foras, illa velle comprimere magni conatus est et doloris ingentis. *Spiritus* igitur aut verba sunt, quæ ex aere sive spiritu formantur; aut internus impulsus, qui animum quiescere non sinit, donec conceptum sermonem foras effundat. *Uterus* aut memoria est, quæ rerum species aut verborum continet ac servat; aut animus ipse qui concipit, et concepta parturit. Est autem a parturiente sumpta metaphora, quæ conceptum et jam maturum foetum, ut maxime cupiat renitaturque, fieri tamen non potest quin enitatur, atque in lucem edat: ita Sanctius noster, qui addit fortassis hanc similitudinem duci ab utribus vel follibus, qui sic vento nonnunquam distenduntur, ut levi interdum motu rumpantur.

Qui autem loquacissimi sunt, et verbis aut rebus abundant, quæ aut effutiant leviter aut detinent superbe, *follis* dicuntur *vento plenis*, quorum ferrarius usus est; quam similitudinem. Septuaginta versu sequenti adjiciunt isti de utribus aut lagunculis musto plenis, dum sic vertunt, ἡ δὲ γαστήρ μου ὡς περ ἀσπίς γλαυκὸς ζέων δειραμένος, ἢ ὡς περ φουστῆρ χαλκίως ἐβρηγώς, *venter autem meus sicut uter musto fervens ligatus, aut veluti follis ararii diruptus*; ubi duas conjungunt similitudines, quarum prima congruit vulgato, secunda eundem sensum amplificat: follis enim fabri ferrarii nimio vento distentus dum nervose constringitur crepat, non secus ac laguncula vel uter musto plenus, nisi respiraculum aliquod apertum habeat. Utraque aptissima est et proverbialis comparatio, qua explicatur ingenium loquax et impotens silentii: sunt enim nonnulli quos sic discruciant verba compressa et cogitationes vehementer inflatæ, ut dirumpant viscera: sicut mustum recens expressum a vindemia, nisi apertum sit orificium vasculi aut utris, per quod furor ille æstusque despumet et defervescat, dolia diffringit. Ex hoc, opinor, loco orta sunt aliqua proverbia in Scriptura sacra, quæ studium vehemens loquendi significant, quod cum parturientis dolore ac nixu comparatur, quale est illud *Eccli.* XIX, 11: « A facie verbi parturit fatuus, tanquam gemitus partus infantis; » et *ibid.* vers. 10: « Audisti verbum adversum proximum tuum? commoriatur in te, fideus quoniam non te dirumpet. » Neque multum abest ab his verbis Eliu illud *ibid.* vers. 12: « Sagitta infixæ femori canis, sic verbum in corde stulti. » Plura invenies quæ hinc sumuntur, aut huc alludunt: vide quæ diximus *supr.* cap. IV, 2, ad illa verba: « Conceptum sermonem tenere quis poterit? »

Verbosi
homines
cum fol-
libus et
utribus
comparantur.

Tropologice S. Gregorius lib. XXIII *Moral.* cap. X, ex hoc loco infert non omittendam esse correptionem, etiamsi audientes nullam ex ea utilitatem capiant; plerumque enim contingit, ut hi qui e suggestu loquuntur ad populum, et alii quibus proximum corripiendi munus incumbit, libera voce vitia insectentur; si vero animadverterint se oratione sua nihil proficere, sibi silen-

Corre-
ptio
etiam ad-
hibenda
cum scit-
tur audi-
toribus
non pro-
futura.

tium imperent; quos sugillat Gregorius, ostendens quantum malum impendat eis, qui cum ratione injuncti sibi muneris teneantur male agentes correptione retundere, verbis parcunt. Huc autem refert exemplum musti ab Eliu propositum quod e prælo expressum dum decoquitur, dum fervet, si contineatur, facile vasa vinaria disrumpit, ita ut vinum diffundatur: non secus, inquit, qui ex officio tenentur crimina objurgare, dum silent, tam sibi quam aliis maximum inferunt nocumentum. Confirmat porro idem hisce verbis *Jerem. xx, 9*: « Et dixi: Non recordabor ejus, neque loquar ultra in nomine illius, » *q. d.* Cum nihil me proficere viderem sermonibus, decrevi silentium mihi indicere, et ultra non loqui; verum quid ex isto silentio passus sit Propheta ostendit dum subdit: « Et factus est in corde meo quasi ignis exæstians claususque in ossibus meis, et defeci, ferre non sustinens. » Veluti enim ignis in terræ visceribus conclusus terram concutit, et montes evertit, donec via vi facta eluctetur, et ad superna loca emergat: non aliter depravatorum morum objurgatio si corde contineatur animum lædit, et reipublicæ officit: vide hac de re fusius S. Gregorium loco *supr.* indicato.

Vers. 20, 21 et 22. 20-22. LOQUAR, ET RESPIRABO PAULULUM: APERIAM LABIA MEA, ET RESPONDEBO. NON ACCIPIAM PERSONAM VIRI, ET DEUM HOMINI NON ÆQUABO. NESCIO ENIM QUAMDIU SUBSISTAM, ET SI POST MODICUM TOLLAT ME FACTOR MEUS. — Vim verborum quasi pondus aliquod

Eliu silentium suum abrum-pit ut spiritum la-xet.

Prædicator quomodo increpare debeat.

Quid sit proprie personarum acceptio.

Quid Deum ho-

importabile sustinere non poterat Eliu: a quo sic premebatur anguste, ut videretur, si non verba ageret, animam acturus: ait igitur velle se loqui, ut laborantem spiritum aliquantulum laxet, et ab illo difficili atque molesto pondere seipsum exoneret: antequam autem id faciat, suam causam et studium commendat, dum ait in hac disceptatione nihil sibi fore veritate potius, atque ita pro Deo constanter esse certaturum, ut nulla ipsam humana ratio aut personarum acceptio transversum actura sint a recto sinceroque judicio. *Non accipiam*, inquit, *personam viri*, quem locum Septuaginta uberiori paraphrasi sic illustrent, *ἐνθραπὼν γὰρ ἐὼ μὴ αἰσχυνθῶ· ἀλλὰ μὴν εὐδὲ βρατὸν ἐὼ μὴ ἐντραπῶ· ἐὼ γὰρ ἐπίσταται θαυμάσαι πρόσωπα*, *hominem enim non verebor: sed neque erga mortalem confundar: non enim novi admirari facies*: loquar, inquit, o Job, et sic loquar, ut veritatem dicam nullam personarum acceptio interposita, non respiciens ad dignitatem aut ad officium; canos non revebor, dummodo veritatem, quam profiteor, tuear. *Accipere enim personam* familiarissima phrasi sumitur pro abusu gratiæ hominum, quod vitium admittitur, dum plus personæ quam veritati meritisque tribuitur. Hoc igitur a se propulsat Eliu, gravi pollicitatione asserens se in nullius gratiam quidpiam a veritate alienum prolaturum.

DEUM HOMINI NON ÆQUABO. — Quid est Deum homini æquare, nisi Deum homini assimilare, et ita

hominem tractare ac si esset Deus, in quem nulla cadit aut cadere potest iniquitas? unde bene aliæ translationes habent, *non mutato nomine loquar*, ita Vatablus; vel *hominem non cognominabo*, ita Pagninus: quid enim aliud est *hominem cognominare*, quam tacite suppresso nomine proprio nomen ei aliquod imponere honorificum ac præclarum? Unde tantumdem est Eliu Jobo dicere: *Hominem non cognominabo*, *q. d.* Propriis te nominibus appellabo, non fictiliis; si justus eris, justum; si peccator, peccatorem; et ne exspectes a me cognomen aliud, quam proprium tuum erit nomen: non enim te Deum faciam cum sis homo. Sic certe justis in increpationibus ex zelo procedunt justitiæ, ut inflatus ille Eliu ex zelo arrogantia, dum sic in vitia invehunt, ut nullam respicientes hominis personam cognomen non imponant: non enim adulantur, nec crudelitatem *justitiam* dicunt, nec tenacitatem *prudentiam*, nec effusionem *liberalitatem*, ut faciunt mali, quorum proprium est nomina virtutum vitis imponere, ut S. Chrysostomus lib. III *Contr. Vitup. vitæ Monast.* his verbis notat: « Homines perditis et vitia et virtutes contrariis nominibus vocant: quippe circensibus ludis et reliquis spectaculis jugiter interesse *urbanitatem* et *facetias* vocant; divitiis affluere *liberalitatem*; gloriam amare *magnanimitatem*; arrogantiam, *confidentiam*; prodigalitatem, *clementiam*; injustitiam, *fortitudinem*. Virtutes quoque vitiorum nominibus nominant: nam pudicitiam *rusticitatem* vocant; modestiam *formidinem*; justitiam *imbecillitatem*; contemptumque fastus et gloriæ servilis esse animi æstimantes; et tandem malorum tolerantiam *ignaviam* et *infirmi-tatem*. » Quod etiam elegantibus verbis prosecutus est S. Basilius hom. 15 ex variis in *Psalms*: « Multi sunt, inquit, qui pro bonis pravas comprobant actiones, et vitia virtutibus vicinis honestare contendunt: nam scurrilia loquentem ut bonum ac lepidum; turpiloquum vero politicum; amarulentum et iracundum nequiquam contemnendum prædicant; parcum vero ac minime liberalem ut sobrium dispensatorem commendant; prodigum quoque ut liberalem; libidinosum vero et lascivum et voluptuarium animi solutioris virum: utque semel dicam, vitium omne palliant adumbrata nomenclatura e vicino subjectæ virtutis: unde reos æternæ damnationis ab ea quæ approbant sese constituunt. » Tremenda hæc postrema sancti verba, quorum quid simile hic Eliu se timere significat, si ad aliorum gratiam et non ex veritate loqueretur: « Nescio enim, inquit, quamdiu subsistam, et si post modicum tollat me factor meus, » quasi diceret, interprete Lyrano: Vera loquar, quia alias pro ista taciturnitate condemnabor.

Huc pertinet illa Sapientis admonitio *Ecclesi. iv, 24*: « Pro anima tua ne confundaris dicere verum, » quod Jansenius ibi dupliciter exponit, *pro vita tua corporali, vel pro vita tua spirituali.*

mini æquare.

Quid sit hominem cognominare.

Mali nomina virtutum vitis imponunt.

Veritas
vita chari-
rior esse
debet.

Omnia
pericula
subeun-
da ut
conscien-
tia con-
sulatur.

Priori modo sensus est : Pro vita tua temporali defendenda a dicenda veritate ne desistas, hoc est ne taceas veritatem, ut vitam tuam temporalem tuearis; si tibi unum e duobus periculis subeundum sit, aut amittendæ vitæ, aut occultandæ veritatis, illud prius subeas non hoc posterius : æquum enim est ut veritatem habeas vel vita ipsa chariorem. *Posteriori* modo sensus est : Pro tua conscientia a peccato liberanda verum dicere ne formides, hoc est, ut conscientiæ tuæ consulas magna cum libertate verum loquere; si tacendo incurras culpam, cave ne taceas : nullus te pudor, nullus timor ad hanc ignavam taciturnitatem cum salutis tuæ periculo impellat. Et paulo post subdit Ecclesiasticus cap. iv, 27 : « Ne reverearis proximum tuum in casu suo, ne retineas verbum in tempore salutis, » hoc est, ne propter intempestivum pudorem aut timorem desinas corripere proximum tuum, quem vides in peccatum misere corruisse, et speras in priorem statum per tuam correptionem erigendum. Septuaginta interpretes sic reddunt ultimum hemistichium, *et δὲ μὴ καὶ ἐπὶ σῖτες ἐδονται, alioquin et me tineæ edent;*

quod supplicii genus Jobi calamitati non absimile videtur : tinea enim metaphorice accepta commodum significatum habet cujusvis vexationis vel cruciatus, quo homo infestatur atque consumitur. Ratio hæc sane gravissima est, quæque homines maxime a peccando perversoque iudicio detertere debet, quia incertum est, quando ex hac vita hominibus excedendum sit; certum vero post mortem futurum esse iudicium, ac tandem posse fieri, ut statim atque suam disputationem absolverit, ipsum tollat e vivis ille a quo creatus est, et ad iudicium avocet, ubi iudicetur reus acceptæ personæ aut corrupti iudicii. Vitæ itaque incertitudo et mors, quæ semper ante oculos oberrat, perpetuo nos admonet, ne quid audeamus, cujus a nobis severus et incorruptus Iudex exigat pœnas. Addit S. Thomas timuisse Eliu ne satis a Deo concederetur spatii, ut acceptæ personæ aut injusti iudicii crimen pœnitendo purgaret; et notat in hoc Eliu cum Jobo concordasse, quod retributio peccatorum esset post mortem : alias enim propter mortis vicinitatem frustra videretur timuisse Deum offendere.

Mortis
et iudi-
cii timor
continet
hominem
a peccan-
do.

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Eliu convertit suam orationem ad Jobum, redditque benevolum et attentum ex sui animi sinceritate, qua illius temeritatem coarguit, quod de suis ærumnis expostulare cum Deo ausus fuerit; et de ipso conqueratur, quod sæpe interrogatus, nunquam tamen ad interrogata responderit : interim docet non inquirendam curiosius ab homine divinorum operum rationem, sed res nostras illius arbitratus permittendas; qui solet nihilominus multis modis quid velit aut quid futurum sit non obscure significare; unde Jobum hortatur ad vitæ emendationem et sanctorum invocationem, ut sibi Deum hoc modo reddat propitium.

1. Audi igitur Job eloquia mea, et omnes sermones meos auscultata. 2. Ecce aperui os meum, loquatur lingua mea in faucibus meis. 3. Simplici corde meo sermones mei, et sententiam puram labia mea loquentur. 4. Spiritus Dei fecit me, et spiraculum Omnipotentis vivificavit me. 5. Si potes, responde mihi, et adversus faciem meam consiste. 6. Ecce, et me sicut et te fecit Deus, et de eodem luto ego quoque formatus sum. 7. Verumtamen miraculum meum non te terreat, et eloquentia mea non sit tibi gravis. 8. Dixisti ergo in auribus meis, et vocem verborum tuorum audivi : 9. Mundus sum ego, et absque delicto : immaculatus, et non est iniquitas in me. 10. Quia querelas in me reperit, ideo arbitratus est me inimicum sibi. 11. Posuit in nervo pedes meos, custodivit omnes semitas meas. 12. Hoc est ergo, in quo non es justificatus : respondebo tibi, quia major sit Deus homine. 13. Adversus eum contendis, quod non ad omnia verba responderit tibi? 14. Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit. 15. Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, et dormiunt in lectulo : 16. Tunc aperit aures virorum, et erudiens eos instruit disciplina. 17. Ut avertat hominem ab his quæ facit, et liberet eum de superbia : 18. Eruens animam ejus a corruptione : et vitam illius, ut non transeat in gladium. 19. Increpat quoque per dolorem in lectulo, et omnia ossa ejus marcescere facit. 20. Abominabilis ei fit in vita sua panis, et animæ illius cibus ante desiderabilis. 21. Ta-

bescet caro ejus; et ossa, quæ tecta fuerant, nudabuntur. 22. Appropinquavit corruptioni anima ejus, et vita illius mortiferis. 23. Si fuerit pro eo angelus loquens, unus de millibus, ut annuntiet hominis æquitatem: 24. Miserebitur ejus, et dicet: Libera eum, ut non descendat in corruptionem: inveni in quo ei propitier. 25. Consumpta est caro ejus a suppliciis, revertatur ad dies adolescentiæ suæ. 26. Deprecabitur Deum, et placabilis ei erit: et videbit faciem ejus in jubilo, et reddet homini justitiam suam. 27. Respiciet homines, et dicet: Peccavi, et vere deliqui, et, ut eram dignus, non recepi. 28. Liberavit animam suam ne pergeret in interitum, sed vivens lucem videret. 29. Ecce, hæc omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos. 30. Ut revocet animas eorum a corruptione, et illuminet luce viventium. 31. Attende Job, et audi me: et tace, dum ego loquor. 32. Si autem habes quod loquaris, responde mihi, loquere: volo enim, te apparere justum. 33. Quod si non habes, audi me: tace, et docebo te sapientiam.

Vers. 1,
2 et 3.

1-3. AUDI IGITUR JOB ELOQUIA MEA, ET OMNES SERMONES MEOS AUSCULTA: ECCE APERUI OS MEUM, LOQUATUR LINGUA MEA IN FAUCIBUS MEIS: SIMPLICI CORDE MEO SERMONES MEI, ET SENTENTIAM PURAM LABIA

Eliu cap-
tat be-
nevolen-
tiam et
attentio-
nem:

MEA LOQUENTUR. — Disponit artificiose Jobum Eliu ut æquo animo et sine offensione audiat, quasi dicturus sit eximium aliquid et attentione benevola non indignum: Audi, inquit, o Jobe, sermones meos, et sententiarum pondere fecunda verba diligenter expende, ne ea quæ ad tuam emendationem et salutem a me proferuntur, tua oscitantia aut incuria sine profectu ullo tibi abeant: ecce jam coepi ex rationis judicio, urgente veritatis zelo, non passione aliqua vanitatis impellente, aperire ad loquendum os meum: jam ad loquendum laxavi linguam oris mei, quam hactenus silentio constrictam tenui, donec vos loqueremini. Quid autem per *apertionem oris* significetur passim in Scripturis habes *supr. cap. III, 1* fusius explicatum; *in faucibus vero loqui* est silenter dicere, et non clamoribus vociferari. Cæterum, inquit, mi Jobe, quo tibi amplius proficiant et efficacius præsentent remedium verba mea, hoc tibi jam ante protestor, non in duplicitate animi aut fraudulentia verborum acturum me tecum, sed in simplicitate cordis et verborum rectitudine, *q. d.* Verum quidem est me loqui lingua, et palato verba mea proferre; sed tamen sermones mei sunt rectitudo cordis mei, nec ex ore meo quidquam nisi verum et rectum audies. En quod profitetur Eliu ut audiatur, se nimirum non simulate et more hominis duplicis locuturum, sed prout res cognoverit, et sibi illæ fuerint revelatæ, illas sincere et ingenue prolaturum.

profite-
tur ani-
mi candorem et
sincerita-
tem.

Vers. 4.

Homini-
s formatio
qualis.

4. SPIRITUS DEI FECIT ME, ET SPIRACULUM OMNIPOTENTIS VIVIFICAVIT ME. — Alludit ad primi hominis formationem, quem *Genes. II, 7* finxit Dominus de limo terræ, et « inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, » id est animam; videtur autem Eliu hoc præmittere, ne contemnatur ejus ætas, quasi innuat facile esse Deo qui condidit hominem sapientiam juniori ætati suggerere atque inspirare. Videtur etiam cohærens sensus, si verba illa, *Spiritus Dei fecit me*, ad creationem;

spiraculum Omnipotentis, ad vitalem quamdam motionem pertineant, quasi Deus illum ad discipandum impellat. Quamobrem, inquit, minime tibi mirum videatur, si ego mihi videar aliquid posse adferre auditu dignum coram vobis ætate senioribus: nimirum spiritus ille omnium artifex, qui Deus est et creator omnium, me fecit hominem rationis participem ad imaginem et similitudinem suam; et inspiratio omnipotentis Dei mihi vitam contulit per creationem infundendo corpori meo animam præditam ratione, quæ mihi vitæ principium existit. Anima enim humana cum sit spiritus a materia non educitur, nec alio modo quam ex nihilo produci potest et per creationem: quæ cum postulet infinitam vim in agente, solius divinæ potentiæ est, non angelicæ, multo minus humanæ, ut subtiles et accuratæ scholæ theologorum nos monent. Quamobrem hoc loco scite *spiraculum Omnipotentis* nuncupatur, cujus est expressa quædam effigies, quantum illa interminata vis ac natura omni cogitatione major hoc restricto et exiguo in opere representari potest. Ex illo fonte lucis prodiit hic purus radius et candor lucis æternæ. Tanti patris hæc aurea est proles, de Numinis prosapia, cæli hæres divina, de qua loquens Nazianzenus *Orat. 1* heroico stylo more suo ita prædicat: *Ἐκ Θεοῦ θεῖα καὶ τῆς ἀνοθεῖς εὐγενείας μετέγενεα, ex Deo divina supernæque nobilitatis particeps*, in ea est imago divinitatis, in ea similitudo. *Imago* ad naturam spectat, *similitudo* ad divinos mores, est enim in humana anima trias quædam cum unitate copulata, in qua fit illa admiranda divinæ mentis expressio; et licet unius illa naturæ, tres tamen in se dignitates habet, intellectum, voluntatem et memoriam, in quibus noster interior homo Numinis imaginem mirabiliter gerit; unde ex illis quasi excellentioribus animæ dignitatibus jubemur diligere conditorem, ut in quantum intelligitur diligatur, et quantum diligitur semper in memoria habeatur; et ideo juste mihi videtur dictum, interiorum hominem imaginem esse Dei. Similitudo autem, ut aiebam, in divinis moribus elucet, in bonitate, in sanctimonia, in gratia, in virtu-

Animæ
humanæ
dignitas
quanta.

tum illustrium apparatu, in reliquis dotibus ac S. Spiritus donis, quibus Deo parenti suo similis efficitur. Postquam ergo, inquit Eliu, talem Deus me creavit, nihil mirum si etiam ego quædam possim auditu digna ex Dei omnipotentis inspiratione sive naturali sive gratuita proferre.

Vers. 5. **5. SI POTES RESPONDE MIHI, ET ADVERSUS FACIEM MEAM CONSISTE.** — Provocat Eliu Jobum ad singulare certamen iis verbis utens quæ ardentem ætatem indicant, militis scilicet recenter in arma venientis, qui maximarum rerum ampla cogitatione intumescit: Age, inquit, mi Jobe, tu ipse mecum certamen rationabilis disputationis aggredere, ut iis, quæ a me contra te obijcienda sunt, si possis, respondeas, eaque congruis rationibus dissolvas: descende mecum in arenam, pedemque mecum conferto, et ex adverso contra faciem meam te opponito, ut experiaris, utrum impetum verborum et argumentorum meorum valeas sustinere. Ille dicendi modus: *Si potes responde mihi*, etc., nescio quid elationis portendit, quasi Jobum Eliu præ se despiciat et contemnat, id quod S. Gregorius lib. XXIII *Moral.* cap. ix, bene annotavit: « Ecce, inquit, dum narrat ordinem veræ conditionis, in fastum subito superbæ elationis erumpit, » cujus rei rationem paulo ante *ibid.* cap. vii dederat dicens: « Hoc enim habet proprium doctrina arrogantium infata est, doctrina arrogantium infata est, doctrina arrogantium infata est, doctrina arrogantium infata est. »

Doctrina arrogantium infata est, doctrina arrogantium infata est, doctrina arrogantium infata est, doctrina arrogantium infata est.

Vera doctrina humilitatem redolet.

Doctorum manus qualis.

Ubi ostendit quodnam sit officium boni doctoris, ut nimirum diligenter se intueatur antequam os aperiat: quia illi, quibus non satis sua fragilitas cognita est, proximorum commiseratione non tanguitur; cumque volent eos qui peccarunt redarguere, ea violentia et impetu procedent, ut miseros erroneos potius a via longius abducant, quam in ipsam reducant: cumque consolandum erit, nulla ejus rei facultate præditi erunt: si docendum sit, cum fastidio eo munere fungentur. Ut ergo rite alios doceamus, ante omnia nostras ipsi infirmitates cognoscamus oportet; quibus cognitis ad modestiam et mansuetudinem adducamur, quo spiritu leni et mansueti peccantes corripere et ignorantes instruere valeamus: qui enim miseras suas non cognoscit nulla commiseratione ducitur, qua se

ad alterius tristitiam componat ipsique respondeat. Si igitur volumus consolari miseros afflictos, sciamus quid sit miserum esse, non ignari simus illius conditionis; afflictione et tristitia tangamur, eo ut consolemur nos una cum iis qui tristes sunt, et ad ipsos nos accommodare possimus. Hinc Eliu ut facilius id quod intendit, Jobo persuadeat, ipsi se in omnibus quoad fieri potest assimilare non dubitat dicens:

Vers. 6 et 7. **6 et 7. ECCE ET ME SICUT ET TE FECIT DEUS; ET DE EODEM LUTO EGO QUOQUE FORMATUS SUM. VERUNTAMEN MIRACULUM MEUM NON TE TERREAT, ET ELOQUENTIA MEA NON SIT TIBI GRAVIS.** — Inducit Eliu creationis mentionem parem, sed dispares sapientiam et eloquentiam, ne Jobus juniorem ex ætate, sed ex collato sapientiæ dono censeat, judicetque non dignum modo cum quo deceret, sed tanto sapientio-rem, ut ad ineundum cum eo certamen animum roborare opus sit, *g. d.* Non est, o Jobe, quod recuses disputare mecum, quasi cum impari et indigno quocum agas, quemadmodum solent nonnullam seniorum superbe contemnere juniores etiam rationabilia loquentes: ecce enim unus idemque Deus omnipotens, qui ambos nos fecit secundum animam ad imaginem et similitudinem suam ratione et intellectu pollentes; ex eodem limo pariter utriusque corpus idem ille artifex efformavit. Unde sive animam spectemus, hac ex parte æqualis invenimur dignitatis, ut non debeat alter alterum quasi fastidendo spernere; sive corpus istud crassum et corruptibile consideremus, eadem similiter est indignitas aut materiæ vilitas utriusque, ut neque hac ex parte possit alter præ altero inflari, aut alter alterum dedignari. Rursum vero, inquit, et illud te præmoneo, si forte, cum rem ipsam eloqui aggrediar, sermo meus tibi videbitur pro ratione meæ ætatis nimium excellens et admirabilis, et quasi miraculum quoddam ob tantæ sapientiæ in tantilla ætate raritatem et insignem excellentiam, ne ob hoc terrearis, aut conturberis, sic ut propterea non audeas respondere mihi, vel obstupefactus negligas attendere ad ea quæ loquar.

Vers. 6 et 7. Eliu se natura Jobo parem, sed sapientia et eloquentia superiorum iactat.

In Hebræo versus hi ita sonant, *ecce ego secundum os tuum pro Deo, ex luto excisus fui etiam ego: ecce terror meus non exterrebis te, et manus mea super te non erit gravis*, ubi Eliu respondet ad id quod Job superius postularat, ut nimirum Deus sine eo terrore, quem sentiebat, accederet dicens cap. xiii, 21 et cap. xvi, 22: « Formido tua non me terreat: voca me, et ego respondebo tibi: aut certe loquar, et tu responde mihi. Atque utinam sic judicaretur vir cum Deo, quomodo judicaretur filius hominis cum collega suo. » En quomodo Job loquebatur, cui Eliu hic ita respondet: « Ecce me secundum os tuum, » id est secundum id quod tu postulasti; vel, ut alii exponunt, *ecce me secundum mensuram tuam*, hoc est, tibi sum similis (utrumque enim hebræum *כפח* *kephicha* significat) ut sit sensus, ac si dicat se non

esse Deum, ut velit Jobum terrere, sed ex luto non secus quam Jobum creatum esse; nihilominus se cum eo iis rationibus et argumentis pro causa Dei acturum, ut Jobum vinci oporteat. « Quid est hoc, inquit S. Gregorius lib. XXIII *Moral.* cap. IX, quod Eliu ordinem veræ conditionis agnoscit, et modum rectæ locutionis ignorat? quid est, quod se B. Jobo et conditus exæquat, et locutus exaltat, nisi hoc, quod arrogantes omnes cunctis quidem hominibus se æqualiter conditos meminerunt, sed per fastum scientiæ auditores suos æquales sibi vel esse vel credere dedignantur, eisque se per naturæ conditionem conferunt, sed per tumorem scientiæ superponunt?» Pulchrum ad hanc rem illustrandam apologum vide apud Cyrillum lib. II *Apolog.* cap. XVI: *Contra arrogantes ex eloquentia*, ubi ranam cum anguilla loquentem inducit; item cap. XV: *Contra tumentes ex scientia*. Post longam itaque et verbosam præfationem tandem rem ipsam aggressus Eliu, primum ea quæ male a Jobo dicta esse arbitrabatur proponit.

Vers. 8,
9, 10, 11
et 12.

8-12. DIXISTI ERGO IN AURIBUS MEIS, ET VOCEM VERBORUM TUORUM AUDIVI: MUNDUS SUM EGO ET ABSQUE DELICTO; IMMACULATUS, ET NON EST INIQUITAS IN ME. QUIA QUERELAS IN ME REPERIT, IDEO ARBITRATUS EST ME INIMICUM SIBI. POSUIT IN NERVO PEDES MEOS, CUSTODIUIT OMNES SEMITAS MEAS. HOC EST ERGO IN QUO NON ES JUSTIFICATUS: RESPONDEO TIBI, QUIA MAJOR SIT DEUS HOMINE. — Recenset Eliu nonnulla Jobi dicta in speciem duriuscula, ex quibus eum confutare parat; quo autem suam aliis pietatem et studium probet, divini nominis et æquitatis defensionem suæ disputationi præterdit: quædam igitur repetit quæ vere dicta sunt a Jobo; aliis nonnihil affingit quod causam Jobi injuste premit, et illius gloriam aliquantulum obscurat: alia aut non intelligit, aut interpretatur iniquius. In quibus exponendis non est quod immoremur; quia jam suis locis sufficienter, opinor, explicata sunt: tantum in illa hic digitum intendemus, et ex iis, si in sensu quo prolata sunt accipiantur, contra Jobum nihil concludi ostendemus. Ac prima quidem verba, quæ in Jobi oratione improbat Eliu, sunt ea quæ dixit cap. X, 7: « Et scias, quia nihil impium fecerim; » et cap. XVII, 2: « Non peccavi, et in amaritudinibus moratur oculus meus; » in eo autem quod ait: « Querelas in me reperit, » etc., alludit ad ea quæ Job dixit cap. IX, 30: « Si lotus fuero quasi aquis nivis, et fulserint velut mundissimæ manus meæ, tamen sordibus intinges me; » et cap. X, 15: « Si impius fuero, væ mihi est: et si justus, non levabo caput saturatus afflictione et miseria; » et vers. 17: « Instauras testes tuos contra me: et multiplicas iram tuam adversum me; » et cap. XIII, 26: « Scribis contra me amaritudines, ideo arbitratus est me inimicum sibi; » *ibid.* vers. 24: « Cur faciem tuam abscondis, et arbitraris me inimicum tuum? » Verba vero illa, posuit in nervo pedes meos, etc., Jobus ex-

Quænam
Eliu in
Jobi dic-
tis repre-
hendat.

tulit cap. XIII, 27. Ex quibus liquet Eliu attente Jobi verba observasse, fidaque memoria retulisse; per hæc autem ipsa compendiarie et firmissimo, ut credit, argumento Jobum prosternere nititur, quod cum Deus major homine sit, plurima efficit, quorum rationes homo ignarus ac fragilis minime assequitur; ac propterea debet Deo, quidquid agat, acquiescere, nec ab eo quidquam sciscitari, vel se acerbe tractatum conqueri. Et quidem hoc argumentum Eliu ex genere suo nervosum, ex personis tamen et circumstantiis expensum friget: ut enim ex variis locis *supr.* expositis constat, actus virtutum egregii fuerunt, dolorem exhalare, innocentiam suam asserere, querimoniae proferre, ac in vera doctrina de providentia Dei tuenda ex occasione calamitatis suæ Jobum varia vota concipere, nunc Dei iudicium optare, nunc ad illud provocare, nunc mortem expetere, atque id genus alia quæ suis jam locis exposuimus.

13 et 14. ADVERSUS EUM CONTENDIS, QUOD NON AD OMNIA VERBA RESPONDERIT TIBI? SEMEL LOQUITUR DEUS, ET SECUNDO ID IPSUM NON REPETIT. — Hoc tangit illud quod Job multa contentione cap. X, 2 dixit: « Indica mihi cur me ita iudices? Numquid bonum tibi videtur, si calumnieris me, et opprimas me opus manuum tuarum? » etc.; et cap. XIII, 23: « Responde mihi, quantas habeo iniquitates et peccata? » etc. Qua in re Eliu Jobum arguit impudentiæ, quod sæpe rationem exigat a Deo, cur hæc vel illa faciat; quasi esset similis sibi aut etiam inferior, qui alieno præscripto viveret, non arbitrato suo. Quomodo autem Deus nobis loquatur deinceps edisserit dicens: « Semel loquitur Deus, » etc.; hebraice *in una* seu uno modo indicat mentem suam, *q. d.* Non opus est ut Deus multis et variis viis ac rationibus instar causidicorum exponat, et probet hominibus cur quodque agat; sat nobis esse merito debet, quod vel una via et una vice id manifestet, puta vel per vocalem internam aut externam locutionem, eamque vel in somnis, vel in vigilia, per se, per angelum, vel per prophetam; vel absque vocali locutione, per aliquam realem rationem suam mala puniendo, bona remunerando, manifestat nobis causas actionum suarum; v. g. puniendo te tot morbis, tot plagis, aperte indicat te injustum fuisse: neque enim puniret te, nisi penas promeritus fuisses. Hos loquendi modos prosequitur a vers. 13 usque ad vers. 23, ostendens divinæ locutioni cuiuscumque statim ac prompte acquiescendum atque obediendum esse, juxta monitum Psalmistæ *Psalm.* XCIV, 8: « Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. » Symmachus et Aquila hoc loco vertunt, πάντες γὰρ οἱ λόγοι αὐτοῦ ἀναντιρρήτοι, omnes enim sermones ejus sunt ejusmodi, quibus contradicere non possit, id est, sunt irrefragabiles, refelli non possunt; id quod Olympiodorus explicat: Deum nunquam dicti pœnitet, cui proinde semel pronuntiasse est satis. Vel etiam ait *semel*, quia semel sapientia sua de-

Argumentum
Eliu contra
Jobum.

Vers. 13
et 14.

Non est
a Deo
facti ejus
ratio
exigenda

crevit, quodcumque tandem sive de probis sive de reprobis facturus est iudicium. Quod autem Deus semel dicit, id non minus firmum fixumque est quam quod dictum millies: decreta enim Dei immutabilia nec syllaba, nec litterula, nec apice mutari possunt; verbis suis insistit Deus: eadem omnino phrasi David usetur ait *Psalm. LXI, 12*: «Semel locutus est Deus, duo hæc audivi,» etc.; ad quem locum consule nostras *Annot. tom. II Expos. Patr. græc. in Psalm.*, quæ huic quoque loco mutuam lucem addent.

Decreta
Dei im-
mutabi-
lia.

Deus no-
bis per
Scriptu-
ram lo-
quitur in
communi,
qua
singulis
respon-
det in
particu-
lari.

Tropologice semel omni homini per Scripturam loquitur Deus, nec ulterius singulis hominum cogitationibus per prophetarum voces vel angelorum ministeria interrogatus respondet: ita S. Gregorius lib. XXIII *Moral. cap. XI*, cujus hæc sunt verba: «Deus singulorum cordibus privatis vocibus non respondet; sed tale eloquium constituit, per quod cunctorum quæstionibus satisfacit: in Scripturæ quippe ejus eloquio causas nostras singuli, si requirimus, invenimus; nec opus est in eo, quod specialiter quisque tolerat, responderi sibi divina voce specialiter quærat: ibi enim nobis omnibus in eo quod specialiter patimur communiter respondetur; ibi vita præcedentium sit forma sequentium.» Sed quamvis fatear non esse privatas a Deo locutiones requirendas, cum una Scriptura divinitus inspirata satis sit ut omnibus satisfiat; adhuc nihilominus inquiri potest, cur ipsa Scripturæ vox tam diversos ad prophetas ac tam diversis temporibus exhibita, semel tantum facta dicatur cum *Hebr. I, 1* multifariam ac multis modis pronuntiata ab Apostolo affirmetur? Ratio plane mihi videtur optima ad rem præsentem: quia quamvis in Scriptura multiplex Dei locutio includatur, si verba ipsa attendantur, tamen si omnium veritas et consensus spectetur, vox una est: nam sicut fieri nequit ut una tantum vox sibi repugnet, ita neque ut tota Scriptura sibi ipsi adversetur. Fuerint illius terreni Salomonis III *Reg. IV, 32*, «tria millia parabolarum, et quinque millia carminum, quia si humanum ejus ingenium attendatur, non solum diversa loqui poterat, sed etiam adversa; hujus tamen æterni ac divini Salomonis vox sine dubio vox una est: «Semel loquitur Deus: «nam sicut unum ab æterno Patre Verbum exprimitur, quod non solum verum, sed etiam ipsa veritas est, nec duplex potest efformari: ita necesse fuit, ut non nisi una vox illi Verbo redderetur: una, inquam, propter summam rerum omnium quas exprimit concordiam et cententum. Unam tantum vocem habuit Jacob, quam mutare nunquam potuit: nam quamvis se totum in fratris sui cultum et habitum conformaret, tamen ejus vocem nunquam potuit ementiri patre ipso testante *Gen. XXVII, 22*: «Vox quidem vox Jacob est:» cum enim Esau grossiori et rigidiori voce uteretur tanquam vir agrestis; Jacob autem subtiliori et suaviori tanquam urbanus, ut D. Thomas ad eum locum observat,

Scriptu-
ra licet
multi-
plex est
unica
Dei vox.

facere non potuit Jacob, ut suavitate vocis suæ cum asperitate vocis alienæ commutaret: vocem sibi semper retinuit eandem, ut hac unica voce unicam mentis fidem et sinceritatem testaretur. Talem esse oportebat vocem æterni Verbi unicam et eandem, quæ scilicet contrarius sensus non indicaret, sed explicationes sententiarum inter se mirifice concordet obtineret.

15 et 16. PER SOMNIUM IN VISIONE NOCTURNA, QUANDO IRRUIT SOPOR SUPER HOMINES, ET DORMIUNT IN LECTULO: TUNC APERIT AURES VIROBUM, ET ERUDIENS EOS INSTRUIT DISCIPLINA. — Traditur hic alius divinæ eruditionis modus, quò solet Deus non justos tantum, verum etiam impios alloqui, atque a sceleribus per visa terroresque divertere: sic *Gen. XX, 3* Abimelechum, ne Sara abuteretur, coercuit: sic *ibid. cap. XXX, 11* Laban, ne Jacobo officeret, admonuit: sic *ibid. cap. XLI, 1* et *Dan. II, 1* Pharaonem et Nabuchodonosorem erudit. Animum ergo hominis somno indulgentis, a tumultibus rerum aspectabilium atque exteriorum avocatum, et divinis monitis per quietem accipiendis aptatum Deus ita instruit, ut ejus aures, hoc est intellectus vim percepticem, aperire eleganter dicatur, ignota aliqua occultaque illi manifestando quibus ad disciplinam instruat. Eodem pertinet illa Prophete locutio *Isai. L, 5*: «Dominus Deus aperuit mihi aurem,» hoc est, ut Oleaster in suis *Hebr. exponit, rem mihi ignotam manifestavit*. Cæterum notemus Deum in nobis geminam aurium apertionem efficere: interdum enim aures aperit nobis, ut cogamur sentire ipsum esse qui loquitur; sed tamen interim obstinati sumus, doctrinam et correctiones, quibus erga nos utitur, repellimus, nec castigationem ullam ad nos corrigendos admittimus. Est altera auris apertio melior, cum Deus ita flectit et emollit animos nostros, ut sponte quæ proponit accipiamus, nosque attentos, eo ut penitus doctrinæ ipsius subjiciamur, præbeamus. Quando igitur hic dicitur Deum aperire aures, non inde sequitur omnes promiscue dociles se præbere, omnesque ad ipsi obediendum dispositos esse; sed hic agitur tam de reprobis quam de filiis Dei, reprobis enim etiam quodammodo auris aperitur; quin inviti sentire coguntur Deum ipsos alloqui, sed quia eam cogitationem repellunt, semper tanquam surdi remanent. Interim boni inde capiunt utilitatem, dum agnoscunt non esse Deo reluctandum.

Verz. 15
et 16.

Quomodo
Deus per
somnia
et visio-
nes erudi-
at.

Deus
duobus
modis
aures
nobis
aperit.

ET ERUDIENS EOS INSTRUIT DISCIPLINA. — In Hebræo est, *en in vinculo suo claudet*, quod clarius Tigurina vertit, *disciplinam eorum velut impresso sigillo consignat*, ubi castigationes et flagella eleganter vocat *sigilla eruditionis*, loquens de iis qui ita adversus stimulum duri sunt, et ita refractarii, ut verbo Dei domari nolint. Qui itaque sic omnem doctrinam repudiant, Deum alio modo loquentem audiant oportet, hoc est percutiantur; illosque Deus magnis ictibus erudiat, et ostendat se in ipsos imperium et dominatum obtinere: eo enim

Dei casti-
gationes
obsi-
gnant
ejus ad-
monitio-
nes.

ostendit castigationes prodesse ad instructionem ipsam authenticam reddendam, ipsique pondus et auctoritatem conciliandam, quando ea ab hominibus rejicitur aut spernitur. Quando igitur Deus nobis doctrinæ suæ sponte non obtemperantibus castigationes aliquas immittit, sciamus esse sigilla, quæ imprimit et apponit admonitionibus quas proposuerat. Si instrumentum aliquod contractus non fuerit obsignatum, ejus fides in dubium vocatur; sed si sigillum appositum fuerit, jam instrumenti illius fides pro rata et authentica habetur. Observemus itaque Deum nos affligendo sic agere et operari: doctrinam enim obsignat. Septuaginta legunt, ἐν μελέτῃ νυκτερινῇ, ὡς ὅταν ἐπιπίπτῃ θεὸς φόβος ἐπὶ ἀνθρώπους ἐνὶ νυσταγμάτων ἐπὶ κλίτης: τότε ἀνακαλύπτει τοὺς ἀνθρώπων, ἐν εἰδέσει φόβου τοιοῦτος αὐτοῖς ἐξεφύθησεν, etc., in meditatione nocturna, sicut quando incidit sævus timor in homines in dormitationibus super cubili; tunc revelat mentem hominum in speciebus timoris talibus eos exterruit, etc.: visa quippe aut somnia, quibus peccatores instruuntur, ad resipiscentiam crebro terribilia sunt, qualia superius attulimus. Aures autem internæ, quas Deus aperire dicitur, nihil sunt aliud quam intellectus ipse ad Dei illuminationem sive sermonem patescens, Dei verba concipiens. Auditus quippe, quemadmodum et visus, ad intellectum familiariter traducitur.

Qualia
fere sint
somnia
quæ
Deus pec-
catori-
bus im-
mittit.

Ratio vero, ob quam Eliu istiusmodi loquendi modum induxit, videtur fuisse ista, quia nimirum inter Jobi verba observarat illa quæ *supr.* cap. vii, 14 dixerat: «Terrebis me per somnia, et per visiones horrore concuties.» Quapropter mens Eliu sic exponenda est, q. d. Non recte conquereris, o Jobe, quod tibi Deus minime respondeat, semel quippe tecum locutus est per naturale lumen, quo bene uti posses; rursus, et id quidem crebro, per somnia, ubi te horrore concutit; quemadmodum tu ipse fassus est. Quid ergo requiris? cur obdurescis impavidus, neque timore Dei coarctaris, ac subjugari te sinis? Is nimirum Dei mos est, ut si animadvertat homines sic obdurescere, ut simplicem doctrinam aut instructionem sibi datam non recipiant, tunc percutiat ipsos flagellis, et variis morbis ac doloribus domet, multisque stimulis conscientiam pungat, ut vel sic errantes ad se revocet. Quando igitur stimulis quibusdam et cogitationibus sollicitamur, sciamus Deum nos ad se revocare, quia sumus proclives ad ipsum oblivioni tradendum et obbrutescendum. In primis noctu, cum in nos ipsos quasi secessimus, et collecti sunt animi nostri, non vagamur huc atque illuc, si tunc subeant animum nostrum cogitationes, quæ eo usque graves sint, ut sudorem et tremorem nobis injiciant; aut si angimur et premimur, perinde ac si in quæstione essemus: Deus est, qui istiusmodi operatur, et nos citat ad tribunal suum, quia videt nos esse tanquam fugitivos, et instar adolescentis qui ex domo patris profugit, ut peregre vegetur et discurrat: ani-

Variis
modis
Deus ur-
get pec-
catores
ut resi-
piscant.

madvertens enim nos errare et vagari, ad se nocturnis istiusmodi visionibus ac terroribus nos retrahit. Sed quid hoc portenti est? sermo Dei non clanculum et in tenebris, sed super tecta et in luce gentium prædicandus, ut divina Sapientia monet, non modo nocturno tempore, sed hominibus dormientibus hic dicitur audiri. Sane Spiritus sanctus monebat *Eclli.* xxxii, 6: «Ubi auditus non est non effundas sermonem:» somno itaque consepulti Dei vocem quo pacto audient? nodum solvit Gregorius Magnus lib. XXIII *Moral.* cap. xx dicens: «Quid est quod per somnium nobis locutio divinitatis innotescit, nisi quod Dei secreta non cognoscimus, si in terrenis desideriiis vigilemus?» Tu qui erga plurima turbaris, sæculi labentis et fallentis sollicitudinibus distractus, honores anxius affectas, cupiditate flagrantissima inhias facultatibus, modo in hanc, modo in illam partem semper avidus, semper pavidus, nunquam quiescis, cape somnum spiritualis quietis; sepone tibi certum tempus, quo serio pendas, qualem te gerere debeas in iis quæ ad salutem pertinent, ut dum hujusmodi placido somno frueris, audias quid loquatur in te Dominus. «Male autem, inquit *ibid.* Gregorius, homo vigilat, quando eum sæcularium negotiorum æstus insolenter inquietat:» vide apud ipsum hac de re plura loco citato, et cap. xii. Pulehre autem subdit:

Quomodo
dormien-
tes Dei
vocem
audiant.

In quiete
Dei vox
innotes-
cit.

TUNC APERIT AURES VIRO-
RUM; — siquidem prius Dominus quos diligit, viros aut ætate aut saltem sensu et maturitate facit, et tunc in quieto orationis somno erudit eos, et instruit sui ipsorum notitia ac humilitatis disciplina, ut et mala ab iis prius gesta corrigat, et a superbia, quæ solet nasci e bonis, eripiat: unde sequitur, et erudiens eos instruit disciplina, ubi S. Gregorius cap. xiii, *disciplina* nomine compunctionem nos ad humilitatem et modestiam atque ad submissionem trahentem intelligit, cujus causas edicens sic ait: «Quatuor sunt qualitates, quibus justii viri anima in compunctione vehementer afficitur: cum aut malorum suorum reminiscitur, considerans ubi fuit, aut judiciorum Dei sententiam metuens, secum quærens, cogitat ubi erit; aut cum mala vitæ præsentis solerter attendens, merens considerat ubi est; aut cum bona supernæ patriæ contemplatur, quæ quia nondum adipiscitur, lugens conspiciat ubi non est.» His considerationibus Deus viros erudit, et in humilitate stabilis, ut vita ipsa naturalis illis ad humilitatem serviat, qua parati ampliora dona recipiant: hæc enim instructio practica cum sit, plane ad vitæ correctionem destinata, uti ex adjunctis perspicitur. Unde subdit:

Quatuor
motiva
com-
punctio-
nis.

17 et 18. UT AVERTAT HOMINEM AB HIS QUÆ FACIT, ET LIBERET EUM DE SUPERBIA: ERUENS ANIMAM EJUS A CORRPTIONE, ET VITAM ILLIUS, UT NON TRANSEAT IN GLADIUM. — Hoc nempe potissimum spectat Deus, ut corrigat in nobis anteactæ vitæ obliquitatem, et ne in posterum insolescamus apposita instructione ac filiali castigatione præcaveat, quod indi-

Vers. 17
et 18.

Quid
Deus
spectet
potissi-
mum

dum nos care videntur verba illa : *Et liberet eum de superbia*, et quidem hic est divinæ instructionis fructus primus, qui animam a culpa repurgat : mox annectitur secundus, qui liberationem a pœna culpæ inferenda complectitur, hoc enim sibi volunt verba illa : « Eruens animam (hoc est vitam) ejus a corruptione (id est a morte) et vitam illius, ut non transeat in gladium, » id est, ne incidat in structas sibi inimicorum insidias, infestisque necesse ensibus, vel certe publico gladio judicum rempublicam administrantium peccator contrucidatus intereat. Ait igitur Eliu Deum, doctrinam suam afflictionibus obsignantem, non hoc duntaxat spectare, ut verbum suum magnificet, quo majestatem suam obtineat, sed in eo etiam simul salutem hominum procurare. Quamobrem finis iste, quem Deus sibi proponit nos affligens, debet esse instar sacchari ad acerbitatem et amaritudinem illam, quæ alioquin se in afflictionibus exhibet, dulcedine temperandam : opus enim est ut nos sic Deus ad se revocet, hoc est afflictionibus, quas nobis immittit, nos a levibus et temerariis ausis et cœptis retrahat; unde magnam nos consolandi occasionem habemus. Cum enim natura nostra peccato vitata nunc adeo ferox et refractaria sit, ut nunquam ad Deum sponte accedamus, quid esset nisi ab eo inhiberemur, ut sub fræno obedientiæ contineremur, ne ferarum instar in devia præcipientes feramur, sed a superbia liberati, sub potenti manu ejus humiliemur?

Notemus itaque præcipuum, quod nobis in afflictionibus nostris faciendum sit, hoc esse, ut discamus nos deprimere, nec amplius tam stulti et temerarii esse, ut plusquam Deus nobis permittit aggrediamur; sed sub ejus ductu ambulemus, ut in iis quæ jubet, nihil viribus et virtutibus nostris attribuentes, acquiescamus : quoniam ea est perditio hominum, cum sic inflantur, et plus quam ipsis licitum est se promovent. Nullum igitur opportunius remedium est ad nos de superbia liberandos, et impediendum quo minus casu lethali præcipientes cadamus, quam ut Deus nos afflictionibus retineat. Eliu autem magis id ipsum exprimens addit, etiam animam nostram hac ratione erui a corruptione, et simul impediri, ne vita nostra transeat in gladium; unde patet Deum hoc pacto salutem nostram procurare, cum nos humiliat. *Corruptionem* autem hic vocat mortem animæ, quæ et mors altera sive secunda nuncupatur, qua homo moritur una cum anima totus, quantus quantus est æternæ damnationi obnoxius, sempiternis ignibus cruciandus : vita porro *transit in gladium*, quando homo gladio necatur; quemadmodum autem hic vita *transire* dicitur *in gladium*, sic alibi anima dicitur *occidi*, quæ tamen proprie dicta occidi nequit; sed anima, ut dixi, pro vita usurpatur; sicut ergo anima sic etiam vita occiditur, quando alteri adimitur. Septuaginta denique duos hos versiculos ita transferunt, ἀποστρέψαι ἀνθρώπου ἀπὸ ἀδικίας, τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ ἀπὸ πτώματος ἐρῶσθαι.

Ἐρείσεται δὲ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἀπὸ θανάτου, καὶ μὴ πεσεῖν αὐτὸν ἐν πολέμῳ, ut avertat hominem ab injustitia, et corpus ejus a ruina liberavit. Pepercit autem animæ ejus a morte, et ne cadat ipsi in bello : propterea nempe Deus hominem admonet, et afflictionibus exercet, ut eum a morte tam hac quam altera conservet. En igitur causam cur non pereamus, quia nimirum Deus paterne nos erudit, et castigat nos flagello filiorum, ne in bello incidamus in gladium inimicorum; ubi cum S. Gregorio notandum, quomodo Deus prius nos a corruptione et postmodum a gladio liberet, quia nimirum illius vitam illic eripit ab ultione supplicii, cujus hic mentem subtrahit a delectatione peccati. Sequitur :

19-22. INCREPAT QUOQUE PER DOLOREM IN LECTULO, ET OMNIA OSSA EJUS MARCESCERE FACIT. ABOMINABILIS EI FIT IN VITA SUA PANIS, ET ANIMÆ ILLIUS CIBUS ANTE DESIDERABILIS. TABESCET CARO EJUS : ET OSSA, QUÆ TECTA FUERANT, NUDABUNTUR. APPROPINQUAVIT CORRUPTIONI ANIMA EJUS, ET VITA ILLIUS MORTIFERIS. — Aliud sermonis genus producit Eliu, quo Deus interdum utitur ut homines admoneat, et a peccando deterreat : mittit enim dolores et ægritudines, quas per *lectulum* explicat, quia ægroti plerumque in lectulo decumbunt; et eo redigit, ut non solum caro, quæ fluxa est, sed etiam ossa, quæ dura sunt, et minus tabi ac putredini obnoxia, marcescant, et a sua firmitate solvantur. Hoc idem de se dixerat Jobus cap. xxx, 16 : « Nunc autem in memetipso marcescit anima mea : et possident me dies afflictionis : nocte os meum perforatur doloribus. » De *cibi* autem *nausea* Jobus non pauca dixit cap. iii, 24 : « Antequam comedam suspiro, » etc.; et cap. vi, 7 : « Quæ prius nolebat tangere anima mea, » etc. De *tabe* quoque *carnis* et *ossium* multa passim retulit cap. xix, 20 : « Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum; » et cap. xxx, 30 : « Cutis mea denigrata est super me : et ossa mea aruerunt præ caumate. » De *die* porro *mortis* instante dixit cap. x, 20 : « Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi? » et cap. vii, 13 : « Quam ob rem elegit suspendium anima mea, et mortem ossa mea, » etc. Ad quæ loca vide quæ a nobis annotata sint. Cum autem per hæc omnia loquatur Deus, et hæc omnia sibi contigisse fateatur Jobus consequens est, ut multis variisque modis divinum de se responsum audierit.

His sane, qui divinæ providentiæ mirum ordinem observare ac perpendere assueverunt, perspectum est morbos a Deo immitti solere, ut homines feri mitescant, peccata odisse ac deslere, Deum serio implorare condiscant. Quocirca qui graves affectiones explorant, disertam ibi linguam Dei loquentis et erudientis dignoscant, quæ universorum mortalium eloquentiæ debet anteferri : schola enim Dei est afflictio; qua homines, quibus plerumque sacra verba frigent, mirifice erudiuntur, et ad pietatem colendam permoventur. Ibi se prodit Dei cadentis majestas, cui omnino

Utilitas afflictionis mitigat ejus acerbitatem.

Afflictiones sunt proprium remedium contra superbiam.

Vers. 19 20, 21 et 22.

Dolore, morbo et aliis afflictionibus loquitur Deus.

Afflictio est schola Dei.

cedendum esse viribus fractis, afflicto animo, subeunte lethali anxietate, vel ipsi obdurati peccatores cœlitus eruditi animadvertunt. Ergo ad exprimendum morem hunc loquendi, quo Deus hominem instruit, pingit Eliu ægrotum in lecto jacentem, doloribus transverberatum, tabe marcescentem, nausea quadam molestissima in sumptione ciborum divexatum, consumptum, solaque propemodum ossium structura constantem, et morti denique proximum. Quod sane spectaculum excitat animum, ut consideret rem minime fortuitam esse, sed æterno Dei consilio dispositam, ut ibi velut in tabula quadam Dei timorem legisque divinæ custodiam expressam intueatur ac legat. Potest autem Eliu ad hunc modum exponi, q. d. Quorsum nova Dei responsa reposeis, mi Jobe? an desiderantur Dei verba? Ecce tibi diserte locutus est, imo in ipso corpore tuo responsa plurima eruditionis plena conscripsit: dolores quippe hi, sanies, inappetentia, mœror, anxietas, et horrenda corporis deformatio, quid aliud sint quam Dei te admonentis verba, ut respicias, culpas expies, legi divinæ acquiescas, Deique pace fruaris? Ergo age, oracula Dei, quæ in teipso scripta et alte impressa cernis, lege, recole, expende: neque supervacanea responsa, qualia Deum minime decent, insolenter exquiras. Ita Sanctius et Joannes a Jesu Maria.

Lectus quid mystice significet.

Tropologie S. Gregorius lib. XXIII *Moral.* cap. xv: « In Scriptura, inquit, sacra lectus, sive grabatum, sive stratum aliquando voluptas carnis accipitur, ut illud Joan. v, 8: *Surge, tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam*; aliquando repausatio in bonis operibus, ut illud in Actibus: *Enea, sanet te Dominus Jesus Christus, surge, et sterne tibi, Act. ix, 14: surgere enim est mala perpetrata relinquere; sternere autem, mercedis causas, in quibus requiescere debeat, operari. Aliquando vero requies temporalis accipitur, sicut scriptum est Psalm. xl, 4: *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus*, ac si diceret: Omne quod sibi paravit ad requiem hoc ei mutasti occulto judicio ad perturbationem; quia nos in præsentis vitæ requie vel tentationis stimulis vel flagelli afflictione conturbat. *Et omnia ossa ejus marcescere facit, Job. xxxiii, 19. Ossa in Scriptura sacra virtutes accipimus, sicut scriptum est Psalm. xxxiii, 21: Dominus custodit omnia ossa eorum; unum ex his non conteretur. Et quia in ea requie, quam nobis ab hoc sæculo præparamus, flagello tentationis afficimur; qui fortasse de virtutibus nostris inflari potuimus, cognitæ infirmitatis tædio attenuamur, » etc. Vide hæc ipsa fusius apud S. Gregorium cap. xv et sequentibus deducta atque explicata. Itaque in hac vita, quæ infirmitas et imbecillitas quædam est, *stratum*, id est quies, in turbationem vertitur, dum etiam occulta, et a negotiis libera, in quibus pausare solemus, impulsu alicujus tentationis turbantur; et experimur illud quod hic ait Eliu: *Increpat quoque per dolorem in lectulo; etc. :***

Ossa sunt virtutis typus.

nam in loco quietis et pacis tentationem sentimus, et ossa virtutum exsiccati vento urenti impugnationis pertimescimus. »

ABOMINABILIS EI FIT IN VITA SUA PANIS, etc., -- ac si aperte dicat: « Afflicta mens sibi in amaritudine verti considerat quidquid se antea blande libenterque satiabat. In Scriptura enim sacra panis aliquando ipse Dominus, aliquando spiritualis gratia, aliquando divinæ doctrinæ eruditio, aliquando hæreticorum prædicatio, aliquando subsidium vitæ præsentis, aliquando jucunditas humanæ delectationis accipitur: » ita S. Gregorius lib. XXIII *Moral.* cap. xvii, ubi hæc ipsa fusius exponit. Aptè autem subjungitur illud: *Tabescet caro ejus, et ossa, quæ tecta fuerant, nudabuntur*, quia dum caro per tribulationem patienter toleratam atteritur, multiplex virtus in corde latens demonstratur, quemadmodum idem S. Doctor cap. xviii fusius declarat.

Panis quid mystice in Scriptura.

Dum caro atteritur, virtus cordis demonstratur.

23 et 24. SI FUERIT PRO EO ANGELUS LOQUENS UNUS DE MILLIBUS, UT ANNUNTIET HOMINIS ÆQUITATEM: MISEREBITUR EJUS, ET DICET: LIBERA EUM, UT NON DESCENDAT IN CORRUPTIONEM: INVENI IN QUO EI PROPITIUS. — Postquam Eliu disseruit de afflictionibus, quas Deus immittit fidelibus, et ostendit oportere eos tanquam funditus everti antequam Deus illos instauret, subjicit, Deum, cum vult, tandem efficere ut sentiant ipsius bonitatem et gratiam, mittendo scilicet angelum, qui nuntium adferat reconciliationis, quo postquam semianimes fuerant instaurentur; unde patet Deum, cum nos affligit, salutem nostram, quamvis non videatur, procurare. Verum quidem est, reprobos quoque affligi; sed afflictionibus illi indurantur fremunt, et indignantur adversus Deum; tantumque abest ut afflictiones illis prosint, ut eo magis iniquitatem ipsorum detegant, et ad summum usque adducant. Sed cum Deus suos electos visitat, sic domat et mortificat ipsos, ut coram majestate ipsius tremant, et sint confusi; et ad ejus misericordiam supplices confugiant; ubi consolatur ipsos sua bonitate, atque declarat se paratum esse ipsis sua peccata condonare. Quamvis itaque afflictiones nobis utiles sint, et medicinæ vicem obeant, id nihilominus non nisi ipso exitu apparet; exitus autem hic nobis ostenditur, quando nimirum Deus nobis manum porrigit, confirmans se, quidquid sit, velle nobis esse propitium, quamvis nos aspere tractarit. Inducit ergo Eliu hac oratione Jobum ad considerationem beneficii plane maximi, quo Deus hemines auxit, dum singulis angelum tutelarem præfecit, ut ex hoc ipso capite pernoscat Jobus sat sibi verborum et oraculorum a Deo reddi, qui quasi pædagogum cœlestem ei destinavit, a quo instrueretur, fulciretur, in patriam deduceretur.

Vers. 23 et 24.

Deus post afflictionem electis mittit consolationem.

Cæterum expendenda hic versio Chaldæi quæ legit, *si est in eo meritum, præparatur angelus paraclætus, unus de millibus*: scilicet custos angelus, qui divina officia exercet, *paraclætus* dicitur, quod est epithetum Spiritus Sancti familiare, et quo

Angolorum munificentia erga homines.

denotatur, quanta cordis lætitia homines muneret, quam liberaliter illis impetret gratiæ dona et gloriæ lumina : enimvero munificentia agnatum est amoris elogium, imo veri amoris medulla. Vis nosse velut effusam angelorum liberalitatem erga homines? adverte ad oraculum Jacobi dicentis *Epist. 1, 17* : « Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, » ubi in comperto est *Patre luminum*. Deum significari. Sed dubium est, quorsum, cum prædicatur ab Apostolo largior Dei munificentia, dicatur *Pater luminum* : quæ sunt ista lumina, quorum Deus appellatur *Pater*, quando largior munerator existit? Aliqui interpretes secuti S. Nazianzenum orat. *2 De Pasch. censent luminum* nomine sanctos angelos intelligi. Scilicet cum omne datum optimum et omne donum perfectum emanare dicitur a Deo tanquam a liberalissimo hominum muneratore, tunc speciatim nominatur *Pater luminum* seu angelorum, ut inde apud homines nobilitetur summa Dei liberalitas a prolis angelicæ liberalitate. Sic ab angelorum erga homines beneficentia commendatur liberalior Dei munificentia. O quam benefica largioris pietatis officia obeunt angeli hominum beneficio! Vide quæ de his dicta sunt ad cap. v, vers. 1. Hisce igitur et sequentibus versibus Eliu complectitur dogmata multa, quibus orationem exhortatoriam contexit, quam cupit a Jobo perpendi : et primum quidem angelorum pro hominibus interpellantium preces piaque opera Deo offerentium munus attingit; numerum quoque beatorum spirituum innumerabilem indicat: angelis præterea officium homines ægotantes curandi imperari a Deo notat per illa verba : *Libera eum, ut non descendat in corruptionem*, hoc est mortem. Innuat deinde rem plane suavem, Deum scilicet captare miserendi occasiones, easque repertas gratissimas habere, per illud : *Inveni in quo ei propitius*, quasi clementissimus Deus diceret : Observavi ego actus hominis flagitiosi, an intermicaret aliquid, ex quo ansam large miserendi arripere, diuque conspicatus reperire non potui; at ex quo gravi morbo tactus ad me suspiravit, inveni, in quo ei propitiarer, ac lubens id accepi. Mox angeli deprecationem subtextit in hunc modum.

Angelorum pro hominibus mira sollicitudo.

Deus querit in nobis unde propitiatur.

Vers. 25.

Angeli fastidium spiritale auferunt, et nos ad Deum converunt.

25. CONSUMPTA EST CARO EJUS A SUPPLICIIS, REVERTATUR AD DIES ADOLESCENTIÆ SUÆ. — Hoc est, respice Deus, qui gaudes te invenisse in quo clementiam exerceas, hominem cruciatibus confectum : redeat obsecro flos primævus, renascatur caro assumpta, quasi nunc adolescentia ipsa vigeret. Ecce tibi, qui præ fastidio cibum antea desiderabilem abominabatur, adeo ut mallet mori quam edere, ubi angeli verba excipit, misericordiam consecutus, ad juveniles annos rediit; quæ verba tantum fastidium sustulerunt, et tam validam juventutem causerunt? Ait Vatablus, *si fuerit angelus bonus, qui ponat ante oculos hominis millesimam partem beneficiorum Dei, et annuntiet homini*

ipsi Deum omnia juste facientem, et homo acquiescat; tunc miserebitur ejus Deus, et revertetur ad dies adolescentiæ suæ. Hic nimirum est scopus castigationis Dei, ut qui prosperitate superbierat, et ab humilitate status innocentiae discesserat, doloribus eruditus, ad florem illius spiritualis adolescentiæ, in qua Deo subdebatur, redeat; multiplici autem flagello justi ad humilitatem revocantur : nam aliquando doloribus, angoribus, ægritudinibus, persecutionibus et aliis adversitatibus atterit eos Deus, ut humiliter de se sentiant, et suam imbecillitatem advertant. Ob hanc causam Agar afflicta a Sara est, et fugæ ac quasi exsilii incommoditates experta, quare monetur ab angelo *Gen. xvi, 9* : « Revertere ad dominam tuam, et humiliare sub manu illius, » ut scilicet humilitatis itinere secunda domum tuam repetas, et ab heræ percussione libereris. Similis fere est hæc angeli pro Jobo deprecatio, cui subnectitur exauditionis promissio in hæc verba :

26. DEPRECABITUR DEUM, ET PLACABILIS EI ERIT : Vers. 26.

ET VIDEBIT FACIEM EJUS IN JUBILO, ET REDDET HOMINI JUSTITIAM SUAM. — Videtur hic alludi ad perfectissimum sanitatis modum, qui nullum transactionis vestigium relinquit : qualis *IV Reg. v, 14* fuit restitutio illa Naamani Jordanis aqua eluti, cujus caro, quæ ante fuerat lepra exesa et maculosa, restituta fuisse dicitur non secus ac pueri parvuli sive infantis caro, in qua nihil sordidum, nihil non candidum appareret. *Videbit faciem ejus in jubilo*, hoc perinde est, ac statuet se coram Deo lætus, exsultans gratias agens ob valetudinem recuperatam : qui certe mos nunc quoque familiarissimus est, nam postquam quis Dei ope e morbo convaluit, templum gratias acturus petit, ubi Dei faciem videt, hoc est, intuetur locum, ubi Deus præsentiae suæ signa exhibet, et quasi faciem spectandam offert. *Et reddet homini justitiam suam*, hoc est, restituet hominem in gratiam justificationis quam amisit : ita enim ex Dei præscripto fit, ut tangente Deo cor hominis, ipsoque homine respiciente, justificationis gratia ei conferatur; quæ prioris ruinæ reparatio est, priorisque *justitiæ redditio* hoc loco appellatur. Unde patet quanti ponderis et momenti sit pia Numinis deprecatio, sine qua nequaquam fructum gaudii ejus, cujus hic fit mentio, percipere valeamus; in quo tamen omne nostrum bonum consistit, siquidem tunc libere et confidenter Deum adire possumus, tanquam in ejus sinu cum affligimur conquiescere, ipsumque adeo juxta promissa sua nobis esse velle propitium experimur. En summum nostrum bonum quamdiu hic vivimus, quoniam per orationem Deo appropinquamus : jam enim nobis fide ambulandum; Deus vero, quod ad aspectum attinet, a nobis abest, et quamvis in nobis virtute sua habitet, nobisque suæ gratiæ fructum communicet; sumus tamen, quod ad speciem attinet, tanquam ab ipso remoti et absentes; sed ipsum pie deprecantes in

Pens ad se conversis perfectam conferentiam.

Fructus piæ orationis est conjunctio cum Deo.

cœlum mente ascendimus, nos coram ipsius majestate sistimus, denique cum ipso conjungimur. Atque hoc est quod in textu dicitur, Deum illi faciem suam ostensurum, et hoc pacto justitiam illius ad ipsum reversuram, aut hominem Dei faciem conspecturum. Sic porro animus divinæ gratiæ lumine illustratus ingenuam delicti confessionem exprimit, quod subjectis verbis indicatur.

Vers. 27 et 28. RESPICIET HOMINES, ET DICET : PECCAVI, ET VERE DELIQUI, ET UT ERAM DIGNUS NON RECEPI. LIBERAVIT ANIMAM SUAM NE PERGERET IN INTERITUM,

Deus humiliter confessione placatur.

SED VIVENS LUCEM VIDERET.— Hoc est, cum publica confessione hominibus dixerit se peccasse, et pro scelere magnitudine leviora subiisse supplicia, accipiet bona, quæ cum peccator esset ante perdidit, seque ipsum ab eo, qui jam impendebat, interitu liberabit; potest autem hujus ultimi versus pars prima de anima proprie accipi, ne pergeret in interitum sempiternum; pars secunda de vita corporali. Quæ satis apte significatur hoc hemistichio : *Sed vivens lucem videret.* Cæterum locus hic a quibusdam exponitur, quasi Eliu de Deo loqueretur, inquiens Deum intueri homines : quod si dicat aliquis : *Peccavi*, tunc Deum animam ipsius ab interitu eripere, et vitæ lucem ipsi restituere, pro eo quod in tenebris mortis jacebat. Sed quia e verbo ad verbum est : *Respiciet homines, et dicit : Peccavi, etc.*, facile patet Eliu continuare sermonem suum, ostendendo eum qui sic humiliatus fuerit, ut agnoscat peccata sua, et ad extrema redactus fuerit, cum Deus ipsi hanc gratiam largitur, ut eum ad se revocet, illi vitæ spem dari, quin etiam cor ipsius exhilarari, ut possit Deum certa cum fiducia invocare; ac postea se ad homines convertere, ut ipsis suas miseria exponat, et bonitatem Dei infinitam, quam senserit, magnificent. Atque hic secundus est fructus remissionis peccatorum, cum miser peccator cognoscit se a Deo non fuisse repudiatum : quam obrem oportet ut bonitatem illam Dei apud homines confiteatur, nec pudeat ipsum miseriam, qua, donec illum Deus ex ipsa misericordia sua liberarit, detinebatur, ostendere. Neque enim satis est, ut privatim quisque Deum precetur; sed gloriam ejus a nobis magnificari oportet, et unumquemque incumbere ad proximos incitandum, ut sic alii ab aliis ædificemur; utque cum sic conspirabimus simul laudes Dei prædicemus.

Vidisti summum in homine fastidium, quo universos cibos abominabatur, adeo ut pene enectus inedia animam exhalaret : simul et vidisti Dei in illum misericordiam, qua a tanto inediæ periculo liberatur, et in floridam juventutem ac fervidam revirescit. Sed quo medio tam fastidioso homini juvenum vires donantur a Deo; imo juvenum fames paratur inter adeo lethalia tædia? Modo explicatum est remedium vers. 23 : *Si fuerit pro eo angelus loquens, etc.* : nimirum si ex angelico impulsu pœnitentiæ verba assumat in ore, quibus pristina vitia detestetur. Ubi enim

Angeli inducunt nos ad pœnitentiam.

pœnitentia vera adest, nullus panis non dulcescit; etiam panis lacrymarum avide editur, totumque lethale fastidium aboletur. Audi Nicetam in Catena Græca sic loquentem : « Si perpersionis suæ causam in peccato consistere intellexerit, atque ad Deum de errato suo confessus se converterit, impendentem mortem inhibebit, etiamsi sexcenta sint quæ mortem laceant et accersant. » Omne lethale arcetur per pœnitentiam, et fastidium et tædium mortem adferens tollitur; multaque apparent incitamenta, quæ appetitum humanum moveant, ut vitæ aspera avide capessat; unde dicebat Cellensis abbas lib. XII *De Panibus* : « Lacryma aut facit aut invenit paradisum : cum enim profusione lacrymarum tota irrigatur conscientia, ligna producuntur fructum vitæ facientia. »

29 et 30. ECCE, HÆC OMNIA OPERATUR DEUS TRIBUS VICIBUS PER SINGULOS. UT REVOCET ANIMAS EORUM A CORRUPTIONE, ET ILLUMINET LUCE VIVENTIUM.— Multiplex est tres has vices exponendi modus, *primus*, isque maxime litteralis, est, qui numerum ternarium pro incerto quovis magno numero accipit, *q. d.* Multis vicibus sive sæpius loquitur, et erigit Deus singulos hominum : vide dicta Jobi cap. v, 19 : ternarius enim significat universitatem, uti et septenarius. *Secundus* est, quo per tres vices tres vitæ intelligantur, quibus Deus cum sceleratis hominibus agere solet, conformiter græco textui, qui sic habet, *ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐργάζεται ὁ ἰσχυρὸς ἐδίδου τρεῖς πὰρὰ ἀνδρός, ecce hæc omnia operatur fortis tribus viis cum viro*, scilicet verbis horribilibus, somniis et morbis, vel dicendo, mirando et puniendo : ita Olympiodorus in *Caten.* : « Hæc sapientis atque adeo robusti Dei sunt opera, ut tripartita quadam ratione peccantes convertat; verbis, inquam, horribilibus, somniis, morbis. His viis tribus is, in cujus nutu ac potestate cuncta vertuntur, cum unoquoque agit homine, ut una aliqua ex his, is qui noxa tenetur, eruditus vitet interitum, atque Deum in vita laudibus efferat. » Similia fere habet S. Chrysostomus *ibid.* in *Caten.* dicens : « Is qui sic hominum rationibus moderatur vitam impertitur; rerum necessariorum disciplinam tradit, recteque facili mercedem persolvit, atque supplicia flagitii decernit : itaque cum hominibus agit, ut coarguat, increpet, nocturnis terroribus minuetur, loquendo doceat, ægrotationibus atque imbecillitatibus cruciet. » *Tertius* has tres vices explicandi modus est S. Gregorii lib. XXIV *Moral.* cap. VII, ubi per tres vices accipit tres modos conversorum, scilicet inchoationem, progressionem et perfectionem vitæ christianæ, sive tres gradus perfectæ libertatis, scilicet ipsam conversionem, tentationes, formidinem mortis, judicii et æternitatis. Si enim tres sunt justorum status, *primus*, quo ad bonam frugem convertuntur; *secundus*, quo in virtutis itineribus progrediuntur; *tertius*, quo ad finem vitæ, scilicet ad perfectionem perveniunt : quid erit tribus vi-

Vers. 29 et 30.

Quid hic per tres vices intelligatur.

Tres modi conversionis ad Deum.

cibus per singulos Dominum suos electos affligere, nisi in ipso virtutis initio, atque in progressu, nec non in virtutis culmine eos tentationibus pressurisque probare? quemadmodum Paulus de se et de omnibus perfectis dixit *Actor. xiv, 21*: « Quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. » Quod quidem cum excelsum sit pusillis et magnis, ascensum habet perdifficilem, quos omnes infirmitas carnis onerat, et qui ex eo ceciderunt adversarii circumdant. Plura vide in S. Gregorio loco citato.

Vers. 31,
32 et 33.

31-33. ATTENDE JOB, ET AUDI ME : ET TACE DUM EGO LOQUOR : SI AUTEM HABES QUOD LOQUARIS, RESPONDE MIHI, LOQUERE : VOLO ENIM TE APPARERE JUSTUM : QUOD SI NON HABES, AUDI ME : TACE, ET DOCEBO TE SAPIENTIAM. — Quemadmodum Jobus sæpe cum stomacho similes voces ab amicis audierat, sic etiam verisimile est; hæc quoque verba Eliu durius accepisse, neque dubiis id signis ostendisse, avertendo *nimirum* aut distorquendo faciem, aut aliquo alio modo, quo audaci et sciolo adolescenti silentium indiceret. Quod videtur impatienter tulisse superbus adolescens, quem de vana opinione sapientiæ tumor inflabat; unde Jobum inurbanius atque imperiosius alloquitur, quam modestiæ ratio et juvenilis ætas postulabat, *q. d.* Quid tacite, o Jobe, contra me tecum obmurmuras? quid faciem stomachosius avertis, quasi quæ a me dicuntur superbe despicias? Audi jam, et adverte faciem, neque me loquentem impedias obstrepando; quod si quidquam habes quod obloquaris, aut tuam innocentiam probes, audiam non invitus: ut enim cupio te esse, sic etiam

aveo te apparere justum: quod si nihil habes, quod in tuæ causæ defensione respondeas, aut quo te sapientem esse doceas, tace, et audi, forsasse ex mea sapientia incipies esse sapiens: ita Sanctius.

Cæterum ut hinc etiam aliquid in usum nostrum decerpamus; hic in persona Jobi admone-mur tacendum esse nobis, ut doceamur. Omnis enim vera hominum sapientia in eo posita est, ut se Deo dociles præbeant, seque iis quæ in nomine et auctoritate ipsius proponuntur penitus subjiciant. Estque hæc admonitio valde utilis: sentimus enim fere semper in nobis repugnantias esse, ne se ingenia nostra ea qua par esset humilitate verbo Dei accommodent; neque si nobis bona et sancta aliqua doctrina proponatur, sumus ea modestia præditi, ut illam admittamus; sed ea plerumque superbia laboramus, ut nulli alii quam voluntati nostræ obnoxii esse cupiamus. En naturam nostram ita vitiatam, ut adversus Deum insurgat, et adversus verbum ipsius fere semper recalcitret. Cum igitur ejusmodi vitio tam malo et detestando laboremus, nobis hic propositam admonitionem observemus; ut nimirum dociles simus, cum Deus efficit, ut nobis sua veritas proponatur. Atque hoc primum nobis observandum est in exhortatione, quam hic Jobo Eliu proponit. Alterum, quando ait se cupere ut Jobus absolvatur, in eo admonemur, ne acerbitate quadam animi aut contentionis studio ducamur; quomodo fere solent homines in adversarios suos ferri; sed zelo rectitudinis et æquitatis solius Dei gloriam et proximi ædificationem spectando.

Tacendum ut doceamur.

Non contentionis studio, sed zelo rectitudinis agendum.

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jobo ad jactabundi hominis verba prudenter silente, Eliu novis animis prosequitur disputationem, et totus jam in eo est, ut ostendat Deum in omni rerum administratione esse æquissimum: hoc autem facto fundamento vult concludere, Jobum nihil iniquum pati a Deo, et inique conqueri de divino judicio.

1. Pronuntians itaque Eliu, etiam hæc locutus est: 2. Audite sapientes verba mea, et eruditi auscultate me: 3. Auris enim verba probat, et guttur escas gustu dijudicat. 4. Judicium eligamus nobis, et inter nos videamus quid sit melius. 5. Quia dixit Job: Justus sum, et Deus subvertit judicium meum. 6. In judicando enim me, mendacium est: violenta sagitta mea absque ullo peccato. 7. Quis est vir ut est Job, qui bibit subsannationem quasi aquam: 8. Qui graditur cum operantibus iniquitatem, et ambulat cum viris impiis? 9. Dixit enim: Non placebit vir Deo, etiamsi cucurrerit cum eo. 10. Ideo viri cordati audite me, absit a Deo impietas, et ab Omnipotente iniquitas. 11. Opus enim hominis reddet ei, et juxta vias singulorum restituet eis. 12. Vere enim Deus non condemnabit frustra, nec Omnipotens subvertet judicium. 13. Quem constituit alium super terram? aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est? 14. Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius et flatum ad se trahet. 15. Deficiet omnis caro simul, et homo in cinerem revertetur. 16. Si

habes ergo intellectum, audi quod dicitur, et ausculta vocem eloquii mei. 17. Numquid qui non amat iudicium, sanari potest? et quomodo tu eum, qui justus est, in tantum condemnas? 18. Qui dicit regi: Apostata: qui vocat duces impios: 19. Qui non accipit personas principum: nec cognovit tyrannum, cum disceptaret contra pauperem: opus enim manuum ejus sunt universi. 20. Subito morientur, et in media nocte turbabuntur populi, et pertransibunt, et auferent violentum absque manu. 21. Oculi enim ejus super vias hominum, et omnes gressus eorum considerat. 22. Non sunt tenebræ, et non est umbra mortis, ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem. 23. Neque enim ultra in hominis potestate est, ut veniat ad Deum in iudicium. 24. Conteret multos, et innumerabiles, et stare faciet alios pro eis. 25. Novit enim opera eorum: et idcirco inducet noctem, et conterentur. 26. Quasi impios percussit eos in loco videntium. 27. Qui quasi de industria recesserunt ab eo, et omnes vias ejus intelligere noluerunt: 28. Ut pervenire facerent ad eum clamorem egeni, et audiret vocem pauperum. 29. Ipso enim concedente pacem, quis est qui condemnet? ex quo absconderit vultum, quis est qui contempletur eum et super gentes et super omnes homines? 30. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. 31. Quia ergo ego locutus sum ad Deum, te quoque non prohibebo. 32. Si erravi, tu doce me: si iniquitatem locutus sum, ultra non addam. 33. Numquid a te Deus expetit eam, quia displicuit tibi? tu enim cœpisti loqui, et non ego: quod si quid nosti melius, loquere. 34. Viri intelligentes loquantur mihi, et vir sapiens audiat me. 35. Job autem stulte locutus est, et verba illius non sonant disciplinam. 36. Pater mi, probetur Job usque ad finem: ne desinas ab homine iniquitatis. 37. Quia addit super peccata sua blasphemiam, inter nos interim constringatur: et tunc ad iudicium provocet sermonibus suis Deum.

Vers. 1,
2, 3 et 4.

1-4. PRONUNTIANS ITAQUE ELIU ETIAM HÆC LOCUTUS EST: AUDITE SAPIENTES VERBA MEA, ET ERUDITI AUSCULTATE ME: AURIS ENIM VERBA PROBAT, ET GUTTUR ESCAS GUSTU DJUDICAT. JUDICIUM ELIGAMUS NOBIS, ET INTER NOS VIDEAMUS QUID SIT MELIUS. — Cum a Jobo nihil exspectaret Eliu, seque ab illo contemni putaret, viros advocat, qui præsentes aderant quasi sapientes, a quibus petit, ut ipsi judicent an juste accusetur Jobus, et sua verba ab illo tanquam inania judicari debuerint. Quod autem ait: « Auris enim verba probat, » etc., supra cap. XII, vers. 11, explicatum est; ubi hæc eadem sententia repetitur, videturque fuisse Idumæis attentionis captandæ forma familiaris. Quoniam ergo arrogans et invidiosum erat postulare, ut illum juvenem sapientes et eruditi audirent, lenit invidiam ad ipsorum iudicium provocans, et rem totam ipsis discernendam relinquens. *Judicium eligamus nobis*, id est, in modum iudicii publici pro tribunali causam hanc excutiamus, disceptemus inter nos justis rationibus; et videamus uter nostrum melius sentiat, et verum dicat, q. d. Vos appello et facio iudices. Electionem autem postulat non iudicii cœpti, sed absoluti: nam iudicium hoc loco discussio, collatio, exploratio est, quam vulgo *revisionem* vocant, per quam cognoscitur quod est omnium optimum atque verissimum, cujus delectus, rejectis parum piis ac veris sententiis, haberi debet. Et quidem hac dicendi ratione ætatem excusat, quasi non quærat sibi, sed rebus ipsis adhiberi fidem, quo per sententiæ discussio-

nem collimat. Subjicit autem nonnulla Jobi dicta examini postulato:

5 et 6. QUIA DIXIT JOB: JUSTES SUM, ET DEUS SUBVERTIT JUDICIUM MEUM. IN JUDICANDO ENIM ME MENDACIUM EST: VIOLENTA SAGITTA MEA ABSQUE ULLO PECCATO. — Quoniam iudicium postulavit, quo ferretur de suis et de Jobi dictis sententia, adfert Jobi verba, ut cum illis conferat sua, quibus ea confutat. Asserta vero hæc quæ profert ex Jobo Eliu ad examen non uno sensu ab interpretibus accipiuntur. Nos tantum ea quæ coherere videntur dicemus, videlicet cap. XIII, 18: « Si fuero iudicatus, scio quod justus inveniar; » capite vero XXVII, 6: « Justificationem meam quam cœpi tenere, non deseram, » ubi aperte constat Jobum se justum asseruisse. Quod vero ad secundum assertum pertinet, « Deus subvertit iudicium meum, » cap. XXVII, 2, sic habet: « Vivit Deus, qui abstulit iudicium meum: » capite autem XIX, 6 sic dixerat: « Saltem nunc intelligite, quia Deus non æquo iudicio afflixerit me. » *Subvertere iudicium* hic, quod ad rem attinet, idem est quod *auferre iudicium*, non æquo iudicio affligere, vel quid simile. Quod vero ait: *In iudicando enim me mendacium est*, si verba spectemus, nullibi de Deo a Jobo dictum videtur; at quod ad rem spectat ipsam sæpe de amicis id videtur affirmasse, dum contendit eos aperte falli, falsove opinari illum peccasse, qui fuisset innoxius; et quidem ita se res habet, amicos videlicet Jobi in eo iudicando fuisse mendaces, cum longe aliter quam veritas requireret asseverarint.

Vers. 5
et 6.

Eliu non
satis
æquus
verbo-
rum Jobi
inter-
pres.

Eliu pro-
vocat ad
iudicium
sapien-
tium.

Job nul-
libi iudi-
cium Dei
mendacii
arguit.

Illud denique : *Violenta sagitta mea absque ullo peccato*, respicere videtur verba illa cap. xvi, 18 : « Hæc passus sum absque iniquitate manus meæ, cum haberem mundas ad Deum preces : » violentum quippe juxta opinionem Eliu foret, graviter torqueri absque culpa, cum minime nosset aliis de causis insontes a Deo exerceri. Interest multum, quo sensu verba sincere prolata accipiantur : neque enim quod ex alicujus verbis argutando colligimus, continuo sequitur id ab illo directo, et, ut aiunt, formali sensu fuisse prolatum; quo sensu autem Jobus illa dixerit, quæ hisce criminationibus accusat et damnat Eliu, diximus suis locis, ubi illa a scelere et errore vindicavimus; neque illa hoc loco repetere necessarium est. Hic tantum nota illud : *Violenta sagitta mea*, hebraice haberi אַנְשׁוֹ חֵצִי *anusch chitzi*; quod alii vertunt, *valida sagitta mea*, alii *infirmi, languida*, alii *insanabilis*, alii *desperata* : quæ omnia apprime conveniunt afflictioni Job, quæ hic vocatur *sagitta*; satis quidem illa homini fragili qui patitur violenta, insanabilis, desperata; satis vero infirma respectu Dei omnipotentis, qui multo acerbioribus potest hominem pœnis exercuare; infirma etiam homini, qui Dei adjutus ope æquanimitate fert; infirma denique homini, si eam comparet cum gehennalibus incendiis.

Afflictio est respectu hominis violenta, sed respectu Dei infirma.

In quibus Eliu Jobum accenset.

Itaque Eliu præcipue Jobum hic accusat, quod conquereretur vulnus suum, et quidem sine prævaricatione ulla sua, grave esse, Deumque ita jus ipsius pervertisse, ut se mendacem inveniri oporteret, quamvis vere haberet unde posset se justificare. Septuaginta vertunt, ἔτι εἶρηκεν Ἰὼβ· Δίκαιός εἰμι, ὃ Κύριος ἀπὸλλάζει μου τὸ κρίμα, *quia dixit Job : Justus sum, et Dominus removet judicium meum*; Scholiastes exponit ἀπὸλλάζει, *immutavit*, alienavit; Olympiodorus, ὃ δὲ Θεὸς μοι τὸ κριτικὸν οὖν ἐφύλαξε, *Deus autem mihi facultatem judicantem non custodivit*. juxta Symmachum et Aquilam, παρέστρεψε καὶ ἀπίστεισεν ἀπ' ἐμοῦ τὸ κρίμα, *pervertit et amovit a me judicium*. Cæterum aufertur judicium ejus qui non potest se judicio defendere, aut jure causam suam prosequi; quod Job summopere desiderabat; aut cui jus petenti denegatur. Quando igitur Eliu Jobo exprobat ipsum dixisse : *Justus sum, et Deus subvertit judicium meum*, hoc non ita crude accipiendum, quasi Jobus sic præcise Deum voluerit accusare, quod is jus ipsius pervertisset; sed hoc illi vitio vertit, quod cum homo mortalis esset, adversus Deum jus suum præcise tueri velle videretur; cum id fieri non possit, quin Deo obtrectet, et adversus ejus justitiam insurgat. Quo etiam spectant verba sequentia : *In judicando enim me mendacium est*; Septuaginta vertunt, ἐψέσαστο δὲ τὸ κρίματι μου, *mentitus est in judicio meo*: in Hebræo est, *in judicio meo mentior*. Quod Mercerus explicat, in meo jure et causa mendax habeor et falsus, quasi injuste me tuear, et me falso dicam innocentem : itaque tyrannice quoque jure quaque injuria punior et condemnor. Mentior ex-

go, id est, mentiri videor in meo jure, et quasi mendax et injustus damnor. Quo significet se non admitti ad causæ suæ defensionem; idque perinde esse, atque cum judices sunt iniqui et crudes, et sua auctoritate bonum aliquid jus volunt opprimere. En quomodo Eliu nunc Jobo exprobrat, quod Deum accusarit : quamobrem in ipsum tanquam in impium et blasphemum acrius invehitur dicens :

7-9. QUIS EST VIR UT EST JOB, QUI BIBIT SUBSANNATIONEM QUASI AQUAM : QUI GRADITUR CUM OPERANTIBUS INIQUITATEM, ET AMBULAT CUM VIRIS IMPHIS? DIXIT ENIM : NON PLACEBIT VIR DEO, ETIAMSII CURRERIT CUM EO. — Contendit Eliu Jobum, ut projectissimæ audaciæ hominem, Dei irrisorem ac contemptorem redarguere, g. d. Quis est, o viri sapientes, tam insigniter impius, et ad omne seculus usque adeo projectus, quem Jobi non superet insolens audacia? qui nihilo difficilior subsannat alios, et impudenter insultat, quam sitiens bibit aquam, qua ardorem æstuantis stomachi restinguat. Ubi obiter nota illud, *bibere sicut aquam iniquitatem aut subsannationem*, proverbialem habere speciem, qua significetur iniquitas aut subsannatio non solum avide, sed etiam sine sensu, sine scrupulo aut remorsu conscientiæ temere admitti. De qua loquendi forma vide quæ cap. xv, 16 dicta sunt. *Qui graditur cum operantibus iniquitatem*, etc. : hic modus loquendi licet societatem indicet, quam frequens usus congressusque alit atque confirmat; aliquando tamen non tam significat vitæ familiarem consuetudinem quam similitudinem morum, cum aliqui, licet vitæ genere atque instituto et locorum diversitate distantes, conveniunt tamen similitudine et exemplo; ita ut quilibet aliorum exprimat mores et ingenium, ita ut si hunc noris, cæteros noris : hoc sensu dicitur *Psal. i, 1*, justus non stetit in via peccatorum, atque non ambulasse cum peccatoribus, id est, non fuisse peccator. Et alibi de impio dicitur *Psal. xlix, 18* : « Si videbas furem, currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas, » id est, eras fur et adulter. Hoc opinor sensu dicitur Jobus ab Eliu *ingredi cum operantibus iniquitatem*, et *ambulare cum impiis*, quia illum iniquitatis et impietatis accusat : de alia enim societate non ausus esset quidquam affirmare, quia semper improborum societatem exhorruit, neque unquam cum impiis conversatus fuit. Huic affinis est ille dicendi modus, quo qui moribus sunt similes *fratres* appellantur; juxta illud *Prov. cap. xviii, 9* : « Qui mollis est dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis; » et Ecclesiasticus ait cap. xxxiv, 27 : « Qui effundit sanguinem, et qui fraudem facit mercenario, fratres sunt. » Quam explicationem probat id quod proxime sequitur :

Vers. 7, 8 et 9.

Quo sensu Eliu dicit Jobum bibere sicut aquam subsannationem.

Quo sensu dicitur Job gradi cum operantibus iniquitatem.

DIXIT ENIM : NON PLACEBIT VIR DEO, ETIAMSII CURRERIT CUM EO,—id est, exsecutus fuerit festinanter ejus mandata, quasi currens cum eo : *currere enim*

Quid sit currere aut am-

bulare
cum Deo.

seu ambulare cum Deo aut coram Deo, est ad Dei exemplum et similitudinem vivere, ac divinæ voluntati amice, reverenter et fideliter per omnia se accommodare. Carpit Eliu Jobum, quasi sentiat frustra Deum coli, qui nihil boni suis cultoribus et sequacibus conferat, fortasseque malus interpres alludit ad illud Jobi assertum cap. ix, 22 : « Innocentem et impium ipse consumit; » vel ad illud cap. x, 15 : « Si impius fuero, vae mihi est; et si justus, non levabo caput saturatus afflictione et miseria. » Vel certe ex eo collegit, quia se justum Jobus sæpe appellavit, et se dure tractari conquestus est; unde Jobi hanc interpretatur mentem, quasi putaverit non placere hominem Deo, etiamsi cum Domino perpetuo currat, id est, ab eo nunquam oculos avertat, sed illum habeat suarum actionum vivum quoddam exemplar. Hoc enim est concurrere sive ambulare cum Deo, in quo perfectionis florem atque fructum esse positum censuerunt sapientes; unde illa velut præcipua sanctimoniam laus et prædicatio tribuitur Noe Gen. vi, 9, quod « cum Deo ambulavit: » ita nimirum ille in terris atque inter homines versabatur, ut non in luto volutaretur, et plebeiam voluptatis appetitione serperet humi, sed a terrena omni affectione defæcatus ambularet cum Deo, et illius voluntati tota mente inhaereret. Ad eandem altitudinem animi celsi et humana omnia contemnens Abrahamum invitat, et atollit Deus suavissimo illo monito Gen. xvii, 1 : « Ambula coram me, et esto perfectus: » nam ambulare coram Deo et cum Deo concurrere res eadem est, et quod jungit, esse perfectum atque sanctum. Septuaginta *ibid.* legunt εὐαρίστη ἐνώπιον ἐμοῦ, καὶ γίνου ἀμεμπτός, place in conspectu meo, et esto inculpabilis. Denique ambulare coram Deo, vel cum Deo, est vi amoris et puritate sanctimoniam Deum comitari non circa cæli cardines ambulantes, sed ab omni vitiorum contagione secretum, liberum et exsolutum ab omni labe, undique perfectum, et quantum homini licet ejus puritatem æmulari; quod cum Jobus in utraque fortuna vel ipsiusmet Dei testimonio accurate semper fecerit, immerito ipsum accusat Eliu, quasi dixerit, nihil profuturum homini, quod cum Deo ambularet aut concurreret. Septuaginta legunt, μή γάρ εἶπες: ὅτι οὐκ ἔστι ἐπισκοπὴ ἀνδρός, καὶ ἐπισκοπὴ αὐτοῦ παρὰ Κυρίου, ne enim dixeris: Non erit visitatio viri, et visitatio ei a Domino; apud Olympiodorum Theodotion hoc ita reddidit, ὅτι εἶπεν· οὐκ ἀνδρὸς εἶπες ἀνὴρ ἐν τῷ εὐδοκίμησαι αὐτὸν μετὰ Θεοῦ, quoniam dixit: Non periclitabitur vir dum ipse bene complacuerit cum Deo; Symmachus vero, οὐκ ἐσθίεται ἀνὴρ, non salvabitur vir? Et verba quidem Theodotionis per enuntiationem legenda sunt; Symmachi autem morate et per interrogationem S. Augustinus transtulit, dixit enim: Non visitabitur qui ambulaverit cum Deo? hoc Persius dixit vivere cum Deo:

Mane regustatum digito terebrare salivam
Contemplus perages, si vivere cum Jove tentes.

Vers. 10. 10. IDEO VIRI CORDATI AUDITE ME, ABSIT A DEO IN-

PIETAS ET AB OMNIPOTENTE INIQUITAS. — Cum nihil sanum a Jobo exspectaret Eliu, quem sceleratum esse et insipientem crederet, neque speraret futurum facilem aut docilem auditorem, convertit se ad viros cordatos et sapientes, et apud illos quantum ingenio atque sapientia possit ostendit, dum Jobum impietatis accusat, et Deum ab omni impietatis et iniquitatis suspicione vindicat. Est autem hujus disputationis præcipuum caput et argumentum, quod paucis verbis hic propositum est: Absit a Deo impietas, et ab Omnipotente iniquitas, ut videlicet homo post impletam omnem Dei voluntatem apud Deum adhuc inimicus et puniendus inveniat (quemadmodum super. vers. Eliu calumniose hoc affinxerat Jobo, qui tamen nihil tale dixerat, sed solum, tractari interdum perinde a Deo pios sicut impios, nempe quoad externos casus et eventus cap. xxi et alibi expressos; nusquam vero negavit justos placere Deo, vel præmium habere repositum apud Deum): Deus enim, qui fidelis judex est, bonus etiam, justus et rectus est, quod raro invenitur in iis qui fortes potentesque sunt. Nam sicut notavit hoc in loco Cajetanus, rarus fortis, qui vel non iniquus sit, aut fallax; qui jus suum unicuique reddat, qui in omnibus rectitudinem servet; sed non sic Deus omnipotens, qui neque impius neque iniquus esse potest: pugnant enim hæc cum Dei natura. Ergo non possunt, qui eum sequuntur, qui eum imitantur, boni denique viri ei non placere, ab eo non amari, et aliquid ab eo boni non habere: sicut enim seipsum, ita et sui similes debet diligere: se enim amat, cum viros bonos amat; siquidem amat in illis id bonitatis, cujus ipse fons est, et quæ ab ipso in illos derivatur: ita S. Paulus argumentatur II Timoth. ii, 12: « Si sustinebimus, et conregnabimus: si negaverimus, et ille negabit nos: si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. »

Deus
omnis
impietatis
et
iniquitatis
expers.

Quapropter illud omnino certum et constitutum habere debemus, Deum esse justum, quia ejus voluntas omnis justitiæ et rectitudinis regula est: ita ut quidquid ab ipso promanat nobis sit adorandum, quamvis absurdum, et aliter habere se debere nobis videatur. Hoc igitur timore retinea- mur, ut quoniam Deus est omnis justitiæ fons, quidquid agat, probandum nobis esse confiteamur. Propterea ut eam justitiam in omnibus iis quæ in mentem et cogitationem veniunt agnoscamus, hoc semper nobis occurrat: « Justus es, Domine Psalm. cxviii, 137: et rectum judicium tuum; » v. g. videmus improbos dominari et regnare; id male nos habet: interim Deus nobis videtur in cælo quasi dormire; et si non statim his malis et confusionibus medeatur, videtur nobis suo munere non fungi; in his tamen omnibus Deum justum esse confiteamur oportet. Præterea cum cruciamur et affligimur modo in bonis nostris, modo in personis, Ecclesiam in genere videmus pedibus proculcari, improborum tyrannidi obnoxiam;

Deum in
omnibus
justum
agnosce-
re debe-
mus.

statim hæc cogitatio animum nostrum ferit. Quid hoc sibi vult? Deum tamen confiteamur, et agnoscamus justum oportet; cumque ita se res habeat, exspectemus, dum nobis declaret, cur res tam male nostro iudicio se habere videantur, et sciamus non sine causa ipsum sic statuere. Quare claudamus oculos, cum res prorsus contra opinionem et sensum nostrum evenient; hoc duntaxat constitutum habeamus et dicamus: Domine, tu justus es, et hac justitia contentus ero, donec me introducas in tuum sanctuarium, et intelligam, cur sic de statu generis humani constituas. Cæterum Septuaginta versum hunc ita reddunt, *δὲ σὺ οὐκ ἐκ καρδίας ἀκούσατε μου· μὴ μοι εἶη ἔναντι Κυρίου ἀσεβῆσαι; καὶ ἔναντι Πατριάρχου; ταπεινὸν τὸ δίκαιον, quare intelligentes corde audite me: Absit a me coram Domino impie agere, et coram Omnipotente turbare justitiam;* Symmachus, ἀπειρή τοῦ Θεοῦ ἀνομιὰ, καὶ τοῦ ἰσχυροῦ ἀδικία, *absit a Deo iniquitas, et a sufficienti injustitia:* in Hebræo est *a Deo saddai*, quem *ἰσχυρὸν* reddit; quod suo contentus sufficienter habeat omnia ad vitam beatam necessaria. Dixit igitur Eliu procul esse iniquitatem ab Omnipotente, seu sibi sufficiente, q. d. Longe abest iniquitas a Deo, non tantum quia beatus est, quia immutabilis, etc., sed etiam quia sibi sufficiens est, et nullius rei indigus: quia si insufficientis sibi esset, et aliqua re indigens, forte non abesset a Deo iniquitas, nam dira indigentia adeo sæpe instigat ad iniquitatem, ut vel Deus justus et sanctus forsitan non esset, si indignus esset. Sapienter ergo Eliu dixit: « Absit a Deo impietas, et ab Omnipotente iniquitas, » quæ sententia adeo illustris olim fuit, ut meruerit Davidem commentatorem, qui sic accinit *Psal. xv, 2*: « Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges, » id est, quia tibi ipsi-sufficiens es, ac si Deus nec summe beatus, nec justus, nec sanctus foret, nisi esset sibi sufficiens, et minime indigus aliorum bonorum: nam si aliquo egeret, Deus non esset. Ex dictis porro sequitur id quod subjungitur:

Vers. 11 et 12. OPUS ENIM HOMINIS REDDET EI, ET JUXTA VIAS SINGULORUM RESTITUET EIS. VERE ENIM DEUS NON CONDEMNABIT FRUSTRA, NEC OMNIPOTENS SUBVERTET JUDICIUM. — Hæc aperta sunt et clara: ex eo enim quod Deus injustus esse nequeat, sequitur ipsum reddere cuique quod commertit, neque condemnare frustra, hoc est, absque peccato quod plectendum sit. Huc spectat illud Pauli loquentis de Deo in præmiis supplicisque distribuendis fidelissimo *Rom. II, 6*: « Reddet, inquit, unicuique secundum opera ejus: iis quidem, qui secundum patientiam boni operis gloriam et honorem et incorruptionem quæerunt, vitam æternam: iis autem, qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio. » Ubi distinguenda sunt duo antithesis membra: nam bonis dicitur Deus redditur vitam æternam; malis autem non dicitur redditurus pœnam æternam, ut consequenter dicendum

fuisse videbatur; sed solum dicitur malis affutura ira et indignatio; quia Deus non hujus pœnæ, sed illius gloriæ prædicare se voluit auctorem. Quod Origenes lib. II in *Epist. ad Rom.* recte ponderavit: propterea enim docet Apostolum ea loquendi diversitate usum fuisse, « ut per hoc ostenderet ea quidem quæ bonis reddenda sunt per Deum reddi, id est vitam æternam; ea vero quæ sequuntur malos non a Deo dari; cujus dona ipso digna sunt: sed in his qui operantur malum ira et indignatio erit, secundum ea quæ thesaurizaverunt sibi ipsi. » Quod statim deducit ex diversitate illa loquendi: « nam sicut ibi vitam æternam casu accusativo protulerat; ita et hic iram et indignationem casu accusativo protulisset; si id ad reddentis Dei personam referre voluisset. » Hinc est quod maledictionibus, quæ peccatoribus inferbantur *Deuter. xxvii, 15*, universus populus acclamabat: Amen; benedictionibus autem, quibus justii donabantur, nullum Amen a populo reddebatur *Deuter. xxviii, 4*, ut significaretur, D. Hieronymo interprete, maledictiones quidem ab hominibus, benedictiones autem a solo Deo emanare.

VERE ENIM DEUS NON CONDEMNABIT FRUSTRA (id est sine peccato, ut Eliu recte pronuntiavit) NEC OMNIPOTENS SUBVERTET JUDICIUM: — nam, ut Paulus ait *Rom. II, 3*, « judicium Dei est secundum veritatem: » quapropter bonis retribuere præmia, et malis supplicia; omnibus vero et cuique secundum operum quæ fecerunt et conditionem et numerum et qualitatem. Quæ omnia ut de ultimo iudicio et æternis honorum præmiis ac malorum suppliciis intellecta prorsus sunt verissima et infallibilia, sic de solis hujus vitæ bonis ac malis, ut Eliu et cæteri disputatores intellexerunt, accepta nihil omnino habent certitudinis aut veritatis. Enimvero in præsentī vita Deus non reddit homini secundum opera ejus: nam et peccata dissimulans, non punit hic, et quandoque male agentibus gratiam largitur, sicut ipsi Paulo, qui prius fuerat blasphemus et persecutor; et nihilominus tamen tantam est a Deo consecutus misericordiam, ut non modo christianus fieret, sed etiam talis tantusque Apostolus. At vero in die iudicii non ita fiet: tunc enim tempus erit iudicandi tantum secundum justitiam, sicut dixit Deus *Psal. lxxiv, 3*: « Cum accepero tempus, ego justitias iudicabo. » Si quis autem dicat, non fore in die iudicii retributionem secundum opera, quia peccato temporali retribuetur pœna æterna; respondendum est secundum B. Augustinum lib. XXI *De Civit.* in retributione justitiæ non considerari æqualitatem temporis inter culpam et pœnam: nam etiam secundum humanum iudicium pro culpa adulterii, quæ brevi tempore committitur, infligi solet pœna mortis; in qua non attendit legislator brevem illam moram occisionis, sed id potius spectat, quod ille per mortem perpetuo excluditur a societate viventium. Similiter etiam homo pro culpa temporali pœna æterna punitur: quod quidem justissimum

præmium, non pœnæ auctor.

Deus benedictionem tantum audit, homines maledictionum.

Judicium Dei est secundum veritatem.

Deus in hac vita non semper tribuit cuique secundum opera ejus.

Quomodo peccato temporali juste respondeat pœna æterna.

Procul impietas et iniquitas ab Omnipotente, quia sibi sufficit.

Deus reddet unicuique secundum opera sua.

Quomodo Deus sit

esse intelligitur ex infinita dignitate Dei, in quem peccatur: tanto enim gravius quis peccat, quanto major est dignitas personæ, in quam peccat: plus enim peccat qui percutit principem, quam qui percutit privatam personam. Quo fit, ut culpa peccati mortalis contra Deum quamdam velut infinitatem contrahat; et cum non possit pœna esse infinita secundum intensionem, relinquitur ut sit infinita secundum durationem. Cum autem dicitur Deum redditurum cuique secundum opera ejus, intelligere oportet, Deum esse redditurum non quidem secundum æqualitatem operum: nam si substantia meriti atque præmii æstimetur, præmium multis parasangis exsuperat et excedit ipsum meritum; ideoque Paulus scribit *Rom. VIII, 18*, passiones hujus temporis non esse condignas gloria quæ revelabitur in nobis, et alibi *II Corinth. IV, 17*, ait leve ac prope momentaneum tribulationis hujus temporis immensum gloriæ pondus operari. Reddet igitur Deus secundum opera, id est, secundum qualitatem, et numerum et intensionem operum; quia bonis retribuet bona, et melioribus meliora; similiter etiam malis.

Hinc valide confutantur hæretici hujus temporis, qui licet non inficiuntur justos facere bona tanquam fructus fidei suæ, per quam justificati sunt; pugnaciter tamen præfracteque contendunt, non dari justis vitam æternam propter bona eorum opera, quasi justam mercedem merito bonorum operum respondentem; sed hanc istorum sententiam evidenter ostendit esse falsam B. Paulus dicens *Rom. II, 6*: « Qui reddet unicuique secundum opera ejus. » Quibus verbis Paulus docet Deum redditurum vitam æternam non solum habentibus bona opera, sed etiam redditurum ipsis secundum opera ipsorum. Id autem est pro qualitate et quantitate operum quæ fecerunt in hac vita. Hanc ipsam Pauli sententiam etiam pluribus aliis in locis sacræ Scripturæ usurpatam reperimus, ut in isto *Psal. LXXI, 12*: « Semel locutus est Deus, duo hæc audivi, quia potestas Dei est, et tibi Domine misericordia: quia tu reddes unicuique secundum opera sua. » Quid est: *Semel locutus est?* hoc nempe sententiam firmam et irrevocabilem dixit, et firmissimum et immutabile voluntatis suæ decretum significavit: sic enim exponere convenit juxta id quod præc. cap. *XXXIII, 14* dixit Eliu: « Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit. » Præterea eandem sententiam pronuntiaturus est Dominus in die generalis extremique judicii, sicut refert S. Matthæus in evangelio cap. *XVI, 27*: « Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis; et tunc reddet unicuique secundum opera ejus. » Quæ sunt verba ipsius Domini, uti et illa *Apoc. XXII, 12*: « Ecce venio cito, et merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua: » quæ omnia sunt prorsus eadem cum hisce verbis Eliu: « Opus enim hominis reddet ei, et juxta vias singulorum restituet. »

Contra hæreticos nostros, qui temporis, negantes vitam æternam dari justis propter bona eorum opera.

Sed audi, quæso, quemadmodum hæretici clarissimam hujus sententiæ lucem veritatis commentitiis interpretamentis varie conati sint infuscare: quidam eorum aiunt, illud *secundum opera* perinde dici, ac si diceretur, secundum fidem, quam indicant opera; præsertim vero, cum ipsum etiam *credere in Deum* appelletur *opus*: Dominus enim Jesus quærentibus ex ipso Judæis *Joan. VI, 28*: « Quid faciemus, ut operemur opus Dei? » respondit: « Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille. » Sed nemo est profecto qui non videat contortam et violentam esse istiusmodi expositionem: cum enim dicuntur opera hominis, non intelligitur fides tantum, sed opera aliarum virtutum tam interna quam externa; præsertim autem apud Paulum, qui solet opera distinguere a fide. Alii autem illud, *secundum opera*, dicunt significare non *causam*, quasi opera sint causa propter quam reddatur justis vita æterna; sed significare tantummodo *ordinem* et consequentiam futurorum, ut sit hic sensus: Dabit unicuique post bona opera ejus vitam æternam; sed enim in Scriptura præpositio illa *secundum* nusquam ponitur, ut significet *post*. Nonnulli dicunt illud *secundum* significare tantum compensationem quamdam, non autem meritum et causam, ut sit sensus: Licet bona opera justorum non sint condigna retributione vitæ æternæ; Deum tamen pro sua infinita benignitate compensare ea retributione vitæ æternæ. Verum longe diversus est intellectus verborum Pauli, aperte significantis pro qualitate ac merito dignitateque operum retribuendum cuique esse a Deo. Nec desunt qui dicant, Paulum istis verbis non aliud declarare voluisse, nisi quibus personis retribuenda esset vita æterna, iis nimirum personis, quæ habent bona opera tanquam fructus fidei, per quam justificati sunt, et per quam potissimum apprehendent vitam æternam; sed isti fallaciter dissimulant illam præpositionem *secundum*, quæ demonstrat, non solum habentibus bona opera, sed propter ipsa bona opera retributum iri vitam æternam. Alias præterea confingunt interpretationes, sed tales, ut plane ostendant se constrictos hac Pauli sententia teneri, et quoquo modo effugium aliquod quærere, nec ullum tamen reperire posse.

Eandem porro sententiam, licet diversis verbis, idem tamen significantibus, tradit idem S. Paulus aliis in locis, ut *I Cor. III, 8*: « Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem; » et *II Cor. V, 10*: « Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, sive bonum sive malum; » et *ibid. IV, 17*: « Momentaneum hoc et leve tribulationis nostræ æternum gloriæ pondus operabitur in nobis. » Eandemque veritatem comprobant sententia illa, quam Dominus noster in extremo judicio pronuntiaturus est: eam vero S. Matthæus refert his verbis cap. *XXV,*

Hæreticorum fatiles explanationes loci sancti Pauli superius allati de operibus et remuneratione.

Operibus misericordia promissum est celum.

Operibus
miseri-
cordiæ
promis-
sum est
cælum.

34: « Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi: esurivi enim, et dedistis mihi manducare, » etc. Quibus verbis aperte declarat Dominus vitam æternam retributum iri hominibus propter bona eorum opera, præcipue autem propter opera misericordiæ, quorum proprie merces est regnum cælorum. Unde S. Chrysostomus hom. 32 in *Hebr.* de miseratione loquens: « Huic, inquit, portæ cæli aperiuntur, et veluti regina intrante nullus janitorum, nullus custodum, qui portis assistunt, audet dicere: Quæ es tu, aut unde? sed omnes eam prompte continuoque suscipiunt. » Falluntur quidem gentiles, cum genium quemdam inducunt Mercurium *hegemonium* et *psychopompum*, hoc est *ducem* et *perductorem animarum* cum solute a corpore fuerint: sed doctus a Deo Chrysostomus loco jam nunc citato pie misericordiam induxit ut virginem niveo vultu et amiculo decoram, et alis præditam aureis, quæ ad sublime Dei solium nos evehat. Unde negat S. Augustinus in *Psal.* CII, aliud esse vehiculum, quo perducatur ad patriam. Et S. Ambrosius lib. VII in *Luc.* ea causa eandem vocat *præviam cælestium mansionum*, quæ nimirum aditum pandit ad felicitatem: « Sola virtus, inquit, comes est defunctorum: sola nos sequitur misericordia, quæ cælestium prævia mansionum, pecuniæ vilis usura tabernacula defunctis acquirit æterna. »

Vers. 13. 13. QUEM CONSTITUIT ALIUM SUPER TERRAM? AUT QUEM POSUIT SUPER ORBEM, QUEM FABRICATUS EST? —

Deus non
alteri
quam si-
bi mun-
dum re-
gendum
commis-
sit.

Duo paucis firmissima tangit argumenta ad probandum id quod proxime dixerat, Deum neque frustra condemnaturum, neque iudicium subversurum, tum quia omnia ab ipso fabricata sunt, tum quia res omnes gubernat; non potest autem non amare quod fecit, et non curare quod regit, quemadmodum pulchre S. Gregorius lib. XXIV *Moral.* cap. XI, ad hunc locum docet his verbis: « Per se quippe mundum regit, quem per se condidit; nec eget alienis adiutoriis ad regendum qui non eguit ad faciendum. Sed hæc idcirco colliguntur, ut liquido indicet, quia omnipotens Deus si per semetipsum regere non negligit quod creavit, quod bene creavit utique bene regit: quia quod pie condidit impie non disponit, et qui necdum facta curavit ut essent, quæ facta sunt non deserit. Quia ergo præsens est in regimine, qui auctor existit in creatione, ideo curam nostri non præterit: » sic ille. Vis ergo rationis ab Eliu allate petitur vel a divina providentia, quam oportet esse perfectissimam, et cui accidere nequit immoderatus aliquis affectus aut rerum ignoratio, ut iudicium pervertat; vel a Dei amore, quo suas prosequitur creaturas, juxta illud *Sap.* XI, 21: « Diligis omnia quæ sunt, et nihil odisti eorum quæ fecisti: nec enim odiens aliquid constituisti aut fecisti. »

Deus non
potest

Ex quo duci potest argumentum, incredibile esse a Deo corrumpi iudicium erga res quas im-

pense amat: nequit enim credi Deum, qui absque detrimento illo beneficentiam exercere potest, gratis excruciare affligereve innoxios, vel non sincere iudicare. Sicut enim semper Deus est, ita et justus, ut nihil ipsi magis conveniat quam justitia et æquitas: hanc quisquis Deo derogat, essentiam ejus violat, quia non est Deus ut sit idolum, ut sit res mortua et otiosa; sed Deus est ad mundum regendum, ideoque habet in se summam majestatem, ut eum iudicet; cumque iudex sit, eum ita æquum esse oportet, ut nihil in ipso culpari possit: sciamus itaque hæc duo vinculo indissolubili conjuncta esse, Deum omnia fecisse et omnia regere. Numquid igitur existimamus Deum vocare et asciscere sibi socium, qui ipsum in regendis suis creaturis adjuvet? verum quidem est Deum uti mediis et causis inferioribus ad mundum regendum; id tamen ejus auctoritatem non imminuit; supra omnes siquidem dominatur. Quid sunt magni reges nisi manus Dei? Ipse vero illis, prout ipsi videtur, utitur, sicuti per Prophetam superbo illi Sennacherib exprobrat, qui se omnia sua industria effecisse existimabat *Isai* X, 15: « Numquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum a quo trahitur? » id est, si homo quispiam serram aut cultrum tractet, eo secet aut utatur pro arbitrio, numquid instrumentum adversus hominem potest insurgere? Minime. Quod ostendit hominem non solum posse uti manibus et brachiis, sed etiam habere ea quæ sunt extra se in potestate sua. Num quæ est virtus in creaturis mortalibus nisi a Deo vivente? nonne omnia suum esse ab ipso habent? Nihil igitur sumus a Deo separati, in quo *Actor* XVII, 28, « vivimus, movemur et sumus. » Cognoscamus itaque, cum Deus hujus mundi media adhibet, et hominum opera utitur tanquam instrumentis, id non eo referendum esse, ut ejus potentia imminuatur aut circumscribatur, sed potius eo ostendere se ipsos regere; si jubeat duntaxat et sibilet, homines præsto esse ad voluntatem ipsius exsequendam: quin etiam inferni diabolos eo adigi, et quamvis id nolint, idque omnino contra ipsorum scopum et voluntatem fiat, Deum tamen illos potentia violenta inducere ad id quod in concilio suo decrevit exsequendum. Unde subdit:

14 et 15. SI DIREXERIT AD EUM COR SUUM, SPIRITUM ILLIUS ET FLATUM AD SE TRAHET: DEFICIET OMNIS CARO SIMUL, ET HOMO IN CINEREM REVERTETUR. —

Vers. 14
et 15.

Convenit inter omnes interpretes et expositores de horum verborum, licet obscura videatur, explicatione, *q. d.* Si Deus hominem vellet aut universum quod creavit omnino delere, cum id facere sua voluntate posset; non esset opus calumnias struere, aut iudicia subvertere, quod faciunt iniqui; sed satis esset, ut omnem carnem et rerum universitatem dissolveret, illud tantum voluisse simpliciter: *dirigere* enim aut *apponere* cor idem

Deus solo
et volun-
tate po-
test ho-
minem et
universa
delere.

Reges
omnes
sunt instru-
menta Dei,
a cujus
nutu
pendent.

corrum-
pere ju-
diciam.

est quod *velle*, aut ad aliquid curandum advertere seu inclinare cor sive ad bonum de rebus sive ad malum statuendum, quomodo cap. VII, 17 dixit Job: « Quid est quia magnificas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum? » Spiritum vero seu flatum ad se trahere perinde est ac intercipere, perimere, extinguere, quod videtur alludere ad hominis creationem Genes. II, 7, in qua factus est homo in animam viventem, mox ac inspiravit Deus in faciem ejus spiraculum vitæ. Nostro quippe more intelligendi Deus ad hominis corpus propius accedens quasi inhalavit, flavit, sive halitum suum infudit, inspiravit ut viveret: quapropter a contrario sensu eleganter dicitur Deus, dum interficit, flatum, quem emiserat, ad se trahere. Cum itaque a Deo assidue conservemur, de ipso nobis sentiendum est in bonitate, quod unoquoque temporis momento non pereamus: qua enim alia re opus est ad nos in cinerem et nihilum penitus redigendos, quam solo Dei aspectu vel flatu? « Aspexit, inquit Habacuc cap. III, 6, justo videlicet furore inflammatus; quid igitur inde sequitur? et dissolvit gentes, » vel ut est apud Septuaginta, *καὶ διεσάφη ἔθνη, et distabuerunt gentes*. Sic alibi dicitur Deum in homines sufflare, tunc omnem ipsorum vigorem statim mutari, marcescere et exarescere. Propheta Isaias sic loquitur de virtute hominum, quando ipsos herbæ aut flori comparat clamans cap. XL, 6: « Omnis caro fœnum, et omnis gloria ejus quasi flos agri. Exsiccatum est fœnum, et cecidit flos; quia spiritus Domini sufflavit in eo, » ubi dicit Deum, si sufflet, duntaxat nobis fore instar venti, qui exsiccet herbas: sic exarescemus. Atque illud est quod etiam *Ecod.* XV, 10 in cantico Moysis dicitur; verum hic est alia comparatio, quæ tamen tendit ad eundem finem, si nimirum Deus ad se spiritum et halitum suum retrahat nos perire, sicut etiam dicitur *Psal.* CIII, 29: « Auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum revertentur, » quod congruit cum eo quod hic habetur. Cum enim non subsistamus, nisi quia placet Deo spiritum suum super nos effundere, si vim illam subtrahat, statim pereamus necesse est; quo admonemur nostræ fragilitatis, ut intelligamus nos a Deo sustentari ac tolerari; cumque vel momentum temporis super terram manemus, id ejus gratiæ acceptum referendum esse.

Mystice locum hunc sic recte exposueris, ut sensus sit: Si Deus apposuerit cor suum erga hominem amore illum prosequens, et consequenter suo amore eum inflammans, trahet ad se spiritum illius et flatum, id est animam seu mentem, et omnes ejus internas ac externas operationes quæ hominis propriæ sunt, et ad spiritalem vitam diriguntur; simul autem quidquid carnale in eo est deficient et consumetur, ac revertetur in cinerem: de quo vide D. Gregorium lib. XXIV *Moral.* cap. XI. Cæterum sicuti vis mortis aliter ostenditur in bestiis et in hominibus: animas enim

bestiarum penitus extinguit, et in nihilum redigit, animam vero hominis minime, sed in novam mutat vitam a corpore independentem; corpus autem consumit, et in pulverem convertit: sic charitas omnes bestiales motus carnis penitus assumit, spiritum vero hominis in melius mutat, et ad Deum elevat, ut in ipso vivat rejecta superflua carnis cura, et tanquam vilem pulverem reputans quidquid ad ipsam spectare videtur.

16 et 17. SI HABES ERGO INTELLECTUM, AUDI QUOD DICITUR, ET AUSCULTA VOCEM ELOQUII MEI. NUMQUID QUI NON AMAT JUDICIUM SANARI POTEST? ET QUOMODO TU EUM, QUI JUSTUS EST, IN TANTUM CONDEMNAS? — Avertit Eliu sermonem ab aliis, et refert ad Jobum, quem insipientem judicat, dum de illius intelligentia dubitat dicens: « Si habes ergo intellectum, » etc. *q. d.* Tu igitur, o Jobe, si quid habes mentis audi quod jam dicam, quod si attente consideres, magno tibi erit usui: si sanari desideras, neque ab alio salus quam a Deo sperari potest, quomodo illum iniquitatis arguis, et reversi ac violati iudicii tam aperte condemnas? « Manifestum est, inquit Philippus presbyter ad hunc locum, quia is qui juste et recte judicare non diligit, neque sanare a vitis neque corrigere quemquam potest: » quæ eadem verba habet Beda; sensusque est: Qui non amat iudicium sanare non potest: propterea Deus sanat, quia diligit iudicium, et ex amore justitiæ judicat. Hoc est quod dixit regius Vates *Psal.* XLIV, 8: « Dilixisti justitiam, et odisti iniquitatem, » ubi verbum *diligendi* in originali est ardens et vehemens, adfertque aliquid affectione plenum, a qua etiam voce dictum est *Isai.* LXI, 8: « Ego Dominus diligens iudicium. » Unde S. Basilius citato loco Psalmi indicat dicto diligendi verbo significari non tam labore et exercitatione partam dilectionem, quam insitam a natura justitiæ affectionem; quamobrem additur: « Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, » quod S. Augustinus ad Christum refert dicens: Propterea ut diligeres justitiam, et odio prosequeris iniquitatem, unctus es. Quo sensu videtur dictum illud *Luc.* IV, 18: « Propter quod unxit me, evangelizare pauperibus, » id est, ad eum finem veritatis et sanctitatis docendæ et justitiæ servandæ pauperibus unctus sum: is enim Deus, qui justitiam diligit, quia justus et rectus est, adeo diligit justitiam, ut pro illa servanda et docenda miserit Filium suum. Neque vero satis justissimo Deo fuit, si justitiam diligeret, nisi etiam et principes ac iudices vluerit dilectores esse justitiæ, ut sic melius innotesceret, qualiter Deus erga justitiam afficeretur; unde per Salomonem ait *Sap.* I, 1: « Diligite justitiam qui iudicatis terram. » Quo loco verbum græcum *diligendi* vehemens est, et inculcat non quomodolibet, sed toto animo sectandam justitiam. Quod etiam inculcasse videtur Christus Dominus quando dixit *Matth.* V, 6: « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam: » sic enim exponit S. Chrysostomus hom. 6 ex va-

Judicium et justitiam diligere oportet.

Judices debent esse dilectores justitiæ.

riis in Matth. in medio, ut dicta verba spectent ad iudices, qui non quoquo modo debent justitiam administrare, sed veluti qui sitiunt et esuriunt : « Nota, inquit Chrysostomus, cum quanta id ponit excellentia : non enim dixit : *Beati qui justitiam vendicant*; sed : *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam*; nesimpliciter, sed omni studio ea obeamus; quoniam hoc avaritiæ præsertim proprium est, » etc. S. Bernardus quoque lib. III *De Consid.* ait : « Parum est justitiam tenere, nisi etiam diligas : qui tenent tenent; qui diligunt zelantur. Amator justitiæ inquit justitiam, et prosequitur eam, » etc.

Vers. 18 et 19.

18 et 19. QUI DICIT REGI APOSTATA : QUI VOCAT DUCES IMPIOS : QUI NON ACCIPIT PERSONAS PRINCIPUM : NEC COGNOVIT TYRANNUM, CUM DISCEPTARE CONTRA PAUPEREM : OPUS ENIM MANCUM EJUS SUNT UNIVERSI. — Ostendit quam alienum a Deo sit iudicium subvertere, cum ipse reges, principes et magistratus omnes in iudicium vocet; et qua ratione administraverint et iudicium reddiderint quæstionem instituit, et verbis eos gravissimis et acerbissimis, si in hac re peccaverint, reprehendit. Qui ducens, inquit, qui pietatem prodiderunt, nulla adhibita vocis moderatione, *impios* appellat; qui reges a recto deficientes, quasi nullis essent alligati legibus, libera sive compellatione sive convicio *apostas* vocat. Quo autem vultu illos ita reprehenderet, si eodem ipse vitio contaminatus esset? nam qui æqui et iniqui regula futurus est, debet ipse omni iniquitate vacare. Ex quo intelligitur, quantum oporteat eum illo crimine carere, cujus alium reprehendit. In originali prior hic versus per interrogationem exprimitur hoc modo, *an dicetur regi, nequam es? impius es principibus?* quod diversum a Latino sensum facit, et a Septuaginta sic vertitur, ἀσεβής ὁ λέγων βασιλεῖ· Παρανομοῖς ἀσεβέστατε τοῖς ἀρχουσιν, *impius est qui dicit regi: Injuste agis, impiissime principibus*: in quibusdam Codicibus habetur ἀσεβίστατος, *impiissimus*; et exponitur a Scholiaste, *qui dicit regi: Injuste agis, sicut impiissimus iudicatur a principibus*, q. d. Si regi terreno, qui est caro et sanguis, hoc non licet dicere, multo minus regi cælorum, qui est Deus benedictus in sæcula. Quæ enim inter ipsum et principes terrenos est comparatio? rex quantumvis majestate aliqua præditus sit improbus esse poterit; principes vero et gubernatores, cum improbi sunt, et pessime officio funguntur, nihilominus tamen propter dignitatem, qua pollent, ipsorum nomini et famæ parcitur. En vero tibi Deum, qui non accipit personam, omnes istos magnos secundum mundam honoratos conterit, excindit ipsos non secus quam infimos, et ostendit se nihil omnium suarum creaturarum sublimitatem facere. Quis ergo audebit adversus ipsum os aperire? regem timebimus; est et ille timendus : gubernatores et præsidēs provinciarum verëbimur; id quoque æquum est, cum Deus illos eo honore affecerit. Sed quid est universus mun-

Deus non potest iudicium subvertere, cum iniquos iudices in iudicium vocet.

Qui alium reprehendit, debet carere crimine.

Si regem, qui sit impius, non liceat sic compellere, quanto minus Deum.

us præ eo qui omnia habet in manu sua? « Omnes gentes quasi non sint sic sunt coram eo : et quasi nihilum et inane reputatæ sunt ei, » inquit Isaias cap. vi, 17 : et reges et gubernatores cum omni hominum multitudine tenet instar grani pulveris. Cum igitur sic se res habeat, audebitusne adversus ipsum insurgere? quæ ea est audacia? quapropter non alia opus est condemnatione in eos qui indignantur et insurgunt adversus Deum, quam ea reverentia, quam hominibus exhibent. Ratio igitur leniter decurrit, qua Eliu probare pergit a Deo iudicium minime corrumpi: nulla enim creatura vel potentissima est, cujus causa credi possit a Deo jus perverti : nihil enim ab eis sperat, vel timet, et dum a recto aberrant, graviter objurgat; in iudicio vero tanti apud eum ponderis inops quam dives ac potens est, cum omnium dominatu æque potiat.

NON ACCIPIT PERSONAS PRINCIPUM, NEC COGNOVIT TYRANNUM. — Septuaginta legunt, *ὡς ἐπαισχυνοῦν πρόσωπον ἐντίμου, οὐδέ εἶδε τιμὴν θεοῦ αἰδοῦν, θαυμαστὸν αἰδοῦν αὐτῶν, non est veritus faciem honorati, neque novit honorem ponere potentibus, admirari facies eorum.* Accipere autem personam est non æquitatis, sed qualitatis personæ, vel quia dives, vel quia pauper, vel quia amicus, vel inimicus est, in iudicio rationem ducere. Ut si quis iudicet secundum divitem, non quia jus habet, sed quia dives est, quæ judicandi ratio valde aliena est a Dei iudicio, cum nullum neque principem neque tyrannum revereatur, sed jus æquale in omnibus statuatur : quare non potest frustra condemnare, aut iudicium subvertere, quia tunc personæ potius qualitate quam æquitate iudicium dirigeret. Huc spectat locus ille *Deuter. I, 17*, ubi Deus ait: « Nulla erit distantia personarum, ita parvum audietis ut magnum: nec accipietis cujusquam personam, quia Dei iudicium est; » ubi vides rationem reddi, cur in iudicio exercendo acceptio personarum nullatenus esset admittenda, quia scilicet iudicium Dei est, qui personarum acceptor exceptorve minime est. Unde et qui in hac parte defuerunt officio acriter reprehenduntur, ut videre est lib. I *Reg. viii, 3*, et *Isai. I, 17*, et cap. v, 23 et x, 2 et sæpe alibi, videndusque erit S. Hieronymus in *Dan. cap. vii*, ubi visionem illam, quæ *Apoc. I, 14*, continetur, exponit : « Vetus, inquit, dierum ille qui apud Joannem in throno sedet, quod capilli ejus lanæ mundissimæ comparantur, purum ostenditur sincerumque iudicium, et nullam personam in iudicando recipiens : senex quoque describitur, ut maturitas comprobetur sententiæ, » etc. Quibus similia habet idem S. Hieronymus ad illa verba *Ezech. xlii, 24* : « Cum fuerit controversia (Septuaginta addunt *sanguinis*) stabunt in iudiciis meis. » Ait ergo S. Hieronymus : « Stabant sacerdotes non ut iudicent secundum honorem, nec accipiant personam pauperis sive divitis in iudicio, sed stent in iudiciis Dei, et recordentur illius *Psal. lxxxi, 1* : *Deus stetit in synagoga Deorum; in*

Quid sit accipere personam in iudicio.

Personarum acceptio procul abesse debet a iudicio.

Deus judicat si-
ve accep-
tione
personarum.

medio autem Deos dijudicat: deos appellans, qui habent judicandi de hominibus potestatem; qui in quo judicio indicaverint judicabitur de eis. » Ita S. Hieronymus ostendit Dei judicium rectum et sine acceptione personarum; quale præcipit fieri a iudicibus, qui eundem imitari tenentur.

Prosequitur hoc argumentum Salvianus lib. I *De Provid.* ad finem in supplicio a Deo illato Aaroni et Mariæ: « Maria, inquit, contra Moysen loquitur, nec punitur tantum, sed more iudicii punitur. Primum ad iudicium vocatur, deinde arguitur, tertio verberatur. In lepra autem patitur piaculum criminis; quamvis coercitio istiusmodi non Mariam tantum, sed Aaronem humiliavit, quia etsi deformari lepra summum antistitem non oportuit, et ipsum tamen Domini castigatio flagellavit. Nec solum hac in pena, quam Maria patitur, Aaron etiam quasi culpæ particeps coercetur. Maria enim supplicio afficitur, ut Aaron confusione mutetur. Porro autem ut inexorabilem in quibusdam agnosceremus formam divini esse iudicii, ne illius quidem intercessu, qui læsus fuerat, indulset, » etc. Ubi ostendit Deum inflexibilem adeo, ut nec etiam intercedente Moyse, qui injuriam passus fuerat, voluerit Deus placari. Ubi jam vides non solum non accipere personas hominum, sed nec etiam prece aliquando flecti, sicut nec miseria paupertateve; unde et ita exerceri iudicium mandavit *Exod. xxv, 3*: « Pauperis inquit, non misereberis in iudicio, » etc., ubi Procopius ait: « Opus est sapientia ad discernendum justum, nec temere et importune decurrendum ad misericordiam; » et S. Augustinus ad eundem locum: « Nisi addidisset, inquit, *in iudicio*, magna esset quæstio, sed intelligendum esset, etiamsi scriptum non esset; sed cum additum est, nulla quæstio est, hoc esse præceptum: ne forte cum iudicamus, videamus injustitiam esse prodivite contra pauperem; et nobis recte facere videamur, si contra justitiam pauperi faveamus causa misericordiæ. Bona est ergo misericordia, sed non debet esse contra iudicium. Iudicium sane illud appellat Scriptura, quod justum est. » Et S. Isidorus Pelusiota lib. II, *Epist.* 250 expendens dicta verba *Exodi* ait: « Propterea his verbis usus est in iudicio: *Non misereberis pauperis*: etenim ipsius quidem misericordia affici convenit, sed non cum litigat, sed cum obsecrat: si autem preces in accusationem vertat, justitia misericordiæ anteponenda est: neque enim jus corrumpi justum est. »

Deus a
justo ju-
dicio nec
prece nec
miseria
deflecti
patitur.

Merito igitur illi a Domino eliguntur in principes et iudices populi, quorum talis indoles est, ut nesciant aliud quid præter meritum dignitatem respicere. De ipso Deo, qui essentialiter et a propria natura iudex est, ait *Ecclesiasticus cap. xxiv, 15*: « Dominus iudex est; et non est apud illum gloria personæ, » hoc est, ut digna gloria videatur persona non habet id ex eo quod adjuncta sit principi, nec ex alio aliquo principi

adjuncto, sed ex valore proprii meriti. Id quod pulchro exemplo explicabat Ægidius diaconus lib. *De Reg. princ.* dum ait: « Ne sit specularis, sed opacus princeps. » Natura speculi est, quod referat colorum facies; sed si quæras quas facies referat speculum; an pulchras, an deformes? an candido colore lucentes, an fusco? Sane speculum parum curat has differentias, illa quæ magis vicina et adjuncta est speculo ab illo repræsentabitur, quæcumque sit, cæteris omnibus quavis excellentia præstantibus prætermisissis. Dum Æthiops speculo adhæreat Phœbum ipsum vincet; quia repræsentatio non agitur ex his quæ ad valorem pulchritudinis conducunt, sed ex his quæ apud speculum sunt. Optimus ergo iudex cavet, ne speculum sit, hoc est, ne apud illum sit gloria personæ; nec persona in illo gloriosa appareat ex eo quod vicina seu magis adjuncta sit, sed ex eo quod dignior. Expende modo quales sint illi iudices, qui in præmiorum societatem eos solos admittunt, qui cives et vicini sunt: hi non a natura, non a Deo iudices sunt, sed ab artium humanæ malitia inventi instar speculorum. Quos autem facit aut Deus aut natura principes et iudices, non *speculares*, sed *opaci* existunt, qui nec vicinos agnoscunt, nec facile contra veritatem franguntur: quippe speculares illi ut habent instar speculi, quod ab adjunctis et vicinioribus præoccupentur, ita similiter habent instar speculi, quod vitrei sint, et vel levi munere corrumpantur. Id quod affirmat Veritas ipsa dicens *Prov. xxviii, 21*: « Qui cognoscit in iudicio faciem, non bene facit iste: et pro buccella panis deserit veritatem. » Novit sane Spiritus divinus affectus humanos, et qualiter inter se conjuncti sint; et is asserit hæc duo esse conjuncta in malo iudice, et cognoscere faciem, et pro buccella panis deserere veritatem. Sed non talis Deus, qui personam non accipit tyrannorum et principum, si quando cum paupere controversiam inierint: quia ut creator est omnium, sic etiam omnium æque curator est, et sicut leges statuit, sic etiam illarum est custos et vindex.

Iudex
non spe-
cularis.
sed opa-
cus sit.

Corrupti
iudices
speculis
sunt. si-
miles.

20. SUBITO MORIENTUR, ET IN MEDIA NOCTE TURBA-
BUNTUR POPULI, ET PERTRANSIBUNT, ET AUFERENT VIO-
LENTUM ABSQUE MANU. — Tantum abest ut tyrannos et potentes homines revereatur, si contra pauperem inique disceptent, ut per ipsos pauperes gravissimo nonnunquam eos supplicio constringat: contingit enim aliquando iniquis modis a tyranno ignobile vulgus oppressum, ut subito in eum sæviat, magnoque tumultu in civitate excitato, nocte intempesta ipsum quærat, et inveniat, facileque, nemine ei auxilium ferente, vitam crudeliter auferat. Hoc enim significat hebraismus ille *absque manu*, id est facile: ita Julio Cæsari, Neroni, Hellogabalo aliisque regibus et imperatoribus evenisse memoriæ proditum est; ut bene cecinerit Juvenalis *Satyr.* 10:

Tyranni
ut pluri-
mum
male
percurrunt.

Ad generum Cereris sine cæde et vulnere pauci
Descendunt reges et sicca morte tyranni.

Septuaginta vero interpretes hanc sententiam, quam et hebræa verba declarant, prætermiserunt, et aliam textui quidem aptam ejus loco posuerunt, quæ sic habet, *κατὰ δὲ αὐτοῖς ἀποκρίσεται τὸ κεραινεῖναι καὶ δεῖσθαι ἀνδρὸς, ἐγρήσαντο γὰρ παρανόμως ἐκδικουμένων ἀδυνάτων*, frustra autem usu veniret eis clamare et precari virum, cum inique usi fuerint potestate exclusis infirmis, id est, tanta integritate et severitate Deus jus dicit principibus atque tyrannis, ut nullis clamoribus nullisque eorum precibus flectatur, nedum quidquam eorum personas revereatur. Et jure quidem optimo tam severe cum iis se geret, qui tam inique potestate quam habebant sunt abusi, pauperes et infirmos homines partim in exsilium partim e vita expellendo. Non desunt tam in sacra quam in profana historia exempla eorum, qui dum imperium exercent tyrannicum, facto in eos populari impetu mortem obierint non incruentam, sicut paulo ante citatus de principum fato cecinit Juvenalis. Dicuntur autem hi *absque manu* periisse, quia externas cogere acies et alienas manus conducere necessarium non fuit ad reges exstinguendos, cum satis in illos arderent domesticorum et subditorum odia, qui in communem hostem incredibili conspiratione conspirarunt; aut quia eo adegerrunt reges pessime de sua republica meritos, ut antequam irruerent hostes, mortem anteverterent, et sua sibi manu mortem consciscerent. Qualis in annalibus sacris traditur fuisse Zambri rex Israel III Reg. XVI, 18, qui cum videret se urgeri a potentiori hoste, et omne desperaret effugium, « ingressus est palatium, et succendit se cum domo regia. » Quod item fecisse Judæos tradit Josephus lib. III De Bell. Jud. cap. XIV; et idem de Sardapalo scribit Justinus lib. I. Vel fortasse *absque manu* dicitur auferendus tyrannus, quia illum internus dolor et subitus exstinguet, non vis extrinsecus allata: ita Sanctius et Stunica. Neque obstat huic tremendo iudicio multiplex dolus et ingeniosa scelerum occultatio.

Tyranni a suis popularibus operimantur.

Vers. 21 et 22.

Quia Deo omnia patent, non potest in iudicio errare.

21 et 22. OCULI ENIM EJUS SUPER VIAS HOMINUM, ET OMNES GRESSUS EORUM CONSIDERAT. NON SUNT TENEBRE, ET NON EST UMBRA MORTIS, UT ABSCONDANTUR IBI QUI OPERANTUR INIQUITATEM. — *Oculi enim ejus super vias hominum*, etc. : hoc gravissimum et firmissimum argumentum est ad probandum Deum non subversurum iudicium : ab hominibus enim ob eam rem subvertitur, quod eos res multæ lateant, neque tacitas cogitationes et animum impii hominis iniquum penitus cognoscant; facileque eorum mentis acies externa auctoritate et divitiarum splendore perstringitur, ut secundum divitem sceleratum iudicent : quam ob causam boni viri vehementer reformidant in hominum iudiciis cum sceleratis hominibus contendere. At non ita; inquit Eliu, in Dei iudicio accidet : nihil enim eum latet, sed omnes omnium hominum gressus et viæ, id est vivendi rationes, ei patent : quare nimis in iudicio errare potest : « Tu autem Domine

Sabaoth, qui iudicas juste, et probas renes et corda, » dicebat Jeremias cap. XI, 20, significans conjuncta et consequentia esse illa, scilicet, juste iudicare, et probare renes et corda. Hac de re luculentissime disserit liber Sapientiae dum ait cap. I, 7 : « Quoniam spiritus Domini replevit orbem terrarum, etc. Propter hoc qui loquitur iniqua non potest latere, nec præteriet illum corripiens iudicium. In cogitationibus enim impii interrogatio erit : sermonum autem illius auditio ad Deum veniet ad correptionem iniquitatum illius. Quoniam auris zeli audit omnia, et tumultus murmurationum non abscondetur. » Jeremias etiam ait cap. XVII, 9 : « Pravum est cor omnium et inscrutabile, quis cognosceret illud ? Ego Dominus scrutans cor, et probans renes : qui do unicuique juxta viam suam, et juxta fructum adinventionum suarum. » Vide quæ ad cap. XIV, 16 de hoc argumento diximus. Eodem spectat id quod NII DEO sequitur : *Non sunt tenebræ, et non est umbra mortis, ut abscondantur*, etc., id est, nihil quantumvis occultum latere potest eum qui omnia fecit, et omnia conservat : nam, ut Paulus ait Hebr. IV, 13, « non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus : omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus. » Dei enim visus perspicacissimus cum sit, in ipsis antris latentes peccatores aperte cernit, adeoque severe plectit, ut nullum redintegrandi iudicii locum eis relinquat. De hac Dei perspicacitate etiam occulta cordis penetrante vide quæ cap. X, 4, cap. XXII, 2 et 13, cap. XXIV, 15 notavimus.

NII DEO occultum.

23. NEQUE ENIM ULTRA IN HOMINIS POTESTATE EST, UT VENIAT AD DEUM IN JUDICIUM. — Cum igitur Deus abditissima quæque videat; neque homo peccator aliquid ad Dei iudicium adferre possit novi, quod ille non viderit, non est cur speret retractatum iri iudicium, quod tunc fieri assolet in humano foro, cum nova accedit rerum cognitio, quæ de priori consilio aliquid mutat. Non ergo est ultra in hominis damnati potestate, ut in iudicium Dei rationes novas producturus revertatur. Ex quo profecto efficitur, ut Deus nullo modo iudicium pervertat, cum non sit regressus vel appellatio ab ejus sententia, uti esse deberet, si ulla culpa in jure dicendo sædari posset. Septuaginta ex Hebræo vertunt, *ἐν αὐτῷ ἐπ' ἀνδρα θύσαι ἐν ὁ γὰρ κίριος πάντα ἐφορᾷ*, quoniam super virum non ponet ultra : Dominus enim omnes inspicit : exponunt Græci, quod post mortem non sit amplius in hominis potestate electio agendorum. Symmachus, *ἐν γὰρ ἐπ' ἀνθρώπου κείται ἐν*, non in homine situm est amplius. Quidam vero sic accipiunt, quasi Deus homini non amplius oneris quam debeat, aut quam ipse homo ferre possit, imponeret; sed cum continua series textus de iudiciis agat, de iisdem explicandum est : nempe hominem non posse Dei sententiam reddere irritam, aut arguere injustitiæ. Et quamvis possemus Deum in jus vocare, ipseque nobis respondere teneretur, et eorum quæ agit reddere rationem, nobisque liceret ad ipsi

Vers. 23. Iudicium Dei immutabile et irrefragabile.

resistendum os aperire, id tamen nihil profuturum : nam tandem rationibus et calculis diligenter subductis inveniatur Deus nos nequaquam nimis et præter æquum premere. Cur? quia peccata nostra ipsi penitus cognita sunt, et ita explorata, ut castigationis etiam, quam meremur, mensuram exacte norit; quæ delicta minime excedit, adeo ut Deus necessario justificetur in semetipso, et semper vincat cum judicari. Caveamus igitur nobis hoc sumere, ut litem adversus ipsum suscipiamus: quamvis enim speciosam causam eorum hominibus habeamus, quando coram Deo comparandum erit, in iis omnibus quæ objicere et in medium adferre volumus confusi erimus.

Vers. 24. **24. CONTERET MULTOS ET INNUMERABILES, ET STARE DEUS PRO TYRANNIS ALIOS PRINCIPES SUBSTITUIT.**

24. CONTERET MULTOS ET INNUMERABILES, ET STARE DEUS PRO TYRANNIS ALIOS PRINCIPES SUBSTITUIT. — Hæc contra principes et tyrannos dicuntur, quorum Deus non accipit personam: de quorum numero putat esse Jobum, quem hoc loco et hac oratione præcipue pungit Eliu: ait igitur in Deo eam esse potentiam, eam in tyrannos virosque opibus atque auctoritate principes libertatem, ut illos momento temporis de solio depellat; et alios eorum loco cum eadem aut etiam majore auctoritate sufficiat. Quod accidisse affirmat Jobo, aut illi eventurum esse minatur. Contigisse porro hæc aliquando ante Jobi sæculum verisimile est, licet id ignoremus. Aliis deinde temporibus sic accidit frequenter, ut laboris videatur otiosi id velle confirmare. Porro hæc non solum in tyrannos et principes sæculares dicuntur qui potestate sua abutuntur, verum etiam in malos pastores et iniquos sacerdotes in primis quadrant, a quibus sacerdotium auferendum significatur. Quem sensum D. Hieronymus ex illis verbis elicit hanc comminatoriam sententiam illustrans exemplis de Heli et Samuele, de Saule et Davide, de Judæorum populo et gentium, quorum alios de sua dignitate dejecit, alios eis successuros excitavit. Aliquam incuriam saltem leviolem circa oves gubernandas incurrit olim episcopus Ephesinus, juxta illud Apoc. II, 4: « Charitatem tuam primam reliquisti, » hoc est, interprete Hugone, reliquisti tuam illam pristinam diligentiam in tuis gregibus pascendis, quamvis in tuis moribus gubernandis laudabilem te exhibeas: quam igitur poenam illi Deus comminatur?

Deus a malis sacerdotibus auferit sacerdotium, et in meliores transfert.

Dignitas amissio debet igna vi pastoris supplicium.

Negligentes prælati officio spoliandi.

Verissimum igitur fuit illud oraculum Eliu de divina providentia dicentis: « Coateret multos innumerabiles, et stare faciet alios pro eis. » Quibus verbis non solum multitudinem negligentium prælatorum exaggerat vocando *innumerabiles*, sed

etiam potentiam et opes, vocando *multos*. Non enim sensus est fuisse multos numero, sed fuisse fastu et majestate præcellentes, ut Pineda noster advertebat; nihilominus eos omnes ait a Deo deturbandos, neque defuturos, qui ex pulvere assumpti in eorum locum excitentur; causam vero tanti supplicii fuisse, quia oves non pascabant, sed perdebant, quas ad clamores apud Deum querelarum plenos excitandos sua perversa dominandi libidine provocabant, id quod significat dum paulo post subdit cap. XXXIV, 28: « Ut pervenire facerent ad eum clamorem egeni, et audiret vocem pauperum. » Hoc infortunium vaticinatus est David Judæ proditori *Psalm. CVIII, 8*: « Episcopatum, inquit, ejus accipiet alter: » quam enim ille indignissimus amisit dignitatem, Matthias dignissimus recepit; scilicet pastoris munere spoliari oportebat eum, qui lupos in dominicum gregem incitabat, et qui divinum illum agnum Christum dominum luporum faucibus ingerebat, non pastoris, sed tortoris munereungebatur. Cæterum Septuaginta locum hunc ita vertunt, ἡ καταλαμβάνων ἀνεξιχνίαστα, ἐνδοξα τε, καὶ ἐξαισία, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμῆς, qui comprehendit non vestigabilia, et gloriosa, et magnifica, quorum non est numerus: in Hebræo est, conterit fortes absque investigatione sive inquisitione. Quod sicut de numero accipi potuit, ita etiam, inquit Pineda, nihil obstat, ut ad occultum Dei judicium nobis incognitum et inexploratum referri possit, q. d. Principum interitus et intereundi causæ in Dei rationario sunt; nos non sumus eorum iudices, sed Deus, quem minime latent: explorata ille habet corda regum inscrutabilia, et mille finibus flexionibusque prava. Quare Deo non opus est more judicium terrenorum inquisitione uti: sunt enim illi creaturæ; multum est in ipsis ignorantia; mediis igitur illis utantur oportet, neque enim divinare possunt. Quia vero omnia Deo patent, ipse homines, etiam non servato ordine, qui hic inferius in judiciis humanis locum habet et servatur, judicabit: cum enim homines aliquem in judicio publico condemnant, modus et forma judiciorum usitata observatur, ita ut tota res vulgo innotescat, elogium et titulus rei divulgatur, ab eo perpetrata crimina cognita sint, et quomodo convictus fuerit declaretur. Sed Dei potentia et auctoritas ejusmodi legibus humanis non est adstringenda: quia conterit sine inquisitione, hoc est, non declarata nobis causa; omnia tamen cum æquitate et justitia facit.

Judas apostolatam amisit.

Deus non tenetur uti forma judicium terrenorum.

Tropologice S. Gregorius lib. XXV *Moral.* cap. VIII, hinc nos ad humilitatem adhortatur dicens: « Hac sententia, qua narratur aliorum erigi, aliorum autem vita confringi, et spes nutritur humilium, et elatio premitur superbiorum, dum et illi bona possunt amittere, de quibus superbiunt, et isti ea percipere, quæ, quia non habebant, contemuntur. Formidemus igitur in his quæ accepimus; nec eos qui illa necdum assecuti sunt despiciamus. Quid enim sumus hodie novimus, quid

Ex aliorum lapsu ad humilitatem erudimur.

autem post paululum possimus esse nescimus; hi vero, quos fortasse despiciamus, et tarde possunt incipere, et tamen vitam nostram ferventioribus studiis anteire. » Hoc nimirum est quod angelus episcopum monet dicens *Apoc. III, 11*: « Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam; » quem locum Rupertus in *Comm.* suis explanans: « Quid est, inquit, istud? » et mox respondens subdit: « Hoc nempe: Tu in humilitate firmo pede consiste, ne moto pede corruas, et corruendo coronam tibi præparatam amittas, et alius in locum tuum succedens illam accipiat, quapropter David rogabat Dominum dicens *Psal. XVI, 5*: *Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vestigia mea.* Et quidem hoc fieri non potest, ut perdat coronam quisquam eorum quos Deus præscivit, et ad coronam prædestinavit: verum tamen et fieri potest, et factum est, ut is coronam perderet, quem Deus ad coronam vocavit vocatione visibili, sive quæ ab hominibus potuit videri. Nam exempli gratia, Judam Dominus ad coronam vocavit apostolicam, quem tamen ad coronam non prædestinavit, quia corona indignum fore præscivit; unde et coronam ejus, scilicet apostolatus honorem, alius accepit, in locum ejus suffectio Matthia, sicut in *Psal. CVIII, 8* scriptum est: *Fiant dies ejus pauci, et episcopatum ejus accipiat alter*, quod B. Petrus de Juda interpretatus est *Actor. I, 20*. Nemo itaque quamdiu certat, multum de corona confidat: quia si omnium præscius Deus te in fine dignum corona fore scit, tu tamen nescis. »

Hinc D. Thomas I, *Quæst. XIII, 6*, disputans an prædestinatio sit certa, cum ex loco Apocalypseos supra citato argumentatus esset, non videri certam, quia corona, quæ est prædestinationis effectus, potest amitti, et ab uno in alium transferri, sicut dicitur in dicto loco Apocalypseos: ad hoc ipse respondens ait dupliciter coronam dici alicujus: uno modo ex divina prædestinatione, quod is sit ab æterno prædestinatus a Deo ad coronam cœlestem; et sic nullus coronam suam amittit, dicente Augustino lib. *De Bon. Persev.* cap. XIV; prædestinationem esse præscientiam et præparationem beneficiorum Dei, qua certissime liberantur quicumque liberantur. Alio modo dicitur corona esse alicujus non ex divina prædestinatione, sed ex merito gratiæ, quam ille habet: quod enim meremur quodammodo nostrum est; sic autem quis potest amittere coronam, perdendo scilicet meritum suum propter lapsum in peccatum mortale. Alius vero coronam illam amissam dicitur accipere, eo quod in locum ejus subrogatur: non enim permittit Deus aliquos cadere, quin alios in eorum locum erigat, secundum illud quod hic ait Eliu: « Conteret multos et innumerabiles, et stare faciet alios pro eis: » sicut in locum angelorum cadentium substituti sunt homines, et in locum Judæorum gentiles. Præclarum hujus rei exemplum habemus in illis 40 mar-

tyribus, quorum natalem martyrii celebrat Ecclesia 9 martii. Substitutus autem in statum gratiæ loco alterius, etiam quantum ad illud coronam accipit illius cadentis, quod de bonis quæ alius fecerat in æterna vita gaudebit: ubi quisque gaudet de bonis operibus tam a se quam ab alio quolibet factis. Ita D. Thomas.

25. NOVIT ENIM OPERA EORUM: ET IDCIRCO INDUCET NOCTEM, ET CONTERENTUR. — Non ignorat Deus quales fuerint futurique sint in posterum hi tyranni ac principes, atque ideo, ut universi administrationi provideat, illos conterit, ut meliores substituat; ideo illorum splendori noctem obducit, et eos qui antea erant gloriosi reddit inglorios, deposita corona, et assumpto gregali atque servili sacco, aut sublatis de viventium numero: id enim valet *nox*, in qua ærumnosum aliquid quocumque in genere significatur. *Inducere ergo noctem* idem est ac inferre mortem, quæ adimit hujus vitæ lucem; vel certe idem hoc loco valet *nox* quod stupor aut ignorantia, quæ excæcant homines quantumvis acutos et solertes, ne quid faciant prudenter, sibi que caveant ab impendente malo, quod indicat S. Thomas ad hunc locum. Septuaginta vertunt, *ὁ γνωρίζων ἀντὼν τὰ ἔργα, καὶ στήθει νύκτα, καὶ τὴν περιωδήσονται*, qui cognoscit eorum opera, et vertet noctem, et humiliabuntur. Santes interpretatur, *cognoscere faciet*: nam *γνωρίζων* tam potest reddi *cognoscens* quam *nota faciens*, utrumque enim hoc verbum significat. Sed ambigua reducenda sunt ad veritatem hebraicam, ideo bene vertit interpret romanus, *qui cognoscit*, quanquam et illud, *qui nota reddidit*, id est, facit ut ab omnibus eorum scelera cognoscantur, sententiam continet non inelegantem, uti et illud quod addit: *Et vertet noctem*, id est, quam cito diem convertit in noctem, tam cito conterentur ab eo improbi: sic in Proverbiis dicitur *Prov. XII, 7*: « Verte impios, et non erunt, » hoc est, citius quam veritas eos peribunt improbi.

26. QUASI IMPIOS PERCUSSIT EOS IN LOCO VIDENTIUM, — id est manifeste percussit eos omnibus videntibus, et justam Dei vindictam cognoscentibus: locus enim videntium locus patens, frequens, celebris, omnium oculis expositus est: significat itaque tyrannos publice a Deo puniri in conspectu omnium, ut eorum supplicium terrori aliis esset et exemplo: cum enim Deus punit peccatores, id non fit eo duntaxat, ut peccata ab illis commissa unusquisque cognoscat, sed ut omnes inde exemplum capiant, juxta illud *Isai. XXXVI, 9*: « Cum feceris judicia tua in terra, justitiam discent habitatores orbis. » Non frustra igitur ait Deum percussisse impios *in loco videntium*, id est in oculis hominum, quo admonemur, ut attentiores nos præbeamus ad diligenter notanda et observanda Dei judicia: magna sane est hæc gratia, quam nobis concedit, cum nos aliorum damno vult erudire; si autem tunc claudimus oculos, et stupidi sumus, quis excusationi locus erit? Quo-

Quomodo
possimus
perdere
coronam
nobis
præpara-
tam.

Vers. 25.
Deus ty-
rannos
conterit
ut melio-
res prin-
cipes substi-
tuat.

Nox sym-
bolum
calamita-
tis et
ignorantia.

Vers. 26.
Locus viden-
tium
quis.

Quomodo
quis ac-
cipiat co-
ronam
alterius.

tiescumque igitur Deus peccatores punit, attendat unusquisque pro parte sua, et communem inde instructionem capiat, ne flagellorum istorum fructus in se pereat: certe si ex eo quod Deus nobis ante oculos ponit ad nostrum fructum et utilitatem applicaremus, unius castigatio ad sexcentorum instructionem prodesse posset; sed quoniam instructiones et documenta, quæ Deus nobis proponit, sine fructu præteriri sinimus, et ea negligimus, unusquisque suo ordine vocatur, et singuli nos sistamus oportet. Unde sequitur:

Vers. 27. 27. QUI QUASI DE INDUSTRIA RECESSERUNT AB EO, ET PESSIMI SONT QUI NOLUNT INTELLIGERE UT BENE AGANT.

OMNES VIAS EJUS INTELLIGERE NOLUERUNT. — Taxat eos qui prudentes et scientes Dei legem neque servare neque intelligere voluerunt; sed ignorantiam affectant, ne vitam corrigant, ultroque supprimunt omnem delectum boni et mali, quia meliores esse nolint: scimus rationem ad bene agendum hominibus ducem esse; eam reprobi fugitant, ne vitam suam in melius corrigere cogantur. De talibus autem S. Dionysius Areopagita *Eccles. Hier.* cap. III, loquens: « Impudenter, inquit, salutarem divinæ cognitionis disciplinam repudiant, eloquisque sacris exitiose prorsus obstrepunt, ὁδούς σου εἰδέναι αὐ βούλομαι, vias tuas scire nolo; quibus propterea jure meritissimo Dominus vicissim his verbis repulsam minatur *Ose. IV, 6*: « Quia tu scientiam repulisti, repellam te, » quod extremum est exterminium, et malorum omnium gravissimum. Hujusmodi homines aptissime Apostolus *Ephes. IV, 19*, vocat *desperantes semetipsos*: in Græco est ἀπολογητικῶν; D. Hieronymus vertit *indolorios*, qui videlicet de nequitia et maleficio nullum dolorem concipiunt. Et quoniam placuit semel gnaviter fieri impudentes, non pseudothyro, sed apertis januis omnes intromittant voluptates; et male agendi consuetudine non feruntur in malum, sed ruunt: « Quibus, ait S. Paulinus *epist. 7 ad Sever.*, dulce est quod amarum, et turpe, quod castum, et hostile quod sanctum. » Quare non miror, quod cum in suum et aliorum exitium desperata mente rapiantur, D. Apostolus eos nominavit *desperantes seipos*, ut qui medicinam omnem respuant et proculcent: loquitur enim de illis qui non solum præcepta Dei violant, sed etiam perfidi sunt, et religionem contemnunt, et numen abnegant, qui non indebitas sceleribus suis penas luent.

Vers. 28. 28. UT PERVENIRE FACERENT AD EUM CLAMOREM EGENI, ET AUDIRET VOCEM PAUPERUM. — Hic Elii speciem peccatorum notat, quam Deus in hominibus punit, et quidem omnium maxime evidentem: cum enim violentiæ committuntur, alienæ opes diripiuntur, et qui affliguntur, omni ope et auxilio humano destituuntur, ad Deum clamant, querelæ audiuntur, unumquemque ipsorum commiseratio capit, sed in primis Deum, qui voces eorum non gravate audit, et ulciscitur injurias. Neque enim inultos relinquet eos, qui injuste pauperes afflixerint et vexarint; verum quidem est

tyrannos ad male agendum audaciam et licentiam sumere, cum vident pauperes omni præsidio destitui, neminem iis opitulari, cognatis et amicis carere; quæ causa est, cur se ad omne scelus projiciant, et quidlibet sibi licere putent. Sed diligenter notemus dici Deum ipsorum causam suscipere, atque ita, quo magis pauperes omnibus injuriis, nemine ipsis opem ferente, expositi fuerint, eo majorem Deus se ostendet ipsorum curam gerere, ut illos ulciscatur. Et quamvis pauper injuriam sibi patienter ferat, clamor tamen ejus ad cælum perveniet, isque a Deo exaudietur. Quod sane pauperibus debet esse maximo solatio, quod se videant in Dei protectione esse; et si ipsos improbi vexent et affligant, Deum tamen iis invigilare, et tandem ostensurum, se nunquam illos oblivioni tradidisse. Vide quanti pauperem Deus faciat: clamavit ille, et exaudietur: gerit scilicet secum paupertatem, cujus in gratiam Deus majestatis se inclinat. Hinc illud egregie dictum a S. Ambrosio *Apolog. cap. XI*: « Bona paupertas, quæ si thesaurum non habet pecuniæ, habet tamen thesauros sapientiæ et scientiæ. Nolite filii vilem despiciere paupertatem: *Pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum, Psalm. XXXIII, 7*. Nolite quasi magnis invidere divitiis: divites eguerunt, et esurierunt: » sic ille. Cæterum pauperes hic vocantur non tam pecuniis egeni, quam omni auxilio et robore destituti. Ait ergo istiusmodi tyrannos usque eo immites et crudeles erga pauperes se exhibere, ut Deus pauperibus subsidio adesse decernat, et acriter in tyrannos istos animadvertere, sicut ait David *Psalm. IX, 13*: « Quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est; non est oblitus clamorem pauperum. Quoniam non in finem oblivio erit pauperis: patientia pauperum non peribit in finem. » Ad quem Psalmi locum vide quæ annotavimus tom. I *Expos. Patr. Græc. in Psalm.*, item ad *Psalm. XI, 6* et *Psalm. XXXIII, 7* et *Psalm. XL, 2*: quæ omnia hunc locum illustrant.

29. IPSO ENIM CONCEDENTE PACEM, QUIS EST QUI CONDEMNET? EX QUO ABSCONDERIT VULTUM, QUIS EST QUI CONTEMPLATUR EUM ET SUPER GENTES ET SUPER OMNES HOMINES? — Quoniam de supplicio impiorum egit, et præc. vers. salutem quoque piorum attigit, apte utrumque hoc versu conjungit, docens in Dei potestate esse et pacem facere, et bellum inferre, et perdere, et servare, ita ut nemo possit eam pacem et salutem impedire, quam attulerit ipse; nemoque illam calamitatem depellere, quam ipse conflaverit. Eadem doctrina, licet aliis verbis *Apoc. III, 7* et *Isai. XXII, 22* traditur: « Qui aperit, et nemo claudit: claudit, et nemo aperit: » hanc enim pacem firmissimam Christus mundo reliquit dicens *Joan. XIV, 27*: « Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis, » quam scilicet nulla vis, nulla tanta mundi et inferni potentia infringere ullo modo aut debilitare potest. Dicit enim non

Deus pauperum ad se clamantium injurias ulciscitur.

Vers. 29. Pacem quam Deus dat nemo potest infringere.

potest, quam tuta et tranquilla sit ea pax, quæ optimorum consiliorum conscientia et Dei subsidio nititur; contra vero illud exitium insanabile, cum se nobis Deus immutat, et a nobis multum absconditur, ut dicit Eliu. Quod quidem perditum mores et sceleris conscientia comparat. Absconditio autem vultus signum iræ, sicut ostensio benignitatis: quam observasse videtur, qui dixit *Psalm. LXXXIX, 4*: « Ostende faciem tuam, et salvi erimus. »

Absconditio vultus est signum iræ.

ET SUPER GENTES ET SUPER OMNES HOMINES. — Clare significat, hanc tutam et integram salutis conservationem non solum homines singulos, sed etiam civitates et regna, provincias atque nationes a Deo habere; ita ut incolumitas reipublicæ et felix ejus status Deo in primis sit acceptus referendus; et ob eam rem dicebat David *Psalm. CXLVII, 1*: « Lauda Jerusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion. Quoniam confortavit seras portarum tuarum; benedixit filiis tuis in te. Qui posuit fines tuos pacem, et adipe frumenti satiat te. » E contrario vero si Deus rempublicam non respiciat, sed vultum abscondat, in eas ingruent calamitates, quæ nullis consiliis dimoveri possint. Quam utilissimam doctrinam ut facilius disceret Jeremias, et aliis traderet, jussit eum ire in domum figuli; ubi vidit figulum dissipantem vas quod in manibus habebat, et deinde ex eodem luto aliud sicut placuerat ei facientem; ac deinde Deus hoc Jeremiæ reddidit responsum *cap. XVIII, 6*: « Numquid sicut figulus iste non potero vobis facere domus Israel, ait Dominus? Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israel. Repente loquar adversum gentem et adversus regnum, ut eradicem, et destruam et disperdam illud, etc. Et subito loquar de gente et de regno, ut ædificem et plantem illud, » etc. Salus igitur et incolumitas potius officii muneribus quam copiarum præsiidiis præstabitur. Neque ulla major regni ruina est quam rex iniquus, qui Dei iram improbis suis facinoribus provocare non dubitat; quapropter sequitur:

Vers. 30. Permittit Deus tyrannum regnare propter peccata populi.

30. QUI REGNARE FACIT HOMINEM HYPOCRITAM PROPTER PECCATA POPULI. — « Facit (id est permittit, scilicet Deus) regnare hypocritam, » id est principem tyrannum, qui sub purpura et tiara corruptos et pueriles mores et effeminatum animum gestet; sicque illudat populis suæ curæ commissis: significant enim hypocritæ non dissimulatores modo, sed etiam illusores, de quibus Isaias ait *cap. XXVIII, 14*: « Audite verbum Domini viri illusores, qui dominamini super populum meum. » Magnum sane Dei supplicium est, et in scelerum pœnam populis inflicium, cum permittit eis sceleratos principes præesse: nam, ut bene Origenes *hom. 4 in Judic.* annotavit, « non semper princeps populi et Ecclesiæ iudex per Dei arbitrium datur; sed ut merita nostra deposcunt. Si mali sunt actus nostri, et operamur malignum in conspectu Domini, dantur nobis principes secundum

cor nostrum; » et statim rem confirmat ex illo oraculo *Ose. VIII, 4*: « Ipsi regnaverunt, et non ex me: principes exstiterunt, et non cognovi; » quod de Saule interpretatur, « quem, inquit, ipse Dominus regem fieri jusserat; sed quoniam non secundum voluntatem Dei, sed secundum peccatoris populi meritum fuerat electus, negat eum sua voluntate vel consilio constitutum. » Idem Origenes *lib. IX in Rom.* paulo post initium ad illa verba ex *cap. XII*: *Quæ sit voluntas Dei*, etc., distinguit voluntatem beneplacentem et irascentem: « Dei, quidem, inquit, voluntas semper bona est; sed non semper ejus bona voluntate dispensari meremur, neque beneplacita et perfecta, v. g. Ut ungeretur Saul in regem fuit quidem voluntas Dei, sed non beneplacita, neque perfecta: irascens enim paupulo, qui recusaverat Deum habere super se regem, regem eis hominem jussit institui. » Divus similiter Augustinus *in Psalm. XXXI* sub initium: « Saul, inquit, rex non ad permanendum electus fuit a Domino, sed secundum populi cor durum et malum datus ad eorum corruptionem, non ad utilitatem, secundum illam sententiam: *Qui regnare fecit hominem hypocritam propter perversitatem populi.* » Idem sanctus Doctor *lib. V Contr. Julian.* *cap. III* vocat Saulem *pœnam peccantium*, hoc est, datum in pœnam iis qui Samuelem contempserunt, et regem postularunt. D. Cyprianus *epist. 38 ad Rogat.* locutus de peccato populi Samuelem contemnentis, « ut hoc, inquit, ulcisceretur Dominus, excitavit eis Saul regem, qui eos injuriis gravibus affligeret, et per omnes contumelias et pœnas superbium populum calcaret et premeret, ut contemptus sacerdos de superbo populo ultione divina vindicaretur. »

Duplex Dei voluntas, beneplacens et irascens.

Saul datus rex ad corruptionem populi, non ad utilitatem.

Saul pœna peccantium

S. Sixtus III, Pontifex Maximus in *lib. De Divit.* « bonum definit, quod a Deo principium sumpserit; non bonum vero, cujus exordium non Dei dignatione, sed humana præsumptione censeatur, » et exemplo rem ostendens: « Ut rex, inquit, Israel, quem non tam Dei voluntate quam populi pravitate legimus ordinatum. » Ubi etiam significat male petitem regem in male petentis populi vindictam divinitus concessum. Clemens Alexandrinus *lib. III Pædag.* *cap. IV*: « Per Samuelem, inquit, prophetam verbum protestans, petenti regem populo non humanum pollicetur; sed quemdam insolentem minatur tyrannum libidini et voluptati deditum. » Tyrannum autem si non in potestate, saltem in usu potestatis, quis dubitet in vindictam populi institutum? Clarius olim Deus *Ose. XIII, 11*: « Dabo, inquit, tibi regem in furore meo, et auferam in indignatione mea. » Quem locum licet alii de aliis regibus Israel interpretentur; tamen Rupertus mihi videtur ad litteram de Saule interpretari, quem Deus regem dedit in furore suo, ut populum injuste postulantem justissime puniret: et abstulit in indignatione sua, ut de ipso iniquo punitore æquissime ulcisceretur. Unde D. Hieronymus addit,

Boni et non boni definitio S. Sixti.

Saul populi tyrannus in vindictam.

Deus iratus Saulem regem facit.

pessimos reges male petentibus in furore datos : « Non quod Dominus, inquit, tales eos voluerit habere reges; sed quod dimiserit eos voluntatibus suis; ut comedentes et incrassati carnibus nausearent, et evomerent per nares suas, et odisse inciperent eos, quos tanto studio sequebantur. » Nec mirum, reges Israel datos a Deo in pœnam populi, cum de aliis quoque regibus Patres universales loquantur, idque pariter testentur: permittuntur enim a Deo etiam in aliis populis fieri mali reges, ut sub iis mali subditi puniantur. D.

Reges a Deo in pœnam vel utilitatem constituuntur. *Irenæus lib. V, cap. XIV* : « Cujus, inquit, jussu homines nascuntur, hujus jussu et reges constituuntur; apti his qui in illo tempore ab ipsis regantur: quidam enim illorum ad correctionem et utilitatem subjectorum dantur et conservationem justitiæ; quidam autem ad timorem et pœnam, et increpationem; quidam autem ad illusionem, et contumeliam, et superbiam. » D. Gregorius lib. XXV *Moral. cap. XIV* expendens illud: *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi*, illum hypocritam interpretatur Antichristum, « qui sanctitatem simulat, ut ad iniquitatem trahat; » et statim ad rem præsentem: « Nullus, inquit, qui talem rectorem patitur, eum quem patitur accuset, quia nimirum sui fuit meriti per-versi rectoris subjacere ditioni: culpam ergo proprii magis accuset operis quam injustitiam gubernantis. » In quam sententiam late spatiaur D. Isidorus Hispalensis lib. III *Sentent. cap. XLVIII*, ex verbis Apostoli *Rom. XIII, 1*: « Non est potestas nisi a Deo, » recte colligit bonam malamque potestatem a Deo ordinari: « Sed bonam, inquit, propitio malam irato; » et ulterius pergens: « Reges, inquit, quando boni sunt, muneris est Dei; quando vero mali, sceleris est populi. Secundum enim meritum plebium disponitur vita rectorum; » quod probans ex Jobo et Osea citatis concludit: « Irascente Deo talem rectorem populi suscipiunt, qualem pro peccato merentur. »

Antichristus hypocrita.

Bona et mala potestas a Deo ordinatur. Huc spectat illa Dei comminatio *Zach. XI, 16*: « Ecce ego suscitabo pastorem in terra, qui derelicta non visitabit, dispersum non queret, et contritum non sanabit; et id quod stat non enutriet; et carnes pinguium comedet, et ungulas eorum dissolvat. O pastor et idolum derelinquens gregem, gladius super brachium ejus, et super oculus dexterum ejus. » *Suscitabo*, inquit, id est, suscitari, et vires ad regnandum assumere permittam, *qui derelicta non visitabit*, hoc est lassa et ægrotantia pecora, quæ inter ambulandum reliquum gregem assequi non valent, certo loco relinquuntur a pastoribus, et postmodum requisita cæteris adjunguntur. *Contritum* vero vocat oves, quæ pedes fractos aut luxatos habent; *id vero quod stat*, hoc est, quod subsistit, et ambulare nequit, cui necesse est ut cibus adferatur a pastore; vel certe significat juxta Septuaginta integras et sanas oves. Porro cum subdit: *Ungulas eorum dissolvat, robusto pede diffindet unguilas, ut incedere non valeant. O*

Malus pastor gregis pernicius est.

pastor et idolum, nimirum qui non regis, sed pervertit populum, et adorari vis quasi Deus, *gladius super brachium ejus*. Dei ultio contra fortitudinem et potentiam ejus insurget, ut ad nihilum tandem redigatur: neque id tantum, sed *contra oculus dexterum ejus* veniet, hoc est, omnem in administrandis rebus providentiam perdet, et in nihilum recident omnia ejus consilia tanquam infatuata. Et vero quamvis de Antichristo hæc sint a Deo dicta; de iniquis tamen cæteris pastoribus et rectoribus vere etiam accipi possunt: permittit enim aliquando Deus, ut hi in pastores ac principes assumantur, quos novit certissimam luem et perniciem subditis esse allaturos; qui cum pastores dicantur, idola verius sunt extrinsecus præsulum imaginem præ se ferentia, intus vero vana et inutilia sunt idola. An non tu hos idola dixeris, qui oculos habent, et non vident; aures, et non audiunt? Dicam clarius, qui detestanda et publica flagitia dissimulant; qui veritatem moniti audiri nolunt. Narrat Anastasius *Quæst. XV, tom. I Bibl. Patr.* illustria duo exempla huc pertinentia, nec dissimulanda: « Quando Phocas tyrannus factus fuit imperator, et per Bonosum lictorem eas cepit facere sanguinis effusiones; quidam monachus in civitate Constantinopolitana, vir sanctus, et qui ad Deum magnam habebat fiduciam, cum Deo disceptabat dicens in simplicitate: *Domine, cur eum fecisti imperatorem?* deinde cum permultis diebus hoc dixisset, vox ad eum venit a Deo dicens: *Quoniam non inveni pejorem.* Fuit etiam quedam alia civitas in Thebaide iniqua, in qua vir quidam perniciosissimus angeli monitu electus est episcopus, qui ob id cepit apud se esse elatus et sibi valde placere. Accedens autem angelus Domini ei dicit: *Cur superbis, et magnifice tibi places, o infelix? Revera non tanquam dignus sacerdotio factus es episcopus; sed quia hæc civitas tali digna erat episcopo.* » Subdit deinde Anastasius: « Quamobrem quando videris indignum aliquem principem et episcopum, ne mireris, neque Dei accuses providentiam, sed disce, et crede, quod propter nostras iniquitates tradimur ejusmodi tyrannis, et ne sic quidem a malis abstinemus. »

Malus pastor idolum est.

31 et 32. QUILA ERGO EGO LOCUTUS SUM AD DEUM, Vers. 31
TE QUOQUE NON PROHIBEBO: SI ERRAVI, TU DOCE ME: et 32.
SI INIQUITATEM LOCUTUS SUM, ULTRA NON ADDAM. — Postquam Eliu longiorem de Deo sermonem instituisset, ne minus urbane aut nimis insolenter egisse videretur, quasi in judicio constitutum permittit Johum interloqui, ut si quid minus vere aut caute dixisse existimetur, illud aut retractet, aut explicet. S. Gregorius lib. XXVI *Moral. cap. 1*, in his verbis Eliu notat indolem doctorum superbiorum dicens: « In locutionibus suis hoc arrogantes viri habere inter alia proprium solent, quod ab auditoribus suis, ne quid fortasse inordinatum dixerint, tunc requirunt, cum se laudabiliter aliquid dixisse cognoscunt: hæc videlicet faciunt, non quo de dictis suis ambigant; sed quo ab

Superbiorum doctorum ingeniam et fraus ut se corrigant, cum be-

ne se di-
xisse
sciunt.

audientium iudicio favores quærant. Nam inveniri facile poterunt, quo animo percunctantur, si quisquam cum eorum bona laudat, etiam mala reprehendat: certum quippe est, quia sicut inflantur laudibus; ita correctionibus inflamman- tur, et a quolibet se vel juste reprehendi despi- ciunt; moxque in malis suis fomitem defensionis exquirunt, » etc.

Vers. 33.

33. NUMQUID A TE DEUS EXPETIT EAM, QUIA DISPLI- CUIT TIBI? TU ENIM CŒPISTI LOQUI, ET NON EGO: QUOD SI QUID NOSTI MELIUS LOQUERE. — Hic versus valde obscurus est, quod illius relativi *eam* non constet quodnam sit antecedens, neque illius verbi *dis- plucuit* quodnam sit suppositum; ut igitur hæc sensum congruentem reddant, intertextis quibus- dam verbis aliis procul dubio explenda sunt. Paulo ante vers. super. *iniquitatem nominaverat, quam respicere videtur relatiivum eam, ut sensus Elii sit: Numquid a te, o Job, expetit Deus ini- quitatem, seu ut inique sentias, iudices, et loqua- ris de Deo, quia ipse displicuit tibi, justo suo iudicio flagellans te? q. d. Extreme Deo displicet hæc tua obmurmuratio, qua adversus Deum cœpisti obloqui: ita Tirinus noster. Vel etiam hoc sensu exponi potest, q. d. An Deus exquirat, exi- git, exposcit a te iniquitatem, ut propterea tibi velut injustus postulator tantopere displiceat? ita Joannes a Jesu Maria. Vel denique sic, ut sit sensus: Quia Deus tibi displicuit, et ejus de te iudi- cium et vindicta, ideo inique de Deo sentis et lo- queris; hanc autem iniquitatem non exigit a te Deus, sed reprobatur, et condemnat, q. d. Cave ne me refellendo ut iniquum ipsemet sis in Deum iniquus: etiamsi enim ego in verbis prædictis locutus essem aliquam iniquitatem aut falsitatem, quæ merito esset redarguenda, illam tamen non expeteret a te Deus, non te requireret fieri iudicem meum et reprehensorem, non quæreret ipse per te vindicari de mea falsitate, eo quod ipse Deus tibi displicuit, quia ipsum Deum exosum habuisti, simulque iudicia ejus exsecratus es, quemadmodum tuis verbis blasphemis satis indi- casti. Unde cum tu prior illum oderis, et ad- versus eum blasphemaveris, non cupit Deus per te corrigi aut redargui, etiamsi quid ego falsum dixerim: nec ad eam rem tu videris idoneus, qui Deum tibi non placere, et male contentum te esse de ejus iudiciis aperte satis jam ante demonstrasti: tu enim cœpisti hanc disputationem: tua verba blasphema et impia, quæ ab initio dis- putationis hucusque loqui non desiisti, me ad loquendum compulerunt propter zelum justitiæ Dei, quam tu blasphemasti. Non autem ego prior incepti et memetipso hanc disputationem, sed co- actus et quasi invitatus loquor quæ loquor; unde etiamsi quid erroneum loqui me contigerit, ero ego plus quam tu excusabilis; imo in te potissi- mum culpa mei quoque errati recidet, qui me tuis impiis sermonibus ad loquendum cogis. Nilominus si quid melius, verius aut certius tu*

Deus non
expetit
iniquita-
tem.

noveris quam quæ ego jam dixi, aut quo putes te posse destruere ea quæ jam dixi, conceditur tibi locus eloquendi et meliora proferendi. Sep- tuaginta legunt, μή ἀπό σου ἀπορία αὐτήν, ὅτι σὺ ἀπώ- σασ; ἔτι σὺ ἐλέγη, καὶ οὐκ ἐγὼ· καὶ τί ἐγὼς, λάλησον, numquid a te reddet eam, quia tu expelles? quoniam tu eliges, non ego: quod si nosti melius, loquere. Nonnulli codices et Polychronius habent, ἔτι ἀπώ- σασ, et S. Augustinus, quia repulisti. Scholiastes videtur legisse, ἔτι μή ἀπώσασ, quare ne repellas: ita enim interpretatur, nonne tu debes reddere vices sermonum meorum? Ne igitur repellas, sed redargue quæ dicta sunt. Tuum enim est eligere et iudicare, utrum bene an secus dixerim, non autem meum, qui dixi. Si quid ergo, inquit, nosti, aut habes quod opponas, profer et loquere; loquitur autem in iudicio qui causam suam tuetur sive per se sive per advocatum. Tacet, qui seipsum non defendit, qui causam suam deserit, et indefensam re- linquit.

34 et 35. VIRI INTELLIGENTES LOQUANTUR MIHI, ET VIR SAPIENS AUDIAT ME: JOB AUTEM STULTE LOCUTUS EST, ET VERBA ILLIUS NON SONANT DISCIPLINAM. — Vers. 34 et 35.

Elii significat se de Jobo tanquam de amente et stolido nihil curare, neque cum illo ulterius verba facere velle. « Dignatus videlicet, inquit S. Gregorius, si Jobus loqui præsumeret, qui quasi ejus intelligere verba non posset: et quia non solum ad loquendum, sed etiam audiendum indignum fuisse indicavit, ait: Vir sapiens audiat me, ac si diceret: Huic loqui injuste conceditur, qui etiam audire verba sapientum non meretur. Porro Elii B. Jobum stulte ac sine disciplina locutum credidit: quia justum se in suis operibus fuisse memoravit. Et verum fortasse Elii diceret, si ea quæ B. Jobus de seipso narraverat, non de illo hæc eadem disciplinæ auctor æstimasset. Innocentem enim Jobus se asserit flagellatum, quem Deus etiam perhibuit frustra percussum. Quid ergo vox percussi superbum sonuit, quæ a sententia ferientis nullatenus discrepavit? Incaute sunt humiles, qui se mendacio illaqueant, dum arro- gantiam vitant; imo mentiendo superbiunt, qui contra veritatem se erigunt, quam relinquunt: qui enim necessitate cogente vera de se bona lo- quitur, tanto magis humilitati jungitur, quanto et veritati sociatur. » Ita S. Gregorius lib. XXVI. Moral. cap. III.

Elii de
Jobo tan-
quam
stulto et
indisci-
plinato
loquitur.

36 et 37. PATER MI, PROBETUR JOB USQUE AD FI- NEM: NE DESINAS AB HOMINE INIQUITATIS. QUIA ADDIT SUPER PECCATA SUA BLASPHEMIAM, INTER NOS INTERIM CONSTRINGATUR: ET TUNC AD JUDICIUM PROVOCET SER- MONIBUS SUIS DEUM. — Vers. 36 et 37.

Deum appellat Patrem; unde Chaldaeus addit: Qui es in calis, cujus honorem, uti decet filium, tueri admittitur Elii; obsecrat ergo Deum, cædat Jobum usque in finem vitæ, si in culpa persistat, vel usque ad finem sceleris, si desistat: Ne desinas, inquit, ab homine iniquita- tis, hoc est, familiari phrasi hebraica, ab homine iniquissimo cædendo, affligendo et excruciendo:

Elii vult
Jobum a
Deo am-
plius fla-
gellari in
finem.

Quantam Eliu
aberret a
judicio

qui supra omnia peccata sua priora, quæ ante plagam istam commisit, etiam nunc adjicit apertam blasphemiam, imputando videlicet Deo injustitiam, perinde quasi non suffecerint priora illa tam multa et tam magna peccata, quæ ante commiserat, nisi hunc horrendum illud blasphemiam scelus adjecisset. En quam enormiter aberrat Eliu, et quam vehementer pia, ut putat, mente præcipitat: accusat Jobum et pro peccatis suis flagella meruisse, et post flagella blasphemando pec-

casse. Longe vero aliter Dominus judicat, qui et frustra flagellatum insinuat, et bona duplicia post flagella retribuit, uti cap. XLII videbimus: pœna enim debetur culpæ, non præmium. Concludit autem facta ad circumstantes apostrophe: *Inter nos interim constringatur*, id est nostrum omnium communi calculo et judicio condemnetur Jobus, et falsitatis ac blasphemiam reus declaretur: hoc solum jam postulo: tum per me licet, provocet ad divinum tribunal quamdiu lubebit.

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit Eliu falso accusare Jobum, quasi dixisset, Deo cordi non esse pios præ impiis: docetque, si non Deo, certe ipsi homini, et pietatem prodesse et impietatem obesse plurimum.

1. Igitur Eliu hæc rursus locutus est: 2. Numquid æqua tibi videtur tua cogitatio, ut diceres: Justior sum Deo? 3. Dixisti enim: Non tibi placet quod rectum est: vel quid tibi proderit, si ego peccavero? 4. Itaque ego respondebo sermonibus tuis, et amicis tuis tecum. 5. Suspice cælum et intueri, et contemplare æthera quod altior te sit. 6. Si peccaveris, quid ei nocebis? et si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum? 7. Porro si juste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? 8. Homini, qui similis tui est, nocebit impietas tua: et filium hominis adjuvabit justitia tua. 9. Propter multitudinem calumniatorum clamabunt: et ejulabunt propter vim brachii tyrannorum. 10. Et non dixit: Ubi est Deus, qui fecit me, qui dedit carmina in nocte? 11. Qui docet nos super jumenta terræ, et super volucres cæli erudit nos. 12. Ibi clamabunt, et non exaudiet, propter superbiam malorum. 13. Non ergo frustra audiet Deus, et Omnipotens causas singulorum intuebitur. 14. Etiam cum dixeris: Non considerat: judicare coram illo, et exspecta eum. 15. Nunc enim non infert furorem suum, nec ulciscitur scelus valde. 16. Ergo Job frustra aperit os suum, et absque scientia verba multiplicat.

Vers. 1
et 2.

Eliu fal-
sas Jobo
impingit
calum-
nias.

1 et 2. IGITUR ELIU HÆC RURSUM LOCUTUS EST: NUM-
QUID ÆQUA TIBI VIDETUR TUA COGITATIO, UT DICERES:
JUSTIOR SUM DEO? — Instimulatus acrius Eliu, quia
a Jobo se contemni arbitrabatur, in illum non mi-
nus quam ante impatienter invehitur, et quædam
objicit impia atque stulta, quæ aut ipse fingit,
aut ex verbis Jobi male ratiocinando componit;
quæ dum sapienter confutare se putat, impie ipse
et insipienter agit. Notat ergo in primis Jobum
blasphemiam, quod dixerit se Deo justiozem esse.
Sed ubi hoc dixerit Jobus non habemus, neque
ostendere potest Eliu, et est sine dubio longe fal-
sissimum; unde tamen aut malitiose aut insipien-
ter illud intulerit exploremus. Potuit videlicet Eliu
tum ex variis Jobi assertionibus prave intellectis;
tum ex constanti Jobi asseveratione, qua se inson-
tem esse, et a Deo absque culpa cædi defendit,
sensus istiusmodi deducere: eo quippe ipso,
quod Jobus sine delicto se plecti affirmavit, visus
est Eliu sicut et primis certatoribus Deo notam in-

Eliu pra-
vus ver-
borum
Jobi in-
terpres.

justitiæ impingere, ac proinde se Deo, uti minus
justo, aut certe injusto, anteferre. Dixerat enim
Jobus cap. XIX, 6, aut dixisse videbatur, se justum
esse atque innocentem, et tamen a Deo injuste pu-
niri: « Saltem nunc intelligite, quia Deus non
æquo judicio afflixerit me; » et cum Jobus cupere
se dicebat venire cum Deo in judicium cap. XXIII,
3, ostendere videbatur justiozem esse suam quam
Domini causam. Sed hæc, ut suis locis et proxime
præced. capit. docuimus, sensum habent modes-
tum ac pium. Quando enim Jobus de sua justitia
locutus fuit, huc spectavit, ut ostenderet, se non
secundum peccata puniri, nec improbum judican-
dum esse, eo quod a Deo gravius quam reliqui
homines affligeretur: nam superius aliquoties de-
claratum fuit Deum affligentem homines non sem-
per hoc spectare, ut ipsorum peccata puniat; sed
velle ipsorum patientiam probare, quomodo Jo-
bo accidit, cum Deus Satanæ laxavit habenas. Non
enim hoc eo factum est, quod Jobus vias suas de-

Job opti-
me de-
fendit
justitiam
suam.

pravasset, aut magnis criminibus iram Dei provocasset; minime: sed quamvis Satan non inveniret quid in illo reprehenderet, potestatem tamen ipsum cruciandi obtinuit. Ergo causa Deo proposita in Jobo sic affligendo non fuit, quod Deus ipsi infensus esset; sed hoc pacto voluit ejus patientiam probare, ut nobis speculi loco esset. Jobus igitur recte contendit, cum asseruit se minime propter peccata, sed alia de causa sic afflictum fuisse.

Vers. 3. 3. DIXISTI ENIM: NON TIBI PLACET QUOD RECTUM EST: VEL QUID TIBI PRODERIT SI EGO PECCAVERO? — Neque illud uspiam a Jobo dictum fuisse reperietur, sed operæ pretium est intelligere quid his verbis Eliu calumniatur, ut ubi calumniæ ansam repererit demonstremus; calumniatur autem Jobum Dei abnegasse providentiam, neque probis consulere, neque in improbos animadvertere, neque ullam utrorumque curam gerere; et propterea dicit: « Dixisti enim: Non tibi placet quod rectum est, » etc., id est, neque ad te, o Deus, pertinet quod rectum faciam, neque quod peccem; utrumque parum attendis, quod nihil emolumenti nihilque detrimenti ad te ex utraque re veniat. Hebræa ad verbum reddita eandem habent sententiam, licet obscurius, quoniam dixisti: Quid proderit tibi, aut quid commodi capiam ex peccato meo? Ex uno contrario utrumque vult Hebræus intelligi: quocirca bis dixit eandem sententiam, quid proderit tibi, aut quid commodi capiam, subaudi a te, ex peccato meo? id est, non curas, utrum ego peccem nec ne. Aliqui vertunt, quid commodi capiam ex expiatione mea: et quadrat hebræo נָשַׁתְּ הַטָּה, quod et peccatum significat et sacrificium pro peccato; et eodem modo ex uno contrario alterum intelligendum. Et ita optime explicarunt Septuaginta interpretes, qui totum hunc versum ita transferunt in plerisque codicibus, ἢ ἐπιπας δίκαιός σιμι ἐναντίον Κυρίου ἢ ἐπιπας, ἢ κατὰ ἀμαρτίαν, quoniam dixisti: Justus sum coram Domino; quoniam dices: Quid faciam cum peccaverim? id est, sive bonus sim, sive scelus faciam, quid hoc ad Deum spectat? cum ipse nihil ex utraque re commodi vel incommodi percipiat. Videtur autem Eliu sententiam hanc expressisse ex verbis illis quæ legimus cap. ix, 12: « Innocentem et impium ipse consumit, » et statim: « De pœnis innocentium rideat; » et cap. x, 15: « Si justus fuero, non levabo caput, » hoc est, non relevabor, honorabor, remunerabor, si juste egero; ex quo videtur effici ad sensum Eliu, Deo non placere quod rectum est; quandoquidem non illud remunerat. Illud denique: Quid tibi proderit si ego peccavero? attribuit Jobo Eliu ex verbis illis capitis ejusdem: « Quare mundum me esse non pateris? » ac si Deus ideo non pateretur Jobum esse purum, quod aliquid lucri ei proinde accederet, utpote quem putaret humanis iudicibus esse similem, qui hominum ideo peccatis gaudent, quia habent quos judicent et condemnent, et ex eorum judicio aliquid lucri faciant. Quomodo etiam medici grassari morbos optant, precantur-

que hominum, maxime locupletum, corpora tentari, ut aliorum incommoda ipsis divitiis pariant. Ita puto secum cogitabat Eliu dum hæc verba affingit veritati, et adscribit Jobo, dum ait illum dixisse: Non tibi placet quod rectum est. Significat nempe Deo virtutem et pietatem non placere, quia non habet ex quorum damnatione compendium capteret: ita Stunica et Sanctius noster. Recte autem ad hunc locum notat S. Gregorius lib. XXVI Moral. cap. vii: « Si tota libri series attenditur, nihil horum beatus Job dixisse monstratur. Sed arrogantes viri, sicut et superius diximus, habere hoc proprium solent, ut dum in nimia invectione prodeunt etiam invchendo mentiantur: et cum non possunt reprehendere juste quæ sunt, reprehendunt mentiando quæ non sunt. »

4 et 5. ITAQUE EGO RESPONDERO SERMONIBUS TUIS, ET AMICIS TUIS TECUM (insolenter simul et arroganter Eliu jactat se responsurum esse Jobi sermonibus impietatis et insipientiæ plenis, et docturum Jobi amicos, quomodo Dei causam et nomen a maledico sermone tueantur, et Jobo de ipsorum victoria exsultanti silentium indicant). SUSPICIE CŒLUM, ET INTUERE, ET CONTEMPLARE ÆTHERA QUOD ALTIOR TE SIT. — Arguit modo Jobum quasi aliquando dixerit Deum ex hominum peccatis aliquid captare compendii, dicitque Deo neque quidquam accedere posse lucri ex hominum justitia, neque ex eorum iniquitate nocumenti, quia Deus in cælo procul ab hominibus est, quo hominum opera, qualiacumque fuerint, pervenire non possunt. Qui gravis est et infantilis error, cum Deus ubivis locorum sit, et universa compleat. Argumentum igitur, quod ad hujus pronuntii confirmationem utitur Eliu, illius indicat insignem ignorantiam: concludit enim in cælo Deum, ita ut neque terram neque universum compleat, neque cum hominibus sit. Unde S. Hieronymus et Beda arrogantem illum philosophastrum crassæ cujusdam ignorantie coarguunt: tota enim ea ratio in locorum distantia ac diversitate consistit, quasi ad Deum, qui tanto ab hominibus intervallo disjungitur, pervenire nihil possit, perventuram utique, si prope nos esset, aut ubi a nobis adiri aut conveniri difficile non posset. Ita Sanctius noster.

Secundum anagogiam autem hic invitatur ad cæli contemplationem, ut exinde animos ad Numinis cognitionem amoremque attollamus: cœlum enim maxime naturam divinam et procreantis omnia vim, potentiam et inexplicabilem sapientiam eximie declarat, hinc S. Chrysostomus hom. 10 ad Popul. ait cœlum positum a Deo μέγιστον καὶ ἰδιώτατον καὶ σφετέρη, maximum librum et idiotis et sapientibus: addit πάντων ἀπλῶς χριστιανῶν, omnibus generatim utilem esse. Liber ille tam apertus, tam pictus, et tanta varietate pulcherrimus, clarissima in luce, ut Psalmographus canit Psalm. XVIII, 1, « enarrat gloriam Dei; » vel, ut vertunt Septuaginta, δέξασθε, claritatem, existimationem, magnificentiam; vel, ut Chaldæus, pretiositatem; vel, ut

Eliu fingit Jobum negasse Dei providentiam.

Fingit Eliu Jobum putasse Deo ex peccatis lucrum accedere.

Eliu male putat Deum cælo concludi.

Cæli contemplatio nos ad Dei cognitionem adducit.

doctores hebræi, vim, valorem, gravitatem; vel, ut Patres, *divinitatis imaginem atque dotes*. Itaque animadvertit S. Gregorius Nyssenus in *Vita Greg. Thaum.* Abrahamum, cum apud Chaldæos in philosophia esset institutus, et cœli apud se pulchritudinem ordinemque siderum, vim et efficientiam reputaret, earum rerum cognitione usum *ἐκ τῆς ἐξουσίας, ut scala et adminiculo* ad superi boni contemplationem fuisse, et per ea quæ videntur ad divina, quæ tantum intelligentia percipiuntur, religiose pervenisse. Etsi enim cœli corpora quidem muta sint et inanima, nihilominus adeo aspectu pulchra videntur, ut visa defixos teneant oculos, et cum intuentium oculis pariter pensantium animi et animorum desideria in cœlestem illam beatorum patriam intenduntur. Hinc S. Pater noster Ignatius, rerum cœlestium contemplatione absorptus, sæpenumero exclamasse solitus fertur: « Quam sordet mihi terra cum cœlum aspicio! » Profecto cœlum et Dei prædicat omnipotentiam, et pulchritudinem ostendit, ut illius aspectu invitati et prorsus convicti de infinita conditoris ejus pulchritudine philosophemur; ad hoc Minutius Felix in *Octav.* nos invitans: « Cœlum, inquit, ipsum vide quam late tenditur, quam rapide volvitur, vel quod in noctem astris distinguitur; vel quod in diem sole lustratur; jam scies, quam sit in eo summi moderatoris mira et divina libratio: » sancti quippe viri non hærent in sola cœlorum aut siderum consideratione; sed ulterius mentem referunt ad laudandum et amandum eum, qui tantum opus tam exquisito artificio est molitus.

Vers. 6. 6. SI PECCAVERIS, QUID EI NOCEBIS? ET SI MULTIPLICATE FUERINT INIQUITATES TUE, QUID FACIES CONTRA EUM? — Neque enim peccatum in detrimentum Dei, contra quem admittitur, sed ipsius peccatoris, a quo committitur, terminatur; unde D. Augustinus in illo *Deuter.* xxxii, 5: « Peccaverunt ei, et non filii ejus in sordibus, » cum Septuaginta legit, *peccaverunt non ei filii ejus vituperabiles*, et rationem reddit: « Quoniam, inquit, qui peccat, non peccat ei, id est, non Deo nocet, sed sibi ipsi: » et congruit Chaldæus transferens, *dissipaverunt se ipsos, et non illum*. Nullum enim Deo, maximum autem peccatori ex suo peccato, inferitur nocuum. Quod si D. Gregorius Nazianzenus *Orat.* 12 dicit: « Prolapsionibus nostris Deum nostrum afficimus detrimento; » tamen statim rationem reddit: « Nam Deus, inquit, pro divitiis nos habet, » ubi sicut nos metaphorice *divitiis Dei* vocavit: ita Deum ex nostris culpis affici detrimento improprie dixit, quamvis hoc detrimento, quodcumque sit, potius ipsarum divitiarum est, quæ misere disperduntur, quam ipsius Dei, qui nullis externis opibus indiget, infinitis sibi intrinsicis abundans. Non obscure hoc significavit ipse Deus de Judæorum idololatria locutus *Jerem.* ii, 11: « Populus, inquit, meus mutavit gloriam suam in idolum, » ubi D. Chrysostomus *orat. 1 advers. Jud.*: « Non dixit, inquit: *Mutastis Deum vestrum; Deus*

enim non mutatur; sed: *Mutastis gloriam vestram*: sed suam neque enim me læsistis, inquit, neque ulla noxa ad me pervenit: vosmetipsos affecistis ignominia: meam gloriam non imminuistis, sed vestram ipsorum. » In eandem sententiam conspirat D. Paulus, qui postquam innumera gentium peccata commemoravit subdidit *Rom.* i, 23: « Servierunt creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula. Amen, » ubi postquam Deum multis hominum injuriis et opprobriis et maledictionibus impetum esse dixit, tunc benedictum in sæcula appellavit; ut significaret Deum ex tam multis injuriis nullam sui gloriosi nominis jacturam incurrisse, neque minus quam cœlestibus laudationibus benedictum coruscasse. Quod D. Chrysostomus *hom.* 3 in *Rom.* recte expendit: « Quanquam illi, inquit, injuriam fecerunt; tamen ipse non accepit: neque enim ejus gloria aliqua ex parte lacerata aut mutila facta est; sed manet ipse omnino laudandus. » Non ergo læditur Deus peccatorum jaculis: imo sagittæ, quas in Deum jaciunt peccatores, in ipso retorquentur; hinc inter gravissima mala, quæ David Judæ posteris imprecatur, unum est *Psal.* cviii, 15: « Fiant contra Dominum semper. » Atqui hoc, dicit aliquis, potius est Deo quam hominibus malum imprecari: Absit profecto; imo nulla esse potest acerbior in homines imprecatio, dum enim contra Deum insurgunt, Deo prorsus illæso, ipsi infinitis malis substernuntur: vide plura de peccati damnis et molestiis cap. iv, 8 et passim alibi.

7. PORRO SI JUSTE EGERIS, QUID DONABIS EI, AUT QUID DE MANU TUA ACCIPIET? — Quibus verbis non negat Deo placere officia nostra et virtutum opera, quæ intuitu ejus operamur; sed tantum affirmat illa Deo infinito et per se immensa gloria referto nihil adjumenti, quo ille egeat, adferre posse, q. d. Nihil prorsus de tuo, quod ab illo non accepis, donare Deo potes. Quo sensu olim Deus ad populum suum *Psal.* xlix, 9: « Non accipiam, inquit, de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos, » scilicet tanquam a te mihi donatos, et non potius restitutos, quasi a tuo dominio in meum transferantur; cum tamen nunquam ita fuerint sub tuo dominio, ut de meo exierint. Quam rationem statim reddit: « Quoniam meæ sunt omnes feræ, » etc. Quibus verbis significat se omnibus divitiis affluere; neque nostras tanquam alienas emendicare, sed pro arbitrio et jure suo quando voluerit exigere; unde David I *Paral.* xxix, 14, contemplatus illa ingentia donaria, quæ et ipse et cæteri principes in templi fabricam liberaliter conferebant, inter alia, quibus Deo gratulatus est, « Quis ego, inquit, et quis populus meus, ut possimus hæc tibi universa promittere? Tua sunt omnia; et quæ de manu tua accepimus dedimus tibi; » et iterum in humiles gratulationes effusus *ibid.* vers. 16: « Domine Deus noster, omnis hæc copia, quam paravimus ut ædificaretur domus nomini sancto tuo, de manu tua est,

Deus a peccatoribus maledictus adhuc est benedictus.

Vers. 7. Deus nostra ut propria non ut aliena exoptat.

Nihil Deum plus conciliat quam omnia Dei esse humiliter fateri.

Qui peccat, sibi non Deo nocet.

Idololatria non divinam,

et tua sunt omnia : » eo enim magis Deum sibi conciliabat, quo humiliter fatebatur nihil se illi offerre, quod ab eo non accepisset.

Jam vero spiritualia dona quæ possunt a nobis offerri Deo, nisi prius a Deo in nos ipsos deriverint? ita plane testatur D. Augustinus lib. IX *Confes.* cap. XIII : « Quisquis, inquit, tibi Domine,

Omnia Deo debentur, a quo omnia habentur.

enumerat vera merita sua; quid tibi enumerat nisi munera tua? » Et rursus epist. 105 ad Sixt.: « Cum Deus, inquit, coronat merita nostra, nihil aliud coronat quam munera sua, » ubi plane fatetur ea, quæ Deo offerimus, non solum prius in nos a divina liberalitate derivari, sed etiam adhuc sub divina potestate contineri. Eleganter de hac re D. Bernardus serm. *De Quadr. deb.* : « Totum, inquit, quod es illi debes, a quo totum habes; » et paulo ante : « Cum, inquit, ei donaveris quidquid sum, quidquid possum; nonne istud est sicut est stella ad solem, gutta ad fluvium, lapis ad montem, granum ad acervum? » ubi multa de hac re, quibus non solum asserit exigua esse munera, quæ Deo offerre possimus; sed etiam plane fatetur nihil nos habere offerendum, quod Deo pluribus nominibus non debeatur. Idem rursus in tract. *De Dilig. Deo* : « Si totum, inquit, me debeo pro me facto; quid addam jam pro refecto? In primo opere me mihi dedit, in secundo se : et ubi se dedit me mihi reddidit. Datus ergo et redditus me pro me debeo, et his debeo. Quid ergo retribuam pro se? nam etiamsi millies me rependere possem, quid sum ego ad Deum? » Vides ut nihil se habere fateatur quo divina beneficia compenset; cum sua omnia Deo, a quo accepta fuerant, debeantur. Itaque Deus quidem, cum sit infinite perfectus, neque suæ felicitatis detrimentum patitur, quantumvis fœda peccata perpetrentur; neque incrementum, quantumvis eximia pietatis opera augeantur; attamen externa ejus gloria apud homines peccatis obscuratur et egregiis operibus clarescit. Quod Eliu parum expendisse videtur. Deum ergo interne tantum consideravit, atque in eo sensu idoneum argumentum confecit : tametsi ad Jobi animum expugnandum frigeat, qui hæc et his majora minime ignorabat.

Vers. 8.

8. HOMINI, QUI SIMILIS TUI EST, NOCEBIT IMPIETAS TUA : ET FILIUM HOMINIS ADJUVABIT JUSTITIA TUA, —

Hominibus impietas nocet, et prodest justitia.

g. d. Homo, qui in eodem tecum loco atque ordine vivit, tua sæpe opera ac patrocinio juvari, et tuis insidiis ac fraudibus lædi ac violari potest : quare illi tua justitia proderit, aut nocebit impietas, in multis enim adjuvare eum potes consilio et auxilio, ut bona sibi congruentia acquirat, mala sibi adversantia effugiat. Ita quidem mirum in modum potest homo homini vel per justitiam suam prodesse, vel per injustitiam obesse, ut merito proverbio vulgato celebratum sit, hominem homini Deum esse, rursusque, hominem homini esse dæmonium. Ipsi autem Deo nullius obesse valet injustitia, nullius prodesse justitia; multo

vero minus ab homine quidquam expectat emolumentum aut auxilium implorat. Verum quidem est nos, cum Deum offendimus, quantum in nobis est violare ejus justitiam, eoque pacto magnam ipsi facere injuriam; sumus igitur rei cum peccamus æque ac si Dei majestatem imminuissemus : scimus quæ sit norma ejus rectitudinis quam a nobis exigit; cum in contrarium tendimus, id perinde est atque si ipsum impedire vellemus, quo minus regnaret, quasi ipsum ex suo tribunali avelleremus, quasi ipsum pedibus proculcaremus. Omnium igitur eorum homines sunt rei; sed tamen in se Deus nec augeri nec diminui potest. Sciamus igitur nos nullum ipsi damnum inferre cum peccaverimus, sed nobis ipsis, in quorum capita peccata recidunt; atque ita homines non possunt adversus Deum insurgere nisi in suam confusionem. Quare pro conclusione retinendum est, quod hic paucis Eliu pronuntiat; nempe peccata nostra hominibus nocere, non Deo; pariterque nostram justitiam hominibus, non autem Deo prodesse.

9. PROPTER MULTITUDINEM CALUMNIATORUM CLAMABUNT : ET EJULABUNT PROPTER VIM BRACHII TYRANNORUM. Vers. 9.

— Probat quod proxime dixit, hominibus hominum impietatem nocere, et miserorum ab aliis levari posse calamitates : alioqui qui calumniis violentorum et tyrannorum manibus opprimuntur non clamarent ejularentque, ut vel Deus, vel homines potentes ac pii suppetias ferrent laborantibus, et vim injustam justa vi repellerent. Eliu igitur omnia illa comprehendit, et ostendit minime mirandum esse, si Deus, cum sit patiens, sinat res male se habere, nec prospiciat simul atque ipsum invocamus, quia etiam serio et ex animo non precamur. Primum autem hic declarat homines non dignos esse ut Deus ipsis in necessitate opituletur : quia si opprimantur, injuria aut vis aliqua ipsis adferatur, verum quidem est ipsos vociferari, tumultuari, lamentari; sed tamen propterea non confugiunt ad Deum. Audiuntur itaque clamores et ululatus eorum qui malum patiuntur; Deus tamen illos non exaudit, quamvis ejus munus sit iis qui injuste opprimuntur subvenire : quoniam ipsum non respiciunt, nec ad eum precibus confugiunt, sed confuse lamentantur. Modo etiam verum est, confusiones tam horrendas esse in mundo, ut de iis, quin toti cohorrescamus, cogitare non possimus. En bella, quæ multis in locis grassantur, et regionem vastatam; miseri homines nesciunt quid amplius agant; incensas domos videas, fortunas omnes diripi. En igitur populos ita vexatos, ut illis trucidari quam sic languere satius sit. Si quis regionem circumeat, illic multas querelas et ex postulationes audit : nec tam procul eundum est; qua milites tanquam tempestates aliquæ transeunt, nemo est qui non vociferetur se ad ossa usque exedi. Interim numquid homines ad bonam frugem redeunt, et ex toto corde Deum inquirunt?

Passim quidem homines in afflictionibus clamant, sed uti par est non invocant.

Deo nullus pro-

Vers. 10.

Cur in miseris ejulantes aliquando non liberemur.

10. ET NON DIXIT: UBI EST DEUS QUI FECIT ME, QUI DEDIT CARMINA IN NOCTE? — Eam igitur ob causam Deus non omnibus oppressis auxilium fert, quia non omnes spem suæ salutis in Deo ponunt, neque ejus ex animo præsidium petunt, sed alias pessimas forte ineunt rationes, quibus cum mala urgent liberentur. Quorum hominum absurdissimum esse consilium duobus argumentis breviter ostendit: quoniam a quo potius deberent conservationem et liberationem sperare quam ab eo a quo facti sunt? nam qui præstitit eis ut essent, cum nihil ab eo peterent, multo melius factos servaret, si ejus clementiam et benignitatem imploraret, et amoris ejus responderent; tum vero etiam ratione potentie ejus, qui dat carmina, id est causas cantandi in nocte, quando in mediis calamitatibus afflictos exhilarat, et tyrannos interimit.

Angelo- rum cus- todia in nocte.

QUI DEDIT CARMINA IN NOCTE. — Septuaginta reddunt, ὁ κατατάσσων φυλακὰς; νυκτερινὰς, qui distribuit custodes nocturnos, hoc est, ut vult Origenes, angelorum excubias, adversus latrones impios et crudeles animorum inimicos. Pium igitur et prudens consilium est, ut omnes in lectum ituri amicam illam beatarum mentium manum et maxime tutelarem invocent; et si quando evigilaverint, cum iisdem choros ducant, et velut astra matutina jubilent, et una cum illis recitent pia carmina in nocte. S. Ambrosius contra insidias dæmonis, noctu venenum spargentis suum, potentissimum quoque suggerit alexipharmacum, quo præsertim religiosæ animæ et sacris altaribus servientes magno suo bono frequenter uti solent: nam cum Exod. XII, 4 vidisset Hebræos in Ægypto, quod agnum edissent, liberos fuisse ab immani et funesta clade, quam sævus de nocte speculator divino imperio confecerat; singularis ille doctor asseruit, christianos longe felicius tutos et defensos a nocturna calamitate futuros, qui ad sacram Domini mensam et immaculati Agni cruorem accesserint; hanc vero subdit rationem: «Cum hospitium tuum adversarius viderit occupatum celestis fulgore præstantiæ, intelligens locum tentamentis suis interclusum esse per Christum, fugiet, ac recedet, et in mediam noctem sine ulla offensione transibit:» ita S. Ambrosius in Psalm. CXVIII.

Deus tribulationibus gaudium admiscet.

Hinc porro gaudium in animo existit, quo pius quilibet roboratur ad pugnandum, et ad victoriam obtinendam accenditur: nam quis nesciat ex tentatione victa gaudium nasci, et veluti stilliculam futuri præmii statim pro foribus exsultationem adesse? Equidem nullus ignorat filios Israel victis et suffocatis Ægyptiis ingenti lætitia fuisse per-fusos, qui, ut est Sap. XIX, 9, «tanquam equi depaverunt escam, et tanquam agni exsultaverunt, magnificantes te, Domine, qui liberasti illos.» Hi autem justorum existiterunt figura, quorum corda victis suis adversariis et in sanguine Christi demersis vehementer exsultant: «In mari, inquit S. Dorotheus Instit. 12, dum tempestas excita-

tur omnes semper affliguntur; postquam autem tempestas desævit, continuo sibi invicem cum gaudio quæ in ea contigerint narrant.» Ita prorsus turbine tentationis instante magna mentem subit afflictio; ac tentatione rejecta, et corde victorie obtentione sedato Dominum victoriæ auctorem laudamus, nobis ipsis congratulamur, et ex adventu tantæ tranquillitatis arrham adesse celestis præmii sentimus. Equum ergo est non solum ut vincere tentationes curemus, sed ut in mediis tentationibus de spe tantorum honorum gaudeamus; cujus gaudii inter tenebras quoque tentationum lucentis Dominus ipse dator et effector est, juxta illud: «Qui dedit carmina in nocte.» Quid enim aliud est Conditorum nostrum in nocte nobis carmina dare, nisi ex spe retributionis gaudium in media afflictionis tentatione concedere? «Carmen in nocte, inquit S. Gregorius lib. XXVI Moral. cap. XII, est lætitia in tribulatione: quia etsi pressuris temporalitatis affligimur, spe jam tamen de æternitate gaudemus. Carmina Paulus in nocte prædicabat dicens Rom. XII, 12: Spe gaudentes, in tribulatione patientes Carmen in nocte David sumpserat, qui dicebat. Psalm. XXXI, 7: Tu mihi refugium a pressura quæ circumdedit me: exsultatio mea, redime [erue] me a circumdantibus me (Vulg.: Tu es refugium meum a tribulatione). Ecce noctem pressuram nominat, et tamen liberatorem suum inter angustias exsultationem vocat. Foris quidem nox erat in circumdatione pressuræ, sed intus carmina resonabant de consolatione lætitiæ.» Hæc lætitiæ carmina resonent in cordibus nostris cum tentamur, et similes illis erimus, de quibus scriptum est I Mach. III, 2: «Et præliabantur prælium Israel cum lætitia.» Lætitia autem impatientiam et tristitiam depellet, ardorem in pugna adjiciet, hostes percellet et efringet. Sic tandem ad tantam felicitatem assurgemus, ut ex lætitia hujus temporis vera, quæ tota in Dei obsequio collocata est, ad æternam lætitiæ transeamus, et ut in futuro sæculo gaudii et pace perfruendo et in hoc passiones sustinendo lætemur.

Carmen in nocte est lætitia in tribulatione.

Vers. 11.

11. QUI DOCET NOS SUPER JUMENTA TERRÆ, ET SUPER VOLUCRES COELI ERUDIT NOS. — Alio argumento demonstrat valde absurdum esse, hominem in rerum discrimine ad Deum non confugere, a quo tam singulare accipit beneficium, ut ipse unus inter cætera animalia mente et ratione polleret; quam ipse præterea multis modis imbuat, et ad veram doctrinam informat; unde S. Paulus ad Romanos scribens ostendit homines etiam gentiles non posse excusari per ignorantiam, si non servent præcepta moralia, cum ab ipsa natura lumen in corde impressum habeant, quo Deum et illa cognoscant. Quod ut clarius intelligamus, in primis statuendum est in hominibus lumen esse quoddam clarissimum, in cujus possessione mens lætitia inexplicabili perfruitur: hoc animadvertit Cassiodorus lib. De Anim. atque lumen aliquod

Naturale lumen sufficit homini ad bona et mala

discer-
nenda.

substantiale animas habere, quod in Evangelio *Joan. 1, 9*, dicatur lumen illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum: « et in cogitatione, inquit, positi, nescio quid tenue, volubile, clarum nobis inesse sentimus, quod respicit sine sole, quod videt sine extraneo lumine. » Id meo quidem iudicio Vates regius lumen cultus Dei nominavit *Psal. 119, 7*: Ecclesiastici auctor cap. *xxiv, 44*, antelucanum illuminatum omnibus; magnus Apostolus notum Dei in omnibus manifestum dixit *Rom. 1, 19*, quod Origenes vult esse notitiae divinae irradiationem; sanctus vero Hieronymus, et D. Augustinus illuminationem rationis, quae divinitatis imago est impressa in animo, et insignita.

Homini a
creatione
impressa
est Dei
similitu-
do.

Id quod hominis dignitatem mirum quantum commendat, et supra omnes creaturas effert: quaecumque enim in hoc orbe spectabili a nobis videntur tantum exhibent vestigium aliquod divinae illius sempiternaeque mentis: unus homo ejus imago quaedam et veluti expressa similitudo est, siquidem in homine semetipso impressit et expressit Deus velut in cera molli, nuda tabella, pretioso numismate, signaculo similitudinis, de quo pulchre Rupertus lib. II in *Genes. cap. xii*: « Tanquam cera, inquit, sigilli testatoris imagine signata, sic imagine Dei signatus est homo. » Hoc ipsum Tertullianus lib. V in *Marc. cap. xi*, vocat lumen personae Dei, ut sit Numinis quaedam veluti irradiatio. Ad haec et exposuit Deus et obicit hominum sensibus et mentibus tot et tanta opera sua, quae in hoc mundo perfecit: ex quorum aspectu et contemplatione facile possent quasi manu deduci in effectoris eorum cognitionem, sicut ex pulchritudine opificii artificis praestantia cognoscitur.

Dens ex
creaturis
a poste-
riori cla-
re cog-
noscit
potest.

Dens se
etiam per
angelos
nobis
manifes-
tat.

Catharinus praeterea hisce modis, quibus Deus se suaque manifestavit etiam ethnicis hominibus, addit alium modum manifestandi se per angelos, videlicet interius illuminando hominem, et applicando mentem ejus ad capessendam Dei cognitionem: nuda quippe cognitio Dei ex creaturis tantum petita, ob infirmitatem humanae mentis, et praestigias ac fallacias daemonum, facile potest vel contrariis argumentis in speciem probabilibus vel daemonum fallacis infirmari et labefactari, nisi Deus singulari quapiam illuminatione praecipue hominem juvet firmetque in sui cognitione. In quam sententiam S. Anselmus exponit illud Pauli *Rom. 1, 19*: « Deus enim illis manifestavit, id est, non solum naturalis ratio ad id profuit illis, sed Deus etiam quotidie adjuvit, ne sola natura sufficere videretur. Judaeis porro manifestavit multa Deus non modo supra sensus, verum etiam supra humani intellectus facultatem, de quo praefatis cantabant *Psal. lxxv, 2*: Notus in Judaea Deus, » etc., notitia scilicet non solum generali, qualis fuit in gentibus, praesertim philosophis, e sensu creationis et naturae operibus hausta, verum etiam speciali, per gratiam, Scripturas aliasque

Quomodo
olim in
Judaea et
modo in
Ecclesia

revelationes propheticas comparata; cujus finis est Dei cultus, fides, religio, amor, metus. Unde praeter illa quae philosophus de Deo novit, id est, esse conditorem, moderatorem, motorem primum, primam causam, finem rerum omnium, actum purum, incorporeum, seipsum et in seipso cuncta intelligentem, alia multa jam christianus cognoscit, quae Dei naturam maxime explicant; ut, Deum esse unum et trinum, omnipotentem, adeo ut ex nihilo cuncta produxerit tali tempore, non prius vel posterius, et nunc omnia regat, conservet, portet verbo virtutis suae, etc., quae seipsis verissima sola fide et auctoritate dicentis demonstrata sunt atque stabilita.

notus sit
Deus

Multipliciter itaque erudit nos Deus, ac primo quidem per gratiae inspirationem sicut pater filium, juxta illud *Deut. viii, 5*: « Sicut erudit homo filium suum, sic Dominus Deus erudit te, ut custodias mandata ejus; » unde *Tit. ii, 11* « apparuit gratia Dei omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et saecularia desideria, sobrie, pie et juste vivamus. » Secundo erudit nos per Scripturam consolationem sicut magister discipulum: per Scripturas enim nos erudit quid credendum, quid sciendum, quid fugiendum, quid sequendum, juxta illud II *Timoth. iii, 16*: « Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, » etc. Tertio nos erudit per creaturarum contemplationem, sicut artifex erudit discipulum per imagines et opera suae artis: sic contemplando opera Dei erudimur de Dei providentia, bonitate et benignitate. Quarto erudit nos per disciplinae flagellationem, sicut dominus servum, quando ipsum rebellem reperit, flagellis erudit, juxta illud *Isai. viii, 11*: « In forti manu erudit me, ne irem in viam populi hujus. » Quinto denique caeteris eminentiori quodam modo erudit eos, qui per Dei gratiam ad eam mentis puritatem evecti sunt, ut continua Dei unione perfruantur juxta supremam illam, cujus capaces sunt mortales, divini amoris influentiam: hi enim propriissime a Deo erudiuntur, et, ut divini Dionysii verbis utar, « ab ipsamet divinitate sacris mysticis initiuntur, dum ad Deum per dilectionem surriguntur, nec non in eo summa puritate summaque constantia stabiliuntur, atque supernaturalibus divinatorum operum rationibus ab ipsomet divino principatu θεοδιδάκτου μυσταγωγίας erudiuntur. » Tales sunt vere mystici theologi, de quibus vide nostram *Isagog. ad Myst. theol.* S. Dionysii Areopagite tom. II. Illa igitur tam excellens et multiplex eruditio, qua Deus super jumenta terrae et super caeli volucres hominem informat, deberet illum in malis jacentem, ad memoriam ejus, a quo tot habet bona, excitare, et ejus ex animo auxilium petere, in eoque omnem salutis suae spem collocare, praecipiente praesertim ipso, ut ejus verbis ait David *Psal. cxlix, 15*: « Invoca me in die tribulationis, et eruam te. » Oportet ergo, ut nos vindicet a malis, ipsum ex animo

Erodit
nos Deus
multiplici-
titer.

Mystici
theologi
propriis-
sime a
Deo eru-
diuntur.

Car qui-
busdam
Deus
subsidio
non sit.

invocare. Cum autem multi a potentibus oppressi id non faciant, sed aliis viis suam salutem investigent, mirum esse non debet, quod eis nullum subsidium præstet. Quapropter subjungitur :

Vers. 12. 12. IBI CLAMABUNT, ET NON EXAUDIET, PROPTER SUPERBIAM MALORUM. — In tyrannica, inquit, vexatione egentes inermesque oppressi vociferabuntur propter superbiam aggressorum, et tamen Deus non exaudiet, hoc est, non continuo oppressos liberabit, aut oppressores coercet: quia nimirum ad Deum non clamant, sed vel lamentantur de sua fortuna, quærendo auxilium a cognatis aut amicis aut potentibus hominibus; vel si Deum invocant, non ejus gratiam et benevolentiam in primis quærunt, sed a malis tantum liberari cupiunt: itaque non tam honestatis quam utilitatis titulo Deum sibi adesse optant. Quamobrem non est mirum si Deus istiusmodi clamores non curet, ut illis ad auxilium ferendum moveatur: de iis enim dicit David *Psalm. XVII, 42*: « Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret, ad Dominum; nec exaudivit eos; » et ipse Deus *Jerem. XI, 11*: « Clamabunt ad me, et non exaudiam eos, » etc. In hac igitur infidelitate sua et cæcitate homines isti providentiam Dei considerare nolentes, cum clamaverint de tribulationibus, quas ex oppressione tyrannorum sustinent, non merebuntur exaudiri a Domino: quia videlicet non in humilitate se subdunt divinæ providentiæ, neque in fide supplices ad eam confugiunt; sed in superbia sua Deum contemnunt, ejusque providentiam negant et blasphemant. Frequenter autem accidit, ut istiusmodi divini Numinis contemptores, qui postquam prophetarum voces ita respuerunt, ut penitus obscuruisse viderentur, tandem et ipsi necessitate compulsi clamant ad Dominum, qui eos non exaudiat. Justissima sane punitio, ut Deum non audientes a Deo non audiantur. Sic impius Esau, qui non vacando in tabernaculis doctrinæ studebat, sed vagando in agris venationi insudabat, negligens doctrinæ auditor, postquam salubres præceptiones contempserat, ne quidem clamans et ejulans a Deo exauditus fuit: « non enim, inquit Apostolus *Hebr. XII, 17*, invenit penitentiam locum, quamvis cum lacrymis inquisisset eam. » Similiter Antiochus rex, cum sæpius a Deo de sua superbia admonitus, non audiret *I Mach. IX, 6*, « et nullo modo a sua malitia cessaret: » hanc quoque justam penam meruit impius surdaster, ut in extremis angustiis magnis Deum clamoribus deprecatus minime audiretur, juxta id quod de ipso scribitur *ibid. vers. 43*: « Orabat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecutus. »

Vers. 13. 13. NON ERGO FRUSTRA AUDIET DEUS, ET OMNIPOTENS CAUSAS SINGULORUM INTUEBITUR. — Non itaque Deus quoslibet indifferenter exaudiet quomodo-cumque clamantes, sed illos tantum qui propter humilitatem et fidem suam, ex qua procedit eorum oratio, merentur exaudiri: rationem adhuc

magis aperit et amplificat, et docet, non sine exaudiat. causa Deum quorundam preces non admittit, sed potius illos hiantes relinquere et miserabiliter clamantes, quia videlicet in illis nulla invenit merita, quæ ipsius misericordiam sollicitent et flectant. Et licet alii aliter sentiant, quia hic auctores varie dissentiant, ego tamen cum Sanctio consequenter superiora hæc ad miseros et oppressos pertinere arbitror; qualis tunc erat Jobus, qui cum clamaret urgentibus malis, clausas tamen videbatur Dei aures habere aut inexorabilem animum, quia, ut cogitabat Eliu, frustra clamabat, qui cum Deo sibi nullam inierat gratiam, beneficiorum memor atque laudator, sed potius oratione blasphemata atque impia illius animum procul avertisset. At igitur Eliu Deum singulorum causas diligenter expendere, neque ignorare quid quisque faciat cogitet: quare si hunc audit benigneque complectitur, illum vero deserit, et in suo squalore tabescere permittit, non esse sine causa: illum enim pius et humilem esse novit, hunc vero impium, superbum et totius humanitatis expertem. Quare licet aliquando sero, quia patienter exspectat, ut meliorem amplectatur vivendi formam; punit tamen aliquando, et a sua misericordia prorsus excludit: ita Sanctius noster. Quæ videtur satis ad textum et mentem Eliu accommodata sententia: alias omitto, quia variæ sunt, nec omnino solutæ, et ego longus esse nolo. Hic solum observa, negationem prioris hemistichii repetendam esse in posteriori, quod apud Hebræos usitatum est, in hunc sensum, *q. d.* Non ergo Deus sine causa a miserorum precibus aures, et non sine causa ab illorum miseriis oculos avertit, ab humanis scilicet membris phrasi Scripturæ usitata divinas potentias denominando. Tunc autem Deus similis est non audienti, quando is qui orat indignus est audiri; vel quod humilitate, fiducia cæterisque ad bonam orationem requisitis careat; vel quod adhuc peccator sit, qui necdum cogitet de penitentia, tunc vero oculos avertit, cum incommodis afficit, et iratus esse videtur; translatione ab hominibus petita, qui nolunt eum intueri erga quem gravi animo sunt: sic e contra *respicere* dicitur Deus, cum favet, et malis medetur. Qua etiam phrasi auctores profani utuntur: « nam nisi quis nos Deus respexerit, » scribit Attico Tullius, id est, subsidio fuerit. Avertitur porro a nobis in hac vita Deus, ut magis nos alliciat, quem admodum etiam insanus amator, cum quem amat despiciens derelinquit, haudquaquam ipsum ex animo ejiciens, sed eum converti volens. Unde sequitur:

14. ETIAM CUM DIXERIS: NON CONSIDERAT: JUDICARE CORAM ILLO, ET EXPECTA EUM. — Sibi persuaserat Eliu Jobum de providentia Dei non recte opinari: quocirca monet illum non ex iis quæ oculis carnis patent censeat sed mentem altius attollat, sciatque Deum omnia pervidere, et tyrannorum insolentiam et inopum anxietatem in-

Vers. 12.
Cur aliqui ad Deum clamantes non exaudiantur.

Dei contemptores merito non exaudiantur a Deo.

Aurium et oculorum aversio est signum iræ et offensivæ.

Vers. 14.

tucri; non tamen confestim innocios eripere, noxios plectere; neque vero frustra videre, sive audire, cum tempora discreverit, sinens *Apoç. xxii, 11*, ut « qui in sordibus est, sordescat adhuc: et qui justus est, justificetur adhuc: » ea nempe ratione graves peccatores ad necem, insontes ad palmam festinare. Quod si igitur a miseris suis liberari velit, a verbis blasphemis absteat, qualia sunt illa: « Deus nostra non considerat; » sed potius (inquit), « judicare coram illo, » id est interprete *Psalmita Psal. xxxvi, 5*: « Revela Domino viam tuam; » introspecte in te ipsum, in mentem, in voluntatem, in affectiones tuas, in flexus et mœandros cordis, et sublato velamento arcana pectoris tui expande. Vel, ut Hebræi legunt, *revolve super Dominum indigentiam tuam*, et in eum conjice: « et spera in eo (non in re alia ulla), et ipsa faciet, » id est, spem tuam ad lætum exitum finemque perducet. Si quæ te premit, inquit, difficultas in vita; si quod onus incumbit, quod ferre nequeas, Deum adiutorum opitulatorem; pondus illud tuum cumulumque molestiarum in eum devolve; cum illo jugum excipe, ejus onus ille valentior totum feret: adjungit te illi per conscientie puritatem et similitudinem morum divinatorum, et viam tuam atque vitam in eum volve, sive, ut loquitur S. Petrus, *I Epist. v, 7*, projice in eum sollicitudinem tuam et beatæ vitæ curam. Quid vero inde consequetur? regius Vates ita pergit exponere: « Spera in eo, et ipse faciet: » si piis votis et obsecrationibus illi omnia tua commendes, « ipse faciet; » fidelissime tibi aderit, successum rerum dabit expectatione omni tua felicior: tu tantummodo « exspecta eum, » et, ut idem David alio loco *Psal. xxvi, 14* monet, « viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum. » Ad quem locum S. Augustinus eleganter quærit, et respondet quæsito: « Sed quando istud erit? arduum est mortali, tardum est amanti; sed audi non fallacem vocem dicentis: *Sustine Dominum, tolera ustionem renum viriliter et ustionem cordis fortiter: non tibi negatum putes, quod nondum accipis, »* etc.: expressius in eundem locum S. Hieronymus sic commentatur: « Exspecta primum, ut contra certamina mundi a Deo conforteris: exspecta deinceps, ut victor ab eodem Domino coroneris. » Quid trepidas quid diffidis pavidissime mortalium? ut enim Deus votorum nos composes faciat, curas nostras spe et patientia in eum conjicere oportet: quisquis huic consilio parebit, ex horribili, quo se frustra passim omnes fatigant, labyrintho emerget, quia ubi negotia nostra Deus regenda susceperit, nunquam deerit felix successus.

futuram vitam reservetur, quod fortasse significare voluit divus Gregorius lib. XXVI *Moral. cap. xvii*, dum ait « inconversis mentibus æterni jam judicii sententiam propinari: » nam verbum *propinandi* significat poculum porrigere, non ut exhauriatur, sed ut prægustetur, *q. d.* Mali in hac vita solum prælibant divinæ iræ calicem, ut eum totum usque ad fæces exhauriant in futura. Supplicia enim, quibus peccatores in hac vita plectuntur, si vel gravitate vel diuturnitate comparentur cum suppliciis, quæ post hanc vitam peccatores manent, levissima profecto sunt, et tanquam nihili: ira quoque, quam in peccatores Deus in hac vita exerit, parva est, et mollis admodum ac levis, præ illa quæ erit futura post hanc vitam contra peccatores. Hoc ipsum discipulos suos docere voluit Dominus cum dixit eis *Luc. xii, 4*: « Dico vobis amicis meis: Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, et post hæc non habent amplius quid faciant: ostendam autem vobis quem timeatis: timete eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ita dico vobis, hunc time. » Atque ad hanc rem melius animo et intelligentia concipiendam gradus veluti quosdam ponit, quibus liceat mentem attollere ad formidanda judicia divinitatis pervidenda et ponderosam illius manum metuendam: « Ne terreamini, inquit, ab his qui occidunt corpus. » Quid igitur? neminem moveat tyrannorum immanium furor, qui expromunt omne genus crudelitatis ad miserorum hominum vitam excruciantem? Nonne videmus quosdam generosos et animi constantia præditos, cum equulei, fides, scorpiones, cum ardentes laminæ, cum diræ belluæ, rotæ, cruces, cum unci ferrei lampadesque cum tunica molesta proponerentur, homines se professo expalluisse metu, atque in sævo illo apparatu animo cohorruisse? Sed « ne terreamini, inquit Christus, ab his qui occidunt corpus: » nam ille furor immanium dynastarum hujus vitæ finibus circumscribitur, et possunt quidem exquisito supplicio corpus anima spoliare, sed animam ipsam post migrationem ab hac luce attingere non possunt; ille ille vere formidandus est, qui non modo corpus, sed animam quoque ipsam perdere in gehennam potest. Non vult Christus ita naturam nos exuere omnem, ut eorum, quæ in vita formidabilia sunt, nullo sensu commoveamur, sed docere quæ dura et aspera in hoc vitæ cursu eveniunt nihili facienda videri, præ illis quæ post mortem sceleratis mentibus a Deo inferuntur; quæ quanta sint, nullius hominis cogitatio eonsequi potest. Non igitur homines, sed unum illum esse metuendum, qui corpus hominum cum arbitrio suo laceraverit, potest quoque animam ipsam inexplicabilibus tormentis pennisque afficere. Hos igitur poni gradus a magistro humani generis Christo aiebam, ut timorem concipiamus; ut cum illius sanctissimo effato constet, quæ formidamus in hac vita nihil esse, com-

futuris
compara-
ta.

Præ
omnibus
timen-
dus, qui
potest
animam
perdere
in gehennam.

Omnes
necessi-
tates
nostræ
Deo re-
velandæ,
ut nos
javeat.

Deus ex-
spectan-
dus et
viriliter
sustinen-
dus.

VERS. 15. 15. NUNC ENIM NON INFERT FUREM SUUM, NEC UL-
CISCITUR SCELUS VALDE. — Non dicit Deum in hac
Parvæ vita non inferre pœnam, sed non inferre furem seu
sunt pœ- acerbissimam pœnam; neque dicit absolute non
na hujus vitæ cum *ulcisci, sed non ulcisci valde, ut severior ultio in*

parata cum illis quæ post hoc vitæ curriculum eveniunt, justissimas illius leges violare timeamus, et iracundiam provocare, qui in omnem partem immaniter cruciatus in gehenna perdere potest. Tu rotam atque ignem brevi peritum nec tangentem animam exhorreas, non reformides æternam mortem, et Coecytum luctu et lamentis in horribilem modum redundantem?

Hoc idem pii vates singulari verborum gravitate more suo expresserunt, hominesque monuerunt, ævi hujus omnes calamitates a Deo illatas picta esse infortunia, post hanc vitam mera supplicia; in hoc sæculo impiorum hominum poenam esse misericordiam, in altero justitiam: itaque hujus temporis acerbitates quamlibet sævæ, et omni genere cruciatuum horribiles, quas Numen ad vindicandum scelus adhibet, in divinis litteris *stillæ* dicuntur. Habet enim formidandus ille mundi Judex in manu sua calicem furoris, e quo stillat in hac vita, guttatimque spargit, in sequente totum effundit: ita Josias II *Paral.* XXXIV, 21: « Magnus, inquit, furor Domini stillavit super nos, » eo quod non custodierint patres nostri verba Domini; » et Daniel pari modo cap. IX, 11:

« Stillavit, inquit, super nos maledictio, et detestatio quæ scripta est in libro Moysi. » Acerbissimas illas intelligit execrationes et horribiles clades, quas legis promulgator Moyses iis imprecatur, qui divinum jus violaverint: quarum solum auditione cum tinniant aures, et animi intelligentium toti exhorrescant, eas tamen Dei afflatu Daniel *stillas* vocat. Quid igitur tum erit futurum, cum potentissimus mundi arbiter non stillabit, sed diluvium iræ suæ in capita scelerata effundet? quam effusionem incredibiliter obstupefactus mirabatur Nahum cap. I, 6: « Indignatio, inquit, ejus effusa est ut ignis; » non ut ille pentapolitanus, quo Sodoma et vicinæ urbes haustæ sunt, verum omni cogitatione acerbior; unde addit: « Et petrae dissolutæ sunt ab eo, » ubi dictio hebræa *צור* non *petram* quamlibet significat, sed *fortissimam* et robustissimam *cautem*, silicem durissimum; quæ tamen iracundiæ divinæ ardore tabescunt et solvuntur, ut intelligamus vindicem Deum incredibili modo sæviturum. His autem an gravius quidquam dici potest? aut si nihil obduratos hæc homines movent, ad judicia Numinis iramque metuendam quæ deinceps gra-

viora excogitabuntur? Sapienter divus Hieronymus in *Nal.* cap. I, prophetæ verba sic expendit: « Si stilla indignationis ejus consumit principatus, quid fieret, si tota in nos Dei ira funderetur? Præstet Jesus ut auferatur a nobis cor lapideum. » O votum illius hominis sanctimonia dignum! Quis mihi det ut alta e specula exclamem, sic ut omnes mortales exaudiant: Time-te Dominum omnes, non sancti modo, sed multo magis scelere cooperiti, a dæmonio illusi, vecordes, ingrati: exhorrescite divina judicia, rubensque fulmen, et vibrantem jam manum, in funestum exitum armatam: ne thesauros iracundiæ Dei contemnite, ne commovere stillantem calicem, priusquam perditos oceanus furoris obruat, et exundet ignis: ne augustam Numinis voluntatem inanissimis mundi ludibriis, avaritiæ, libidini posthabete: verum pio timore abjecti et reverentes, Domino gloriæ et majestatis meritum cultum honoremque deferre. Sed quid ago? cur obtrudo verba mea, cum liceat ore sacro divinæ Sapientiæ loqui *Luc.* XII, 5: « Time-te eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam; ita dico vobis, hunc time-te. »

16. ERGO JOB FRUSTRÀ APERIT OS SUUM, ET ABSQUE SCIENTIA VERBA MULTIPLICAT. — Ex jam dictis concludit Eliu et infert verba Jobi fuisse nihil aliud quam vacuos et sine mente sonos, in quibus nihil esset, quod scientiam oleret aut sanam mentem; dicitur autem os suum *aperuisse frustra*, aut quia nihil dixit, quod viri probent prudentes et pii; aut quia, dum petit a tot rerum et corporis incommodis liberari, assequatur nihil: quia lingua petulanti atque impia divinam in se inflammavit iram, neque illam oratione supplicis et morum mutatione placare studet. Imputavit autem Eliu Jobo superbiam, blasphemiam, divinæ providentiæ reprehensionem. Quod si verum foret, profecto verba, quibus ea temeraria asserta protulisset, et vana, et stulta et impia censeri deberent. At error in Eliu interpretamentis inest, quæ correctione indigent; recta quidem multa enuntiavit Eliu, sed non recte; vera quoque multa, sed falso afficta Jobo; multa etiam sincere, sed importune protulit, Jobus quippe ex sapientiæ, pietatis, integritatis capitibus neque recte, neque pie, neque juste accusari, redargui vel sperni potuit: ita Pineda, Sanctius, et alii.

Calamitates hujus vitæ solam pictam sunt respectu futurarum.

Furor Domini in hac vita solum stillat. in altera effunditur.

Vers. 16. Eliu male Jobum redarguit insipientia et impietatis.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Eliu æquitatem divini judicii tuetur, qui percutit, ut erudiat; loquitur, ut ad se redeant; redeuntes a flagellis liberat. Hortatur itaque Jobum ut se ex animo convertat ad Deum, utpote quem suis sceleribus, ac nominatim injustis pro tribunali sententiis, provocarit ad tantam iram; resipiscenti autem cuncta prospera pollicetur.

1. Addens quoque Eliu, hæc locutus est : 2. Sustine me paululum, et indicabo tibi : adhuc enim habeo quod pro Deo loquar. 3. Repetam scientiam meam a principio, et operatorem meum probabo justum. 4. Vere enim absque mendacio sermones mei, et perfecta scientia probabitur tibi. 5. Deus potentes non abjicit, cum et ipse sit potens. 6. Sed non salvat impios, et judicium pauperibus tribuit. 7. Non auferet a justo oculos suos, et reges in solio collocat in perpetuum, et illi eriguntur. 8. Et si fuerint in catenis, et vinciantur funibus paupertatis : 9. Indicabit eis opera eorum, et scelera eorum, quia violenti fuerunt. 10. Revelabit quoque aurem eorum, ut corripiat : et loquetur, ut revertantur ab iniquitate. 11. Si audierint et observaverint, complebunt dies suos in bono, et annos suos in gloria : 12. Si autem non audierint, transibunt per gladium, et consumentur in stultitia. 13. Simulatores et callidi provocant iram Dei, neque clamabunt cum vincti fuerint. 14. Morietur in tempestate anima eorum, et vita eorum inter effeminatos. 15. Eripiet de angustia sua pauperem, et revelabit in tribulatione aurem ejus. 16. Igitur salvabit te de ore angusto latissime, et non habente fundamentum subter se : requies autem mensæ tuæ erit plena pinguedine. 17. Causa tua quasi impij judicata est, causam judiciumque recipies. 18. Non te ergo superet ira, ut aliquem opprimas : nec multitudo donorum inclinet te. 19. Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, et omnes robustos fortitudine. 20. Ne protrahas noctem, ut ascendant populi pro eis. 21. Cave ne declines ad iniquitatem : hanc enim cœpisti sequi post miseriam. 22. Ecce, Deus excelsus in fortitudine sua, et nullus ei similis in legislatoribus. 23. Quis poterit scrutari vias ejus? aut quis potest ei dicere : Operatus es iniquitatem? 24. Memento quod ignores opus ejus, de quo cecinerunt viri. 25. Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul. 26. Ecce, Deus magnus vincens scientiam nostram : numerus annorum ejus inæstimabilis. 27. Qui aufert stillas pluvix, et effundit imbres ad instar gurgitum. 28. Qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta desuper. 29. Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum, 30. et fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet. 31. Per hæc enim judicat populos, et dat escas multis mortalibus. 32. In manibus abscondit lucem, et præcipit ei ut rursus adveniat. 33. Annuntiat de ea amico suo, quod possessio ejus sit, et ad eam possit ascendere.

Vers. 1, 2, 3 et 4. 1-4. ADDENS QUOQUE ELIU HÆC LOCUTUS EST : SUSTINE ME PAULULUM, ET INDICABO TIBI : ADHUC ENIM HABEO QUOD PRO DEO LOQUAR. REPETAM SCIENTIAM MEAM A PRINCIPIO, ET OPERATOREM MEUM PROBabo JUSTUM. VERE ENIM ABSQUE MENDACIO SERMONES MEI, ET PERFECTA SCIENTIA PROBABITUR TIBI. — Captata rhetorum more benevolentia atque attentione inchoatam disputationem prosequitur Eliu promittens non longe se progressurum esse dicendo; et

eo præsertim orationem incumbere, ut Dei causam pro virium suarum facultate tueatur; ejus nomen Jobus audaci, ut ipse putabat, lingua violaverat: Repetam, inquit, quod pridem mecum meditatus sum, quodque esse volui meæ philosophiæ primum maximumque principium : nempe in factore meo nullam inveniri posse injustitiæ labem. Neque quidquam, o Jobe, affingam veritati, neque tu, ut opinor, scientiam meam

renovat
attentio-
nem.

Eliu captat itorum benevolentiam, et

Quale sit
ingenium ar-
rogantium
oratorum.

et ejus fundamentum improbabis : ita Sanctius. Observat autem hoc loco S. Gregorius lib. XXVI *Moral.* cap. XVIII, in Eliu arrogantium hominum ingenium, qui in sua sibi sapientia placent; et « grave se damnum perpeti judicant, si scientiam suam loquendi brevitate constringant : tanto enim semetipsos credunt doctiores ostendere, quanto se poterint multiplicitate loquacitatis aperire, » etc.

Vers. 5
et 6.

5 et 6. DEUS POTENTES NON ABJICIT, CUM ET IPSE SIT POTENS : SED NON SALVAT IMPIOS, ET JUDICIUM PAUPERIBUS TRIBUIT. — DUCIT ORATIONIS INITIUM A DEI POTENTIA ATQUE JUSTITIA, BONUMQUE A MALO DISCERNIT; ET PRIMUM HOC STATUIT, NON IDEO HOMINES A DEO CONTEMNI ATQUE ABJICI, QUOD POTENTES SINT : QUIA ALITER DEUS EODEM SEIPSUM JUDICIO DAMNARET, CUM ET IPSE SIT POTENS, SED IN HOMINIBUS POTENTIBUS IMPIETATEM ET VIOLENTIAM PUNIRI : A CUJUS INDIGNATIONE NEQUE ALII SUNT PAUPERES, NISI MANUS AUT ANIMUM A SCelere CONTINEANT. SI ENIM POTENTES HUMILES SINT, SI SPIRITU PAUPERES, SI QUAVIS DIGNITATE AC POTESTATE FULGEANT, IN SUA TAMEN SINT EXISTIMATIONE PUSILLI, DEUS NON ABOMINATUR EOS, NON DESPICIT ILLOS, IMO DILIGIT, IN MAGNO PRETIO HABET, EISQUE LIBENTISSIME OPEM DEFERT; AT IMPIOS, ID EST SUPERBOS, DE SUA POTESTATE PRÆSUMENTES NON SALVAT, SED EXTREMO SUPPLICIO PLECTENDOS RESERVAT. MERITO VERO DEUS POTENTES HUMILES DILIGIT, QUONIAM EOS SIMILES FILIO SUO, POTENTIAE ET HUMILITATIS PLENISSIMO, REPERIT : MERITO EOS DILIGIT, QUIA RARA ET VIX INVENTA AMABILIA SUNT; ET RARUM EST, POTENTEM, ET IN DIGNITATE SUBLIMI POSITUM, HUMILEM INVENIRE. QUAM MIRABILE ID SIT DOCEAT IN HUNC MODUM S. GREGORIUS LIB. XXVI *Moral.* cap. XIX : « Mirum valde est, cum in cordibus sublimium regnat humilitas morum; unde pensandum est, quia potentes quique, cum humiliter sapiunt, culmen extraneæ et quasi longe positæ virtutis attingunt; et recte hac virtute Dominum quantocius placant, quia illud ei sacrificium humiliter offerunt, quod potentes invenire vix possunt, » etc.

Non ideo
homines
a Deo
abjici
quia po-
tentes,
sed quia
mali
sunt.

Potentes
humiles
Deo gra-
ti et ac-
cepti.

Humili-
tas nos
coram
Deo ma-
gnos et
potentes
facit.

Si itaque divites et potentes ob humilitatem grati Deo sunt, certe eorum thesauri ipsorumque potentia non tam in divitiis atque potentia quam in humilitate consistit, quæ illis apud summum omnium rerum Conditorum gratia peperit et familiaritatem. Ergo quicumque humiles, licet secundum leges hujus sæculi pauperes sint et abjecti, magni revera et potentes existimandi sunt; quorum sola vita et sancta conversatio Deo nobiles et divites et potentes commendat. Et vere ita est : quis enim humiles non magnos et potentes judicet? siquidem mente excelsa et altis cogitationibus et desideriis præditi sunt : equidem iudicæ magnos non tam metiendos esse divitiis aut temporali potestate, quam magnanimitate et studiis præcelsis ac desiderio virtutis; humiles autem in tanta modestia, in tanta rerum tempo-

tate polleant, et ad quam ardua et sublimia contendant. Magnum est, quæ magnates hujus sæculi magna existimant, parva æstimare, et ut vilia ac nullius pretii contemnere; sed hæc contemnunt humiles, qui honores et dignitates hujus temporis prorsus indignas judicant, in quibus amor nostræ mentis collocetur. Magnum est vultum potentum non vereri, minas eorum et indignationem non timere, et quidquid possunt facere pro nihilo ducere : id faciunt humiles, quia cum nihil a potentibus expectent, et Deum protectorem sentiant, illos qui solum possunt occidere corpus, non timent. Magnum est intimam Dei amicitiam percipere, et ad imitationem angelorum aspirare : id aggrediuntur humiles, qui ob id temporalia aspernantur, ut æterna et cœlestia percipiant; sunt ergo illi magni, qui dum magnitudinem creatam rejiciunt, quodam modo magnitudine increata vestiuntur, et vere divinas proprietates participant. Tales ergo « Deus potentes non abjicit, cum et ipse sit potens. » Quid enim in causa est, cur homo mortalis proximo suo nocere studeat, nisi invidia et æmulatio, qua alii in alios laborant; præterea etiam timor, quia timentes sic secum cogitant : ille poterit mihi nocere, quantum ille promotus fuerit, tantum mihi deceat. Quia igitur tanta imbecillitas est in hominibus mortalibus, semper timent ne proximi nimis attollantur, et illos qui in auctoritate et dignitate sunt constituti imminutos cupiunt; sed hæc in Deo locum non habent, qui nimis magnus est, ut nobis invideat : neque enim ipsi damnum inferre, aut ejus honorem imminuere poterimus, cum valde magni erimus; unde etiam non est quod timeat, ut nos dejectos velit.

SED NON SALVAT IMPIOS. — Septuaginta ex Hebræo vertunt, ἀσεβῶν οὐ μὴ ζωοποιήσεται, *impium non vivificabit*, id est, vivere sinet, in vita conservabit, quod noster dixit *salvat* : nam salvat qui a morte vindicat. Quidam huc accommodant illud Sapientis *Prov. x, 27* : « Anni impiorum breviabuntur : » contra pietas producit vitam; quæ, ut Paulus ait, « ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, et futuræ. » Pios autem hic vocat *pauperes*, quibus Deus « iudicium tribuit, » id est, singulariter prospicit; juxta illud Psalmistæ *Psalm. x, 5* : « Oculi ejus in pauperem respiciunt; » quæ oculorum divinatorum in pauperem respectio singularem quamdam benignissimi Numinis erga egenum curam et accuratam omnino providentiam declarat, qua ipsum quodammodo in oculis suis ferre videatur. Hinc ubicumque est pauper, subito respicit et accurrit clementissimus Deus, illumque amplexus dulcissime suaviatur, in sinu condit, in visceribus reponit, præsidium illi est, illum tuetur, et ea quidem humanitate, ut justorum aliorum invidiam quodammodo sollicitare posse videatur. De hoc inexplicabili amore Dei erga pauperes multa in divinis litteris sunt admirabilia, et cum omnes quidem justos complecta-

Quæ sit
causa,
quod ho-
mines
invicem
deprimant
et abjiciant.

Deus
pauperum
singularem
curam
gerit.

tur, pauperum tamen velut bonus et amabilis tutor proprie esse videtur. Verum illud mirabile quod sequitur : *Et iudicium pauperibus tribuit, quibus verbis prædicit fore, ut in extremo iudicio pauperes jus dicant, et aliorum iudices stantur;* quod multis de causis faciendum scribit Gregorius lib. XXVII *Moral. cap. xxvii, in primis*, quia rerum indigentia plurima infert mala, et omnes fere difficultates, quas homines patiuntur, ex paupertate oriuntur : nam sicut divitiæ omni voluptatum generi fomenta ministrant, non aliter paupertas omnes ærumnas et calamitates secum adfert. Jure igitur cæteris omnibus præferuntur, qui plus reliquis perpassi sunt; tum etiam pauperes ad tribunal evehit, quia paupertas omnia vitia ex animo pellit, atque adeo pauperes vix habent crimina in illo iudicio eluenda : nam sicut rerum copia temporalium vitiiis omnibus fomenta suppeditat, ita paupertas omnium virtutum est nutrimentum. Quamobrem pauperes non tam iudicandi quam iudices aderunt in extremo iudicio, quod intelligendum de iis qui propter Christum evangelicam amplexi sunt paupertatem, apostolos æmulati, quorum propterea prærogativis jure merito gaudent.

Et eos aliorum iudices constituit.

Vers. 7, 8 et 9.

7-9. NON AUFERET A JUSTO OCULOS SUOS, ET REGES IN SOLIO COLLOCAT IN PERPETUUM, ET ILLI ERIGUNTUR. ET SI FUERINT IN CATENIS, ET VINCIANTUR FURNIBUS PAUPERTATIS : INDICABIT EIS OPERA EORUM ET SCLEERA EORUM, QUIA VIOLENTI FUERUNT. — Sententia his versibus comprehensa perspicua est; illud vero est omnium suavissimum : *Non auferet a justo oculos suos*, quasi Deus voluptatem capiat ex iustorum aspectu; quo spectat etiam illud Davidis *Psalm. XXXIII, 16* : « Oculi Domini super justos : » felices plane qui divinitatis inspectionem merentur, quibus protegendis et conservandis tota invigilat Dei providentia : « *aspectus enim, inquit Salvianus lib. I De Provid., divinitatis propitiæ munus est conservationis humanæ.* » Oculos ergo Dei ad servandos suos cultores intentos esse dicens, de præsentis ejus auxilio certos reddit, modo sub ejus providentia quieti maneant : itaque ne justis impiorum se libidini expositos esse putent, speciali quadam providentiæ ratione eos a Deo respici declarat. Quamobrem etiam Dominus Davidi intelligentiam et directionem ac favorem suum liberaliter addicens, emphatice : « Firmabo, inquit *Psalm. XXXI, 8*, super te oculos meos, » *q. d.* Non auferam oculos meos a te, quia tu assidue levas oculos tuos ad me. Haud otiosus est iste Dei respectus, sed sui nobis imprimit imaginem, et in se transformat : omnes enim id a Dei oculis habemus, ut ad Deum tendamus, et eum aspiciamus in omni opere, et in imaginem Dei transformemur, juxta illud Pauli II *Corinth. III, 18* : « Nos vero omnes, revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem tanquam a Domini Spiritu : » quid est a claritate

Oculi Dei pro providentia singulari.

Ex Dei respectu omnis animi venustas.

in claritatem? S. Anselmus exponit, ab una clara visione in aliam : itaque quæ nos transformant in Dei imaginem, quæ nos faciunt ire in similitudinem Dei, visiones ejusdem Dei sunt. Sed unde habemus tam claros oculos, qui Deum intuentes, nos Deo similes faciant? a speculo, respondet S. Chrysostomus : ut enim in speculo accedentis ad ipsum oculi exprimuntur : nec aliunde speculum bonos oculos habet, nisi ex eo qui ad illud accedit : sic nos instar speculi Deum referentes, clarissimis Dei oculis insignimur, quibus Deum videntes, crebra visione in imaginem Dei transformamur : ut speculum scilicet nos Dei faciem Deique oculos excipimus, et inde in nobis oculi excitantur non otiosi, sed qui nos Deo faciant assimilari. Quo spectat illa Dei ad Davidem promissio *Psalm. XXXI, 8* : « Intellectum tibi dabo, et instruam te in via hac, qua gradieris : firmabo super te oculos meos, » nimirum super nos, ut super speculum, Deus oculos suos firmans intellectum dat, hoc est, mentis oculos dat, qui imaginem Dei referant. Ubi enim prius ipse Dominus oculos suos ad animam vertit, illa instar speculi totam recipit Domini venustatem; itaque de pulchra Dei facie in nobis quasi in speculo expressa habemus pulcherrimos illos oculos, quibus in imaginem Dei transformamur.

Anima instar speculi imaginem Dei refert.

Porro justos hac divina regalique nota insignitos, tametsi ignotos ac inopes, ad solium regium a Deo vocari tum ex aliis tum ex Davidis liquet historia; reges tamen regnandi gloria abutentes a Deo exturbari e sacris et profanis notissimum est : sic II *Mach. XI, 41*, Antiochus judicavit se ob crimina peracerbe cædi, ac infeliciter interire, ut pateat ex vulgatissimo exemplo, Deum reges impios pessumdare, indicareque ipsis scelera eorum, quibus violenter innoxios oppresserunt. Porro *funes paupertatis*, vel, ut ex Hebræo aliqui vertunt, *funes ærumnarum*, sunt funes seu vincula afflictionis, quæ scilicet afflictionem afferunt, graviter vexant, premunt, adstringunt. Quod si igitur pauperes ipsi egestate premantur, neque ab illa minus quam a ferreis vinculis constringantur; si tamen illi tyrannorum ingenium et mores imitati violenti fuerint, et aliis cooperti flagitiis, non levius quam tyranni ac reges punientur. Ut enim Deus non abjicit potentes, quia potentes sunt, sed quia inflati opibus, et abusi potentia tenuiores opprimunt, et a Dei observantia impudenter recedunt : sic etiam non favet pauperibus, quia pauperes sunt, sed quia humiles, modesti, addicti Dei voluntati, et qui in eo spem locarunt suam : nam si illi crudeles fuerint, raptores, violenti, non alio illos loco Deus habebit quam potentes, et qui tyrannicos spiritus imbiberunt. Hoc autem modo Jobam in paupertate ac dolore, cum clamat assidue, a Deo tamen exaudiri negat, quia regio adhuc alit spiritus, neque adhuc tyrannicum exiit ingenium. Ubi observandus dicendi modus, quo pauperum significatur aut ferinus animus, qui

Deus justos et humiles amat, superbos et impios abominatur.

Deus non favet pauperibus quia pauperes, sed quia modesti et humiles sunt.

Pauperes in sum-

mis etiam
angustiis
despicit
Deus si
inflato
sint ani-
mo.

ad aliorum diripienda bona aut etiam cædem anhelat; aut præceps alius et immoderatus affectus, qui tamen non erumpit in opus, quia a paupertatis incommodis impeditur. Sicut multi tandem furor a vindicta cohibent, manus a rapina, lascivos motus a damnata venere, quia clausi tenentur in custodia, neque manus a manicis, neque pedes a vinculis expeditos habent: sic quos paupertas impedit, neque quidquam ad vim et cædem facultatis concedit, licet manus habeant inermes, animos tamen habent armatos et spirantes iram, quam explere non possunt. Hos itaque pauperes judicat Deus, et punit severe, non secus ac tyrannos, quia tyrannico sunt animo, etiamsi manus habeant innocentes. Dixit hoc perquam optime Seneca *Epist.* 42, cujus ista sunt verba: « Multorum, quia imbecilli sunt, latent vitia, non minus ausura, cum illis vires suæ placuerint, quam illa quæ jam felicitas aperuit: instrumenta illis explicandæ nequitiae desunt. Sic tuto serpens etiam pestifera tractatur dum riget frigore: non desunt tunc illi venena, sed torpent. Multorum crudelitas, et ambitio, et luxuria, ne paria pessimis audeat, fortunæ favore deficitur: eadem velle eos cognosces, da posse quantum volunt. »

Multis in
humili
fortuna
tyranni-
cos ha-
bent et
superbos
spiritus.

Vers. 10,
11 et 12.

10-12. REVELABIT QUOQUE AUREM EORUM, UT CORRIPIAT: ET LOQUETUR, UT REVERTANTUR AB INIQUITATE. SI AUDIERINT ET OBSERVAVERINT, COMPLEBUNT DIES SUOS IN BONO ET ANNOS SUOS IN GLORIA: SI AUTEM NON AUDIERINT, TRANSIBUNT PER GLADIUM, ET CONSUMENTUR IN STULTITIA. — Pingit hic Eliu officium divinæ bonitatis, quæ impios inspirationibus instruit, illuminat, emollit, terret, allicit, ut si recte agant, præmium, sin obdurescant, pœnam reportent. Damna etiam et incommoda afferendo loquitur Deus, et suam voluntatem declarat, ut cap. xxxiii pluribus exposuit ipse Eliu; iisdemque viis revelat aurem, id est, facit ut eum audiant, et ejus jussis obsecundent: supplicii enim Deus purgat et recludit aures, ad quas cum vitiiis tum perversa doctrina obstructus erat aditus veræ disciplinæ. Cujus rei multa in libro Judicum exempla existant, quo sæpe narrantur filii Israel abducti, a Deo miseris et ærumnis fuisse revocati. Quare subdit: *Si audierint et observaverint*, id est, si pœnis affecti, gravissimoque malorum æstu jactati respuerint, et ad meliorem frugem redierint, audientes et observantes præcepta Dei, præsertim illud, ut pœniteat eos scelerum suorum; « complebunt dies suos in bono, » etc., id est miseris levabuntur, et tranquillam vitam agent, ac multis gloriæ ornamentis augebuntur. *Si autem non audierint, transibunt per gladium*, id est, si homines iniqui supplicii a Deo pœnisque mulctati non respuerint, extremam Dei experientur vindictam, hanc enim gladium appellat, quo iniquos homines æterna morte absumet: sic *Apoc.* 1, 16, Joannes narrat se vidisse filium hominis cum gladio ex utraque parte acuto ex ore ejus procedente: *fulcem* etiam sive gladium Zacharias cap. v, 2, vidit volantem, quem

Deus inspi-
rationibus et
castigationibus
nos ad-
monet.

venturum ait ad domum furis, et ad domum jurantis in nomine Dei mendaciter: quo gladio Deus populi sui scelera se ulturum minatur dicens *Isai.* 1, 20: « Quod si nolueritis, et me ad iracundiam provocaveritis, gladius devorabit vos. » Recte autem addit: *Et consumentur in stultitia*: nulla enim major stultitia, quam Deum totius scientiæ et sapientiæ fontem, atque adeo tanquam patrem animadvertentem non audire, sed ejus consilia et officii præcepta negligere. Quamobrem scelerati homines, licet sapientes nonnullis quidam illorum videantur, *stulti* non raro in Scripturis appellantur. In Hebræo ad verbum est, *peribunt, eo quod non scientiam*, subaudi *habeant*, sicut dicebat Oseas juxta textum hebraicum cap. iv, 6: *Periit populus meus, eo quod non habuerit scientiam: quia tu scientiam repulisti, repellam te*; ut autem intelligantur Græci liberiori paraphrasi nonnunquam usi fuisse, ita hunc versum, licet in eandem sententiam, reddiderunt, ἀσεβείς δι' οὐ διασώζονται, παρά τὸ μὴ βούλοσθαι αὐτοὺς εἰδέναι τὸν Κύριον, καὶ διότι νεβηστεύμενοι ἀνίστασι Ἰσραὴλ, *impios vero non facit salvos, eo quod noluerunt scire Dominum, et quia admoniti obedire recusarunt.*

Maxima
stultitia,
non velle
audire
Deum.

13. SIMULATORES ET CALLIDI PROVOCANT IRAM DEI, NEQUE CLAMABUNT CUM VINCTI FUERINT. — Quidam ex Hebræo ita vertunt, *hypocritæ falsi cordis iram coercerabunt*, nomen enim חָנָפִית *chaneph* Vulgatus fere semper *hypocritus* transferre solet, quamvis hoc loco *simulatores* transferat, quia *hypocritæ* nomen simulatorem significat. « Apte autem cum simulatores dixisset, inquit S. Gregorius lib. XXVI *Moral.* cap. xxviii, addidit *et callidi*: quia callide procedit quicumque simulator est, unum tenens, et alterum ostendens. » Quod et D. Augustinus observavit lib. V *De Civit.* cap. xix, de iis autem non dicit quod mereantur iram Dei, sed quod *provocent*, ut *ibid.* S. Gregorius observat: quia non tantum iram Dei sicut cæteri peccatores promerentur, sed eam urgent, et excitant contra seipsos. Septuaginta juxta Hebræum vertunt τὴν ἑαυτῶν θυμὸν *ordinabunt furorem*, quod græci patres ita intelligunt; simulatores ipsos contra se ordinare divinum furorem, Dei fulmen in caput suum evocare, dictare quodammodo sibi futurum exitum, æterno furori esse obnoxios, omnem denique Dei furorem contra seipsos dirigere et ordinare, eo modo quo per oppositum sponsa dixit *Cant.* 11, 4 sponsum suam in ea ordinasse charitatem, id est totum suum amorem, ita ut illam totius amoris sui fecerit quasi terminum. Pagninus vertit, *ponunt furorem super se*, id est, firmiter statuunt, et disponunt eo modo quo dux dicitur ponere fortitudinem exercitus super aliquam civitatem; et Deus ad Ezechielem constituit *Ezech.* iv, 2, ut « poneret arietes (id est instrumenta quatiendi) in gyro Jerusalem; » Regia legunt, *ponent nasum*, id est vehementem iram, quam Scriptura per *nasum* solet significare, quo fortiter spiramus quando forti ira succensimus.

Vers. 13.

Simulatores Dei iram provocant.

Hypocri-
sis quid.

Huc etiam pertinet ea quæ proprie in Evange-
lio dicitur hypocrisis, quod est genus quoddam
simulationis et vitium, quo quis fictis et ascititiis
operibus callido artificio usurpatis, ad sanctimo-
niam in hominum luce oculisque ponendam, fa-
mam sibi et nominis existimationem aucupatur :
res clara est in divinis evangelistarum commen-
tariis, gravissimis a Christo verbis damnata, ut
cui toties vae magnum et formidandum impreca-
tur. Cumque acerbum, durum, inusitatum et sce-
leratis hominibus repositum vellet Christus sup-
plicium exponere, dixit *Matth. xxiv, 51*, « ponere
partem illius cum hypocritis, » quasi hypocritæ
Dei fulmen, quantum quantum est, et gravem ma-
nam experturi sint aliquando vindicem illius si-
mulationis. Quod etiam pii prophetæ haud obs-
cure denuntiaverunt : David mœrens, et eorum
hominum exitio conturbatus, suam ad lyram id
canebat *Psalm. lxxv, 6* : « Deus dissipavit ossa
eorum qui hominibus placent, » quos S. Cyril-
lus interpretatur ὑποκριτὰς, *hypocritas*, bonitatis
et virtutum simulatores, ut hominibus placeant.
Horum omnium ossa, id est robor vimque Deus
extenuabit, fictas et fucatas virtutes in ventum
nihilumque disperget, quarum pretium fuit ina-
nitas, gloriolæ captatio, vani fumus honoris.
Apud Sophoniam cap. i, 8 quoque istiusmodi mi-
nas intendat : « Visitabo super omnes qui induti
sunt veste peregrina, » ubi *visitare* e sacri sermo-
nis usu est punire, severitatem expromere ; per
vestem autem peregrinam Rupertus intelligit hypo-
crisin, quasi filis simulationis opere plumario et
levissimo contextam, et velut latum elavum in
humeros impositam ad decorem futilemque pom-
pam. Hoc inane paludamentum mendacio illu-
sum visitabit excutietque Deus, exuretque in
theatro mundi atque in luce omnium populorum
et vulpeculas illas ex involucris simulationum
eductas ad sempiternam hominum contumeliam
exponet : ita Cresollus *Anthol. cap. x, sect. 4*. Hi
itaque qui sanctitatem simulant, et honestas fuc-
cata specie turpitudinem celant, furorem in se
divinum acuunt ; neque dum diris urgentur in-
commodis utiliter clamant, quia non bene cum
hypocrisi convenit simplex oratio ; quandoqui-
dem conscientia, quæ diu Deum repulit, ægre
possit ingrante procella cœlestis auxilium fiden-
ter implorare : anteaquæ nimirum turpis vitæ me-
moriam animum enervat, quemadmodum justitiæ
cultæ recordatio roborat. Qualis porro plerum-
que sit simulatorum exitus subjungit :

Vers. 14.

Hypocri-
tae ha-
bent
mortem
infelicem
et vitam
ignobi-
lem.

14. MORIETUR IN TEMPESTATE ANIMA EORUM, ET VITA
EORUM INTER EFFEMINATOS. — Hypocritis et simulato-
ribus, inter quos Jobum censet, mortem immatu-
ram et infelicem denuntiat, qualis solet in tempe-
state aut subita ruina contingere ; et vitam ignobilem
ac sordidam, qualis esse solet hominum effemina-
torum et cynædorum, qui infamia publica notan-
tur. Dicitur autem *in tempestate mori*, cui vis aut
alia quævis causa gravis et turbida vitam adimit,

neque illum pacatæ naturæ vis mitior aut neces-
sitas exstinguit ; quod opponitur morti pacificæ,
qua videlicet homo in Scriptura dicitur *in pace
mori* : sic III *Reg. ii, 9* præcepit David Salomoni filio,
ne canos Joab, quem expertus fuerat infidelem,
ad sepulcrum deduceret pacificæ. Quo loco Sanc-
tius noster docet pacificæ seu in pace mori illos,
qui non vi extrinsecus allata perierunt, sed aut
senio confecti, aut morbo consumpti, ita ut non
tam homo a ferro aut hominum injuria, aut su-
bita ruina, aut tempestate, quam a natura ipsa
mortali videatur exstinctus. Hoc nempe significa-
tur *in tempestate*, quæ plerumque repente ingruit,
et securum hominem ante suum tempus abripit
et perimit, ut in naufragio experiuntur quotidie
qui absorbentur a fluctibus, et quos vibrata e nu-
bibus fulmina conficiunt. *Mori itaque in tempe-
state* idem est, quod immaturam mortem oppetere,
id quod Septuaginta expresserunt dum vertunt
ἐν νεότητι, *in juventute* : quod item alii fere omnes
ex Hebræo transtulerunt, licet non eodem sensu :
nam quidam in juventute ætatem considerant im-
maturam et infirmam, et hoc communiter ; alii
stuporem et ignorantiam, ut expresse reddidit
Tigurina, *morietur anima eorum per juvenilem sto-
lilitatem*. Ubi forte insinuat mors effeminatorum
aut immatura ob veneris intemperantiam ;
aut stolidi et veluti brutalis sine contritionis sen-
su ac pœnitentiæ fructu, sine Dei vitæque aeternæ
recordatione, sine cura propriæ salutis, ac si tem-
pestatas, venti, maria, naufragia omne rationis ju-
diciū absorberent. Nihil certe verius, quam quod
tempestatas quædam sit ipsa juvenus, in qua tam
crebra, tam cœda naufragia. Proh quam multis in
adolescencia ingruit vitiorum colluvies, qua sub-
mersæ pereunt in sempiternum animæ infelicium !
« Vitiosos, inquit ad hunc locum D. Hieronymus,
et vitia esse noverimus, quæ sicut de virtutibus
animi nihil in se habent quietum, virile et frugi,
sed totum turbulentum, remissum ac fragile : ita
necesse est, ut velut tempestate animam semper
suis illecebris inquietent, portumque virtutum
hominem non sinant apprehendere : et fit istis
talibus fluctibus quod Salomon ait, ut jaceat ani-
ma tanquam in corde maris, et velut gubernator
in magna tempestate. » Sic ille.

Quis di-
catur in
tempe-
state
et quis
in pace
mori.

Multi
ado-
lescentiæ
naufr-
gio per-
eunt.

15. ERIPET DE ANGSTIA SUA PAUPEREM, ET REVE-
LABIT IN TRIBULATIONE AUREM EJUS. — Longe aliter,
inquit, accidet his, qui ut pauperes sunt, sic etiam
ad suum statum consentaneæ vitam agunt piam
atque humilem, longe a tyrannorum et hypocri-
tarum ambitione diversam : hos enim benigne
alloquetur Deus, et a malis urgentibus eripiet, li-
cet omni penitus auxilio esse orbati videantur,
ut in se expertus dicebat David *Psalm. xxxiii, 7* :
« Iste pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum :
et de omnibus tribulationibus ejus salvavit eum. »
Quod autem Vulgatus ibi vertit *salvavit*, in He-
bræo est יִשְׁחַלֵּט, id est *eruet*, liberabit, quod
verbum etiam hoc loco ponitur ; sed illud per

Vers. 15.
Deus
paupe-
rum
libera-
tor.

metathesim litterarum Græci vel legisse vel intellexisse videntur יתלהט *ielahets*, id est *opprimet*, aut *affliget*: nam ita vertunt hunc versum; ἐνθ' ὡ ἐδύσαν ἀσθενῶ καὶ ἀδύνατον, eo quod *afflixerunt infirmum et imbecillum*. Et est apta sententia contextui, ut sit alterius causæ redditio, cur tam cito iniqui viri, ut vers. super. dixit, animam agent, similis ejus, quam Sophar posuit dicens cap. xx, 18: « Luet quæ fecit omnia, etc. Quoniam confringens nudavit pauperes, » etc. Quod autem subdit: *et revelabit in tribulatione aurem ejus*, S. Gregorius lib. XXVI *Moral.* cap. xxxiii sic exponit: « *Aurem in tribulatione revelare*, est auditum cordis verberum plagis aperire; » viris igitur bonis calamitates non solum nullo detrimento erunt, sed etiam commodum maximum hoc ex eis reportabunt, quod illis ad pietatem infirmabuntur; et divinæ doctrinæ peritiores fient, id enim significat *aurem ejus revelare*, id est *docebit eum*. Dicit enim non potest, quanta quamque divina prudentia eum augeant calamitates, qui patienter eas et æquo animo tolerat, Dei fretus præsidio: hunc fructum se ex illis suscepisse maximum intelligebat David dicens *Psal.* cxviii, 71: « Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas. » Septuaginta hoc hemistichium ita vertunt, κριμα δι' πρᾶτων ἐδύσαι, *judicium vero mansuetorum exponet*, tunc scilicet, *cum morte muletantur impii*, ut vers. super. dixerat, quemadmodum dicebat David *Psal.* cxxxix, 12: « Virum injustum mala capient in interitu. Cognovi quia faciet Dominus judicium inopis et vindictam pauperum. » Itaque auris eorum Græcis fuit judicium eorum, quoniam nullus antea iudex eos audiebat, ut æquum judicium redderet, et ab indigna improborum oppressione liberaret: quam tunc omnes iniquam fuisse intelligunt, cum improbos debitas pœnas persolvere viderint.

Vers. 16. 16. Igitur salvabit te de ore angusto latissime, et non habente fundamentum subter se: requies autem mensæ tuæ erit plena pinguedine. —

Oratio parænetica est, qua Eliu Jobum ad pœnitentiam hortatur, spondetque fore, ut Deus eripiat eum de ore angusto, hoc est de calamitate, quæ similis est puteis foveisque os angustum habentibus; quibus si semel homo absorbeatur, non superest spes emergendi. Qua metaphora usus est David dicens *Psal.* lxxviii, 17: « Non absorbeat me profundum: neque urgeat super me puteus os suum; » in eaque re Deus amicis suis quam eximius patronus sit luculenter declarat, cum in summa rerum desperatione summam salutem affert, quam significat *latissime* dicens, id est *latissime salvabit*, ex magna rerum angustia in amplissimam vindicans latitudinem, ut dicebat regius Vates *Psal.* xvii, 19: « Prævenierunt me in die afflictionis meæ; et factus est Dominus protector meus; et eduxit me in latitudinem; salvum me fecit, quoniam voluit me. » Sed quoniam Hebræum יצר *tsar* non solum *angustum*, ut vertit Vul-

gatus, sed etiam *hostem* et *inimicum*, qui ardet et affligat, significat, aliter Græci hunc locum verterunt; tum quia quod *salvabit* Vulgatus vertit, hebraice est verbum יצו *sut*, quod proprie *removere* significat. In eam ergo partem Græci verba hæc acceperunt, ut illis adhuc iniqui hominis scelera exponantur, propter quæ pœnam illam maturæ mortis commeruit, ita vertentes, καὶ προσετινῆ-πάτησέν σε ἐκ στόματος ἐδύσαι, *et superdecepit te ab ore inimici*, ubi Polychronius et Scholion legunt καὶ πρὸς, ἐπεὶ ἠπάτησέν σε, *et præterea, quoniam decepit te*: putant enim post brevem illam interjectionem de judicio mansuetorum redire ad causas memorandas, cur hypocritæ male pereant, et interpretantur πρὸς, id est πρὸς τούτους, *ad hæc*. S. Augustinus legit, *et quia decepit te*; est autem hominis iniqui ad omnem malitiam et fraudem versare mentem suam, et dolo malo agere: « Non est in ore eorum veritas: cor eorum vanum est, linguis suis dolose agebant, judica illos Deus, » ait David *Psal.* v, 10.

NON HABENTE FUNDAMENTUM SUBTER SE: — hyperbolica abyssi sive profunditatis, cujus fundum invenire non datur, similitudine gravissimam notat ærumnam, e qua vix subsit spes evadendi; usus quoque David simillima phrasi ait *Psal.* lxxviii, 2: « Infixus sum in limo profundi, et non est substantia, » hoc est, nihil firmum substat, quo nitat; quid autem sit infigi in limo profundi, et non invenire *substantiam* seu *fundamentum*, sic exponit Euthymius: « Fæcem, inquit, illam Prophetæ significare voluit, quæ sub profundo aquæ esse solet. Qui igitur in hujusmodi fæce infixi sunt, *substantiam*, hoc est stabilitatem nullam inveniunt, ipsa nimirum fæce ob cœnosam ac fluxam illam materiam semper magis infra concidente. » Per hunc *limum* sive *fæcem* fluxæ libidinis voluptates adumbrantur, sicut enim qui limo profundi infiguntur, propter fluxam et cœnosam materiam stabilitatem amittunt, et deficit quidquid stabile et firmum illos posset sustentare ne perirent: sic qui fluxis et cœnosis carnis voluptatibus se dedunt, qui turpibus et foetulentis libidinibus infiguntur, Christi stabile fundamentum a se rejiciunt, et inter instabiles concupiscentias fluitant perituri. Et sane a lascivo homine bonorum omnium stabile fundamentum Christus fugit; solum illi manent aquarum fluctus, hoc est fluxæ voluptates carnis, inter quas naufragio perdendus fluitet. Post malorum autem liberationem Eliu addit Jobo, si resipiscat, summam bonorum omnium copiam et stabilem ac plenissimam salutem dicens: *Requies autem mensæ tuæ erit plena pinguedine*, id est ad mensam bonis omnibus abundantem sedebis. Id quod aliis verbis probis viris pollicetur David *Psal.* xxxv, 9: « Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ; et torrente voluptatis tuæ potabis eos » (addunt Patres Græci in *Caten.*) *pinguedine vitæ æternæ*, quasi illa Jobi mensa, quæ eucharisticam representabat, ipsius æternitatis

Vir patienti ex calamitate magis quam haurit prudentiam.

Sicut in limo profundi, sic in carnis voluptatibus nulla consistentia est.

Eliu Jobo, si resipiscat, prospera denuntiat.

Eliu Jobo resipiscanti promittit omnem felicitatem.

Jobi mensa eucha-

risticam
et aeter-
nas deli-
cias re-
presen-
tat.

deliciis et pinguesceret, et suos convivas impinguaret. Pulchre ad hunc locum S. Gregorius lib. XXVI *Moral.* cap. XXIV : « *Requies*, inquit, *mense* est refectio satietatis internæ, quæ pinguedine plena dicitur, quia in æternæ voluptatis delectatione præparatur. » Sequitur :

Vers. 17.

17. CAUSA TUA QUASI IMPII JUDICATA EST; CAUSAM JUDICIUMQUE RECIPIES. — Gravem hæc sententia continet exhortationem comminatione permixtam, cujus sensus est : Deus te ut impium mulctavit, recipies uti egeris; pœnam, si male; præmium, si recte. *Causa* enim et *judicium* pro termino causæ sive discussionis atque judicii, præmio scilicet pœnave ponuntur, *q. d.* Hactenus te quasi magnorum scelerum reum judicavit Deus, et vehementer afflixit, quia convictus es impietatis : sed jam resili si sapis, et evita deinceps peccata ob quæ puniris : nam si in posterum honeste vixeris, non minus tua merita liberali atque paterna manu *compensabit* : ita Sanctius et Tirinus : varias alias easque diversissimas hujus loci interpretationes vide apud Pinedam. *Tropologice* S. Gregorius lib. XXVI *Moral.* cap. XXV, hinc docet sanctos quasi impios ab hoc mundo judicari, apud Deum vero justitiæ suæ coronam accipere : « Bonorum, inquit, causa justitia est, quorum causa quasi impii judicatur : quia eorum hic justitia paterno flagello fatigatur, ut ad ampliorem vigilantiam præceptione non solum mandatorum, sed etiam verberum percussione doceantur ; sed causam *judiciumque* recipiunt : quia ex ea justitia, qua modo vivunt, tunc in culmine judiciaræ potestatis enitescunt, ut tanto tunc potentius cuncta judicent, quanto nunc in eis subtilius cuncta judicantur. » Allegorice hæc Christo conveniunt, cujus causa in passione quasi impii judicata est, cum injuste judicatus fuit ab hominibus, et cum iniquis deputatus est ; sed causam *judiciumque* recipiet, quando in extremo judicio juste *judicabit omnes* : ita S. Augustinus *tract. 19 in Joan.* : « Forma illa erit Judex, quæ stetit sub judice ; illa judicabit, quæ judicata est, » etc. ; et *serm. ult. De Verb. Dom.* : « Sedebit Judex qui stetit sub judice ; damnabit vero reos, qui falso factus est reus, » etc. Item in *Psalm. XXXVII* : « Oportebat ut Christus taceret in passione, non taciturus in judicio : judicandus enim venerat, qui postea judicaturus veniret ; et ideo cum magna potestate *judicaturus*, quia cum magna humilitate *judicatus*, » etc. : æquum enim erat ut cujus apparuit summa humilitas, apparet summa gloria : idem in *Psalm. LXXXV* : « Videbitur terribilis, qui visus est contemptibilis : demonstrabit potentiam, qui demonstravit patientiam. In cruce patientia erat ; in judicio erit potentia, » etc.

Vers. 18.

18. NON TE ERGO SUPERET IRA, UT ALIQUEM OPPRIMAS : NEC MULTITUDO DONOREM INCLINET TE, — *q. d.* Si quando vero divina te benevolentia ad priorem fortunam et judicialem potestatem reducat, ne rursus ab illo deturberis, eo tibi diligenter

enitendum est, ne ira præceps aut conturbato animo ad judicandum accedas, nec te donorum multitudo a recta judicandi via aliorum agat : quæ duo sunt monita omni judici cum primis observatu necessaria. *Primum* autem documentum est, ne quis ira præceps aut conturbato animo ad judicandum accedat : neque enim qui sui impositus est de aliorum causa recte judicabit, neque is æquum se præbebit, quem amentem cæca illa animi violentia præcipitat ; prope autem est ut innocentes opprimat, si in illos tunc temporis occurrit, quando furore cæcus, æquum ab iniquo discernere non potest. Hoc documentum omni tempore maxime necessarium est illi qui multitudini præest, ne qua in illo immoderatio affectio dominetur ; sed præcipue dum alienas judicat causas, et suum cuique jus servare sancte atque legitime debet. Ante omnia autem faciendum est, ne in turbulento illo animi statu pœnas iratus ab illis petat, in quos habet imperium et auctoritatem ; ne adminiculante fastidio animi et ardore *limitem* justis atque æqui prætergrediatur ; sinat paulatim exhalare incendium, impetumque illum nimium frangi ac debilitari, quo redeat in se animus, et a gravi jactatione in humanitatis veluti portum succedat. Sic fecisse magnos videmus viros antiquæ memoriæ fama celebratos, qui irati servos suos aut aliis plectendos verberandosque demandarunt, aut nullam pœnam intulerunt. Quo nomine Cicero IV *Tuscul.* et Valerius Maximus lib. IV, cap. 1, miris laudibus extollunt celebre illud dictum Archytæ, cum merito excandisset in servum : « *Sumpsissem a te supplicium, nisi tibi iratus essem.* » *Alterum* documentum non minus judici necessarium est, ne se muneribus corrumpi patiat. Quamobrem hoc ipsum prohibens subdit : *Nec multitudo donorum inclinet te*, hoc est, quantiscumque muneribus obruaris, tamen ut palma contra pondus renitere, et nunquam ab æquitate tui muneris te inflecti patiaris. Nec immerito iram cum hac munerum appetentia *conjungit* : quia ut illa hominem excæcare solet, excæcatumque in vindictam præcipitare ; ita et hæc tanta mentem caligine obscurat, ut in prava judicia compellat ; hinc illud Syracidis *Eccl. VIII, 3* : « Multos perdidit aurum et argentum, et usque ad cor regum extendit et convertit. » Ubi tanta auri et argenti vis significatur, ut non solum pauperum animos pertentet et expugnet, sed etiam principum ac regum, qui minus auro indigent, invadat, et, interprete Lyrano, a veritate in falsitatem eorum judicium convertat.

Nihil sane est in republica perniciosius quam iudices *δωροφάγαι*, ut Hesiodus appellat, hoc est, munerum voratores : patet in primis in filiis Samuelis, qui iudicium propter munera pervertentes, et se et rempublicam perdidit, de quibus D. Petrus Damianus lib. II *Epist. 2* : « Filii, inquit, Samuelis nullum aliud crimen habuisse leguntur, nisi quia munera dilexerunt : et quia pa-

Judex ab ira valde cavere sibi debet.

Iratus nunquam punit.

Manera iudices excæcant et incurvant.

Aurum etiam regum animos oppugnat.

Nihil perniciosius quam iudices munerum voratores.

Sancti qui modo judicantur, postea judicabunt.

Christus in passione quasi impii judicatus, postea judicabit ut justus iudex.

ternæ munditiæ non sequebantur exemplum, irrecuperabiliter amiserunt plebis Israeliticæ principatum. Et notandum, quia cum de illis Scriptura dicit: *Declinaverunt post avaritiam, acceperunt munera; protinus intulit: Perverterunt iudicium.* Vicinum quippe est atque contiguum, ut post munus acceptum pervertatur etiam corrupto censore iudicium. » Itaque munerum acceptio duo præcipue mala iudicis afferre solet, *unum*, ut in iudiciis ferendis penitus cæcutiant; *alterum*, ut in peccatis arguendis penitus obmutescant, aut saltem fallaciter adulentur. Utrumque malum olim in lege exprimebatur *Exod. xxiii, 8*: « Nec accipies, inquit Deus, munera, quæ etiam excæcant prudentes, et subvertunt verba justorum; » et rursum *Deuter. xvi, 19*: « Non accipies personam nec munera, quia munera excæcant oculos sapientum, et mutant verba justorum, » ubi vides duas maximas virtutes, sapientiam in iudiciis formandis, et justitiam in sententiis ferendis, per munerum largitiones facile corrupti; unde recte Salomon *Eclii. xx, 31*: « Xenia, inquit, et dona excæcant oculos iudicium, et quasi mutus in ore avertit correptiones eorum. »

Quæ posteriora verba difficiliora sunt: Janse-
nius e Græco legit, et quasi frænum in ore: nam sicut equi fræno domantur, et in quam partem sessor voluerit inflectuntur, ita iudices muneribus coercentur, et in quam partem voluerint litigantes se abduci patiuntur; at vero Lyranus et Dionysius legunt, et quasi rana in ore, et sic interpretantur ex Strabone: nam quemadmodum, inquit, datur quoddam genus ranæ, quam Græci vocant *καλαμίττα*, *calamitam*, quæ in os canis insiliens canem tacentem reddit, et latrandi eripit potestatem, ita plane et munera iudices efficiunt mutos et elingues, ne quidquam adversus peccantes eloquantur. Alludere etiam potuerunt ad ranas seriphias ab insula Seripho, ubi ranæ mutæ inveniri dicuntur: quasi hi iudices ore muneribus obstructo tanquam ranæ seriphie obmutescant; et sicut illæ ranæ monstrosæ sunt, quia præter naturam ad coaxandum quodammodo factam perpetuo silent: ita et hi iudices monstri similes habeantur, quia cum dicendo juri vacare debeant, tamen reticendo potius incumbunt. Notandum porro maxime est verbum *inclinat*, alludit enim ad id quod in bilance contingit, ubi si in una statera quid gravius apponatur, eam deprimat, alteram vero sursum elevat: sic et munera iudicem inclinant, et deducunt, ut eo propendeat iudicio et sententia, quo data inclinant: ab hoc enim verbo dicitur *Prov. iv, 27*: « Non declines ad dexteram, neque ad sinistram; » et de pravis etiam iudicibus dicitur *I Reg. viii, 2*: « Declinaverunt post avaritiam, acceperuntque munera, et perverterunt iudicium. » Opus igitur est recto iudici ut cum illis rectis aggregetur, de quibus dicitur *Cant. i, 3*: « Recti diligunt te, » quod bene explicavit Alanus dicens: Qui non incur-

vantur, sed diriguntur, æqua etiam libripende, ut pro æquitate, non pro iniquitate appenso munere deprimat elevetve iudicis mentem, neque respiciat data, sed probata; non iniquitatem, sed æquitatem; non aliorum munera, sed proprium justitiæ munus et officium.

19. DEPONE MAGNITUDINEM TUAM ABSQUE TRIBULATIONE, ET OMNES ROBUSTOS FORTITUDINE. — *Monet Jobum*, ut si quando pristinæ dignitati restituatur, omnem superbiam a se rejiciat, et elati animi fastum sua sponte deponat; antequam novis a Deo afflictionibus vel invitus humilietur, et in ordinem redigatur: altus enim ille et magnis assuetus animus, qui potentiae alis supra verticem aliorum attollitur, cito plerumque indignans ardorem concipit, et prono cursu humane imbecillitatis it sæpe in furias, pœnas petit non ratione definitas, sed impetu animi violenti et crudelitate. Hos igitur motus coercere Jobum jubet, atque in alta potestate constitutum omni animi mansuetudine et humanitate ad inferiores sese accommodare, eosdemque complecti, quos dignitate et insignibus antiret. Personarum autem cum sit magna dissimilisque varietas, sicut erga morigeros comem, et in supplices facilem ac indulgentem: sic erga robustos sive iniquos aliorum oppressores fortem seu rigidum vult esse atque severum. Unde prudentissimus Jesus Sirach, de officio iudicis agens, primas partes tribuit fortitudini dicens *Eclii. vii, 6*: « Noli querere fieri iudex nisi valeas virtute irrumpere iniquitates: ne forte extimescas faciem potentis. » Ad quem plane modum S. Isidorus Pelusiota lib. III *Epist. 175*, optimi iudicis effigiem delineans: « *Judicem, inquit, oportet et sagacem et integrum esse, pudoreque ac blanditiis et metu superiorem: nam cuivis horum affectuum succumbat, totam iudicii religionem obteret. » Quamobrem alta mente David iudices istiusmodi affectibus obnoxios graviter increpans, ex persona Dei iudicium supremi iudicis sic alloquitur *Psal. lxxxi, 2*: « Usquequo iudicatis iniquitatem: et facies peccatorum sumitis? » id est quousque iniqua facitis iudicia? quousque opulentorum rationem et delectum habetis, iisque indulgetis et favetis? quousque in gratiam potentiorum tenuiores condemnatis, non ad causam et jus, sed ad personas attendentes? reprehendit quippe in iudicibus *προσωποληψίαν*, personarum acceptionem, et *δωροδοκίαν*, id est munerum acceptionem: quæ maxime sunt iudiciorum corruptelæ. Pulchre autem Heracleota in commentario ad istum Psalmi locum observat, *facies peccatorum dici pro divitum: Divitiarum enim amatores appellavit peccatores, quia omnis qui divitias amat non veretur peccatum, »* sic ille sapienter; unde tanquam ex re communiter accidente credo natum diverbium: « Omnis dives aut iniquus, aut iniqui hæres; » et in Evangelio divitiæ *mammona iniquitatis* nuncupantur. Porro ad diligentiam Jobum excitans subdit:*

Munera
oculos et
os claudunt.

Sapientia
et justitia
muneribus
corrumpuntur.

Munera
sunt iudicium
fræna,
quæ eos
cogniti
obmutescant.

Munera
iudicem
inclinant.

Vers. 19.
Iudici
humilitas
et
fortitudo
commenda
data sit.

Personarum
acceptione
maximum
in
iudice
vitium.

Ver. 20. 20. NE PROTRAHAS NOCTEM, UT ASCENDANT POPULI
 Vigilan- PRO EIS. — Commendat Jobo vigilantiam, vetans
 tia prin- ne dormiendo vel comessando noctem protrahat,
 cipi et sed sibimetipsi subditisque invigilet, ne ob ejus
 judici maxime in judicando oscitantiam segnitiemque populus
 necessa- facta seditione in ipsum irruat, et ascendat sive
 ria. insurgat pro eis, scilicet robustis (quorum versu
 præcedenti mentionem fecerat) populi oppresso-
 ribus, quos non satis fortiter coercuisset ac pro-
 hibuisset. Cum enim istiusmodi seditiones ac tu-
 multus populares non sine maximis civitatum ac
 provinciarum periculis accidant, summopere pro-
 videndum est principibus eorumque præfectis ac
 iudicibus, ne per suam oscitantiam ac negligenti-
 am hujusmodi malo præbeant occasionem :
 quamobrem eos non decet integram dormire noc-
 tem, uti ex Homero Dio Chrysostomus orat. 1 *De
 Regn.* sic monet : « Ne somnum quidem per to-
 tam noctem capere se debere putet, ut cui nul-
 lum sit otium ad socordiam ; » imo vero ne vix
 quidem somnum videre, uti de hono consule aie-
 bat Cicero lib. VII *Epist.* 30 : « Vigilantia mirifi-
 ca fuit, qui suo toto consulatu somnum non vi-
 dit. » Ut vel hinc videant, quam stricta lege te-
 neantur omnes diei partes publicis curis impen-
 dere, ne bonas horas male sive inutiliter collo-
 cent : nam in primis scire debent id quod Marcel-
 linus Ammianus lib. XXIX, graviter pronuntiavit :
 « Imperium curam esse salutis alienæ : » quare
 principes ac iudices perspectum habere debent,
 se sibi minime natos esse, sed sui populi commo-
 do et utilitati. Hic certe communis omnium sen-
 sus fuit jam inde ab eo tempore, quo philoso-
 phi homines atque in rerum cognitionem in-
 cumbere ceperunt ; qui communibus tacitisque
 suffragiis, velut in comitiis universitatis, regium
 principatum inter marinas belluas Delphino tri-
 buerunt : non quod ille mirabili in natando ce-
 leritate feratur, sed quod in eo insignis quædam
 vigilantia notetur atque celebretur. Delphinum
 enim rerum naturalium interpretes aiunt, cum in
 summa se aqua composuerit ad necessarium som-
 num capiendum, pondere corporis ferri ad imum
 solum, cujus contactu excitatus iterum ad sum-
 mum se attollat, tum iterum subsidat reciproco
 et perenni motu ; adeo ut in modico illo somno
 et toties interrupto plus vigilare quam dormire
 videatur. Hoc igitur velut commune humani ge-
 neris edictum est, vigilantiam aut facere reges,
 aut regum esse maxime propriam, qui res multas
 atque magnas administrant.

Huc spectat perelegans Alciati emblema, quo
 pingit Delphinum anchoræ implexum cum hac
 inscriptione : « Princeps subditorum incolumita-
 tem procurans : » quemadmodum enim Delphi-
 nus, teste Plinio lib. XVIII, futuram tempestatem
 præragiens, ὡς ἐλατθροπος, ut hominum amator, si
 navem ventis agitatam offenderit, tutius ut figa-
 tur, anchoram quasi humano quodam instinctu
 dirigit : sic princeps quisque suorum maxime stu-

diosus esse debet, potissimum vero sæviante tem-
 pestate et impetu belli, vel etiam infortunio quo-
 dam alio impendente, ne reipublicæ status per-
 turbari aut etiam detrimentum capere ullo modo
 possit. Hinc qui amplitudine illa dignitatis ornan-
 tur moliri semper aliquid debent et excogitare,
 quod ad magnam eorum curam pertineat, et in
 commune bonum redundet. Qualem fuisse lego
 Magnum Constantinum, de quo Libanius in basi-
 lica sua oratione sic ait : « Attentam operibus
 habebat et manum et mentem, et neque jubare
 exorto neque nocte adventante posset quis dice-
 re illum cessavisse aut ab utroque aut omnino
 ab altero. » Cambyses quoque, Xenophonte lib.
 I *Cyrop.* teste, cum præceptis plenis prudentiæ
 instrueret Cyrum ad bellum cum exercitu abeun-
 tem, inter alia sic monuit : Μὴδέποτε ἀπορρίστος ἔγῃ,
 nunquam esto sine cura seu sollicitudine : consilium
 sane delphico propyleo dignum, nam rectores
 populorum atque domini se instar habent capitis
 in humano corpore, in quo lotus vigilantia ap-
 paratus est, et nervorum fons, principium motio-
 nis, unde functiones vivæ ac mirandæ : illorum
 ergo proprium est agere, illuminare, speculari, sua
 cuique munera tribuere, vim et motionem imper-
 tiri, omnia, ut uno verbo dicam, providere.

21. CAVE NE DECLINES AD INIQUITATEM : HANC ENIM
 COEPISTI SEQUI POST MISERIAM. — Blasphemiam Jobo
 prohibet, quam hoc loco *iniquitatem* vocat ἀνομί-
 ας, utpote crimen gravissimum et odiosissimum
 Deo, ut S. Patres animadvertunt, et punien-
 tia jura declarant : quamvis enim Deus in cæteris
 delictis connivere diu soleat, nescio quos tamen
 ejus furori stimulos addere videtur blasphemia :
 nec mirum : « nihil enim horribilius blasphemia,
 inquit S. Hieronymus in *Isai* cap. XVIII, quæ ponit
 in excelsum os suum : omne quippe peccatum
 comparatum blasphemiam levius est. » Hoc autem
 crimen infandum ait Jobum coepisse sequi post
 miseriam : notat enim, ut apparet, Eliu, nunquam
 ante miseriam locutum esse Jobum verba blas-
 phemiam ; fecisse tamen plurima avare et crudeli-
 ter et omnino tyrannice cogitabat, licet sua ipsum
 cogitatio falleret ; sed linguam antea exeruisse
 blasphemam non putabat, quod nuper significa-
 vit cum dixit cap. XXXIV, 37 : « Quia addit super
 peccata sua blasphemiam, » scilicet ad antiqua
 peccata novam blasphemiam. Unde patet verba
 illa, hanc enim coepisti sequi post miseriam, non ita
 accipienda, quasi Jobus juste prius egisse, at mi-
 seria instigante peccasse existimaretur ; sed quasi
 præteritis sceleribus novum illud horrendumque
 blasphemiam peccatum apponeret e multis capiti-
 bus conflatum, puta ex assertione propriæ justi-
 tiæ et reprehensione divinæ providentiæ : ita Sanctus
 noster et Joannes a Jesu Maria, et ante illos
 S. Gregorius lib. XXVI *Moral.* cap. XXIX : « Iniqui-
 tatem, inquit, post miseriam sequitur, qui post
 mala, quæ pro correctione sustinet, ferventi cor-
 de impatientia se facibus inflammat, quod B. Jo-

Delphi-
 nus sym-
 bolum
 vigilan-
 tiæ et ca-
 ra subdi-
 torum.

Constan-
 tiani Ma-
 gni mira-
 diligen-
 tia.

Ver. 21.
 Blasphe-
 mia est
 maxi-
 mum
 peccatum

bum perpetrasse Eliu credidit, qui eum inter flagella positum liberis effari vocibus audivit; videlicet nesciens, quia omne quod dixit, non hoc de iniquitate impatientiæ, sed de virtute veritatis protulit: quia ab interni judicis sententiâ nec cum se justificaret erravit. »

Vers. 22.

22. ECCE DEUS EXCELSUS IN FORTITUDINE SUA, ET NULLUS EI SIMILIS IN LEGISLATORIBUS. — Optarat Jobus examen, et rogarat, cur ita cum Deus judicaret, aliaque id genus: quibus occurrit Eliu, Dei fortitudinem et sapientiam, cui nemo ex legislatoribus parem adiecit esset, proponens, ut Jobus legi divinæ collum subderet, bonique consuleret calamitatem a Deo illatam, quam ex divinæ legis præscripto patienter ferre deberet. Sed quoniam erant hi legislatores quibus Deum præferi? quos enim celebravit antiquitas, quosque refert D. Isidorus et ex illo Gratianus in Decreto: Moyses, qui leges dedit Hebræis, rex Phoronæus Græcis, Mercurius Trismegistus Ægyptiis, Solon Atheniensibus, Lycurgus Lacedæmoniis, Numa Pompilius Romanis, etc., omnes sunt posteriores ipso Eliu et Jobo. Legislatores certe illo tempore erant tyranni, qui potentia et viribus prævalebant, qui cæteros per vim sibi subjugabant, subjectosque tenebant: hi leges imponebant secundum suæ tyrannidis affectum, qui propterea præcipiebant id quod durum, asperum, importabile ac sæpe erat impossibile; Deus autem cum illis omnibus sit potentior, non tamen leges suæ potentiæ commensuratas imponit, sed quæ congruant potentiæ ac facultati eorum, quibus legem imponit. Hoc sensu potest intelligi id quod ad litteram ex Christi persona dixit Isaias, postquam a Patre missum tanquam lapidem angularem exhibet. *Isai. xxviii, 17*: « Et ponam in pondere judicium: » in Hebræo est verbum סָכָל *sakal*, quod proprie est *librare in statera* aut *balance*; eo modo quo dicitur Deus *ibid. cap. xl, 12, librare in pondere montes et colles in statera*, q. d. In *balance stateræ* librabo et ponderabo judicium. *Judicii* nomine sæpe in Scriptura sacra intelligitur lex, quæ nihil aliud est quam judicium quoddam rationis aut mentis legislatoris, quod tanquam sententiâ firma in subditos profertur: ita David *Psal. xviii, 10*: « Judicia, inquit, Domini vera justificata in semetipsa; » et iterum *Psal. cxviii, 62*: « Super judicia justificationis tuæ. » Et Deus ipse conqueritur *Ezech. x, 13*: « Quoniam judicia mea projece- runt; » et *Jerem. viii, 7*: « Populus meus non cognovit judicium Domini. » Hoc judicium tradit quasi librando in statera: ita enim fert legem suam evangelicam Christus, ut libret ac ponderet vires et facultates hominis, cui legem tradere parat, ut non sit majoris ponderis lex quam sit virtus propria, vel emendicata humeri illius cui est imponenda. Phariseos arguit Christus Dominus *Matth. xxiii, 1, quoniam* « alligant, inquit, onera gravia et importabilia, et imponunt in humeros hominum, » quia ea præcipiebant quæ vires

exceedebant humeri subditorum; Deus autem legem daturus ponderat prius quasi in una *balance* vires hominis, ut lex in alia *balance* posita non sit majoris ponderis quam ille portare aut sustinere possit.

Hæc omnia mire complexus est diligens ille divinæ legis scrutator dicens *Psal. cx, 8*: « Fide- lia omnia mandata ejus, confirmata in sæculum sæculi, facta in veritate et æquitate, » ubi expendit S. Basilius illud signum universale *omnia*: non sunt mandata ejus talia, ut unam sit *justum* et *conveniens*, alterum *injustum* et *disconveniens*: *omnia mandata ejus fidelia*, id est firma, summa firmitudine stabilita; quæ propterea nulla contraria consuetudine abrogari possunt. Et merito, quia omnia facta sunt « in veritate et æquitate, » in *veritate* quidem, quia recta sunt, utpote summæ veritati intellectus divini conformia, ideoque, inquit S. Basilius, nihil obliqui, nihil tortuosi, nihil obscuri, sicut *humanæ leges continent*; in *æquitate* vero, quia omnia ad nostram commoditatem sunt instituta; aut in *æquitate*, quia *secundum æquitatem* constituta sunt, ideoque *possibilia*, non enim æquum esset, ut dominus sub gravi pœna præciperet servo id quod illi esset omnino impossibile. De illis ipse David ait *Psal. cxviii, 172*: « Omnia mandata tua æquitas; » Pagninus ex Hebræo vertit *justitia*. Talia ergo sunt ejus mandata, ut in se sint *recta*, et in ordine ad nos *possibilia* et *convenientia*: *justitia* namque est, quæ æqualitatem facit et attendit, quare si *inæqualia* essent viribus nostris Dei favore adjunctis, utique *injusta* essent, quod de mandatis divinis dici non potest, cum sint omnia in veritate et æquitate.

Præceptum quidem dilectionis inimici quibusdam visum est impossibile, quia videtur contra naturalem ejusque inclinationem, quam nemo potest tollere; aliis, contrarium propriæ conservationi et salutis: nulla enim res conservari potest, si contrariis non resistat et repugnet, ut docuit Aristoteles lib. II *De Cælo*; aliis oppositum rationi et æquitati, secundum quam sicut *justum* est diligere diligentem, et benefacere benefacienti, videtur *justum* odisse odientem, et malefacere malefacienti, id namque est æqualitatem servare. Ita multi gentiles antiquitus sentiebant, imo et quamplurimi, qui se fideles prædicabant, ut ex Marcel- lino *Epist. 4* apud Augustinum; Justino martyre *Apolog. contr. Gent.*, S. Hieronymo in *Matth. cap. v*, et aliis Patribus constat. Verumtamen Deus noster, cui, ut dixit Eliu, « nullus ei similis in legis- latoribus, » tam sapienter procedit, ut legem istam promulgans et statuens simul rationes effica- cissimas tradat, quibus demonstrat illam non impos- sibilem, nec injustam, nec rationi aut propriæ utilitati contrariam; quin potius possibilem, jus- tam, secundum rationem, propriæque utilitati ac salutis maxime convenientem.

Hinc etiam illam ante Evangelium David divino instinctus spiritu agnovit, et exactissime servavit

Mandata Dei fidelia facta in veritate et æquitate.

Qui sint primi legisla- res.

Deus leges suas viribus hominum at- temperat

Lex de diligen- dis inimi- cis visa gentilibus impossi- bilis, sed est valde rationa- bilis, et per Dei gratiam servari commode potest.

quando ab iis, in quos maxima beneficia contulerat, atrocissimis injuriis affectus, et ad mortem quaesitus, non tamen ipsos ultus est, sed etiam benignissime habuit, dicens *Psalm. vii, 5* : « Si reddidi retribuētibus mihi mala, » etc. Et alibi eandem sibi ut optimum viæ ducem præfigi postulat cum ait *Psalm. cxviii, 33* : « Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum, et exquiram eam semper : da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam : et custodiam illam in toto corde meo. » Primo petit legem, quæ sit via ad veram justitiam et æquitatem tenendam : ut enim annotavit B. Ambrosius in *Psalm. cxviii, octon. 5, vers. 2*, hæc debet esse præcipua hominis cura, quaerere legem, secundum quam sine errore viam vitæ teneat, per quam juste vivat, et ad vitam veram tendat, ad quod institutum expendit illam divinam admonitionem *Jerem. vi, 16* : « Hæc dicit Dominus : State super vias, et videte, et interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, et ambulatē in ea, et invenietis refrigerium animabus vestris; » stare autem super vias est attentissime considerare quænam via tenenda sit. Et certe nullum negotium gravius se potest homini offerre, quam quod ad rectam viam tenendam pertinet : si enim ab ea aberraverit, irreparabile malum incurrit : propterea huic negotio summa est adhibenda cura magis quam pecuniis, et quibusvis rebus sæculi. Recte ergo Deus clamat : « State super vias; » et quoniam non potest homo a se ipso veram viam invenire, hortatur Deus, ut interroget et quærat ab eo qui illam potest docere : « Interrogate de semitis antiquis, » id est securis et certis, quas antiqui patres tenuerunt. David itaque desiderans rectam viam tenere, a Deo postulat ut eam sibi designet et statuatur dicens *Psalm. cxviii, 33* : « Legem pone mihi Domine viam justificationum tuarum. » Et recte quidem ad Deum ipsum recurrit, primo, quia leges imponere proprium est regum et dominorum, qua de causa qui regnant dicuntur *Prov. viii, 15*, « legum conditores, qui justa decernunt : » dominus est, qui legem imponit servo; rex, qui legem in republica statuit; intelligens ergo David supremam Dei potestatem et absolutum dominium, seque illius servum profitens, legem sibi ab eo imponi postulat. Secundo, quoniam intelligebat se a Deo creatum ad æternam beatitudinem, cujus viam solus ille noverat, qui illam tanquam finem instituerat, qui solus sufficienter potest ad eam ordinare. Observant S. Ambrosius et Hilarius in dictum *Psalmi* locum, Davidem, cum hanc petitionem fecit, memoria tenuisse id quod Deus cum antiquis patribus egit, quibus, quando eos ex Ægypto eduxit, ut in Terram Promissam introduceret, quoniam per desertum erat iter agendum, facileque poterant a recto itinere deviare, columnam illam celebrem nubis et ignis, quæ per diem solis æstum temperaret, et noctu viam ostenderet ambulanti-bus, et tenebras fugaret, præstitit. Hocque, inquit

Ambrosius, est quod David dixit *Psalm. cxviii, 7* : « In columna nubis loquebatur ad eos : » per illam enim non minus clare quam si verbis ageret et loqueretur docebat et instruebat, quando, quomodo et per quam partem iter esset agendum.

Lex ergo viæ, inquit Ambrosius et Hilarius, columna illa dici poterat, quam divina providentia, non humanum arbitrium constituit. Et recte quidem ad Deum pertinebat hanc viæ regulam dare populo, quem ad terram illam, quam nunquam viderat, et cujus viam ignorabat, destinabat. Similiter intelligens David sibi ad æternam patriam proficiscendum, et nimis facile posse hominem a scopo aberrare, si suæ rationis ductum solummodo sequatur, petit a Deo sibi legem statui, quæ sit tanquam via, qua rectum iter teneat, per quam sine errore procedat. Cæterum non tantum petit a Deo, ut legem sibi imponat, sed et postulabat ab eodem intellectum ad eam intelligendam : « Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam : » ut enim demonstrat D. Thomas in I II, *Quæst. XC, art. 1*. Lex est actus intellectus et rationis illius qui illam imponit, et lex divina est actus quidam intellectus divini; ea autem quæ ad intellectum divinum pertinent nemo novit, nisi Deus ipse revelet. Lycurgus, Solon alique legeslatores, quos antiquitas commendavit, cum leges ferebant, earundem legitimam intelligentiam tradebant : quoniam erant actus intellectus eorum; quos nemo recte poterat capere, nisi ipsimet eosdem explicarent. Multo magis hoc ipsum dicendum est de illo, de quo scriptum est *Psalm. xxxiii, 26* : « Nullus ei similis in legislatoribus, » cujus cogitationes tam altæ excelsæque sunt, ut dicat David *Psalm. xxxix, 6* : « Cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi; » et I *Corinth. ii, 11*, si « quæ sunt hominis, ut inquit Apostolus, nemo scit, nisi spiritus hominis qui in ipso est; » multo minus ea quæ Dei sunt cognoscet, nisi spiritus Dei, qui in ipso est, nobis revelet. Id quod Deus ipse demonstrare voluit, quando in monte Sina apparuit Moysi deferens in manu sua legem igneam, splendens ac fulgidam *Deuter. xxxiii, 2* : « Dominus, inquit, de Sinai venit, et de Seir ortus est nobis; apparuit de monte Pharan : in dextera ejus ignea lex; » quem juxta aliquorum sententiam similiter descripsit Habacuc cap. iii, 3 : « Deus ab austro venit, et sanctus de monte Pharan, etc. splendor ejus ut lux erit, cornua in manibus ejus. » In Hebræo est, *cornua a manibus ejus* : describit Deum ferentem legem in manu sua, et eximios splendoris radios ab eadem manu emittentem, quos *cornua* vocat, id est flammam ignis aut radios splendoris; eo modo quo *facies splendida Moysis Exod. xxxiv, 29* dicitur *cornuta*, quia radii splendoris tanquam pyramides et cornua ab ea procedebant, ut non possent in eam intendere filii Israel. In manu ergo Dei erat lex, et in eadem manu erat lux et claritas : quia sicut lex divina ab ejus manu procedit, ita et lux ad eam intelligen-

Lex Dei diligenter quaerenda et observanda.

Columna nubis et ignis instar legis dirigebat Israelitas in deserto.

Lex est actus intellectus.

Leges imponere est regum et dominorum.

Quomodo Deus ipse revelet legem suam.

dam; et sicut lex divina non potest ad nos nisi ipso operante et agente pervenire; ita neque possumus legitimam ejus intelligentiam consequi, nisi ab ejus manu et potentia lucis radii ad nos procedant. Sequitur :

Vers. 23 et 24. **23 et 24. QUIS POTERIT SCRUTARI VIAS EJUS? AUT QUIS POTEST EI DICERE: OPERATUS ES INIQUITATEM?**

Opera Dei non curiose scrutanda, sed humiliter credenda sunt.

NEMEMO QUOD IGNORES OPUS EJUS, DE QUO CECINERUNT VIRI. — Ait neminem posse vias, hoc est opera sive actus Dei, perscrutari, vel injustitiæ ipsum incusare, cum sit inscrutabilis et ineffabilis ac natura justissimus; propterea urget Jobum ut recordetur se modici captus esse, ignorareque mira Dei facta, virosque antiquiores non sic egisse, ut opera Dei scrutarentur aut reprehenderent, sed cum animi demissione decantarent. « Ne innitaris prudentiæ tuæ, » monet Salomon *Prov. III, 5*, est enim baculus arundineus, cui si innitaris frangitur, innitentemque vulnerat. Innitatur ergo omnes baculo fortissimo, cui etsi totis viribus incumbamus, minime frangetur; innitatur inquam fidei Dei que omnipotentia, cujus opera adeo sunt sublimia, ut humana ratione comprehendi non possint. Unde D. Augustinus *epist. 3 ad Volus.*: « Tota, inquit, ratio facti est potentia facientis, » etc., id quod Apostolus quoque non obscure insinuat dicens *Ephes. III, 20*: « Qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus aut intelligimus, » etc. Si naturæ opera intelligendo complecti nequimus, qui fieri potest, ut opera illa, quæ naturam vincunt, complectamur? « Quomodo ignoras quæ sit via spiritus, inquit *Ecclesiastes cap. XI, 3*: et qua ratione compingantur ossa in ventre prægnantis; sic nescis opera Dei qui fabricator est omnium. » Ignorat homo corporis sui in utero fabricationem, animum ignorat suum, naturæ arcana mille ignorat, ut S. Augustinus docet *lib. XXI De Civit.*; ignorat artificum mille opera, quæ nisi videret facta, fieri non posse judicaret; persuadeat ergo sibi Deum omnipotentem multa et posse facere et fecisse quæ ipse ignoret, intellectusque acie attingere nequeat. Unde perquam acute ac vere S. Gregorius *lib. XXVII Moral. cap. I* sic infert: « Cujus perscrutari actio non potest, quo pacto reprehendi potest? nemo enim bene judicat quod ignorat. Tanto ergo debemus sub ejus judiciis silendo quiescere, quanto et rationem judiciorum illius nos cernimus non videre: » sic ille. Vide quæ notavimus ad *cap. IX, 11*.

Vers. 25. **25. OMNES HOMINES VIDENT EUM, UNUSQUISQUE INTUETUR PROCUL.** — Probaturus Eliu Deum incognitum esse Jobo, ponit ipsum ab omnibus quidem hominibus naturali lumine videri, hoc est agnosci; procul tamen, hoc est exiliter, tenuiter, qualis est notio rerum longe dissitarum, quas conspectu vel intuitu parum discernimus; et quidem cognitionem hanc asseruit Apostolus *aiens Rom. I, 20*: « Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspi-

ciuntur, sempiterna quoque ejus virtus et divinitas. » At cognitio illa exigua est, ita ut verba conspiciuntur et vident, quibus Apostolus et Eliu usi sunt, pro cognoscuntur et intelligunt, et modice id quidem, accipienda sint: nam omnes quidem homines rationis beneficio utentes aliquatenus Deum agnoscere possunt, et cognitione aliqua, saltem tenui et imperfecta, ad eum pertinere, considerantes in creaturis quasi in speculo creatorem; in opere artificem quasi in ænigmate contemplantes; attamen nemo potest illum perfecte sicut in se est cognoscere, quemadmodum ea cognoscimus, quæ e propinquo videmus, nostris oculis proxime objecta; sed cognitione admodum imperfecta, et nimis exigua scientia; quemadmodum ea quæ longe a nobis distant, et quæ a longinquo respicimus, admodum tenuiter et imperfecte cognoscimus. Septuaginta versum hunc ita legunt, *πᾶς ἀνθρώπος εἶδεν ἐν ταύτῃ ὅσα τιτρώσκειται εἰς ἕσπετον, omnis homo videt in ipso quicumque vulnerati sunt mortales*; cujus sensus est, omnes quidem homines in seipsis vel ex sibi inserta vi naturali possunt videre et contemplari Creatorem, a quo vitam et omnia bona recipiunt; maxime autem hoc assequuntur quicumque, vulnerati sunt mortales: ex eo enim quod in se intuentur tot vulnera totque miserias in mortem eos pertrahentes, fortius aperiant oculos mentis, ut Deum omnium providentissimum liberatorem intueantur. Si pauper es, ipsa pauperies te excitat ut Deum quæras, cui facile est subito honestare pauperem: si famelicus es, ipsa te famem urget, ut ad Deum tendas, qui dum aperit manum suam *Psal. CXLIV, 16*, « dat omnibus escam in tempore opportuno, et implet omne animal benedictione: » si infirmus es aut vulneratus, ipsa te vulnera provocant, ut mentem eleves ad Deum, qui *I Reg. II, 6*; percutit et sanat, vulnerat et medetur, « mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit » adeoque immensa est ejus charitas, ut providerit cellaria et apothecas congruis remediis refertas ad corporis animique vulnera curanda.

26. ECCE DEUS MAGNUS VINCENS SCIENTIAM NOSTRAM: NUMERUS ANNORUM EJUS INÆSTIMABILIS. — Ait nos Deum nullo modo posse comprehendere, quod reliqua sua oratione persequitur, id probans ex mirabilibus ejus operibus, quæ eo pertinent, ut probet cum Deo, ut Job optabat, non esse disputandum, neque rationes consiliorum ejus indagandas. « Quis enim, inquit Apostolus *Rom. XI, 34*, cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? » Subjiciamus ergo summæ veritati intellectum humiliter; mysteria vero divina ne scrutemur superbe. « Mel invenisti, inquit Sapiens *Prov. XXV, 16*, comede quod sufficit tibi: » mella dulcissima sunt divinitatis mysteria, sed quod sufficit comedendum, hoc est, ut exponit interlinealis Glossa, « non plus sapientum quam oportet sapere. » Dionysius Carthu-

Ipsa miserias nostras Deum faciunt agnosceri.

Vers. 25. Deus nullo modo potest a nobis comprehendere.

Divina mysteria non sunt superbe perscrutanda.

sianus ad eundem locum : « Si mel, inquit, invenisti, id est, Deum contemplari cœpisti, et Scripturarum dulcedinem aliquantulum degustasti, comede quod sufficit tibi, id est, juxta capacitatem intellectus tui te refice; neque incomprehensibilia comprehendere nitaris. » Item eodem cap. vers. 27 ait Salomon : « Sicut qui mel multum comedit non est ei bonum : sic qui scrutator est majestatis opprimetur a gloria : » opprimitur a majestate et gloria Dei arrogans intellectus, qui illius unitatem arroganter scrutatur, ut is stomachus a melle opprimatur, qui mel multum comedit; et is homo ponderi succumbit, qui pondus vires excedens in humeros tollit. D. Gregorius lib. XIV *Moral.* cap. XIV : « Dulcis, inquit, est requisitio majestatis, sed qui plus hanc scrutari appetit quam humanitatis cognitio permittit, ipsa hunc eius gloria opprimat : quia velut immoderate sumptum mel perscrutantis sensum dum non capitur rumpit : » sic ille. Quemadmodum qui solis splendorem fixis in eum oculis contemplatur, solis ipsius luce nimia obruitur et excecatur : sic qui divinitatis radios ardentissimos temere et insolenter intuetur, coruscanti eorum splendore opprimatur : « Altiora te ne quæsieris, inquit Ecclesiastes cap. III, 22, et fortiora te ne scrutatus fueris. » Altius nostro intellectu est mysterium Divinitatis et fortius : non potest parvus intellectus ad altissimum pertingere mysterium; imbecillis mens non potest fortissimum capere arcanum.

Duplex autem est causa, cur ad tantum mysterium non pertingamus; altera est in nobis, altera in ipso mysterio : in mysterio est infinita altitudo, quæ omnem superat intellectum, juxta illud cap. XXXVI, 26 : « Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram, » id quod David etiam significat dicens *Psal.* CXXXVIII, 6 : « Mirabilis facta est scientia tua ex me (id est præ me, nam captum meum excedit) : confortata est (id est, fortis facta est) et non potero ad eam » ascendere, non potero ei prevalere. In nobis vero est causa magna imbecillitas, unde D. Gregorius lib. IX *Moral.* cap. XI : « Qui, inquit, in factis Dei rationem non videt, infirmitatem suam considerans, cur non videat rationem videt; » et post pauca *ibid.* subdit : « Nequaquam sufficit sensus carnis, ut secreta penetret majestatis, » etc. Sed heus tu, o Eliu, quid mirum, si magnus Deus suæ majestatis magnitudine humanam scientiam et intelligentiam exsuperet? longe majus prodigium, quod Deus humilis et humiliatus vincat scientiam nostram :

multo enim minus admiror, cum Deum nescio, quia se altius elevat, quam quia se humilius abjicit; plus stupeo, cum Deus præ humilitate exinanitus a meis oculis disparet, quam cum præ altitudine suæ majestatis eo subvehitur, quo nec visus nec scientia mea pertingit. Majus denique signum Dei humilis profunditas quam Dei altissimi magnitudo : audiendus hic D. Augustinus *lib. IV De Trinit.* de cognitione nostræ infirmitatis

agens : « Scientiam, inquit, terrestrium cœlestiumque rerum magni æstimare solet genus humanum; in quo profecto meliores sunt, qui huic scientiæ præponunt nosse semetipsos; laudabiliorque est animus, cui nota est vel infirmitas sua, quam qui ea non respecta vias siderum scrutatur etiam cogniturus, aut qui jam cognitatis tenet, ignorans ipse qua via ingrediatur ad salutem et firmitatem suam. » Idem argumentum videtur quondam Thaleti factum : is enim, ut est apud Alciam in *Embl.* 104, cum aliquando stellas inspecturus astrolabium in cœlum intenderet, casu factum ut in foveam incideret; tunc subridens ejusdem Thaletis famula : Heus, inquit, qua ratione cœlum intueberis, qui nec terram potis es intueri? Non sunt ergo superbe perscrutanda altiora mysteria, perscrutanda potius sunt humiliter Dei mandata, ut illa exsequamur, juxta illud *Psal.* CXVIII, 69 : « In toto corde meo scrutabor mandata tua : » item *ibid.* vers. 33 : « Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam, et custodiam illam in toto corde meo : » quamobrem Sapiens postquam dixit *Eccle.* III, 22 : « Altiora te ne quæsieris, » etc., illico addit : « Sed quæ præcepit tibi Dominus illa cogita semper. » Plura de Dei incomprehensibilitate et incognoscibilitate ejus vide sublimiter apud S. Dionysium *Areopagitam* lib. *De Div. Nom.* cap. I et *Myst. Theol.* cap. I et IV, et *ibid.* nostras *Annot.*

NUMERUS ANNORUM EJUS INÆSTIMABILIS. — Periphrasis est æternitatis, quæ tempora omnia sine ullo successu complectitur, sed ad captum nostrum per inæstimabilem annorum numerum explicatur : ita D. Gregorius lib. XXVII *Moral.* cap. IV : « Dicere utcumque æternitatem voluit, et ipsam æternitatis longitudinem annos vocavit : cum enim brevitem temporis dilatare volumus, momenta per horas, horas per dies, dies per menses, menses autem per annos extendimus. Quia ergo per amplum quiddam dicere voluit, sed quid diceret latius non invenit; ideo annos sine æstimatione numeri multiplicavit dicens : Numerus annorum ejus inæstimabilis, ut dum ea quæ apud se sunt proluxa multiplicat, æternitatis longitudinem se metiri non posse infirmitas humana cognoscat. Tende itaque oculum in æternitatem, ut videas Deum, vel quando est a principio, vel quousque; et nusquam finis superior, quia esse non incipit : nusquam finis inferior, quia esse non desinit : intra ipsum omnia coangustantur, ipse vero circa omnia sine spatio extenditur, sine loco dilatatur, » etc. : sic ille. Huic tam salubri considerationi lubet paulo diutius admirando immorari, ut soli Deo æterno vivere et placere consuescamus.

Æternus Deus dicitur primo, quia infinito intervallo ante omne tempus imaginabile fuit, et infinito intervallo seu infinitis sæculis post omne tempus imaginabile erit. Concipe retro ante mundam conditum tot myriades sæculorum (sæculum voco durationem centum annorum) quot

Sui ipsius cognitio utilior quam Dei curiosa scrutatio.

Æternitas per inæstimabilem annorum numerum circumscribitur.

Dei æternitas est sine principio et sine fine.

Deus infinito intervallo præcessit omne tempus imaginabile.

sunt arenæ in omnibus littoribus; quot guttæ in omnibus aquis; quot folia in omnibus arboribus; quot gramina in omnibus pratis; quot semina in agris; quot pili in omnibus animalibus: et huic incomprehensibili numero adde tot miliones sæculorum, quot pulvisculi sunt necessarij ad implendum totum universum corporeum (de quo fuse noster Clavius in *Sphær.*) adhuc Deus totum illud temporis incomprehensibile spatium, quod nobis videri possit instar cujusdam æternitatis, infinitis sæculis et sæculorum infinitis millionibus antecessit. His adde longe majora: multiplicetur totus iste numerus sæculorum intellectu angelico, ratione quadrata vel cubica, semper ascendendo, quantum per mille annos iste actus repeti potest, adhuc infinito intervallo et infinitis sæculis Deus prior et antiquior deprehendetur. Idem dicendum, etiamsi tot fiant cubicæ multiplicationes ordine recto ascendendo quot arenæ sunt necessariæ ad implendum universum. Nullus numerus annorum vel sæculorum tam ingens a mente creata retrorsum concipi potest, quin tandem desinat in certum terminum, et ante illum terminum supersint infinita sæcula, quibus Deus illum terminum antecesserit. Ob hanc causam vocatur *Dan. VII, 9, antiquus dierum, et Apoc. I, 17, primus ac novissimus*: simili modo concipienda æternitas in futurum. Concipe in futurum tot miliones sæculorum quot modo assignavimus, exactis omnibus illis adhuc restabunt alij miliones sæculorum, et quidem infiniti, quibus Deus cum sanctis suis regnabit, et damnati apud inferos torquebuntur; nec potest ulla mente creata tanta multitudo sæculorum concipi, quin illa exacta et post illam adhuc alia multitudo sæculorum infinita non sit subsecutura. Ubi advertendum est, integram æternitatem, quatenus dicit quamdam durationis extensionem, nostro modo concipiendi quasi duabus constare partibus, etsi in seipsa sit tota simul, nec partibus careat; quarum altera concipitur ut existens complete ante omnia sæcula imaginabilia, quasi semper futura, hæc soli Deo convenit; nec puto ullam creaturam illius esse capacem, ut bene probat Lessius noster lib. IV *De Perfect.* cap. II. Altera concipitur ut existens post omnia sæcula imaginabilia, quasi semper futura, ita ut nihil unquam de ea decerpatur quo possit imminui: hæc communicari potest rebus creatis, sic enim et mundus renovatus, et beatitudo sanctorum et tormenta peccatorum æterna erunt.

SECUNDO Deus dicitur æternus, non solum quia ante omne tempus conceptibile infinitis sæculis existit, et post omne tempus conceptibile existit; sed etiam quia omnia bona sua, omnem potentiam, sapientiam, beatitudinem, omnia gaudia et oblectamenta, quæ per infinitum tempus acquirere posset, perfectissime in unum collecta habet, et immutabiliter ex omni æternitate in omnem æternitatem absque omni initio et fine pos-

sidet, ita ut nulla ei fieri possit accessio, nulla decessio. Nemo in hac vita potest omnes voluptates, omnes oblectationes et gaudia, quibus toto vitæ decursu fruatur, simul habere collecta, ut simul omnia illa sentiat et percipiat, illisque simul fruatur: imo non posset ea simul perferre, sed moreretur gaudii magnitudine, corde se nimium dilatante, ut constat multis exemplis eorum qui gaudio ex una aliqua re inseperta concepto repente expiraverunt. At Deus omnia gaudia, et omnem delectationem, quam infinito tempore de infinitis bonis percipere posset, simul et collectim per totam æternitatem possidet; unde triplici ratione gaudium Dei est infinitum, primo, quia est de bono infinito, nempe de essentiæ suæ excellentia, idque tanta cum perfectione, ut ei omnino exæquetur; et ulterius est de bonis infinitis, quæ in essentiâ divina eminenter continentur. Secundo, quia simul et conferte habet omne gaudium, quod per infinitum tempus successive percipi potuisset. Tertio, quia hoc totum simul possidet non finito aliquo tempore, sed per omnem æternitatem. Sicuti si daretur lux corporalis intensive et extensive infinita, et tota perfectio extensiva contraheretur in punctum; et illa lux sic contracta esset in infinitum diffusa, ubique tota perfecte existens: pari modo Deus omnes suas cogitationes, omnia consilia, omnia decreta simul ab æterno immutabiliter concepit et retinet, ita ut nihil novi possit cogitare, nihil novi ei posset occurrere, nihil etiam velle aut decernere, quod ab æterno non cogitavit, voluerit, statuerit, decreverit; nihil permittere fieri in tempore, nisi quod decreverit in æternitate. Semper enim æternum decretum circa omnia et singula debuit præcessisse, sine quo in tempore nihil fieri potest; non quod Deus absolute non possit facere alia quam quæ fecit aut facturus est, absit: potest enim alia et alia sine fine, etsi re ipsa non decreverit facere: fieri tamen non potest, ut re ipsa aliquid faciat, nisi decretum faciendi ab æterno præcesserit. Itaque potest omnia absolute, considerata ipsius potentia et sapientia, et summa libertate ab æterno quilibet decernendi: non potest omnia ex suppositione, nempe supposito quod decretum non præcesserit: postulat enim ipsius eminentissima æternitas et immutabilis celsitudo, ut omnia quæ fiunt in tempore, et quæ non fiunt, in sua luce infinita tam perfecte consideraverit, expenderit, ponderaverit, atque si infinito tempore de singulis deliberasset et consultasset. Unde facile illa fuit de omnibus et singulis statuere semel et simul quæ infinito post tempore facienda vel permittenda erant: imo id erat necessarium, ne voluntas ejus circa aliqua objecta maneret quasi suspensa, quod est imperfectionis, quare nulla est in eo actuum intellectus aut voluntatis successio. Quod semel cogitat aut videt, semper cogitat et videt; quem semel amat, semper amat, sed pro eo tempore quo

Gaudium Dei triplici ratione est infinitum.

Deus omnes suas cogitationes, consilia, decreta simul ab æterno immutabiliter concepit et retinet.

In Deo quoad actus intellectus et volun-

Deus adhuc erit post quodlibet magnum intervallum temporis imaginabile.

Æternitas quasi duabus partibus constare concipitur.

Deus ab æterno omnia simul bona perfectissime possidet.

tatis nul-
la est
succes-
sio.

erat amabilis, nempe pro tempore status gratiæ; quem semel odit, semper odit, non absolute, sed pro tempore quo odio dignus est; pro alio vero tempore, quo amore dignus est, illum amat. Hi actus, qui nostro modo concipiendi in Deo existunt ab æterno, non cessant proprie, nec extinguuntur, neque de novo emergunt vel eliciuntur, sed manent invariabiles respectu sui objecti pro certo tempore, quo objecta in certo statu existunt, et pro illo tempore quo in eo statu existunt vel exstiterunt.

TERTIO Deus dicitur æternus tanquam supra æternitatem, et ut causa æternitatis in creaturis: ipse enim suo potentissimo, assiduo et immutabili influxu, quo omnia creat et conservat, est causa cur mundus, angeli et homines in æternum sint permansuri et duraturi una cum statu gloriæ vel damnationis. Denique res omnes suam durationem, ætatis mensuram, spatia vivendi et essendi, tempus nascendi et moriendi, pro sua qualibet conditione ac natura ab ipso acceperunt, uti pulchre docet S. Dionysius lib. *De Div. nom.* cap. x. Vide quoque Lessium lib. IV, de perfectionibus divinis, et Drexelium nostrum in opusculo de æternitate.

Vers. 27
et 28.

Cum res
finitas
capere
non pos-
simus,
frustra
Deum in-
finitum
volamus
compre-
hendere.

27 et 28. QUI AUferT STILLAS PLUVIÆ, ET EFFUNDIT
IMBRES AD INSTAR GURGITUM: QUI DE NUBIBUS FLUUNT,
QUÆ PRÆTEXUNT CUNCTA DESUPER. — Postquam de
incomprehensibili scientia Dei egit, ad ejus opera
transit, profrens exemplum ariditatis et pluviae,
quod in superioribus quoque, præsertim cap. XXVI,
8 et cap. XXVIII, 26 expensum est; cujus perfec-
tam cognitionem hominibus non contingere ratio-
nibus multis asseritur; ut ex hoc pateat exactam
divinorum operum notitiam a mortalibus
minime parari, ac proinde a curiosa eorum dis-
cussione abstinendum esse. Eodem argumento
usus est Siracides dicens *Eccli.* 1, 2: « Arenam ma-
ris, et pluviae guttas et dies sæculi quis dinume-
ravit? » etc., probat impossibilem esse divinæ
Sapientiæ cognitionem argumento a minore ad
majus: si enim res finitas et terminatas certis nu-
meris et mensuris definire nequaquam possumus,
qua ratione poterimus brevi circumscriptoque
modulo nostri intellectus infinitam atque immen-
sam Dei sapientiam investigare? Tantæ igitur plu-
viæ nobis innumerabiles sunt, licet finitæ, nume-
rantur autem a Deo solo; unde Septuaginta hunc
locum ita vertunt, ἀριθμηταὶ δὲ αὐτῆς σταγόνες ὕδατος,
numerabiles autem et stillæ pluviae, ubi S. Chrysos-
tomus scientiam et providentiam notat. Ex quo
loco videtur mihi colligi posse, ut pluviae guttæ
scientiam humanam significant, quæ licet haberi
possit (humana enim est et finita) non tamen
habetur omnis; et hæc etiam quæ non habetur,
si cum divina comparetur, non secus erit, ac si
pluviae guttæ cum fluminibus conferantur. Pluviae
nimirum stillæ sunt sapientia nostra: quare Moyses
Deuter. XXXII, 2: « Concresecat, inquit, ut pluvia
doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum, quasi

Scientia
humana
pluviae
guttis
assimi-
latur.

imber super herbam, et quasi stillæ super gra-
mina: » en tibi stillæ pluviae; has tamen aufert
Deus: stillæ enim et guttæ humanæ sapientiæ eva-
nescunt, si cum divina quæ ad instar gurgitum
fluit, conferantur. *Et effundit imbres ad instar gur-
gitum*; gurgites autem proprie est locus in fluvio
profundus, in quo aqua congeritur et circumvol-
vitur, accipiturque pro ipso aquarum periculo,
ut apud Virgilium I *Aeneid.* :

Gurgites
quid sit.

Apparent rari nantes in gurgite vasto.

Quare loci hujus sensus etiam esse potest, q. d.
homines enavigare gurgitem divinæ Sapientiæ
absque naufragii periculo nequaquam posse: nam
Deus magnus est, vincens scientiam nostram, at-
que gurgites sapientiæ illius nos obumbrant; unde
subdit: *Qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta
desuper*; pro quo S. Augustinus legit, *tenebrescent
super homines plurimos*. Sequitur:

29 et 30. SI VOLUERIT EXTENDERE NUBES QUASI TEN-
TORIUM SUUM: ET FULGURARE LUMINE SUO DESUPER,
CARDINES QUOQUE MARIS OPERIET. — Vocat autem nu-
bes tentorium Dei, quod nube quasi tectus et in-
clusus apparere solet, ut narratur *Exod.* XVI, 10:
« Gloria Domini apparuit in nube, » adeo ut re-
gius Vates quasi ovantis nobile spectaculum laude
et prædicatione consecutus exclamarit *Psalm.*
LXVII, 35: « Magnificentia ejus in nubibus, » quam
magnificentiam ab æterno Patre in veteri lege pa-
tefactam tantum abest ut Filius Novo in Testa-
mento imminuisse putandus sit, ut etiam cumu-
larit: nam in sua gloriosissima transfiguratione,
ubi eluxit « magna gloria, » ut D. Petrus II *Epist.*
1, 17, testis oculatus prodidit, pro regifico in-
structu et splendore eximie pompæ grande veluti
et blatteum adhibuit conopeum roseæ nubis, non
divinitate minus quam argentea luce radiantis.
Et cum victor remearet in cælum domita morte,
ereboque spoliato, non leonibus, ut quidam in
Capitolium, non elephantis, ut alii, nec ut com-
munis triumphantium mos fuit, insignibus equis
in Empyreum est invectus; sed *Act.* 1, 9 « nubes
suscepit eum; » et, quod subtiliter fuit notatum
a S. Chrysostomo, paternum currum deligere vo-
luit jam toties a divinitate usurpatum, ad indi-
candam augustissimam dignitatem. Inde quoque
Matth. XXIV, 30, ad decretorium magnum diem
et tribunal universitatis cum gloria et majestate
in nubibus est venturus, ut Evangelium monet.
Non solum autem Deus in signum majestatis ex-
tendit nubes quasi tentorium suum, verum etiam
ad defensionem et protectionem suorum, quem-
admodum in sacro hymno David cecinit *Psalm.*
CIV, 39: « Expandit nubem in protectionem eo-
rum, » vel, ut vertit S. Ambrosius, *ad protegendum
eos*, quam nubes Vates purpureus recte nominat
protectionem; S. Hieronymus vertit ex Hebræo ten-
torium; alii *umbraculum*: paraphrastes Chaldæus,
*expandit, inquit, tentorium suum in nubibus tan-
quam velamen*. In libro Sapientiæ cap. 1, 17, dici-

Vers. 29
et 30.

Dens in
nubibus
ostendit
gloriam
suam.

Nubes
est velut
currus
Dei tri-
umphalis.

Nubes
sunt
etiam
symbo-
lum pro-
tectionis
Dei.

tur velamentum diei, in Græco σκάνη, *operimentum*, præsidium, munimen, et tutela. Et alias vocat φλότιμον ἔσπετον, *peropportunum et magnificum peregrinationis hospitium*, castris videlicet positis sub aurea nube veluti regio conopeo, intermicantibus leniter radiis ut argenteis bullis gemmeoque fulgore. Addit eandem ipsam nubem exhibuisse solem ἀλάλη: noster interpret vertit *sine læsura*, hoc est innocuum, non æstu molestum, non caloris magnitudine gravem, non telis diei, ut cum Lucretio dicam, *pestem et perniciem adferentem*: eadem enim nubes, quæ armatas copias Israelis comitabatur, in modum igneæ columnæ angelorum manu figurata, et prævia dux erat longi et periculosi itineris, ordinesque antecederat; et super omnem exercitum late intenta erat; quam Salomon ait legiones Hebræorum σκάνη, *obumbrasse*; eandemque annos omnino quadraginta per deserti anfractus ab ardore solis Dei populum defendisse produnt Hebræi. Cum vero cum delectis equitibus Pharaon et numerosa militum manu pia castra insequeretur, et Egyptii crudelitatem anhelarent, nec animos cruoris silientes alia ratione posse restinguere, nisi omnium internecone viderentur; angelus nubem a castrorum principiis ad extrema deduxit, interque instructas Egyptiorum copias atque Hebræorum expandit, sic ut hostium non modo vis atque ferrum, verum etiam et aspectus arceretur. De qua nube illud Davidis *Psalm. civ, 39*, intelligendum putat Bellarminus: « Expandit nubem in protectionem eorum: » erat enim ut prætentum vallum, quod Niliacæ furie cælo minantes nulla vi et machinatione frangere potuissent.

Mystice S. Gregorius lib. XXVII *Moral. cap. vi*: « Extendit, inquit, nubes Dominus, dum ministris suis viam prædicationis aperiens, eos in mundi latitudinem circumquaque diffundit. Bene autem dictum est: *Quasi tentorium suum*: tentorium quippe in itinere poni solet; at cum prædicatores sancti in mundum mittuntur, iter Deo faciunt; unde scriptum est *Malach. iii, 1*: *Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te*. Et unde rursus per Psalmistam dicitur *Psalm. lxxvii, 5*: *Iter facite ei qui ascendit super occasum*: iter quippe per eos agit, dum humanis cordibus eorum se eloquio infundit. Atque in hoc itinere tentoria Dei sunt hæc eadem corda sanctorum, quibus quasi in via quiescendo tegitur, dum per hæc ad mentes hominum veniens agit quæ disponit, et non videtur. Hinc est quod simul omnis synagoga tentorium vocatur, cum cessasse a prædicatione sacerdotes Dominus per Jeremiam queritur dicens *Jerem. x, 20*: *Non est qui extendat ultra tentorium meum, et erigat pelles meas*. Hinc rursus de exterminatione ejus dicitur *Thren. ii, 6*: *Dissipavit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum*. Quia enim in unius populi cultu tunc Dominus inter homines latuit, eundem sibi populum tentorium vo-

cavit; unde et recte nunc nubes istæ ejus tentorium dicuntur, quia ad nos Deus per gratiam veniens, intra prædicatorum suorum mentes operitur. An Paulus ejus tentorium non erat, cum *Rom. xv, 19* ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum ad corda mortalium veniens, in ejus mente Dominus quiescebat? nubes quippe erat hominibus, tentorium Deo, quia quem prædicando infundebat audientibus, hunc invisibiliter in mente retinebat. Idem rursus *Act. xxviii, 14*, dum catenis vinculus Romam peteret Paulus occupaturus mundum, latens in ejus pectore quasi sub tentorio ibat Deus: quia et occultus videri non poterat, et per verba prædicationis proditus inter inchoatæ gratiæ sine cessatione peragebat. » Ita S. Gregorius. Ecce quomodo Paulus non solum per naturam, sed etiam ex vinculorum colligatione infirmus, tamen præsentem Deo, ac in ejus pectore quasi sub domestico tentorio degente, ibat Romam, inde velut a capite debellaturus mundum. Notanda vero ratio præsentis Dei, « quia iter, inquit, inchoatæ gratiæ sine cessatione peragebat: » mirum enim videri poterat, quomodo colligatus homo in ipso cursu prædicationis non præpediebatur vinculis? et tamen ratio admirationem tollit, quia scilicet in ejus pectore tanquam sub tentorio ibat Deus, non solum interiora confirmans, sed etiam exteriora complanans, atque adeo, quasi nihil obstaret iter prædicationis, sine cessatione peragebat.

Huc spectare videtur doctum Isaiæ emblemata, qui cum vellet apostolicos viros quodam symbolo exprimere, nubes volantes oratione sua pinxit, atque in bono, ut aiunt, lumine collocavit: cumque illorum videret promptum et paratum animum ad Dei nutum et voluntatem, ut non minus quam beati spiritus ferre alas videantur; cum piæ mentis admirandam magnitudinem, cum eximie vim charitatis sese late ad omnium bonum et salutem effundentis, cum beneficam voluntatem, quam labor nullus atque defatigatio retardare queat in tuendis hominum animis, et promovendis ad felicitatem, illius tantæ tamque excellentis virtutis specie obstupefactus rogat *Isai. lx, 8*: « Qui sunt isti, qui ut nubes volant? » quales tandem illi sunt? homines dicam, an heroes de numero celestium geniorum, qui non tantum una contenti civitate atque provincia sacro impetu volatuque feruntur, ut per omnes mundi plagas aureum doctrinæ imbrem et sanctimonie fluentia spargant, sese tolos cum Apostolo impendant et superimpendant, inflammato omnes studio et æquante cælos charitate juvent? S. Ambrosius lib. I *Offic. locum hunc Prophete de volatu ad cælestia interpretatur*: et Platonis etiam theologiam quidam adferunt de animæ vi atque natura, quæ cum exiit perturbationes adversus dominam rationem incitatas, et cœpit cum virtutibus habere commercium, producit, inquit ille academice princeps, ex sese pennas, quibus

Prædicatores sunt auditoribus nubes, et tentorium Deo.

Pectus Pauli tentorium Christi.

Paulus vinculis non præpediebatur in itinere prædicationis, et cur.

Viri apostolici nubes volantes appellati, et cur.

Pennis animi et volatus ad cælestia.

Nubes dux et protectio Israelitarum.

Deus extendit nubes dum mittit prædicatores.

Sancti viri sunt tentoria Dei.

incœlum tollitur, inhiatque divinis rebus. Et certe ob eandem ipsam rationem D. Thomas in *Hebr.* viros sanctos appellari *nubes* in divinis monumentis ait. Sed idem Plato in *Phæd.* Deo optimo maximo *πνεῦμα ἀγνόν, currum volucrum* attribuit, cum a divinis litteris id fuisset mutuatus, ut vult Justinus martyr in *Paræn.* et opinor ejus late patentem et in omnes partes fusam providentiam voluit innuere: « attingit enim, ut ait Salomon *Sap. VIII, 1*, a fine usque ad finem, » mirumque in modum semper immotus in perpetuo veluti cursu est et volatu, ut bene de omni hominum genere mereatur. Ad cujus se exemplum accommodantes viri apostolici, magno quodam sinu amoris totius mundi regiones complexi, evolare ad omnes gestiunt, atque animas, si fieri posset, omnes secum in cœlum evehere. Sic Theodoretus in *Cant.* monet, Isaiam longe ante prospicientem sanctos apostolos, tanquam aligeros quosdam universum orbem terrarum pervolantes, magna voce clamasse: « Qui sunt isti, qui ut nubes volant? » Talis fuit D. Paulus omni laude superior, cujus ardor immensæ charitatis unius Judææ finibus contineri non potuit, sed cupidus omnium salutis et felicitatis, ut nubes volans adit Corinthum, in Peloponnesum, in Macedoniam; irrigat Asiæ urbes atque Europæ; lustrat Hispaniam; insulis quoque per Ægæum mare sparsis Evangelii lucem impertitur; in Italiam cataplum cœlestium bonorum inducit; pluit undique aureum imbrem religionis et sanctitatis. O mirificam nubem! quam sol magnus ad mortalium bonum alte sustulit, et uberius illuminavit, atque, ut sequitur, fecit eam « fulgurare lumine suo desuper, » id est miraculis coruscare. « Quid enim sentire fulgura, inquit S. Gregorius *ibid.* cap. iv, nisi miracula debemus? de quibus per Psalmistam dicitur *Psal. XVII, 45*: *Fulgura multiplicabis, et conturbabis eos.* Per has ergo nubes lumine suo desuper fulgurat, quia per prædicatores sanctos insensibilitatis nostræ tenebras etiam miraculis illustrat. Cumque nubes ista verbis pluunt, cumque miraculis vim coruscæ lucis aperiunt, extremos etiam mundi terminos in divino amore convertunt. Unde recte subditur: *Cardines quoque maris operiet*: omnipotens enim Deus coruscantibus nubibus cardines maris operuit, quia emicantibus prædicatorum miraculis ad fidem etiam terminos mundi perduxit. Ecce enim pene cunctarum jam gentium corda penetravit: ecce in una fide orientis limitem occidentisque conjunxit. »

Carrus Dei volans est providentia.

S. Paulus nubes volans per orbem universum.

Fulgura sunt tonitrua prædicatorum.

Vers. 31.

Deus pluvias et tempestatibus malos puni, et bonos alit.

31. PER HEC ENIM JUDICAT POPULOS, ET DAT ESCAS MULTIS MORTALIBUS, — id est, per nubes et pluvias, per fulgura et tonitrua et similia mille Deus hominibus calamitates adfert et commoditates, sonibus supplicia et insontium meritis mercedem rependens: notum enim est pluvias e nubibus effusis aliquando quidem homines puniri; non raro vero etiam recreari et alii, et ex iisdem nunc topiam nunc inopiam existere. Hujus rei varia

Deus documenta præbuit, primum, cum *Gen. VII, 8*, ruptis cœli cataractis Noetico sæculo mundum delevit, et deinde *Exod. IX, 24*, Ægyptios grandine afflixit; de cœlo quoque *Jud. IV, 15*, contra Sisaram dimicatum esse dicitur; quin et tonante cœlo perterriti atque fugati fuerunt Palæstini, ita ut quædam arma Dei in nubibus dicantur esse reposita, de quibus vide *infr.* cap. XXXVIII, 22. Vicissim etiam per nubes Deus hominibus alimenta præbet, dum ex illis opportunos effundit imbres, et exhilarata herbarum viriditate terra, hominum etiam animos confirmat et exhilarat: ita Sanctius. Mystice S. Gregorius lib. XXVI *Moral.* cap. VI: « Per hæc, inquit, nimirum verba prædicatorum, id est guttas nubium, per hæc fulgura miraculorum Deus populos judicat, quia eorum corda terita ad pœnitentiam vocat: nam dum superna audiunt, dum mira opera attendunt, mox ad corda sua redeunt, et se de anteactis pravitatibus affligentes æterna tormenta pertimescunt. Sed per easdem nubes, per quas terror infligitur, etiam esca datur, quia magna prædicatorum dispensatio est, ut sic sciant superbientium mentes affligere, ut etiam afflictas noverint consolationis eloquio nutrire; quatenus et peccantes de æternis suppliciis terreant, et pœnitentes de superni regni gaudiis pascant, » etc.

Verba prædicatorum malos terrent, et bonos solantur.

32 et 33. IN MANIBUS ABSCONDIT LUCEM, ET PRÆCIPIT EI UT RURSUS ADVENIAT. ANNUNTIAT DE EA AMICO SUO, QUOD POSSESSIO EJUS SIT, ET AD EAM POSSIT ASCENDERE, — id est, lucem ea facilitate dispensat, diffundit ac condit, qua nos illa ostendimus, aut claudimus, quæ gestantur in manibus, quæ explicata porrigimus manu, et eadem contracta negamus. Sic nullo negotio potest Deus abscondere lumen ne nobis in terra appareat, v. g. per noctem, per nubes densas, per subtractionem radio-rem miraculosam, ut *Exod. X, 22* fecit in Ægypto, et *Matth. XXVII, 45* in passione Christi; rursumque ubi voluerit splendidum solis jubar terræ restituere, vel post noctem reducturus diem, vel post tempestatem redditurus serenitatem, ex ipsius præcepto, decreto et ordinatione post occultationem iterum sese mortalibus ostentat. Eandem porro lucem quasi possessionem propriam suis Deus amicis promittit et annuntiat, dicitque illos visuros esse post tenebras lucem, et ad illam reversuros esse fortunam, ex qua prius ad modicum tempus exciderant: in luce enim non solum intelligitur illud quod proprie sonat, sed etiam quod in ea metaphorico sensu significatur, nempe quidquid lætum et optabile est. Est autem theologicum id quod Eliu his ultimis verbis insinuat, dum ex spectabili luce sese ad lucem immensam, divinam et æternam effert; ad quam Dei amicos ascendere posse testatur. Et quidem apposite, nam solis lux nobilissima, quæ mundum exhilarat, fovet, illuminat, idoneis rerum divinarum contemplatoribus usui maximo est ad ascensum in divina, quibus immortalis animus

Vers. 32. et 33.

Deus nobis lucem pro libitu dispensat et subtrahit.

Lux solum lætitia.

Ex luce hac spectabili ad divinam lucem animus est erigendus.

illustratur et pascitur, uti pulchre docet S. Dionysius Areopagita lib. *De Div. nom.* cap. IV. Potest item versus iste ultimus sic accipi, quasi Deus moneat amicum suum fidelem, quod sol lucens, sive cœlum lucidum, sit possessio, hoc est locus possessionis ejus: quia locum illum gloriæ beatorum destinavit, ad quem bonis operibus paratur, ascensus; et in hac expositione lux pro corpore lucido accipienda, et pro cœlesti fabrica illa, quæ tenebrarum expers est, uti decet locum divinæ lucis consortio decretum. Potest denique sic versus idem explanari, quasi Deus annuntiet amico sive homini gratia divina illustrato, quod lux solis pertineat ad possessionem sive opes suas: nam sicut qui male agit odit lucem, ut non arguantur ejus opera; ita e contrario qui recte agit amat et quærit lucem ut rem sibi congruentem; cui apte dicitur, posse ad illam ascendere, hoc est ad loca conspicua prodire ubi lux affulget, ut eo ipso discernatur a peccatoribus, qui latebras exquirunt, et hominum conspectum conscientia carpente refugiunt.

Celum est locus possessionis Dei.

Lux bene agentibus amica.

Christus in humanâ natura lucem divinitatis abscondit.

Allegorice recte dici potest Christus in manibus suis divinitatis et gloriæ lucem abscondisse, quando homo factus nostræ mortalitatis vestem induit, et deitatis suæ gloriâ celavit: apte vero in manibus abscondisse dicitur, quia lux in manibus abscondita vix potest ita celari; quin per digitorum saltem rimas aliquo modo ejus splendor non emicet: ita Christi divinitas et gloria quasi in manibus celabatur assumptæ humanitatis, per quam velut per manus operabatur Deus: erat enim illa conjunctum divinitatis organum.

Quamvis autem sic Christus vere Deus absconditus esset, quandoque tamen gloriæ suæ radios per humanitatem emittebat, dum vel mortuos ad vitam revocabat, cæcis visum restituebat, curabat infirmos, dæmones pellebat; præsertim vero cum in monte Thabor gloriosus apparuit, tunc præcepit luci, hoc est gloriæ deitatis, ut rursus adveniret: singulari enim modo tunc divinitatis suæ et gloriæ dedit indicia. Nec mirum, quia in manibus suis absconderat lucem, promptumque erat illi, quoties libuisset, et abscondere et aperire gloriâ suam; sed cur id tunc potissimum præsterit sequentia verba declarant:

ANNUNTIAT DE EA AMICO SUO, QUOD POSSESSIO EJUS SIT, etc.—nam ut annuntiaret amicis suis de hac suæ gloriæ luce, quod possidere eam et ad eam ascendere possent, ideo gloriosus apparuit; ideo divinitatis suæ sic voluit radios quosdam emittere; ideo Petrum, Jacobum et Joannem testes gloriæ suæ esse voluit: nimirum, ut ita suorum spem erigeret, et qui ipsum ducem sequi vellent, intelligerent posse se post laborum et crucis tolerantiam ejusmodi gloriam adipisci. «Electo enim et dilecto, inquit S. Bernardus ad Fratrem de Mont. Dei, aliquando vicissim lumen quoddam vultus Dei ostenditur, sicut lumen clausum in manibus patet et latet ad arbitrium tenentis, ut per hoc

Qualiter Deus in hac vita se justis ostendat.

quod quasi in transcurso vel in puncto permittitur videre, inardescat animus ad plenam possessionem luminis æterni et hereditatem plenæ visionis Dei: cui ut innotescat aliquatenus id quod ei deest, nonnunquam quasi pertransiens gratia perstringit sensum amantis, et eripit ipsum sibi, et rapit in diem, qui est a tumultu rerum ad gaudia silentia, et pro modico suo ad momentum, ad punctum id, ipsum ostendens ei videndum sicuti est; interim etiam et ipsum efficit in idipsum, ut sit suo modo sicut illud est. Ubi cum dixerit quid intersit inter mundum et immundum, redditur sibi, et remittitur ad mundum cor, ad visionem, ad aptandum animum, ad similitudinem, ut si aliquando rursum admittatur, sit purior adhuc ad videndum, et stabilior ad fruendum. Nusquam enim se melius deprehendit modus humanæ imperfectionis quam in lumine vultus Dei, in speculo divinæ visionis. Ubi in die qui est, plus et plus videns quid sibi deest, emendat in dies similitudine quidquid deliquit dissimilitudine, similitudine ei appropinquans, a quo longe factus est per dissimilitudinem. Et sic expressiore visionem expressior semper similitudo comitatur.»

Tropologice luci ac soli comparari labor potest, ut sicut corporeo oculo ad videndum necessaria lux est, sic et mentis oculo labor, ut virtutum actiones attingere possit, quod eleganter his verbis explicat Philo Judæus lib. *De Sacr. Abelis et Caini* dicens: «Labor inter præcipua bona numerandus, bellum cum voluptate gerit perpetuum: hunc enim, si verum dicendum est, omnis felicitatis omnisque virtutis principium hominibus Deus declaravit; sine quo nihil honestum apud mortales esse invenies. Nam sicut sine luce videre non possumus, quia nec colores, nec oculi ad videndum sufficiunt: hanc enim ceu vinculum natura præparavit, quo coaptaretur colori oculus: nam in tenebris neuter suam vim exserit: eodem modo animæ oculus nullam virtutis actionem potest atrectare, nisi a labore ceu luce adjutus.» Quam ingenti luce perfunditur qui laborat! quantis tenebris obsidetur qui otium quærit, laborem fugit! et cui non grata lux, non gratus sol! cur igitur non sit et labor, qui mentis lux et quidam sol est? Præclare profecto Eliu potentiam Dei efferens ait illum in manibus suis lucem abscondere, eique rursus præcipere ut adveniret, hoc est, ut exponit S. Thomas hic: «Per opera virtutis suæ facit, ut quandoque lux solis et stellarum nubibus occultetur; sed quia hæc occultatio non est perpetua, sed ad tempus, præcipit ei ut rursus adveniat, videlicet descendentibus nubibus.» Diceret et homines in manibus suis lucem abscondere, et lucem ostendere: nam dum laborando operi manum admovent, lucem ostendunt; si otio torpeant, abscondunt: aut certe tunc abscondunt lucem cum operantur quidem, sed labores suos tegunt, tegunt opera, nolunt videri.

Quod lux oculo, hoc labor menti.

Quid sit lucem in manibus abscondere.

Lucem certe in manibus habent laborantes, quia ipsi luce perfruuntur dum laborant, et cæteros quoque luce perfundunt dum videntur.

Laborantes habent lucem in manibus.

Hinc intelligimus quid sibi illa Davidis verba velint, ubi de seipso ait *Psalm. LXXVII, 72*: « Et pavit eos in innocentia cordis sui: et in intellectibus manuum suarum deduxit eos: » itane vero intellectus manibus inest, inest lux? utique præditæ luce sunt manus, quia lucem laborantium quin et spectatorum manibus immittunt, dum qui præest operi manus admovet, et manibus laborat. Numquid etiam Christus operum luce præditas esse manus voluit, cum illis lucernas affixit *Luc. XII, 35*: « Sint, inquit, lumbi vestri præcincti, et lucernæ in manibus vestris, » quæ verba sic ad nostram mentem interpretatur B. Gregorius *hom. 13 in Evang.*: « Lucernas ardentes in manibus tenemus, cum per bona opera proximis nostris lucis exempla monstramus, de quibus profecto operibus Dominus dicit *Matth. V, 16*: *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et*

glorificent Patrem vestrum qui in cælis est: » caret hac luce, caret hisce lucernis, qui otio torpet, desidiae atque socordiae laboris hostis indormit. Lux Solis et manibus et operibus inest luce gravidus labor, ut non abs re tantam cum sole cognationem nexumque labor habere videatur, ut exoriens ad laborandum homines evocet, requiem ubi abierit concedat. Pulchre Richardus Victorinus explicans illa verba *Eccle. I, 3*: *Quo laborat sub sole*, ait: « Fortasse simpliciter accipiendum est, quia homines in hac mundi parte inferiore degentes desuper solis lumen accipiunt, et ad agenda opera usibus humanis necessaria illuminantur, ut videant; sicut scriptum est *Psalm. CIII, 22*: *Ortus est sol, et exiit homo ad opus suum, et ad operationem suam usque ad vesperam.* » Invitat igitur ad laborem mortales omnes sol dum oritur, refrigerium ubi recesserit permissurus. Sed hic laboris et solis nexus tacite hoc etiam indicat, laborem laborantibus lucem immittere, ut ex Philone dicebamus.

Solis et laboris nexus.

CAPUT TRIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ex fulmine, tonitru, ventis, imbris et horum mirabilibus effectibus concludit Eliu inscrutabilia esse Dei judicia; sicut etiam est ejus potentia, majestas et sapientia; unde monet Jobum, ut se nutui divino penitus subjiciat, integreque permittat.

1. Super hoc expavit cor meum, et emotum est de loco suo. 2. Audite auditionem in terrore vocis ejus, et sonum de ore illius procedentem. 3. Subter omnes cælos ipse considerat, et lumen illius super terminos terræ. 4. Post eum rugiet sonitus, tonabit voce magnitudinis suæ; et non investigabitur, cum audita fuerit vox ejus. 5. Tonabit Deus in voce sua mirabiliter, qui facit magna et inscrutabilia. 6. Qui præcipit nivi ut descendat in terram, et hiemis pluviis, et imbri fortitudinis suæ. 7. Qui in manu omnium hominum signat, ut noverint singuli opera sua. 8. Ingredietur bestia latibulum, et in antro suo morabitur. 9. Ab interioribus egredietur tempestas, et ab arcturo frigus. 10. Flante Deo con-crescit gelu, et rursus latissimæ funduntur aquæ. 11. Frumentum desiderat nubes, et nubes spargunt lumen suum. 12. Quæ lastrant per circuitum, quocumque eas voluntas gubernantis duxerit, ad omne quod præceperit illis super faciem orbis terrarum. 13. Sive in una tribu, sive in terra sua, sive in quocumque loco misericordiae suæ eas jusserit inveniri. 14. Ausculta hæc Job: sta, et considera mirabilia Dei. 15. Numquid scis quando præceperit Deus pluviis, ut ostenderent lucem nubium ejus? 16. Numquid nosti semitas nubium magnas, et perfectas scientias? 17. Nonne vestimenta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra austro? 18. Tu forsitan cum eo fabricatus es cælos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt. 19. Ostende nobis quid dicamus illi: nos quippe involvimur tenebris. 20. Quis narrabit ei quæ loquor? etiamsi locutus fuerit homo, devorabitur. 21. At nunc non vident lucem: subito aer cogetur in nubes, et ventus transiens fugabit eas. 22. Ab aquilone aurum venit, et ad Deum formidolosa laudatio. 23. Digne eum invenire non possumus: magnus fortitudine, et judicio, et justitia, et enarrari non potest. 24. Ideo timebunt eum viri, et non audebunt contemplari omnes qui sibi videntur esse sapientes.

Vers. 1.
Super
quid Eli-
u hic
expaves-
cat.

1. SUPER HOC EXPAVIT COR MEUM, ET EMOTUM EST DE LOCO SUO. — Quanquam hoc caput explicatio sit aut continuatio præcedentis, in quo admirabilia quædam et arcana proponuntur, ad quorum perfectam cognitionem pervenire non potest humana solertia; incertum tamen quid præcise designet Eliu pro materia proxima sui terroris cum ait: « Super hoc expavit cor meum, » etc. Græcus Scholiastes hoc ad Dei sapientiam refert, *q. d.* Ex hac consideratione incomprehensibilis sapientiae Dei expavit cor meum, etc.; latini vero interpretes fere referunt ad ea quæ præced. cap. dicta sunt; et nominatim Sanctius noster refert ad canticum illud vulgare, cujus in superioribus est facta mentio, quod æquitatem in Deo et providentiam commendat, docetque altiora magisque occulta esse divina consilia, quam quæ homo scrutari debeat aut possit: quare dicit admirari se supra modum, et omnino expavescere, ita ut apud seipsum non sit, cum videat vilem homuncionem ingenio inculto et hebeti non solum sublimia Dei explorare consilia, sed eo pervenisse dementiae, ut in illis æquitatem et providentiam requirat, *q. d.* Vix sum apud me præ admiratione stuporeque vehementi, cum videam hominem, in cujus auribus egregium illud vulgatumque carmen toties personuit, sic esse aut imprudentem aut stolidum, ut in Deo deprehendat quod notet ac damnet. Impium nempe ac blasphemum Jobum judicaret Eliu, quia, ut ipse male cogitabat, *iniquum in judicando* vocaret Deum, et in illo ad res administrandas desiderabat providentiam. Quæ omnia licet non improbabili ratiocinatione versum hunc ad præcedentia referendum probare videantur; mihi tamen cum Stunica et Pineda probatur magis, ut ad sequentia referatur, quæ proxime nunc denuo proponet, *q. d.* Magna dixi, dicam majora et maxime stupenda, quorum terrore animos auditorum excitat vers. seq. Sic videtur neclere Symmachus, *καὶ περὶ τῶν πρῶτων ἡ καρδία μου*, etiam de his expavescit cor meum; et S. Augustini lectio, *sed et in hoc obstupuit cor meum*. Et respondet Hebræo, quod a simili particula exorditur *אִפְּרָאֵן* *aph-lezot*: quod Septuaginta reddunt, *καὶ ἀπὸ τῶν τῶν*, et ab hac; sed sciendum Hebræos femininum pro neutro usurpare, quæ est ratio, cur Septuaginta eodem genere expresserunt: sic alibi *Psalm. xxvi, 4*: *Μίαν ἤρασάμεν πρὸς Κύριον, unam petii a Domino*, id est unum; item *Psalm. cxvii, 23*: *Ἡσυχία Κυρίου ἐγένετο ἄβυσσος*, a Domino facta est hæc; latine, *factum est istud*, aut hoc. Super hoc itaque, id est ob tonitru, se expavisse significat: quis enim eo audito non consternatur? vel ipsimet athei expavescunt tonante Deo, qui tamen nullum Deum esse credunt. Atque hoc est omnibus generale; sed increduli quantum possunt pavorem et terrorem istum, quo illos moveri et affici oporteret, extinguunt; fideles in ipso proficiunt, et sponte se sollicitant ad expavescendum, ut cum omni humilitate et reveren-

tia Deo debitum honorem exhibeant. Unde subdit:

2-5. AUDITE AUDITIONEM IN TERRORIS VOCIS EJUS, ET SONUM DE ORE ILLIUS PROCEDENTEM. SUBTER OMNES COELOS IPSE CONSIDERAT, ET LUMEN ILLIUS SUPER TERMINOS TERRE. POST EUM RUGIET SONITUS, TONABIT VOCE MAGNITUDINIS SUE, ET NON INVESTIGABITUR, CUM AUDITA FUERIT VOX EJUS. TONABIT DEUS IN VOCE SUA MIRABILITER, QUI FACIT MAGNA ET INSCRUTABILIA. — Pergit Eliu in describendis aliquot naturæ effectis meteoricis plane mirabilibus, quibus Deus mortalibus terrorem inculit, quorum causæ finesque perfecte cognosci nequeunt, ut ex hoc divinam potentiam sapientiamque commendet, hominumque Dei opera scrutantium audaciam frangat. In primis *tonitruum* hic amplificat, quod περιφραστικῶς, auditionem in terrore vocis Dei, et sonum de ore illius procedentem, sonitum rugientem, vocemque magnitudinis Dei appellat. *Post eum rugiet sonitus*: significat nostro intelligendi more Deum quasi super ventos regionemve aeris alte gradientem, transituque suo terribiles illos crepitus excitantem, ut homines ad sui timorem permoveat. Alii opinantur verba illa: *Post eum*, perinde esse ac post fulgorem seu fulgur, quia physice agendo prius cernitur fulgur, postea tonitruum auditur, quod cum motu successive ad aures perfertur.

NON INVESTIGABITUR, CUM AUDITA FUERIT VOX EJUS: — hoc referri potest et ad sonum incerto ex loco delatum, et ad fulmina et conflagrationes horrendas, quæ passim contingunt incertis in locis, quæ certo sciri non possunt; et denique ad multa naturæ mirabilia ibi latentia, quæ satis comprehendi nequeunt, tametsi incendia et fulmina quandoque investigentur. Præmisit porro Eliu tonitruum mentioni verba illa: « Subter omnes coelos ipse considerat, » ut significaret jactus fulminum, tonitruum terrorem, cæteraque omnia, quæ fortuita et nullis legibus adstricta videntur, divino consilio regi, ut ne minima quidem coruscatio hiant nibe vibrata extra Dei decretum splendeat. Est autem perelegans ordinis ratio, nam post verba ista, « Subter omnes coelos ipse considerat, » subjungit: « Et lumen illius super terminos terræ; » tertioque loco tonitrua commemorat, quasi nostro dicendi more Deus primum consideret, mox fulguribus subitis illa, quæ in orbe densis nubibus obducto geruntur, retegat, denique peccatores tonitruis et fulminibus terreat ac puniat: ita Joannes a Jesu Maria, qui recte notat Eliu videri idoneum contemplatorem mirabilium Dei operum, quæ mentem ad sapientiæ ac potentiæ divinæ admirationem extollant. Et sane cum ingruunt fulmina, tunc mirabilia et prope incredibilia fiunt: videre enim erit hominem in cinerem redactum, qui figuram humanam retinebit, vix foramen pisi magnitudine reperietur, et tamen ecce hominem intus exesum et consumptum. Ferrum etiam absumetur, vagina, qua conditum est, quia cedit, integra permanente. Arborea interdum radicitus

Tonitruum
descri-
ptio.

Mirabi-
les ful-
minum
effectus.

exstirpantur, interdum quasi secantur, interdum ita absumuntur, ut nullæ ipsarum reliquæ appareant : idem in ædificiis accidit. Denique si fulminum omnia effecta considerentur, tanta sunt, ut credi non possint, nisi experientia cognita essent. Par est igitur ut hic homines se humiliantem conspecta sensuum suorum infirmitate et operum Dei magnificentia.

Peccatores Dei prius terribus concutit, ac deinde solatur. Tropologice S. Gregorius lib. XXVII *Moral.* cap. x : « Notandum, inquit, est, quod vox Dei non in gaudio, sed in terrore audiri perhibetur : quia nimirum peccator quisque dum sola quæ terrena sunt cogitat, dum cor oppressum infimæ cogitationibus gestat, si repente divinæ gratiæ aspiratione tangitur, hoc ante omnia intelligit, quod cuncta quæ agit districta æterni iudicis animadversione puniantur. Auditio igitur vocis Dei prius in terrore fit, ut post vertatur in dulcedinem, quia ante nos districti iudicis timore castigat, ut jam castigatos supernæ dulcedinis consolatione reficiat, etc. Sequitur : *Subter omnes celos ipsa considerat, et lumen illius super terminos terræ*, ac si aperte diceretur : Qui summa regit, etiam extrema non deserit : quia sic impeditur maximis, ut tamen hæc eadem cura regiminis non præpediatur a parvis : qui enim ubique præsens et ubique æqualis est, etiam in dissimilibus sibi ipsi dissimilis non est. Æque ergo respicit, æque cuncta disponit, qui in omnibus locis præsens nec localiter tenetur, nec varia curando variatur. » Posunt quoque *celi* nomine sancti prædicatores designari : hinc enim scriptum est *Psalm.* xviii, 2 : « Celi enarrant gloriam Dei ; » sunt namque nonnulli, qui cum mira apostolorum opera audiunt, quia has virtutes nunc in Ecclesia non vident, subtractam ab Ecclesia supernam gratiam suspicantur, nescientes quod sicut dicit Apostolus I *Cor.* xiv, 22 : « Linguae in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus. » Sed elevatis cælis Dominus inferiora considerat, quia et ablati summis prædicatoribus incessanter etiam infima nostræ infirmitatis curat ; et quasi subter cælos lumen illius terræ terminos respicit, quia post sublimem vitam præcedentium, etiam peccatorum mores actusque gratiæ suæ illustratione comprehendit : qui etsi virtutum signa nunc per vitam fidelium crebro non exerit, ab eisdem tamen fidelibus per virtutem operum non recedit.

Providentia Dei sic intendit maximis, ut minima non negligat. Celi sunt sancti prædicatores. Potest etiam intelligi *lumen illius super terminos terræ*, quod prædicatio supernæ gratiæ, dum gentes ad fidem colligit, intra semelipsam mundi limites clausit. Vel certe *termini terræ sunt fines hominum peccatorum* ; et sæpe contingit, ut plerique Deum deserant, et vitæ suæ tempora in desiderijs carnalibus expendant ; sed tamen cum superna gratia respicit, in extremis suis ad Deum redeunt, quæ sint iudicia æterna cognoscunt, cuncta quæ se perverse egisse meminerunt fletibus puniunt, atque hæc vere se insequi rectis operibus ostendunt ; quibus subsequente iustitia

perfecto totum dimittitur quod ante deliquerunt. Hæc per compendium ex S. Gregorio dicta sunt, quibus non dissimilia S. Hieronymus adfert in hunc locum, docens eos habere lumen perfectæ cognitionis, qua percipiant vanitatem sæculi, et eleventur ad capescenda vera bona, qui terrenos terminos excedunt, super illos elevati et excelsi constituti. « *Termini, inquit, sive fines terræ ipsi sancti sunt, finem terrenis passionibus et cupiditatibus imponentes, eo quod non sint in medio Babylonis, nec sæculi hujus vitiis circumdantur, secundum quod Petrus Apostolus ait II Epist. ii, 11 : Christus igitur in carne passus reliquit nobis exemplum.* Qui passus est in carne desiit esse a peccatis, ut jam non hominum desideriis, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne, vivat temporis, id est vivens pro tempore, desinentibus in carne peccatis, velut in finibus habitet carnis. In his finibus posita regina Saba, quæ typum gerebat Ecclesiæ, veri Salomonis meruit audire sapientiam. Tales igitur terminos Deus lumine gratiæ suæ atque agnitionis illustrat. » Ita S. Hieronymus. Quod autem addit : *Post eum rugiet sonitus, de penitentiæ gemitibus ita pulchre exponit S. Gregorius XXVII Moral. cap. xii : « Quem enim Domiaus illustrando repleverit, ejus vitam præcolum dubio in lamentum vertit, atque illuminatæ menti quo magis æterna supplicia insinuat, eo hanc durius de transacta nequitia gemitibus fatigat, et dolet homo quod fuit ; quia bonum jam incipit videre quod non fuit : odit qualem se fuisse meminit ; amat qualem se esse debuisse cognoscit ; et solam jam penitentiæ amaritudinem diligit, quia caute considerat in quantis voluptatibus sua delectatione peccavit, etc. Unde post penitentiæ rugitum apte subjungitur : Tonabit voce magnitudinis suæ : voce enim magnitudinis suæ Deus tonat, cum se nobis bene jam per lamenta præparatis quam sit magnus in supernis insinuat, » etc.*

Sancti sunt termini terræ quos Deus illustrat.

Gemit quisquis peccati sui agnoscit gravitatem.

6. QUI PRÆCIPIT NIVI UT DESCENDAT IN TERRAM, ET HIEMIS PLUVIIS, ET IMBRI FORTITUDINIS SUÆ. — Persequitur alia meteora ad explicandam Dei potentiam ; est autem nivis electio prorsus mirabilis, ex qua etiam Deum præcipit laudare David, dum creaturas omnes in choream adducit ad laudes Numinis celebrandas ; inter quas etiam citantur *Psalm.* cxliii, 8 : « Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus, » ut res illæ, quæ impetu celerrimo feruntur, et absque consilio accidere videntur, præcepto Dei ordineque miro succedere demonstrentur, quod congruit asserto Eliu dicentis : « Qui præcipit nivis, pluviis, imbri fortitudinis, » hoc est fortissimum, per phrasim Hebræis familiarissimam. Eo autem ipso quod ex Dei præcepto hæc contingant, multiplex divinæ sapientiæ ac potentiæ et justitiæ laus ex hoc textu conflatur a mensura, distributione, effectis aliisque capitibus, quæ novit ipse rerum conditor et servator : ipsius enim præcepto, de-

Vers. 6. Nix pluviarum præceptum et ordinationem Dei prænuntiat.

Termini terræ sunt fines hominum peccatorum.

creto et ordinatione nix ipsa certis anni temporibus desuper cadit super terram, eamque cooperit pro utilitate terræ germinum; ut videlicet terra frigidissimis cooperta nivibus intra se calorem seminalem multiplicet, semina quoque ipsa in terra delitescunt melius mortificentur ad proferendum fructum multiplicem, ac deinde resoluta in aquam nivis materia terram ipsam subingrediat, et fœcundet eam. Neque vero minor elucet in pluviis imbribusque opportuno tempore dispensandis Dei providentia.

Nix sym-
bolum
doloris
et
candoris
justitiæ.

Anagocice S. Gregorius lib. XXVII *Moral.* cap. XIV: « Quid, inquit, hoc loco *nivem*, nisi per lucem justitiæ candida accipimus corda sanctorum? aquæ autem ductæ in superioribus constipantur, ut nives fiant; sed cum hæ ipsæ nives ad terram veniunt, in aquarum iterum liquorem vertuntur. Aquæ igitur sunt prædicatorum mentes, quæ dum ad contemplanda superna se erigunt, altiori intellectu solidantur: cumque in summa consideratione rapiuntur, virtutem confirmationis accipiunt; sed quia adhuc in terris fraterna dilectione retinentur, semetipsas ab alto intellectu modificant, et infirmis humiliter prædicantes, more nivium corda arentium liquatæ rigant. Nives ergo ad terram de cœlestibus veniunt, cum sublimium corda sanctorum, quæ jam solida contemplatione pascuntur, pro fraterna charitate ad humilia prædicationis verba descendunt. Sicut enim nix terram cum jacet operit, cum vero liquatur rigat, ita sanctorum virtus per firmitatem suam apud Deum vitam peccatorum protegit, et per condensationem suam quasi liquefacta arentem terram ut fructus proferat infundit. Et quia aqua prius ab infimis trahitur, ut post a superioribus sparsa reddatur: sancti quique etiam cum in virtutis arce consistunt, unde elevati sunt, considerant, ne alienæ infirmitatis abjecta contemnant. Quasi ergo aquæ ad terras, de quibus sublevatæ sunt, redeunt, dum condensationes justis peccatoribus reminisci non desinunt quod fuerunt, » etc. Sic ille, qui per *pluvias*, et *imbres* et *nivem* verba concionatorum intelligit.

Prædica-
tio est
pluvia
hiemis,
et cur.

Cæterum quid est quod verba concionatorum *hiemis* pluviis comparantur, non vero *æstatis*? Hiems dicitur præsens sæculum; hoc autem tempore ingruunt imbres, id est frequenter monemur vel Deo interius ad cor pulsante, vel concionatore aut alio pio viro ad aurem insonante; cum vero homo diem suum obierit, hæ admonitiones cessabunt, una conscientia supererit, quæ reprobos torquet, discruciet, pungat et lancinet: itaque tunc cessabunt ea omnia quæ prodesse poterant, iis tantum permanentibus quæ dura, gravia et toleratu acerba erunt. Vel certe sensus est, imbres, pluviæ et nives hiemis quidem tempore agris utiles existere; si vero per æstatem ingruant, non modo nullam utilitatem afferre, verum etiam nocumentum frugibus, perniciem arboribus, interitum oleribus ac stragem vitibus inferre. Idem

quoque in spiritualibus imbribus usu venit; siquidem monita salutis, quæ vel de suggestu dicta audimus, vel a viro pio nobis instillantur, vel ex spiritali lectione aut meditatione haurimus, valde nobis utilia sunt dum vivimus; impiis vero jam vita functis et in tartara detrusis non modo nihil utilitatis afferunt, verum etiam ipsamet horum recordatio damnatorum animos mordet, corda depascitur, aures vellicat, mentem lancinat. Imber quidem est, sed per æstatem ingruens, qui nihil commodi, nocumenti vero plurimum adfert, uti pulchre Gregorius lib. XXVII *Moral.* cap. XVII his verbis edocet: « Hæ nimirum pluviæ hiemi congruunt, æstate cessabunt: quia cum nunc carnalium oculis vita cœlestis absconditur, necesse est ut sanctorum nobis prædicatio irroretur; cum vero æterni iudicii æstus incanduerit, nullus verba prædicantium necessaria tunc habebit, quia veniente Iudice ad cor suum quisque reducitur, ut sancta jam cum agere non valde sentiat, et rectum, quod sequi debeat, ex fortitudinis suæ pœna cognoscat. »

Sed hic ulterius quæret aliquis, quid sit, quod præcipue de nive dicatur ad Dei præceptum de cœlo ad terram descendere: sane tam nix quam ros aut imber, quæ terram irrigant, juxta anagogen superius ex Gregorio allatam, christiani oratoris eloquium adumbrant. Cæterum nix ob candorem, quem a supernis locis trahit, eam orationem notat, quæ nos ad pietatem inducit, et animorum motus ciet: christiani enim oratoris partium est docere, delectare, movere auditores: docet enim dum animos instruit, et difficilia aperit; delectat autem, dum comptam et ornatam orationem profert, movet vero cum ad pietatem auditores suos pertrahit. Ergo nix ob candorem eximium eum dicendi modum in concionatore designat, qui populos ad pietatem permovet. Hinc est quod nix potius Deo deferatur quam imber aut ros: quia forte queunt homines auditorum animos demulcere, mentes delinire elaborato eloquio et oratione ad numerum fluente; possunt etiam multa docere et naturæ aperire arcana, verum eos ad christianam pietatem inducere unius opus est Dei. Quocirca etiam David orat *Psalm.* I, 9: « Lavabis me, et super nivem dealborabor; » utique eloquium illud exoptans, quod animo candorem virtutis inducat nivis instar albicantem, quo instruat ad pietatem. Hinc etiam Christi vestimenta cum nive composuit Evangelista, dum latentis intus Numinis indicia exterius promicare voluit, dicens *Matth.* XVII, 2: « Resplenduit facies ejus sicut sol: vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix; » unde et Pater cœlestis his vestibus Filium indutum videns, nobis illum Doctorem præfecit de cœlo insonans *ibid.* vers. 5: « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. » Talibus nempe concionibus nos adesse Deus vult, quæ potius animum percillant quam oblectent; quæ potius aures vel-

Quæ sint
mania
oratoris
christia-
ni.

licent quam pruriant; quæ ad pietatem trahant, non demulceant. Addit S. Marcus *ibid.* cap. IX, 2 : « Vestimenta ejus facta sunt splendentia et candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere, » id est, nulla humana ars vel industria vim hanc verbis tribuere potest nisi solus Deus, qui possit animum quo velit inflectere.

Vers. 7.

Manus nos ad-moment officii nostri.

Manus symboli operati-

Indicat modum et tempus operandi.

Est index indolis.

Hic Dei potentiam designat.

Manus

7. QUI IN MANU OMNIUM HOMINUM SIGNAT, UT NOVERINT SINGULI OPERA SUA. — Locus hic varie a variis exponitur, primo, q. d. Qui facit ut quisque in manu sua legat quasi in organo organorum descriptum ejus suumque officium : sicut enim agricola per ligonem et falcem sui monetur officii, ita homo videns manus suas monetur se natum ad laborem, ad artes exercendas, et Deo servendum, etc. : ita Franciscus Valesius *De Sacr. Philo.* cap. XXXII. *Secundo* pressius : « Qui in manu (id est in vi operativa et industria exsecutiva, cujus symbolum est manus) signat, » ut ex eo quod manibus libenter et quasi naturaliter tractant homines, videant inclinationes omnium hominum, ut ex illis quisque sciat opera sua ad quæ quasi natus est, ut in iis excellat : ita Titelmannus. *Tertio*, ut Lyranus et S. Thomas : « Qui signat in manu, » id est in potentia et industria operativa hominum, ut sciant opera sua, scilicet quo modo et tempore quæque sint exercenda, v. g. quando serendum, quando plantandum, metendum : aliis enim operibus aptius est tempus siccum, aliis humidum, aliis calidum, aliis frigidum; et sic melius consentit cum vers. præced. et seq. *Quarto*, Valesius supra citatus hoc accipit de chiromantia non magica, sed physica et naturali : manus enim post vultus physiognomiam maxime indicat indolem hominis : de qua re ipsum consule. *Quinto*, et omnium optime, ad litteram Tiranus noster hæc exponit de manu seu potentia Dei, et in verbis istis : « Qui in manu omnium hominum signat, » hebraismum notat, ut sensus sit : Qui manu seu potentia sua divina (quam singulariter exerit, dum t'nat, pluit aliasque tempestates excitat) aperte ostendit, se omnium hominum personas et res omnes obsignatas habere quasi sera, claustro vel sigillo, ut habent Septuaginta, qui utuntur verbo *κλεισθησάντων*. In Hebræo est, *in manu omnem hominem clausum tenet* : nam tonando, fulminando, pluendo, ningendo, et quasvis pro libitu tempestates ciendo, re ipsa demonstrat, et quasi sigillis signat, se absolutum esse dominum universi et omnium hominum, « vultque ut singuli noverint opera sua; » id est, opera hæc omnia a Deo esse, et a manu divina. Frustra ergo Franciscus Valesius et quidam alii conantur ex hoc loco astruere chiromantiam physicam seu naturalem, qua ex manu hominis colligatur indoles animi ejusdem, sicut ex physiognomia vultus : neque enim hic sermo est de manu hominis, sed de manu Dei sive potentia ejus. *Sexto* denique S. Gregorius lib. XXVII *Moral.* cap.

XVI : Qui in manu hominum omnium signat, sic exponit, q. d. Qui homini indit rationalem mentem et conscientiam, qua bona opera a malis discernat; unde Philippus per *manum* accipit potestatem liberi arbitrii. Septuaginta pro istis verbis ultimis : « Ut noverint singuli opera sua, » vertunt, *ὅτι ἴσως πᾶς ἀνθρώπος τὴν ἐκείνου ἀσθένειαν*, ut sciat *omnis homo infirmitatem suam*, quam scilicet Deus in omnibus operibus homini objicit.

8-10. INGREDIETUR BESTIA LATIBULUM, ET IN ANTRO SUO MORABITUR (non hominibus solum signa dedit Deus, sed etiam mutis rationisque expertibus animalibus, ut futuras agnoscant temporum mutationes ac tempestates, sibi que ab illis matura fuga aut occultatione caveant, Deo enim agente et instigante norunt bestiae sua cubilia, quasi domos in pluvia, in nocte, in aestu : tropologicae S. Gregorius per *bestiam* intelligit diabolum, qui in reproborum cordibus quasi in antro suo latet : vide eum lib. XXVII *Moral.* cap. XVII.) AB INTERIORIBUS EGREDIETUR TEMPESTAS, ET AB ARCTURO FRIGUS. FLANTE DEO CONCRESCIT GELU, ET RURSUM LATISSIME FUNDUNTUR AQUÆ, — id est a meridie, et australi plaga et polo antarctico, qui nobis perpetuo absconditur, et quasi intra terræ viscera conditur, ideoque interior appellatur, quia plaga illa nobis abscondita est, ut solent esse interiora domus loca; et quidem Septuaginta pro *ab interioribus* aptissima metaphora posuerunt *ἐκ ταπεινῶν*, de *promptuariis*, quasi venti in cellariis quiescant, e quibus, ubi opus est, a Deo promantur. Inde ergo Deo sic disponente oritur ventus tempestuosus, humidus et calidus, pluviae ac morborum parens; unde Septuaginta pro *egredietur tempestas* vertunt *ἐπιχθοναὶ ἰδύσθαι*, *superveniunt dolores*, eo quod australi vento flante morbi maxime propagentur, qui varios ac multiplices adferunt dolores. Ab *arcturo* autem, id est septentrione et polo arctico, ubi est arcturus, sive constellatio illa quæ dicitur *Ursa*, egreditur frigus et ventus borealis, quem constat esse frigidissimum : vide quæ de plagis ac ventis istis annotavimus *supr.* cap. IX, 9, in illa verba : *Qui facit arcturum, et oriona, et hyadas, et interiora ausiri*. Jam vero quod subtexitur : *Flante Deo concrescit gelu*, etc., idem est, q. d. Deo frigidus ventos emittente, aqua coit ac congelascit, et induratur; austro vero aspirante intepescit cælum, et coactæ prius aquæ funduntur et colliquantur; quod ad sermonem arcanum, ubi Deus animam nunc velut congelare sinit, mox calore divino in dulcissimas lacrymas resolvit, eleganter traducitur.

Vers. 8, 9 et 10. Bestiæ sua quæque tempora observant.

Interiora dicuntur loca australia, cur.

11-13. FRUMENTUM DESIDERAT NUBES, ET NUBES SPARGUNT LUMEN SUUM. QUÆ LUSTRANT PER CIRCUITUM, QUOCUMQUE EAS VOLUNTAS GUBERNANTIS DUXERIT, AD OMNE QUOD PRÆCEPERIT ILLIS SUPER FACIEM ORBIS TERRARUM : SIVE IN UNA TRIBU, SIVE IN TERRA SUA, SIVE IN QUOCUMQUE LOCO MISERICORDIÆ SUE EAS JUSSERIT INVENIRI. — Frumentum, inquit, et alia terræ semina irrigari cupiunt ab aquarum pluvialium in-

Vers. 11, 12 et 13.

Nubes frumen-